JUS
ECCLESIASTICUM
UNIVERSUM

JUS
ECCLESIASTICUM
UNIVERSUM
BREVI METHODO AD DISCENTIUM
UTILITATEM EXPLICATUM

SEU LUCUBRATIONES CANONICÆ
IN QUINQUE LIBROS DECRETALIUM

GREGORII IX. PONTIFICIS MAXIMI

AUCTORE

R. P. FRANCISCO SCHMALZGRUEBER

SOCIETATIS JESU

TOMUS PRIMUS, PARS ALTERA

ROMAE
EX TYPOGRAPHIA REV. CAM. APOSTOLICÆ
1844.

INDEX TITULORUM

HUJUS VOLUMINIS

TITULUS XI.

De temporibus ordinationum, et qualitate ordinandorum.

TITULUS XII.

TITULUS XIII.

TITULUS XIV.

De aetate, et qualitate, et ordine praeficiendorum.

TITULUS XV.

TITULUS XXVIII.

De officio vicarii.

TITULUS XXIX.

De officio, et potestate judicis delegati.

TITULUS XXX.

TITULUS XXXI.

De officio judicis ordinarii.

TITULUS XXXII.

De officio judicis.

TITULUS XXXIII.

De majoritate, et obedientia.

TITULUS XXXIV.

De treuga, et pace.

TITULUS XXXV.

De pactis.

TITULUS XXXVI.

De transactionibus.

TITULUS XXXVII.

De postulando.

TITULUS XXXVIII.

De procuratoribus.

TITULUS XXXIX.

TITULUS XL.

De his, quae vi metusve causa fiunt.

TITULUS XLI.

De in integrum restitutione.

TITULUS XLII.

TITULUS XLIII.

De arbitris.

PARS III.

Ordo judicis ecclesiastici.

Judex ecclesiasticus clericus esse debet: hunc ordo, vel saltem prima tonsura facit. Quare non immerito, post enumeratos modos, quibus ad praelaturam quis assumi potest, de judicis ecclesiastici, seu praelati ordine, et ceteris qualitatibus agitur. Istud fiet in parte hac tertia, in qua primis quidem titulis de ordine, et praeficiendorum qualitatibus, in reliquis autem de ordinum impedimentis discurremus. Sit ergo

TITULUS XI.

De temporibus ordinationum, et qualitate ordinandorum.

Ut rite fiat ordinatio clericorum, non quovis tempore, nec indiscriminatim omnibus ordines conferri debent.

§. I.

De ordinum natura, varietate, et numero.

SUMMARIUM

1 *Ordinis definitio.*
2 *Diversitas.*
3 *Prima tonsura non est ordo.*
4 *Est autem episcopatus.*
5 *Materiae singulorum ordinum.*
6 *Forma illorum.*
7 *An necessarius sit contactus physicus materiae ab ordinante.*

1

Ordinis nomen varie sumitur 1. latissime pro rei cujuscumque digestione, seu collocatione in suo loco: et in hoc sensu a S. Aug. *l.* 9. *de civit. c.* 13. definitur: *Est parium, dispariumque rerum suae cuique tribuens dispositio*; 2. late pro certo hominum statu: quo sensu christianorum ordo duplex est, alius videlicet saecularis,

alius clericalis *can. duo sunt* 7. *caus.* 12. *q.* 1. 3. stricte, prout denotat potestatem spiritualem conficiendi sacramentum eucharistiae, vel ad id conficiendum ministrandi : quo sensu ordinatio est ipsa actio, seu ritus, et ceremoniae sacrae, quibus ejusmodi potestas confertur. Haec ultima acceptio ad titulum praesentem spectat.

2

Quaeritur 1. quot sint ordines ? Resp. Communiter enumerantur septem : quatuor minores, videlicet ostiariatus, lectoratus, exorcistatus, acolytatus ; et tres majores, subdiaconatus, diaconatus, presbyteratus. Posteriores etiam appellantur *sacri*, priores, *non sacri*, non quod non etiam isti sint sacramentum (nam revera sacramentum et illi sunt juxta communem doctrinam, quae colligitur ex trid *sess.* 23. *de sacr. ord. can.* 3. ubi generaliter definit, ordinem esse sacramentum) sed quod majores ordines majorem sanctitatem praeferant, et propius accedant ad consecrationem corporis Christi, votumque castitatis ex ecclesiae institutione sibi annexum habeant. Omnium ordinum collationi ex ecclesiae praescripto praemitti debet prima tonsura, qua homo christianus a statu laicali transfertur ad clericalem, et capax redditur sacrae ordinationis, uti et beneficiorum, jurisdictionis, ac privilegiorum ecclesiasticorum ; Pal. *tr.* 27. *D. un. p.* 2. *n.* 5.

3

Quaeritur 2. an prima tonsura clericalis sit ordo ? Affirmat cum pluribus canonistis, praesertim antiquioribus, Fagn. *in c. cum contingat.* 11. *de aetat. et qualit. a n.* 40. ubi allatis pluribus textibus, et rationibus id fusissime probare intendit : praecipua hujus sententiae fundamenta sunt 1. *c. cum contingat.* 11. *cit.* ubi Innocentius III. interrogatus, an religiosis, si *ab abbatibus suis tonsurentur, clericatus ordo in tonsura hujusmodi conferatur,* respondet, *per primam tonsuram, juxta formam ecclesiae datam, a talibus clericalem ordinem conferri :* 3. *can. clericos* 1. *dist.* 22. ubi inter ordines ab Isidoro recensetur etiam psalmistatus. Atqui psalmistatus aliud nihil est, quam prima tonsura ; nam per hanc initiatus deputatur ad canendum in choro : 3. *Motus proprius Sixti V. contra male promotos ad ordines*, ubi primam tonsuram appellat characterem, seu notam clericalem.

Sed his non obstantibus, probabilior est negativa sententia; sc. quod prima tonsura non sit ordo ecclesiasticus proprie dictus, sed solum dispositio quaedam ad ordines, sicut novitiatus ad professionem. Ita S. Thom. 3. *p. in supplem. q.* 4. *a.* 2. et teste Pir. *hic n.* 1. communis TT. colligitur satis clare ex Trid. quod non solum primam tonsuram non numerat inter ordines, sed eam ab his diserte

distinguit, ut patet ex *sess.* 23. *c.* 2. *de sacr. ordin. et c.* 6. 10. *et* 17 *de reform.* Ratio est, quia per omnem ordinem ecclesiasticum proprie dictum confertur potestas aliqua ad peculiarem actionem sacram, et ecclesiasticam, adeoque ministrorum ecclesiae propriam obeundam, ut colligitur *ex c.* 17. *cit.* ubi Trid. praecipit, ut SS. ordinum functiones a diaconatu ad ostiariatum, ab Apostolorum temporibus in ecclesia laudabiliter receptae, et pluribus in locis aliquandiu omissae, in usum revocentur, atqui per primam tonsuram nulla confertur potestas ad specialem hujusmodi functionem sacram, sed solum per illam assumitur aliquis ad statum clericalem, et deputatur ad functionem communem omnibus, praesertim clericis, sc. ad laudes Deo canendas, sive celebrandas: ergo etc.

Argumenta contraria non convincunt. *Ad* 1. ibi nomen ordinis non accipitur proprie, sed late pro dispositione, seu deputatione ad ordines suscipiendos. *Ad* 2. psalmistatus non est ordo, sed officium, et quidem, vel annexum ordini lectoratus, vel proprium cantori; in primo casu sequitur primam tonsuram, in secundo etiam non clericis competit, prout constat *ex can. psalmista* 20. *dist.* 23. ubi dicitur, quod *psalmista, id est, cantor;* etiam *absque licentia episcopi, sola jussione presbyteri officium suscipere cantandi* possit. *Ad* 3. Prima tonsura character, seu nota clericalis dicitur, non quod characterem imprimat, sed quia, ut dictum est, eam suscipientes clericali ordini adscribuntur. Hinc etiam in pontificali romano collationi primae tonsurae praefigitur titulus *de clerico*, non ordinando, sed *faciendo.*

4

Quaeritur 3. utrum episcopatus sit ordo distinctus a simplici sacerdotio? Negant communiter TT. quod probant 1. ex flor. *sess.* 25. *in decret. Eugen. IV.* §. *sextum sacramentum,* ubi traditur, quae sit materia presbyteratus, et aliorum sacramentorum, nulla facta mentione episcopatus: 2. Ex trid. *sess.* 23. *c.* 2. *de sacr. ord.* ubi enumerantur omnes ordines majores, et minores, nec tamen mentio fit episcopatus: 3. Ex ratione: quia episcopatus intrinsece, et essentialiter includit ordinem presbyteratus, ita ut collatus non sacerdoti invalide collatus sit: atqui nullus ordo ex necessitate sacramenti praerequirit alium, sed eo omisso confertur saltem valide: ergo etc. 4. ordines distinguuntur per diversam habitudinem ad sacrificium missae, seu in ordine ad consecrationem eucharistiae, sed in simplici sacerdote non datur minor potestas, vel alia quoad consecrationem eucharistiae, quam detur in episcopo. 5. Si episcopatus, et presbyteratus sunt ordines distincti, sequitur quod ordo episcopatus sit inferior sacerdotali; quia hic propinquius ordinatur ad conficiendum sacra-

mentum eucharistiae: quo autem propinquius ordo aliquis ad hoc ordinatur, eo ille praestantior, ceteris est: ergo etc.

Sed adhuc dicendum, episcopatum esse ordinem, eumque distinctum a simplici sacerdotio. Ita canonistae communiter, et non pauci TT. Sumitur. 1. ex *can. cleros n. dist.* 21. ubi episcopatus, tanquam distinctus ordo ceteris enumeratis adjungitur: 2. ex trid. *sess.* 23. *can.* 7. ubi definitur episcopos presbyteris, seu sacerdotibus superiores esse, et quidem vel maxime quoad potestatem ordinis, de qua ibi agitur. 3. Ex ratione: quia episcopatus habet propriam, ac distinctam materiam, et potestatem: materia est impositio libri evangeliorum super cervicem, et scapulas episcopi consecrandi, et manuum impositio super caput ejusdem ab episcopo consecratore, et assistentibus; forma in his verbis consistit *accipe Spiritum Sanctum etc.* nempe cum quadam plenitudine gratiae ad omnes episcopales functiones; potestas se extendit ad confectionem sacramentorum, quae a simplici sacerdote confici nequeunt.

Neque obstant argumenta opposita. *Ad* 1. etiam episcopatus sub nomine presbyteratus continetur; licet enim distinguatur a simplici sacerdotio, cum hoc tamen componit adaequatum sacerdotium; quod innuisse videtur Anacletus papa *epist.* 3. *c.* 1. quando dixit sacerdotium ordinem bipartitum esse. Hinc septem adhuc sunt ordines, quia episcopatus cum simplici sacerdotio est unus ordo completus. *Ad* 2. Idem est respondendum: ceterum quod trid. senserit, etiam episcopatum esse ordinem, patet ex dictis. *Ad* 3. etsi aliqui velint valere collationem episcopatus, etiamsi ordinatus non sit sacerdos; quia tamen oppositum verius est, melius negatur paritas: ratio disparitatis est, quia actus principalis ordinis episcopalis est ordinare sacerdotes: hic autem necessario supponit ordinem sacerdotalem; cum impossibile sit, ut istum quis conferat alteri, si ipse illum non habeat. Contrarium fit in ceteris ordinibus; nam in istis actus principalis illorum inferiorem ordinem non supponit. *Ad* 4. in divisione ordinum non solum potestas ordinata ad sacrificium missae, sed etiam conferendi sacramenta confirmationis, et ordinis, et alias quasdam functiones exercendi considerari debet: atqui haec potestas non datur in simplici sacerdote: ergo etc. *Ad* 5. episcopi non solum conficere sacramentum eucharistiae possunt, sed etiam aliis dare potestatem hanc conficiendi, quam potestatem dare sacerdotes simplices non possunt aliis; est autem potestas tanto altior, quanto se ad plura extendit, ut docet etiam S. Thom. *in* 4. *dist.* 24. *q.* 3. *a.* 2. Unde quando comparatur ordo episcopalis cum sacerdotali, ut bene monet Pirhing. *hic n.* 5. non debet ille considerari praescindendo ab ordine sacerdotali, sed ita, ut ex una parte constituatur simplex sacerdos, et ex altera sacerdos episcopus.

5

Quaeritur 4. quae sit materia singulorum ordinum? Resp. Materia cujusque ordinis, ut aliorum sacramentorum duplex est, una remota, altera proxima. *Remota* est ipsa res, seu instrumentum, quod ordinando traditur, et potestatem ei communicandam significat. *Proxima* est hujus ipsius rei, seu instrumenti traditio. In specie materia *ostiariatus* proxima est traditio clavium ecclesiae, et cymbali, quo populus ad illam convocatur; *lectoratus* traditio libri lectionum, sive epistolarum, prophetiarum, sermonum, et homiliarum, quae ex SS. PP. in ecclesia legi solent; *exorcistatus* traditio libri exorcismorum, accolytatus traditio urceoli vacui, et candelabri cum cereo extincto; *subdiaconatus* traditio calicis vacui cum patena vacua superposita, et secundum aliquos libri epistolarum, quod verius alii negant; *diaconatus* traditio libri evangeliorum, cui praemittitur impositio manus episcopalis super caput ordinandi: non quidem de necessitate sacramenti, ut quidam putant, sed praecepti tantum, ut verius docent alii. *Presbyteratus* materia duplex est: quia etiam duplex per eum datur potestas ordinato: una super corpus verum Christi; altera super corpus ejusdem mysticum: prima significatur per traditionem calicis cum vino, et patenae cum hostia; altera per impositionem manuum episcopi, non primam, quae praecipit traditionem calicis, sed alteram, quae fit ad finem missae. De materia *episcopatus* dictum est *numero praecedenti*.

6

Quaeritur 5. quae sit forma essentialis cujusque ordinis? Resp. Consistit in verbis, quae ab ordinante, dum is materiam cujusque ordinis ordinando tradit, pronuntiantur, et potestatem per ordinem collatam significant. In specie forma in ecclesia Latina usurpata in *ostiariatu* sunt haec verba: *sic agite, quasi reddituri Deo rationem pro iis rebus, quae his clavibus recluduntur*. In *lectoratu* ista: *accipite, et estote verbi DEI relatores, habituri, si fideliter et utiliter impleveritis officium vestrum, partem cum iis qui verbum DEI bene administraverunt ab initio*. In *exorcistatu* ista: *accipite, et commendate memoriae, et habete potestatem imponendi manus super energumenos, sive baptizatos, sive cathecumenos*. In *acolytatu*, dum traditur candelabrum, ista: *accipite ceroferarium cum cereo, et sciatis, vos ad accendenda ecclesiae luminaria mancipari in nomine Domini*; dum vero traduntur urceoli, haec: *accipite urceolum, ad suggerendum vinum, et aquam in eucharistiam sanguinis Christi in nomine Domini*. In *subdiaconatu* ista: *videte, cujus ministerium vobis traditur; ideo vos admoneo, ut ita vos exhibeatis, ut Deo placere pos-*

sitis. In *diaconatu* ista *: accipe potestatem legendi evangelium in ecclesia Dei , tam pro vivis , quam pro defunctis, in nomine Domini*. In *presbyteratu* ad traditionem calicis cum vino , et patenae cum hostia: *Accipe potestatem offerre sacrificium Deo missasque celebrare tam pro vivis quam pro defunctis in nomine domini ;* ad impositionem manuum episcopi *accipe Spiritum Sanctum , quorum remiseris , peccata , remittuntur eis et quorum retinueris retenta sunt*. In *episcopatu* denique ista: *accipe Spiritum Sanctum etc*.

7

Quaeritur 6. an necessarius sit contactus physicus materiae ab ordinante traditae? *Certum est* 1. graviter peccari, si tactus alicujus materiae omittatur ; quia est contra praxin ecclesiae , et illius praeceptum, et periculum adest invalidae ordinationis. Pal. *tr.* 27. *d. un. p.* 4. *n.* 20. *Certum est* 2. opus non esse tangere hostiam immediate ; tum quia contactus ejusdem immediatus in rituali romano non praescribitur ; tum quia nec vinum in calice immediate attingitur , cum tamen eadem sit hujus ratio; Pal. *l. cit.* et apud ipsum *Vasq. Conin. Bonac. Valent. Certum est* 3. non requiri contactum materiae eo puncto , quo verba ab episcopo proferuntur ; quia satis est , quod moraliter conjungantur. Pal. *l. cit.* et apud ipsum *Sà; Bonac. Enryq. Laym. Certum fere est* 4. ad sacramenti valorem non requiri contactum materiae immediatum , sed sufficere mediatum, ut si quis calicem tangat et mediante isto patenam impositam calici ; quia moraliter, et in aestimatione hominum etiam istam tangere dicitur; Pal. *cit.* et apud eundem *Vasq. Conin. Bonacin*.

Dubium solum est , an ad valorem sacramenti requiratur simpliciter contactus , an vero sufficiat sola traditio sine contactu tam immediato , quam mediato? Non requiri contactum ejusmodi existimat Laym. *l.* 5. *tr.* 9. *c.* 5 *n.* 4. cum pluribus aliis a se *cit.* ex ratione; quia si contactus iste necessarius foret , foret necessarius , vel ut ordinandus potestatem sibi traditam acceptare significet , vel ut potestas per ordinationem tradita conferatur. Non *primum* ; quia praeterquam quod acceptatio ista non requiratur, ut patet in infante ordinato, acceptatio aliter significari ab ordinato , quam per contactum potest , ut patet in contractu matrimonii. Non *secundum* , quia commune est tam in jure civili, quam in canonico, jurisdictionem, potestatem, et dominium concedi absque rei traditae contactu per hoc solum, quod res praesenti tradatur.

Sed verior est sententia communis DD. cum S. Thom. *in* 4. *dist.* 24. *q.* 1. *a.* 1. *qq.* 5. *ad* 3. juxta quam ad valorem ordinationis requiritur contactus instrumenti traditi physicus. Ratio uni-

ca, eaque solida est: quia Christus poterat ita hoc sacramentum instituere, ut non possit conferri valide sine contractu symboli: quod autem illud sic instituerit, suadet ecclesiae praxis, et tum ordinantium, tum ordinandorum, de praedicto contactu praestando sollicitudo. Idque indicant verba ab episcopo prolata: *Accipe potestatem etc.* tradito ejus symbolo; traditio enim symboli indicat symbolum ab ordinando physice debere accipi, sicut realiter accipitur potestas illo symbolo communicata. Hinc merito Clemens VIII. jussit reordinari saltem sub conditione eos, qui a Sagiensi episcopo, ostensa tantum sibi materia, fuerint ordinati, ut ex Ysamberto refert Konig *hic n.* 33.

§. II.

De temporibus, interstitiis, et loco ordinationum

SUMMARIUM

8 *Tempora ordinationum*
9 *Observanda in collatione primae tonsurae, et ordinationum minorum.*
10 *Consuetudine non potest induci, ut conferantur ordines SS. extra tempora, potest privilegio.*
11 *Diei festi nomine in privilegio venit duntaxat festum in choro, et foro celebre.*
12 *Interstitia ordinationum*
13 *Quis possit in iis dispensare?*
14 *Qua de causa?*
15 *An plures ordines eidem eadem die conferri possint?*
16 *An pluribus diebus continuis.*
17 *In quo loco ordines conferri possint?*
18 *An in diaecesi aliena*
19 *An in loco exempto*
20 *Vel interdicto*

8

Quaeritur 1. quo tempore ordines, et prima tonsura conferri possint? Resp. 1. *Prima tonsura* quolibet anni tempore, die, hora conferri potest, ut patet ex *pontific. rom. tit. de ordin. conferend. vers. clericatus* et receptum est universali consuetudine, teste Fagnan. *in c.* 3. *h. tit. n.* 4. 2. *ordines minores* conferri possunt non tantum in ordinationibus consuetis, sed etiam quovis die dominico, aut festo saltem uni, vel alteri, in mane tamen, ut iterum habet *pontif. l. cit. vers. minores c. subdiaconus* 1. *et c. de eo* 3. *h. tit.* statuit expresse Alexander III. 3. *SS. ordines*: nempe subdiaconatus, diaconatus, presbyteratus nulli episcopo, praeter-

quam romano pontifici, licet conferri, nisi in sabbatis quatuor temporum, sabbato sancto, et sabbato dominicam passionis praecedente in publica ordinatione, ut patet ex *can. fin. dist.* 75. *c.* 1. *et* 3. *cit.* et novissime statuit Trid. *sess.* 23. *c.*8. *de reform.* 4. episcopus consecrari debet, et potest quavis die dominica, vel in natalitiis Apostolorum, vel etiam in alio festo, si summus pontifex hoc specialiter indulserit, ut loquitur *pontifical. roman. tit. de consecrat. elect. in episc. vers. statuta.* Et quidem dies dominica pro consecratione episcopi delecta est ob dignitatem istius ordinis; quod ut *can. quod die* 5. *dist. cit.* dicitur, *quidquid a domino est insignius constitutum, in hujus diei dignitate sit gestum:* possunt autem episcopi consecrari etiam in natalitiis Apostolorum; quia in munere pastorali succedunt Apostolis, ut habetur *can. in novo* 2. *dist.* 21. et tradit *trid. sess.* 24 *c.* 4. *de reform.* Pro ceteris ordinibus sabbatum potius designatum est, quia sabbatum significat requiem, et qui ordinantur, transeunt ad requiem clericalem; requiescere enim debent, sive cessare a laboribus, et negotiis saecularibus. Minores vero ordines, et prima tonsura conferri etiam aliis diebus potest; quia his initiati ad saeculum reverti possunt, quod non possunt constituti in sacris.

9

Dub. 1. quid observandum sit in collatione primae tonsurae, et minorum ordinum? Resp. 1. non est necessarium, ut conferantur sub missae sacrificio; *pont. rom. tit. de minor. ord.* neque ut ordinans sit jejunus; Pirh. *hic n.* 78. juxta *pont. rom.* tamen *l. cit.* minores ordines debent conferri mane, nisi consuetudine aliud sit inductum.

2. Nomine festi, quo minores ordines secundum dicta conferri possunt, probabilius intelligitur dies, qui festus est, non tantum in choro, sed etiam in foro, saltem in particulari ecclesia, prout declaravit *S. Congregat. Concil* apud Fagnan. *in c.* 3. *h. tit. n.* 42.

3. Hisdem dominicis, et festis juxta Host. *in c.* 11. *de aetat. et qualit.* §. *sed quo tempore* minores ordines regularibus suis conferre possunt Abbates: quod tamen alii negant; quia *c.* 3. *cit.* loquitur de solis episcopis. Hinc Pirh. *l. cit.* monet, quoad hoc spectandam esse consuetudinem loci.

4. Monitum hoc de consuetudine observanda procedit etiam in aliis; sic enim Barbos. *de offic. episc. alleg.* 11. *n.* 21. et apud istum Henriq. *l.* 10. *c.* 12. §. 2. testatur, in quibusdam ecclesiis ex recepta ibidem consuetudine primam tonsuram, et minores ordines tempore ordinationum generalium conferri, non in ipso sabbato, sed per anticipationem in vespere feriae VI. praecedentis, vel etiam in feria IV. quatuor temporum.

10

Dub. 2. An consuetudine induci possit, ut SS. ordines extra praedicta tempora conferantur? Resp. negative. Patet ex *c. sane* 2. *h. tit.* ubi contraria *consuetudo*, tanquam *institutioni ecclesiasticae inimica, penitus reprobanda* dicitur. Interim tamen Papa aliquibus privilegium dare potest, ut extra tempora ordinentur; nam cum haec prohibitio originem habeat a jure positivo, summum pont. qui supra jus est, ligare non potest. Tale privilegium Societati JESU Gregorius XIII. concessit speciali *Bulla*, quae incipit *Pium, et utile, edita* 22. *Septembr.* 1582. ut ejus religiosi extra tempora, et non servatis interstitiis, tribus continuis festis tres ordines sacros recipere possint. Estque hoc privilegium cum aliis religiosis incommunicabile, etiam iis, qui alias in privilegiis cum societate communicant, ut constat ex tenore *constit. cit. et Bulla Pauli V.* incip. *Quantum religio, edita pridie non. sept.* 1606. Unde necesse est, ut ipsi speciale privilegium habeant sibi datum, et quidem post Trid. hoc enim *sess.* 23. *c.* 8. *de reform.* jubet, *ut ordinationes SS. ordinum statutis a jure temporibus . . . celebrentur;* et postea *sess.* 25. *c.* 22. *de regular.* generaliter revocat *omnia et singula regularium privilegia, sub quibuscumque verborum formulis* concepta. Ex quo infert *Mirand. in manual. Praelat. tom.* 1. *q.* 38. *a* 4. vi privilegiorum, quae a summ. pont. ante concil. trid. regularibus concessa sunt, non posse eosdem regulares nunc ab episcopis initiari ss. ordinibus extra statuta tempora.

11

Dub. 3. si per privilegium alicui concedatur a sede apostolica, ut etiam extra tempora a jure statuta tribus dominicis, vel aliis festis diebus ad ss. ordines promoveri possit, quales dies festi nomine intelligi debeant? Rodrio *tom.* 3. *qq. regul. q.* 23. *a* 5. cum quibusdam aliis putat, sufficere, si festum sit, quod sub ritu duplici in ecclesia celebratur, et hanc sententiam in praxi tutam esse existimat Pian. *p.* 5. *tr.* 13. *res.* 97. quod videtur etiam probare ratio; nam, colligitur ex *Clem. un. de reliq. et vener. ss.* etiam isti dies, quamvis a laboribus feriati non sunt, festi dici non immerito possunt.

Contra Azor. *p.* 2. *l.* 1. *c.* 27. *q. ult.* Barbos. *alleg.* 11. *num.* 23. card. de Lugo. *respons. moral. l.* 1. *dub.* 34. Pirh. *hic n.* 81. Vviestn. *num.* 43. et alii ab his *citt.* volunt, ejusmodi privilegia de iis solummodo festis intelligenda esse, quae non solum a clero in choro, sed etiam a populo in foro per abstinentiam ab operibus servilibus, et divinorum frequentationem celebrantur. Rationem dat Azor *loc. cit.* quia pontifex in hujusmodi privi-

legiis censetur nomen festi accepisse, prout secundum vulgarem, et communem loquendi modum solet accipi, vulgo autem, et communiter ille duntaxat dies festus dicitur, quem pro feriato clerus, et populus habet; ergo etc.

Ex his duabus sententiis tutior est posterior, maxime si, quod card. de Lugo *l. cit.* monet, contraria, et prior sententia per decretum *Urbani VIII.* ab ipso allegatum prohibita est. Quia tamen haec ipsa sententia, teste La Croix *l.* 6. *p.* 2. *n.* 2293. adhuc hodie ab optimis episcopis practicatur, ideo censeri merito potest, quod prohibitio haec vel per contrariam consuetudinem abrogata sit, vel intelligi debeat de festis *ad libitum*, ut sensus sit, hujusmodi privilegiatos vi privilegii sui ordinari posse tantum in festis de praecepto. Hinc idem La Croix *loc. cit.* adhuc practice probabile esse existimat, quod ita privilegiatis episcopus possit conferre ordines in festo duplici, etiamsi non celebretur in foro, sed in choro tantum. Imo si in privilegio non habeatur expresse, ut ordinatio fiat in festo *de praecepto*, juxta eundem La Croix, sufficiet festum duplex *ad libitum.*

12

Quaeritur 2. quo ordine, et quo intervallo temporis conferendi sint ordines?

Resp. 1. conferendi sunt gradatim incipiendo a prima tonsura, et per ordines minores ascendendum ad majores, ita ut semper prius conferatur inferior, antequam detur superior; *can. si officio* 2. *dist.* 59. *et. un. de cler. per salt. promot.*

2. Non sunt conferendi plures ordines simul eadem die, quod tamen solum procedit de ordinibus majoribus; nam minores ordines cum prima tonsura de facto conferri solent una, eademque die, ut communis, et in Germania passim recepta consuetudo obtinuit; Sylv. *V. Ordo* 2. *q.* 7. *vers. tertium;* Barbos. *alleg.* 11. *n.* 19. Pith. *n.* 83. et alii ab his *citt.*

3. In ordinum collatione inter unum, et alterum servanda sunt interstitia, seu intervalla temporum: et quidem, ut a minoribus ascendere quis possit ad subdiaconatum, requiritur unus annus; alius annus, ut a subdiaconatu ad diaconatum; et tertius, ut a diaconatu progredi possit ad sacerdotium, prout statuit triden. *sess.* 23. *c.* 11. *de reform.* Non est autem annus iste computandus mathematice, ut cum *Barbosa* recte observat Pirh. *hic n.* 88. sed moraliter, ita ut sufficiat annus ecclesiasticus, videlicet, ab una quadragesima ad aliam, a pentecoste ad pentecostem etc.

13

Dub. 1. quis dispensare in interstitiis possit? Resp. 1. potest *pontifex*: et quidem potestas haec illius est amplissima, cum in-

terstitia haec, et tempora ordinationum statuta sint tantum jure ecclesiastico, quo ipse superior est.

2. *Nuntii apostolici*, sed hi tantum praecise possunt, quantum ipsis quoad hoc a papa concessum est: et licet aliquando dispensare possint ad ordines suscipiendos extra tempora; non tamen dispensare possunt, nisi pro diebus festivis, iisque aliquo temporis spatio interpolatis; sic enim, et non aliter indulta hujusmodi concedenda imposterum censuit congregatio cardd. et aliorum praelatorum *decreto edito* 14. *decemb.* 1693. approbante Innoc. XII. ut videre est in *costitutione* ejusdem, quae incipit *speculatores* publicata *pridie non novemb.* 1694.

3. *Episcopi* cum subditis suis dioecesanis, et regularibus non exemptis, imo etiam cum exemptis; quia hi cum praelatorum suorum licentia se subjicere episcopis possunt quoad gratias dispensationum, et absolutionum recipiendas. Extendit autem se haec episcopi potestas tantum ad interstitia, ut his non observatis, intra tempora ordinationum consueta ordinari quis possit; nam ut ordinari quis possit extra tempora, ex ordinaria potestate sua dispensare episcopus nequit; Pirh. *n.* 89. Vviest. *n.* 37.

4. *Capitulum cathedrale sede vacante*; sed in iis solum casibus, quibus licentiam ordinandi, seu ordines suscipiendi dare subditis dioecesanis potest; Piasec. *prax. epis. p.* 1. *c.* 1. *n.* 8. *n.* 5. Quarant. *V. capit seda vacant q.* 10. qui testatur, ita declaratum a *s. congreg. concil.*

5. *Praelato regulares* cum subditis suis regularibus. Ubi tamen distinguendum est inter ordines minores, et majores: in interstitiis minorum ordinum, quos ipsi conferunt, sicubi consuetudo est ea servari, possunt dispensare; quia regulariter ad eum spectat dispensare in interstitiis, ad quem spectat ordinatio; Pirh. *n.* 90. non vero in interstitiis majorum ordinum, ut declaravit congregatio cardd. apudQuarant. *V. ordo* et Piasec. *l. cit. Excipitur*, si sint praelati regulares exempti, qui quasi episcopalem jurisdictionem habent in subditos regulares; nam hos etiam in interstitiis majorum ordinum dispensare posse probabiliter aliis *citt.* tenet Pirh. *l. cit.*

14

Dub. 2. quae sit causa sufficiens ad dispensandum in interstitiis ordinum? Quoad minores ordines nulla requiritur causa; quia in plerisque locis consuetudo interstitia ista sustulit, ut dictum est *num.* 12. ubi vero ista in his servantur, tempus certum a jure assignatum non est, sed arbitrio episcopi designandum relinquitur.

Quoad ordines majores, ut ad hos ascendere aliquis possit a minoribus, et ab uno majore ad alium, ex *constit. Innoc. XII. cit.* requiruntur causae, eaeque magis rationabiles.

Tales ex *decret. congreg. cardd. et praelat. supracit.* sunt 1. si ordinandi sint referendarii utriusque signaturae, familiares papae, vel canonici cathedralium, aut collegiatarum ecclesiarum, vel eorum adjutores.

2. Si iidem sint magistri, h. e. doctores, licentiati, vel etiam baccalaurei ss. theologiae, vel doctores, aut licentiati utriusque, aut saltem canonici juris, in publica, et approbata universitate ejusmodi gradum aliquem consecuti: ut etiam si triennio ss. theologiae studiis sedulam navarunt operam.

3. Si beneficium habeant, quod sacerdotalem ordinem exigit, vel aliud perpetuum, aut etiam cappellaniam ad tempus vitae sibi concessam, ut illi deservire per seipsos possint.

4. Ob penuriam sacerdotum saecularium, vel regularium, in provincia, dioecesi, vel monasterio.

5. Ob solatium patris, vel matris: debent tamen isti, ut ex hac causa dispensare episcopus in interstitiis possit, excessisse annum aetatis 50.

6. Si ipse ordinandus 26. annum excesserit: quo tamen casu, ut etiam in precedente, s. congregatio exigit, ut dispensationem quoad interstitia petens per triennium saltem in habitu clericali honeste, et laudabiliter vixerit.

15

Dub. 3. an plures ordines eidem eadem die conferri possint? *Certum est.* 1. non posse eidem simul conferri duos ordines majores ex *c. litter.* 13. *et c. dilectus* 15. *h. tit.* ubi tam episcopus, quam ab eo sic ordinatus puniuntur poena suspensionis, ille quidem a collatione ss. ordinum, quos simul contulit, iste vero ab executione ordinis sacerdotalis, quem simul cum diaconatu temere suscepit: quod decretum innovavit novissime trid. *sess.* 23. *c.* 13. *et* 14.

Certum est 2. posse eidem eadem die simul conferri plures, vel etiam omnes minores ordines, saltem de consuetudine, quae in Germania nostra, ut dixi *num.* 12. et alibi passim recepta est.

Certum est 3. non posse, jure communi spectato, eadem die simul eidem conferri subdiaconatum cum ordinibus minoribus, ut patet *ex c. cum. H.* 2. *de eo, qui furtive etc.* et trid. *sess.* 23. *c.* 11. *cit.* ubi inter collationem minorum ordinum, et subdiaconatus annuum spatium, ut intercedat, exigitur: quod etiam confirmat ecclesiarum consuetudo, quae vim legis obtinet.

Difficultas est, an consuetudine introduci possit, ut subdiaconatus eadem die conferatur simul cum minoribus ordinibus? Ratio difficultatis sumitur ex Trid. *sess. cit. c.* 13. *in fine*, ubi sublata sunt privilegia plures ordines simul conferendi; sed privilegii major vis est, quam consuetudinis; ergo etc.

Sed dicendum, si alicubi vigeat consuetudo, ut subdiaconatus simul cum minoribus eadem die aliquibus conferatur, eam consuetudinem non esse reprobandam. Ita Navarr. *Man. c.* 25. 71. Henriq. *L.* 10. *c.* 11. *n.* 4. Pirhing. *hic. n.* 83. Vviest. *num.* 35. Ratio est, quia consuetudo haec non est damnata jure antiquo, neque sublata a trid. quippe quod *loc. cit.* solum revocat privilegia, non vero consuetudinem contrariam. *conf.* nam ut Pal. *tr.* 27. *D. un. p.* 13. *n.* 5. pluribus aliis *citt.* testatur, ad ita suscipiendum subdiaconatum cum minoribus potest ex causa utilitatis, vel necessitatis dispensare episcopus; non autem minor est vis consuetudinis, quam dispensationis.

Ad rationem dubitandi dico, decretum trid. *cit.* esse odiosum, et cons. ultra ea, quae in illo expressa sunt, non extendendum. Accedit, quia per illud neque privilegia omnia revocata sunt, sed tantum ante obtenta, non vero imposterum obtinenda.

16

Dub. 4. utrum ordines plures conferri possint pluribus diebus continuis? *Certum est* 1. posse id fieri, si sabbato ordinationis ob multitudinem ordinandorum, vel alia ex causa ordinatio omnium absolvi non potuit; tunc enim, continuato tamen jejunio, dominica sequente ordinari reliqui adhuc poterunt, non vero, qui ordinati sunt in sabbato, recipere novum ordinem sacrum *can. quod a patribus* 4. *dist.* 75. gloss. *in c.* 13. *hoc tit. V. uno die*, *et V. pertinere* Laym. *ibid. n.* 2. Gonz. *n.* 3. Ratio est, quia tunc fictione juris sabbatum, et mane diei dominicae quasi una dies, et dies dominica matutina quasi sabbatina reputatur, ut adeo qui ordines in priori accipiunt, omnes censeantur ordinati in sabbato; cons. qui novum ordinem sacrum acciperet, censeretur eadem die accepisse duos ordines sacros: quod juxta *num. praeced.* fieri non potest.

Certum satis est 2. eum, qui in sabbato ordinatus est presbyter, posse in sequenti dominica consecrari in episcopum, sive continuato jejunio, sive non continuato jejunio, gloss. *in can.* 4. *cit. V. sabbati.* Ratio est, quia id nuspiam reperitur prohibitum, et episcopatus qualibet die dominica conferri potest, adeoque etiam ea, quae sabbatum 4. temporum immediate subsequitur. Imo siquis vel ex dispensatione, vel alias continuato jejunio die dominica sit ordi-

dinatus presbyter, juxta communem, teste Pal. *tr.* 27. *D. un. p.* 13. *n.* 4. eadem die consecrari potest episcopus. Ratio est, quia neque hoc reperitur prohibitum; jura enim, et canones, quando interstitia fieri praecipiunt, tantum de illis ordinibus intelligendi sunt, qui in ordinariis, et generalibus ordinationibus conferri solent, non vero de episcopatu, ut recte advertit Laym. *l.* 5. *tr.* 9. *c.* 8. *n.* 6.

Certum est 3. posse a pontifice alicui indulgeri privilegium, ut ordines etiam sacros omnes suscipere possit diebus festis, vel etiam non festis continuis; quia quod regulariter hoc fieri nequeat, solum est introductum jure ecclesiastico, quo pontifex non obligatur, et ab observatione ejusdem etiam alios deobligare potest.

Difficultas est, an is qui ejusmodi privilegium habet, et die sabbati 4. temporum in ordinatione publica, et generali suscepit e. g. diaconatum, die dominica sequenti ordinari presbyter possit? Videtur non posse: quia cum, ut supra dictum est, dies dominica matutina fictione juris censeatur una dies cum sabbato praecedente, talis censeretur eadem die accepisse duos ordines ss.

Verum haec fictio, meo quidem judicio, obesse non debet; nam introducta a jure est potius in favorem, ut continuari ordinatio possit ab episcopo, quae in sabbato absolvi non poterat, quam in detrimentum, quale induceret respectu privilegiati, si is ob illam gaudere privilegio suo non posset. Quare nisi aliud jure sit constitutum (de quo mihi non constat) judico, in tali casu attendendam non fictionem juris, sed rei veritatem; est autem rei veritas, quod sabbatum, et dominica sint dies distincti.

17

Quaeritur 3. in quo loco ordines conferri debent? Resp. Distinguendum inter ordines majores, et minores. *Prima tonsura*, *et minores ordines* conferri possunt non solum in ecclesia, sed etiam in domo episcopali, et quovis alio loco honesto, ut colligitur *ex can. quando* 6. *dist.* 75. *de ordinibus majoribus.* Trid. *sess.* 23. *c.* 8. sic loquitur: *ordinationes ss. ordinum statutis a jure temporibus, in cathedrali ecclesia, vocatis praesentibus ad id ecclesiae canonicis, publice celebrentur. Si autem in alio dioecesis loco, praesente clero loci, dignior, quantum fieri poterit, ecclesia semper adeatur.* Haec tamen, ut Pal. *tr.* 27. *D. un. p.* 13. *n.* 9. advertit, sub gravi culpa non obligant; quia nullum est verbum, quod praeceptum indicet: hinc non solum in ecclesia, sed etiam in capella speciali, et privata domu solent episcopi etiam ss. conferre ordines.

18

Dub. 1. Utrum ordines conferre episcopus possit extra suam dioecesin? Resp. Non posse, sed omnes ordines, etiam minores, conferendi sunt in propria dioecesi episcopi ordinantis. Estque hoc ita verum, ut nec propriis subditis episcopus illos in aliena dioecesi conferre possit, sine expressa licentia ordinarii loci; Trident. *sess.* 6. *c.* 5. *de reform.*

Controversia est de prima tonsura. Barbatius *in c. nulli de offic. legat.* Alberic. *in l. emancipari ff. de adoption.* Rebuff. *in prax. p.* 1. *cit. de cleric. et a quib. etc. n.* 12. Azor *p.* 2. *l.* 3. *c.* 48. *q.* 5. affirmant eam extra dioecesin subditis suis conferri, etiam episcopo loci non requisito, posse ab episcopo proprio: idque praecipue ex ea ratione, quod primam tonsuram conferre episcopi nonnunquam etiam sine pontificalibus soleant, ut adeo ejus collatio non videatur esse actus pontificalis, sed tantum jurisdictionis voluntariae, quam in subditos suos exercere episcopus, etiam extra dioecesin existens, potest.

Verum haec ratio nihil probat; etsi enim collatio tonsurae aliquando sine insignibus pontificalibus fiat, non tamen ideo desinit esse actus pontificalis, ut patet in benedictione corporalium.

Quare melius cum Pirh. *hic n.* 77. et aliis dicendum irrequisito ordinario loci, episcopum extra dioecesin suam, ne quidem primam tonsuram licite conferre posse. Fundamentum sumitur ex trid. *l. cit.* ubi exercitium pontificalium in aliena dioecesi, *sine ordinarii loci expressa licentia, diserte prohibetur.*

19

Dub. 2. Utrum episcopo extraneo concessum sit pontificalia exercere, et ordines conferre in loco exempto? Resp. cum distinctione: vel enim est locus exemptus, ita, ut nullius sit dioecesis, vel tantum ita, ut quamvis in dioecesi sit, non tamen sit de dioecesi. Si *primum*, sufficit licentia, seu vocatio praelati exempti. Si *secundum*, opus est consensu tum praelati exempti, tum ordinarii loci, intra cujus fines locus exemptus constitutus est; Barb. *alleg.* 6. *n.* 12. *et* 13. Pirh. *hic n.* 77. et declaravit Gregorius XIII. apud Joann. Gallemart ad trid. *sess.* 6. *c.* 5. *de reform. n.* 3.

20

Dub. 3. an in loco interdicto possint conferri ordines? Resp. non posse, sive deinde locus ille sit interdictus specialiter, sive solum generaliter; quia interdictum prohibet omnium sacramentorum usum, seu exercitium, exceptis specialiter in jure expressis; nullibi autem reperitur in jure expressum; vel concessum, ut in loco interdicto ordines conferantur, praesertim cum hoc sacramentum non

sit ex necessariis ad salutem. Videantur, quae dicuntur *infra libr. V. tit.* 39. *n.* 356.

§. III.

De ordinandorum qualitate.

SUMMARIUM

21 *Requisita ad validam ordinationem in ordinando.*
22 *Foemina jure divino est incapax ordinum.*
23 *Quid dicendum de hermaphrodito?*
24 25 *Quid de coacto metu?*
26 *Requisita in ordinando, ut licite ordinari possit.*
27 *Ætas requisita ad singulos ordines.*
28 *Scientia*
29 *Quot modis possit aliquis esse subditus ordinanti?*

21

Plures in ordinando qualitates, et conditiones desiderantur, et harum quidem aliquae, ut valida sit ordinatio, aliae, ut ea sit licita.

Quaeritur 1. quaenam requirantur ad ordinationem validam? Resp. 1 *ut sit mas;* nam foemina ordinari non potest, ut patet ex perpetua praxi, et traditione ecclesiae: quam confirmat etiam ratio; quia ordo importat eminentiam potestatis, dignitatis, et officii in ecclesia prae aliis fidelibus; mulier autem in ecclesia non docere, et praesse, sed subesse debet, ut constat ex S. Paulo: *mulieres in ecclesia taceant; non enim permittitur eis loqui; 1. corinth.* 14. *v.* 34.

2. *Ut si baptizatus;* quia baptismus est *janua, et fundamentum omnium aliorum sacramentorum,* ut dicitur *c. per catechismum.* 2. *de cognat. spirit. in* 6. Hinc si sacerdos v. g. deprehenderetur non fuisse valide baptizatus, postea suppleto baptismo, omnes ordines, quippe antea nulliter collati, necessario reiterandi essent; *c. siquis* 1. *et c. seq. de presbyt. non baptiz.*

3. *Ut si ordinandus sit adultus, et capax rationis, habeat intentionem saltem habitualem suscipiendi ordines;* quia cum ordinatio hominem in novo statu constituat, id fieri haud convenit, nisi aliquo modo consenserit, ut colligitur ex *c. major* 3. §. *item quae-*

ritur de baptism. ubi id de baptismo deciditur. Unde irrita est collatio ordinis, quando quis reluctans, et absolute nolens est ordinatus.

22

Dub. 1. quo jure foeminae incapaces sint ordinis? Videntur incapaces esse solum jure ecclesiastico, eoque non semper; nam 1. in Christo Jesu inter masculum, et foeminam non est discrimen. *Galat.* 3. *v.* 28. 2. in utroque testamento mulieres perhibentur fuisse prophetissae, ut constat de Maria sorore Moysis *Num.* 12. *v.* 2. de Anna filia Phanuel *Luc.* 2. *v.* 28. 3. in primitiva ecclesia fuerunt diaconissae, et praesbyterae *can. presbyter.* 18. *et can. fin. dist.* 32. *can. diaconissam* 23. *caus.* 27. *q.* 1. *et alibi.*

Sed dicendum, foeminam esse jure divino incapacem ordinum. Ita communis TT. et canonistarum cum s. Thom. *in* 14. *dist.* 25. *q.* 2. *a.* 1. Ratio petitur tum ex voluntate Christi, ipsam quoque beatissimam virginem, et matrem suam nullo ordine condecorantis; tum ex natura ordinationis, quae ut *n. praec.* dictum est, ordinatum in gradu superiore, et eminentiore inter fideles reliquos cum potestate eos docendi, et sacramenta administrandi constituit.

Estque hoc ita verum, ut ne quidem prima tonsura etiam per dispensationem pontificiam initiari possint, ut cum communi docet Laym. *l.* 5. *theol. tr.* 9. *c.* 6. *n.* 2. quia prima tonsura est dispositio ad ordines, sicut novitiatus ad professionem religiosam: sicut ergo, qui inhabilis est ad profitendum in aliqua religione; etiam non potest suscipi in novitiatum ejusdem, ita etiam foemina, cum jure divino sit incapax ordinum, initiari prima tonsura non potest.

Neque obstant argumenta contraria. *Ad* 1. non est discrimen inter masculum, et foeminam quoad justificationem, et gratiam; est autem quoad superioritatem, et subjectionem, ut est ostensum. *Ad* 2. Donum prophetiae non infert superioritatem, et spiritualem in alios potestatem, quam tamen ordo infert, ut proinde ab illo ad hunc non detur illatio. *Ad* 3. Presbyterae, et diaconissae, uti etiam episcopae, ut cum aliis advertit Pirh. *hic n.* 6. olim vocabantur aliquando uxores eorum; qui diaconi, presbyteri, vel etiam episcopi facti sunt, et deinde a consortio earum abstinuerunt; aliquando etiam viduae aetate provectiores, non per veram ordinationem, sed per benedictionem, et destinationem tantum simplicem ad quarundam ecclesiae rerum curam, catechumenorum instructionem, et similia deputatae.

23

Dub. 2. an capax ordinum sit hermaphroditus? Resp. cum distinctione: vel enim aeque, aut magis accedit ad sexum foemineum, vel in eo praepollet sexus virilis. *Si primum*, est jure di-

vino incapax ordinis, ut cum aliis notat Sylv. *V. Hermaphroditus.* Pal. *tr.* 27. *D. un. p.* 6. *n.* 3. Pirh. *hic n.* 6. et alii ad his *cit.* Ratio est, quia tales non absolute, et simpliciter viri sunt, adeoque nec subjectum ordinis capax. *Si secundum*, capax quidem ordinis videtur esse jure divino; quippe cum simpliciter vir reputetur *l. quaeritur* 10. *ff. de stat. homin.* non tamen est ad ordines admittendus, quia mostruosus passim a DD. cum Arist. *l.* 4. *de gener. anim. c.* 3. *in fin.* reputetur, cons. irregularis, et ordinum jure ecclesiastico incapax. *arg. can. illiteratos* 1. *dist.* 36. Suar. *de censur. D.* 51. §. 2. *n.* 1. Bonac. *D.* 8. *de sacram. q. un. p.* 5. *n.* 6. Wiest. *hic n.* 6. et alii cum *cit.*

24

Dub. 3. an valida sit ordinatio coacti metu? Resp. distinguenguendo: vel enim sic ordinatus absolute reluctans ordinatus est, vel ordinationi consensit, quamvis non consensurus, metus si abfuisset. *Si primum*, ordo collatus non valet *arg. c. majores* §. *item quaeritur cit.* et patet ex *num.* 21. *supra. Si secundum* valet, et imprimit characterem *arg. c. cit.* quod confirmat etiam ratio; quia coacta voluntas est voluntas.

Difficultas est, an sic ordinatus metu, et in ordinationem ex eo consentiens obligetur voto continentiae annexo ss. ordinibus, et onus habeat recitandi divini officii? Qua in re *certum est* 1. ad utrumque teneri, si metus tantum sit levis, non cadens in virum constantem; quia jura solum succurrunt metum gravem passo ut dicetur *tit.* 40. *de his, quae vi, met. caus.*

Certum est 2. ab ea obligatione non eximi eum, qui metum gravem, sed juste incussum passus est, e. g. quia possidebat beneficium certum ordinem requirens, et ad hunc suscipiendum ab ordinario compulsus est subtractione fructuum, privatione beneficii etc. quia nullam vim injustam, seu injuriam passus est, ob quam solam succurritur metum passo.

Certum est 3. obligationes praedictas contrahi ab eo, qui postquam coacte suscepit ordinem sacrum, deinde sponte, et non coactus, expresse, vel tacite, verbo, vel facto e. g. ministrando in ordine suscepto, votum suum ratificavit; nam ex eo tempore ad continentiam, et alia onera ordini sacro annexa tenebitur, ut ex communi docet Sanch. *l.* 7. *de matrim. C.* 29. *n.* 9.

25

Difficultas urget in casu, quo ordinatus passus est metum gravem, et hunc injuste, neque ratificatio aliqua spontanea susceptionem ordinis subsecuta est? Ratio difficultatis est 1. quia de connexis idem est judicandum; *c. trans. lato* 3. *de constitut.* ergo si me-

tus non impedit valorem ordinis etiam non impediet obligationem huic annexam. 2. quia obligationes istae sunt accessoriae ad susceptionem ordinis sacri, accessorium autem sequitur principale suum; *reg.* 42. *in* 6. 3. baptizatus incusso metu gravi tenetur vivere ut baptizatus, et fidem catholicam profiteri; *c. de judaeis* 5. *et ibi gloss. V. coacti. dist.* 45. ergo etiam coacte ordinatus tenebitur vivere ut ordinatus, et per consequens servare continentiam.

Sed est certa sententia, sic ordinatum ad neutrum teneri. Ita Sylv. *v. ordo* 4. *q.* 1. *dict.* 2. Sanch. *l.* 7. *de Matr. d.* 29. *n.* 5. et apud hunc plures alii *cit.* ratio est, quia votum hoc continentiae, ut dicetur *l.* 3. *tit.* 3. *de cleric. conjug.* tantum annexum est ordinibus SS. praecepto ecclesiae; neque censetur eam obligationem in se suscipere velle, qui metu gravi coactus in ordinationem sui consensit.

Neque obstant argumenta contraria. *Ad* 1. dico, idem judicandum de connexis, quando connexa sunt essentialiter, et inseparabiliter; non vero, quando jure humano tantum. *Ad* 2. Regula illa procedit tantum, quando eadem est ratio accessorii, et principalis, et hoc cum illo inseparabiliter connexum est. *Ad* 3. obligatio profitendi fidem essentialiter connexa est characteri baptismi, qui non tam votum, quam professio quaedam est fidei.

26

Quaeritur 2. quaenam requirantur ex parte ordinandi, ut licite ordinentur? Resp. 1. *ut sit major septennio;* nam illo minor nec quidem prima tonsura initiari potest: *c. fin. h. tit. in* 6.

2. *Ut sit capax rationis*: ubi tamen distinguendum est inter perpetuo amentes, et eos, qui aliquando usi sunt ratione: priores ordinantur valide *arg. c. un. de cler. per salt. promot.* posteriores, si cum ratione utebantur, ordines non petierunt, invalide; quia, ut Pal. *tr.* 27. *d. un. p.* 7. *num.* 4. notat, sacramenta, quae necessitatis non sunt, sed voluntatis, repelli censentur, si non fuerint postulata tempore, quo libere postulari poterant.

3. *Ut non sit neophytus*, sive eo paganismo, vel judaismo ad fidem christianam recens conversus: *can. neophytus* 9. *dist.* 61. nisi in hac sufficienter instructus, et bonus sacerdos fore arbitrio episcopi judicetur; Pirhing. *hic n.* 20.

4. *Ut sit confirmatus.* Trid. *sess.* 23. *c.* 4. *de reform.* Quomodo peccet, qui, omisso sacramento confirmationis, ordines recipit, disputant DD. Graviter delinquere existimant Tann. *D.* 4. *de sacr. q.* 4. *n.* 48. Pont. *de confirm. c.* 3. *n.* 6. Bonac *D.* 8. *q. un. p.* 5. *n.* 9. Venialem duntaxat culpam committi putant Suar. *de sacram. D.* 38. *s.* 1. Barb. *alleg.* 2. *n.* 15. et plures alii ab hoc *citt.*

5. *Ut sit caelebs c. fin. cit.* ubi conjugato prohibetur etiam prima tonsura conferri, nisi religionem intrare, vel ad SS. ordines cum consensu uxoris promoveri velit: quo casu tamen etiam ipsam religionem ingredi, aut saltem, si non sit suspectae aetatis, in saeculo manens votum continentiae debet emittere: *c. cum sis* 4. *c. conjugatus* 5. *et c. uxoratus* 8. *de convers. conjugat.*

6. *Ut sit litteratus c. fin. cit.* ubi illiterato, et conjugato, extra casum jure permissum, primam tonsuram conferens ab ejus collatione per annum suspensus est ipso jure, ut notat gloss. fin. *in c. cit.*

7 *Ut nulli culpae mortali sit scienter obnoxius;* quia ordo sacramentum vivorum, et cons. statum gratiae in suscipiente supponens. Konig. *hic n.* 15.

8. Ut nulla *censura*, vel *irregularitate*, sive ex delicto, sive ex defectu quocunque proveniente, sit irretitus; Sylv. *V. ordo* 4. *n.* 2. et cum eo ceteri.

9. *Ut sit bonae vitae, et existimationis publicae*; nam criminosi, et infames, sive juris, sive facti infamia ordinari non debent; *can. infames* 17. *caus.* 6. *q.* 1. *c. ex tenore* 4. *h. tit.* et colligitur ex *c. fin. eod.* per sensum contrarium.

10. Denique ut sit subditus ordinanti; *c. cum nullus* 3. *h. tit. in* 6. Trid. *sess.* 23. *c.* 8. *de reform. et constit. Innocentii XII.* quae incipit *speculatores: edita pridie non. novemb.* 1694.

27

Dub. 1. quaenam aetas requiratur ad singulos ordines? Resp. Haec olim pro diversis temporibus diversa requirebatur, ut constat ex *can. in singulis* 2. *et seq. dist.* 77. *can. nemo* 2. *et can. presbyter dist.* 78. *Clem. generalem* 3. *de aetat. et qualit.* Hodie tenenda sequentia 1. Ut prima tonsura alicui conferri licite possit debet esse major septennio: *c. fin. h. tit. in* 6.

2. Pro minoribus aetas determinata non est; et hinc si ea scientia ordinandus polleat, quam ordines hi requirunt, ordinari quis, et his ordinibus initiari poterit, ut notat cum aliis Pal. *tr.* 37. *D. un. p.* 7. *n.* 6.

3. De aetate autem ordinum majorum ss. Trid. *sess.*23. *c.* 12. *de reform. statuit ut nullus imposterum ad subdiaconatus ordinem ante vigesimum secundum, ad diaconatus ante vigesimum tertium, ad presbyteratus ante vigesimum quintum aetatis suae annum promoveatur:* qui tamen anni sufficiunt, si inchoati sint, ut praxis habet, et DD. conveniunt. Et in hoc differunt hi ordines ab episcopatu; nam in hoc requiritur annus 30. completus, ut dicetur *tit.* 14. *n.* 2. *de aetat. et qualit.*

Qui dubitat, an aetatem requisitam impleverit, non potest ordinari; quia praeceptum de non suscipiendis ordinibus ante aetatem

legitimum est in possessione, et certum, adeoque vincit dubium: hinc si ejusmodi dubitans ordinari velit, dispensatione indiget. Dispensare autem in aetate ad ordines suscipiendos potest solus papa non episcopus; quia hic ordinarie relaxare non potest. Jus commune canonicum, vel concilii generalis; Pirh. *hic num.* 12.

28

Dub. 2. quae scientia requiratur ad singulos ordines? Resp. Haec a Trid. pro diversis ordinibus diversa requiritur; nam 1. ab initiandis prima tonsura exigitur, ut sciant rudimenta fidei, legere insuper, et scribere; *sess.* 23. *c.* 3. *de reform.*

2. Ad minores ordines promovendi saltem latinam linguam intelligere debent: *sess. cit. c.* 11.

3. Ad subdiaconatum, et diaconatum assumendi litteris, et iis, quae ad ordinem exercendum pertinent, instructi sint, oportet *c.* 13.

4. Ad presbyteratus ordinem progressuri debent esse instructi ea scientia; ut idonei sint ad docendum populum ea, quae scire omnibus necessarium est ad salutem, et ad sacramenta administranda; *c.* 14.

In dubio, an ordinandus habeat sufficientem scientiam, episcopi arbitrio determinandum relinquitur, ut declaravit cong. cardd. apud Joan. Gallemart. *c.* 14. *cit. n.* 2. Non potest autem episcopus in hoc impedimento dispensare. Pontifex facultatem quidem concedere potest, ut requisita a jure scientia destitutus ordinem suscipiat, non tamen, ut eo utatur, donec eam acquisiverit; quia hoc est intrinsece malum, ut notat Pirh. *hic num.* 14. Qui sine sufficienti scientia ordinatus est, suspendendus est ab exercitio ordinis sic suscepti, donec eam acquisiverit: acquisita illa, impedimentum hoc suscepti per seipsum sine alia dispensatione tollitur; quia cessante causa cessat effectus; Suar. *D.* 31. *de censur. s.* 1. *n.* 10. quem sequitur Pirh. *loc. cit.* et alii communiter.

29

Dub. 3. quot modis possit aliquis esse subditus ordinanti? Resp. Hoc fieri potest quinque modis: 1. ratione originis: 2. ratione domicilii: 3. ratione beneficii: 4. ratione triennalis familiaritatis cum episcopo: 5. denique ratione licentiae, seu litterarum dimissorialium: de quibus latius in sequentibus. Interim noto, si quis ratione praedictorum capitum diversis episcopis subjectus sit, eum ab iis omnibus ordinarii posse, ita, ut in electione ejusdem sit, a quo episcopo velit suscipere ordines, ut aliis *cit.* advertit Pirh. *hic n.* 30.

Disputant hic aliqui, an is, qui suscepit ordinem unum ab uno episcopo, e. g. originis, alium suscipere possit ab alio, e. g. episcopo domicilii, sine prioris licentia? *Ratio dubitandi* sumitur ex *c. cum in distribuendis* 12. *hoc tit.* ubi ordinatus a papa indiget

hujus licentia, ut ordinari possit ab alio episcopo. *Conf.* quia regulariter, quando conceditur optio et res non amplius integra est, variatio denegatur.

Sed dicendum, eo casu non esse opus licentia, ut alius episcopus, modo aliquo ex praedictis capitibus ordinandus ei subjectus sit, huic ordinem ulteriorem conferre possit. Ita Laym. *in c.* 12. *cit. vers. ad autem.* Zoes *hic num.* 16. Vviest. *n.* 65. et sumitur ex. *c. cum nullus* 3. *h. tit. in* 6. ubi cuilibet ex propriis ordinandi episcopi potestas concurrens conceditur. *Excipitur*, nisi clericus in sacris, videlicet subdiaconus ordinatus sit ad ecclesiae servitium seu beneficium residentiae postulans; nam hic ab alio episcopo, absque consensu ordinantis prioris, alium superiorem ordinem non potest accipere, uti testatur Quarant. *V. ordo.* Piase. *prax. episc. p.* 1. *c.* 1. *n.* 2. *ampl.* 2. Laym. *l. cit.*

Ad rationem dubitandi id speciale est in pontifice ob excellentiam, et reverentiam apostolicae potestatis specialiter debitam, cons. ad alios episcopos extendi non debet. *Ad conf.* variatio regulariter solum prohibetur circa idem, non circa diversa; est autem ordo quilibet ab alio diversus, imo distinctus specie.

§. IV.

De ministro ordinis.

SUMMARIUM

30 *Quis minister ordinarius sacramenti ordinis, quis extraordinarius?*
31 *Qui abbates conferre ordines minores possint?*
32 *An etiam subditis saecularibus abbates plenissime exempti?*
33 *An valida sit ordinatio ab abbate contra formam potestatis sibi concessae facta?*
35 *An alius, quam episcopus ex delegatione conferre ordines majores possit?*
36 *Requisita ex parte episcopi, ut licite ordinet?*
37 38 *Quis sit episcopus ordinis?*
39 *Domicilii?*
40 *Beneficii?*
41 *Quale id beneficium esse debeat?*
42 *Quibus casibus ordinari aliquis ab episcopo alieno possit?*

30

Quaeritur 1. quid requiratur ex parte ministri, ut valide conferat ordines? Resp. praeter intentionem faciendi id, quod facit ecclesia, requiritur in eo potestas ordinandi. Est autem haec duplex, ordinaria, et extraordinaria.

Ordinaria competit solis, et omnibus episcopis consecratis, ut constat ex *can. perlectis* 1. *vers. ad episcopum dist.* 25. *can. quamvis* 4. *dist.* 68. et statuit Eugen. IV. *in concil. Florent. post sess. ult.* §. *sextum sacramentum*, ac trid. *sess.* 23. *c.* 4. et *can.* 7. *de sacram. ord.* Neque perdit hanc potestatem episcopus, etiamsi sit haereticus, suspensus, excommunicatus, interdictus, depositus, vel degradatus, adhuc enim collatio ordinum ab eo facta est valida, modo servet formam ecclesiae, ut cum aliis notat Barbos. *alleg.* 3. *num.* 3. Pal. *tr.* 27. *D. un. p.* 14. *num.* 1. Pirh. *hic n.* 21. Konig. *num.* 6. Ratio est, quia potestas ordinandi fundatur in indelebili charactere episcopali, et effectus sacramentorum non pendet a bonitate, vel malitia ministri.

Extraordinariam potestatem conferendi ordines minores, et primam tonsuram de facto habent plerique abbates, et cardinales presbyteri in ecclesiis sui tituli; potestque haec potestas ex speciali privilegio papae committi cuivis simplici sacerdoti. Piasec. *Prax. episc. p.* 1. *c.* 1. *art.* 1. *num.* 8. Barbos. *de offic. episc. alleg.* 4. Pirh. *hic num.* 47. Imo etiam non sacerdotali, supposita sententia non improbabili, quod ordines minores non sint vera sacramenta, sed sacramentalia ab ecclesia tantum instituta; Coning. *tr. de sacr. c.* 9. *D.* 20. *dub.* 9. Tiber. *c.* 6. *q.* 36. Pirhing. *loc. cit.*

31

Dub. 1. quibus abbatibus, seu praelatis competat potestas conferendi minores ordines? Resp. Ut istos conferre possint, requiritur 1. ut sint abbates veri, qui abbatias non in commendam solum, sed in titulum obtineant. Zerol. *prax. episc. verb. abbas limit.* 2. Tambur. *tom.* 2. *de jur. abb. D.* 2. *q.* 1. *num.* 5. Pirh. *hic n.* 43. 2. ut sint sacerdotes *can. quoniam* 1. §. *lectoris* 2. *dist.* 69. *c. cum contingat* 11. *de aetat. et qual. praefic.* 3. ut sint benedicti, aut saltem ex privilegio pontificio habeant, ut pontificalia exercere possint; quia tunc idem est, ac si benedicti essent; Mirand. *Man. praelat. regul. tom.* 1. *q* 38. *art.* 9. *concl.* 3. Barb. *de offic. episc. alleg.* 3. *num.* 6. 4. ut sint mitrati, seu habeant jus ferendi annulum, mitram, et baculum pastoralem, ita ut, si una earum deesset, ordinatio irrita foret; Barb. *loc. cit.*

32

Dub. 2. quibus conferre primam tonsuram, et minores ordines abbates, seu praelati regulares possint? Resp. Olim eos conferre poterant subditis suis, non solum regularibus, sed etiam saecularibus, in quos ordinariam, et quasi episcopalem jurisdictionem exercent, prout cum aliis notat Barbos. *loc. cit. num.* 5. Hodie per trid. *sess.* 23. *c.* 10. *de reform.* potestas tam ampla restricta est abbatibus, ut solum conferre primam tonsuram, et ordines minores possint regularibus sibi subditis, non vero aliis sive regularibus, sive saecularibus.

Excipitur, nisi id fiat cum consensu episcopi loci, in quo fit ordinatio., et cum literis dimissoriis episcopi, vel praelati ipsius ordinandi; cum his enim conferre hos ordines abbas, vel praelatus subditis etiam alienis potest, prout declaravit *s. congreg. cardd. trid. interpp.* de qua Joann. Gallemart. *loc. cit.* et ratio est, quia concilium ibi solum diminuit facultatem ordinandi abbatibus, vel jure communi, vel ex indulto sedis apostolicae concessam, non vero eam, quam consequi possent ex licentia, vel delegatione ipsius episcopi dioecesani; illud enim decretum in hujus favorem editum est, ut patet ex illis verbis. *Sed horum omnium ordinatio ad episcopos, intra quorum dioecesis fines existunt, pertineat;* ne igitur, quod in istorum favorem est introductum, in ipsorum detrimentum detorqueatur, dicendum est, quod etiam post trid. integra episcopis potestas manserit, ut consentire possint in ordinationem subditorum suorum ab abbate aliquo regulari faciendam.

33

Dub. 3. an abbates plenissime exempti, qui proprium territorium habent, in quo ecclesiasticam, et quasi episcopalem jurisdictionem exercent, etiam in populum, seu subditos saeculares iisdem primam tonsuram, ac minores ordines conferre possint? Affirmat Sanch. *l.* 6. *moral. c.* 1. *dub.* 19. *n.* 20. quia ea facultas concessa abbatibus fuit in generali concilio, nempe *synodo* 7. *c.* 15. prout refertur *can.* 1. *cit. dist.* 69. atqui privilegium, concessum in concilio generali, et insertum corpori juris communis, non censetur revocatum per generalem privilegiorum revocationem ab aliquo concilio posteriori factam, nisi illius mentio specialis fiat: ergo licet a Trid. adempta sit abbatibus potestas conferendi minores ordines sibi non subditis, non tamen censebitur adempta quoad illos, qui ipsis sunt pleno jure subjecti.

Verum his non obstantibus dicendum, per decretum tridentini *sess.* 23. *cit. c.* 10. *de reform.* ademptam esse abbatibus facultatem conferendi primam tonsuram saecularibus etiam sibi subditis.

Patet ex verbis concilii ibi *cuiquam, qui regularis subditus sibi non sit*: ubi potestas sibi conferendi primam tonsuram, et ordines minores abbatibus restringitur ad solos subditos regulares.

Ad argumentum contrarium, sicut ipsum jus commune tollitur per posteriorem legem, nulla de eo facta mentione, sic tolli etiam potest privilegium in corpore juris communis contentum: imo facilius potest derogari huic non facta ejusdem mentione, quam privilegiis non insertis; in his enim allegari potest defectus intentionis papae ob ignorantiam, vel oblivionem illorum; in illis cum praesumatur illorum scientia, non item.

34

Dub. 4. An ordinatio facta ab abbate contra formam, seu tenorem facultatis ordinandi sibi concessae, eam excedendo, sit non solum illicita, sed etiam invalida? Validam existimat gloss. *in c. abates* 3. *V. tonsuram de privil. in* 6. ubi ait, abbatem ordinato imprimere characterem.

Sed melius tenetur negativa, ita Suar. *tom.* 2. *de relig. l.* 2. *c.* 29. *n.* 8. *et* 9. Laym. *l.* 5. *theol. tr.* 9. *c.* 9. *num.* 7. Pirh. *hic n.* 49. Ratio est: quia potestas haec abbatibus concessa est limitate, et cum restrictione ad certas personas, videlicet regulares: igitur si limites istos excedant, irrita erit ordinatio ex defectu potestatis in ordinante.

Ex quo sequitur, casu, quo abbas regulari, vel saeculari sibi non subdito sine licentia speciali proprii episcopi, et prelati contulisset minores ordines, eam ordinationem repetendam. In quo dispar est ratio inter episcopos, et abbates; nam illorum ordinatio etiam subditis alienis valet: et ratio disparitatis est, quia istis potestas ordinandi competit vi ordinis sui episcopalis, abbatibus autem vi privilegii, quod multum ipsis a jure restrictum est.

Excipitur 1. si abbas ordinaret subditos suos regulares extra monasterium suum; nam tunc ordinatio foret valida, imo si consensus praelati loci, in quo fit, accederet, etiam licita, ut vult Suar. *num.* 11. Pirh. *l. cit.* Ratio est, quia locus est ciscumstantia nimis extrinseca, nec necessaria ad substantiam, et valorem ordinationis, sed solum, ut licite fiat.

Excipitur 2. Si abbas laico, suae jurisdictioni in temporalibus, et spiritualibus plene subjecto, conferret primam tonsuram, vel minores ordines; nam etiam hoc casu validam ordinationem putant Laym. et Pirh. *l. cit.* ex ratione, quod potestas haec olim competierit, et trid. *c.* 10. *cit.* utatur solum terminis significantibus prohibitionem *abbatibus non liceat* etc. non vero irritantibus actum.

35

Dub. 5. an ex vi delegationis, a sede apostolica facta, sacerdos non episcopus conferre etiam ordines majores possit? Resp. cum distinctione inter presbyteratum, et duos reliquos majores ordines. *De presbyteratu* satis convenit inter dd. illius collationem sacerdoti non episcopo delegari non posse; quod confirmatur ex praxi ecclesiae; neque enim ostendi potest a sede apostolica unquam concessum esse hoc privilegium sacerdoti non episcopo; quod signum est a posteriori, potestatem illam non esse delegabilem. Ad id, quod adducitur de chorepiscopis, qui diaconos, et presbyteros ordinare poterant, facilis est solutio; dicendum enim illos chorepiscopos fuisse veros episcopos, similes illis, qui hodie titulares, et episcoporum suffraganei appellantur.

De subdiaconatu, et diaconatu major est controversia. Negativam tenet cum aliis a se *citt.* Barbos. *alleg.* 3. *n.* 4. Sed communior sententia cum Rodriq. *tom.* 1. *qq. reg. q.* 18. *a.* 3. Faiman. *tom.* 4. *D.* 7. *q.* 3. *dub.* 2. *n.* 29. *et seqq.* Pirh. *hic n.* 48. affirmativae adhaeret: nec immerito; nam tale privilegium ordinandi subdiaconos, et diaconos constat fuisse concessum abbatibus cistercensibus, licet multi contendant (quamvis non satis bene, ut videre est apud P. Jacob. Vvex. *Ariadn. p.* 5. *tr.* 2. *contr.* 2. *per totam.*) eam potestatem a trid. revocatam fuisse; quodsi autem pontifex aliquando delegavit eam potestatem, ergo potuit eam delegare; alias gravissime errasset, quod dici non potest.

36

Quaeritur 2. quid requiratur, ut episcopus licite conferre ordines possit? Resp. Praeterquam, quod non debeat esse reus peccati mortalis, requiritur, ut sit episcopus proprius ipsius ordinandi, vel saltem a proprio hujus episcopo licentiam habeat, ut habetur *can. nullus* 1. *caus.* 9. *q.* 2. ubi dicitur, quod ordinatio aliter facta *vires nan habeat*, scilicet quoad executionem ordinis; nam ab hac ordinatus ipso jure suspenditur, ut statuit trid. *sess.* 14. *c.* 2. et *sess.* 23. *c.* 8. *de reform.* Potest autem aliquis tripliciter esse episcopus proprius, ut quis ab eo licite recipere ordines de jure communi, et ordinario possit, videlicet ratione originis, domicilii, et beneficii, prout constat ex *c. cum nullus* 3. *princ. h. tit. in* 6. Ex quo sequitur, casu, quo aliquis in una dioecesi natus est, in altera habitat, in tertia obtinet beneficium, eum ab unoquoque istarum dioecesium antistite ordinari posse. His praemissis

37

Dub. 1. quis sit episcopus originis? Resp. Est ille, e cujus dioecesi aliquis oriundus est. Ex illa autem dioecesi, vel loco quis

oriundus censetur, in quo dum natus est, pater ejus domicilium constitutum habuit. Neque refert, quod ipse natus fuerit alibi, quia v. g. parentes ejus officii, legationis, aut negotii gerendi causa, dum ipse nascebatur, extra domicilium suum morabantur; nam adhuc fictione juris in loco domicilii natus censetur, ut colligitur ex *l. filios* 3. *C. de municip. et originar. et l. cives* 7. *in fin. C. de incol.* Quodsi de origine filii constare non possit, inspicitur origo patris, adeo, ut quis ordines suscipere possit ab episcopo loci, ex quo pater ejus originem traxit; nam domicilium originis paternae etiam censetur domicilium filii; *l. assumptio* 6. § *filius* 1. *ff. ad municipal.* Si neque iste locus sciatur, aut pater incertus sit, ut contingit in illegitimis, attenditur domicilium, vel origo matris *l. municipem* 1. §. *qui ex duobus* 2. *et l. ejus qui* 9. *ff. eod.* nisi principis rescripto sint legitimati: hi enim, uti et adoptivi, patrem sequuntur; gloss. *l.* 1. *cit. V. parentibus.*

38

Ab hac regula universali excipiuntur. 1. *Expositi*, quorum parentes ignorantur; hi enim non solum ab episcopo loci, in quo nati, sed eo etiam, in quo expositi sunt, ordinari possunt, cum utriusque loci cives efficiantur; Stephanus Gratian. *Discept. forens. tom.* 1. *c.* 75. *num.* 12. Barbos. *de offic. episcop. alleg.* 4. *n.* 17. et 37. Pirhing. *hic num.* 31. Konig. *n.* 21. Vviestner. *n.* 59. et apud hos alii.

2. *Nati, vel orti in loco nullius dioecesis*; hos enim quoad ordines subjici episcopo viciniori a s. congreg. card. concil. declaratum fuisse testis est Piasec. *in prax. p.* 1. *c.* 1. *a.* 2. *n.* 5.

3. *Pagani, et judaei conversi*; nam isti originarii fiunt ejus dioecesis, in qua baptizati, et spiritualiter nati sunt: proinde etiam quoad ordines, si hos velint suscipere, illius dioecesis episcopo subduntur; Pirh. Konig. Vviestner. *l. cit.*

4. *Liberti, sive libertini*; hi enim ordinari possunt tum ab episcopo suae originis, tum etiam patronorum suorum, cum horum, non vero patris sequantur originem; *l. assumptio* 6. *in fin. et l. seq. ff. ad municipal.* Barbos. *l. cit. n.* 36.

5. *Vagi*; nam isti, si neque de origine ipsorum propria neque de paterna constet, quoad ordines subjicere se possunt episcopo, cui voluerint. Tiberius *Instr. ordinand. c.* 7. *q.* 46.

39

Dub. 2. quis sit episcopus domicilii? Resp. Episcopus domicilii est ille, in cujus dioecesi aliquis domicilium, sive sedem fixit, animo perpetuo ibi manendi, nisi quid avocet; *l. cives* 7. *C. de incol. l. assumptio cit.* §. *viris* 2. *l. in lege* 203. *ff. de V. S.* Bar-

bos. *alleg.* 4. *n.* 22. Ex quo sequitur, studiosos, etiamsi per annos complures in loco aliquo studiorum causa versentur, non tamen vi istius commorationis ordinari ab episcopo loci illius posse, nisi dimissorias, et facultatem habeant a proprio episcopo; quia cum animum habeant aliquando redeundi in patriam, non contrahunt ibi domicilium. E contrario, siquis domicilium in loco aliquo fixerit hodie, cum animo perpetuo ibi manendi, modo de animo *illo* constet, statim ordinari poterit ab episcopo dioecesis, in qua domicilium fixit; quia domicilium non commoratio diuturna, sed animus cum actuali sui, et rerum translatione efficit; utroque enim animo nempe, et facto simul contrahitur; *l. domicilium* 20. junct. gloss. *V. facto. ff. ad municipal.*

Dixi *modo de animo illo constet*, quod scilicet stabilem, et perpetuam habitationem in loco aliquo voluerit constituere: censebitur autem hanc ibi constituisse, qui vel per decennium ibi habitaverit, vel majorem rerum, et bonorum suorum partem cum instructis aedibus in eum locum transtulerit, et simul per considerabile tempus ibidem sit commoratus; nam isti, si insuper jurejurando testetur, se vere animum hujusmodi habere, credi debet, et si ordines petat, ab episcopo loci ordinari, prout latius declaratur in *bulla Innocentii XII.* incipit *speculatores* edita *pridie nonas novemb.* 1694.

40

Dub. 3. quis dicatur episcopus beneficii? Resp. Episcopus beneficii is dicitur, in cujus dioecesi aliquis beneficium habet. Ad hoc ut aliquis ordinari possit, qui alibi natus est, vel domicilium habet, requiruntur sequentia.

1. Ut beneficium, quod ordinandus obtinet, veri beneficii ecclesiastici rationem habeat. Unde non sufficit, ut aliquis obtineat in alicujus dioecesi praebendam temporalem, aut capellaniam non collativam, etiam perpetuam, vel pensionem ecclesiasticam, quia haec non sunt beneficia ecclesiastica, ut dicetur *l.* 3. *tit.* 5.

2. Ejusmodi beneficium debet actu fuisse collatum; nec enim sufficit esse proxime conferendum; Pirhing. *hic n.* 33.

3. Debet ei datum fuisse in titulum; nec enim satis est, si datum sit tantum in commendam temporalem.

4. Praeter titulum etiam accedere debet possessio beneficii in titulum dati; *Vide* Pirh. *l. cit. et alios, quos ibi alleg.*

41

Dub. 5. quale debeat esse beneficium, ut aliquis ordinari possit ab episcopo beneficii? Resp. Sufficit, qualecunque istud sit, mo-

do verum sit beneficium; quia textus *c. cum nullus* 3. *h. tit. in* 6. generalis est, neque distinctionem facit inter beneficia.

Adeoque 1. sufficit, si sit etiam manuale, licet enim titulo illius ordinari non possit aliquis ordinari tamen poterit ad alium titulum ab episcopo loci, in quo situm est ejusmodi beneficium; Garc. *de benef. p.* 2. *c.* 4. *n.* 3.

2. Etiamsi tenue sit, et ad sustentationem ordinandi insufficiens; nam in jure etiam tenue beneficium venit nomine beneficii.

3. Etsi residentiam non exigat in loco beneficii, neque clericus in illo actu resideat; alias non tam ratione beneficii, quam ratione domicilii, quod acquiritur per beneficium exigens residentiam, ab episcopo beneficii ordinari posset, sicque duo solum modi essent, quibus aliquis, quoad susceptionem ordinum, subjiceretur episcopo, originis nempe, et domicilii.

4. Non etiam refert, ad quem pertineat collatio ejusdem beneficii; nam etsi collatio ejus ad alium spectet, modo quoad jura episcopalia subjectum sit episcopo loci, in quo situm est, beneficiarius ab isto ordinari potest; Garc. *l. cit. n.* 5.

42

Dub. 5. quibus casibus ordinari aliquis possit ab episcopo alieno? Resp. Quatuor maxime assignantur. 1. Si episcopus proprius sit publice suspensus e collatione ordinum, eo quod ordinarit clericos alienae dioecesis sine licentia episcopi proprii; tunc enim ejus clerici absque facultate illius vicinum aliquem episcopum adire possunt; et ordines, qui ipsis desunt, ab eo recipere; *c. eos qui* 2. *et ibi* gloss. *V. suspens. h. tit. in* 6. et merito, ut in eo puniatur, in quo peccavit. Dixi *clerici, et ordines, qui ipsis desunt;* nam ut pro prima tonsura adire possint alienum episcopum, habent opus licentia episcopi proprii, quod colligitur ex *c.* 2. *cit.* ubi mentio fit de solis clericis: et probat etiam ratio, neque enim tanta necessitas subest, ut laici ordinentur, quanta, ut clerici ascendant ad superiores ordines.

2. Si ordinandus sit familiaris episcopi; nam huic, etsi subditus alias ipsi non sit, modo ipse episcopus, cujus familiaris est, sit ordinarius, clerum, et populum habens, et ordinato statim contulerit beneficium, ordines impertiri potest, non requisita licentia episcopi proprii, prout decretum est in Trid. *sess.* 23. *c.* 9. *de ref.* Debet tamen iste juxta constitutionem Innocentianam *n.* 39. *in fin. cit.* esse instructus litteris testimonialibus proprii episcopi super aetate natalibus etc. Porro *familiarem* episcopi adhuc effectum tunc esse censebitur, si per triennium moraliter continuum praesens epi-

scopo inservivit, et in ejus obsequio sive intra, sive extra domum fuit versatus, et ejusdem expensis sustentatus; Barb. *alleg.* 5. *n.* 6. *et* 7.

3. Si ordinandus habeat privilegium, ut ordinari possit ab alieno episcopo: quale habet societas JESU, sibi datum a *Gregorio XIII.* incipit: *Pium, et utile*, vi cujus ejusdem religiosi de praelatorum suorum licentia ordinari possunt a quocumque catholico episcopo.

4. Si ordines petens ab alieno episcopo, habeat litteras dimissorias a proprio. Verum de his plura sunt disserenda. Sit igitur

§. V.

De litteris dimissoriis

SUMMARIUM

43 *Regulariter quisque episcopus ordinat suos subditos.*
44 *Quis dare litteras dimissorias possit?*
45 *An episcopus non consecratus?*
46. 47. *An capitulum, sede vacante?*
48. *An vicarius generalis?*
49 *An praelati regulares suis subditis regularibus, vel saecularibus?*
50 *Quid in iis exprimendum?*
51 *Quomodo concedendae, et quamdiu durent?*

43

Etsi maxime deceat, et trid. hortetur episcopos, ut per seipsos subditis suis ordines conferant, ex causa tamen ordinationem illorum committere etiam aliis possunt: nec solum suis, quos habent, in pontificalibus vicariis, seu, ut vocant, suffraganeis, sed etiam aliis, ut praxis ab ecclesia approbata tenet. Porro licentia haec, etsi viva voce data sufficiat, ordinarie tamen conceditur in scriptis, et per litteras, quae *dimissoriae* appellantur, quia per illas subditi ordinandi dimittuntur ad episcopum alienum: item *reverendae*; quia a reverendissimo antistite conceduntur: aliquando etiam *commendatitiae*; quia per ipsas commendantur mores, probitas, et scientia ipsius ordinandi.

44

Quaeritur 1. quinam dare litteras dimissorias possint et quibus? Resp. 1. Eas dare potest s. pontifex, et quidem omnibus Christianis n toto orbe existentibus, ut colligitur *ex c. saepe* 1. *h. tit. in* 6.

Imo etiam privilegium dare potest, ut quis sine litteris dimissoriis a quocumque episcopo ordinari possit; nam papa est episcopus ordinarius omnium fidelium.

2. Legatus a latere, ex indulto ipsi concedi solito; Garc. *p.*5. *de benef. c.* 7. *n.* 105. Non tamen potest eas dare intra annum vacantis sedis episcopalis, nisi in casibus exceptis a Trid. de quibus infra; quia contra universale concilium agere non potest, ut bene aliis *cit.* advertit Pirh. *hic n.* 54.

3 Episcopus proprius, a quo ratione alicujus ex causis §. *praec.* declaratis ordines peti, atque concedi possunt; *c. cum nullus* 3. *h. tit. in* 6. nam qui ordinare, is etiam litteras dimissorias dare potest juxta regulam; *potest quis per alium, quod potest facere per seipsum,* quae est 68. in 6.

4. Praelati inferiores episcopo, sive regulares, sive saeculares sed non ad alienum episcopum; *c. cum nullus cit. V. inferiores,* et Trid. *sess.* 23. *c.* 10. *de ref.* Excipitur, nisi privilegio, consuetudine, vel alio peculiari aliquo jure obtinuerint potestatem dandi dimissorias etiam ad episcopum alienum; gloss. in *c. cit. V. indultum.*

45

Quaeritur 2. an dimissorias dare possit etiam episcopus non consecratus? Resp. cum distinctione: vel enim talis episcopus solum est electus, vel etiam confirmatus. *Si hoc secundum*, litteras dimissorias concedere potest; quia harum concessio est actus jurisdictionis, quam electus per confirmationem consequitur juxta dicta *tit.* 6. *n.* 74.

Si primum, iterum distinguendum est: vel enim electus est in loco, unde facile peti, et obtineri confirmatio potest, vel in loco aliquo remoto. *Si prius*, exspectare debet, dum confirmetur. *Si posterius*, etsi ita electi non soleant, non tamen apparet ratio, cur non possint, si in concordia electi sint, dimissorias dare, cum jus ipsum administrationem eis concedat, prout dictum est *tit. cit. n.* 72. administrationis autem aliquis actus sit dimissoriarum concessio.

46

Quaeritur 3. an dimissorias dare possit capitulum, sede vacante? Videtur respondendum affirmative ex ratione; quia sede vacante jurisdictio est penes capitulum: igitur cum dimissoriarum collatio, uti dictum est, sit actus jurisdictionis, capitulo sede vacante competet illas concedere.

Sed distinguendum est inter jus antiquius *c. cum nullus cit.* et inter jus recentius trid. illo poterat capitulum dimissorias dare quocunque tempore vacantis sedis; isto intra annum, a die vacationis, seu obitus episcopi computandum, concedere eas duntaxat potest arctatis beneficio, h. e. iis, qui vel actu obtinent, vel electi,

praesentati nominati sunt ad beneficium, e. g. parochiale exigens ordinem sacerdotalem intra annum suscipiendum, prout habetur *sess.* 7. *c.* 10. *de refor.* ut adeo casus iste sit inter exceptos, qui capitulo sede vacante ratione administrationis universalis non competunt. Ex quo solvitur argumentum oppositum.

47

Quaeritur 4. quid ergo circa ordines suscipiendos possit capitulum sede vacante? Resp. 1. Post annum vacationis dimissorias potest dare subditis dioecesanis omnibus, intra annum arctatis beneficio; Trid. *loco cit.*

2. Licet intra annum his tantum dimissorias dare possit, intra eundem tamen dare litteras testimoniales de vita, moribus, et doctrina potest etiam aliis, qui a summo Pont. privilegium habent suscipiendi ordines a quocumque episcopo; nam tales litterae non sunt dimissoriae, cum licentiam ordinandi, seu ordines suscipiendi non contineant; Pirh. *n.* 59.

3. Potest intra eundem vacationis annum episcopo extraneo licentiam dare, ut in dioecesi vacante ordines conferat sive extraneis, sive subditis dioecesanis, dimissorias a Papa, nuntio apostolico, vel episcopo defuncto habentibus; Barb. *alleg.* 7. *num.* 14. Ratio est, quia Trid. *l. cit.* solum prohibet, ne capitulum intra annum det licentiam ordinandi, seu ut ordinetur subditus dioecesis vacantis; dare autem licentiam episcopo alieno in casu dato non est dare licentiam, ut ordinetur, sed hanc supponit ordinando aliunde concessam.

48

Quaeritur 5. quid circa dimissorias possit vicarius episcopi, vel capituli, sede episcopali vacante? *De posteriore* constat non plus posse, quam ipsum capitulum; quia ab hoc potestatem omnem, quam habet accipit. *De priore* ratio dubitandi est, quia concessio litterarum dimissoriarum, ut paulo antea dixi, est actus jurisdictionis episcopalis, non ordinis; atqui vicarius generalis episcopi jurisdictionem episcopalem, et quidem in ipso episcopi tribunali exercet; *c. non putamus* 2. *de consuet. in* 6. ergo etc.

Sed clara in contrariam partem est decisio *cum nullus cit.* §. *inferiores hoc titul. in* 6. ubi potestas ista episcopi vicario expresse negatur: quare dimissorias dare non poterit, nisi in tribus his casibus. 1. Si speciali mandato episcopi in hunc finem instructus sit: gloss. in *c. cum nullus cit. V. non extendas.* 2. Si episcopus in remotis agat, ut insinuatur *c. cit. vers. episcopo.* 3. Si vicario episcopi hoc consuetudo permittat. Pirh. *hic n.* 17. Vviest *num.* 72.

49

Quaeritur 6. quid in negotio hoc possint praelati regulares? Resp. Circa istos sunt advertendá sequentia. 1: possunt dimissorias dare regularibus sibi subditis; quia habent generalem, et ordinariam jurisdictionem quasi episcopalem in illos, adeoque sunt ordinarii eorum; *c. quanto* 7. junct. gloss. *V. si praelati de offic. ordin.*

2. Non possunt jure communi eas dare suis novitiis, sed petendae hae erunt ab episcopo proprio novitii, vel potius monasterii, quod incolit novitius; Sanch. *l.* 12. *Moral. c.* 10. *n.* 22. ubi rationem dat, quia praelatus religionis non habet omnimodam potestatem, et jurisdictionem in novitium, nec novitius est illi quoad omnia subjectus, sed tantum quatenus est necessarium ad finem probationis. *Excipitur*, si religio aliqua privilegium haberet dandi dimissorias ad quemcumque episcopum; nam eo casu probabile est, quod praelatus regularis possit dare litteras dimissorias etiam novitiis, quippe qui etiam religionis privilegiis probabiliter gaudent.

3. Multo minus dimissorias dare possunt suis subditis saecularibus, prout constat ex Trid. *sess.* 23. 10. *de reform. Excipitur,* nisi praelatus ejusmodi proprium, et exemptum territorium habeat, hic enim subditis suis etiam saecularibus dare dimissorias potest, cum revera horum sit ordinarius.

4. Regularibus suis dare dimissorias nequit, nisi servata forma a *Clem. VIII.* praescripta *in constit.* edita 25. *Mart.* 1596. videlicet ad episcopum dioecesanum nempe ejus dioecesis, in qua monasterium situm est. Excipiuntur tres casus, quibus dare dimissorias ad alienum episcopum potest: quorum primus est, si monasterium sit nullius dioecesis; Barbos. *de offic. episcop. allegat.* 7. *n.* 8. alter si privilegium habeat; ut religiosi ejusdem cum superiorum suorum licentia ordinari valeant a quocumque catholico episcopo; Barbos. *Allegat.* 4. *n.* 60. Ultimus, si episcopus a sua dioecesi sit absens, vel ordinationes non habiturus: debet tamen eo casu praelatus regularis, dans dimissorias ad alienum episcopum, iis inserere causam, quare ad eum dimissorias dirigat; Barb. *allegat.* 7. *n.* 32. ubi alia plura de his videri possunt.

50

Quaeritur 7. quid exprimendum sit in litteris dimissoriis? Resp. 1. Si specialiter dimissoriae concedantur, exprimendum est nomen episcopi, saltem appellativum, ad quem diriguntur; possunt enim concedi vel generaliter, vel specialiter. Si generaliter concedantur, habens dimissorias ordinari potest a quocumque episcopo, gratiam et communionem sedis apostolicae habente. Si specialiter, ordinari tantum

ab illo potest, ad quem sunt directae; quia unius expressio alterius est exclusio; *c. nonne* 5. *de praesumpt.*

2. Exprimendum est, qui ordines vigore illarum conferendi sint; nam data licentia recipiendi solum ordines minores, vel ordines absolute, majores ordines non comprehenduntur, cum facultas haec censeatur esse stricti juris; *arg. c.* 1. *h. tit.* Pirh. *n.* 66.

3. Exprimenda est causa, e. g. aegritudo, vel aliud impedimentum, ob quod episcopus proprius *vel nolit, vel nequeat ordinare,* ut dicitur *c. saepe* 1. *h. tit. in* 6. Consuetudine tamen in multis provinciis receptum est, ut nulla causa exprimatur, quam approbat Rebuff. *prax. benef. tit. de litter. dimissor. n.* 28.

4. Continere debent dimissoriae commendationem, seu testimonium de natalibus, ætate, moribus, ac scientia ordinandi. Trid. *sess.* 23. *cap.* 8. *de refor.* Hinc ii, quibus dimissorie dantur, examinari prius debent juxta idem Trid. *sess. cit.* 3. nisi absentes sint, et sine notabili incommodo ad episcopum proprium accedere nequeant; tunc enim examen ipsorum vel episcopo loci, in quo degunt, vel illi, qui ipsos ordinaturus est, delegari poterit juxta *declar. card. in trid. sess.* 7. *c.* 11. §. *et diligenti, et sess.* 23. *c.* 8. *de referm.* apud Joan. Gallemart. *n.* 5.

51

Quaeritur 8. quomodo concedendae sint dimissoriae, et quamdiu durent? Resp. *Ad* 1. concedendae sunt gratis, ita ut pro iis, vel sigillo earum ab episcopo, ejusque ministris nihil omnino accipi possit, etiam sponte oblatum; Trid. *sess.* 21. *c.* 1. *de ref.* Notarius tamen pro singulis dimissoriis, aut testimonialibus accipere potest decimam partem unius aurei, nisi salarium sit ei constitutum, vel consuetudo vigeat nihil accipiendi; Barbos. *alleg.* 7. *n.* 26. *et* 27.

Ad 2. litterae dimissoriae, cum sint quaedam gratia et beneficium, efficaciam habent, et valorem, quamdiu non revocantur; Barbos. *alleg. cit. n.* 23. Hinc morte concedentis, vel alio modo finita ejus potestate, non exspirant, etiam re integra; quia sunt grata data, quae durat etiam post concedentis mortem: *c. si gratiose* 5. *de rescript. in* 6. Proceditque hoc etiam de dimissoriis datis a capitulo sede vacante; nam si in casu a jure permisso datae sint, vim suam retinent etiam post electionem novi episcopi, nisi hic eas revocaverit, quod tamen facere sine justa causa non potest. Pirh. *hic n.* 67.

§. I.

De titulo, ad quem ordinandi sunt clerici.

SUMMARIUM

52

Quaeritur 1. quid sit titulus, et ad quos ordines requiratur? Resp. Tituli nomine hic venit cautio, qua provisum sit ordinando de sufficiente, eaque perpetua sustentatione: hinc etiam communiter *titulus mensae* dicitur. Olim requirebatur etiam ad primam tonsuram, et minores ordines, ut constat ex *can. neminem* 1. junct. gloss. *ibid. dist.* 70. *etc. non liceat* 2. *et ibi gloss. V. clericos de praebend.* Nunc titulus solum requiritur ad suscipiendos ordines sacros, prout colligitur ex Trid. *sess.* 21. *c. n. de refor.* et praxis optima legum interpres habet: idque merito, ne qui his ordinibus initiati sunt, paupertate pressi in opprobrium status clericalis mendicare, aut sordidum quaestum exercere cogantur. Porro titulus hujusmodi triplex est, scilicet beneficii ecclesiastici, patrimonii, et paupertatis religiosae.

53

Quaeritur 2. qualis sit titulus beneficii, et quae ad illum requirantur? Resp. Hic solus proprie dictus ordinationis titulus est; nam reliqui tantum sunt in vicem tituli. Ut titulo beneficii ordinari aliquis possit, requiritur 1. ut beneficium, ad quod aliquis ordinari cupit, sit perpetuum; alias contingere posset, ut ordinatus ab ejusmodi beneficio removeretur, et sic incideret in eadem incommoda, quae pati possunt ordinati sine titulo. Et hinc ordinari nemo potest ad titulum commendae, aut vicariae temporalis, capellaniae ad nutum amovibilis, beneficii manualis, aut pensionis etiam ecclesiasticae, nisi ista sit perpetua; Barbos. *de offic. episc. alleg.* 19. *n.* 25. Pirh. *hic n.* 69. Konig. *n.* 29. Viest. *n.* 77.

2. Ut beneficium illud sit sufficiens clerico ad honestam, et decentem sustentationem ut colligitur ex *c. episcopus* 4. *de praebend.* et statuit Trid. *sess.* 21. *c. de reform.* Satis tamen est si fructus beneficii una cum patrimonio certo, ac stabili clerici sufficiant ad sustentationem ejusdem, etsi beneficium per se solum non sit sufficiens. Pirh. *hic n.* 70.

2. Ut sit actu obtentum, et pacifice possessum; Trid. *c.* 2. *cit.* Hinc nemo ordinari potest ad titulum beneficii, ad quod aliquis solum praesentatus, nominatus, vel electus est; quia ante institutionem, vel confirmationem nondum est in possessione illius; Barbos. *alleg.* 19. *cit. num.* 28. Ob eandem rationem ordinari etiam non potest aliquis ad titulum beneficii litigiosi, si ante litem finitam congruam sustentationem non praebeat; Pal. *tr.* 27. *D. un. p.* 10. *num.* 8.

54

Dubiae quaestionis est, quousque se porrigat necessitas beneficii, ut titulo ejusdem ordinari aliquis possit? Resp. Non ulterius, quam ut ordinatus congruam, ac stabilem sustentationem habeat. Hinc 1. ordinari aliquis potest etiam ad titulum beneficii litigiosi, si non quoad omnes fructus, sed tantum quoad aliquos litigiosum sit, et pendente lite sustentationem congruam beneficiario praebeat. Pal. *l. cit.* quia ejusmodi beneficium revera litigiosum non est, sed tantum pars fructuum.

2. Ordinari subdiaconus, vel diaconus potest, cui collatum est beneficium, cujus fructus primum percipiet, quando futurus est presbyter, ut declaratum est a *congreg. card.* apud Garc. *de benef. p.* 2. *c.* 5. *n.* 110.

3. Ordinari quis probabiliter potest ad servitium perpetuum alicujus ecclesiae, vel altaris, ad quod cum consensu episcopi, vel alicujus praelati est deputatus, ita ut inde ali debeat, donec aliam sufficientem sustentationem habeat, ut ex trid. *sess.* 23. *c.* 16. *de reform.* colligunt Flamin. *de resign. l.* 2. *q.* 6. *n.* 33. Zerol. *prax. episc. V. dimissoria* §. 1. *dub.* 1. Pirhing. *hic n.* 71.

4. Ordinari aliquis potest super reditibus alicujus seminarii ad serviendum in beneficio, quod seminario unitum est, ut teste Garc. *l. cit. n.* 104. declaravit *s. congr. card. trid. interpp.*

55

Quaeritur 3. qualis sit titulus patrimonii, et quid ad illum requiratur? Resp. Hic proprie titulus non est, sed aequiparatur titulo in eum finem, ut clericus in sacris ordinari possit. Intelliguntur autem *patrimonii* nomine hoc loco bona propria clerici, quocunque titulo legitimo acquisita.

Ut ordinari *titulo patrimonii* clericus possit, requiritur 1. ut bona illa sint sufficientia ad sustentationem clerici Pirhing. *hic n.* 72.

2. Ut haec bona patrimonialia sint certa : quia si incerta sint, sciri non potest, an sint sufficientia ad alimoniam clerici.

3. Ut sint immobilia ; quia res mobiles facile extinguuntur, vel consumuntur usu, aut lapsu temporis : et hinc si mobilia sint, converti debent in immobilia; Azor. *p.* 2. *l.* 3. *c.* 4. *q.* 7.

4. Ut sint libera, h. e. nullo hypothecae, vel alio titulo alteri obligata ; quia alioquin fieri posset, ut a creditoribus auferrentur. Vviest. *hic. n.* 80.

5. Ut sint fructifera, et annuum reditum clerico ordinato afferant ; quia idem est rem non habere, et habere, sed inutilem ; *l. quoties* 6. *ff. qui satisdar. cogant.*

6. Ut sint firma, et talia, quae nec clerico facile auferri, neque ab eo alienari, vel cessione aliqua in alios transferri, eisve obligari valide possint ; quia alias contingere posset, ut iis in alios translatis, ordinato deesseut alimenta congrua; Vviest. *l. cit.*

56

Ex quibus sequitur 1. non posse aliquem ordinari ad bona patrimonii, in quibus tantum habet dominium directum, et alter utile; quia cum nullos fructus inde percipiat, nihilominus pauper erit ; Pirhing. *hic num.* 72. Vviestner *l. cit.*

2. Non sufficit, ut quis ordinari possit, quod ex propria industria, aut ex honesto officio lucrari sustentationem suam possit, e. g. quod sit pictor, musicus, magister grammaticae etic. item quod doctor, vel licentiatus in theologia, aut jure canonico, ut declaratum esse a cardd. testis est Garc. *p.* 2. *c.* 5. *n.* 125. et merito ; quia etiam vir maxime industrius, et peritissimus inutilis reddi, indeque necessariis alimentis destitui, variis casibus, et multis ex causis potest.

3. Sufficientem titulum patrimonii etiam non praebet census redimibilis ; quia redemptione pretium, quo emptus est, donec alium emendi occasio se offerat consumi, et sustentatio in eo fundata facile potest deficere. Hinc ut sufficiat in titulum, cautio adhiberi debet, ut casu, quo redimatur, pretio apud idoneas personas deposito, quamprimum potest, comparetur alius census, vel res frugifera; Pal. *tr.* 27. *E. un. p.* 11. *n.* 9.

4. Nec filius ordinari potest ad titulum haereditatis, seu patrimonii patris viventis ; quia tridentinum *l. cit.* requirit, ut ordinandus, si beneficiarius, vel pensionarius non sit, vere, et reipsa patrimonium habeat, et non tantum in se, seu fictione juris, quo modo habet filius vivente patre. Hinc eo casu pater filio ordinando

certam rem frugiferam designare, eamque vel reipsa donare, et tradere debet filio, vel saltem sub speciali hypotheca realiter obligare, ut alienari non possit, nisi cum onere pensionis filio ordinato inde solvendae; Molin. *tr.* 2. *de J. et J. D.* 328. *n.* 15. Si tamen pater esset nobilis, aut unus ex magnatibus, ex consuetudine aliquarum provinciarum sufficeret, promissionem ejus literis authenticis exprimi; talis enim promissio jam haberetur pro titulo; Pirh. *n.* 74.

57

Dubitatur, an sufficiat etiam titulus pensionis, sive stipendii sustentationis clerico ordinando assignatae, eique annuatim praestandae, donec consequatur beneficium ecclesiasticum, vel de congrua sustentatione ipsi aliunde provideatur? Resp. affirmative. Sumitur ex trid. *sess.* 21. *c.* 2. *de reform.* ubi eodem modo de patrimonio, quo de pensione loquitur, quod scilicet ordinari ad utramque clericus possit; si ita necessitas, vel commoditas ecclesiarum exegerit.

Distinguendum tamen est inter privatos, et principes, magistratus, vel communitates; nam ut hujusmodi titulus pensionis a privatis datus locum habeat, debet esse datus sub cautione reali, assignata videlicet re libera, et frugifera, unde sustentatio sufficiens pro clerico possit accipi. At in personis principibus, magistratibus, communitatibus sufficit simplex cautio instrumentaria; quia his nunquam facultas deesse potest ad clericum sustentandum; Pirh. *n.* 73. Si monasterium, vel ecclesia hujusmodi titulum dederit, consensus capituli debebit accedere; alias successor in dignitate promissione antecessoris non obligabitur, et sic titulus non erit idoneus; Engl. *tit.* 14. *de aetat. et qualit. num.* 18. Vviest. *hic num.* 88.

58

Quaeritur 4. qualis sit titulus, ad quem ordinandi sunt clerici regulares? Resp. Hi, si religionem approbatam solemniter professi sint, sine alio titulo etiam ad ordines SS. promoveri possunt, et solent juxta *can. nominem* 1. *dist.* 70. quia in illis professio subit vicem tituli, et religio tenetur alere suum professum. Porro titulus iste communiter nuncupari *titulus paupertatis* consuevit.

Ut ad ordines suscipiendos sufficiat, ordinandus debet esse professus, et quidem valide, et in religione approbata. Hinc ordinari titulo paupertatis non possunt novitii, aut professi invalide, uti et illi, qui religionem libere dimittere, vel ab illa dimitti possunt ex *constit. s. Pii V.* incipit *romanus, edita* 12. *nov.* 1568.

Excipiuntur religiosi societatis Jesu, qui post biennium novitiatus tria vota simplicia ediderunt; hi enim ante solemnem professionem, etiam sine alio titulo ad omnes, SS. ordines, perinde at-

que aliorum ordinum professi, promoveri possunt ex concessione *Gregorii XIII. constit.* incipit *ascendente* edita 8. *calend. jun.* 1584. et confirmata a Gregorio XIV. *constit.* incipit *ecclesiae* edita 30. *aug.* 1591. Simili privilegio, ut absque titulo ordinari possint, gaudent alumni pontificii, qui in seminariis studiorum causa aluntur, juxta bullam Gregorii XIII. 22. *sept.* 1584. datam.

§. VII.

De poenis male ordinantium, et ordinatorum.

SUMMARIUM

59 *Multipliciter peccari in conferendis, et suscipiendis ordinibus potest: hinc etiam multiplex poena.*
60 *Poena ordinantis ante legitimam aetatem.*
61 *Poena sic ordinati.*
62 *Qui illam incurrant?*
63 *An etiam regulares?*
64 *An concelebrans cum episcopo in actu ordinationis irregularitatem incurrat?*
65 66 *Poena ordinantis alienum subditum.*
67 *Poena sic ordinati.*
68 *Poena dantis dimissorias contra formam praescriptam.*
69 *Poena ordinantis sine titulo.*
70 *Poena sic ordinati.*
71 *Poena ordinantis, et ordinati in aliena dioecesi.*
72 73 *Extra tempora a jure statuta.*
74 *Interstitiis non observatis.*

59

Multipliciter peccari in ordinibus conferendis, et suscipiendis potest. Modi, qui huc pertinent, maxime quinque sunt: 1. Si ordinetur aliquis ante legitimam aetatem: 2. Si ordinatus non sit subditus ordinantis, neque iste ab illius ordinario licentiam habeat: 3. Si ordinarius ordines conferat in aliena dioecesi sine consensu ordinarii loci: 4. Si ordinatio fiat extra tempora a jure statuta, et interstitiis non observatis: 5. Si sine titulo mensae. Hinc

60

Quaeritur 1. quae sit poena ordinantis, ante legitimam aetatem? Resp. Haec pro diversitate ordinum etiam ipsa diversa est; nam 1. si alicui ante legitimam aetatem (idem est, si illiterato, aut conjugato extra casus a jure permissos) conferat primam tonsuram, ab istius collatione per integrum annum ipso jure suspensus

est *c. fin. h. tit. in 6. et ibi gloss. fin.* ut in eo, in quo peccavit, puniatur; *c. quaesivit* 2. *de his, quae a majori etc.*

2. Similem suspensionem ipso facto incurri ab eo, qui talibus confert minores ordines, existimat Sot. *in* 4. *dist.* 25. *q.* 1. *a.* 2. idque ob paritatem rationis cum priori casu. Sed revera non est paritas; quia cum prima tonsura sit quasi janua ad statum clericalem, specialiter pontifex cavere voluit, ne ad istum inhabiles admittantur. Et est, quod sit paritas, vel etiam majoritas rationis; constitutio *c. fin. cit.* poenalis est, et idcirco nec ob majoritatem rationis extendenda. Hinc cum Suar. *de censur. D.* 31. *ʃ.* 5. *n.* 3. dicendum, poenam suspensionis annuae a collatione ordinum minorum a sic ordinante ipso jure non incurri. Unde cum jura eidem expresse poenam nullam statuerint, punitionis modus relinquendus erit superiori delinquentis.

3. Sacrum aliquem ordinem scienter conferens non habenti legitimam aetatem poenam suspensionis incurrit, non quidem ipso jure, sed ferendae sententiae, a collatione ordinum, ut habetur *c. vel non est* 14. *h. tit.* intellige, non tantum illius, in quem contra juris prohibitionem contulit, sed etiam superiorum, et inferiorum; nam verba *c. cit.* generalia sunt.

4. Si ob hanc causam suspensus, suspensione insuper habita, conferat ordines, etiam minores, etiam irregularitatem contrahit, ex generali regula, qua dicitur, quod suspensus ab aliquo ordine, si in illo ministret, fiat irregularis; est autem actus ordinis episcopalis collatio etiam minorum ordinum; quia horum minister proprius, et jure ordinario est solus episcopus. ergo etc. Fagn. *in c.* 14. *cit. n.* 33. *et* 34.

5. Ex eadem ratione idem Fagn. *l. cit. n.* 35. poenam hanc irregularitatis incurri docet, si ita suspensus conferat primam tonsuram. Sed minus bene; quia licet collatio primae tonsurae etiam ipsa sit actus ordinis episcopalis, non tamen ipsa ordo aliquis est secundum dicta *num* 8. igitur poenali constitutione *c.* 14. *cit.* qua suspendi tantum jubetur conferens ordines ante aetatem legitimam, non comprehenditur. Poterit ergo episcopus, qui ob collatum hoc modo ordinem suspensus est a collatione ordinum, sine irregularitatis metu conferre primam tonsuram.

61

Quaeritur 2. quae sit poena ordinati ante aetatem legitimam? Resp. 1. Si sacrum aliquem ordinem, et hunc mala fide susceperit, ordo quidem collatus valet (quia aetas non requiritur ad substantiam, seu valorem ordinis), ab executione tamen illius, ipso jure, suspensus est, jure quidem antiquiori, *c. vel non est cit.*

ut ibidem dicitur *usque ad aetatem legitimam*; recentiori autem *constitionis Pii II.* incipit, *Cum ex sacrorum.* editae 5. *cal. decembr.* 1641. in perpetuum, donec absolutionis beneficium consequatur.

2. Si in ordine ita suscepto, antequam a suspensione absolutus sit, ministrare praesumpserit, eo ipso irregularitatem incurrit, ut habetur *constit. cit.*

3. Praeter alias poenas in tales a jure naturaliter inflictas, beneficiis ecclesiasticis privari possunt, ut ibidem dicitur; et videre est apud Quarant; *Summ. bullar. V. Ord. in princ.*

62

Dub. 1. quid requiratur, ut ab ordinato ante legitimam aetatem incurrantur hae poenae? Resp. Requiruntur haec duo, ut susceperit ordinem aliquem sacrum, et ut hunc mala fide susceperit.

Ex primi defectu poenas istas non incurrit praemature promotus ad ordines minores, et in his ante legitimam aetatem ministrans etiam mala fide, ut recte notat Barb. *de offic. episc. alleg.* 16. *n.* 14. *et alii plures ab ipso cit.*

Ex defectu *secundi* ab iisdem poenis immunis est, qui bona fide, e. g. quia parentum, vel superiorum testimonio deceptus, existimavit se aetatem requisitam habere, cum eam non haberet, ordinem sacrum suscepit; nam iste, etsi comperto errore, in ordine ita suscepto ministrare non possit licite, suspensionem tamen proprie dictam per susceptionem ordinis ita factam non incurrit, ut patet ex *constit. Pii II. cit.* ubi censura hac ligantur, qui *scienter* hoc fecerint. Ratio est, quia suspensio proprie dicta est poena, quae non incurritur, nisi propter delictum.

Ex quo sequitur, talem non habere opus absolutione, sed statim ac legitimam aetatem adeptus est, posse libere in suscepto ordine ministrare, ut notat Pirhing. *hic num.* 96.

63

Dub. 2. an poenis his etiam subjaceant regulares, si sacrum ordinem ante legitimam aetatem susceperint? Videtur, quod non subjaceant; nam *c. vel non est, et constit. Pii II. cit.* loquuntur tantum de clericis, quo nomine in poenalibus, et odiosis non veniunt religiosi, ut patet exemplo interdicti, quod si in clericos latum dumtaxat sit, religiosos non afficit.

Sed tenenda est affirmativa sententia, quam etiam propugnant Rodr. *tom.* 3. *regul. q.* 24. *ar.* 8. Mirand. *man. praelat. tom.* 1. *q.* 39. *ar.* 6. Barbos. *de offic. episc. alleg.* 16. *cit. n.* 25. Pirh. *hic n.* 95. Vviestner. *n.* 97. Ratio est, quia in materia, quae aequaliter respicit clericos saeculares, et regulares, nomine cleri-

corum etiam veniunt religiosi; talis autem est praesens materia; ergo etc.

Ex quo patet ad rationem dubitandi oppositam.

64

Dub. 3. an is, qui mala fide ante legitimam aetatem ordinatus est presbyter, praeter suspensionem statim in ipso actu ordinationis etiam incurrat irregularitatem? Affirmativam multis aliis *citt*, defendit Barb. *alleg.* 16. *cit. n.* 16. ex ratione, quia sacerdos consecratus concelebrat cum episcopo. Sed qui ministrat in ordine, a cujus executione suspensus est, fit irregularis; ergo etc.

Sed probabilius est irregularitatem non incurri a sic ordinato, nisi cum deinde solus celebrat. Ita Suar. *de censur. D.* 31. *f.* 1. *n.* 71. *et seqq.* Quarant. *summ. bullar. V. ordo vers. ampliatio illa* Engl. *tit. de aetat. et qualit. n.* 10. Pirhing. *hic n.* 95. et alii plurimi apud Barb. *l. cit.* quibus accedit praxis cancellariae, quae hujusmodi irregulares non reputat. Ratio est, quia canones, qui ferunt irregularitatem in clericum ministrantem in ordine, a quo suspensus est, loquuntur, et intelligi debent de usu ordinum moraliter separabili ab ordinis susceptione, et post praecedentem ordinationem prorsus voluntarie assumpto; talis autem non est simultanea illa concelebratio, quae fit cum episcopo, quippe quae ex usu ecclesiae inseparabiliter conjuncta est cum ipsa ordinatione; ergo etc.

65

Quaeritur 3. quae sit poena ordinantis alienum subditum? Resp. Si hoc faciat temere, et cum scientia, vel ignorantia affectata, sine licentia, vel dimissoriis episcopi proprii, ipso jure incurrit suspensionem annuam a collatione ordinum, prout colligitur ex *c. eos qui* 2. *in princ. h. tit. in* 6. trid. *sess.* 23. *c.* 8. *in fin. de reform.* et novissime ex *const.* Innocentii XII. incipit *speculatores* edita *pridie nonas nov.* 1794.

Dixi autem *temere, et cum scientia*; nam suspensio haec poena est, et cons. ut incurratur, requirit culpam, eamque gravem.

Et hinc 1. suspensionem non incurrit, qui ordinavit alienum subditum ex probabili ignorantia, et errore, e. g. quia parentes dixerunt esse de dioecesi ordinantis, vel quia ordinatus communiter habebatur pro ejus subdito.

2. Ab eadem poena liber est, qui bona fide ob causam, quae ipsi rationabilis videbatur, existimavit, proprium ordinati episcopum ordinationem a se factam habiturum ratam; Vid. Pirh. *hic n.* 97. *et seqq.*

66

Dub. 1. quousque se extendat ista suspensio, an solum ad ordinem male collatum, an etiam ad ceteros? *Certum est* a primae

tonsurae collatione talem non suspendi. Patet ex textu ; quia hic diserte loquitur de collatione ordinum , igitur ad primam tonsuram, quae ordo non est , extendi non debet.

Dubium procedit de ordinibus , qui proprie ordo sunt. Ad quam controversiam Joan. Monach. Dominic. et Vivian. in *c. cit.* putant sic ordinantem suspendi solum a collatione ordinum male collatorum, ut poena congruat delicto, et ordinans puniatur in eo, in quo peccavit.

Sed verior est sententia , quae sic ordinantem docet suspensum esse a collatione omnium ordinum , etiam eorum , in quibus conferendis non peccavit . Ita gloss. *in c. 2. cit. V. ordinum.* Laym. *ibid. n. 2.* Pirg. *hic n. 98.* Vviest. *n. 110.* idque ob generalitatem textus ; dicit enim ibidem pontifex , sic ordinantes *per annum a collatione ordinum* (indistincte) *suspensos esse.*

Neque poena haec culpae modum excedit ; utut enim gravis illa sit , annua tamen est solum , et talis , quam merito exigat temeritas ordinantis.

67

Dub. 2. quam poenam incurrat is , qui sine dimissoriis , sive licentia episcopi proprii , ab alieno episcopo , vel prelato est ordinatus ? Resp. Sic ordinatus ab executione ordinis sic suscepti suspensus manet , donec cum eo a proprio episcopo circa hoc dispensetur. Ita habetur *can. illud* 1. *et can. si quis* 3. *dist.* 71. *can. nullus* 1. *et seqq. caus.* 9. 2. *c. eos qui* 2. *h. tit. in* 6. trid. *sess.* 27. *c.* 8. *de reform. et constit. Pii II.* incipit *cum ex sacrorum edita* 5. *cal. decembr.* 1461.

Porro ut incurratur haec poena , Pirhing. *hic n.* 102. duo requirit , videlicet , ut susceperit ab alieno episcopo sacrum aliquem ordinem , et ut istum susceperit per dolum , aut crassam ignorantiam , adeoque per culpam latam , atque mortalem. In posteriori requisito facile consentiunt DD. reliqui , et innuitur in *constit. pian. cit.* ubi ad incurrendam hanc suspensionem requiritur temeritas.

At in *priori* contrarium sentiunt Navar. *Man. c.* 27. *nu.* 163. Quarant. *V. ordo. vers. secundo limita* , Barbos. *alleg.* 8. *n.* 11. et sumitur ex Trid. *l. cit.* ubi ss. concilii pp. suspensionis censuram pronuntiant in omnes , qui ordines sine licentia proprii episcopi vel contulerint , vel receperint , nullo facto discrimine inter majores , et minores. Puto igitur poenam istam incurri etiam a suscipientibus minores ordines.

Neque obstat , quod *constitutio Pii II. cit.* loquatur tantum de ordinibus sacris , nam ut correctio juris vitetur , dicendum , quod pontifex *cit.* collationem minorum ordinum , tanquam casum omissum , reliquerit sub dispositione juris anterioris.

68

Dub. 3. quam poenam incurrant, qui litteras dimissorias contra formam a trid. praescriptam conferunt, vel earum sic obtentarum virtute ordinantur? Resp. Si capitulum cathedrale, sede vacante, hujusmodi litteras conferat, subjicitur interdicto ecclesiastico; Trid. *sess. 7. c. 10. de reform.* Si alius praelatus, ab officio, et beneficio per annum ipso jure suspenditur; *sess. 23. c. 10. de reform.* Ii vero, qui virtute dimissoriarum sic obtentarum ordinati sunt, *si in minoribus ordinibus constituti fuerint, nullo privilegio clericali, praesertim in criminalibus, gaudent; in majoribus vero ab executione ordinum ad beneplacitum futuri praelati, sunt ipso jure suspensi*, prout habetur in trid. *c. 10. cit.*

69

Quaeritur 4. quae sit poena episcopi ordinantis aliquem, sine titulo mensae? Resp. Jure antiquo talis ordinatio quoad executionem fuit irrita, ut patet ex *can. neminem* 1. et *can. seq. dist.* 70. Jure novo sublata ea suspensione, statutum est, ut si episcopus clerico non habenti titulum beneficii, aut sustentationis necessariae conferat ordinem sacrum, ipsemet ei necessaria alimenta provideat, donec beneficium ecclesiasticum ad sustentationem sufficiens assequatur; *Episcopus 4. c. cum secundum 16. de praebend. c. si episcopus 37. eod. in* 6. Estque hoc onus reale, ac proinde ad successorem transit; *c. cum secundum cit.*

Excipitur 1. Si episcopus non fuit in culpa, e. g. quia clericus per fraudem finxit se habere titulum; nam *res, quae culpa vacat, in damnum vocari non debet*, prout dicitur *c. cognoscentes 2. de constit.*

Excipitur 2. Si clericus ad ordines fuit praesentatus ab alio quodam; tunc enim praesentator alere talem clericum debet, episcopus vero solum, quando praesentator non potest alere, et quidem solum tunc, quando ipse fuit in culpa; Laym. *in c. 3. de aetat. et qualit. n. 4.*

Excipitur 3. Si episcopus non per seipsum, sed per suffraganeum, cui generalem subditos suos ordinandi potestatem concessit, ordines indigenti clerico dedit; tunc enim episcopus ordinans, non licentiam dans, ipsum altere debet, ut notat Pirh. *hic n.* 111. quia ordinatio censetur commissa, prout requirunt canones.

Excipitur 4. Si talem admiserit archidiaconus, aut vicarius generalis episcopi, qui ratione officii sui ordinandos, an requisita ad ordines habeant, examinare, et admittere debet; cum enim hoc casu iste in culpa sit, etiam ipsi onus clericum sic ordinatum sustentandi incumbet; Laym. *in c. 37. n. 14. §. secundo de praeb. in. 6.*

Excipitur 5. Si ordinatus sine titulo aliunde de sua, vel paterna haereditate subsidium vitae habere possit; *c. episcopus* 4. *de praebend.* Pirh. *hic n.* 111. *in fin.*

70

Dubitatur, quae sit poena ordinati sine titulo? Resp. cum distinctione; nam si in culpa non fuit, sed postquam defectum tituli sincere exposuit ordinanti, ab hoc tamen ordinatus est, nullam incurrit poenam; nam poena est propter culpam. At si in culpa fuit, quia finxit v. g. titulum beneficii, et sic decepit episcopum, probabilius sic ordinatus incurrit suspensionem ab executione ordinis ita suscepti, et irregularitatem, si in ordine sic suscepto ministret: nec tenetur ordinator eundem alere, ne lucrum ex fraude capiat, ut cum aliis notat Barbos. *alleg.* 20. *n.* 33. ubi in eam sententiam allegat. *constit.* Urbani VIII. incipit *secretis aeternae providentiae* editam 14. *dec.* 1624.

Conf. ex declaratione cardd. qui, ut *ad*, 16. *praebend. n.* 69. advertit Fagnanus, super hoc consulti, 27. *nov.* 1610. responderunt, eam suspensionem illo casu incurri.

Aliud foret, si non tantum ordinatus, sed etiam ordinans in culpa fuisset; nam eo casu uterque plecteretur, et ordinatus quidem, ut dictum est, suspensus esset ab executione ordinum; ordinans vero in poenam temerariae ordinationis ordinato necessaria vitae subministrare deberet, donec iste beneficium acquireret sustentationi sufficiens; Pirh. *hic num.* 112. *in fin.* Imo si ordinatio tali modo facta fuisset cum pacto, ne ordinatus super beneficio, vel alimentatione ordinantem molestet, etiam iste suspensionem a collatione ordinum, eamque triennalem, et sedi apostolicae reservatam, ipro jure incurreret; *c. si quis ordinaverit* 45. *de Simon.*

71

Quaeritur 5. quae sit poena ordinantis, et ordinati in aliena dioecesi sine consensu ordinarii loci? Resp. Ordinans *ab exercitio pontificalium*, i. e. omnium actuum, qui episcopalis ordinis proprii sunt, *et sic ordinati ab executione ordinum ipso jure suspensi sunt*, ut habetur in trid. *sess.* 6. *c.* 5. *de reform.* Proceditque hoc, etiamsi tantum fuisset collata prima tonsura; quia in loco *cit.* sub poena suspensionis sacra synodus non tantum collationem ordinum, sed generaliter exercitium pontificalium prohibet; est autem actus ad pontificalia pertinens collatio primae tonsurae; ergo etc.

Dubium est, an a censura hac excuset bona fides? Resp. cum distinctione; nam episcopus, si bona fide propriis subditis extra dioecesim suam ordines conferat, vel alium actum ordinis episcopalis exerceat, putans ordinarium loci contentum fore, probabiliter

a censura hac liber est, ut notat Pirh. *hic n.* 105. quia cum sit gravis poena, ea non incurritur, nisi ob culpam gravem: ordinati vero, licet eo casu ob rationem allatam non incurrant supensionem proprie dictam, tamen ordinum ita susceptorum executionem non habent, donec ab episcopo loci, ubi peracta est ordinatio, cum eis fuerit dispensatum, ut recte monet Pirh. *l. cit.* et rationem dat, quia talis ordinatio quoad executionem habetur pro irrita; *can. episcopum* 7. *caus.* 9. *q.* 2.

72

Quaeritur 6. quae sit poena ordinantis, et ordinati extra tempora jure statuta. Resp. Jure antiquo incurrebant suspensionem duntaxat ferendae sententiae, ille quidem a collatione ordinum, iste autem ab exercitio ordinum sic susceptorum, prout colligitur *ex c. sane* 2. *et c. cum quidam* 8. *h. tit.*

At novo jure, quod introductum est per *constit Pii II. cit.* ordinans quidem potestate ordinandi privandus est tantum per sententiam, ordinatus autem suspensionem ab ordinibus ita susceptis ipso jure incurrit; et si in tali ordine, insuper habita suspensione hac, ministrare praesumat, irregularis efficitur. Potest tamen probabiliter ab hac suspensione, et irregularitate absolvere proprius episcopus, ut colligitur *ex c. consultationi* 16. *h. tit.*

Neque obstat, quod *in c. cum quidam cit.* videatur dispensatio haec reservata pontifici per verba, *ordinatos autem a te susceptis ordinibus tamdiu reddere debes expertes, donec apud nos restitutionis gratiam consequantur;* quia ibi absolutionem reservavit sibi pontifex ob culpam episcopi, quia ipse delinquit extra tempora ordinando.

73

Dubitatur, ad quos ordines se suspensio ista extendat? Resp. In ordinante se extendit ad ordinem, quem sic illicite contulit, et hoc ad superiores, non vero ad inferiores, ut aliis *cit.* advertit P. Vviestener *hic numer.* 101. Hinc suspensus ob diaconatum extra tempora illicite collatum potest adhuc conferre subdiaconatum, et minores ordines, non vero diaconatum, et consecutive nec presbyteratum, sed locus est regulae: *Cui non licet, quod est minus, etiam non licet, majus*; Barbos. *loc. comm. l.* 14. *c.* 54. *axiom.* 5.

Quoad ordinatum dubitari potest, an suspensio haec incurratur etiam ab iis, qui extra tempora susceperunt ordines minores, vel primam tonsuram? Et difficultatem facit *constitutio* Sixti V. incipit *sanctum et salutare* edita 1588. ubi suspensionis etiam ad hos fit extensio. Sed difficultatem hanc solvit *constitutio* alia Clementis VIII. incipit *romanum pontificem* edita *cal. mart.* 1595. ubi constitutio

sixtina reducitur ad terminos juris communis , et *constitutionis pianae cit.* uti notat Barb. *alleg.* 17. *num.* 9.

74

Quaeritur 7. quae sit poena ordinantis , et ordinati , non servatis interstitiis ? Resp. cum distictione : Vel enim episcopus eodem die simul plures ordines contulit , vel non quidem eodem die , sed diversis , non tamen servatis spatiis temporum , inter quamlibet ordinationem a jure statutis.

Si hoc secundum, nec ordinans, nec ordinati poenam aliquam, censuram ; vel irregularitatem incurrunt ; quia nulla poena , aut censura jure communi , aut per trid. decreta est : ordinans tamen eo casu ab ordinario suo non immerito , tanquam transgressor canonis , punietur poena aliqua arbitraria , ut aliis *citt.* advertunt Pirh. *hic n.* 109. et Vviest. *n.* 105.

Si vero primum contingat, episcopus duos sacros ordines, e. g. diaconatus, et presbyteratus eodem die, vel continuato jejunio duobus conferat, ordinans quidem a collatione ordinum sic collatorum , ordinatus vero ab exercitio posterioris ordinis ita suscepti est suspendendus, donec a papa dispensationem impetraverit, ut constat *ex c. litteras* 13. *in fin. h. tit.* et docent Abb. *ibid. n.* 2. Suar. *de censur. d.* 31. *s.* 1. *n.* 41. Pirh. *hic n.* 108. quamvis alii cum Barbos. *alleg.* 14. *n.* 11. velint esse suspensionem sententiae latae. Rationem, quare ordinatus solum incurrat suspensionem ab uno, ordinans vero ab utroque ordine, dat p. Vviest. *hic n.* 99. quod ordinantis ob excelsitatem, majorem prudentiam, et circumspectionem exposcentis, sit major culpa, quam ordinati.

TITULUS XII.

De scrutinio in ordine faciendo.

SUMMARIUM

1 *Quomodo instituendum sit primum scrutinium?*
2 *Quomodo secundum? et de quibus?*
3 *Ubi requisita, quomodo probanda?*
4 *Scrutinium tertium.*
5 *Quid agendum Archidiacono, qui privatim scit ordinandum laborare defectu occulto?*

Ordinum collationi, de qua *praec. tit.* praemittendum est examen, sive inquisitio de ordinandorum dignitate, ab eo facienda; id ex officio, vel commissione spectat. Examen hoc, et inquisitio *scrutinium* dicitur a *scrutando:* et triplex de jure est. *Primum*, quod sit a parocho, vel alio ab episcopo constituto. *Alterum*, quod ab episcopo ante ordinationem institui debet. *Tertium*, quod fit in ordinatione ipsa.

I

Quaeritur 1. quomodo, et quando instituendum sit primum scrutinium? Resp. de hoc a Trid. *sess.* 23. *c.* 5. *de ref.* praecipiuntur sequentia.

1. Qui minores ordines volunt suscipere, his sufficit, si habent bonum testimonium a parocho, et a magistro scholae, in qua educantur.

2. Qui ad majores aspirant, per mensem ante ordinationem adire debent episcopum, qui deinde hoc primum scrutinium committit parocho, vel alteri, cui expedire videbitur.

3. Iste scrutinium hoc peraget, nominibus, et desiderio eorum, qui promoveri volunt, publice in ecclesia propositis, inquirendo de ipsorum ordinandorum natalibus, aetate, moribus, vita, ac fide.

4. Quod examen, et inquisitionem si peregerit, ad episcopum quamprimum transmittet litteras testimoniales, ipsam inquisitionem continentes.

Dubitatur, an hoc scrutinium semper sit necessarium? Resp. Etsi saluberrime adhibeatur, in pluribus tamen dioecesibus, praesertim Germaniae nostrae, non est receptum, sed loco ejusdem recipiuntur testimonia, a sacrarum praesertim litterarum professoribus ob-

tenta, de vita, doctrina, moribus ipsius ordinandi. Haec autem testimonia, ut monet P. Vviest *hic n.* 2. melius dabuntur clausa, et signata; quia sic dabuntur sinceriora.

2

Quaeritur 2. quando, et quomodo fieri debeat secundum scrutinium? Resp. Ex trid. decreto *sess.* 23. *c.* 7. *de ref.* fieri debet feria 4. ante ipsam ordinationem, vel alia die opportuna, ab episcopo, adscitis aliis sacerdotibus, et prudentibus, legis divinae, et sanctionum ecclesiasticarum peritis viris. Inquiri in eo debent sequentia 1. inquiri debet in *genus*, h. e. an ordinandus natus sit ex parentibus catholicis, liberis, et legitimo thoro conjunctis: item quo loco natus sit, an baptizatus etc. 2. In *personam ipsius ordinandi*, an sit ligata censura, vel irregularitate aliqua impedita. 3. In *aetatem*, an eam habeat, quae ad ordinem petitum requiritur. 4. *In titulum mensae*, ut vocamus; nam sine titulo, ut *a n.* 52. dictum est, licite conferri ordines nequeunt. 5. *In vitam, et mores ordinandi*; nam infames, et contaminati malis moribus merito ab ordinibus repelluntur 6. *In doctrinam* 7. *In fidem.*

3

Dubit. an, et quomodo requisita haec probari debeant? Resp. 1. *natales*, *et genus* probari potest, et solet testimonio magistratus loci, in quo natus est ordinandus, et aliquando per testimonium parochi ex libro parochiali, vel si propter incursum hostium, aut alias causas hujusmodi testimonia haberi nequeant, per testes, aut famam publicam, ut notat Pirhing. *hic n.* 4. Vviestner *n.* 4.

2. Libertas a *censura, irregularitate etc.* sufficienter probatur testimonio ipsius ordinandi; quia in dubio defectus, et delictum non praesumitur.

3. *Ætas* ab ordinando probari debet per testimonium magistratus, vel parochi, aut his deficientibus, ex habitu, et constitutione externa corporis; Pacian. *de probat. l.* 2. *c.* 24 *a n.* 64.

4. *Titulus* probatur per patrimonii, vel pensionis constitutae instrumentum, per litteras actus collati, et pacifice possessi beneficii, aut per testimonium praelati regularis contestantis ordinandum religiosum, et sibi subjectum esse: his deficientibus sufficit notorietas facti; Pirh. Vviestn. *loc. citt.*

5. *Mores* ordinandi, ejusque probitas, si religiosus sit, per praelati, vel superioris regularis proprii; si alicujus ecclesiae servitio addictus, per decani, parochi, vel alterius rectoris; si studiosus in academia, gymnasio, per illius, qui huic praeest, aut professoris, aliquando etiam notarii testimoniales litteras provari debent; Pirh. Vviestn. *l. citt.*

6. *Doctrina* probanda est per actuale examen, quod subire etiam regulares debent, ex decreto trid. *sess.* 23. *c.* 12. *de ref.* nisi privilegio apostolico gaudeant, quo ab examine subeundo subleventur: quale privilegium societati JESU, cum aliis ordinibus incommunicabile, dedit Gregorius XIII. in *bulla*, quae incipit *pium, et utile* edita 1582. *die* 22. *sept.* et cum aliis privilegiis confirmavit, ac de novo concessit Paulus v. *constit.* incipit *quantum* edita *non. sept.* 1606. De quo privilegio cum novissime dubium subortum fuisset, ad interrogationem archiepiscopi Mechliniensis, *an clerici societatis JESU, sacros ordines ab archiepiscopo eodem suscepturi, debeant se subjicere examini, prout ceteri regulares?* s. congregatio concilii *die* 5. *julii* 1681. respondit negative, nisi adsit consuetudo in contrarium. Videatur la Croix *l.* 6. *p.* 2. *n.* 2194. *fin.*

7. *Fides* ordinandi probari potest testimonio eorum, qui de ejus genere, vita, et moribus fidem fecerunt; Pirh. *l. c.* Vviestn. *n.* 8.

4

Quaeritur 3. quomodo peragitur tertium scrutinium, quod fit in ipso actu ordinationis? Resp. Hoc peragitur solum, quando aliquis in diaconum, vel presbyterum est ordinandus. Forma illius praescribitur *in c. un h. tit.* et pontificali romano *tit. de ordinat. diacon. et tit. de ordinat. presbyt.* nam sub initium ordinationis olim archidiaconus (hodie ferme episcopi sacellanus, vel diaconus ei assistens, et ordinandos praesentans) publica, et clara voce, *reverendissime pater,* inquit *postulat sancta mater ecclesia catholica, ut hos praesentes subdiaconos ad onus diaconi* (si diaconi ordinandi sint; at si presbyteri) *hos praesentes diaconos ad onus presbyterii ordinetis.* Subin interrogat episcopus ordinans: *scis illos dignos esse*? cui prior subjicit: *quantum humana fragilitas nosse sinit, et scio, et testificor ipsos dignos esse ad hujus onus officii.*

5

Dubium est, quid agendum sit archidiacono, si is sciat aliquem ex ordinandis laborare occulto quodam defectu? Resp. cum distinctione, qua utuntur Abb. *hic in fin* Laym. *ibid. n.* 4. Pirhing. *n.* 7. Vviestner *n.* 10. Vel enim rationabiliter sperare potest, ordinandum a se admonitum ab ordinatione recessurum, vel hoc sperare non potest. *Si primum*, monere eundem privatim debet, ne ad ordines accipiendos accedat. *Si secundum*, optime sibi consulet, si pro ea vice declinet officium praesentandi. Si autem declinare illud non possit, et insuper videat, etsi defectum superiori denuntiet, nihil tamen se profecturum ob defectum probationis, verba in pontificali praescripta proferre potest, veritate, et conscientia salva; quia

illa profert, non ut persona privata, et secundum privatam scientiam sed ut persona publica, et secundum scientiam publicam, ut adeo sensus sit, se scire ordinandos publice esse, seu haberi dignos: quod omnino verum est, etiamsi aliquis sit, et ab ipso sciatur privatim esse indignus.

TITULUS XIII.

De ordinatis ab episcopo, qui renuntiavit episcopatui, vel ab excommunicato.

SUMMARIUM

1 *Quotupliciter fieri renuntiatio Episcopatus possit?*
2 *An qui renuntiavit episcopatui, adhuc possit conferre ordines?*
3 *An valida sit ordinatio facta ab episcopo, qui renuntiavit loco simul, et dignitati?*
4 *An facta ab episcopo excommunicato, suspenso, lapso in haeresim?*
5 *Quis dispensare possit cum ordinatis ab episcopo excommunicato?*

Dictum est *tit.* 11. quod nemo ordinari possit ab alio episcopo, nisi a proprio, vel de hujus consensu; quia vero is, qui renuntiavit episcopatui, desiit esse proprius, ille autem, qui excommunicatus est, suspensus est ab exercitio ordinis, durante excommunicatione, idcirco de ordinatis ab iisdem agitur *praes. tit.* an, et quomodo ordinatio istorum valeat? Quod dubium ut expediatur;

1

Quaeritur 1. quotupliciter fieri renuntiatio episcopatus possit? Resp. Fieri potest dupliciter, videlicet renuntiando loco tantum, vel loco simul, et ordini, i. e. executioni ordinis, ac dignitati episcopali. *Loco tantum* renuntiasse dicitur, qui renuntiavit curae, seu officio, et administrationi episcopali, retento tamen episcopali titulo, et dignitate. *Loco*, *et ordini* autem, qui cum cura, et administratione etiam dimisit dignitatem, et denominationem episcopalem.

Causa, cur *loco tantum* renuntiare possit episcopus, esse potest hostilitas; intemperies aeris, vel alia causa justa, ob quam dioecesim mittat. Ut vero *loco simul, et dignitati* renuntiare possit, communiter requiritur delictum, ob quod commeritus fuerit depositionem, quam voluerit renuntiando praevertere. Hinc cum delicta non

praesumantur, in dubio, an renuntiaverit loco tantum, an etiam dignitati, praesumendum est, quod renuntiaverit loco tantum.

Addidi *communiter;* nam aliquando renuntiare dignitati etiam innocens potest, impetrando scilicet dispensationem, ut ingredi, et profiteri religionem possit: tunc id fecisse potius praesumetur ex zelo devotionis, quam depositionis metu.

2

Quaeritur 2. an episcopus, qui renuntiavit episcopatui, possit adhuc conferre ordines? Resp. cum distinctione: vel enim renuntiavit loco tantum, vel loco simul, et ordini, seu dignitati.

Si primum, etsi sine licentia conferre ordines nequeat, cum subditis careat, cum licentia tamen alterius episcopi conferre licite ordines quoscumque potest, tam majores, quam minores; quia dignitatem, et ea, quae sunt ordinis episcopalis, retinet: cons. exercere adhuc pontificalia cum licentia ordinarii poterit.

Si secundum, primam tonsuram quidem, et ordines minores cum licentia ordinarii conferre potest, quia cum eadem conferre illos etiam potest abbas: non tamen potest conferre majores; quia hos conferre potest solus episcopus: ille autem, qui renuntiavit loco, et dignitati, non amplius appellatur episcopus; Pirh. *hic num.* 2. *et* 3. Engl. *n.* 2. *et duob. seqq.* Konig. *n.* 1. *et duob. seqq.*

3

Quaeritur 3. an valida sit ordinatio facta ab episcopo, qui renuntiavit dignitati? Resp. esse validam; nam characterem ordinis retinet: sic tamen ordinatus ab executione ordinis ita suscepti suspensus est, donec cum ipso dispensetur. Ratio est, quia ordinans potestatem ordines legitime conferendi non habuit, cons. etiam iis, quos ordinavit, dare usum, seu executionem ordinum susceptorum non potuit.

Discrimen tamen aliquod faciendum est inter eos, qui a tali episcopo ordinati sunt scienter, et inter eos, qui ignoranter; nam etsi utrique executione ordinum careant ob rationem praedictam, *priores* tamen, si a tali episcopo acceperint ordinem aliquem sacrum, executionem istius accipere, non nisi a summo pont. possunt; *posteriores* autem, si ignorantia illorum sit inculpabilis, restitui executioni ordinis ita suscepti possunt dispensatione solius episcopi, ut habetur *c. requisivit* 1. *h. tit.* et notant ibidem DD.

Ex quo sequitur, suspensionem istam non esse proprie dictam censuram, cum incurri possit etiam sine culpa; sed potius irregularitatem quandam, quae proinde non absolutione tolli, sed dispensatione debet; Laym. *in c.* 1. *cit. n.* 3. Pirhing. *hic n.* 4.

4

Quaeritur 4. an valida sit collatio ordinum , facta ab episcopo excommunicato , suspenso , deposito , lapso in haeresim etc. dubium movent diversi textus juris canonici , praesertim *can.* 1. 2. *et* 3. *caus.* 9. *q.* 1. ubi talis ordinatio omnino nulla , et invalida declaratur : quod etiam de ea , quae facta est ab episcopo haeretico , dicitur *c.* 1. *de schismatic.*

Sed certa est affirmativa sententia , quam etiam aliis *citt.* tenet Barbos. *alleg.* 3. *n.* 3. Engl. *hic n.* 6. Vviestner *n.* 6. Ratio est , quia talis episcopus characterem ordinis episcopalis, ac proinde etiam potestatem ordinandi retinet , licet illam , obstante excommunicatione , suspensione etc. exercere non possit licite.

Textus in contrarium allegati non evincunt intentum; dici enim potest , quod in iisdem consecratio talis dicatur irrita non quoad substantiam ordinis , aut characteris , sed tantum quoad ejus suscepti usum , et exercitium , quippe cum ita ordinati ab executione ejusdem suspensi sint : vel si ex eo , quod in quibusdam illorum asseratur consecratio iteranda , contendas illam etiam quoad substantiam fuisse irritam , responderi potest , id intelligendum de episcopo haeretico ordinante , qui nunquam catholicus fuit , vel saltem non rite consecratus prout eos textus explicant hic Pirh. Engl. Vviestn. etc.

5

Quaeritur 5. quis dispensare possit cum ordinatis ab episcopo excommunicato ? Resp. De his idem fere dicendum est , quod de ordinatis ab episcopo , qui renuntiavit episcopatui. Vel enim scienter , vel ignoranter a tali episcopo aliquis accepit ordines. Si *scienter* , vel ignoranter quidem , sed per ignorantiam crassam , dispensare cum eo potest solus papa ; si *ignoranter* , et ignorantia fuit probabilis , episcopus , ut habetur *can. ordinationes* 5. *caus.* 9. *q.* 1. *et c. fin. h. tit.* Pirhing. *hic n.* 5.

Dubium est , qualis episcopus dispensare eo casu possit? Et certum quidem est , eo casu dispensare posse successorem episcopi sic ordinantis. An vero etiam dispensare possit episcopus ipse , qui sic ordinando deliquit , controversum est inter DD. nam dispensare post absolutionem impetratam posse , affirmat Abb. *in c. fin. h. tit. n.* 4. negat Honor. ab Azel. *in summ. n.* 5. *h. tit.* ne videatur dispensare super proprio defectu.

TITULUS XIV.

De aetate, et qualitate, et ordine praeficiendorum.

Praeter ordinem, de quo hactenus, etiam dignitatem plerumque judex ecclesiasticus habet, quia aliis praeficitur. Praefici autem nequit, nisi requisitam a jure aetatem, et alias qualitates habeat: quaenam illae sint, *praesenti titulo* expeditur.

§. I.

De praeficiendorum aetate.

SUMMARIUM

1 *Aetas ad summum pontificatum nulla requiritur certa.*
2 *Ad episcopatum 30 anni completi.*
3 *Ad praelaturas episcopali inferiores 25. inchoatus.*
4 *Ad dignitates, et personatus, quibus cura animarum non subest, vigesimus secundus.*
5 *Ad canonicatus cathedralium ecclesiarum, seclusa consuetudine, vigesimus primus.*
6 *Ad alia beneficia simplicia 14.*
7 *In collegiatis ecclesiis ad obtinendas dignitates probabilius requiritur annus 22.*
8 *Ad canonicatus in iisdem 14.*
9 *Quod etiam dicendum de pensionibus ecclesiasticis.*
10 *Episcopus dispensare in aetate jure communi requisita non potest.*
11 *Estque probabiliter collatio beneficii non habenti aetatem requisitam ipso jure nulla.*
12 *Cui incumbat onus probandi aetatem, vel hujus defectum?*

1

Quaeritur 1. quaenam aetas requiratur in praeficiendis, et promovendis ad praelaturas, et beneficia ecclesiastica? Resp. Haec varia est pro varietate dignitatum, et beneficiorum ecclesiasticorum.

Et 1. quidem, ad *summum pontificatum* nulla certa aetas praefinita reperitur. Hinc in quacumque aetate eligatur, defectus aetatis electionis ejus opponi non poterit, sicut nec alia impedimenta jure canonico introducta; sed sufficiet, si illa habeat, quae jure naturali, et divino requiruntur ad pastorem ecclesiae universalis: *c. li-*

cet de elect. Decens tamen omnino est, ut ad hunc summum in ecclesia gradum assumendus in ea saltem aetate sit constitutus, in qua Christus praedicare coepit, at ceteri ecclesiarum episcopi promoveri solent, ut cum aliis notant Konig. *hic n.* 1. Vviestner. *num.* 1.

2

Ad dignitates ordinis episcopalis, ut sunt episcopatus, archiepiscopatus, primatus, patriarchatus, exiguntur anni 30 completi *c. cum in cunctis* 7. *in princ. de elect. et ibi* Host. *n.* 5. ubi dat rationem; quia sc. in hac aetate baptizatus est et praedicare coepit Christus. Eandem aetatem in *cardinalibus S. R. E.* requirit P. Konig. *hic n.* 2. et fundamentum assertioni ejusdem dat. Trid. *sess.* 24. *c.* 1. *de reform.* ubi docet, *ea omnia, et singula, quae de episcoporum praeficiendorum vita, aetate, doctrina, et ceteris qualitatibus alias in eadem synodo constituta sunt, etiam in creatione S. R. E. cardinalium, etiamsi diaconi sint, exigenda esse.* Sed rigorem hunc temperavit Sixtus V. *constit.* incipit *post quam de ipsis edita* 1586. ubi in cardinalibus diaconis major aetas non requiritur, quam quae sufficit ad suscipiendum intra annum ordinem diaconatus, ac proinde, ut constitutus sit intra annum aetatis vigesimum secundum.

3

3. *Ad praelaturas episcopali inferiores,* v. g. praeposituras, diaconatus, archidiaconatus, et ceteras dignitates, aut beneficia, quibus cura animarum sive externi, sive interni fori annexa est, requiritur annus aetatis 25. inchoatus; *c. cum in cunctis* 7. §. *inferiora de elect.* et trid. *sess.* 24. *c.* 12. *de reform.* Intellige, si cura dignitati, vel beneficio sit annexa principaliter; nam si accessorie solum illi unita sit, quemadmodum saepe unitur ecclesia parochialis canonicatui, non alia requiritur aetas, quam quae requiritur ad illam dignitatem, vel canonicatum: et ratio est, quia tunc beneficium parochiale, vel curatum, tanquam accessorium, assumit naturam, et conditiones beneficii principalis, cui adjungitur, *juxta declar. card.* apud Piasec. *in prax. episc. p.* 2. *c.* 5. *art.* 3. *n.* 17.

4

4. *Ad dignitates, et personatus, quibus cura animarum non subest*, jure antiquo dubium erat, quaenam aetas requireretur; nam aliqui putabant sufficere annum 14. completum ex *c. indecorum* 3. *h. tit.* alii contra argumento *c. un. eod. in* 6. existimant eandem aetatem in his requisitam fuisse, quae in dignitatibus curatis. Sed quidquid de hoc sit, jure novo trid. *sess.* 24. *c.* 12. *de reform.* certum est, requiri, et sufficere annum 22. aetatis. An completus is esse debeat, vel sufficiat inchoatus, disputant DD. Azor. *p.* 2. *l.* 6. *c.* 5. *q.* 3. putat sufficere inchoatum, et ita receptum in rota testa-

tur Barbos. *de offic. episc. alleg.* 60. *n.* 66. Completum requiri docent Garcias *de benef. p.* 7. *c.* 4. *n.* 70. Less. *l.* 2. *de J. et J. c.* 34. *n.* 108. et alii apud Barb. *l. cit.* et stat pro hac sententia declaratio cardd. apud Garc. *l. cit.* et ipsum trid. ibi : *non sit minor* 22. *annis ;* qui enim istos nondum implevit, est eis minor aetate.

5

5. *Ad canonicatus, praebendas, et portiones ecclesiarum cathedralium,* jure antiquo iterum controversum erat, quaenam aetas requireretur ; nam aliqui cum gloss. *in c.* 32. *v. in tua de elect. in* 6. *et in c.* 9. *aetatem de rescript. eod.* volunt suffecisse septennium ; alii cum Abb. *in c.* 35. *n.* 4. *de praebend.* requirebant annum 14. saltem inchoatum. Controversiam decidit trid. *sess.* 24. *c.* 12. *de refor.* ubi statuit, *neminem deinceps ad dignitatem, canonicatum, aut portionem recipiendum, nisi qui in tali aetate sit, ut infra tempus a jure statutum, ordine sacro, quem illa dignitas, praebenda aut portio requirit, initiari valeat.* Ex quo sequitur, cum de jure trid. *c.* 12. *cit.* in ecclesiis cathedralibus canonici saltem subdiaconi esse debeant, necessarium esse, ut is, qui ad ejusmodi canonicatum promoveri cupit, annum aetatis 21. ad minus attigerit, nisi aliud vel consuetudine receptum, vel statuto, aut fundatoris voluntate praescriptum sit. Et talis consuetudo de facto passim est in Germania, ubi subdiaconatus, et consequenter aetas ad hunc ordinem requisita solum petitur in canonico, ut admitti ad capitulum possit.

6

6 *Ad alia beneficia simplicia, et inferiora* jure antiquo sufficiebat septennium ; nam septennibus dari potest, et data etiam olim fuerat prima tonsura ; non autem dabatur olim sine beneficio *can. neminem* 1. *et can. seq. dist.* 70. Hodie ex decreto trid. *sess.* 23. *c.* 6. *de reform.* requiritur annus aetatis 14. saltem inchoatus, ut aliis *citt.* notat, et declaratione s. congreg. cardd. confirmat Garcias *de benefic. p.* 7. *c.* 4. *n.* 11. *Excipitur*, nisi in fundatione statutum sit, ut beneficium etiam minori 14. annis conferri possit : tunc enim fundationi standum est ; quia huic concilium derogare non voluit, ut declaratum est a cardd. apud Joan. Gallemart. *ad loc. trid. cit. n.* 2.

7

Quaeritur 2. quaenam aetas requiratur ad obtinendas dignitates, et canonicatus in collegiatis, item ad obtinendas pensiones in quibuscumque ecclesiis ? *Ad.* 1. diversa est DD. sententia ; nam Garc. *de benef. p.* 7. *c.* 4. *n.* 58. *et seqq.* putat ad obtinendas dignita-

tes, et personatus in ecclesiis collegiatis non minus requiri annum 22. ac is requiritur in cathedralibus: quod suum assertum firmat declaratione cardd. et generalitate textus; nam trid. *sess.* 24. *c.* 12. *de reform.* generaliter loquitur. Contrarium tamen, nempe collegiatas ecclesias decreto concilii allegato non contineri, aliis *citt.* docet Barbos. *de offic. episc. alleg.* 60. *n.* 67. ob aliam contrariam declarationem cardd. Sed haec, ut recte Garcias *l. citt. n.* 63. notat, solum loquitur de canonicatibus ecclesiae collegiatae, non de dignitate. Praeferenda igitur videtur prior sententia, tanquam conformior decreto trid. *cit. Excipitur* dignitas principalis; nam ad hanc, cum regulariter curam animarum in foro interno, vel externo annexam habeat, requiritur annus aetatis 25. saltem inchoatus secundum dicta *n.* 3.

8

Ad 2. in promovendo ad canonicatum ecclesiae collegiatae, etiam insignis, nisi aliud fundatione, statuto, vel consuetudine receptum sit, requiritur, et sufficit annus aetatis 14. inchoatus: non quidem, ut aliqui volunt, de jure antiquo; nam isto, ut *n.* 5. dixi, etiam ad canonicatus in cathedrali ecclesia secundum multos sufficiebat septennium completum: neque etiam ex trid. dispositione speciali; quia concilium hoc de ejusdem modi canonicatibus nihil expresse statuit: sed ex dispositione ejusdem concilii generalis, qua universim pronuntiat, ut nullus beneficium ecclesiasticum obtineat ante annum aetatis 14. ut habetur *sess.* 23. *c.* 6. *de ref.*

9

Ad 3. distinguendum est inter pensiones mere profanas, et ecclesiasticas. Ad *priores* obtinendas nulla certa aetas requiritur, ut recte advertit Bal. *tr.* 13. *D.* 1. *p.* 11. §. 3. *n.* 4. Posteriores ante 14. aetatis annum conferri posse, et saepe absque dispensatione conferri contendit Fagnan. *in c.* 7. *de elect. n.* 102. Communior cum Garc. *de benefic. p.* 1. *c.* 5. *n.* 129. Barbos. *de offic. episc. alleg.* 60. *n.* 78. Pal. *l. cit.* exigit annum 14. inchoatum propter declarationem cardd. ab istis allegatum, et stylum curiae, easdem qualitates, quae requiruntur in obtinente beneficium, etiam exigentis in illo, qui obtinet pensionem ecclesiasticam. *Conf.* quia pensio substituitur loco beneficii saltem simplicis, ideoque sapit ejusdem naturam, et easdem qualitates exigit in obtinente.

10

Quaeritur 3. an episcopus possit dispensare in aetate secundum universalis ecclesiae canones requisita in ordinandis, vel praeficiendis ad beneficia? Videtur posse. Nam 1. *c. un. h. tit. in* 6. permittitur episcopis, ut cum iis, qui 20. annum compleverint, libere dispensare possint ad obtinendas dignitates, et personatus, quibus

animarum cura non est annexa : 2. *c. praeterea* 5. *h. tit.* dicitur, quod clerici, in minoribus constituti, ex dispensatione episcopi possint ad parochialem ecclesiam assumi ; non autem indigent dispensatione episcopi, si haberent aetatem legitimam : ergo etc.

Sed contradicendum, facultatem dispensandi in aetate quoad beneficia competere soli papae. Ita Rebuff. *in prax. tit. de dispens. rat. aetat.* Grac. *de benef. p.* 7. *c.* 4. *num.* 57. Az. *p.* 2. *l.* 6. *c.* 5. *q.* 9. Less. *l.* 2. *de J. et J. c.* 34. *num.* 108. Barbos. *in c. ex ratione* 2. *num.* 1. *h. tit.* et alii communiter. Colligitur *ex c. ex ratione cit.* Ratio est, quia episcopus non potest relaxare jus commune canonicum, nisi id specialiter, et expresse ei fuerit concessum. Dixi *in aetate secundum canones universalis ecclesiae requisita ;* nam si certa aetas in promovendis solum requiratur ex statuto particularis ecclesiae speciali ; episcopus cum consensu capituli dispensare in ea aetate potest, ut recte observat Laym. *in c.* 2. *cit. num.* 2. ex ratione ; quia talis dispensatio fit in proprio ipsorum jure, et statuto.

Neque obstant argumenta contraria. *Ad* 1. Jus illud correctum est per novum trid. *sess.* 24. *c.* 12. *de reform.* ubi statuit, deinceps *ad personatus, et dignitates, quibus animarum cura nulla subest, adsciscendos* 22. *annis non minores. Ad* 2. solutionem dat textus ipse ; nam subjungitur : *dum tamen tales sint, quod infra breve tempus* (videlicet intra unum annum a tempore, quo beneficii possessionem quis adeptus est, computandum) *possint in presbyteros ordinari.*

II

Dub. 1. num valida sit impetratio, collatio etc. facta personae, non habenti aetatem a canonibus requisitam? Resp. Si facta sit sine dispensatione pontificia, est ipso jure nulla. Ita Abb. *in c.* 2. *h. tit. n.* 4. Garc. *de benef. p.* 7. *c.* 4. *n.* 82. Pal. *tr.* 13. *D.* 4. *p.* 3. *n.* 21. Barb. *de offic. episc. alleg.* 60 *n.* 78. et ab his *citt.* complures. Colligitur ex *c. licet* 14. ibi : *viribus omnino carere : de elect. in* 6.

Proceditque hoc 1. etsi ad aetatem requisitam modicum tempus desit, e. g. unica dies, vel hora tantum ; quia in his, quae a jure determinata, et limitata sunt, non licet arbitrari: Garc. *l. cit. n.* 83.

Procedit 2. etsi per ignorantiam, bona fide putans se habere aetatem legitimam, beneficium accepisset ; nam adhuc nulla est collatio, et si ad legitimam aetatem pervenerit, opus habet nova collatione, alioquin beneficio abdicare se debet. Pirh. *hic num.* 18.

Procedit 3. etsi ita promotus tempore, quo institutus est in beneficium, habilis fuerit ; quia concessio, quae ab initio irrita est, tractu temporis non convalescit; *Reg.* 18. *num.* 6.

12

Dub. 2. Cui incumbat onus probandi, quando dubitatur, an quis habeat aetatem ad beneficium requisitam, et unus affirmat se habere, alter negat? Ad hoc dubium respondet Konig. *n.* 8. distinguendo. Vel enim is, qui affirmat se habere aetatem legitimam, primum vult obtinere beneficium, vel illud jam obtinuit. *Si primum*, cum petens in sufficientia aetatis fundet intentionem suam, eam probare debet *l. de aetate* 43. *ff. de minorib. et l. cum minorem* 9. *C. de probat. Si secundum*, onus probandi incumbit excipienti tempore promotionis fuisse defectum aetatis; quia tunc provisus habet intentionem fundatam circa aetatem.

§. II.

De ordine requisito in promovendis ad praelaturas et beneficia.

SUMMARIUM

13 *Ad papatum obtinendum nullus requiritur ordo.*
14 *In cardinalibus ordo juxta gradum illorum.*
15 *In episcopo, ut ante electionem per sex saltem menses fuerit in sacris.*
16 *Quis ordo requiratur in promovendis ad dignitates episcopali inferiores*
17 *Ad beneficia parochialia, et alia curata?*
18 *Ad canonicatus cathedralium, et collegiatarum ecclesiarum?*
19 *In promovendis ad beneficia simplicia?*
20 *Quid episcopus circa clericos sibi subjectos quoad ordines suscipiendos possit?*
21 22 *An ad suscipiendos ordines ipsos possit compellere?*

13

Quaeritur 1. qualis ordo requiratur ad praelaturas, et beneficia. Resp. Promovendus ad ista debet saltem initiatus esse prima tonsura; nam beneficii, vel dignitatis ecclesiasticae cujuscumque capax nemo est, qui non sit in actu clericus, ut patet ex *c. ex litteris* 6. *de transact. etc. in ecclesia* 2. *de instit. excipitur papatus*; nam ad hunc electo, neque quod uxoratus sit; multo ergo minus, quod laicus, opponi potest; *c. licet* 6. *de elect.* et ibi Abb. *num.* 4.

Ad praelaturas papatu inferiores, et dignitates, aliaque beneficia ordines diversimode requiruntur. Et quidem.

14

1. Ad cardinalem S. R. E. requiritur ordo gradui ipsorum competens; sunt enim tres cardinalium gradus, seu ordines, quorum supremi sunt cardinales episcopi, medii cardinales presbyteri, infimi cardinales diaconi. Sufficiet tamen, si ordinem ad singulos gradus requisitum intra annum ab assumptione ipsorum suscipiant.

15

2. In episcopum eligendus ut minimum debet esse subdiaconus, cum eligitur, ut constat ex *c. a multis* 9. *h. tit.* et quidem, ut trid. *sess.* 22. *c.* 2. statuit, sex saltem mensibus ante electionem eo ordine initiatus: reliquos vero ordines ita suscipere debet, ut intra tempus a jure constitutum consecrari in episcopum possit; alias poenas ab eadem synodo *sess.* 23. *c.* 2. *de reform.* taxatas incurret, de quibus supra *tit.* 6. *n.* 77.

Dixi *ut minimum subdiaconus*; nam utrum sufficiat, electum sex mensium spatio fuisse subdiaconum, quidam dubitant. Negat Barbos. *de offic. episc. alleg.* 1. *n.* 37. ubi putat, requiri, ut omnibus ss. ordinibus initiatus fuerit per textum *can. Osius* 10. *dist.* 61 et *constit.* Gregor. XIV. incip. *onus apostolicae* editam 15. maji 1590. quibus requiritur, ut electus ad episcopatum *in sacris* in plurali, ac proinde non in solo subdiaconatus ordine sit constitutus.

Sed tenenda est affirmativa, quam etiam defendunt Azor. *p.* 2. *l.* 6. *c.* 8. *q.* 1. Less. *l.* 2. *c.* 34. *n.* 98. Gonzalez *in c.* 9. *cit. n.* 11. Vviestner *hic n.* 20. et colligitur ex trid. *l. cit.* ibi *in sacro ordine.*

Neque obstant textus in contrarium allegati. *Ad* 1. textus ille intelligi potest de consecratione episcopi, videlicet hanc electo non impertiendam, nisi omnes ordines inferiores habuerit; dicitur enim *non prius ordinetur. Ad* 2. ex communi loquendi modo *in sacris* constitutus dicitur, qui etiam solum est subdiaconus.

16

Ad dignitates ecclesiasticas alias episcopatu inferiores, quibus cura animarum, aut jurisdictio fori externi annexa est, ut sunt abbatiae, praeposituræ, decanatus, archipresbyteratus, requiritur ordo presbyteratus *c. ut abbates* 1. *h. tit.* non quidem, ut quis actu initiatus eodem sit tempore, quo hujusmodi dignitas ipsi confertur, sed ut saltem habilis sit ad eundem recipiendum intra tempus a jure praefixum, h. e. *intra annum*, ut dicitur *clem.* 2. *h. tit.* alias, si dictum ordinem intra hoc tempus culpabiliter recipere

differat, jure per electionem, collationem etc. sibi quaesito ipso jure privatus existet; text. et Barb. *in c. 1. cit.*

Dubitatur, an hoc intelligendum sit etiam de abbatibus, praepositis etc. qui conventu carent, aut cura? Videtur etiam de his intelligendum; nam ex decreto trid. *sess* 24. *c.* 12. *de reform.* nemo recipiendus est ad dignitatem, nisi qui eo ordine sacro initiatus sit, quem illa dignitas requirit, aut in tali saltem aetate sit, ut infra tempus a jure praefixum eodem initiari possit; atqui in abbatibus, praepositis etc. ut vidimus, requiritur ordo presbyteratus: ergo etc. Verum hos non debere esse, aut fieri presbyteros, clare colligitur ex trid. *c.* 12. *cit.* ubi ad hujusmodi dignitates non curatas obtinendas sufficit, quod promovendi annum aetatis 22. compleverint: quae aetas tamen non sufficeret, si ejusmodi dignitates haberent annexum ordinem presbyteratus, ut aliae curatae; quia promotus intra annum eundem ordinem non posset recipere. *Ex quo cadit argumentum oppositum*, hoc ipso enim, quod *cit.* concilium ad dictas dignitates requirat solum annum aetatis 22. non requirit ad eas ordinem psesbyteratus.

17

4. Eundem presbyteratus ordinem, vel saltem aptitudinem ad eum intra annum suscipiendum debet habere promovendus ad beneficium parochiale, vel aliud curatum; *c. licet* 14. *de elect. in* 6. ubi ad ejusmodi beneficium promotus, si cessante legitimo impedimento, intra annum, a die pacificae possessionis acceptae numerandum, ordinem sacerdotalem non recipiat, beneficio illo ipso jure privatur.

Dubitatur, qualem ordinem actu habere debeat, qui ad beneficium curatum assumitur? Resp. Olim ad hoc assumendus debebat ad minimum fuisse subdiaconus, ut habetur *c. praeterea* 5. *h. tit.* quae tamen constitutio jure recentiori *c. si pro clericis* 8. *de praeb. in* 6. *etc. fin. de inst. eod.* est correcta; ut adeo moderno jure sufficiat, si ad hujusmodi beneficium promovendus constitutus sit in minoribus ordinibus, saltem quando per viam impetrationis, vel praesentationis ad id promovendus est. Si promovendus sit per viam electionis controversia est. Gloss. *in c:* 8. *cit. V. providere* putat hodiedum requiri subdiaconatum, nisi in hoc dispensetur. Sed Franc. *ibid. n.* 5. *prope finem*, et alii DD. communiter tenent, quod hodie ad beneficium parochiale, vel aliud curatum sine dispensatione promoveri etiam via electionis possit, qui minoribus duntaxat ordinibus initiatus est. Imo Fagnan. *in c.* 5. *cin. n.* 8. dicit, in praxi parochiales ecclesias etiam clericis primae tonsurae conferri: quae tamen praxis non est in nostris partibus.

18

5. In canonicis cathedralium, et collegiatarum ecclesiarum jure antiquo sacer ordo non exigebatur; ut recte notat gloss. *in Clem.* 2. *V. officiis h. tit.* Nunc distinguendum est; nam ut vocem in capitulo habeant, constituti esse saltem in ordine subdiaconatus debent per *Clem. cit.* Ut vero alia jura canonica, et praebendas percipiant, subdistinguendum est inter canonicos collegiatarum, et cathedralium ecclesiarum; nam *priores*, ut recte notat Barbos. *in clem. cit. n.* 3. non debent esse aliquo ordine sacro initiati; *posteriores* ex decreto trid. *sess* 24. *c.* 12. *de reform.* omnes canonicatibus suis habent annexum ordinem sacrum, et quidem ita, ut canonicorum dimidia pars sint presbyteri. Haec tamen constitutio trid. in Germania nostra non videtur usu recepta, quippe in qua reperiuntur canonici, qui prima tantum tonsura initiati sunt, et 14. aetatis annum asseculi, ut dictum est *n.* 5. etsi tales vel nullos, vel non integros recipiant redditus.

Dubitatur, quorum jurium capaces sint, qui canonici sunt, et majorem ordinem non habent? Resp. plura illis competere. 1. Talis canonicus, etsi in minoribus solum sit constitutus, stallum in choro retinet, et alia omnia, quae extra capitulum fiunt, peragere potest; Pirh. *hic n.* 45. 2. Si collatio beneficii ad canonicum hebdomadarium per turnum spectet, potest illud conferre. 3. Potest capitulum hujusmodi canonico committere collationem, vel nominationem beneficii, cujus nominatio, vel collatio ad ipsum capitulum spectat. 4 Potest talis canonicus optare praebendam, si consuetudo, vel statutum ecclesiae non obstat. 5. Si pontifex cum tali canonico dispenset, ut ante legitimam aetatem ad ordinem subdiaconatus promoveatur, is ex tali dispensatione factus subdiaconus, vocem seu suffragium habebit in capitulo; quia non aetas, sed ordo requiritur, ut ad actus capitulares admitti aliquis possit. Vid. Pirh. *l. c.*

19

6. In promovendis ad aliud beneficium simplex communi jure nihil statutum est: unde in his consulenda est consuetudo, et maxime ecclesiarum statuta, vel fundatorum voluntas. Si ex his non liqueat, quod certus aliquis ordo requiratur, sufficiet prima tonsura. Haec tamen necessario requiretur, neque satis erit, si impetrans beneficium eandem mox recepturus sit Neque obstat, quod alias ex trito axiomate proxime accingendus habeatur pro accincto; nam axioma istud locum non habet in substantialibus, prout prima tonsura est respectu beneficii; alias si etiam in his procederet, is qui cras certo absolvendus est a censura v. g. excommunicationis, ho-

die quoad effectus juris pro absoluto habendus esse, quod nemo admittit.

Dubitatur, an ordo sacer ratione fundationis censeatur annexus esse beneficio, quando istud sibi ex voluntate fundatoris habet annexa certa missarum onera? Nisi expresse, vel tacite cautum in fundatione sit, ut beneficiarius sit sacerdos, aut per seipsum missas praescriptas dicat, non tenetur ille vi talis beneficii suscipere ordinem sacerdotii, sed ejusmodi oneribus satisfacere per substitutum potest juxta declarationes cardinalium apud Fagn. *in c. h. tit. n.* 65. et decisionem Rotae *ibid. n.* 73. *et* 74. Proceditque hoc, etsi in fundatione cautum sit, quod capellanus celebrare missas, vel divinis officiis deservire debeat, modo non jubeatur per seipsum celebrare, vel deservire; nam universim, et ex generali consuetudine in beneficio simplici non requiritur personalis residentia; sed sufficit, quod ei deserviatur per substitutum; Pirhing. *hic n.* 49.

20

Quaeritur 2. quid episcopus circa clericos sibi subjectos quoad ordines suscipiendos possit? Et 1. quidem dubitatur, quis dispensare possit super ordinibus sacris intra annum suscipiendis? Jure communi, et regulariter dispensare solus pontifex potest; inveniuntur tamen tres casus excepti a ss. canonibus, quibus potestas dispensandi episcopo competit. 1. Ex concessione Alexandri III. relata *c. praeterea* 5. *h. tit.* olim dispensare poterat cum constitutis in minoribus, ut obtinere possent beneficia parochialia. Modo hac dispensatione opus non est, quia etiam in minoribus constituti obtinere beneficia ista possunt, ut dictum est *n.* 17.

2. Ex concessione Bonifacii VIII. *c. cum ex eo* 34. *de elect. in* 6. ut ibidem notat Laym. *n.* 1. Barb. *n.* 4. cum obtinentibus ecclesias parochiales dispensare poterat ex causa studiorum, ut presbyteratum intra septennium suscipere non tenerentur, modo intra annum subdiaconi facti fuerint: de quo quid hodierno jure dicendum sit, referetur *lib.* 3. *tit.* 4. *n.* 59. *et seqq.*

3. Per *c. cum ex eo cit. c. relatum* 4. *etc. tuae* 12. *de cler. non resid.* hodiedum dispensare potest cum obtinentibus beneficia simplicia: quia jure communi ordinem sacrum annexum non habent in statuto autem speciali, si per hoc sacer ordo exigatur, tanquam in jure suo, libere dispensare cum capituli saltem consensu potest.

4. Ex iisdem textibus dispensare potest cum obtinentibus canonicatus in cathedrali ecclesia, ut donec studia sua absolverint, quorum causa absunt, subdiaconatum non teneantur recipere, et tamen fructus, nisi aliud statuta ecclesiae habeant, possint percipere; Vviest. *hic n.* 30.

21

Dub. 2. an episcopus clericos sibi subjectos possit compellere ad suscipiendos ordines beneficiis suis annexos? cum distinctione: vel enim hujusmodi promotus nullum impedimentum habet, quod arceat illum ab ordine, qui beneficio, quo provisus est, annexus est, recipiendo; vel adest causa justa seu impedimentum, ob quod ad ordinem annexum promovendus non est.

Si primum, compelli disjunctive potest, ut vel intra tempus a jure constitutum ordinem vi beneficii requisitum recipiat, vel isto cedat; qui jam non est simpliciter involuntarius cum retinendo beneficium etiam subjiciat se obligationi annexae, cujus adimpletionem urgere potest, et debet episcopus.

Si secundum, multum refert, an impedimentum istud provisus contraxerit ante assecutionem dignitatis, aut beneficii, vel post. *Si ante*, amovendus est a beneficio; quia impedimentum illud in promotione sua reticere non potuit.

Si post assecutionem beneficii, iterum distinguendum, an propria sua culpa illud contraxerit, vel absque culpa, quia e. g. casu fortuito oculum, aut manum amisit. *Si prius*, non est compellendus ad suscipiendum ordinem, sed privandus beneficio per textum *c. ut abbates* 1. et gloss. *fin. h. tit. Si posterius*, nec privandus est beneficio, nec ad ordines compelli debet: non istud, quia istorum est incapax: non illud, ne afflictio addatur afflicto; gloss. cit.

22

Dub. 3. an episcopus, vel alius superior ad suscipiendos ordines possit compellere clericum, qui vel nullum habet beneficium, vel habet, sed tale, cui ordo certus annexus non est? Regulariter non posse, prout sumitur ex *c. quaeris* 6. *h. tit.* Ratio est, quia regulariter nemo invitus ad gradum altioris ordinis promoveri debet; *can. gesta* 2. *can. ubi ista* 7. *et can. seq. dist.* 74. imo si eos cogeret episcopus, puniendus esset, *can. episcopus* 1. *dist. cit.*

Dixi *regulariter*; nam si ecclesiae utilitas, vel necessitas petat, remediis opportunis ad ordines suscipiendos compelli possunt, et primo quidem privando illos voce in capitulo, vel quotidianis distributionibus; *Clem.* 2. *h. tit.* postea si poenae huic non cesserint, subtrahendo ipsis reditus beneficiales, donec ordines susceperint; gloss. fin. *in c.* 6. *h. tit.* et Innoc. *ibid. n.* 2. *V. compellas.* Denique si perstiterint in contumacia, beneficiis ipsis omnino privandi sunt, prout habetur *c. tit. in fin.* et tradunt *ibi* Host. Abb. caeterique interpretes.

§. III.

De ceteris qualitatibus promovendorum.

SUMMARIUM

23

Praeter aetatem, et ordines, de quibus hactenus etiam aliae qualitates in praeficiendis requiruntur: quae ad quinque maxime capita reducuntur 1. *natales legitimi*; nam universim filii illegitimi ab ecclesiasticis beneficiis submoventur, ut dicetur infra *tit.* 17. *n.* 1. *et seqq.* 2. *genus,* quia ss. canones excludunt descendentes ex genere maculato circa fidem, ut fusius *l.* 5. *tit.* 7. *n.* 115. 3. *conditio personae*; ne sit servus, aut conjugatus etc. 4. *literarum scientia* quia illiterati, ut beneficiorum, ita et praelaturae, aut dignitatis ecclesiasticae capaces non sunt 5. *morum, ac vitae probitas*; nam irreprehensibilem clericum esse oportet.

24

Quaeritur 1. quaenam in praeficiendis requiratur litterarum scientia? Resp. In genere loquendo ea in his scientia petitur, quae ad officium, beneficio, vel dignitati annexum, rite obeundum est necessaria, ut patet ex *c. cum in cunctis* 7. *de elect.* In specie.

1. Episcopus ea sacrarum rerum scientia praeditus esse debet, ut alios in sana doctrina cohortari, et eos, qui contradicunt, arguere possit; *tit.* 1. *v.* 9. *et* 1. *Timoth.* 3. *v.* 2. Ad quod necessarium est, ut tam theologiae, quam ss. canonum, quantum officium

ejus requirit, peritia imbutus sit *arg. can. omnes* 6. *dist.* 38. Idem dicendum de S. R. E. cardinalibus, quia summo pontifici in regenda universali ecclesia consiliis suis assistunt, eumque juvant; Trid. *sess.* 24. *c.* 1. *de ref.*

2. Alii praelati episcopo inferiores, ut archidiaconi archipresbyteri et similes praepositi, quorum dignitati annexa est cura animarum, et jurisdictio exercenda in foro externo scire debent jura, et ss. Canones; quia secundum istos judicare, et sententiam ferre debent; Abb. *in c. cum in cit. n.* 4. Azor. *p.* 2. *l.* 6. *c.* 6. *q.* 2. §. *Archidiaconi*, Pirh. *hic n.* 23. Vviest. *n.* 37.

3. In promovendis ad beneficia parochialia, et alia curata, quae non sunt dignitas, nec jurisdictionem contentiosam in foro externo sibi annexam habent, requiritur, ut sciant ea, quae ad sacramentorum administrationem rite obeundam, et populum in rebus ad salutem necessarie instruendum pertinent *can. quae ipsis* 5. *dist.* 38. *c. cum sit* 14. *h. tit.* Piasec. *in prax. p.* 2. *c.* 5. *art.* 3. *n.* 11.

4. In aliis beneficiis simplicibus distinguendum est, an ordinem aliquem sibi annexum habeant, vel non. *Si primum*, promovendi ad haec beneficia debent habere scientiam, quae ad ordinem annexum requiritur. *Si secundum*, sufficit, ut sciant legere, construere, cantare secundum gloss. *in clem. un. V. reputamus de concess. praeb.* imo videatur sufficere, ut legere et construere sciant, prout in praxi receptum testatur Garc. *de benef. p.* 7. *c.* 7. *n.* 5. vel saltem scire debent latine legere, et intelligere ut horas recitare possint; Azor. *q.* 2. *cit.* §. *in iis.*

25

Dub. 1. an valida sit collatio beneficii facta illiterato? Quidam apud Garc. *l. cit. n.* 12. putant esse invalidam ipso jure. Melius distinguitur: vel enim beneficium confertur penitus illiterato, vel illi, qui quidem non penitus illiteratus est, scientia tamen per ss. canones requisita caret.

Si primum, collatio beneficii est ipso jure nulla; et quidem ita, ut secundum aliquos in defectu hoc ne quidem papa dispensare possit, quod existiment, litteraturam jure naturali, ac divino requiri ad beneficium obtinendum. Contrarium tamen defendit Azor *p.* 2. *l.* 6. *cap.* 6. *q.* 4. ubi vult defectum istum a pont. dispensabilem esse, ex ratione, quod papa beneficiarium a functione, et administratione beneficii liberare, aut per vicarii, vel administratoris constitutionem sublevare eundem possit. Et confirmat hoc etiam praxis, quia passim videmus, quod papa interdum ex gravi causa cum pueris illiteratis dispenset, ut primam tonsuram accipiant, et beneficia ecclesiastica consequantur; Pirhing *hic n.* 22.

Si secundum, et beneficiarius tantum non habeat scientiam ad beneficium requisitam, collatio quidem vel promotio non est ipso jure irrita, est tamen a superiore irritanda, tanquam contra ss. canones facta; *c. qualiter* 17. *et c. dudum* 22. *de elect.* quia *carens litteris sacris non potest esse aptus officiis*, ut dicitur *can. illiteratos* 1. *dist.* 36. imo talem ad beneficium resignandum in conscientia obligari, docet Laym. *in c. fin. h. tit. n.* 1. *excipitur*, nisi promotus speret se scientiam ad munus suum necessariam non longo post tempore acquisiturum; tunc enim retinere beneficium, vel dignitatem, ad quam promotus est potest, sed tenebitur addiscere, quod nescit, quamprimum commode potest; Garc. *c.* 7. *cit. num.* 21.

26

Dub. 2. an requiratur in promovendis ab beneficium, vel dignitatem aliquis gradus doctoratus, vel licentiae? Resp. jure communi antiquo non requiri in ullo beneficio ecclesiastico: de jure tamen novo tridentini doctoratu, vel licentiatu ex ss. Theologia, aut jure canonico, insignitus, vel saltem ex publico alicujus academiae testimonio gradu hoc dignus esse debet. 1. *episcopus sess.* 22. *c.* 1. *de reform.* 2. *archidiaconus*, intellige, principalis, qui jurisdictionem contentiosam fori externi habet; *sess.* 24. *c.* 12. §. *archidiaconi etiam de reform.* Garc. *c.* 7. *cit. n.* 41. 3. scholasticus *sess.* 23. *c.* 18. §. *de cetero* 4. poenitentiarius in ecclesia cathedrali, *sess.* 24. *cit. c.* 8. 5. vicarius capituli, sede vacante. *sess. cit. c.* 16. quod idem dicendum de vicario generali episcopi, ut cum communi docet Az. *p.* 2. *l.* 3. *c.* 43. *q.* 12. In ceteris consuetudo loci servari debet, et quamvis s. synodus *sess.* 24. *cit. c.* 12. hortetur, ut in provinciis, ubi id commode fieri potest, dignitates omnes, vel saltem dimidia pars canonicatuum in cathedralibus ecclesiis, et collegiatis insignibus conferantur tantum magistris, vel doctoribus, aut etiam licentiatis in theologia, vel jure canonico, hoc ipso tamen, quia consilium tantum, non vero praeceptum ponit, id de necessitate non est inducendum.

27

Dub. 3. an siquis indigne promotus sit ad gradum doctoratus, vel licentiae sine scientia competente, impetratio, vel collatio beneficii, aut dignitatis gradum requirentis eidem facta sit valida? Existimant quidam cum gloss. *in reg.* 16. *cancellar.* ejusmodi promotionem esse invalidam, quia dicunt gradum ejusmodi non sui, sed scientiae gratia exigi.

Sed tenenda est affirmativa sententia, quam etiam defendunt Azor. *p.* 2. *l.* 6. *c.* 6. *q.* 1. Garc. *p.* 7. *c. q. num.* 50. Pirhing.

hic n. 25. Vviestner *num.* 39. et alii ab his *citt.* quamvis addant, sic promotum jure naturali, et divino obligati ad comparandam sibi scientiam ad officium sufficientem, vel assumere adjutores, quorum consilio, et opera in illo rite obeundo juvetur. *Ratio assertionis* est, quia talis revera est graduatus, et sic gaudet privilegiis graduatorum.

28

Quaeritur 2. quanta in promovendo ad dignitatem, vel beneficium ecclesiasticum requiratur morum probitas, et vitae honestas? Resp. Ad hanc tria requiruntur. 1. Ut promovendus non sit *criminosus*, h. e. talis criminis reus, quod depositione dignum sit, vel alias censuram, irregularitatem, infamiam, et publicam apud alios offensionem post sese trahat; nam hoc si publice notum sit, et non emendatum, a beneficiorum, et dignitatum ecclesiaticarum consecutione removet; *c. cum in cunctis* 7. §. *inferiora de elect. c. grave* 29. *de praeb. c. eam te* 4. *h. tit. et* trid. *sess.* 24. *c.* 12. *de reform.* estque tali casu collatio cum limitatione *n. seq.* ponenda ipso jure nulla, ut cum aliis notat Azor *p.* 2. *l.* 6. *c.* 7. *q.* 11. Addidi *si publice notum sit*; nam si occultum sit, valebit promotio, cum nullus existat canon eandem irritans. Azor. *l. cit. in fin.*

2. Ut non laboret infamia sive juris, sive facti; nam infamibus portae dignitatum patere non debent; *reg. infamibus* 87. *in* 6. Accipitur autem in proposito vox *dignitas* pro quolibet beneficio, ut notat Garcias *p.* 7. *c.* 8. *n.* 3. Neque obstat, quod infamia superveniens infamatum non semper ipso jure privet beneficio, vel dignitate obtenta; quia facilius quis repellitur a beneficio obtinendo, quam dejiciatur, vel privetur obtento; *c. super his* 16. *de accusat.*

3. Ut non sit censura aliqua ligatus, vel irregularis, ut ex communi docet Azor *c.* 7. *cit. q.* 2. Less. *l.* 2. *de J. et J. cap.* 34. *num.* 116. Pirhing. *hic numer.* 29. Vviestner *num.* 41.

29

Dub. 1. an cujuslibet beneficii ecclesiastici collatio infami, vel criminoso facta, sit ipso jure nulla? Resp. cum distinctione, an curatum sit, vel simplex.

Si curatum, collatio est ipso jure irrita, et cons. beneficium sic collatum ab alio impetrari potest, prout colligitur ex *c. cum in cunctis* 7. §. *inferiora de elect.* ubi habetur, quod indignum ad hujusmodi beneficium eligens pro ea vice eligendi potestate privetur, et sic electio, vel collatio ad superiorem devolvi debeat: non autem devolveretur pro ea vice, si valeret indigni electio: ergo etc.

Sivero *simplex* dumtaxat, et cura animarum carens, probabiliter provisio, vel collatio infami, vel criminoso facta, licet ir-

ritanda sit ab eo, qui potestatem habet, ipso tamen jure non est irrita, nisi illud crimen annexum habeat censuram, vel irregularitatem, seu inhabilitatem aliquam ad beneficium, ut colligitur ex *c. inter dilectos* 11. *de excess. praelat.* et notat Pirh. *hic n.* 28. ex ratione, quia nullus canon extat, qui evincat talem collationem, seu provisionem ipso jure irritam esse.

30

Dub. 2. quae censura reddat collationem beneficii ipso jure irritam? Resp. 1. *Excomunicatio*, ut habetur *c. postulastis* 7. *de cleric. excomm.* nam excommunicatus inhabilis est juris ecclesiastici obtinendi. 2. *Suspensio ab officio, vel beneficio*; quia ita suspensus prohibetur exercere officium, vel percipere fructus beneficii, a quo est suspensus; ergo etiam durante suspensione inhabilis est, ut novum officium, vel beneficium consequatur, ne quod una via amittit, alia obtineat. 3. *Interdictum, si illud sit personale*; nam personaliter interdictus non potest officium suum praestare publice, prout fieri in ecclesia solet: cons. nec beneficium, quod propter officium praecise datur, eidem conferri potest.

31

Dub. 3. an promoveri ad beneficium possit irregularis? Resp. negative, ut ex communi docet Az. *c. 7. cit. q.* 2. Pirh. *hic num.* 33. et ratio est, quia irregularis inhabilis est ad officium: igitur cum, uti dictum est, beneficium praecise detur propter officium, etiam inhabilis erit ad beneficium. Ex quo sequitur, collationem beneficii, etiam simplicis, irregulari factam esse ipso jure nullam: et ita ex communiore tenet Garc. *p. 7. c.* 11. *num.* 1. 4. *et* 5. Porro, quae hactenus dicta sunt de excommunicatis, suspensis, et interdictis, quod scilicet non possint ad beneficia promoveri, procedunt, etiamsi denuntiati, vel vitandi non sint, cum ipsis per *extrav. conc. Constant.* nullus factus sit favor, ut aliis *citt.* advertit Pirh. *hic n.* 32. *in fin.*

32

Quaeritur 3. an praeter relatas hactenus, et jure communi requisitas qualitates, in promovendis ad certa beneficia, vel dignitates statuto, fundatione, consuetudine etc. possint requiri aliae? Resp. affirmative; nam omnes fatentur, quod consuetudine, statuto, fundatione induci possit, ut beneficium conferri debeat fundatoris consanguineis; vel alicui ex certa familia, civitate, provincia oriundo; item ut requiratur in promovendo gradus litterarius certus etc.

33

Dubium, et celebris controversia est, an per consuetudinem, vel per statutum decerni possit, ut soli nobiles, et illustres, ex-

clusis ignobilibus, caeteroquin idoneis, admittantur ad dignitates, et canonicatus in ecclesiis cathedralibus, vel collegiatis? Videtur non posse. 1. ex *c. venerabilis* 37. *de praeb.* ubi exceptio talis consuetudinis rejicitur, et canonicus contra eam ad canonicatum provisus, ad praebendam vacantem jubetur recipi, ex ratione, quia, ut ibidem dicitur, *non generis, sed virtutum nobilitas, vitaeque honestas, gratum DEO faciunt, et idoneum servitorem.* 2. *Ex fine institutionis beneficiorum;* nam beneficium, cujuscumque ecclesiae sit, ex institutione fundatur propter officium, et ministerium spirituale in ecclesia exhibendum Deo: atqui ad finem istum parum, vel nihil nobilitas sanguinis, plurimum autem scientia, et virtus confert: ergo etc. 3. *Ex Christi exemplo;* quia hinc ut *c. cit.* habetur, *non multos secundum carnem nobiles, et potentes* (nempe solos Paulum, et Bartholomaeum) ad apostolatum *elegit, sed ignobiles, et pauperes*: igitur cum omnis Christi actio nostra sit institutio 1. *Petri* 2. *v.* 21. pariter in promovendis ad beneficia scientia, et virtus, non nobilitas debebit attendi. 4. *Ex ratione;* quia sicut non est personarum acceptio apud Deum, ita nec debet esse in ecclesia, juxta *can. recurrat* 2. *caus.* 32. *q.* 4. ibi: *Nec electio muneris quaeratur in successione generis, sed in perfectione vitae, et sinceritate scientiae.* 5. *Ex damnis ecclesiarum;* nam ex tali consuetudine fit, ut ad ejusmodi beneficia promoveantur minus digni, praetermissis iis, qui divinarum, et humanarum rerum scientia, et usu praestant.

34

Sed dicendum, non tantum fundatione, sed etiam statuto, et consuetudine induci posse, ut ad certas ecclesias, earumque canonicatus, et dignitates tantum admittantur nobiles, et illustres, exclusis ignobilibus, alias idoneis, modo etiam priores idonei, et ceteris qualitatibus ad hujusmodi beneficia, et dignitates requisitis instructi sint. Ita aliis *citt.* docet Pirh. *l.* 3. *tit.* 5. *num.* 113.

Dixi 1. *fundatione;* quia talis modus, pactum, vel conditio, fundationi apposita, secundum se, et ex objecto suo non est illicita. Et *confirmatur*, quia frequens, et usu receptum est, ut fundationes beneficiorum fiant pro certa familia, aut pro oriundo ex certa civitate, ita ut si idonei sint, reliquis sint praeferendi: ergo etiam fieri possunt hujusmodi fundationes pro solis nobilibus, et illustribus.

Dixi 2. *statuto*, si hoc sedis apostolicae authoritate sit confirmatum, tum enim vim habebit privilegii apostolici. Opus autem est, ut apostolica authoritate ejusmodi statutum confirmetur; alias non valebit, cum inferior contra legem superioris statuere nihil possit.

Dixi 3. *consuetudine*; nam hac, si immemorialis illa sit, tueri sese capitulares hujusmodi, dum ignobiles a collegio excludunt, possunt, etsi forte talis conditio in litteris fundationis non sit expressa; quia adest capacitas, tam in praescribentibus, quam in illis, qui admittuntur.

Quae omnia confirmantur ex praxi romanae curiae, in qua, si mense papali in aliqua ecclesia, ubi ignobiles non admittuntur, canonicatus vacet, iste non confertur, nisi illis, qui per fundationem, statuta a sede apostolica approbata, et consuetudinem legitime praescriptam requisita nobilitate insignes sunt, manifesto indicio approbationis apostolicae.

35

Neque obstant argumenta contraria. *Ad* 1. per praxim curiae, et quam haec supponit, approbationem apostolicam derogatum est dispositioni *c. venerabilis cit. Ad* 2. finis institutionis beneficiorum jam obtinetur, si ut in responsione dictum est, ad hujusmodi canonicatus, et dignitates assumantur, qui praeter nobilitatem etiam ceteris ad hujusmodi dignitates, et beneficia requisitis instructi sunt. *Ad* 3. pauperes piscatores DEUS ad apostolatum evexit; quia ut ait Apostolus, infirma mundi elegit DEUS, ut confundat fortia: nunc ea vivimus tempora, quibus non minus splendoris, quam praesidii ex personarum illustrium ad clericatum adlectu accrescit ecclesiae. *Ad* 4. non est personarum acceptio, si nobiles, et illustres, ignobilibus exclusis, ad dignitates, et beneficia, praesertim simplicia assumantur, modo et ipsi idonei sint; licet enim fortasse alii ignobiles forent magis idonei, excessum tamen istum nobilitas supplet. *Ad* 5. Si observentur haec omnia, quae hactenus dicta sunt, nullum inde damnum ecclesiis nascitur.

§. II.

De electione inter promovendos ad dignitates, et beneficia.

SUMMARIUM

36 *Beneficia ecclesiastica conferenda sunt dignis.*

37 *Conferens beneficium indigno, cum digno posset, graviter peccat.*

38 *In beneficiis patrimonialibus, vel iis, quae debent conferri alicui de corpore, non est praeferenda persona extranea.*

39 *Extra hos casus dignior praeferri digno debet.*

40 *Extenditur obligatio haec ad episcopatus; et praelaturas.*

41 *Ad cetera beneficia curata.*

42 43. 44. 45. 46. *Imo ad beneficia simplicia.*

36

Non sunt promiscue quibuslibet conferenda beneficia, et dignitates ecclesiasticae, sed dignis, et aliquando etiam dignioribus. Porro *dignus* ille censebitur, in quo non desideratur ulla qualitas ad beneficium requisita, sive deinde haec requiratur ex natura ipsius beneficii, vel dignitatis, sive ex fundatione, statuto, vel alio jure speciali. *Dignior* erit, in quo qualitates istae praecellunt, ut omnibus consideratis, prae aliis idoneus censeatur ad ecclesiam, cui praeficiendus est, regendam, aut officium beneficio annexum obeundum. Ita communis cum s. Thom. 2. 2. *qu.* 63. *art.* 2. His notatis.

37

Certum est 1. graviter peccare illum, qui beneficium, vel dignitatem ecclesiasticam quamcumque confert indigno, cum digno posset. Patet ex *c. cum in cunctis* 7. §. *fin. de elect. c. grave nimis* 29. *de praeb.* et trid. *sess.* 7. *c.* 3. *de reform.* quibus textibus indignos ad beneficia eligentibus, vel eadem ipsis conferentibus graves taxantur poenae suspensionis a collatione beneficiorum, et jure eligendi, hujusque ad superiorem devolutione; gravis autem poena non infligitur, nisi propter grave delictum: ergo etc. *Conf.* ex ratione; quia si beneficia conferantur indignis, praesertim quando illa curata sunt, gravissima incommoda ecclesiae solent accidere: quae incommoda, et damna, cum beneficii collator ex officio,

et cons. ex obligatione justitiae per digni promotionem cavere debeat, inde sequitur, quod, si indignum promoveat, ex justitia obligetur ad reparationem omnium damnorum, quae ex mala indigni a se promoti administratione obvenerunt ecclesiae. Ita Sylv. *V. restitutio* 3. *q.* 5. Rebuff. *in prax. tit. de poen. contr. collator. indign n.* 6. *et* 8. Pirh. *tit. de praeb. n.* 93. et alii DD. communiter.

38

Certum est 2. Quando beneficium vi fundationis, aut alterius juris specialis conferri debet personis certa qualitate praeditis, ejusmodi personam, modo digna sit, praeferendam extraneae, quantumvis alias digniori; nam hujusmodi conditiones, in fundationibus appositae, observandae sunt, ut statuit trid. *sess.* 25. *c.* 5. *de reform.*

Certum est 3. Si dignus in gremio haberi possit, nullam esse obligationem vocandi ad praelaturam digniorem extraneum. Colligitur ex *can. nec emeritis* 12. *et duob. seq. dist.* 61. et docet communior cum s. Thom. *art. cit.* Dubium, et controversia est, an detur obligatio praeferendi digniorem digno extra relatos casus. Hinc

39

Quaeritur 1. an detur obligatio in electionibus ad praelaturas praeferendi digniorem digno? Resp. affirmative. Patet 1. ex *can. metropolitano* 29. *dist.* 63. ubi Leo I. praecipit eligendum *optimum.* 2. ex *can. licet ergo* 15. *caus.* 8. *q.* 1. ubi s. Hieronymus diserte monet, *sacerdotem*, h. e. episcopum ordinandum, *qui praestantior est ex omni populo, qui doctior qui sanctior, qui in omni virtute eminentior etc.* ex trid. *sess.* 24. *c.* 1. *de reform.* docet, electores *alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quos digniores, et ecclesiae magis utiles ipsi judicaverint, -- praefici diligenter curaverint etc.* 4. ex *decreto* Innocentii XI. 2. *mart.* 1679. ubi idem pontifex inter propositiones prohibitas refert numero 47. explicationes illorum, qui asserebant, in dicto trid. decreto gradum comparativum sumendum pro positivo, vel si in proprietate linguae sumendus sit, id locum habere dumtaxat in casu, quo fit concursus. 5. ex *ratione*; quia episcopale munus, ut trid. *c.* 1. *cit.* loquitur, tale est, *ut, si pro rei magnitudine expendatur, nunquam satis cautum de eo videri possit*: igitur, ut caveatur, quantum potest, ad illud munus eligi debet, qui habet omnia ad id requisita, siquidem talis haberi possit; vel si haberi nequeat, eligendus est, qui talia habenti proximus est in perfectione talentorum, et qualitatum necessariarum ad illud munus.

40

Quaeritur 2. ad quas dignitates, et praelaturas extendatur haec obligatio? Resp. 1. extenditur ad *episcopos*; nam de his loquun-

tur textus *citt.* et procedit praecipue allata ratio. 2. ad *S. R. E. cardinales*; nam in horum creatione s. Synodus trid. *sess.* 24. *c.* 1. §. *ea vero de reform.* voluit *omnia et singula exigi, quae de episcoporum praeficiendorum vita etc. constituta sunt* 3. ad *praelatos alios inferiores, si jurisdictionem quasi episcopalem praelaturae suae annexam habeat, sive deinde regulares illi sint, sive saeculares*, ut ex communi aliorum sensu docet Sot. *l.* 3. *de just. q.* 9. *art.* 2. Vasq. *benef. c.* 2. §. 3. *dub.* 3. Carden. *cris. theol. dissert.* 28. *n.* 5. Vviestner *hic n.* 59. juxta conditionem imperialem *novell.* 5. *c.* 9. ibi: *qui optimus in monasterio apparuerit, is abbas erit*. Ratio est, quia etiam isti exercent munus pastorale, propter quod ad episcopatum eligi debet, qui dignior, et ecclesiae magis utilis fore judicatur. Accedit, quia digniorum praeteritio non levia detrimenta afferret religiosis familiis; et si pro ipsis praecise eligi possent digni, via aperiretur ambitioni, et praelaturas non raro consequerentur indigni, cum elector, hoc ipso, quod adhibita diligentia aliquis ipsi non appareat esse indignus, cum indignum reputare debeat; *c. fin de praesumpt.*

41

Quaeritur 3. an digniores praeferendi obligatio detur etiam in ceteris beneficiis curatis? Negant aliqui apud *cit.* Carden. *num.* 10. sed alii omnes melioris notae TT. et canonistae cum s. Thom. *art.* 2. *cit. ad* 3. affirmant. Patet expresse ex trid. *sess. cit. c.* 18. §. *peracto et const.* s. Pii V. quae incipit *in conferendis* edita 15. *calend. mart.* 1567. §. 7. qui textus, etsi videantur loqui tantum de collatione hujusmodi beneficiorum facienda per concursum, tamen etiam ad collationem eorumdem extra extendendi sunt, cum concursus eo fine praecise sit institutus, ut sciatur, qui digniores, magisque idonei sint. Ratio est, quia causa praecipua, ob quam obligatio datur digniores promovendi ad episcopatus, et alias praelaturas, est cura animarum; quae ratio pugnat etiam in habentibus beneficia alia curata.

Sed num valida est electio, vel collatio beneficii, curato digno facta, praeterito digniore? Resp. cum distinctione: vel enim in concursu facta est, vel extra concursum. *Si primum*, ipso jure est irrita, prout docent Gonzal. *ad reg.* 8. *gloss.* 4. *n.* 136. Rebell. *p.* 1. *de oblig. just. l.* 3. *q.* 4. *n.* 15. Pal. *tr.* 13. *d.* 2. *p.* 11. §. 3. *n.* 8. et colligitur ex Trid. quod *cap.* 18. *cit. prope fin.* provisiones de hujusmodi beneficiis in persona minus digna factas pro subreptitiis habet. *Et confirmatur* ex *constitut.* s. Pii V. *cit.* ubi pontifex ejusmodi beneficia dignioribus conferri praecipit, addito decreto irritante, et praemissa dignioribus, qui praeteriti sunt, appellatione. *Si secundum*, communis est doctri-

na *s. Thom. loc. cit.* sic factas collationes, et electiones de jure subsistere, nec per sententiam rescindendas. Colligitur ex *c. cum nobis* 19. *cum inter* 21. *etc. de elect.* Ratio est quia si irritae essent, aut rescissioni obnoxiae, aperiretur via litibus, et calumniosis impugnantionibus.

42

Quaeritur 4. an obligatio digniores praeferendi procedat etiam in beneficiis simplicibus, curam animarum sibi annexam non habentibus? Negat. gloss. *in can. licet ergo cit. V. qui praestantior*: cum quibusdam aliis, quos citat, et sequitur Garc. *p.* 7. *de benef. c.* 16. *a n.* 16. Moventur 1. quia obligatio haec in beneficiis simplicibus non est jure cauta, cum isto solum caveatur, ut beneficia non indignis, sed dignis conferantur, prout constat ex *c. cum nobis cit. et cap. grave nimis* 19. *de praeb.* quibus consonant Trid. *ses.* 7. *c.* 3. *de reform.* ubi decernit, ut *inferiora beneficia ecclesiastica » personis dignis, et habilibus » conferantur* 2. Quia ex recepta passim consuetudine, et praxi beneficia hujusmodi praelati sine scrupolo dignis etiam dignioribus praetermissis, conferunt 3. quia hujusmodi beneficiatorum praecipuum munus est recitare officium divinum, cui aeque satisfieri potest ab iis, qui dotibus, et qualitatibus spectâtis, sunt minus digni.

43

Verum his non obstantibus, dicendum, regulariter et rigore juris spectato, etiam in his beneficiis esse obligationem illam conferendi dignioribus prae aliis, qui minus digni sunt, quamvis probabilius non peccetur, nisi venialiter, si contrarium, idque raro solummodo fiat. Ita cum s. Thom. *art.* 2. *cit. ad* 3. docent Vasq. *de benefic. c.* 2. §. 3. *dub.* 1. *n.* 8. Pal. *tr.* 13. *d.* 2. *p.* 11. §. 2. *n.* 8. et alii ab his *cit.* Ostenditur 1. ex *c. fin. de offic. custod.* ubi ad munus non curatum custodiae jubentur assumi *meliores, et sanctiores* 2. Ex *c. un. ut benef. eccl. sin. dim. conf.* ubi Innocentius III. archiepiscopo mediolanensi rescribens, *debuisti* inquit, *ecclesiasticum officium, et beneficium in persona magis idonea dispensare:* quo textu non de curato, sed simplici beneficio sermonem esse, testatur Pal. *n.* 8. *cit.* et addit eo textu obligationem personae magis idoneae beneficium conferendi non introduci, sed jam ante ab ipso institutionis exordio inductam supponi. 3. *Ex ratione*; quia in collationibus beneficiorum minus dignos dignioribus praeferens clare satis committit acceptionem personarum, quae contraria est justitiae distributivae, et ex genere suo peccatum mortale, praesertim in collatoribus beneficiorum, et officiorum ecclesiasticorum, quibus ecclesia potestatem haec conferendi dedit, quod speraret, eos beneficia dispensando

meliore, quo possunt, modo, ecclesiarum particularium necessitatibus, et utilitatibus consulturos.

44

Dixi autem, *non peccari, nisi venialiter, si raro hoc fiat;* quia ecclesia plerumque non patitur propterea magnum aliquod damnum; ex damno autem aestimatur peccati gravitas: secus, si passim, et frequenter hoc fieret; tunc enim peccaretur mortaliter. Less. *l.* 2. *de J.et J.c.* 34. *n.* 66. et alii apud ipsum. Addidi *regulariter*; quia non desunt casus, et causae, quae etiam a veniali excusent electorem, vel collatorem conferentem beneficium minus digno. Talis est 1. si beneficium sit patronatum; nam ut *in rubr. tit. de jur. patron.* communius docent DD.patronus láicus potest praesentare etiam minus dignum, et ordinarius ita praesentatum tenetur instituere 2. in beneficiorum renuntiationibus ex causa permutationis, vel in favorem; nam in his non obligatur ordinarius indagare, an is, in cujus favorem renuntiatur, vel cum quo alter permutat beneficium, revera sit dignior ceteris; Azor. *p.* 2. *l.* 6. *c.* 15. *q.* 10. 3. si excessus dignitatis in uno ex pluribus idoneis sit dubius, aut non valde notabilis; nam parum pro nihilo reputatur: P. Vviensler *hic n.* 66. 4. si id exigat spiritualis necessitas, aut utilitas ecclesiae, aut dioecesis, non habentis idoneos ad beneficia parochialia, vel alia curata; nam tali casu non solum non peccabit, sed etiam provide aget collator, si beneficium simplex primo vacans conferat minus digno, digniorem reservet pro curato, quod praevidet propediem vacaturum P. Vviestner *hic n.* 69. 5. Si elector suffragium suum conferendo in minus dignum, hoc modo impedire possit electionem indigni alias secuturam; tali enim casu non solum potest, sed etiam debet digno, praetermisso digniore, suffragium suum dare; quia sic magis procurat bonum ecclesiae suae; Dian. *p.* 5.*tr.* 5. *resol.* 110.

45

Argumenta in contrarium allata responsionem non difficilem habent. *Ad* 1. satis colligitur obligatio ista ex textibus, et ratione allegata *n.* 43. Accedit, quia dici potest, quod textus ab adversariis adducti, dum ajunt simpliciter beneficia conferenda personis dignis, et habilibus, intelligendi sint relative ad indignos, quos ibi ss. canones absolute voluere exclusos, cum digni solum excludantur quando adest alius dignior. *Ad* 2. praxim illam, et consuetudinem tolerabilem facit probabilitas sententiae adversae: sistendo in rigore juris abusus potius, et corruptela, quam vera consuetudo dicenda foret. *Ad* 3. esto minus dignus aeque satisfacere possit obligationi recitandi divinum officium, ac dignior, magis tamen ex mente ecclesiae fit, si beneficium etiam simplex conferatur digniori, cum quo doctiores, sanctiores etc. ministros habet, eo major sit illius splendor, et dignitas.

46

Quaeritur hic aliqui, an candem obligationem praesentandi digniorem prae digno habeant etiam patroni tum ecclesiastici, tum laici, verum haec quaestio melius in locum proprium ad *titul. de jur. patron.* rejicitur. Solum hic noto, si collator beneficium etiam curatum digno conferat, praetermisso digniore, probabilius non teneri ad restitutionem faciendam ecclesiae, vel ipsi digniori: non huic, quia huic non fit injuria proprie dicta, cum jus stricte dictum non habeat, sed tantum late sumptum, prout hoc dicit aptitudinem, seu proportionem ad beneficium: non ipsi ecclesiae; quia cum inter ministrum dignum, et beneficium, ad quod assumitur, sit aequalitas, non intervenit aliqua inaequalitas, quae per restitutionem reparari debeat.

TITULUS XV.

De sacra unctione.

SUMMARIUM

1 *Sacra unctio est multiplex; imprimis in Baptismo.*
2 *Haec unctio non est de substantia baptismi.*
3 *In confirmatione.*
4 *Admixtio balsami in hac ad substantiam Sacramenti non pertinet.*
5 *Non potest confectio chrismatis committi simplici sacerdoti.*
6 *In consecratione sacerdotali, et episcopali.*
7 8 9. *Hœc non pertinet ad materiam substantialem ordinis.*
10 *Apud infirmos.*
11 *Quae circa extremam unctionem notanda?*
12 *Reliquœ unctiones non sacramentales?*

1

Occasione ordinationis clericorum, de qua superioribus titulis actum est, hic additur de variis unctionibus sacris ex praescripto ecclesiae adhiberi solitis. Sunt autem hujusmodi unctiones complures.

1. In *baptismo*: nam baptizatus a sacerdote baptizante ter inungitur, bis ante baptismum oleo catechumenorum, primum in pectore, deinde inter scapulas; et semel post baptismum chrismate sacro, in vertice *c. un. §. quia vero h. tit.* ubi etiam harum unctionum, et cur in dictis partibus fiant ratio redditur.

2

Dub. an chrismatica unctio in baptismo sit de substantia hujus Sacramenti? Videtur respondendum affirmative. 1. Ob *can. si quis* 122. *de consecr. dist.* 4. ubi eam omittens, *pro temeritatis ausu*, *ipse in se suae damnationis protulisse sententiam* dicitur 2. quia, ut gloss. *fin. in cap.* 19. *de sent. excomm. in* 6. notat, qui veteri chrismate utitur in baptismo, suspensionis poenam incurrit: igitur multo magis, si chrismationem omnino omittat 1. quia unctio chrismatica de substantia est in sacramento confirmationis: ergo etiam in baptismo.

Sed contra unanimis, et certa TT. sententia est, nec chrismaticam istam, nec ullam aliam unctionem esse de substantia baptismi. Ratio est, quia, quod de substantia sit, neque ex divina institutione, neque ex definitione aut traditione ecclesiae habetur: imo ex hac potius habetur contrarium; constat enim quod baptismus valide ministrari etiam a laicis possit, ubi tamen nec chrismatica ista, nec ulla alia unctio adhibetur.

Neque contrarium probant argumenta opposita. *Ad* 1. textu *cit.* solum taxatur temeritas adhibentium chrisma vetus extra *mortis praeoccupantis* periculum, quod hoc veteri ecclesiae usui, et priscis sanctionibus contrarium sit. *Ad* 2. In poenalibus non licet argumentari a paritate, vel etiam majoritate rationis. *Ad* 3. chrismatica unctio in confirmatione constituit materiam sacramenti, quam non constituit in baptismo.

3

II. Adhibetur unctio in *confirmatione*, ubi is, qui confirmatur, inungitur chrismate in fronte facto signo crucis sub praescripta verborum forma; *c. un. cit.* §, *per frontis.* Est autem *confirmatio* novae legis sacramentum, quo baptizatis spiritualis gratiae augmentum, et robur confertur per chrismatis in fronte unctionem, ad christianam fidem fortiter, palamque profitendam. *Effectus* ejusdem est character, et augmentum gratiae acceptae in baptismo cum speciali auxilio ad bene operandum, et Christi fidem, si opus fuerit, fortiter, libere, et constanter profitendam: S. Thom. 3. *p. q.* 72. *art.* 1. *Materia remota* est chrisma benedictum ab episcopo, confectum ex oleo olivarum, cui balsamum admiscetur. *Proxima* chrismatis in fronte unctio. *Forma* verba *signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, et filii, et Spiritus sancti, Amen.* Ex quibus tamen juxta communem solum *confirmo te chrismate salutis* essentialia sunt: possuntque loco horum aequivalentia poni, ut ponunt graeci. *Subjectum* hujus sacramenti est omnis homo viator, baptizatus, nondum confirmatus. *Minister ordinarius* so-

lus episcopus. *Extraordinarius* ex commissione papae etiam simplex sacerdos. Ejus susceptio non est de necessitate praecepti. Quae omnia theologis, praesertim moralibus, accuratius examinanda relinquimus.

4

Dub. 1. an admixtio balsami pertineat ad essentiam hujus sacramenti? Affirmant Suar. 3. *p. D.* 34. *s.* 1. Laym. *l.* 5. *tr.* 3. *c.* 2. *num.* 1. Bonac. *D.* 3. *de sacr. q. un. p.* 3. Pirh. *tit. seqq. num.* 3. nec pauci alii etiam magni nominis DD. sumunt hoc ex *conc. Flor.* ubi Eugenius §. *secundum sacramentum* absolute ait, *materiam hujus sacramenti esse chrisma confectum ex oleo, et balsamo:* accedit traditio, et usus ecclesiae ab ipso Apostolorum tempore hucusque semper receptus.

Sed verisimilior videtur negativa, quam etiam defendunt Cajetan. *p.* 3. *q.* 72. *art.* 2. Navarr. *Man. c.* 22. *n.* 8. Sot. *in* 4. *dist.* 7. *q.* 1. *art.* 2. Sa, *V. confirmatio n.* 7. Barbos. *de offic. episc. alleg.* 31. *n.* 3. et alii ab his relati. Sumitur ex *c. pastoralis* 1. *de sacrament. non iterand.* ubi Innocentius III. diserte rescribit, in casu, quo confirmandus non chrismate, sed oleo tantum inunctus est, *non esse aliquid iterandum, sed caute supplendum, quod incaute fuerat praetermissum*, atqui si admixtio balsami pertineret ad substantiam sacramenti, iterari hoc debuisset in casu dato ergo etc. *conf.* authoritate SS. Cypriani *epist.* 70. Basilii *de Spirit. sanct. epist.* 27. August. *l.* 5. *de baptism. c.* 20. et aliorum PP. chrisma appellantium *oleum benedictum*, sine balsami mentione, non obscuro indicio, quod per admixtionem balsami essentialiter non constituatur chrisma.

Ad argumentum in contrarium allatum dico, in illo decreto Eugenii recenseri non tantum id, quod de necessitate sacramenti, sed etiam id, quod de necessitate praecepti ad materiam confirmationis spectat: cujus explicationis fundamentum sumitur ex contextu: nam §. *tertium* ibidem dicitur materia eucharistiae esse vinum de vite cum modicissimae aquae admixtione, et §. *quartum* materia sacramenti poenitentiae satisfactio, licet satisfactio tantum sit pars integralis, et admixtio aquae de praecepto ecclesiastico. *Ad conf.* traditio illa, et usus non institutionem divinam, sed praeceptum apostolicum arguit.

5

Dub. 2. an sicut ministratio sacramenti confirmationis, ita et confectio chrismatis simplici sacerdoti committi possit? *Certum* est, non posse huic committi ab episcopo; quia hic neque committere ei potest potestatem administrandi hoc sacramentum.

Controversia solum est, an committi possit a papa? In qua affirmativam sustinent Cajetan. *p.* 3. *q.* 72. *art.* 2. Victoria *in Summ. de confirmat.* §. 43. Gobat *experient. tract.* 2. *num.* 745. *in fin.* cum quibusdam aliis: idque 1. authoritate concilii toletani *l. can.* 2. ubi simplicibus sacerdotibus prohibetur benedictio chrismatis, non tamen pronuntiatur irrita: 2. qui potest facere majus, potest etiam, quod minus est: sed simplex sacerdos potest efficere majorem sacramentalem consecrationem s. eucharistiae; ergo etiam quamlibet minorem, seu non sacramentalem: 3. papa committere simplici sacerdoti potest ipsam chrismationem, seu administrationem sacramenti confirmationis: ergo etiam potestatem praeparandi, seu consecrandi materiam, cum hoc minus quiddam sit, et accessorium.

Sed retinenda est negativa sententia, quam etiam defendunt Henriq. *l.* 3. *c.* 2. §. 2. *et c.* 7. §. 4. Conink. *D.* 2. *art.* 3. *dub.* 1. *concl.* 4. Laym. *l.* 5. *tract.* 3. *c.* 2. *num.* 3. Barbos. *alleg.* 39. *n.* 6. et alii ab his *cit.* Sumitur ex decreto Eugenii *cit.* ubi dicitur: *materia confirmationis esse chrisma confectum ex oleo, et balsamo ab episcopo benedictum,* ut adeo benedictio episcopalis partialiter constituat materiam remotam hujus sacramenti: atqui circa materiam sacramentorum a Christo assignatam pontifex mutare nil potest; trid. *sesss.* 21. *c. de communior*: ergo episcopali benedictioni sacerdotalis subrogari non potest. *Conf.* ex perpetuo usu ecclesiae; neque enim constat, quod ecclesia simplici sacerdoti unquam commiserit potestatem conficiendi chrisma, licet ipsi commiserit, et de facto a Gregorio XIII. sibi commissam habeant PP. societatis JESU in Indiis potestatem administrandi sacramentum confirmationis.

Argumenta contraria, etsi probabilitate non careant, in re tamen, quae sacramenti valorem concernit, non evincunt intentum. *Ad* 1. etsi confectio chrismatis a simplici sacerdote facta non pronuntietur expresse irrita, hoc tamen satis colligitur ex praxi ecclesiae, quae si posset eam simplici sacerdoti delegare, aliquando utique, praesertim in terris infidelium, delegasset. *Ad* 2. principium illud, *qui potest majus, potest etiam minus facere,* locum dumtaxat habet in subordinatis, in quibus id, quod minus est, continetur in majore, tanquam pars in toto, et imperfectum in perfecto: non ita se habent duae potestates, una consecrandi eucharistiam, altera consecrandi chrisma, cum valde distinctae, et separatae sint. *Ad* 3. negatur *cons.* quia potestas conferendi sacramentum confirmationis non trahit post se necessario potestatem conficiendi chrisma: neque deest ratio potestatem hanc denegandi, ut scilicet

appareat dependentia, quam simplices sacerdotes ab episcopis suis habent.

6

III. Est *unctio sacerdotalis*: quae triplex est pro triplici gradu sacerdotii; nam 1. *papa*, qui supremum sacerdotii gradum obtinet, chrismate ungitur in capite; quia personam capitis, scilicet Christum, in pontificali officio repraesentat; *c. un.* §. *unde in fin. tit.* 2. *episcopus* itidem chrismate inungitur a consecratore in capite, et manibus *c: un. cit.* §. *hoc unguento*: 3. *sacerdos simplex* oleo catechumenorum ab episcopo inungitur in ambabus manibus simul junctis; *pontif. rom. tit. de ordinat. presbyt.*

Dubium est, an unctio ista sit de substantia consecrationis sacerdotalis, vel pontificalis? *Certum est* 1. non esse de substantia in consecratione summi pontificis; quia in hac non confertur aliquis ordo, et pontifex jam ante consecrationem suam est Christi in terris vicarius, summa potestate ab ipso Christo instructus. *Certum satis est* 2. eam, licet ceremonia ecclesiae antiquissima sit, ad substantiam tamen ordinationis sacerdotalis non pertinere; quia hujus materia quoad potestatem in corpus Christi verum est traditio calicis cum vino, et patenae cum hostia, quoad potestatem in corpus ejusdem mysticum impositio manuum episcopi: Laym. *l.* 5. *tr.* 9. *c.* 12. *n.* 4. cum aliis.

7

Controversia solum procedit de chrismatica unctione in consecratione episcopali. Ysamb. *p.* 3. *de sacr. ord. D.* 3. *art.* 4. Medin. *de continent. cleric. l.* 1. *cap.* 17. Franc. Sylvius 3. *p. q.* 40. *art.* 5. et quidam alii volunt, illam esse de substantia: idque desumunt 1. ex integra lectione *c. un. cit.* ubi *in princ.* ut refert Gonzalez, Innocentius III. diserte ait, unctionem istam in consecratione episcopi adhiberi *ex praecepto divino, et Apostolorum exemplo:* 2. quia, ut habetur in pont. roman. *tit. de consecr. elect. in episc.* antequam unctionem istam receperit episcopus, solum appellatur *electus;* statim vero ac illam receperit, dicitur *consecratus*: 3. quia forma sacramenti a materia ejusdem, et vicissim materia a forma ita determinari debet, ut sufficienter exprimat effectum sacramenti; hunc autem non sufficienter exprimunt verba *accipe Spiritum S.* in manuum impositione in ecclesia occidentali adhiberi solita, nisi accedat unctio chrismatis: ergo etc.

8

Sed dicendum, verisimilius episcopalis consecrationis materiam esse solam impositionem manuum episcopalium, formam vero verba illa *accipe Spiritum sanctum*; cons. unctionem chrismaticam ad

substantiam ejusdem non pertinere. Ita Gloss. *in can.* 1. *V. c.* 5. *dist.* 75. Sylv. *V. ordo* 2. *q.* 4. *dict.* 4. Laym. *l.* 5. *tr.* 9. *tertia n.* 1. Pal. *tr.* 27. *D. un. p.* 4. *n.* 1. Gonzal. *in c. un. cit. n.* 4. Vviest. *hic n.* 35. *et seqq.* Ostenditur 1. quia in S. Script. ubi de consecratione episcopi sermo incidit, nulla unctionis, sed tantum impositionis manuum episcopalium mentio fit, ut patet ex illo Pauli 1. *Tim.* 4. *v.* 14. ubi *noli negligere*, inquit, *gratiam, quae in te est, quae data est tibi per prophetiam* (h. e. verba *accipe spiritum Sanctum*) *cum impositione manuum presbyterii*, videlicet episcoporum. Item 2. *Tim.* 1. *v.* 6. ubi *admoneo te*, ait, *ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum* : 2. Similiter quando in conciliis, et a SS. PP. mentio fit de consecratione episcopali, haec cum impositione manuum pro eodem habetur, prout patet ex *can.* 10. *et* 17, concilii Antiocheni, *can.* 2. concilii Carthag. IV. relato *can.* 7. *dist.* 23. et S. Dionysio *de hierarch. eccles. c.* 2.

3. Ecclesia orientalis sola manuum, et pallii impositione in consecratione episcopali utitur, omissa unctione chrismatica, non utique hanc omissura, si pertineret ad materiam a Christo designatam : 4. Sola manuum impositio cum verbis *accipe Spiritum sanctum*, debita cum intentione prolatis, jam significat sufficienter effectum sacramenti, sc. plenitudinem gratiae, quae cum episcopali potestate consecrato confertur, et illapsum Spiritus S. prout patet ex textibus S. Pauli *citt.* et trid. *sess.* 23. *c.* 3. *de sacr. ordin.* 5. Si omissa fuisset chrismatica ista unctio, ut habet *c. un. in princ. h. tit.* suppleri debet, non vero iterari ipsa consecratio; atqui non sufficeret illam suppleri, si ad substantiam pertineret: ergo etc.

9

Neque obstant argumenta opposita. *Ad* 1. Unctio illa praecepti divini erat in veteri testamento, quod praeceptum, cum ceremoniale dumtaxat fuerit, in lege nova cessavit, ita ut modo solum adhibeatur tanquam ceremonia accidentalis ex praecepto ecclesiastico. *Ad* 2. respondet P. Vviestner *hic n.* 39. id fieri, quia pontificale rom. noluit se immiscere controversiae praesenti : hinc *consecratio* titulum non tribuit episcopo, usque dum completae sint ceremoniae omnes, et omnium calculo electus habeatur pro consecrato. *Ad* 3. Patet ex argumento nostro 4. allato *n. praec.*

10

IV. Est *unctio extrema.* Definiri communiter solet, quod sit novae legis sacramentum, ad salutem mentis, vel etiam corporis per unctionem olei, et orationem sacerdotis homini aegrotanti, et vita periclitanti, a Christo domino ordinatum, ut colligitur Jacob. 5.

v. 14. *et* 15. Flor. *decret. fid.* §. *quintum*, et trid. *sess.* 14. *c.* 1. *de extrem. unct.* et docent ibi DD. *Materia ejus remota* est oleum olivarum, ab episcopo benedictum; Flor. et trid. *l. citt. Proxima* unctio olei benedicti in oculis, auribus, naribus, labiis, manibus, pedibus, et renibus, quae tamen ultima in foeminis semper, et plerumque etiam in maribus omittitur ob decentiam, et honestatem. *Forma* consistit in verbis sacerdotis: *per istam sanctam unctionem, et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus, quidquid deliquisti per visum, auditum etc.* Ex quibus ad substantiam pertinent ea saltem, quibus denotatur unctio cum deprecatione, ut infirmo a Deo peccata remittantur. *Subjectum* est homo viator, baptizatus, ratione aliquando usus, et constitutus in infirmitate lethali, sive illa deinde ex veneno, sive ex quocumque accidentario morbo eveniat. *Minister* est sacerdos: quicunque, ut valide; proprius parochus, vel cum licentia hujus, ut licite administretur.

11

Circa hanc unctionem sunt notanda sequentia: 1. oleum hoc debet esse benedictum ab episcopo: Flor, et trid *l. cit.* potest tamen probabiliter ejus benedictio a papa delegari etiam simplici sacerdoti; nam id fit in ecclesia Orientali, et morem istum approbavit etiam Clemens VIII. in instructione de ritibus Graecorum relata *constit.* incipit *sanctissimus* edita 31 *aug.* 1595.

2. Si oleum consecratum pro aliquo anno non sufficeret, parochus id advertens, effundere ei potest aliud non consecratum; nam si hoc faciat in quantitate minori, totum consecratum evadet; *c. quod in dubiis* 3. *de consecr. eccl. vel altar.* et ratio est, quia magis dignum ad se trahit id, quod minus dignum est. *Neque obstat*, quod vinum non consecratum mixtum consecrato in sanguinem Christi non transeat; nam benedictio olei non immutat physicam substantiam olei, sicut tamen verba consecrationis immutant substantiam panis, et vini: unde cum verba ista non operentur, nisi quando existunt physice, sequitur, quod postquam pronuntiata sunt, nihil efficere possit mixtio.

3. Oleum hoc ex traditione apostolica *can. litteris* 18. *de consecr. dist.* 3. debet esse novum, sive eo anno benedictum, nisi aliud necessitas exigat; hac enim urgente, vetere oleo, donec novum ab episcopo petitum afferatur, inungi morituros posse, existimant Laym. *l.* 5. *tr.* 8. *c. n.* 4. Barb. *de offic. Paroch. c.* 22. *num.* 25.

4. Etsi, quando id sine periculo potest, inungendi sint omnes quinque sensus, id tamen probabilius non requiritur ad substantiam sacramenti, sed sufficit, si unus saltem inungatur, adhibitis

verbis: *per istam sanctam unctionem, et suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi DEUS, quidquid deliquisti per visum, auditum, odoratum, gustum, tactum, et incessum. Amen.* Gobat. exper. *tr.* 8. *n.* 794. *et alii communiter.*

5. Quamvis verba formae deprecatoria esse debeant, ut liquet ex illo Jacob. *v.* 14. *cit. orent super eum*, et usu ecclesiae, non tamen requiritur, ut sint deprecatoria formaliter, sed sufficit, si talia sint virtualiter, qualis est illa forma ecclesiae mediolanensis: *ungo te oleo sanctificato in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ut more militis uncti, praeparatus ad certamen aereas superare possis potestates:* et illa, quae habetur in libro sacramentali venetorum approbata a Leone X. quia ex mente proferentium deprecationis ad Deum directae vim habent.

6. Non est denegandum hoc sacramentum senibus ad mortis articulum sola senectute deductis; nam etiam ipsa morbus est: nec pueris rationis usum habentibus: nec furiosis, et amentibus, si aliquando mentis fuerunt compotes, et christiane vixerunt: nec denique iis, qui ex repentino morbo, vulnere, casu omni sensuum usu sunt destituti; nam etsi isti externa aliqua actione, vel signo petere illud nequeant, ex vita tamen praeterita christiane acta praesumuntur id desiderare, vel desiderasse; Barb. *de offic. paroch. c.* 22. *a num.* 12.

12

Hae quatuor unctiones sacramentales sunt, praeter quas ecclesia adhuc alias quasdam habet; nam 1. imperator, et reges oleo catechumenorum unguntur in dextero brachio seu humero; quia in his partibus potissimum designatur principatus juxta illud Isai 9. *factus est principatus super humerum ejus*: Ita *c. un.* §. *unde h. tit.*

2. Inungitur ecclesia ab episcopo in parietibus, dum dedicatur: *c. un. cit.* §. *ungitur h. tit.*

3. Altare, cum consecratur, ab episcopo inungitur prius oleo simplici, et deinde chrismate in cornibus: *can. altera* 32. *de consecr. dist.* 1.

4. Calix quando ab episcopo, vel alio privilegiato benedicitur, chrismate inungitur in superficie.

TITULUS XVI.

De sacramentis non iterandis

SUMMARIUM

1 *Quaenam sacramenta iterari possint, vel non?*
2 *Quid faciendum, quando aliquid in administratione sacramentorum est omissum?*
3 *An confirmatio iterari debeat, quando confirmatus unctus est oleo tantum, non chrismate?*
4 *Quomodo supplenda impositio manuum omissa in ordinatione presbyteri?*
5 *An iteranda sit consecratio episcopi, quando iste unctus est chrismate confecto ex balsamo artificiali?*
6 *An saltem unctio chrismatis tali casu supplenda sit?*

Sicut in *priore titulo* occasione ordinationis de sacra unctione, ita in *praesente* eadem occasione de sacramentis, et eorum prohibita iteratione subjicitur.

1

Quaeritur 1. quaenam sacramenta iterari possint, vel non possint? Resp. Ex septem novae legis sacramentis quatuor, videlicet eucharistia, poenitentia extrema unctio, et matrimonium iterabilia sunt, ut constat ex variis juris canonici textibus, et perpetua praxi ecclesiae. Cetera tria, sc. baptismus, confirmatio, et ordo sine sacrilegio iterari nequeunt, quod in suscipientis anima imprimant characterem, ut definitum est a trid. *sess.* 7. *can.* 9. *de sacram. in gen.* Proceditque hoc, etiamsi haec sacramenta suscipiantur ficte, i. e. cum conscientia peccati mortalis; etsi enim stante obice non conferant gratiam, tamen hoc per poenitentiam remoto reviviscunt, ut adeo iteratione illorum opus non sit. Neque obstat *can. manus* 74. *caus.* 1. *q.* 1. ubi S. Augustinus, *manus,* inquit, *impositio* (quo nomine sacramentum confirmationis venit *c. un.* §. *per frontis: tit. praec.*) *non sicut baptismus repeti non potest; quid enim est aliud, quam oratio super hominem;* quia textus iste, ne S. P. sibi pugnet, dum *l.* 2. *contr. epist. Petilian. c.* 104. confirmationem expresse negat, iterabilem esse non de confirmatione, aut ordine, sed de alia manuum impositione deprecatoria intelligi debet, eaque

vel *curatoria*, qua infirmi curabuntur; *Marc. ult. v.* 18. vel *reconciliatoria*, qua post baptismum in heresim lapsi, et poenitentes ecclesiae reconciliabantur etc. ut aliis *citt.* explicat Pal. *tr.* 20. *p.* 6. *n.* 4.

2

Quaeritur 2. quid faciendum, si quid in administratione sacramentorum per oblivionem, aut errorem omissum sit? Resp. cum distinctione: vel enim omissum est, tantum aliquid *accidentale*, sicut fit, quando in baptismo omittuntur insufflationes, exorcismi, inunctiones, aliique similes ritus: et tunc quia ritus isti substantiales non sunt, id solum, quod omissum est, suppleri debet, et plerumque solet. Vel contra omissum est aliquid *substantiale*, v. g. mersio, aut effusio aquae in baptismo, unctio in confirmatione, traditio calicis cum vino, et patenae cum hostia in ordinatione presbyteri etc. et tunc, quia sine his sacramenti collatio nulla, et irrita est, omnibus substantialibus de novo adhibitis, conferri denuo sacramentum debet, et sine proprie dicta iteratione potest; quia tali casu non ipsum sacramentum, sed aliquorum tantum substantialium prius sine effectu facta collatio iteratur ex doctrina Innocentii III. *c. fin. de presbyt. non baptiz.* ibi *non intelligitur iteratum, quod ambigitur esse factum.*

3

Quaeritur 3. an confirmatio iterari debeat, si episcopus per errorem non *chrismate*, sed oleo *benedicto* confirmandum unxerit? Resp. nihil tali casu iterandum, sed caute supplendum, quod incaute fuit omissum, ut expresse respondit Innoc. III. *c. pastoralis* 1. *h. tit.* et ratio est, quia, ut *tit. praec. n.* 4. dictum est, unctio chrismatica non est de substantia sacramenti confirmationis, sed sufficit, si confirmandus ungatur simplici oleo. *Dubium est,* quomodo suppletio fieri possit? Vel enim ita suppletur, ut confirmatus ungatur solo balsamo, quod unicum tali casu deerat; et tunc quia balsamum non est chrisma, non dicetur unctus chrismate: vel ita suppletur, ut ungatur etiam chrismate; et explicari non potest, quomodo non iteretur ipsum sacramentum? Resp. tali casu suppletionem faciendam esse per inunctionem chrismatis, sed sine repetitione formae, vel saltem cum intentione non conficiendi sacramentum, sed tantum supplendi defectum; Engl, *hic n.* 5.

4

Quaeritur 4. quomodo intelligendum sit, quod in *c. fin. h. tit.* dicitur, si in ordinatione presbyteri *manus impositio* omissa sit, nihil innovandum, sed illa tantum supplenda sit, cum tamen manus impositio non sit mera ceremonia, sed materia substantialis illius ordinationis, qua sacerdoti datur potestas remittendi peccata? Du-

plex ad hoc quaesitum responsio a DD. datur. Una dicit *c. tit.* sermonem esse solum de prima manuum impositione, quae fit ab episcopo, et ceteris presbyteris praesentibus, antequam ordinando tradatur calix cum vino, et patena cum hostia. Haeç quia deprecatoria tantum non consecratoria est, idcirco omissa per errorem valorem ordinationis non vitiat, et propterea ob hanc omissionem nihil substantiale est iterandum.

Altera fatetur eo loco sermonem esse de altera etiam impositione manuum, quae consecratoria est, cum per eam tradatur ordinato potestas ligandi, et solvendi peccata. Quia tamen haec potestas est per se separabilis a potestate conficiendi corpus, et sanguinem Christi, idcirco AA. hi dicunt, hac posteriori potestate legitime collata, nihil iterandum, sed tantum supplendam, sive subjiciendam manuum impositionem secundam cum verbis: *accipe Spiritum sanctum* etc. ut ordinatus accipiat etiam potestatem in corpus Christi mysticum.

Dub. est, an, sicut quando omissa est haec manus impositio, non iteranda est tota ordinatio, ita etiam sufficiat suppleri defectum, quando posita impositione manuum, omissa est traditio calicis cum vino, et patenae cum hostia? Resp. negative; quia potestas in corpus Christi mysticum essentialiter supponit in ordinato potestatem in corpus Christi verum, ita ut illa sine hac non possit consistere. Quare si episcopus, omissa traditione calicis, etc. qua ordinato datur potestas conficiendi corpus, et sanguinem Christi, eidem per impositionem manuum contulisset potestatem ligandi, et absolvendi utrumque suppleri deberet, primum, quia omissum, alterum, quia illegitime collatum.

5

Quaeritur 5. an casu, quo episcopus consecratus est adhibito chrismate, quod confectum est ex oleo, et balsamo, non naturali, sed artificiali, iteranda sit consecratio, tum ipsius episcopi, tum sacerdotum ab eo ordinatorum? Videtur repetendam; quia in dubio, quando agitur de administratione sacramentorum, praesertim eorum, a quibus hominis salus dependet, id, quod totius est, sequi oportet: *c. fin. de presbyt. non baptiz.* atqui in casu proposito dubium est, an valeat hujusmodi consecratio, cum non desint DD. qui verum balsamum velint esse de substantia chrismatis, et hoc factae consecrationis episcopalis: igitur eo casu sequendum, quod tutius est: tutius autem est in tali dubio iterari consecrationem etc. ergo etc.

Sed dicendum, nihil hoc casu iterandum esse. Patet ex *tit praec. n.* 8. ubi ostensum est, chrismaticam unctionem in consecratione episcopi ad substantiam sacramenti non pertinere, sed tan-

tum requiri ex praecepto ecclesiae: in iis autem, quae praecepto ecclesiastico duntaxat introducta sunt, si aliquid omissum sit, iterationi substantialium locus non est, quando agitur de sacramento characterem imprimente, et initerabili: ergo etc.

Ex quo cadit ratio dubitandi allata; nam sacramentum characterem imprimens tum solum iterari potest, quando valor ejusdem est dubius; non est autem dubius valor consecrationis episcopalis etiam sine balsamo vero factae, quippe quam pro valida jura sustinent, etiamsi chrismatio sit omnino omissa; *c. un in princ. de sacr. unct.*

Dubium est, an tali casu saltem supplenda sit unctio per chrisma confectum ex vero balsamo? Videtur supplendam, tum quia praecepto ecclesiastico adhiberi debet; tum quia etiam suppleri debet unctio chrismatis, quando confirmatus unctus est solo oleo, et impositio manuum, quando haec omissa est in collatione presbyteratus, vel diaconatus, licet neutra de substantia sit.

Sed dicendum, suppletione hac opus non esse. Ita responsum a sede apostolica, super hac re consulta, testatur P. Vviest. *hic n.* 15. Ratio est, quia etiam balsamo artificiali verum balsamum admisceri solet, ut adeo praeceptum ecclesiae per unctionem chrismatis ex balsamo artificiali confecti jam impletum esse censeatur 2. Ratio, quare chrismati praecipiatur misceri balsamum, est, ut significetur nitor conscientiae, et bonae famae odor, ad quos effectus spirituales specialis gratia sacramentalis datur: atqui ad hos effectus significandos perinde conducit chrisma confectum ex oleo, et balsamo artificiali, ac conducit confectum ex naturali 3. Si suppleri deberet in episcopo haec chrismatio in casu dato, suppleri etiam deberet in sacerdotibus ab eo ordinatis, et aliis, ab ipso confirmatis, qui cum plurimi sint, et per varias civitates, imo dioeceses, et provincias dispersi praeter scandalum, aliaque incommoda, etiam moraliter impossibilem hujusmodi suppletionem faciunt.

Multo minus iterandum aliquid erit casu, quo sacerdos per errorem oleo catechumenorum ungeret infirmum; licet enim diversa sit hujus, et olei infirmorum benedictio, in substantia tamen non differunt.

TITULUS XVII.

De filiis presbyterorum ordinandis, vel non.

Hactenus de ordinandorum, et praeficiendorum qualitatibus: nunc examinandum est, quaenam impedimenta canonica eosdem removeant tum ab ordinibus, tum a beneficiis et dignitatibus. Hoc titulo proponitur impedimentum natalium. Nigrum rubro est amplius, quia non tantum de filiis presbyterorum, sed etiam de aliis illegitime natis agitur.

§. I.

De filiis illegitimis in genere, et de horum incapacitate ad ordines, et beneficia

SUMMARIUM

1 *Ab ordinibus repelluntur omnes illegitimi.*
2 *Etiamsi hic eorum defectus sit occultus.*
3 *Quid sentiendum de expositis?*
4 *Quid de susceptis ex conjugibus, quorum unus, vel uterque ligatur voto solemni?*
5 *Irregularitas hæc tollitur quatuor modis.*
6 *Præcipue professione religiosa.*
7 *Cujus effectus manet etiam in ejectis, et dimissis.*
8 *Solus ingressus in novitiatum vitium istud non tollit.*
9 *Nec professio religiosa quoad prælaturas, et beneficia curata.*
10 *Quod etiam dicendum de fœminis quoad abbatias, et prioratus illarum.*
11 *Quis dispensari cum illegitimis possit?*
12 *Quid in hac re possit episcopus?*
13 *Quid superiores regulares cum subditis suis regularibus?*
14 *An dispensatio super defectum natalium impetrata sit strictæ, an vero latæ interpretationis?*

1

Quaeritur 1. quinam ob defectum natalium ab ordinibus, et beneficiis repellantur? Resp. Omnes illegitime nati, ut statuitur *c. ut filii* 1. *et seqq. h. tit.* Ratio sic statuendi multiplex fuit 1. quia, tanquam personae viles, et infames, ordine clericali, beneficiis, et dignitatibus ecclesiasticis reputantur indigni; *c. inter dilectos* 11. *de excess. praelator.* 2. in detestationem paterni criminis, quod jus plerumque etiam in filiis temporaliter punit, *c. vergentis* 10. *de haeretic.* ut per id puniatur pater ob magnum affectum parentum in filios, qui mala filiorum saepe magis sentiunt,

quam propria 3. ob timorem paternae incontinentiae cujus imitatores praesumuntur futuri; *can. si gens.* 10. *dist.* 56.

Proceditque hoc I. ut neque ad minores ordines absque dispensatione promoveri possint, ut constat ex *c. is qui* 1. *h. tit. in* 6. *procedit* 2. ut incapaces sint beneficia non solum curata, sed etiam simplicia *c. is qui cit. procedit* 3. etiam de dignitatibus, personatibus etc.

2

Dub. 1. an irregularitas haec locum habeat etiam casu, quo defectus natalium est occultus? Negat Alphons. a Castro *l.* 2. *de leg. poen. c. ult. concl.* 3. quia etiam criminosus occultus, peracta poenitentia, admittitur ad ordines; *c. ex tenore* 4. *de tempor. ordin.* Accedit, quia nemo tenetur manifestare vitium suum occultum, nulla sua culpa contractum, sicque seipsum infamare.

Sed tenenda est affirmativa sententia, casu, quo ordines recepturos certum est se laborare isto defectu. Ita communis TT. et canonistarum, et sumitur ex *c. filii cit. et c. fin. h. tit.* quibus textibus filii illegitimi, generaliter, et indistincte ab ordinibus, et beneficiis repelluntur.

Excipitur 1. si de defectu natalium dubitaretur: tali enim casu praeferenda essent benigniora secundum communem regulam, quae maxime procedit in irregularitatibus, cum ista non contrahatur, nisi in casibus jure expressis; *c. is qui* 18. *de sent. excom. in* 6.

Excipitur 2. si gravis causa urgeat ad ordines suscipiendos, et dispensationem petendo filius illegitimus se vel parentes graviter infamaret, saltem apud episcopum, vel papam; tunc enim sine dispensatione ordinari posset; Pirh. *hic n.* 9.

Excipitur 3. si sola mater, vel etiam pater dicat eum, natum esse ex adulterio; nam si aliunde probari nequeant illegitimi ejusdem natales, ipse vero in domo paterna educatus, et pro filio habitus sit, praesumptionem juris pro se habet, qua stare potest etiam contra utriusque parentibus assertionem; Pirh. *l. cit. in fin.*

Ex quo cadit argumentum contrarium; nam criminosus ab ordinibus solum repellitur propter infamiam, quae sine publica criminis notitia non incurritur. *Ad conf.* Illegitimus occultus per hoc se non manifestat, quod abstineat ab ordinibus, et alium statum ingrediatur.

3

Dub. 2. an ordines sine dispensatione suscipere possint expositi, si alii, de quibus dubitatur, an sint legitimi? Negant, Covar. *in Clem. si furiosus p.* 1. *n.* 9. Garc. *de benef. p.* 7. *c.* 2. *n.* 8. *et seqq.* Suar. *de censur. d.* 50. *s.* 4. *n.* 3. et alii ab his *citt.* Rationem dant 1. quia in dubio praesumptio facienda ex his, quae frequentius contingunt, cum id verisimilius sit: atqui expositi frequentius illegitimi

sunt, quia fere omnes, et ut Garcias existimat, ex centum expositis plures, quam nonaginta ex illicito coitu procreati sunt: ergo etc. 2. quia legitimi natales dependent ex justis nuptiis: hae autem consistunt in facto, quod non praesumitur: ergo etc. 3. quia expositi demonstrare nequeunt certum patrem: hi autem, qui certum patrem demonstrare nequeunt, dicuntur spurii; *l. vulgo concepti* 23. *ff. de stat. homin.*

Sed praeferenda videtur affirmativa sententia, quam etiam tuentur Menoch. *l.* 6. *praes.* 54. *n.* 20. Pal. *tr.* 13. *d.* 4. *p.* 1. §. 1. *n.* 9. Barbos. *in rubr. de infant. et languid. exponit. n.* 3. Vviestn *ibid. n.* 10. et plures alii ab his *citt.* Ratio est 1. quia in dubiis semper praesumenda sunt benigniora; *reg.* 56. *ff. de r. j.* praesertim quando agitur de favore prolis *c. ex tenore* 14 *qui fit. legit.* atqui dubium est, an expositus ejusmodi sit legitimus, vel non; quia non raro etiam legitimi ob paupertatem, vel aliam similem causam exponi solent: ergo etc. 2. quia in dubio non praesumitur delictum *c. fin. de praesumpt.* et *l. merito* 51. *ff. pro socio:* hoc autem fieret, si expositi illegitimi esse praesumerentur, cum sic ex fornicatione potius, quam ex legitimo thoro nati praesumerentur: ergo etc. 3. quia *c. lator* 5. etc. *pervenit* 11. *qui fil. legit.* adversario objicienti defectum natalium injungitur onus probationis: hoc autem non injungeretur ipsi, si in dubio non esset standum pro legitimitate: ergo etc.

Neque contrarium probant argumenta opposita. *Ad* 1. hoc casu concurrunt duae praesumptiones, ex quibus fortior est, quae peccatum excludit, et favet proli. *Ad* 2. in dubio quisque praesumitur esse qualis de jure debuit: cons. praesumitur procreatus ex justis nuptiis, licet ista sit quaestio facti. *Ad* 3. Spurii dicuntur, qui demonstrare patrem certum non possunt, nisi pro legitimitate ipsorum sit praesumptio.

4

Dub. 3. utrum dispensatione indigeant filii, qui ex patre, post matrimonium contractum uxoris consensu ad ordinem sacrum promoto, vel religionem approbatam professo, sunt procreati? Ratio dubitandi ex una parte est, quia ejusmodi filii sunt procreati ex matrimonio justo, adeoque legitimi; ex altera autem parte procreati ex parentibus ligatis voto solemni ab omnibus reputantur spurii, utpote procreati ex damnato coitu.

Sed distinguendum est, an matrimonium ante susceptionem ordinum, vel professionem religiosam fuerit ratum tantum, an etiam consummatum. *Si primum*, illud professione solvitur: cons. proles ab ejusmodi parentibus procreata juxta omnes erit spuria. *Si secundum*, proles hujusmodi *civiliter*, hoc est, quoad successionem haereditariam, ceteraque jura legitimis competentia secundum leges ci-

viles habebitur pro legitima, ut probat allata ratio. *Canonice* tamen, sive quoad ordines, et beneficia ecclesiastica reputari debebit pro illegitima; cons. dispensatione indigebit, ut obtinere haec possit, prout aperte colligitur ex *c. litteras* 14, *h. tit.* et declarat card. apud Garc. *p.* 7. *de benef. c.* 4. *n.* 18.

Proceditque hoc non tantum de natis ita ex patre sacerdote, sed etiam de natis ex diacono, subdiacono, religioso, ut bene advertit Pirh. *hic n.* 11. Neque obstat, quod *c. litteras cit.* solum loquatur de filiis presbyterorum; nam is casus istius *cap.* fuit: de cetero, ratio, ob quam talis filius, ex sacerdote, et uxore ante sacerdotium ducta genitus, ad ordines, et beneficia sine dispensatione promoveri nequit, non est ordo sacerdotalis, sed votum solemne continentiae ei annexum, quae ratio pugnat etiam in ita natis ex diacono, subdiacono etc.

5

Dub. 4. quot modis illegitimi capaces fieri ordinum, et beneficiorum possint? Resp. posse quatuor praecipue modis 1. per subsequens matrimonium parentum; *c. conquestus* 1. *etc. tanta* 6. *qui fil. legit.* 2. Rescripto papae, eos per absolutam legitimationem natalibus justis restituentis 3. professione religiosa 4. dispensatione. De prioribus duobus modis ex instituto sermo erit; *libr.* 4. *tit.* 17. de posterioribus plura hic examinanda. Quare ulterius

6

Quaeritur 2. quid officiat professio religiosa in illegitimis quoad ordinum susceptionem? Resp. facit, ut sine dispensatione ad ordines quoscunque etiamsi non illegitimi tantum, sed etiam spurii sint, promoveri possint. Patet ex *can. presbyterorum* 1. *dist.* 56. *etc. ut filii,* 1. *h. tit.* quibus textibus in specie id conceditur de filiis presbyterorum, qui vere spurii sunt, cum inter eorum parentes ob alterius votum solemne matrimonium consistere non potuerit. Eundem effectum ex *bulla* Gregorii XIII. incipit *ascendente* habent vota societatis post biennium novitiatus in societate emitti solita; quia licet simplicia duntaxat sint ea tamen emittentes vere religiosi fiunt; his autem natalium defectus non obstat, quo minus ordinari possint, ut patet *ex can.* etc. *cit.*

7

Dub. 1. an inhabilitas ista quoad ordines in religionem per sedem apostolicam approbatam professis tollatur ita, ut si professione edita, e religione ejiciantur, aut dimittantur, post ejectionem, vel dimissionem ordines quoscunque sine dispensatione possint suscipere? Ratio dubitandi est 1. quia in talibus cessat causa, qua ad ordines, et ministerium sacrum sunt habilitati, ut proinde locus sit regulae sumptae *ex c. cum cessante* 60. *de appellat.* 2. Quia etiam

novitii, qui a superioribus suis regularibus vi privilegii a Clem. IV. indulti a censuris reservatis sunt absoluti, in eas reincidunt, si revertantur ad saeculum; igitur illegitime nati reincident in irregularitatem pristinam, si ejiciantur, vel dimittantur ex religione.

Sed retinenda affirmativa sententia, quam etiam defendunt, Suar. *de censur. d.* 50. *f.* 5. *n.* 14. Sanch. *l.* 5. *moral. c.* 5. *n.* 14. Barbos. *in c.* 1. *h. tit. n.* 2. Pirhing. *hic n.* 6. Vviestner *n.* 11. Ratio est, quia reincidentia haec in irregularitatem frustra fingitur, cum nullum habeat fundamentum in jure, sed potius ex hoc colligitur, id vitium professione religiosa absolute tolli.

Neque obstant argumenta contraria. *Ad* 1. causa sublatae per professionem religiosam irregularitatis natalium est jus, quatenus premiare actum illum heroicum voluit, quo religiosus dimisso saeculo, et rebus omnibus, etiam propria sua voluntate se abdicavit: quae causa non cessat, etiamsi ille e religione ejiciatur, vel dimittatur. *Ad* 2. Negatur *cons.* et paritas; quia de reincidentia novitii in censuras jure est constitutum, de reincidentia ejecti, vel dimissi post emissa vota substantialia in irregularitatem ex defectu natalium nihil constitutum est jure.

8

Dub. 2. an irregularitatem ex defectu natalium tollat etiam ingressus in religione meducationis, vel probationis causa? Affirmat Rodriq. *tom.* 1. *regul. q.* 13. *n.* 4. *et* videtur hoc colligi *ex c. filii* 1. *h. tit.* ibi: *Vel in congregatione canonica regulariter viventes etc.* quae verba generalia sunt, et etiam novitiis accommodari possunt, *conf.* nam in favorabilibus clerici, et monachi nomine veniunt etiam novitii, et ingressus religionem dicitur etiam ille, qui ingressus est novitiatum: igitur cum vis ista tollendi vitium natalium tribuatur religionis ingressui, eandem habebit etiam novitiatus.

Sed satis certa est negativa sententia, videlicet vim tollendis vitium natalium competere soli professioni, et votis, per quae quis religiosus efficitur. Ita Suar. *de censur. d.* 50. *c.* 5. *n.* 12. *et* 14. Sanch. *l.* 5. *moral. c.* 5. *n.* 12. *et* 13. Pirhing. *hic n.* 6. Vviestner *n.* 12. et alii ab his *citt.* et colligitur *ex can. presbyterorum* 1. dist. 56. ubi Urbanus II. *presbiterorum filios*, ait (idem dicendum de aliis illegitimis) *a sacris altaris ministeriis removemus, nisi aut in caenobiis religiose probati fuerint conversati*, i. e. nisi fiant monachi, vel canonici regulares: quod expressius habetur *c. ut filii* 1. *h. tit.* ibi *nisi monachi fiant*, scilicet proprie, et cum effectu, quod primum fit emissis votis substantialibus religionis.

Neque urgent verba *cit.* ex eodem *cap.* nam per ea solum significatur, quod non tantum monachi, sed etiam clerici, seu ca-

nonici regulares per religionis ingressum, et professionem in illa liberentur ab irregularitate contracta ex defectu natalium. *Ad conf.* licet alibi religiosorum, et monachorum nomine etiam veniant novitii, hic tamen eo nomine intelligi nequeunt: ratio est, quia cum legitimatio ad ordines fiat ad rem quandam stabilem, et perpetuam, non expediebat legitimari aliquem ad ordines, donec statum religionis perpetuum assumpsit; alias fraus contra legem fieri posset, si novitius illegitime natus ordines sacros susciperet, et ante professionem iterum egrederetur, prout libere potest.

9

Dub. 3. quae vis sit professionis religiosae in illegitimis ad praelaturas, dignitates, et beneficia? Videtur pariter quoad haec irregularitatem tollere; nam professio religiosa dissolvit matrimonium ratum, cujus vinculum est longe fortius: ergo multo magis tollet inhabilitatem ad ordines, praelaturas, et beneficia. Sed etsi verum sit *ant.* falsa tamen est *cons.* nam status religiosus non habet illam repugnantiam cum irregularitate ad ordines, et beneficia, quam habet cum matrimonio. *Dicendum* igitur est, per professionem religiosam illegitimos non reddi habiles ad praelaturas *per c. ut filii* 1. junct. gloss. *V. praelationem h. tit.* Estque hoc verum, etsi non sint perpetuae, sed temporales, vel triennales duntaxat; Pirh. *hic n.* 7.

An iisdem interdicta sint etiam beneficia inferiora controversia est inter DD. Affirmat Suar. *de censur. D.* 50. *s.* 5. *n.* 15. quod *c. ut filii cit.* illegitimis professis sola ss. ordinum susceptio permittatur; Navar. *l.* 1. *cons.* 3. *n.* 2. *et seqq.* Abb. *in c.* 1. *cit. n.* 6. Fagn. *ibid. n.* 20. Pirh. *hic n.* 7. Vviesner *n.* 14. et alii ab his *citt.* distinguunt, et iis interdicta censent beneficia curata, non tamen beneficia, officia, et administrationes ecclesiasticas curam animarum annexam non habentes, saltem si temporales illae duntaxat sint: et sumunt hoc *ex c. fin. h. tit.* ubi hujusmodi illegitimi a solis praelaturis, personatibus, et beneficiis curatis removentur: quod etiam confirmat praxis. Pal. *tr.* 16. *D.* 2. *p.* 8. *n.* 9. etsi sententiam hanc in praxi sequendam dicat, putat tamen, rigore juris spectato, hujusmodi professos illegitimos neque a beneficiis curatis removeri, excepta sola praelatura: igitur a sensu contrario assumi poterunt ad alia beneficia, et officia regularia, quae non sunt praelaturae. Ad *c. fin. cit.* ait, ibi sermonem dumtaxat esse de clericis saecularibus.

10

Dub. 4. an defectus natalium etiam obstet in foeminis evehendis ad abbatias, et prioratus? Negant Rodriq; *tom.* 1. *regul. q.*

13. *a* 21. Mirand *tr. de monial. q.* 6. *a.* 3. et non pauci alii. Idque 1. quia ut *Novell.* 1. *princ.* dicitur, professio religiosa *omnem maculam humanam detergit.* 2. quia *c. ut filii cit.* dum illegitimos a praelaturis repellit, loquitur de solis filiis: igitur cum dispositio illius sit odiosa, ad filias extendi non debet; *arg. reg. odia* 15. *in* 6. 3 quia abbatiae, et prioratus monialium non sunt praelaturae, cum non habeant jurisdictionem ecclesiasticam. 4. quia alias professio religiosa nihil operaretur in foeminis illegitimis.

Sed verius dicitur, quod etiam foeminae illegitime procreatae, seclusis specialibus ordinum privilegiis, abbatiarum, et prioratuum obtinendarum incapaces sint, nisi cum iisdem dispensetur. Ita Abb. *in c.* 7. *de elect. in* 6. Fagn. *in c.* 1. *h. tit. n.* 38. *et seqq.* Barbos. *ibid. n.* 7. Pirh. *hic n.* 8. Vviest. *n.* 16, et alii apud ipsos, sicque declaratum est a s. congr. card. et receptum consuetudine, teste Donat. *tom.* 4. *prax. regul. tr.* 7. *q.* 37. *n.* 15. et Pal. *p.* 8. *cit. n.* 12. Ratio est, quia *c.* 1. *cit.* illegitimi professi arceantur ab omni dignitate, seu praelatura, est autem officium abbatissae, et priorissae quaedam dignitas, ut constat *ex c. indemnitatibus* 43. §. *sane vers. verum siquae* ibi: *ut a dignitate dejiciatur adepta.*

Neque adversantur allata in contrarium. *Ad* 1. *c. filii cit.* praelaturae expresse excipiuntur: atqui nomine praelaturae, etsi vere tales non sint, veniunt etiam abbatiae, et prioratus monialium, cum iis insignes praelationis officio fungantur in omnibus, quorum foeminae capaces sunt. *Ad* 2. non est novum, quod in constitutionibus, etiam poenalibus, et odiosis, sub masculino etiam comprehendantur foeminae, praesertim quando eadem in utrisque est ratio. Imo in hoc casu ita fieri patet ex *constit.* Sixti V. edita contra illegitimos, ubi specialiter addit, quod eam nolit extendi ad foeminas, manifesto indicio, eas, si specialiter non exciperentur, de jure comprehendendas. *Ad* 3. patet ex responsione *ad* 1. *Ad* 4. professio religiosa in foeminis non est sine effectu, licet enim ad praelaturas non habilitet, habilitat tamen ad cetera omnia, quorum mulier professa capax est, ut notat Sanch. *l.* 5. *mor. c.* 5. *n.* 19.

11

Quaeritur 3. quis dispensare possit cum illegitimis ad ordines, beneficia, et dignitates ecclesiasticas? Resp. 1. Ita dispensare potest pontifex cum omnibus christi fidelibus in ordine ad quoscunque ordines, beneficia, dignitates, et praelaturas, prout certum est apud omnes. Distinguendum tamen est inter ordines majores, et minores; item inter beneficia curata, et simplicia; nam ad ordines majores, et beneficia curata de jure communi dispensare solus pontifex potest, ut patet *ex c. fin. h. tit.* et expressius; *c. is qui eod. in* 6. Est-

que hoc ita verum, ut neque legatus sedis apostolicae potestatem istam ordinarie habeat, nisi hoc ei specialiter a papa concessum sit, ut notat gloss. *in c. is qui cit. V. sedis apostolicae.*

Dubitatur, an recurrendum sit necessario ad pontificem, quando defectus natalium est occultus? Negat cum nonnullis Dian. *p.* 3. *tr.* 1. *miscell. res* 21. ex ratione, quia irregularitas ex defectu natalium orta est ex delicto occulto parentum; atqui episcopi per trid. *sess.* 24. *c.* 6. *de reform.* facultatem habent dispensandi in omnibus irregularitatibus provenientibus ex delicto occulto, praeterquam ex homicidio voluntario, et iis, quae deducta sunt ad forum contentiosum: ergo etc. Sed dicendum, etiam hoc casu opus esse dispensatione apostolica. Ita Suar. *de censur D.* 50. *s.* 5. *n.* 5. cum communi. Ratio est, quia ut Suar. *l. cit.* monet, irregularitas ex delicto occulto illa dumtaxat censetur, quae orta est ex delicto proprio ipsius irregularis, et non ex alieno, qualis in casu nostro est irregularitas ex defectu natalium. Ex quo cadit argumentum oppositum.

Quodsi tamen quis habens defectum natalium ordines bona fide ob ignorantiam defectus suscepisset, episcopus dispensare cum eo posset, ut in susceptis ordinibus ministret, si impedimentum occultum sit.

12

Ad ordines minores, et beneficia simplicia dispensare cum illegitimis potest episcopus, et alii praelati inferiores obtinentes jurisdictionem quasi episcopalem. Patet ex *c. is qui* 1. *h. tit. in* 6. Quoad beneficia tamen facienda est multiplex exceptio; nam 1. *Excipiuntur* dignitates, et personatus, etiam sine cura; quia hae curatis beneficiis aequiparantur; *c. dudum* 54. *de electione.*

Excipiuntur 2. Canonicatus ecclesiarum cathedralium; quia hi ex decreto trid. *sess.* 24. *c.* 12. *de reformat.* ordinem sacrum sibi annexum habent, ad quem cum episcopus illegitimum habilitare nequeat, neque cum ipso dispensare ad canonicatum poterit, nisi prius hoc defectu laborans a pont. dispensationem acceperit ad suscipiendum ordinem sacrum.

Excipitur 3. Canonicatus ecclesiae etiam collegiatae, si a capitulo statutum sit, ut ad illum illegitimus non admittatur, et statutum hoc vel juratum sit ab ipso episcopo, vel confirmatum a sede apostolica, quia episcopus juramentum proprium sine causa relaxare non potest; per confirmationem autem statutum tale transiit in jus pontificium; Less. *l.* 2. *de j. et j. c.* 34. *n.* 87.

Excipitur 4. Beneficium quodcunque simplex, quod actu requirit ordinem sacrum vel secundum jus commune, vel secundum

consuetudinem curiae romanae, vel secundum statutum ecclesiae particularis juratum, aut a sede apostolica confirmatum, ob rationes allatas; Pirh. *hic num.* 16.

Excipitur 5. etiam cetera beneficia, si sita sint in ecclesia, ubi pater illegitimi beneficiarius est, vel fuit, ut dicetur *num.* 15.

In reliquis casibus etsi dispensare episcopus ad beneficium simplex possit, non tamen ita, ut illegitimus dispensatus obtineat plura, quam unum, saltem si unum illorum ad congruam sustentationem sufficit, ut colligitur *ex c. is qui* 1. *in princ. h. tit. in* 6. quod loquitur in singulari, et expressus §. *ille vero ibid* ibi: *nequit praetextu dispensationis hujusmodi, nisi unicum beneficium obtinere.*

13

3. Ex privilegio apostolico mendicantibus concesso a Sixto IV. dispensare cum subditis suis regularibus possunt eorum superiores, prout videre est apud Rodr. *tom.* 1. *q.* 13. *a.* 6. quam facultatem revocatam a Sixto V. restituit Gregorius XIV. et concessit, ut praelati regulares dispensare cum illegitimis possint etiam ad prelaturas, sed non nisi in capitulo generali, vel provinciali, ut refert Rodriq. *l. cit.* Mirand. *man. praelat. tom.* 1. *q.* 19. *a.* 3. *et tom.* 2. *q.* 2. *a.* 2. apud quem legi possunt et Sixti V. et Greg. XIV. constitutiones.

Dixi *ex privilegio*; nam de jure communi cum religiosis illegitime natis dispensare ad praelaturas potest solus pontifex. Patet ex *c. ut filii* 1. et *c. fin. h. tit.* Proceditque hoc etiam de praelaturis intra ordinem; nam textus *cit.* generaliter loquuntur.

14

Dubitatur, an dispensatio impetrata super defectu natalium exigat interpretationem strictam, an vero latam admittat? *Ratio dubitandi est*, quia etiam facultas dispensandi, et legitimatio per rescriptum facta est interpretationis latae. Sed non est paritas: *non cum facultate dispensandi*; quia haec non adversatur juri communi, neque cedit in praejudicium tertii, sed potius cedit in salutem, et commodum plurimorum, quibus alias ad summum pont. cum magnis expensis, et molestiis recurrendum fuisset: adeoque favorabilis est: *Non etiam cum legitimatione per rescriptum;* quia ista est natalium integra, plenaque restitutio, ac singulare beneficium principis, quod ceteris paribus, latam interpretationem habet. Aliter res se habet in ipsa dispensatione, quae hoc ipso, quod a jure communi exorbitet, odiosa est, et restringenda.

Ex quo sequitur 1. si quis dispensatus a Papa sit simpliciter, ut non obstante defectu natalium possit suscipere ordines, dispensationem illam intelligendam non de sacris, sed de minoribus dunta-

xat ordinibus; Barbos. *de offic. episc. alleg.* 45. *num.* 4. Aliud dicendum, si quis dispensatus esset ad ordines sacros; is enim vi hujus dispensationis tacite censeretur etiam dispensatus ad ordines minores; Barb. *l. cit. n.* 5.

2. Dispensatio, quae data est etiam ad ordines sacros, extendenda non est ad beneficia, nisi ad simplex; quia ordines, et beneficia sunt quid diversum; Rebuff. *in prax. tit. de dispens. sup. def. natal. n.* 48. Excipitur beneficium simplex; nam jura mandant SS. ordinibus initiato de beneficio provideri; *c. proposuit* 6. *hic.*

3. Dispensatus simpliciter ad beneficia, non hoc ipso dispensatus censetur ad beneficium curatum; quia ad hoc major requiritur idoneitas; Pirh. *hic. n.* 22.

4. Dispensatus ad beneficia quaecunque non potest vi talis dispensationis promoveri ad dignitates, et personatus; Pirh. *l. cit.*

5. Dispensatus etiam ad dignitates non potest propterea promoveri ad dignitates, quibus cura animarum annexa est; Az. *p.* 6. *c.* 3. *q.* 6.

6. Dispensatus ad dignitates etiam curatas vi talis dispensationis non potest obtinere dignitatem principalem in ecclesia collegiata, aut principali proximam in cathedrali; quia istae juxta stylum curiae debent specialiter exprimi; Barb. *l. cit. n.* 14.

7. Dispensatus ad dignitates ecclesiasticas quascunque non ideo censetur dispensatus ad episcopatum, vel cardinalatum; nec dispensatus ad episcopatum promoveri potest ad archiepiscopatum; quia etiam hae dignitates ob excellentiam suam specialem expressionem requirunt; Barb. *alleg..* 1. *n.* 17.

8. Dispensatus ad unum beneficium, eo relicto, sine nova dispensatione non potest obtinere aliud; quia dispensatio super priore beneficio jam est sortita effectum suum, et ideo nihil ultra operatur; Pirh. *n.* 24. Aliud foret, si non dispensatus, sed revera legitimatus fuisset; tunc enim nova dispensatioue ad novum beneficium opus non haberet, cum per legitimationem sit omnino sublatus defectus natalium; Pirh. *l. cit.*

An dispensatus ad beneficium dispensatus etiam censeatur ad pensionem ecclesiasticam, controvertunt DD. Mihi placet sententia affirmativa, quam etiam tenet colendissimus antecessor, et professor meus P. Jacob Vviest. *hic. n.* 28. et probat decisionibus Rotae, quae *in una Legionensi* 10. *Oct.* 1577. diserte tenuit, illegitimum ecclesiasticae pensionis incapacem non esse, nisi quatenus incapax est clericatus, qua incapacitate submota, hoc ipso etiam fiat capax pensionis.

§. II.

De filiis clericorum in specie.

SUMMARIUM

Filii presbyterorum, et clericorum possunt esse legitimi, si scilicet ante clericatum, si ex legitima uxore sint procreati; et illegitimi, si procreati sunt post ordinem sacrum susceptum. De utrorumque capacitate ad beneficia tum paterna, tum ecclesiae paternae agitur. Et hinc

15

Quaeritur 1. an, et quomodo filii illegitimi clericorum arceantur a beneficiis paternis, et ecclesiae paternae? Resp. Horum, maxime presbyterorum, filii illegitimi, etiamsi dispensationem super defectu natalium obtinuerint, obtinere tamen non possunt ullum beneficium, aut quoquo modo ex officio (aliud est, si libere, et ex devotione) ministrare in ecclesia, in qua ipsorum pater beneficium aliquod quodcunque habuit: et si in tali ecclesia instituti, vel recepti sint ad ministerium aliquod, inde amoveri debent. Ita clari textus *c.* 2. 3. 4. 15. *et* 16. *h. tit.* quorum dispositionem renovavit trid. *sess.* 25. *c.* 5. *de reform.* ubi ratio datur, *ut paternae incontinentiae memoria a locis Deo sacratis . . . . longissime arceatur.*

16

Dub. 1. quibus casibus incapacitas haec procedat: Resp. 1. locum habet etiam in filiis illegitimis clericorum, susceptis ante clericatum, ut declaravit s. congreg. apud Garc. *de benef. p.* 6. *c.* 3. *n.* 15. 2. in susceptis a patre clerico, etiam in minoribus solum

constituto; Garc. *l. cit. n.* 4. 3. etiamsi hujusmodi illegitimi filii pater in ecclesia non fuerit canonice institutus, sed simplex tantum officium, e. g. cantoris, sacristae sine titulo exercuerit, ut iterum declaratum a s. congreg. testatur Garc. *l. cit. n.* 68. 4. Quamvis pater in ecclesia sedem, seu locum v. g. in ejus choro habuerit sine fructibus, solum ratione dignitatis, in alia ecclesia obtentae, ut ab iisdem card. declaratum perhibet Garc. *n.* 66. 5. Quamvis filius illegitimus religiosus sit factus: nam etiam iste a beneficio, et sacro ministerio in ecclesia, in qua pater beneficium obtinuit, arceri debet ob generalitatem jurium; Laym. *in c.* 2. *h. tit. n.* 2. Dixi *in qua beneficium obtinuit;* nam

17

Dubitari 2. potest, an in eadem ecclesia regulari filius illegitimus, et ejus pater possint simul esse monachi, vel canonici regulares? Resp. distinguendo inter jus antiquum, et novum *constitutionis* Gregorii XIV. incipit *circumspecta* editae *idib. mart.* 1590. et extat apud Quarant. *in summ. bullar. V. monasteria.* Illo poterant simul esse professi in eodem monasterio, ut colligitur *ex c. ad abolendam* 16. *h. tit.* quod solum prohibet, ne filii illegitimi *canonici fiant in ecclesiis saecularibus, in quibus instituti sunt patres eorum:* unde cum id, quod de uno prohibetur, de alio permittatur, censendum est tacite permitti, ut in ecclesiis regularibus recipi possint filii illegitimi, in quibus patres eorum religionem professi sunt. *At hoc posteriore Gregoriano* filius illegitimus, in religione, vel monasterio, in quo pater sive ante, sive post nativitatem dicti filii professus fuit, ipsius patre vivente, admitti non potest. Ex quo ipso tamen per contrarium sensum videtur colligi posse, quod patre mortuo talis illegitimus in eandem religionem, seu monasterium recipi possit.

18

Quaeritur 2. an et quomodo filii legitimi arceantur a beneficiis, quae patres eorum obtinuerunt in titulum? Resp. de his *c. ad extirpandas* 11. *c. Michael* 13. *c. c. dilectus* 17. *h. tit.* statuitur, ut etiam ipsi sine dispensatione Papae incapaces sint ad immediate obtinenda beneficia, quae patres eorum in titulum, tanquam rectores, aut vicarii perpetui obtinuerunt, idque ad tollendam speciem successionis *haereditariae, quae in beneficiis ecclesiasticis sacris constitutionibus odiosa, et Patrum decretis contraria est,* ut loquitur Trid. *sess.* 25. *c.* 7. *de reform.*

Dixi 1. *ad obtinenda immediate beneficia*; nam si inter patrem, et filium legitimum intercessisset alia persona extranea, et in patris beneficio ministrasset, hoc obtinere filius absque dispensatio-

ne posset, ut deciditur *c. ex transmissa* 7. *h. tit.* Ratio est, quia sic successionis haereditariae vitium purgatur, cum filius non tam patris, quam intermediae illius personae extraneae successor foret.

Dixi 2. *Beneficia quae in titulum etc.* nam beneficium, in quo pater tantum habuit vicariam, seu administrationem temporalem, obtineri a legitimo ejus filio etiam immediate potest, *c. constitutus* 8. *h. tit.* Ratio est, quia tali casu, collatio facta filio speciem haereditariae successionis non refert, cum pater in illo beneficio titulum, seu jus in re non habuerit.

Dixi 3. *quod obtinuit pater*; aliud enim beneficium in eadem ecclesia non tantum post patrem, sed etiam cum illo obtinere non prohibetur filius legitime natus, ut expresse habetur *c. ad haec* 12. *h. tit.*

19

Dub. 1. an sicut filius in beneficio patris, ita etiam pater in beneficio filii prohibeatur immediate succedere? Affirmat Host. *in c.* 7. *hoc tit. n.* 9. et alii apud Fagn. *ibid. n.* 26. Rationem dant, quia *can. apostolica* 7. *caus.* 8. *q.* 1. successio in beneficiis generaliter prohibetur; sicut autem filius succedit patri in bonis haereditariis, ita et pater filio suo praemortuo: ergo etc. *conf.* quia eadem est ratio in utroque ex correlativis: igitur idem etiam jus esse debet.

Sed communior cum abb. Butrio, Garc. etc. concedit patrem succedere posse in beneficio filio etiam immediate: idque 1. quia ejusmodi successio in jure canonico nuspiam est prohibita 2. quia jura, quae successionem filii in beneficium paternum prohibent, sunt odiosa, ut multis videtur: et esto, quod favorabilia sint, ut *n.* 21. innuam, sisti tamen in proprietate verborum debet, et cons. de filiis ad patres non extendenda 3. quia pater succedere in beneficio potest etiam filio suo illegitimo, ut declaratum a S. Congreg. notat Barb. *de offic. episc. alleg.* 63. *n*, 17. *in fin.*

Ex quo cadit argumentum contrarium; neque enim jus successionis ita proprie in ascendentibus, sicut in descendentibus (quos ipsa naturalis ratio ad successionem vocat) intercedere intelligitur.

20

Dub. 2. quis dispensare cum filio legitimo possit, ut patri suo in eadem ecclesia, et eodem beneficio immediate possit succedere? Resp. solus papa, adeoque nec episcopus, nec etiam legatus sedis apostolicae, nisi ex commissione speciali, *c. dilectus* 17. *h. tit.* Ratio est, quia generatim loquendo nullus praeter papam dispensare potest in canonibus universalibus, nisi id obtentum sit privilegio, aut introductum consuetudine legitime praescripta.

21

Quaeritur 3. an id, quod hucusque statutum ostendimus de filiis, etiam intelligendum sit de nepotibus clericorum? Certum est non posse istis succedere nepotes eorum illegitimos; quia nec aliorum beneficiorum absque dispensatione capaces sunt, ut dictum est *n.* 1.

Dub. 1. an in beneficio avi, patrui, avunculi etc. immediate succedere possint horum nepotes legitime nati? Resp. cum distinctione; nam nepotes in linea collaterali probabilius non prohibentur succedere etiam immediate. Sumitur ex *c. ex parte* 12. *de offic. deleg.* et *c. non sine* 2. *de arbitr.* Ratio est, quia inter collaterales non est tanta necessitudo successionis, ac proinde causa prohibitionis cessat.

Idem DD. non pauci affirmant de nepotibus per lineam rectam descendentibus; putant enim etiam hos sine discrimine succedere immediate in beneficium avi posse ex ratione, quia filiorum nomine ex propria significatione nominis non comprehenduntur nepotes, sed solum ex interpretatione quadam, quae non habet locum in dispositione filiis odiosa, sed in favorabili tantum.

Sed verius videntur sentire, qui cum Host. *in summ. hic* §. *qui filii presbyterorum vers. sed nunquid* discrimen faciunt, an pater nepotis adhuc superstes sit, an vero mortuus: vivente patre nepos immediate post avum obtinere ejusdem beneficium potest, non autem eodem mortuo. Ratio est, quia mortuo patre, in patris locum subintrat filius; hinc filii loco censetur, et avo succedit; §. *sui autem* 2. *inst. de haered. qualit.* cons. tota ratio prohibitionis locum in eo habet, videlicet, ut vitetur haereditaria successio in beneficiis. Haec autem causa cessat, quando pater adhuc in vivis est; nam hoc vivo, nepos etiam legitimus succedere avo in bonis ejusdem nequit.

Neque urget ratio posita in contrarium; nam etsi haec dispositio non sit favorabilis respectu filiorum, est tamen favorabilis respectu ecclesiae, ideoque in ea filiorum nomine comprehenduntur etiam nepotes illorum.

22

Dub. 2 an succedere immediate in avi beneficio possit etiam nepos ex ejus filio illegitimo legitime natus? Affirmat cum aliis Garc. *de benef. p.* 7. *c.* 3. *n.* 21. imo extendit ad nepotes etiam illegitimos: quod declaratum esse a s. cong. cardd. testatur *n.* 27.

Ego cum Pirh. *hic n.* 38. et aliis ab ipso *citt.* utor distinctione, qua *n. praec.* et dico, posse nepotem legitime natum ex filio illegitimo in beneficio avi succedere vivente patre, non vero post mortem patris, si hic, pater scilicet, legitimatus fuit, et succedere potuit in bonis paternis.

Ratio primi est, quia quod pater sit illegitimus, non obstare filiis ex eo legitime susceptis debet, cum nepos non ita repraesentet incontinentiam avi, ut filius patris, et licet filius praesumatur esse similis patri, non tamen avo nepos.

Ratio secundi, quia jus haereditariae successionis, patre mortuo, in ejusmodi nepotem transit: unde si hic avo succederet in beneficio, successio ista haberet speciem haereditariae successionis. *Conf.* quia ut *n. praec.* dictum est, neque nepos legitime natus ex filio legitimo tali casu avo suo immediate succedere potest in beneficio.

Addidi *si pater legitimatus succedere potuit etc.* nam si succedere iste non potuit, eo quod vitium natalium in ipso purgatum non sit, nihil impedit, quin succedere avo possit nepos ex tali patre susceptus, ob rationem allatam pro primo responsionis membro.

23

Dub. 3. an nepotes legitimi ex filio illegitimo procreati beneficium possint obtinere in ecclesia, in qua beneficium avus obtinet, vel obtinuit? Negat Engl. *hic n. 4.* motus ratione concilii, *ut paternae incontinentiae memoria quam longissime arceatur*, ut habetur *sess. 25. c. 15. de reform.* Verum textus iste non obstat; quia etiamsi beneficium in ecclesia avita obtineat nepos, adhuc paternae incontinentiae memoria arcetur longissime in filiis, dum hi ad hujusmodi beneficia obtinenda in ecclesia paterna incapaces redduntur.

Unde melius cum Pirh. *hic n.* 52. et aliis ab hoc *citt.* tenetur affirmativa sententia. Ratio est; quia concilium *l. cit.* paternae, non avitae incontinentiae memoriam arcere intendit. Accedit, quia decretum hoc trid. et constitutio Clem. VII. odiosa est, quippe quae principaliter tendunt ad tollendam memoriam incontinentiae paternae in odium ejus, et liberorum illegitimorum: in odiosis autem, et poenalibus neque avus patris nomine, neque nepos nomine filii venit, ut cum aliis notat Covar. *l. 2. var. c. 8. n. 2.*

Ex quo sequitur, etiam nepotem illegitimum, si dispensationem obtinuerit super defectu natalium, non prohiberi amplius, quin in ecclesia, in qua avus obtinuit beneficium, imo ipsum hujus beneficium consequatur, prout declaratum a s. congreg. testatur Garc. *c.* 3. *cit. n.* 27. et Barb. *alleg.* 65. *n.* 18.

TITULUS XVIII.

De servis non ordinandis et eorum manumissione.

SUMMARIUM

1 *Definitio servorum, et horum varietas.*
2 *Incapacitas eorum ad ordines.*
3 *Modus duplex, quo ista tollitur?*
4 *Quid juris, si de facto servus aliquis ordinetur?*
5 *An filius fam. sine patris licentia ordinari possit.*
6 *Quid juris, si servus religionem inscio domino ingrediatur?*
7 *An servus a domino post susceptos ordines revocatus gaudeat privilegio clericali.*

Post vitium natalium, quod est impedimentum originis, sequitur de servitute, quod est impedimentum conditionis personae.

1

. Quaeritur 1. Quid sit servus, et quot eorum sint genera? Resp. Hominum, qui servi nomine veniunt, sunt tria maxime genera' 1. *Servi proprie dicti*; hi a JCTis communiter definiuntur, quod sint homines, qui jure gentium contra naturalem libertatem dominio nostro subjiciuntur. Tales olim fiebant quatuor praecipue modis. 1. *Nativitate*; nam qui nascebantur ex matre serva, etiam ipsi sequebantur conditionem servilem matris; §. *servi* 4. *inst. de jur. person. l. et servorum* 5. §. *servi* 1. *ff. de stat. hom.* 2. *Captivitate*; nam qui capiebantur in bello justo, capientium subjiciebantur dominio §. *item ea* 17. *inst. de rer. divis.* 3. *venditione sui ipsius;* nam si quis, cum esset major 20. annis, sciens, prudensque ad participandum pretium se venundari passus est, in poenam privabatur libertate; §. *servi cit. inst. de jur. person.* 4. *revocatione libertatis in servitutem*, quod fieri poterat ob ingratitudinem commissam in patronum; *l.* 2. *c. de libert.* Videatur Az. *p.* 2. *l.* 2. *c.* 31. et interpp. *ad* §. 4. *cit.* Haec servitus inter christianos sublata est; nam christiani omnes in honorem characteris baptismalis sunt liberi: in paganis autem, et infidelibus hodiedum locum habet.

2. *Adscriptitii*, *et originarii*. *Adscriptitii* dicuntur, qui glebae, sive fundo colendo adscripti, et personaliter obligati sunt, ita ut a cultura sine voluntate domini eos manumittentis recedere possessionem deserendo nequeant. *Originarii* appellantur, qui ex ita adscri-

ptis nati sunt. Utriusque generis multi hodiedum in Germania nostra dantur, et vulgari appellatione dicuntur *leibeigne*, quamvis alias sint homines liberi; cons. servi sunt in latiore duntaxat sensu.

3. *Famuli conductitii*: qui abusive solum dicuntur servi, quod operam pro annua mercede dominis suis locent.

2

Quaeritur 2. quinam servi ab ordinibus repellantur? Resp. 1. Servi proprie dicti; nam isti ut ordinari licite possint, opus est, ut plene manumissi fuerint a suis dominis. Ex quo sequitur, nec libertos, vel libertinos ordinari posse, si manumissi sint quidem, cum retentione tamen obsequii temporalis; *can. quicunque* 5. *dist.* 54. ratio est, quia ad ordines promovendi ab omni jugo dominico debent liberati esse; *can. si quis* 7. *dist. cit.*

2. Ordinari (imo et gradus academicos, ut praxis habet, consequi) non possunt servi adscriptitii, et originarii; quamvis enim, ut *n. praec.* dictum est, absolute sint homines liberi, in iis tamen locum pleraque habent, quae de servis non ordinandis a ss. canonibus sunt constituta, ut notant Pirh. *hic n.* 8. Vvagnereck *ad rubr. h. tit.* Vviest. *n.* 9. Neque obstat *can. si servus* 20. *dist.* 54. ubi in fine dicitur, quod *adscriptitii in possessionibus clerici fieri, etiam praeter voluntatem dominorum possint;* nam ut *l. cit.* advertit Pirhing, ibi sermo est de adscriptitiis ratione possessionum tantum, qui sine voluntate dominorum clerici fieri possunt, ita tamen, ut clerici facti *impositam sibi agriculturam adimpleant*, ut ibidem dicitur.

3. De famulis conductitiis apud omnes convenit, eos libere ad ordines promoveri posse; quia, ut *num. praec.* dixi, tantum abusive sunt servi.

3

Quaeritur 3. quomodo tolli impedimentum servitutis, seu irregularitas ex defectu libertatis oriunda possit? Resp. Tolli potest dispensatione et manumissione

Dub. 1. quis dispensare in irregularitate hac possit? Resp. Non potest episcopus, sed solus papa. Quod episcopus dispensare non possit, patet *ex c. de servorum* 2. *h. tit.* ubi istis omnis facultas servos ordinandi, ac proinde etiam quoad ordines dispensandi diserte adempta est. Quod vero papa possit, exinde constat, quod impedimentum istud descendat ex jure ecclesiastico; *toto h. tit.* Hoc tamen etsi verum sit, pontifex tamen hac sua potestate non facile, et vix unquam utitur, teste Corrad; *prax. disp. apost. l.* 3. *c.* 8. *n.* 2. et ratio patet, quia tali dispensatione praejudicatur dominis, dum ab horum servitio vel omnino extrahuntur, vel saltem impediuntur.

Dub. 2. quomodo fieri manumissio servorum possit? Resp. Potest fieri dupliciter, videlicet vel simpliciter, nulla reservatione facta, vel facta aliqua reservatione operarum, et harum quidem vel temporalium, vel spiritualium. Ut manumissus ordinari possit, nullas dominus sibi reservasse operas temporales debet, ut colligere est ex *can. quiscunque* 5. *dist.* 54.

Dixi *temporales*; nam spirituales operas reservare sibi dominus in servo ordinando potest, debetque iste has eis praestare, alias si post ordines acceptos praestare illas recuset, deponendus est; *c. nullus* 4. *h. tit.* Neque in hac reservatione operarum spiritualium periculum est aliquod simoniae; quia libertas non pro re spirituali, sed pro obligatione perpetuo serviendi quoad operas spirituales conceditur.

4

Quaeritur 4. quid juris, si defacto servus aliquis ordinetur? Resp. multum referre, an ordinetur sciente, nec contradicente, an vero ignorante, vel contradicente domino.

Si primum, servus, etsi minores duntaxat ordines, vel primam etiam tonsuram acceperit, hoc ipso fit liber; *can. si servus* 20. *dist.* 54. Ratio est quia ex dispositione, sive interpretatione juris habetur pro absolute manumisso: ac proinde, tanquam persona divinis obsequiis etiam domini voluntate dicata, ad pristinam conditionem revocari nequit; *arg. reg. semel* 51. *in* 6.

Si secundum, iterum distinguendum est, an minores tantum, an vero etiam majores, et quos susceperit ordines; nam si ordines tantum minores acceperit, manet servus, et repetenti domino restituitur; *can. frequens* 10. *dist.* 54. *et c. de servorum* 2. *h. tit.* Neque obstat, quod semel dicatum Deo non debeat amplius ad profanos usus transferri; *reg. semel cit.* quia hoc fere tantum procedit in rebus inanimatis, ut aliis *citt.* notat Barb; *in c.* 2. *cit. num.* 5. vel si de rebus animatis etiam, intelligi tantum debet, quando res illa pleno jure dicata est Deo, et ab hoc acceptata; talis autem non est consecratio, quae fit per minores ordines, cum his initiatus matrimonium contrahere, et a divino ministerio ad vitam, et negotia secularia transire valeat.

At si servus ejusmodi majoribus ordinibus initiatus fuit, ignorante, vel contradicente domino, iterum subdistinguendum est, an episcopus sciverit servum esse, vel non; *Si scivit*, statim fit liber, in officio permanet, et episcopus tenetur domino dare duos servos aeque bonos, vel eorum aestimationem; *can. si servus* 19. *dist.* 54. *Si ignoravit*, tunc vel in subdiaconum, aut diaconum tantum est ordinatus, vel etiam in presbyterum; *Si in subdiaconum, vel*

diaconum tantum, vel alium servum aequalem, vel sui aestimationem de peculio, cujus usum habet, domino exhibet, vel si neutrum praestare valeat, domino repetenti restitui ipse debet; *can. ex antiquis* 9. *in fin. dist. cit.* Debet tamen repetitio haec fieri intra annum, a die scientiae factae ordinationis numerandum; nam si hoc tempore elapso revocaverit servum ita ordinatum dominus, non amplius auditur, sed servus ita ordinatus ex interpretatione juris manumissus censebitur; *can. si servus* 20. *dist. cit.*

Si vero hujusmodi servus ordinatus sacerdos fuerit, non potest revocari in servitutem, etiamsi domino integre satisfacere nequeat, sed solum cogitur amittere peculium, si quod habet, illudque cedere domino; vel si peculium nullum habet, serviet domino ita exigenti in spiritualibus officiis, ut ita consulatur simul honori sacerdotali, et dominus, exhibito sibi altiori, et utiliori ministerio, jacturam commodi temporalis aequius ferat; *can. ex antiquis*, *et can. seq. dist. cit.*

5

Quaeritur 5. an filiusfamilias sine licentia patris ad ordines ss. promoveri possit? Resp. Etsi valde deceat, ut consensum hujus requirat, simpliciter tamen ordinari potest sine hujus consensu, ut recte advertit Engl. *hic n.* 7. Ratio est, quia de hoc in jure canonico statutum nihil reperitur; neque etiam de jure civili tanta est patri concessa potestas; imo si concessa foret, tanquam disponens de re ecclesiastica, non deberet attendi. *Conf.* a pari cum religioso, qui sine abbatis, qui pater ipsius spiritualis est, licentia, zelo religionis transire potest ad strictiorem ordinem; *c. licet* 18. *de regular.*

Dubitatur, an clericatus liberet a patria potestate? Resp. Excepta dignitate episcopali, non liberare; *l. sacrosanctae* 34. *et auth. seq. C. de episc. et cler.* Ex quo sequitur, etiam bona, a clerico ante clericatum acquisita, si castrensia non sint, vel quasi castrensia, manere sub jure, et administratione patris, ut notat Engl; *hic n.* 8. *Dixi ante clericatum acquisita*; nam acquisita post clericatum ex speciali privilegio clericis indulto in numerum peculii quasi castrensis redacta sunt, ita ut de his libere disponere, et testari valeant; *l. sacrosanctae cit. et auth. presbyteros eod.*

6

Quaeritur. 6. quid juris, si servus religionem inscio domino ingrediatur? Resp. Intra triennium domino illum repetenti; *restitui debet cum omnibus, quae attulit, fide tamen accepta de impunitate*, ut dicitur; *can. si quis incognitus* 3. *caus.* 17. *q.* 2. restitutus autem, si in sua receptione in religionem usus est fraudibus,

manebit nihilominus obstrictus votis, et religioni obnoxius, quantum in ipso est: idque in poenam sceleris, quia usus est fraudibus. Mirand; *man. prael. tom.* 1. *q.* 17. *a.* 1. *concl.* 2. *et* 3. *excipitur* si etiam monasterium sit in culpa v. g. quod sciverit eum esse servum, vel neglexerit inquirere in conditionem ejusdem; tum enim servus, professione facta, non repetetur, sed monasterium satisfaciet domino secundum boni viri aestimationem; Mirand. *l. cit. concl.* 4.

Dubium est de conditione ipsius religiosi professi, an servi, an vero filiifam: loco habendus sit? Resp. Quoad acquisitionem aequiparatur servo; quia quidquid acquirit, acquirit monasterio; *auth. ingressi C. de ss. eccles.* Quoad cetera habetur loco filiifam: quia status religiosus magis filialis, quam servilis est: Bart; *in l.* 1. *ff. de vulg. et pupill. substit.* Imo, ut notat Konig; *hic n.* 7. nec nobilitatem amittit, ut adeo etiamnum hodie eidem nobilitatis titulus de jure quadret, modo omnis ambitio, et vana jactantia, quam per ingressum religiosus abscidit, ab eo exulet.

7

Quaeritur 7. an si servus, qui domino ignorante, vel contradicente, subdiaconus, vel diaconus ordinatus est, postea in servitutem vindicetur, retineat usum ordinis suscepti, et adhuc gaudeat privilegio canonis, et fori? Resp. Non solum amittere usum ordinum, sed etiam privilegium fori; *can. ex antiquis* 9. *et ibi* Gloss. *V. Religioso privilegio. dist.* 54. Quoad privilegium canonis non conveniunt omnino dd. Prae aliis placet sententia Turrecr. qui *in can. nulli* 2. *dist. cit.* utitur distinctione, et dicit talem clericum retinere privilegium canonis quoad personas alias, non tamen respectu domini, cui per ordinationem non debet fieri praejudicium. Poterit ergo post vindicationem dominus ejusmodi servum, ordinibus non obstantibus, corrigere, ut prius, quod colligitur ex *can. nulli cit.* ubi dicitur, quod talis clericus *sit illius conditionis, cujus fuerat ante gradum*, seu ordinem susceptum, sed non est dubium, quin antea potuerit verberari a domino: ergo et nunc.

TITULUS XIX.

De obligatis ad ratiocinia ordinandis , vel non.

SUMMARIUM

1

Impedimento conditionis personae affine est , quod reperitur in obligatis ad ratiocinia, quia nec ipsi omnino liberi sunt. Unde merito ab ordinibus repelluntur , donec se officiis, et negotiis publicis expedierint , prout statutum est *c. un. h. tit.* Ratio sic statuendi fuit maxime triplex. 1. quia tales magis intentione fugiendi ratiocinia , et forum civile , quam amore religionis ad clericatum praesumuntur transire. 2. quia ejusmodi ordinatio faceret deteriorem causam eorum , quibus sic ordinati obligantur ad ratiocinia , cum in eos post ordines susceptos plena executio ob privilegium competentiae fieri nequeat. 3. quia fieri posset , ut propter hujusmodi obligationem vel ipsi hujusmodi officiales , vel ecclesia , cui adscripti sunt , magnis vexetur litibus , et inde ortis incommodis.

2

Quaeritur 2. quinam sint , qui hoc decreto excluduntur a susceptione ordinum ? Resp. 1. qui ob publicam administrationem bonorum reip. obligati sunt ad ratiocinia : quales sunt thesaurarii , quaestores , tributorum publicorum susceptores etc. *can. un dist.* 53. 2. probabilius obligati ad ratiocinia etiam ob administrationem privatam , uti sunt tutores pupillorum , curatores minorum, actores, executores , procuratores , depositarii etc ; *c. un. h. tit.* 3. Alii quicunque , qui quocunque alio officio , administratione , aut negotiatione saeculari obstricti sunt , ob quam minus expediti reddantur ad serviendum deo in officiis spiritualibus : quales sunt obligati militiae *can. un. cit.* obligati ratione feudi ad obsequium personale ,,

quod repugnet ordini clericali *arg. can. credo 2. caus. 21. q. 3.* conductores vestigalium, fisci, agrorum colendorum; et quicunque alii exercentes alias negotiationes, quae clericis prohibitae sunt *can. credo. cit. et seq. c. multa 1. et c. seq. ne cleric. vel monach.* Ili igitur omnes, et his similes ordinandi non sunt, nisi prius ab hujusmodi muneribus, et obligationibus sint liberati; quia juxta Apostolum 2. *Timoth. 2. v. 4. nemo militans DEO implicat se negotiis saecularibus.*

3

Quaeritur 2. an omnia officia, et administrationes his obligatos prohibeant a suscipiendis ordinibus? Resp. Illae solum, quas clerici non possunt suscipere; nam illae, quas suscipere in se post clericatum adeptum possunt, etiam ab ordinibus suscipiendis eosdem non prohibent. Tales sunt 1. Procuratores, tutores, curatores miserabilium personarum, v. g. viduarum, orphanorum, pauperum, aliorumque similium, humano auxilio destitutorum. 2. Administratores rerum alicujus ecclesiae, vel alterius causae piae. 3. Qui legitimam tutelam proximorum agnatorum habent. 4. Principum cancellarii, consiliarii; imo etiam causarum civilium judices. Vide Pirhing. *hic n.* 3. Vviestner *n.* 4. et alios ab his *citt.*

4

Quaeritur 3. utrum ad ordines admitti possint etiam alii rerum temporalium administratores, si isti, deposita administratione, principales suos praestita fide jussoria, vel alia cautione idonea, securos reddiderunt de rationibus reddendis, et debitorum solutione, in sui defectum ab alio facienda? Resp. Affirmative. Ita Abb. *in c. un. h. tit. n.* 10. Barb. *alleg.* 10. *n.* 47. Pirhing *hic n.* 3. Vviestner *n.* 5. Proceditque hoc, etsi debita ex administratione contracta nondum solverint. Suar. *D.* 51. *de censur. s.* 3. *n.* 23. Ratio est, quia ss. canones in praedictis administratoribus, ut ad ordines admitti possint, solum exigunt, ut administrationis onus deposuerint; et ratiocinia reddiderint; propter obligationem autem debiti solvendi eos nuspiam excludunt.

5

Quaeritur 4. an removeri ab ordinibus suscipiendis possit, qui post redditas rationes administrationis, seu officii, debito pecuniario obstrictus permanet, cui solvendo non est? Resp. Si hic bonis cedat, non est excludendus ab ordinibus, ut aliis *citt.* notat Pirhing *hic n.* 5. An hoc procedat tantum in debito contracto ex administratione privata, an vero etiam in contracto ex administratione publica, controversia est inter dd. Aliqui apud Suar. *l. cit. n.* 21. putant debitores reip. ex publica administratione ordinari non posse,

eo quod tales neque ad honores admittendi sint, donec solvant. *l. rescripta* 6. §. *debitores* 1. *ff. de muner. et honorib.* Sed textus iste non obstat: quia lex civilis irregularitatem non potest inducere, neque id, quod disponitur de saecularibus honoribus, extendi debet ad dignitates, et ordines ecclesiasticos.

Quare dicendum cum Suar. *l. cit. n.* 23. responsionem datam procedere, sive debitum pecuniarium sit contractum ex privata, sive etiam ex publica administratione, modo rationes sint redditae, ac finitae. Ratio generalis est, quia qui bona sua creditoribus cedit, reservata sibi congrua sustentatione, liber est, donec ad meliorem fortunam pervenerit, prout dicitur *l.* 3. *tit.* 23. *n.* 25. *et seqq.*

6

Quaeritur 5. utrum a susceptione ordinum arceantur, qui aliis ex promissione, mutuo, emptione, conductione, vel alio contractu ortam ad ratiocinia obligationem habent? Resp. Si obligatio ista non oriatur ex administratione rerum alienarum, capaces sunt ordinum, non obstante illa obligatione. Ratio est, quia eos ab ordinibus removendos nullo jure expressum est, et dispositio *c. un. h. tit.* tanquam odiosa extendi non debet. *Excipitur*, quando sic obligato est mota lis de dolo, vel brevi movenda; hic enim pendente lite ab ordinibus est repellendus: et ratio est, quia si iste ex tali actione condemnaretur, redderetur infamis; §. *ex quibusdum inst. de poen. tem. litig. l. praetoris* 1. *l. furti* 6. §. *mandati* 5. *ff. de his, qui notant. infam.* Imo si manifestum sit ipsum de dolo teneri, potest episcopus eum repellere ab ordinibus, sicut quemlibet criminosum, et infamem; gloss. *in c. un. V. ratiocinia in fin. h. tit.*

7

Quaeritur 6. quis dispensare cum obligatis ad ratiocinia possit, ut ad ordines promoveri possint? Resp. Potest solus pontifex: quod tamen non facile solet, tum propter periculum damni, et infamiae inde redundaturae ad ecclesiam; tum vero propter praejudicium eorum, quorum res administrarunt, ut testis est Corrad. *Prax. disp. apost. l.* 3. *c.* 8. *n.* 2.

TITULUS XX.

De corpore vitiatis ordinandis, vel non.

SUMMARIUM

1 *Ab ordinatione removet vitium corporis.*
2 *Et imprimis mutilatio.*
3 *Truncatus voluntarie etiam parte membri irregularis est.*
4 *Similiter, qui indiscreto zelo se castraverunt, vel castrari permiserunt.*
5 6 *Etiam vocis conservandae gratia.*
7 *Non vero, qui inscii, vel inviti vitium hujusmodi passi sunt.*
8 *Etiamsi culpa sua causam dederint.*
9 *Debilitati quinam?*
10 *Quae impotentia ab ordinibus arceat?*
11 *Quando morbus?*
12 *An simpliciter, an vero solum ab ordine, cujus actum exercere non potest.*
13 *Quinam dicantur deformes?*
14 *An deformitas etc. removeat etiam ab exercitio ordinis suscepit, et quomodo.*
15 *Quis judicare in dubio isto possit?*
16 *Quis dispensare in impedimento isto?*

1

Licitam ordinationem impedit etiam vitium corporis, ut habetur *can. si quis* 4. *et seqq. dist.* 55. *c. de presbytero* 1. *et tot. tit. praes.* nec immerito; nam etiam in antiqua lege, qui vitium, aut maculam habebant in corpore, a divino ministerio arcebantur; *Levit.* 21. *a v.* 17. Oritur autem impedimentum hoc ex triplici maxime vitio, videlicet ex mutilatione, debilitate, et deformitate. Ut ordinationem impediat, defectus ratione unius saltem istorumi debet esse talis, ut vel congruum ordinis usum, et exercitium, praecipue celebrationem missae impediat, vel notabilem deformitatem, aut horrorem afferat, sicque faciat, ut qui illo laborat, sine indecentia, periculo irreverentiae, aut scandalo nequeat peragere sacrum ministerium *c, de presbyteris* 1. *c. cum de tua* 2. *et c. fin. h. tit.*

2

Quaeritur 1. Quinam *mutilati* dicantur? Et quando aliquis ratione mutilationis impediatur a suscipiendis ordinibus? Resp. *mutilati* proprie dicuntur, qui membro aliquo carent; Pirh. *hic n.* Engl. *n.* Konig. *n.* 2. Vviestner *n.* 2. Porro *membrum* proprie dicitur ea pars corporis, quae notabilem, et peculiarem, sive ab aliis corporis par-

tibus distinctam, et diversam functionem, et officium habet, ut sunt lingua, oculus, auris, nares, manus, pes etc. Reliquae, quae tantum coadjuvant partes principales in sua functione, ut digiti, non sunt membra, sed partes membri; Barbos. *de offic. episc. alleg.* 42. *n.* 11. Ut ratione mutilationis quis arceatur a ss. ordinibus debet esse truncatus aliquo membro, nec sufficit, ut careat parte membri, e. g. digito, nisi pars illa abscissa adimeret potestatem celebrandi, ut si pollex, vel alius digitus ad celebrandum requisitus abscissus esset; vel deformitatem operaretur scandalosam; Barb. *l. cit. n.* 12.

3

Dub. 1. An absolvat ab irregularitate defectus, seu truncatio membri non necessarii, si haec accidat propria ipsius ordinandi, vel ordinati culpa; qui v. g. sibi ipsi membrum aliquod, vel membri partem abscidit, aut ab alio abscindi jussit, vel rogavit? Resp. negative; nam hic tanquam irregularis tam ab ordinibus suscipiendis, quam ab usu susceptorum removendus est, etsi ejusmodi mutilatio, vel abscissio nec usum ordinis impediat, nec gravem deformitatem afferat. Ita habetur *can. si quis abscidit* 4. *can. qui partem* 6. *dist.* 55. *et c. ex parte* 5. *h. tit.* Ratio est, quia hoc casu non tam consideratur defectus, aut deformitas ex abscissione relicta, quam injuria creatoris, et saevitia voluntatis sibi ipsi ferrum injicere praesumentis, ut colligitur *ex can.* 4. 5. *et* 6. *dist. cit.* Proceditque hoc, etsi defectus, et culpa etiam abscindentis sibi partem membri non sit notoria; quia canones hic relati non fundantur in notorietate facti, sed in saevitia, quam quis in se exercuit, ut recte aliis *citt.* observat Garc. *de benef. p.* 7. *c.* 12. *n.* 5.

4

Dub. 2. An irregulares sint, qui aut indiscreto zelo, h. e. studio conservandae castitatis, aut causa retinendae vocis vel cantus seipsos castravere, aut castrari permisere? De primis clarus est textus *can. hi qui* 5. *dist.* 55. *et c. significavit* 1. *h. tit.* nempe eos irregulares esse vel totaliter, si laici adhuc fuerint, vel partialiter, si talis sacerdos jam fuerit, ita ut missam celebrare, et probabiliter nec ut diaconus, vel subdiaconus assistere possit, licet alia officia sacerdotalia exercere possit. Castratos causa retinendae vocis, et cantus ab irregularitate hac multi absolvunt cum Pasqualigo, Salonio, Caramuele: idque ex multiplici ratione: 1. quia *can. citt.* irregularitatem hanc inducentes loquuntur de sui mutilatione facta ex indignatione, aut indiscreto zelo, 2. Quia licet homo non sit dominus suorum membrorum, est tamen usufructuarius, qui potest rem ususfructuariam meliorem facere, e. g. inutiles arbores excidendo, meliores inserendo etc. simile quid contingit in casu nostro, quippe cùm

vox suavis, maxime ad cultum divinum ordinata, sit perfectio corporis, quae pluribus membris, praesertim habita status consideratione, non necessariis praestat. 3. Quia talis castratio plerumque etiam affert magnam utilitatem temporalem, dum suavitas vocis eam passim acceptum reddit principibus, et stipendia ei sufficientia ad lautam sustentationem comparat.

5

Sed hoc non obstante, probabilius est, pro irregularibus habendos, qui vocis causa castrari se libere permiserunt. Ita aliis *citt.* Bonac. *de censur. d.* 7. *p.* 2. *n.* 34. Lezan *QQ. regul. tom.* 3. *v. irregularitas n.* 75. Engl. *hic n.* 5. Konig. *n.* 5. Viestner *n.* 22. et colligitur 1. ex *can.* 4. 6. 7: *dist.* 55. et *c. ex parte* 5. *h. tit.* ubi ab ordinum susceptione, et susceptorum exercitio generaliter repelluntur omnes, qui ita sibi vim inferre ausi sunt, vel affectarunt, ut ab aliis abscinderentur. 2 quia castratio procurata propter servandam castitatem, et sic propter finem supernaturalem, irregularitatem inducit, ut *n. praec.* dictum est; igitur multo magis eam inducet facta, aut procurata propter solam vocem, tanquam finem longe ignobiliorem. 3. quia mutilatio sui nunquam licet, nisi quatenus hoc exigit necessitas, sive salus totius corporis, vel membri alicujus principalis, ut cum s. Thom. 2. 2. *q.* 65. *a* 1. communis DD. sensus est.

6

Neque urgent argumenta opposita. *Ad* 1. extensionem *citt. can.* ad nostrum casum generalitas rationis suadet, qua utuntur videlicet, quod hujusmodi seipsos abscindentes sint sui quasi homicidae, et injurii DEO etc. quae rationes pugnant etiam in casu praesenti. *Ad* 2. suavitas vocis ab hujusmodi eviratis ferme frequentius extra ecclesiam, et nonnunquam etiam intra ad lasciviam potius, quam cultum divinum servit: et esto plurimum ad hunc serviat, non tamen illi est necessaria. *Ad* 3. utilitas illa temporalis, et lucrum pecuniarium minus est bonum, quam malum sit probrum evirationis, cum per hanc violetur dominium divinum, qui usumfructum quidem corporis nostri concessit, sed non alio modo exercendum, quam quatenus id gratum est ipsi.

7

Dub. 3. An etiam irregulares sint, qui abscissionem, vel aliam corporis mutilationem inviti, vel inscii passi sunt? Resp. Si hujusmodi mutilatio congruum ordinis exercitium non impediat, nec deformitatem corporis notabilem afferat, ut scandalum pariat, irregulares non esse, si culpa sua mutilationi causam ipsi non dederunt. Ita Suar. *de censur. d.* 51. *S.* 2. *n.* 10. et communis DD. colligitur ex *c. ex parte* 3. *et* 5. *h. tit.* Ratio est, quia tunc cessat omnis causa im-

ponendi irregularitatem, cum et culpa absit, et defectus impedimentum, vel deformitatem non habeat; sine culpa autem, vel saltem causa irregularitas non imponitur. *Ex quo sequitur*, ad omnes ordines, etiam episcopatum, promoveri posse, qui hujusmodi abscissionem vel a medicis, vel a parentibus, aut aliis, vel inviti vel inscii, sive cantus, sive alia causa passi sunt, ut constat ex *can. qui partem* 6. *et pluribus seq. dist.* 55. Ratio, et disparitas inter casum *n.* 3. *et seq.* datur *can. qui partem cit.* quia videlicet in illis, qui propria culpa se mutilant, vel mutilari ab aliis sinunt, perversa voluntas juste vindicatur, in his autem, casus, vel alienum factum veniam meretur.

8

Addidi, *saltem si culpa sua mutilationi causam ipsi non dederunt*; nam an casu, quo quis per culpam, v. g. rixando, vel adulterium committendo causam dedit mutilationi sui ab alio per injuriam, vel a judice in poenam illatae, hanc passus irregularis sit, major est controversia? Affirmant non pauci cum Suar. *S.* 2. *cit. n.* 8. saltem si mutilatio sit perfecta, ita ut integrum membrum abscissum sit, idque ex duplici capite. 1. Quia *c. de presbyteris* 1. *h. tit.* presbyter, qui in duello partem digiti amisit, non nisi *post peractam* poenitentiam, et misericorditer celebrare fuit permissus. Igitur prius irregularis fuit. 2. quia si quis esset causa culpabilis talis mutilationis in alio, esset irregularis: ergo etiam cum est causa talis mutilationis in seipso.

Sed dicendum, si hujusmodi mutilatio decentem ordinis usum non impediat; probabilius etiam tali casu irregularitatem non induci. In Garc. *de benef. p.* 7. *c.* 12. *n.* 9. Pal. *tr.* 29. *d.* 6. *p.* 12. *n.* 3. Vviest. *hic n.* 19. *et seqq.* et apud hos alii. Ratio est, quia irregularitas non incurritur, nisi in casibus jure expressis *c. is qui* 18. *de sent. excom. in* 6. atqui nullo juris textu sufficienter probatur, quod in tali casu irregularitas incurratur, cum omnes loquantur de eo solum, qui per se, vel per alium sibi aliquam partem corporis voluntarie amputavit: igitur ille, qui amputationi violenter in se factae causam dedit, ab hac irregularitate probabilius erit immunis.

Neque obstant argumenta adversae sententiae. *Ad* 1. ibi poenitentia fuit injuncta ob scandalosam duelli oblationem, et acceptationem, qua quia suspensionem incurrit, hinc misericordia opus erat, ut haec poena illi presbytero remitteretur. *Ad* 2. de eo, qui causa culpabilis est mutilationis in alio, expressum est jure *c. sententiam* 9. *ne cleric. vel monach. et c. tua nos* 19. *de homicid.* nihil simile expressum est de nostro casu.

9

Quaeritur 2. quinam dicantur *debilitati?* et quando prohibeantur a susceptione ordinum? Resp. *Debilitati* dicuntur, qui licet membra omnia, et integra habeant, eorum tamen unum saltem inutile, et insufficiens habent ad functiones, et ministerium, ad quod praestandum a natura est ordinatum, ut sunt oculus caecus, auris surda, manus, vel pes aridus, crus contractum etc. Huc revocari possunt morbosi, qui continuo, et gravi vel animi, vel corporis morbo laborant; Engl. *hic n.* 2. Konig. *n.* 2. Vviest. *n.* 3. Proinde tanquam debilitati ab ordinibus arcentur, qui vel omnino impotentes sunt ad celebrandum, vel ob morbum animi aut corporis secure, et debito modo celebrare non possunt. Hinc

10

Dub. 1. quinam ob impotentiam celebrandi, seu impedimentum secure, et debito modo celebrandi, et exercendi ordines prohibeantur ordinari?

Resp. 1. qui utraque, vel alterutra manu caret, aut illam mancam, et inutilem habet; *c. exposuisti* 6. *h. tit.*

2. Cui digiti cum medietate palmae abscissi sunt; *c. presbyterum* 2. *de cler. aegrot.*

3 Qui digito caret, non quocumque, sed qui ad frangendam hostiam sit necessarius, qualis est pollex cum indice; *c. fin. h. tit.*

4 Captus usu pedum, ut his introire, et stare ad altare Dei non possit; *can. nullus episcopus* 57. *dist.* 1. *de consecrat.*

5 Surdus, et mutus juxta *can.* 77. *Apostolorum*: quamvis, cui post ordinationem surditas advenit, privatim saltem celebrare sine ministro respondente possit, ad quod quidem non est necessaria dispensatio papae, utiliter tamen petitur. Pirhing. *hic n.* 5.

6 Caecus utroque, vel sinistro solum oculo, qui de stylo curiae *oculus canonicus* appellatur: quod tum verum est tantum, quando ita luscus sine indecora faciei conversione missae canonem non potest legere; nam si oculus dexter virtute visiva ita praestaret, ut is legere decenter posset, irregularitatem non induceret, ut cum pluribus aliis testatur Navar. *Man. c.* 27. *n.* 199. Laym. *l.* 1. *tr.* 5. *p.* 5. *c.* 7. *n.* 2. Dian. *p.* 4. *tr.* 2. *resol.* 73. §. *sed difficultas.* Pirhing. *hic. n.* 6. Engl. *n.* 5. Konig. *n.* 5. Vviestn. *n.* 8.

7 Abstemii, sive qui vinum omnino non bibunt; hi enim cum sacrum sanguinem, sub specie vini non possint sumere, admitti saltem ad sacerdotium nequeunt; Abb. *in* 5. *de celebr. miss. n.* 1. Gutier. *qq. can. c.* 4. *n.* 8. Barb. *alleg.* 42. *n.* 54. et apud hunc alii.

11

Nanus, qui ita parvus est, ut brachia attollere nequeat, quatenus requiritur ad altaris ministerium; Pirhing. *l. cit. n.* 5.

Dub. 2. quando contrahatur irregularitas ob morbum animi, vel corporis? Resp. Quando is talis est, ut inferat debilitatem, vitium, aut horrorem, seu gravem deformitatem perpetuam, et moraliter incurabilem, ut ex communi docet Suar. *d.* 51. *de censur. sess.* 2. *n.* 17. in specie ex causa morbi irregulares sunt.

1. Leprosi *arg. c. de rectoribus* 3. et *c. tua nos* 4. *de cleric. aegrot.* Si tamen sacerdos aliquis post ordinationem in lepram incidat, privatim celebrare non est prohibendus; Sylv. *v. corpore vitiati q.* 9.

2 Amentes, furiosi, epileptici, etsi liberati videantur; quia vix unquam perfecte sani creduntur; Sylv. *l. cit. q.* 8. Si presbyteri jam sint, distinguendum; nam si perfecte liberati videantur, ministrare in ordinibus susceptis poterunt, et ad celebrationem missae admitti: si non ex integro, et perfecte, videndum, an frequenter patiantur aliquam harum passionum; et tunc abstinere debebunt omnino: an vero raro, et tunc privatim celebrare poterunt adjuncto socio sacerdote, qui missam perficiat, si forte morbo corripi eos contigerit.

3 Arreptitii, seu obsessi a daemone. Hi enim, etsi antequam malum hoc paterentur, ordinati sacerdotes fuissent, sine dispensatione tamen celebrare, vel ad altiorem ordinem promoveri non debent; *can. communiter* 3. *dist.* 33. ubi tamen dispensationis facultas conceditur episcopo, si unius anni spatio ab incursu daemonum videantur liberati.

4 Paralytici, phraenetici, lunatici, aliove simili morbo laborantes, qui sicut ordinari non solent, ita ordinati, quando ex medicorum judicio integre convaluerunt; ad celebrationem admitti possunt. Tempus autem, quod datur ad explorandum, an quis convaluerit ex hujusmodi morbo, est spatium unius anni; *can. communiter cit.* vel potius arbitrio episcopi hoc relinquendum est; Pirhing. *n.* 14. *cit.*

5 Qui ob debilitatem, vel frigiditatem stomachi valde frequentes, et faciles vomitus patitur, propter periculum irreverentiae sanctissimo Christi corpori, et sanguini inferendae; Barbos. *alleg.* 4. *n.* 54. *in fin.*

12

Dub. 3. an qui hujusmodi corporis vitio, quod ordinis sacerdotalis functionem praecipuam, nempe missarum celebrationem impedit, laborare comperitur, possit nihilominus ordinari, si ceteras functiones sacerdotales, vel inferiorum ordinum exercere possit? Sayr. *l.* 6. *thesaur. c.* 7. *n* n. 8. concedit, hunc ad eum saltem ordinem admitti

posse, cujus functiones sine notabili indecentia obire potest. Sed tenenda est sententia negativa, quam etiam defendunt Suarez. *de cens. d.* 51. *s.* 2. *n.* 12. Garcias *p.* 7. *de benef. c.* 12. *n.* 28. *et seqq.* Pal. *tr.* 29. *d.* 6. *p.* 11. *n.* 4. et alii ab his *citt.* et declaratum est *a congr. card.* teste Garc. *l. cit. n.* 30. Rationem dat. Pal. *l. cit.* quia impeditus a celebratione ob vitium, seu defectum aliquem corporis absolute est irregularis, et cons. ab omnium ordinum susceptione exclusus, quippe cum omnes ceteri ad sacerdotium referantur.

13

Quaeritur 3. quinam dicantur *deformes*, ut impediantur a susceptione ordinum? Resp. Tales sunt, qui habent notabilem maculam, vel membri alicujus defectum, excessum, contractionem, vel distorsionem ut sine indecentia, horrore, aut risu conspici nequeant. Tales sunt

1 Qui uno oculo, vel dextero, vel sinistro carent cum notabili deformitate; *can. fin. dist.* 55.

2 Qui naribus, vel auriculis truncati sunt; Laym. *l.* 1. *tr.* 5. *p.* 5. *c.* 7. *n.* 1. *et ab hoc citt.* Ratio est, quia etsi cartilago illa aurium non sit membrum, ejus tamen carentia, saltem si capillis tegi non possit, inducit deformitatem valde notabilem.

3 Utroque, vel altero tantum pede carens, aut captus, vel claudus ita, ut absque baculo, vel pede ligneo sese movere nequeat; *can. si quis* 10. *dist.* 55. Si claudicatio non sit valde deformis, ordinari sine dispensatione potest, ut cum aliis docet Sylv. *v. de corpore vitiatis q.* 5. et idem dicendum de non admodum deformiter gibbosis; Syvl. *l. cit. q.* 6.

4 Monstruosi, quales sunt hermaphroditi, etsi sexus virilis praevaleat, gigantes enormiter grandes, nani staturae nimium parvae; item qui duo capita, quatuor, aut tria brachia, vel alium defectum, aut excessum habent in corpore, qui ita deformet hominem, ut intuentibus horrori sit; Barbos. *alleg.* 42. *per totam.*

5 Denique inter sic impeditos, et irregulares censent aliqui etiam eum, qui in una manu sex digitos habet, aut uno ex minoribus etiam digitis caret. Sed hoc intelligendum est solum casu, quo digitus redundans pollicis, vel indicis usum, ad s. hostiae tractationem necessarium, impediret, et sine vitae, vel majoris deformitatis periculo non posset abscindi; P. Vviest. *hic. n.* 11.

14

Dub. 1. An si ejusmodi corporis vitium, seu defectus, missarum celebrationem impediens, sine propria culpa supervenit presbyteratui suscepto, eo laborantem ab ordinum susceptorum exercitio omnino removeat? Videtur respondendum affirmative; quia si ejusmodi vi-

tium accidat ante susceptionem ordinum, eo vitio laborans fit simpliciter irregularis, et inhabilis ad suscipiendos ordines etiam illos, ad quorum exercitium non est impeditus, ut dictum est *n.* 12. videtur autem par esse ratio de ordinibus susceptis, quae de suscipiendis: ergo etc.

Sed his non obstantibus, dicendum, quando vitium corporis supervenit post susceptos ordines sine propria culpa ordinati, per illud non induci irregularitatem simpliciter, sed tantum quoad illum ordinis actum, quem ob impedimentum illud sine periculo, vel ob deformitatem insignem sine scandalo, et irreverentia exercere ordinatus non potest. Colligitur *ex c. presbyterum* 2. *de cleric. aegrot.* ubi de presbytero mutilato dicitur, *ipsum autem ceteris officiis sacerdotalibus fungi minime prohibemus.*

Ex quo sequitur, etsi ejusmodi sacerdos ob caecitatem, mutilationem, deformitatem etc. ab altaris ministerio arceatur, eum tamen confessiones audire, et alia officia sacerdotalia, sicut et diaconalia, et subdiaconalia exercere propterea non prohiberi; Suar. *de censur. d.* 51. *s.* 2. *n.* 3 et alii communiter. Imo ut idem Suar. *n.* 18. addit, talis, licet non curatum, cum obligationem missam celebrandi annexam habeat, simplex tamen beneficium, etiam postquam ejusmodi vitio laborare incaepit, consequi absque dispensatione potest, modo officio, quod ei annexum est, fungi possit.

Ad rationem in contrarium allatam negatur paritas; nam ordinatus jam habet jus quaesitum, et facilius aliquis removetur a jure primum quaerendo, quam acquisito.

15

Dub. 2. quis judicare possit, et determinare in dubio, an defectus corporis, vel deformitas sit adeo magna, et notabilis, ut promotionem ad ordines impediat, an vero modica solum? Resp. id determinandum relinqui debet episcopo, ut aliis *cit.* notat Barb. *alleg.* 42. *n.* 60.

An arbitrari in hoc dubio etiam regulares praelati de subditis suis regularibus possint, controversia est inter dd. Negat cum non paucis Sylv. *v. de corpore vitiatis q.* 1, nisi hoc expresse a papa ipsis concessum esset. Affirmant Suar. *d.* 51. *cit. s.* 2. *n.* 16. Mirand. *tom.* 1. *man. praelat. q.* 8. *a* 3. *concl.* 1. et est communis doctrina, teste P. Vviestner *hic n.* 16. saltem si regulares exempti sint; nam in hoc dubio arbitrari est actus jurisdictionis episcopalis, quam praelatus regularis exemptus in subditos suos regulares habet; addunt tamen episcopum ordinantem non teneri stare illorum judicio, nisi tales essent, qui litteras dimissorias dare ad ordines recipiendos possent.

Quidquid de hoc sit, id satis certum est, si in religioso ordinationi superveniat impedimentum, de quo dubitetur, an executionem ordinis suscepti impediat, eum a praelato suo regulari, saltem exempto, ad episcopum de necessitate remittendum non esse: Sed ipsemet judicium ferre potest, an publice, vel privatim sacrificare, aut in alio ordine ministrare sine notabili deformitate, irreverentiae periculo, et scandalo possit; Miraud. *l. cit.*

16

Dub. 3. quis dispensare super irregularitate ex vitio corporis orta possit? Resp. Regulariter, et ad ordines primum suscipiendos dispensare potest solus pontifex, qui tamen raro admodum, imo si defectus sit valde notabilis, propter periculum irreverentiae sacramento inferendae, et populi scandalum, nunquam solet, ut aliis *citt.* advertunt Pirh. *hic n.* 15. Vviestner *n.* 23. et alii ab his *citt.*

Excipiuntur casus, in quibus episcopus etiam potest. 1. si ad hoc acceperit authoritatem apostolicam, et sibi a papa delegatam; *c. significavit* 4. *h. tit.* Et ita fieri defacto solet, quando orator, seu dispensationem petens, est absens a curia. Vviestner *hic. num.* 24. 2. in dubio; nam ibi interdum etiam episcopus dispensare, vel potius benigne interpretari potest non esse gravem deformitatem, quae irregularitatem inducat. Eaque dispensatio, seu declaratio facilius locum habet, si quis religiosus sit, vel religionem ingressurus, idque in favorem religionis; Laym. *l.* 1. *tr.* 5. *p.* 5. *cap.* 9. *num.* 3. 3. si irregularitas proveniat ex voluntaria abscissione alicujus partis proprii corporis; in ea enim, quando delictum occultum est, et abscissio ordinis suscipiendi executionem non impedit, potestas dispensandi episcopis competit vi Trid. *sess.* 24. *cap.* 6. *de reform.* ubi episcopis conceditur facultas dispensandi in omnibus irregularitatibus descendentibus ex delicto occulto, excepto solo homicidio voluntario.

Addidi *ad ordines primum suscipiendos*; nam ad ministrandum in ordinibus susceptis dispensare potest episcopus, modo mutilatio non sit valde notabilis, et ordinatus sine scandalo ministrare possit, Pirh. *hic n.* 15. Engl. *n.* 19. Konig. *n.* 7. Vviest. *n.* 25.

TITULUS XXI.

De bigamis non ordinandis.

SUMMARIUM

1. *Quid sit bigamia, et quotuplex?*
2. *Quid bigamia vera?*
3. *An oriatur etiam ex matrimonio ante baptismum contracto?*
4. *An ex fornicatione cum pluribus?*
5. 6. 7, *Quid sit bigamia interpretativa, et quot modis contrahatur.*
8. 9. *Quid similitudinaria?*
10. 11. 12. *Poenae bigamorum sine dispensatione ordinatorum, et hos ordinantium.*
13. *An dispensare cum bigamis possit pontifex?*
14. 15. 16. 17. 18. *An episcopus?*
19. *An praelati regulares?*

1

Inter cetera ordinum impedimenta etiam est bigamia: quo nomine intelligitur irregularitas proveniens ex defectu sacramenti matrimonii consummati; cum enim hoc institutum sit ad significandam conjunctionem Christi cum ecclesia, quae unica est, ab alio non assumpta, sed immaculata sponsa, perfecte repraesentari unio ista non poterit a bigamo, qui duxit duas, aut unam viduam, vel ab alio corruptam etc. Hinc merito ab ordinibus suscipiendis arcetur, cum non deceat, ut in significatione sacramenti patiatur defectum, qui debet aliis sacramenta administrare; *can. acutius* 2. *et seqq. dist.* 26. *c. debitum* 5. *h. tit.* Porro triplex communiter a DD. bigamia dividitur, nempe vera, interpretativa, et similitudinaria.

2

Quaeritur 1. quid sit *bigamia vera*, et quomodo contrahatur? Resp. *Bigamia vera* contrahitur ab eo, qui matrimonium successive cum duabus vere, et valide contraxit, et consummavit utrumque. Hunc ab ordinibus repellit ecclesia; *c. debitum cit.* et aliis pluribus textibus; idque juxta monitum Apostoli 1. *Tim.* 3. ubi vers. 2. *oportet*, inquit, *episcopum* (quo nomine SS. PP. etiam presbyterum intelligi docent) *esse unius uxoris virum:* et infra *v.* 12. addit: *diaconi* (et clerici quicunque juxta *can.* 16. *Apost.* et *can. cognoscamus* 14. *dist.* 34.) *sint unius uxoris viri.*

Dixi 1. *matrimonium*; nam per sola sponsalia cum pluribus inita non inducitur bigamia, etiamsi subsecuta sit copula sine affectu ma-

ritali ; Barb. *de off. episc. alleg.* 49. *n.* 13. Dixi 1. *vere et valide contraxit* ; nam si alterutrum sit invalidum, per hoc bigamia vera non contrahitur, sed interpretativa, de qua *n.* 5. imo si invalidum fuit ex defectu consensus, quod ficte contractum sit, ne ista quidem, quamvis in foro externo ei non crederetur, ut notat Engl. *hic n.* 5. Konig. *n.* 5. Dixi 2. *et consummavit utrumque* ; nam qui matrimonium cum una sive priore, sive posteriore non consummaret, irregularitatem non contraheret, cum carnem suam in plures nondum diviserit; *can. fin. dist.* 34. et *c. debitum* 5. *h. tit.*

3

Dub. 1. an vere bigamus censendus sit, qui duas uxores ante baptismum, vel unam ante, alteram post illum susceptum duxit? Negativam olim defendit S. Hieronymus, ut videre est *can. unius* 1. *dist.* 26. et *can. oportet* 1. *caus.* 28. *q.* 3. videtur hoc colligi 1. *ex can.* 16. *Apost.* et *can. si quis* 1. *dist.* 33. ubi ab episcopatu, presbyteratu, diaconatu, solum repellitur is, qui duabus nuptiis copulatus fuerit post baptismum. Igitur a sensu contrario ante baptismum copulati non repelluntur. 2. Matrimonium ante baptismum initum non est sacramentum ; ergo in eo non intervenit defectus significationis sacramenti, et cons. fundamentum hujus irregularitatis cessat. 3. Irregularitas est privatio habilitatis ad ordines suscipiendos. Atqui infidelis ante baptismum capax ordinis non est ; ergo nec irregularitatis. 4. Propter homicidium ante baptismum juste, vel injuste patratum non incurritur irregularitas ; ergo neque propter matrimonium duplex, initum ante baptismum. 5. Infideles non ligantur ecclesiasticis legibus, et propterea matrimonia illorum contracta cum impedimento juris ecclesiastici sunt valida, et ut talia sustinentur etiam post baptismum ; atqui irregularitas ista bigamiae descendit tantum ex jure ecclesiastico ; ergo etc.

Sed retinenda est affirmativa cum S. Augustino, S. Ambrosio, S. Thoma, et communi TT. et canonistarum. Clarus est textus S. August. *can. acutius* 2. *caus.* 28. *q.* 3. et decisum est ab Innoc. Papa *can. deinde* 3. *dist.* 26. Ratio est, quia irregularitas bigamiae non in poenam alicujus delicti, quae post baptismum cum delicto remittitur, sed ob defectum perfectae significationis sacramenti inducta est; atqui defectus iste significationis in matrimonio secundo reperitur, sive deinde illud ante, sive post baptismum contractum sit; ergo etc. *Conf.* quia si ecclesia statuisset, ut illi duntaxat admitterentur ad ordines, qui nunquam conjugati fuerunt, nullus diceret, infidelem, qui ante baptismum uxorem habuit, post eum susceptum, uxore mortua, ad ordines promoveri posse ; quia verum est hunc fuisse conjugatum : et hinc etiam ante baptismum corrupta post illum velari inter virgines nequit.

Nec in contrarium allata suadent aliud. *Ad* 1. praeterquam quod argumento a contrario locus non sit, ubi contrarium est jure expressum; gloss. *in can: siquis. cit. V. post acceptum* notat, ibi subintelligendum *maxime post baptisma. Ad* 2. satis est, quod tale matrimonium nun sit aptum significare conjunctionem Christi cum unica sponsa ecclesia, quam semper etiam in statu innocentiae ex primaeva Dei institutione matrimonium consummatum habuit teste Apostolo, *eph.* 5. *v.* 27. quamvis non ita perfecte, sicut postquam a Christo elevatum est ad dignitatem sacramenti. *Ad* 3. irregularitatis capax infidelis non est, quamdiu talis est; fit autem capax, quando baptizatus est. *Ad* 4. negatur paritas cum irregularitate, quae oritur ex homicidio; nam si injustum hoc fuit, ea oritur ex delicto, quod simul cum poena tollitur per baptismum: si justum, provenit ex defectu lenitatis Christianae, quae in solos baptizatos cadit. *Ad* 5. Etsi leges ecclesiasticae infideles non ligent, ligant tamen eos post baptismum, quande ratio irregularitatis ex actibus in infidelitate factis adhuc perdurat.

4

Dub. 2. an bigamus, vel saltem irregularis censetur, qui cum meretrice una, vel pluribus saepius fornicatus est? Videtur contrahere impedimentum irregularitatis; nam concubinatus est signum nimiae incontinentiae, et longe turpior, quam bigamia; ergo etiam propter illum quis removendus est ab ordinibus.

Sed dicendum, eum propterea non esse irregularem. Proceditque hoc, sive id factum sit ante matrimonium, sive eo stante, sive post illud, prout sumitur *ex can. fraternitatis* 7. *dist.* 34. et *c. quia circa* 6. *h. t.* Ratio est, quia ad incurrendam irregularitatem bigamiae requiritur, ut eam incurrens diviserit carnem suam in plures maritali affectu; ut patet ex *num.* 2. atqui habens plures concubinas, licet carnem suam diviserit, non tamen divisit in ipsas maritali affectu; ergo etc. *Conf.* bigamia, ut *n.* 1. dictum est, est irregularitas proveniens ex defectu significationis sacramenti; atqui conjunctio fornicaria non impedit perfectam significationem sacramenti, sicut nec ipsum sacramentum impedit; ergo etc.

Neque obstat ratio dubitandi allata; praeterquam enim, quod ea ratio non sit primaria, et adaequata: propter quam bigami arceantur ab ordinibus, bigamia, seu matrimonium initum cum pluribus inducit vinculum indissolubile, et statum perpetuum, adeoque ex natura sua est signum incontinentiae magis diuturnae, firmiusque inhaerentis, quam concubinatus, qui dissolvi potest, ut ex s. Thom. notat Vivian. *in c. qua circa cit.*

5

Quaeritur 2. quid sit *bigamia interpretativa*, et quot modis contrahatur? Resp. *Bigamia interpretativa* est, et contrahitur ab eo, qui praesumptione, seu potius fictione juris duas uxores habuisse censetur. Quod tribus maxime modis contingit.

1 Si quis de facto ineat duo matrimonia ob impedimentum aliquod dirimens de jure invalida, vel unum validum, aliud invalidum, et utrumque consummet; licet enim ille vere bigamus non sit ob invaliditatem unius, vel utriusque matrimonii, inter bigamos tamen interpretatione juris computatur ob intentionem contrahendi cum duabus copula secuta affectu maritali. Patet ex *c. nuper* 4. *h. tit.* ubi statuitur bigamiae poenam incurrere eum, qui post consummatum matrimonium cum legitima uxore, hac mortua, vel vivente, et consentiente, ordines ss. suscepit, et post eos susceptos aliam invalide duxit, et affectu maritali cognovit; quam constitutionem dd. communiter extendunt etiam ad laicos, si ii duplex matrimonium contrahant, quorum utrumque, vel alterutrum invalidum est, ob impedimentum dirimens non ignoratum. An vero extendenda sit etiam ad eos, qui ignari impedimenti sic contrahunt, controvertunt dd. et Suarez quidem *D.* 49. *de censur. s.* 2. *n.* 8. affirmat; alii cum Sanch. *D.* 84. *de matr. n.* 6. probabilius negant ex ratione, quia haec species bigamiae interpretativae non ob defectum sacramenti, sed ob delictum, seu culpam incurritur, ut patet *c. nuper cit.*

6

2. Si quis matrimonium contrahat cum vidua a priore viro carnaliter cognita, vel cum corrupta ab alio extra matrimonium, cumque ea matrimonium contractum consummet, *can.* 17. *Apost. can. maritum* 2. *dist.* 33. *can. curandum* 9. *can. praecipimus* 10. *can. siquis viduam* 13. *dist.* 34. et aliis compluribus. Neque refert, etsi matrimonium cum ejusmodi corrupta initum nullitum sit; quia etiam matrimonium cum repudiata nullum est, et tamen facit bigamum, ut patet *ex can. Apost. cit. can. siquis viduam* 15. *dist.* 34. *et c. ut bigami* 1. *hoc tit.* Dixi *cum corrupta ab alio*; nam siquis duxit, quam ante matrimonium corrupit ipse, probabilius irregularis non efficitur, ut cum communi advertit Sanch. *D.* 84. *cit. num.* 14. Ratio est, quia in tali matrimonio non est defectus sacramenti, quod mulierem respicit, exigens, ut illa a pluribus non sit cognita: quod in casu praesenti verum omnino est. Neque obstat *can. maritum* 2. *dist.* 33. ubi ab ordinibus repellitur etiam ille, *qui unam quidem, sed concubinam, non matronam habuit*, neque distinguitur, an fuerit concubina alterius, an ipsius, qui deinde illam duxit; nam ut ad illum *can. DD.* notant, canon ille non est *Gregorii*, prout inscri-

bitur, sed *Gennadii*, cons. non habet authoritatem juris. Sed esto, juris authoritatem habeat, id solum procedit de jure antiquiore, quo irregulares erant concubinarii, non tanquam bigami, sed ex delicto, concubinaria consuetudine perpetrato, ut ex Gonz. *c. quia circa* 6. *n.* 4. *et* 5. notat Vviestner. *hic n.* 8. *fin.* haec autem irregularitas modo sublata est per *c. quia circa cit.*

7

3. Nascitur bigamia interpretativa, si vir accedat ad uxorem propriam, postquam per adulterium ab alio est corrupta; *can. si cujus* 11. *et can. seq. dist.* 34. Idque procedit, tametsi vir adulterium uxoris ignoraverit, aut ipsa non volens, sed per vim fuisset cognita ab adultero, ut cum communi advertit Sanch. *D.* 84. *cit. n.* 15. quia ejusmodi conjunctio inducit defectum perfectae significationis sacramenti, fere, sicut si ab initio contraxisset cum corrupta. *Neque obstat*, quod irregularitas bigamiae nec verae, ut *n.* 4. dictum est, nec interpretativae, ut ex *c. quia circa cit.* constat, inducatur per fornicationem viri; nam ita statutum ab ecclesia reperimus de fornicatione, et adulterio foeminae, non autem de fornicatione, et adulterio viri. Rationem disparis ita ecclesiasticae dispositionis ex s. Thom. dat Pal. *tr.* 29. *D.* 6. *p.* 8. *num.* 4. quod actiones specificentur a termino *ad quem*; terminus autem, ad quem tendit matrimonium, est mulier: proinde si haec carnem suam in plures diviserit, juris interpretatione eam divisisse in plures etiam vir reputabitur. Alii cum Suar. *D.* 49. *de censur. s.* 3. *num.* 9. id factum volunt, quod defectus virginitatis sit minus frequens, et magis indecens in foemina, quippe cum talem ducere, quae antea jam ab alio corrupta erat, aut cohabitare cum uxore, quae adulterium commisit, sit quaedam infamia, et propterea probrosum dicatur ordini clericali: quae ratio in viro corrupto non militat.

8

Quaeritur 3. quid sit *bigamia similitudinaria*, et quomodo contrahatur? Resp. *Bigamiam similitudinariam* contrahit ille, qui post susceptum sacrum ordinem, vel editam professionem in religione approbata cum unica, et virgine matrimonium defacto contrahit, et consummat. Ita cum communi Garcias *p.* 7. *de benefic. c.* 6. *n.* 15. et patet de clerico in sacris constituto ex *cap. sane* 4. *de cleric. conjug. c. de diacono* 1. *etc. seq. qui cleric. vel vovent*: de religionem professo *ex can. quotquot* 24. *caus.* 17. *q.* 1. qui textus licet de foeminis religionem professis tantum videatur loqui, ex communi tamen DD. interpretatione etiam ad viros extenditur. Ratio de utriusque est, quia aliquo modo sunt similes contrahenti matrimonium duplex, unum spirituale de jure cum ecclesia, vel religione

per votum solemne continentiae annexum susceptioni sacri ordinis, et in professione religiosa inclusum; alterum defecto, scilicet carnale, quod interveniente carnali copula attentando, a priori vinculo recedere censentur.

9

Dixi autem *cum una*, *et virgine* nam si aliam antea habuit, et hac mortua, susceptis ordinibus, defacto cum alio contrahat, bigamiam non similitudinariam, sed interpretativam contrahet, prout constat *ex n.* 5. Similiter interpretative bigamus erit, qui in sacro ordine constitutus, matrimonium defacto contrahit cum corrupta ab alio, vel cum vidua, eamque cognoscit carnaliter propter affectum intentionis cum carnali opere subsecuto; quia quantum in se est, matrimonium contraxit, et consummavit; Pirh. *hic num.* 20. Konig. 20. *num.* 4. *in fin.*

10

Quaeritur 4. quae sit poena bigami absque dispensatione ordinati, et hos ordinantis? Resp. Episcopus talem sine dispensatione ordinans incurrit suspensionem a collatione eorum ordinum, quos ipsi contulit, et a celebratione missae per annum *can. nullus* 2.*dist.*55. quam Navar. *cons.* 3. *hic n.* 1. putat, esse latam ipso jure. Sed melius alii cum Pirh. *hic n.* 26. dicunt esse tantum ferendae sententiae, quod satis indicatur *c. super eo* 2. *h. tit.* ubi dicitur, quod *ordinatores --- sint privandi potestate ordinum.* Et sic etiam explicari debet *can. nullus cit.* dum in sic ordinantem statuit suspensionem a celebratione missarum.

11

Poena bigamorum absque dispensatione ordinatorum duplex est. 1. privati sunt susceptione, usu, et executione omnium ordinum, ut ex communi docet Suar. *de censur. D.* 49. *s.* 5. *n.* 3. et constat *ex c. super eo cit. et c. seqq. h. tit.* Proceditque hoc, ut neque defuncta uxore admitti debeat bigamus ad susceptionem, vel executionem ordinum, ut notat Gloss. *in c.* 3. *cit. V. nec defunctis h. tit.* Ratio est, quia non vinculum matrimonii, sed irregularitas contracta ex divisione in plures impedit susceptionem, et executionem ordinum: haec autem per mortem uxoris non tollitur: ergo etc.

12

2. Si sint in minoribus constituti, seculares, et bigamiam veram, vel interpretativam contraxerint, omni privilegio clericali ipso facto nudati sunt, adeo, ut non jurisdictioni fori ecclesiastici, sed saecularis subjecti sint: unde nec tonsuram, nec habitum deferre possunt, ut statuitur *c. un. h. tit. in* 6. Dixi 1. *si sint in minoribus constituti*; nam si constituti sint in sacris, privilegia clericalia non

amittunt, nisi deponantur, vel degradentur, irregulares tamen, et ab executione ordinum suspensi sunt, donec cum ipsis dispensetur; Pirh. *hin.c* 24. Ratio disparitatis est, quia existens in minoribus, si bigamus fiat, fit laicus, et non remanet persona ecclesiastica; qui vero in sacris est, persona ecclesiastica esse non desinit. Dixi 2. *saeculares*; nam religiosi professi, etiamsi bigamiam contraxerint, privilegio tamen clericali gaudent, donec eo priventur per sententiam; Suar. *s.* 5. *cit n.* 7. Pal. *tr.* 29. *D.* 6. *p.* 8. *v.* 13. Dixi 3. *et bigamiam veram, vel interpretativam contraxerit*; quia ad similitudinariam non extenditur, quippe quae bigamia non est, nisi late, et improprie; Suar. *l. cit.*

13

Quaeritur 5. quis dispensare cum bigamis possit? Et 1. quidem *dubitatur*, an dispensare possit pontifex? Ratio dubitandi oritur 1. ex illo Apostoli 1. *Tim.* 3. ubi bigami ab episcopatu repelluntur, ut adeo impedimentum istud videatur esse juris divini. 2. *c. super eo* 2. *h. tit.* absolute dicitur *in bigamis contra Apostolum dispensare non licet, ut debeant ad ss. ordines promoveri etc.* 3. Haec bigamiae irregularitas oritur ex defectu significationis sacramenti. Atqui papa hunc nequit tollere: ergo etc.

Sed extra controversiam est, pontificem cum bigamis quibuscunque dispensare ad ordines quoscunque posse, quamvis id raro, et non nisi ex causis gravioribus faciat. Ratio est, quia impedimentum hoc est jure ecclesiastico introductum; potest autem papa dispensare in omni jure ecclesiastico, etiam ab Apostolis, authoritate solum humana, quatenus rectores ecclesiarum fuerunt constituti, cum et ipse authoritatem apostolicam in ligando, atque solvendo habeat.

Neque obstant argumenta contraria. *Ad* 1. eodem loco Apostolus praecipit, ne episcopus sit percussor, et tamen papa dispensat cum homicida: dicendum ergo, praeceptum hoc constitutum esse ab Apostolo authoritate non divina, sed humana tantum. *Ad* 2. textu illo non impossibilitas, sed difficultas dispensationis in hoc impedimento significatur; hoc ipso enim, quod a traditione apostolica ortum habeat, non nisi raro, et ex gravi causa est concedenda. *Ad* 3. papa dispensando non debet defectum sacramenti tollere, sed manente defectu facit, ut eo laborans a susceptione ordinum non prohibeatur.

14

Dub. 2. an dispensare cum bigamis possit episcopus? Resp. Convenit inter plerosque DD. episcopum in bigamia similitudinaria, si ea ligatus post peractam poenitentiam, laudabilem vitam duxerit, dispensare ad sacrorum etiam ordinum susceptionem, et susceptorum executionem posse: prout colligitur *ex c. sane* 4. *de cleric. conjug. etc. de*

diacono 1. *qui cleric. vel vovent.* maxime si religionem ingredi velit *c. ex litterarum* 2. *et ibi* gloss. *v. castitatem de cleric. conjugat.* Ratio est, quia irregularitas ista non oritur ex defectu, sed ex delicto; facilius autem dispensare episcopus potest in ista, quam in illa.

15

Controversia est in bigamia vera, et interpretativa. Sanchez *d.* 86. *de matr. n.* 11. cum s. Thoma, Sylv. Avil. etc. putat episcopum dispensare posse ad ordines minores, et beneficia simplicia his potissimum fundamentis. 1. *can. lector* 18. *dist.* 34. dicitur: *lector, si viduam alterius duxerit, in lectoratu permaneat, aut si forte necessitas sit, subdiaconus fiat nihil autem supra: similiter, et si bigamus fuerit:* quod intelligi de papa nequit, quippe qui, ut *n.* 13. dictum est, dispensare potest ad quoscunque ordines. 2. episcopus ad minores ordines dispensare potest cum illegitimis; *c. is qui* 1. *de fil. presbyt. in* 6. Item cum adulteris, hisque similibus criminosis; *c. at si clerici* 4. §. *de adulteriis de judic.* ergo etiam cum bigamis. 3. minores ordines non habent annexum votum castitatis; ergo licet ad majores dispensare solus pontifex possit, ad minores tamen episcopus poterit.

16

Sed his non obstantibus, communior DD. sententia negat episcopum dispensare in bigamia vera, et interpretativa etiam ad ordines minores, et beneficium simplex, regulariter saltem loquendo, posse. Constat *ex can. non confidat* 59. *dist.* 50. *c. nuper.* 4. *h. tit. c. un. eod. in* 6. Trid. *sess.* 23. *c.* 17. *in fin. de reform.* ubi clerici bigami ab usu minorum ordinum arceri jubentur: et ita declaratum a *s. congr. card.* testatur Garcias *p.* 7. *de benef. c.* 6. *n.* 5. Ratio est, quia episcopus non potest dispensare in decreto concilii generalis, vel juris pontificii, nisi in casibus jure expressis: sed bigamos excludendos esse ab ordinibus, etiam minoribus, si non lege apostolica, saltem in concilio Nicaeno decretum est, ut testatur Ambrosius relatus *can. cognoscamus* 14. *dist.* 34. nec uspiam reperitur concessum esse episcopis, ut ita dispensare ad ordines minores possint: ergo etc.

17

Dixi *regulariter*; nam 1. dispensare episcopus potest authoritate sibi commissa a pont. ut extra controversiam est. 2. in bigamia interpretativa orta ex delicto occulto vi Trid. *sess.* 24. *c.* 6. *de reform.* ut cum aliis, a se *citt.* docet Barb. *alleg.* 49. *n.* 25. quod tamen Suar. *d.* 51. *cit. sect.* 6. *n.* 9. negat ex ratione, quia irregularitas haec, etsi delictum interveniat, non tamen oritur ex delicto, sed ex defectu sacramenti, ideoque nihil refert, quod factum, in quo fundatur, sit publicum, vel occultum. 3. Secundum aliquos in casu, quo gravis necessitas urget ob ministrorum penuriam, nec aditus est ad sum-

mum pont. tunc enim secundum istos dispensare episcopus potest quoad minores ordines, sicut in aliis legibus juris pont. quod saltem verum est, quando adest causa valde gravis; nam justa causa non sufficit, cum haec in omni dispensatione, quae in lege superioris fit, subesse debeat.

18

Sic limitatae responsioni non obstant argumenta opposita. *Ad* 1. praeterquam quod *can. cit.* non sit Martini pont. ut a Gratiano inscribitur, sed Martini archiepiscopi Bracarensis, variorum canonum collectoris, ut notat Suar. *d.*51. *cit. s.* 6. *n.* 5. facultas dispensandi cum bigamis ad ordines minores, et subdiaconatum, siqua olim data fuit episcopis, hodierno jure *c. un. h. tit. in* 6. et Trid. *sess.* 23.*c.* 17. *de reform.* est revocata, ut dictum est *num.* 16. *Ad* 2. negatur paritas; quia praesumptio illa illimitationis incontinentiae paternae, ob quam ab ordinibus prohibentur illegitimi; et macula, quae oritur ex crimine, laudabili vitae honestate, et morum correctione tollitur; non etiam defectus significationis sacramenti, quippe qui nec baptismi lavacro aboletur *Ad* 3. vera ratio, ob quam dispensari non potest ab episcopo ad ss. ordines, non est solemne votum castitatis, sed, ut dictum est, sacramenti defectus, qui defectus locum habet etiam in minoribus ordinibus.

19

Dub. 3. an, et in qua bigamia cum subditis suis regularibus possint dispensare ipsorum praelati regulares? Resp. In bigamia vera, et interpretativa non possunt dispensare etiam exempti, nisi specialiter privilegiati sint; quia nuspiam in jure canonico reperitur talis potestas data praelatis regularibus; quin etiam in privilegiis, quae ordinibus mendicantibus concessa sunt, ordinarie excipitur bigamia. At in bigamia similitudinaria dispensare possunt ii praelati, qui jurisdictionem quasi episcopalem in suos subditos regulares habent, ut sunt generales, provinciales, abbates, aut priores exempti; Suar. *s.* 6. *cit. n.* 18.

Porro quae de bigamis hactenus dicta sunt, etiam locum habent in trigamis, quadrigamis etc. et sufficit in petenda dispensatione exprimere se duo matrimonia contraxisse, quamvis tria, vel plura contraxerit; quia aeque irregularis est, qui bigamus est, ac qui trigamus, aut etiam quatuor, vel plures nuptias celebravit, ut bene advertit Pirh. *hic n.* 32.

TITULUS XXII.

De clericis peregrinis.

SUMMARIUM

Inter impedimenta, quae vel a susceptione, vel ab executione ordinum susceptorum prohibent, est, siquis peregrinus sit, id est, extraneus, qui non sit de dioecesi episcopi ordinantis, praesertim vero si vagus, et ignotus.

1

Quaeritur 1. quid de his statuatur in jure? Resp. De his tria statuuntur. 1. Ut non conferantur iisdem quicunque ordines, etiam prima tonsura, nisi litteras *dimissorias* ab episcopis suis habeant. Ita statuitur *c. fin. de temp. ordin. in* 6. idque salubriter, ne ordinibus initientur indigni: quod facile eveniret, si sine istis admitterentur peregrini, et in locis, ubi ordinantur incogniti; *c.* 1. *eod. in* 6.

2. Ut aliquis ab uno ordine ascendere ad superiorem possit, exhibere peregrinus episcopo ordinanti praeter dimissorias etiam litteras *formatas*, seu ordinum susceptorum testes debet; *c. tua nos* 1. *hic.*

3 Iidem clerici peregrini, et ignoti, etiam postquam ordinati sunt, ut ad divina celebranda, et sacramenta administranda admittantur, instructi esse debent litteris *commendatitiis*, quae non tantum de legitima ordinatione, et carentia impedimenti celebrationi obstantis, sed etiam de moribus, et doctrina testimonium locorum ordinariis praebeant; *can. extraneo* 7. *dist.* 71. *c. tua* 3. *hic et Trid. sess.* 23. *c.* 16. *in fin. de refor.* nisi horum fides per ipsas dimissorias fiat.

Estque hoc ita verum, ut episcopus suae dioecesis praelatos, etiam exemptos, et regulares, sub poena excommunicationis possit compellere, ne ejusmodi clericos peregrinos ad divina mysteria celebranda admittant, donec ipse litteras illorum testimoniales inspexerit, ut aliis

cit. notat P. Vvtest. *hic n.* 4. et merito, ne aliquis aut non sacerdos, aut a jure impeditus, se divinorum celebrationi ingerat.

2

Quaeritur 2. an episcopus sacerdotibus, aliisque clericis dioecesis suae commendatitias negare possit, si istas peregrinaturi, vel alio discessuri petant? Satis certum est apud DD. quod istas denegare possit clericis, qui beneficia residentiam exigentia obtinent, si ultra tempus a jure indultum peregre abire velint, et justa causa non subsit, nec idoneum vicarium sibi substituant; Pal. *tr.* 27. *d. un. p.* 16. *n.* 3. et apud hunc alii.

Dubium est de ceteris clericis, quibus denegari litteras commendatitias posse videtur colligi *ex can. si qui vero* 23. *caus.* 7. *q.* 1. et *can. non oportet* 36. *de consecration. dist.* 5. Verum ex his textibus nihil probatur; quia loquuntur solum de iis, qui leviter, et episcopo, ejusque litteris non requisitis recedunt. Quare authoritate istorum textuum non obstante, cum communi dicendum, quod episcopi teneantur per se loquendo hujusmodi clericis dare litteras commendatitias, si has ex peregrinationis, aut etiam domicilii, vel dioecesis mutandae causa petant; Laym. *in c.* 1. *h. tit. num.* 4. Pal. *tr.* 27. *D. un. p.* 16. *n.* 3. Barb. *de offic. episc. alleg.* 21. *num.* 5. et apud hos alii.

Excipit Layman. *l. cit.* illos clericos, qui ob criminis conscientiam, vel suspicionem, aut aliam similem causam volunt discedere; nam his non commendatitias, sed testimoniales duntaxat debet concedere, quibus quidem testetur de susceptis ordinibus, et carentia impedimenti canonici, quod ipsos a celebratione divinorum removeat; non vero de probitate vitae, et morum integritate; idque merito, ne hujusmodi commendatione decepti ecclesiarum praelati, et alii beneficiorum collatores, vel patroni ipsos, cum forte indigni sint, ad beneficia, praesertim curata, promoveant, cum fidelium scandalo, et animarum periculo.

3

Quaeritur 3. quid dicendum de clerico peregrino, qui ordinationis suae litteras amisit, aut illas, barbaris patriam occupantibus, obtinere non potest? De his certum est, eos ad celebrationem missarum admitti posse, si legitimarum litterarum amissionem, earumque tenorem, et sic etiam susceptos ordines rite probaverint per testes idoneos, famam, communem reputationem, et alia indicia his similia; gloss. *in c.* 2. *V. per argumenta hic.*

Dub. 1. an admittendus sit ad celebranda divina, qui neque indiciis probare clericatum potest, paratus tamen est jurare, se hos, vel illos ordines a suo episcopo legitime accepisse? Resp. negative: patet *ex c. inter* 2. *hoc tit.* Ratio est, quia juramentum in supple-

mentum probationis deferri non facile debet, nisi quando semiplena probatio, vel praesumptio quaedam stat pro aliquo: *arg. c. fin. de jurejur.*

Dub. 2. an non saltem hujusmodi clerici peregrini celebrare possint privatim? Resp. nisi suspecti sint de fictione, ad ita celebrandum admitti posse, ut habetur *c. tuae* 3. *h. tit.* Ratio est, quia si publice celebrarent, periculum esset, ne si sacerdotes non essent, populum deciperent; si autem occulte, nullum alium deciperent, nisi seipsos, quod non praesumitur.

Dub. 3. quinam hic veniant nomine peregrini? Resp. Ii, qui vagi, et ignoti sunt ex mente Trid. *sess.* 23. *cit. c.* 16. ibi *incertis vagentur sedibus*; nam ii, qui noti sunt, et fere etiam, qui ex vicinis dioecesibus adveniunt, ad sacrificium missae celebrandum passim admitti solent, quin hujusmodi probationes, aut commendatitiae, vel testimoniales litterae ab ipsis exhibeantur, aut exigantur, ut docet praxis quotidiana, et observat Zipaeus in analysi.

4

Quaeritur 4. an in beneficiis conferendis peregrinis, et alienigenis praeferri possint indigenae, et originarii? Videtur respondendum negative. 1. Ob textum *c. ad decorem* 5. *de instit.* ubi moneri jubetur patriarcha constantinopolitanus, *ut viros litteratos, et alias idoneos, undecunque originem duxerint, in praedictis ecclesiis* (constantinopolitanis) *instituat.* 2. quia sicut apud Deum, ita neque apud ecclesiam est personarum acceptio: haec contingeret, si in conferendis beneficiis discrimen fieret ratione patriae, et originis. 3. Non decet *sanctuarium DEI jure hereditario possideri*, ut dicitur *c. ad decorem cit.* ita quasi possiderentur beneficia, si certa tantum natio illa vindicaret.

Sed dicendum, si indigenae inveniantur idonei, hos merito praeferri extraneis. Ita communior cum s. Tho. 2. 2. *quaest.* 63. *art.* 2. *ad* 4. et colligitur ex *can. hortamur* 8. *dist.* 71. et aliis pluribus, clarissime autem ex *reg.* 16. *cancell.* quae est *de concurrentibus in data*, ubi statuitur, ut ex talibus ceteris paribus, *oriundus non oriundo* ex loco, *dioecesanus non dioecesano praeferatur.* Idem confirmat praxis ecclesiarum, et harum statuta, in plerisque regnis, peregrinos, et alienigenas ad dignitates, et beneficia non admittentium. Ratio est, quia indigenae ob amorem patriae facilius inducuntur ad residentiam, et administrationem ecclesiasticam majori sollicitudine gerunt: item propter indolis, morumque similitudinem, atque idiomatis peritiam plerumque prae exteris accepti sunt locorum inquilinis, qui aegre admodum ferre, et vide-

re solent, patriae stipendia, decimas, aliosque laborum suorum fructus alienigenis obvenire.

Neque obstant argumenta allata. *Ad* 1. ut gloss. ad *c. decorem cit. V. undecunque* notat, ibi lis erat agitata inter meros extraneos, gallos scilicet, et venetos, et statutum a pont. ut non meri veneti instituerentur: indigenarum autem mentio facta non est, quod hi ob frequentia schismata, et errores viderentur minus idonei. *Ad* 2. non committitur acceptio personarum, si ex duobus quoad scientiam, et alias dotes paribus praeferatur indigena; nam iste, ut paulo antea dictum, est aptior. *Ad* 3. Quasi haereditario jure possiderentur beneficia, si illa indigenis conferrentur ex pacto; non vero si his conferantur, quia ceteris paribus sunt aptiores.

5

Quaeritur 5. quid in collatione beneficiorum circa clericos peregrinos sit observandum collatoribus episcopo inferioribus? Resp. distinguendum esse inter ecclesias jurisdictioni episcopi subjectas, et inter eas, quae plenissime exemptae sunt etiam quoad populum.

In *prioribus* earum praelati beneficia ecclesiastica clericis peregrinis conferre non possunt, nisi episcopus litteras dimissorias eorum inspexerit, et examinarit; *c. fin. h. tit.* Ratio est, quia ad episcopum pertinet cavere, ne indigni, aut reprobi clerici in suam dioecesim recipiantur; Pirh. *hic num.* 6. Imo neque indigenas possunt instituere sine consensu ejusdem, ut aliis *citt.* notat Pirh. *l. cit.*

In *posterioribus* non opus est, ut circa hoc consensum episcopi petant, cum nec ipsi, nec populus ponatur eidem esse subjectus, ut bene advertit Pirhing. *hic n.* 6. *cit.* et apud hunc Hostiens. *h. tit. V. alienis.* Abbas *num.* 3. *ibid.* et consentiunt doctores alii.

Neque opus est, ut pro examine ad curam ejusmodi clericos mittant ad episcopum: quia cum ipsimet habeant jurisdictionem episcopalem in suos subditos, neque in hac exercenda dependeant ab episcopo, ipsis solis incumbit, ut ecclesiae, vel ecclesiis sibi pleno jure subjectis provideant de idoneis, aptisque pastoribus.

Aliud dicendum de iis collatoribus, qui non sunt plene exempti; nam etsi isti in beneficiis simplicibus, quorum libera collatio ad ipsos spectat, etiam sine examine episcopi instituere possint clericos sibi notos, et a pietate, moribusque probatos, non tamen possunt in beneficiis curatis, sive patronata illa sint, sive liberae collationis, prout statutum est a trident. *sess.* 7. *cap.* 13. *de reformation.* et declaratum est a card. trid. interpp. apud Joan. Gallemart. *l. cit. V. instituantur, et confirmentur* ibi: *congregatio censuit hoc non procedere in beneficiis electivis. Sed in beneficiis curatis, sive sint juris patronatus, sive liberae collationis, exa-*

men faciendum est ab episcopis ordinariis, secundum dispositionem concilii tridentini etc.

Et *verb. a locorum ordinariis sequent.* expressius : *obtinentes beneficia curata ab inferioribus collatoribus , debent ab ordinariis examinari ; secus in beneficiis simplicibus, ad praedictos inferiores collatores pertinentibus.*

Addidi *in beneficiis simplicibus , quorum libera collatio ad ipsos spectat* ; nam si patronata sint , etiam in his opus est , ut a se instituendos episcopi ordinarii examini prius subjiciant , prout post verba primum allegata notat Gallemart. *loc. cit.* ibi : *Hoc etiam procedit in beneficiis , quae sunt de jure patronatus , et simplicibus.* Plura ex instituto de hoc negotio , et collatorum inferiorum potestate dicentur *libr.* 3. *tit.* 7. *de institutionibus* , in quem locum praesens materia pertinet.

PARS IV.

Officium judicis ecclesiastici.

Ab ordine, in quo judex ecclesiasticus constitutus esse debet, ad officium illius descendimus. Quia vero diversa sunt ecclesiasticorum officia, et ex his aliqua jurisdictionem annexam habent, alia administrationem duntaxat, idcirco non de judicis tantum, sed aliis etiam officiis in hac quarta parta juxta ordinem compilationis Gregorianae agetur, ut sic, quinam ex his judices ecclesiastici sint, quodque horum officium, clarius intelligatur. Sit igitur.

TITULUS XXIII.

De officio archidiaconi.

SUMMARIUM

1 *Quid sit archidiaconus?*
2 *Quod ejus officium, et potestas?*
3 *Quid facere possit?*
4 *Quid prohibeatur facere?*
5 *An, et qualis dignitas sit archidiaconatus?*
6 *Ordo, doctrina, aetas requisita in archidiacono.*
7 *Hujus differentia a vicario generali.*

1

Quaeritur 1. quid sit *Archidiaconus*? Resp. *Archidiaconus* graeca vox, *primum*, seu *principem diaconorum* significat. Antiquissimus nominis istius usus est, significatio tamen diversa; nam primis ecclesiae temporibus archidiaconi potestas se ultra diaconos, et hypodiaconos non extendebat, sed ille ex prioribus *Archidiaconus* dicebatur, qui ex septem diaconis, in singulis urbibus, quibus praeficiebatur episcopus, constitui solitis, ceteris antiquior fuerat: quos proinde instruere debebat, et curare, ut munere suo rite fungerentur. Posterioribus autem temporibus, potestas ejus ad universum clerum saecularem se coepit extendere; *c. ut archidiaconus* 1. *h. tit.* Hinc de jure ss. canonum *archidiaconatus* est proxima post episcopalem dignitas in ecclesia cathedrali, prout cum aliis advertit Barbos. *jur. eccl. l.* 1. *c.* 24. *n.* 2. *et* 3. Definiri potest *Archidiaconus*

ex *c.* 1. *cit.* quod sit vicarius proximus episcopi, omnem sollicitudinem et curam tam in clericis, quam eorum ecclesiis, cognitionemque habens.

2

Quaeritur 2. quod sit officium, et potestas archidiaconi? Resp. Circa hoc spectanda est singularum ecclesiarum consuetudo; nam in quibusdam ecclesiis nullus est archidiaconus, sed ejus officium obit archipresbyter, seu decanus, vel vicarius generalis, aut officialis episcopi. In aliis praeminentiam tantum habet inter canonicos sine jurisdictione, vel administratione. In certis ecclesiis certum districtum habet, qui *fines archidiaconatus* dicuntur. In quibusdam non unus, sed plures archidiaconi sunt constituti, qui totam dioecesin, in certas partes distributam, tanquam vicarii episcopi perpetui, et intitulati gubernant. De jure potestas ejus se ad universam dioecesim extendit: et propterea *oculus episcopi* dicitur.

3

Quaeritur 3. quid in specie pertineat ad archidiaconum? Resp. De jure communi ad eum pertinet 1. curare, ut officium divinum rite fiat; *c. officium* 2. *h. tit.* 2. habere curam primariam, et generalem vasorum sacrorum, et thesauri ecclesiae; *c. ea quae* 3. *h. tit.* 3. ipsas ecclesias, cum opus fuerit, restaurare; *c. ut archidiaconus cit.* 4. easdem, praesertim quae intra fines archidiaconatus sui sitae sunt, visitare; *c. mandamus* 6. *eod.* 5. loco episcopi, quae corrigenda sunt in episcopatu, corrigere; *c. ad haec* 7. *eod.* 6. promovendos ad ss. ordines, et beneficiis ecclesiasticis praeficiendos examinare, illosque postea episcopo sistere, ut ab eo approbentur; *c. adhaec cit. et c. ut nostrum* 9. *eod.* 7. post decretam ab episcopo immissionem abbatum, abbatissarum, et aliorum beneficiatorum in corporalem possessionem abbatiarum, et beneficiorum suorum, executionem ejus decreti, seu ipsam immissionem actualem illorum facere; *c. ut nostrum cit.* 8. audire jurgia clericorum, deque iis, aliisque causis ecclesiasticis non majoribus cognoscere, et judicare; *c. adhaec cit.* 9. denique ad ipsum pertinet omnis sollicitudo parochiarum, aliarumque ecclesiarum dioecesis, quam loco episcopi in foro externo exercet; *c. ad haec cit.*

4

Quaeritur 4. quaenam ex vi officii sui archidiaconus non possit facere? Resp. 1. Sine mandato speciali episcopi non potest alicui committere animarum curam, et sic non habet institutionem, quam vocant *authorizabilem*; *c. cum satis* 4. *h. tit.* 2. non potest dare litteras commendatitias, vel dimissorias ad suscipiendos alibi ordines; *c. significasti* 8. *eod.* 3. non habet jurisdictionem in regulares, et mo-

nasteria, etiam non exempta a jurisdictione episcopali, nisi quantum ei consuetudo generalis, vel specialis tribuit; *c. fin. eod.* 4. ejus examini non subsunt causae matrimoniales, criminales, et probabiliter etiam beneficiales; nam haec soli episcopo commissae sunt; trid. *sess.* 24. *c.* 5. *de ref.* 5. nequit excommunicare, suspendere, vel interdicere; *c. archidiaconis* 5. *h. tit.* nisi hoc vel authoritate episcopi, vel consuetudine obtinuerit: quo sensu intelligi debent textus; *c. referente* 7. *de praeb. c. veniens* 1. *de eo, qui furtive etc.* et alii in contrarium allegari soliti. *Neque obstat*, quod archidiaconus habeat jurisdictionem ordinariam fori externi, cui alias potestas ferendi censuras annexa est; nam censurae feruntur solum in causis majoribus, archidiaconus autem in his cognitionem non habet, ut paulo antea dictum est.

5

Quaeritur 5. an, et qualis dignitas sit archidiaconatus? Praenotandum, tria haec dignitas, personatus, et officium, etsi aliquando confundantur, si tamen stricte accipiantur, diversum aliquid sonare; nam ut *libr.* 3. *tit.* 5. *n.* 30. *et* 2. *seqq.* dicetur *dignitas* est praerogativa, seu praeminentia cum jurisdictione. *Personatus* est praeminentia sine jurisdictione, ut cum quis in choro, in processione, in consessu, in suffragiis ferendis sedem, ac locum prae aliis digniorem obtinet. *Officium* denique est administratio sine jurisdictione, qualem habet sacrista, custos, etc.

His notatis, ad quaestionem datam respondeo, et dico, quod archidiaconatus, spectato jure communi, sit dignitas stricte accepta, et quidem prima post episcopalem. Quod *dignitas* sit, patet ex dictis; quia jurisdictionem sibi annexam habet. Quod *prima* sit, constat ex *c. ut archidiaconus* 1. *h. tit.* hinc archidiaconus de eodem jure communi praecedit etiam praepositum, et archipresbyterum; *c. ad haec* 7. *eod.* Neque obstat, quod archipresbyter sit, et debeat esse sacerdos, qualis esse non debet archidiaconus; nam hoc solum probat, quod ille major sit ratione ordinis, quo stante minor tamen archidiacono est ratione jurisdictionis.

6

Quaeritur 6. quis in archidiacono requiratur ordo, doctrina, aetas, et an episcopus pro arbitratu suo officium archidiaconi exercere, et eidem immiscere se possit, vel ipsum ad libitum amovere?

Resp. *Ad* 1. Archidiaconus ratione officii sui non est necessario sacerdos, sed sufficit si sit diaconus; quia jurisdictionem tantum in foro externo habet, quae presbyteratus ordinem non requirit.

Ad 2. ex decreto Trid. *sess.* 24. *c.* 12. *de ref.* in omnibus ecclesiis, ubi fieri potest, archidiaconi esse debent magistri in theologia,

vel doctores, aut licentiati in jure canonico. Quod tamen intelligendum est de iis solum archidiaconis, qui officium archidiaconatus revera exercent; ii enim, qui dignitatem tantum, et praeeminentiam habent sine cura, et jurisdictione, non debent necessario graduati esse, ut declaratum esse a card. testatur Garc. *de benef. p.* 7. *c.* 7. *n.* 40.

Ad 3. Aetas requisita ad archidiaconatum, cui cura animarum annexa est, est 25. annorum inchoatorum *c. cum in cunctis* 7. §. *inferiora de elect.* Trid. *sess. cit. c.* 12. si curam annexam sibi non habeat: sufficiunt 22. anni completi, sicut ad alias dignitates sine cura; Trid. *ibid.*

Ad 4. non potest episcopus in archidiaconi officium se ingerere, aut illum pro libitu amovere; quia est vicarius episcopi, non assumptus ab episcopo, sed datus a jure, quod ab episcopo convelli, vel mutari non potest; *can. institutionis* 7. *caus.* 25. *q.* 2.

7

Quaeritur 7. quomodo differat archidiaconus a vicario generali, vel officiali episcopi? Resp. Licet vices episcopi in foro externo uterque gerat, differentia tamen inter eos non una est: nam 1. Archidiaconus est vicarius episcopi natus, intitulatus, et perpetuus, vicarius generalis autem est solummodo datus, et temporalis: proinde ad libitum episcopi amoveri potest, quod fieri non potest in archidiacono secundum dicta *num. praeced.*

2. Jurisdictio archidiaconi ordinaria directe, et in specie descendit a jure, seu canone, vel huic aequipollente consuetudine, indirecte vero ab homine, seu episcopo eum instituente, vel confirmante, at vero vicarii generalis, seu officialis jurisdictio ordinaria directe, et immediate provenit ab episcopo constituente vicarium, indirecte autem, et mediate a jure, quatenus hoc episcopo dat facultatem vicarium constituendi; nam alioquin judex inferior jurisdictionem suam ordinariam committere alteri nequit, ut dicetur infra *tit.* 32. *de offic. judic. n.* 9.

3. Archidiaconus, etsi subordinatam episcopo, propriam tamen jurisdictionem, et ab episcopali distinctum tribunal obtinet, et propterea ab ipso appellari ad episcopum potest: quod fieri nequit in sententia lata a vicario generali; quia jurisdictionem ab episcopali indistinctam, et idem cum ipso tribunal, atque consistorium habet *c. Romana* 3. *in princ. de appell. in* 6.

TITULUS XXIV.

De officio archipresbyteri.

SUMMARIUM

1

Quaeritur 1. quis sit *archipresbyter*, et quotuplex? Resp. *Archipresbyter*, quasi *princeps sacerdotum* dicitur ille, qui reliquis presbyteris in iis, quae sacerdotalis officii sunt, cum imperio praeest *c. ut archipresbyter* 1. *h. tit.* Alio nomine etiam decanus vocatur; *c. ad haec.* 7. *de offic. archidiac.* Duplex dividitur; nam alius *urbanus*, sive *civitatensis* dicitur; alius vero *ruralis*, seu *forensis*. *Prior* presbyteris in urbe episcopali, vel alia existentibus praeest, et *decanus ecclesiae cathedralis* vel *collegiatae* vocatur. *Posterior* extra civitatem episcopalem ruri tum plebis, tum parochorum, aliorumque clericorum, qui per minores titulos, seu ecclesias habitant, curam gerit, et *decanus ruralis*, aut *vicarius*, vel *officialis foraneus* appellatur.

2

Quaeritur 2. quod sit officium archipresbyteri civitatensis, seu decani ecclesiae cathedralis? Resp. Spectato jure communi, ad officium ejus pertinet, super omnes alios presbyteros curam animarum gerere *c. ut archipresbyter cit.* Hinc quasi dux, et princeps illorum est. Pirh. *hic n.* 2. 2. assidue, i. e. competentibus horis in ecclesia stare *c. cit.* 3. in absentia episcopi vice ejus missarum solemnia celebrare, et collectam, i. e. missam ferialem dicere, vel alteri dicendam demandare *c. cit.* 4. in eadem absentia vice episcopi inchoare officium ecclesiasticum, impertiri benedictiones presbyterales in ecclesia; *c. officium* 3. *h. tit.* 5. eodem episcopo absente, benedicere fontes, infirmos oleo sacro ungere, solemniter poenitentem, consulto tamen prius episcopo, reconciliare, poenitentiam cunctis aliis sacerdotibus injungere; *c. ministerium* 2. *h. tit.* 6. quando episcopus missam canit, praecipere sacerdotibus, ut induant se vestibus sacris, et eos ordinare ad

ministerium altaris; *c. officium cit.* 7. praecipere custodi, ut in sacrario eucharistia non desit pro infirmis, et providere, ne forte aliqui sine sacramento confessionis, et eucharistiae moriantur *cap. eod.* 8. curam gerere, ut sacerdotes cardinales (i. e. qui parochiis sunt praefecti) in administratione sacramenti eucharistiae, et in officio, seu psallendis horis canonicis sint assidui, et ut episcopi suis praeceptis obtemperent; *c. ministerium cit.* 9. Confessiones etiam sacerdotum, et aliunde accedentium dioecesanorum una cum aliis presbyteris secundum provisionem episcopi excipere, ad catechumenorum instructionem, et baptizandos infantes sacerdotes providere *c.* 3. *cit.*

3

Quaeritur 3. an, et qualem jurisdictionem habeat archipresbyter civitatensis? Resp. distinguendo inter jus commune scriptum, et consuetudinarium?

Jure communi scripto archipresbyter tantum habet jurisdictionem in foro interno, eamque ordinariam absolvendi a peccatis non reservatis, et quidem quoad sacerdotes solos, ita, ut juxta idem jus commune antiquum nulli alteri, quam ipsi, peccata sua confiteri olim potuerint: in foro autem externo, eodem jure communi spectato, nullam habet jurisdictionem, ut colligitur ex *c. ut archipresbyter* 1. *h. tit.* et aliis *cit.* advertit Pirh. *hic n.* 6.

Aliud dicendum *de jure consuetudinario*, hoc enim cum tempore introductum, et hodie etiam receptum est, ut sacerdotes, aliique clerici peccata sua cuilibet sacerdoti approbato confiteri possint, ut *in c. fin. h. tit.* notat Laym. *n.* 2. Eodem jure consuetudinario archipresbyter in quibusdam ecclesiis obtinet jurisdictionem etiam fori externi, in multis quidem in canonicos, et officiales capituli, in aliis vero, praesertim, ubi archidiaconus nullus est, etiam in reliquos clericos extra ecclesiam cathedralem, prout aliis *cit.* notant Laym. *l. citt. n.* 2. Pirh. *n.* 6. Vviest. *n.* 4.

4

Quaeritur 4. an archypresbyter civitatensis, seu decanus ecclesiae cathedralis habeat dignitatem, vel personatum? Resp. Censetur habere utrumque, ita ut ipsi a sede apostolica, vel ejus legato causae delegari possint juxta *c. statutum* 11. *de rescript. in* 6. Neque obstat, quod jure communi spectato, ut dictum est *n. praec.* non sit praeditus jurisdictione fori externi, quia saltem habet praeminentiam inter canonicos, et alios clericos, quod ad dignitatem, saltem latius acceptam, sufficit; Pirh. *hic n.* 8. et apud eundem Abb. Az. etc.

Dubium est, quae sit major dignitas, praepositura, an decanatus? Resp. in hoc attendendam consuetudinem cujusque loci, cum jure communi canonico de eo nihil expressum sit. In tota fere Hispania,

et Gallia prima post pontificalem dignitas est decanatus; quia decanus est caput capituli, eique cum jurisdictione aliqua in canonicos obtenta praeest. At in Belgio, Germania, Polonia dignior est praepositura, etiamsi nullam jurisdictionem annexam habeat. Hinc etiam in plerisque ecclesiis cathedralibus, et collegiatis Germaniae reservata est collationi, et provisioni pontificis juxta concordata §. *de ceteris.*

5

Quaeritur 5. an et qualem jurisdictionem habeat praepositus, vel decanus ecclesiae collegiatae? Resp. Spectato jure communi, probabile est praelatos, seu rectores ecclesiarum collegiatarum saecularium, sive vocentur praepositi, sive decani, qui a capitulo eliguntur, et a superiore; vel episcopo confirmantur, habere ordinariam jurisdictionem fori externi in clericos sui collegii, licet subordinatam episcopo, cui subsunt, ita ut excommunicare, et alias censuras ferre in eos possint; gloss. *in c.* 3. *v. ecclesiastica sententia de offic. jud. ord.* Abbas *ibid. n.* 3. Pirh. *hic n.* 9. et colligitur *ex c. veniens.* 1. *de eo, qui furtive etc.*

Spectanda tamen etiam quoad hos est consuetudo cujusque ecclesiae; nam in quibusdam locis, ut notat Pirh. *n.* 9. *cit.* dicti praelati jurisdictionem proprie exercent: in aliis cognoscere solum possunt de causis, et delictis levibus. In nostris partibus praepositura collegiatae ecclesiae quidem est prima dignitas, plerumque tamen sine jurisdictione annexa, cum hanc decanus exerceat, sibi datam per electionem capituli, et confirmationem episcopi.

6

Quaeritur 6. quod sit officium archipresbyteri, seu decani ruralis? Resp. De hoc agitur *c. fin. h. tit.* ubi statuitur, ut singulae plebes, archipresbyterum habeant. Officium illius est tum plebis, tum presbyterorum, qui per minores titulos habitant, inspectionem gerere, et ea quidem quae minora sunt et tum inter plebem, tum inter parochos, aliosque clericos sibi subjectos controversa, sine figura judicii disponere, ac decidere; majora autem, et quae sine cognitione, et definitione judiciali expediri nequeunt, ad episcopum, sive vicarium ejusdem referre; Barb. *jur. eccl. l.* 1. *c.* 2. *n.* 27.

Ex quo sequitur, quod ejusmodi archipresbyteri, seu decanatus ruralis non sit dignitas, nec personatus: non *dignitas*: quia ut *tit. praec. n.* 5. dictum est, dignitas est praeeminentia cum jurisdictione; decanus ruralis autem jurisdictionem fori externi non habet, cum vi officii sui de causis etiam minoribus cognoscere judicialiter nequeat: non etiam *personatus*; quia est praeeminentia sine jurisdictione, ut *n. cit.* monui, et quidem, ut cum communi advertit Pirh. *hic n.* 13. in aliquo clericorum collegio, et ecclesia principali: talem autem de-

canus ruralis non habet, sed tantum in minoribus, seu plebanis parochis *c. fin. cit.* ibi *per minores titulos.*

7

Quaeritur 7. quomodo constituendi sint decani rurales? Resp. Communiter eliguntur a capitulo, confirmari tamen debent ab episcopo, vel vicario ejusdem generali, qui, antequam istud faciat, diligenter inquirere debet in eorum vitam, mores, et rerum agendarum peritiam, cum ab ipsis totus clerus, qui in oppidis, et pagis extra civitatem episcopalem versatur, regi, et in disciplina, ac honestate vitae conservari debeat.

Praeterea decani hujusmodi post editam fidei professionem etiam juramentum praestare debent, quod officium suum fideliter administrare, commissos suae curae clericos, et loca sacra visitare, capitula congregare, quae corrigenda videbuntur, corrigere, clericorum ebrietates, et alia scandala impedire, vel si impedire non possint, ad ordinarium referre velint; Pirh. *hic n.* 12. et apud hunc Laym. *de jurisd. ord. concl.* 147.

TITULUS XXV. XXVI. ET XXVII.

De officio primicerii, sacristae, et custodis.

SUMMARIUM

1 *Quid sit primicerius, et quod ejus officium?*
2 *Quod officium sacristae?*
3 *Quod custodis?*

1

Quaeritur 1. Quid sit *primicerius*? Resp. *Primicerius* antiquum nomen, inde sumptum, quod primus inscriberetur in cera, seu tabula cerata, hic *cantorem* significat. Officium illius describitur *c. un. h. tit.* 1. praeest diaconis, et aliis clericis in docendo: hinc in aliquibus ecclesiis *scholasticus* dicitur: in aliis autem hujus officium separatum est a cantoris officio: imo in plerisque ecclesiis cathedralibus a scholastico non exercetur, sed tantum est titulus quidam, et praebenda canonicalis 2. Sollicite curare debet, ut inter eosdem clericos servetur disciplina, super quo oneratur ejusdem conscientia, tanquam rationem pro animabus illorum redditurus DEO 3. eidem incumbit assignare lectoribus lectiones, quae ad nocturna officia clericorum pertinent, eosque in modo cantandi, psallendique instruere.

4. de jure communi jurisdictionem non habet; sed administrationem tantum; quia licet delinquentes possit corrigere, non tamen illud potest in forma judiciali 5. habet tamen beneficium duplex, et dignitatem; quia praeminentiam cum administratione conjunctam habet, cum sit post archipresbyterum primus in choro, et alio consessu canonicorum.

2

Quaeritur 2. quid sit *sacrista,* et quod ejus officium: Resp. *Sacrista,* qui etiam *thesaurarius* in quibusdam ecclesiis dicitur, est ille ecclesiae minister, qui immediatam curam sacri thesauri habet.

Officium illius est calices, patenas, thuribula, candelabra, aliaque ejusmodi instrumenta, ornamenta, et vestimenta ecclesiastica, totumque ecclesiae thesaurum custodire, et quae ad luminaria, ministeria, ornatum, et thesaurum ecclesiae pertinent, curare, et ordinare; *c. un. h. tit.*

Ex quo patet, sacristam de jure communi nudum obtinere officium sine ulla jurisdictione, aut praeminentia. *De jure communi,* inquam; nam de consuetudine postea introducta, et multarum ecclesiarum statutis confirmata successu temporis officium hoc inter dignitates ecclesiasticas connumerari coepit, et hinc eidem causarum ecclesiasticarum cognitio, et definitio a sede apostolica delegari potest, et aliquando etiam delegata est, ut patet ex *c. cum olim* 32. *de offic. deleg. c. ex tenore* 11. *de for. compet.* et *c. significavit* 18. *de convers. conjugat.*

3

Quaeritur 3. quod sit officium *custodis*? Resp. Hic sacristae, seu thesaurarii quasi minister est: ad officium ejus de jure pertinet ecclesiae utensilia, et rei divinae instrumenta minus pretiosa custodire, parare panem, vinum, et alia ad altaris minesterium necessaria, signa dare divinorum officiorum, lampades, et luminaria accendere, et extinguere; *c. custos* 1. *et c. seq. h. tit.*

Ex quo constat sacristae, et custodis officia diversa esse, et hunc inferiorem sacrista, si rigor juris spectetur: *juris rigor,* inquam; nam hodiernis moribus custodis officium, majore hujus parte translata in aedituum, unum, idemque factum est cum officio sacristae, idque jure non improbante, prout patet ex *c. fin. h. tit.* ibi: *ut nulla negligentia in ecclesia DEI videatur, hi tres, archipresbyter, et custos simul juncti provide peragent,* ubi sacrista custodis appellatione comprehendi potius, quam praetermissus videtur.

TITULUS XXVIII.

De officio vicarii.

Vicarius generaliter ille dicitur, qui gerit vices alterius mortui, absentis, vel aliter impediti, ut muneri, aut rebus suis interesse, vel superesse ipsemet nequeat. Duplex dividitur, unus *natus*; seu *legitimus*, cui vicariatus a lege, vel canone competit, qualis respectu episcopi est archidiaconus, et archipresbyter, alter *datus*, seu *dativus*, qui officium ab homine, sive superiore, eum sibi, vel alteri substituente, accepit. Hic a functionibus, quas vice alterius obit, vel *vicarius jurisdictionis*, vel *vicarius in divinis* dicitur. De utrisque istis plura sunt disserenda. Hinc sint

§. I.

De vicario in divinis.

SUMMARIUM

1 *Definitio vicarii, et divisio.*
2 *Observanda in constitutione vicarii perpetui.*
3 *Causae hunc constituendi.*
4 *Jus, et potestas illius.*
5 *An perseveret praesente rectore principali?*
6 *Jus rectoris principalis.*
7 *Causae constituendi vicarium temporaneum.*
8 *Quis istum possit constituere?*
9 *Qualis constituendus sit in ecclesiis perpetuo unitis?*
10 *Jus et potestas vicarii temporanei.*
11 *Vicarius perpetuus non potest sibi subtituere vicarium perpetuum.*
12 *Potest temporaneum.*
13 *Modi, quibus finiatur officium vicarii.*

1

Vicarius in divinis, qui etiam *vicarius in beneficiis* dicitur, ille est, qui in divinis ministeriis, et cura animarum, sive iis, quae ad forum internum conscientiae pertinent, vices alterius gerit. Alius est perpetuus, alius temporalis. *Perpetuus* est, qui in aliqua ecclesia, assignata sibi ex hujus proventibus debita portione ad sustentationem congruam authoritate legitima canonice instituitur, ita ut

ad libitum, et extra casus jure expressos amoveri nequeat. *Temporalis* vero, qui solum constituitur ad tempus, ita ut ex reditibus ecclesiae, cui servit, vivat quidem, quamdiu eidem servit, ad nutum tamen, et libitum ejus, a quo constitutus est, amoveri possit.

2

Quaeritur 1. de *vicario perpetuo*. Et 1. quidem dubitatur, a quo nominari, vel constitui possit *vicarius perpetuus*? Resp. in constitutione hujus sequentia sunt observanda.

1 Nominatio ejusdem, seu praesentatio regulariter pertinet ad rectorem principalem, qui parochiam suae ecclesiae, dignitati, monasterio etc. unitam habet, prout sumitur *ex c. ad audientiam.* 1. *h. tit.* et declaratum esse a cardd. testatur Garc. *de benef. p.* 9. *c.* 2. *n.* 294.

2 Si patronatum sit ejusmodi beneficium, in quo constituitur vicarius perpetuus, etiam opus est consensu patroni, ut colligitur ex *c. ad audientiam* 3. et notat *ibidem* Gloss. *V. rectoris de eccles. aedifi.* Ratio est, quia vicarius perpetuus, in parochia canonice institutus, acquirit titulum perpetuum beneficii, saltem utilem; ad hunc autem praesentandi jus patrono competit: igitur sine hujus consensu vicaria perpetua nemini conferri debet.

3 Institutio hujusmodi vicarii perpetui debet fieri ab episcopo, ut colligitur ex *c. adhaec* 3. *h. tit.* et ratio est, quia talis vicaria inter beneficia computatur; at sine consensu, et authoritate episcopi nullum beneficium erigi, vel conferri potest: ergo etc.

4 Antequam episcopus vicarium sibi praesentatum instituat, praemittere examen ejusdem debet, an sit idoneus. Et hoc procedit, etsi cappella, vel ecclesia, in qua instituitur vicarius perpetuus, unita sit ecclesiae, vel monasterio exempto, ut aliis *citt.* notat P. Vviestner *hic n.* 5. Ratio est, quia licet monasterium, vel etiam capella sic unita a jurisdictione episcopi exempta sit, non tamen exempta est persona vicarii, qui curam in ea exercet, et populus, in quem exercetur: aequum proinde est, ut episcopus sciat, an praesentatus ad curam animarum exercendam idoneus sit.

5 Idem episcopus hujusmodi vicario etiam assignare debet congruam fructuum portionem, quae plerumque est pars tertia, interdum major, vel minor, sicut ipsi episcopo visum fuerit, modo tanta sit, ut decentem sustentationem habeat, et hospitalitatem erga peregrinos, ac misericordiam erga pauperes exercere, jura episcopalia solvere, aliaque onera supportare possit; *c. sicut nobis* 2. *de suppl. negl. praelat.* etc. *de monachis* 12. *de praeb.* Excipitur, nisi omnia haec onera incumbant rectori principali; tunc enim sufficiet vicario perpetuo dari congruam sustentationem; *Clem.* 1. *de jur. patronat.*

3

Dub. 2. in quibus beneficiis, et quibus ex causis vicarius perpetuus constitui possit? Resp. Fere tantum constitui solet in beneficiis, et ecclesiis parochialibus : idque ex duplici praecipue causa.

Prima, et frequentior est, quia talis ecclesia parochialis unita est alteri ecclesiae, dignitati, beneficio, universitati, collegio, monasterio, hospitali, vel alteri pio loco, ita ut rector principalis in hujusmodi ecclesia unita curam animarum exercere vel non possit, vel eum exercere non deceat; *c. extirpandae* 30. §. *qui vero de praeb.* et Trid. *sess.* 7. *c.* 7. *de reform.*

Altera, eaque non infrequens, quando parochia reditibus abundans valde numerosum, et distantem populum habet; tunc enim ecclesia, seu capella filialis erigitur, eique vicarius perpetuus, assignata congrua portione, praeficitur, qui ab ecclesia matrice sejunctos, et longe remótos curet juxta; *c. ad audentiam* 3. *de eccl. aedif.*

Praesentatio autem illius ad rectorem principalem, et probabilius etiam ad patronum ecclesiae, ex cujus redditibus erecta, fundata, et dotata est filialis, pertinebit, ut recte notat P. Vviest. *hic n.* 6. idque ex duplici causa : quarum prima est, quod proventus, ab ecclesia matrice detracti, et applicati ecclesiae filiali, mediate saltem descendant a patrono, ejusque majoribus ecclesiae matricis fundatoribus ; altera, quod hujusmodi detractione proventuum beneficium ecclesiae matricis factum sit minus aestimabile, adeoque deceat hunc defectum per jus patronatus in ecclesia filiali compensari.

4

Dub. 3. quale jus vicario perpetuo competat? Resp. Si in ecclesia parochiali canonice sit institutus, acquirit jus reale, ac verum titulum canonicum beneficii, non quidem directum, qui est penes rectorem principalem, cujus vices gerere dicitur, sed utilem pensionis, ex annuis parochiae reditibus sibi assignatae. Hinc verum beneficium habere censetur, et aequiparatur parocho, ita ut quidquid de isto statutum est jure, etiam in ipso locum habeat. *Clem. un. h. tit.*

In specie 1. eidem competit tota actualis potestas parochialis, et cura animarum per sacramentorum aliorumque divinorum administrationem ex officio exercenda; Barb. *Jur. eccl. l.* 3. *c.* 6. *n.* 28.

2 Habet intentionem de jure communi fundatam in decimis, sed pro sua tantum congrua portione assignata; nam in reliquis decimis de jure communi fundatam intentionem habet rector, vel is, cui beneficium est unitum; Barbos. *l. cit. n.* 38. *et* 39. Tamb. *tom.* 3. *de jur. abb. decis.* 102. *n.* 2. Konig. *tit. de decim. n.* 14. et alii ab his *citt.*

3. Idem debetur ipsi honor, locus, et praerogativae, quae aliis parochis. Gonzal. *in reg.* 8. *gloss.* 5. §. 3. *n.* 29.

4. Easdem habet obligationes, quas veri parochi *juxta reg. qui sentit.* 55. *in* 6. *c.*

5. Ab ecclesia sua, in qua canonice institutus est, sine culpa, vel alia causa jure expressa removeri non potest *c. adhaec* 3. *h. tit.*

6. Ejus beneficium non vacat, etsi rector principalis mortalis mortuus sit, vel dignitatem, aut beneficium, cui illud unitum est, amiserit, vel dimiserit; quia jurisdictionem non habet ab ipso rectore, sed ab episcopo; Pirh. *hic n.* 23.

7. Non potest unus, idemque esse vicarius perpetuus in diversis ecclesiis; *c. provideas.* 2. *h. tit.* hinc per adeptionem alterius similis beneficii vicaria ejusmodi vacat ipso jure; *Clem. un. h. tit.*

8. Intra annum ab adepta vicariae pacifica possessione, sacrum presbyteratus ordinem suscipere, legitime impedimento cessante, debet; alias vicariam ipso jure amittet; *Clem. cit.*

9. Ut vicariae istiusmodi capax sit, debet annum aetatis 25. saltem inchoasse; gloss. *in Clem. cit. V. aetate*

Quorum omnium una, eademque ratio est, quia ut initio *num. praec.* dixi, et *Clem. cit.* statuitur, quidquid in jure dispositum reperitur de parochis, etiam in perpetuis ecclesiarum parochialium vicariis locum habet.

5

Dub. 4. an vicario perpetuo parochiae administratio in divinis competat, etiam praesente rectore principali? *Ratio dubitandi* est, quia praesente eo, cujus vices geruntur, cessat, vel saltem minuitur potestas ejus, qui vices illius gerebat. Atqui vicarius, etiam perpetuus, vices gerit tantummodo rectoris principalis: ergo etc.

Sed retinenda adhuc est affirmativa sententia, et dicendum, quod vicarius perpetuus, etiam praesente rectore principali, administrare parochiam in divinis possit. Ita communis. Estque hoc ita verum, ut eo invito, rector principalis in administrationem sacramentorum, aliorumque divinorum se ingerere nec possit, nec debeat, ut aliis relatis advertit Laym. *in c. h.* 2. *tit. num.* 2. Ratio est, quia ut *n. praec.* dictum est, tota cura actualis vicario commissa est; principalis autem nonnisi habitu eam retinet: exercere autem curam nemo potest, nisi actu eandem habeat: ergo etc.

Excipitur, si parochia illa pleno jure incorporata esset ecclesiae, cujus caput est rector principalis; tunc enim tota cura tam actualis quam habitualis in ecclesia incorporata est penes rectorem principalem, et is, quo loco ejusdem parochiam administrat, est solum cooperator illius in ea ecclesia: unde sicut cooperator parochum suum a divinorum administratione impedire non potest, ita nec rectorem principalem ejusmodi vicarius.

Ad rationem dubitandi id procedit, quando ille, cujus vices geruntur, curam actualem retinet, quod plerumque non fit in ecclesiis, in quibus instituitur vicarius perpetuus.

6

Dub. 5. quid juris habeat rector principalis in ecclesia, in qua institutus est vicarius perpetuus? Resp. 1. curam, ut *num. praec.* dictum est, in habitu retinet, cujus effectus est, quod ipsi afferat, et conservet jus vicarium nominandi, et parochiales reditus fere quoad potiorem partem percipiendi, propter quod parochia potius rectoris principalis, quam vicarii esse dicitur, ut *in c. 3. h. tit.* notat Laym. *num.* 1.

2. In iis, quae ad externam defensionem, vindicationem jurium parochialium, adeoque ad forum contentiosum, atque fabricae reparationem pertinent, juris parochialis exercitium etiam ad rectorem principalem spectat, saltem si is majorem partem redituum percipiat; Laym. *l. cit num.* 2.

3. Si vicaria perpetua per mortem, renuntiationem, privationem etc. vacet, ipsa cura actualis animarum ad rectorem principalem, si iste ejus capax sit, redit, ita ut eo tempore, donec ab ipso praesentatus, vel nominatus novus vicarius canonice institutus sit, administrare sacramenta, aliaque divina per seipsum, vel per alium vicarium temporalem a se constitutum possit, ut cum aliis advertit Laym. *de elect. praelat. q.* 208. *in fin.*.

7

Quaeritur 2. *de vicario temporaneo.* Et 1. quidem dubitatur, ex quibus causis constitui possit vicarius temporaneus? Resp. Plures a jure approbatas causas inveniri. 1. quando ecclesia, vel beneficium per rectoris obitum, renuntiationem, privationem vacat; tali enim casu eidem vicarius dandus est, donec de novo rectore provideatur; Trid. *sess.* 24. *c.* 18. *in princ. de reform.*

2. Quando in ea institutus rector ecclesiam, vel beneficium administrare per seipsum nequit ob defectum legitimae aetatis, infirmitates, vel negotia, et occupationes alias, praesertim necessitatis, vel utilitatis ecclesiae causa susceptas; *c. ex ratione* 2. *de aetat. qualit. et ordin. praefic. cap. de rectoribus* 3. *de cler. aegrot. etc.*

3. Propter diversitatem idiomatis, vel justam, et ab ordinario approbatam absentiam causa studiorum, vel peregrinationis ad pia, et religiosa loca, praesertim in terram sanctam; *c. quoniam* 14. *de offic. ordin. c. relatum* 4. *de cler. non resid. c. fin. de vot. et vot. redempt.*

4. Quando rector ex dispensatione simul obtinet duas ecclesias parochiales, vel alia beneficia curata. *can. temporis* 48. *caus.* 6. *q.* 1.

5. Quando religionem ingressus, versatur in probatione *arg. c. de monachis* 12. *de praeb.*

6. Quando divini cultus incrementum ex vicarii substitutione speratur; *can. illud* 15. *et can. seq. caus.* 7. *q.* 1.

De quibus, et similibus causis late Gonzalez. *ad reg.* 8. *gloss.* 5. §. 3. *an.* 12. Azor. *p.* 2. *l.* 3. *c.* 6. *q.* 3. Barbos. *jur. eccl. l.* 3. *c.* 6. *an.* 50. Pirh. *hic num.* 20. Vviesner *n.* 13. et alii passim.

8

Dub. 2. quis possit constituere vicarium temporaneum? Resp. 1. id potest episcopus in ecclesiis, et beneficiis sibi subjectis, ob curam generalem, quam in dioecesim suam exercet.

2. In casu vacaturae per mortem, renunciationem, depositionem etc. vicarii perpetui, qui prius erat in beneficio, vicarium temporalem deputare potest praelatus ecclesiae, vel beneficii, cui beneficium parochiale unitum est, ut dictum est *num.* 6. Neque opus est tali casu ulla institutione, vel collatione, sed sufficiet, si eum episcopus approbet, et licentiam administrandi sacramenta eidem concedat: in quem finem etiam examinare ipsum potest, ut notant Gonzalez *l. cit. a n.* 35. Garcias *p.* 1. *de benef. c.* 2. *n.* 63. Barbos. *l.* 3. *jur. eccl. c.* 6. *n.* 63. et alii ab his *cit.*

3. Ex causa justi impedimenti, vel absentiae, ob quam officio suo fungi non possit, substituere sibi vicarium ex sacerdotibus ab episcopo approbatis potest parochus, propria quidem authoritate, si officium hujus ad breve tempus, e. g. unius, duarum, vel etiam trium hebdomadarum duraturum sit; cum consensu ordinarii autem, si ad tempus aliquod longius aliquot mensium, ut insinuat trid. *sess.* 23. *c.* 1. *vers. eadem omnino de reform.* ubi decernit, parochos a suis ecclesiis abesse non posse, nisi per duos, vel tres menses, vel de licentia ordinarii, relictoque vicario ab ipso ordinario approbando.

9

Dub. 3. qualis vicarius, perpetuus, an temporalis praeficiendus sit, in ecclesiis parochialibus, quae perpetuo annexae sunt ecclesiis, capitulis, monasteriis, vel aliis piis locis? Resp. spectato jure commune, in hujusmodi beneficiis unitis constituendos vicarios perpetuos, ut constat *ex c. extirpandae* 30. §. *qui vero de praeb. c. un. de capell. monach. in* 6.

Excipitur 1. si hujusmodi ecclesiae pleno jure, i e. quoad temporalia simul, et spiritualia sint unitae monasterio, tunc enim ibidem exponi regulares cum jure vicariorum temporaneorum possunt juxta bullam s. Pii V. *ad exequendum, circa fin.*

Excipitur 2: si hacteus semper administratae sint per regulares; quia trid. dum *sess.* 7. *c.* 7. *de reform.* jubet vicarios per-

petuos poni in ecclesiis unitis, intelligendum est solum de iis parochiis, quae solum quoad temporalia unitae, et semper per saeculares clericos administratae sunt, ut advertit Konig. *hic n.* 32.

Excipitur 3. si ita expedire videbitur episcopo, ut vicarium temporalem in hujusmodi ecclesia ponat, ut habet trid. *sess.* 7. *c.* 7. *de reform.* quod tamen raro faciet; quia plerumque magis expediet constitui vicarium perpetuum, cum frequens ministrorum mutatio ecclesiis raro sit utilis.

10

Dub. 4. quale jus, sive potestas vicario temporali competat? Resp. Ejusmodi vicarius, sive a parocho, sive ab ipso episcopo constitutus sit, jus quidem, et titulum in beneficio, in quo vicarius constitutus est, nullum acquirit, curam tamen, aliasque functiones parochiales omnes exercet instar ipsius parochi, cujus nomine administrat, et penes quem jus parochiale, et curatum actu, tum habitu permanet; Pirh. *hic n.* 21.

Estque haec potestas ipsius, et jurisdictio quasi ordinaria, non tantum delegata, cum eadem sit cum illa, quam habet is, cujus vices gerit, et cui substitutus est in cura, et officio; Pirh. *l. c. n.* 23.

Neque obstat, quod ei non competat ratione proprii muneris perpetui, et irrevocabilis; quia competit ei saltem ratione muneris temporalis, et revocabilis: ex quo solum sequitur, quod ejus potestas non sit ordinaria, sed quasi ordinaria, et delegatae similis.

11

Quaeritur 3. de *vicario vicarii.* Et 1. quidem dubitatur, an vicarius perpetuus substituere sibi similem alium, seu vicarium perpetuum possit? *Ratio dubitandi* sumitur a paritate cum procuratore, qui post litem contestatam, vel negotium coeptum substituere sibi alium similem procuratorem potest; *c. non indiscrete* 1. *de procuratorib. in* 6.

Sed certa est sententia negativa; ita enim clare decisum habetur *c. clerico* 4. *h. tit.* Ratio est, quia sic idem titulus, seu jus vicariae ad duos simul pertineret, quod fieri non potest. *Confirm.* quia nec ipse parochus, licet curam tam actualem, quam habitualem habeat, sibi substituere vicarium perpetuum potest, quippe cum extra casus jure expressos per seipsum deservire ecclesiae debeat; multo minus ergo id poterit ejusdem vicarius.

Ad rationem dubitandi negatur paritas; quia talis procurator per contestationem litis, et negotii tractationem coeptam fit quasi dominus litis, seu negotii coepti.

12

Dub. 2. an vicarius substituere sibi alium vicarium ad tempus possit? Resp. distinguendo inter vicarium perpetuum, et temporalem. De *priore* idem dicendum, quod *num.* 8. dictum est de parocho; quia quoad omnia aequiparatur parocho. De *posteriore* dicendum, eum quidem, tanquam delegatum ad universitatem causarum, si functionibus peragendis non sufficiat solus, cooperatorem assumere, eique unam, vel alteram causam, seu partem jurisdictionis delegare non prohiberi, de jure tamen vicarium, etiam ad breve tempus, authoritate propria sibi substituere, eique totam suam jurisdictionem, seu curam committere non valere, ut cum S. Thoma docet, Sylvest. *V. vicarius q.* 5. Sanchez. *l.* 3. *de matrim. D.* 31. *n.* 15. Laym. *l.* 5. *tr.* 6. *c.* 10. *n.* 13. Pirhing. *hic num.* 22. Vviestner *ibid. n.* 18.

Excipitur, si talis vicarius habeat speciale mandatum substituendi: aut si consuetudo id permittat vicariis; nam vi consuetudinis, si ob infirmitatem, vel aliam causam officio suo fungi nequeant, istud ad breve tempus demandare aliis possunt, et solent, testibus *citt.* DD. qui plerique istud refundunt in licentiam tacitam; quia *instituens vicarium,* inquit Sylvester, *et sciens talem consuetudinem implicite consentit in talem substitutionem.*

13

Quaeritur 4. quomodo finiatur officium vicarii in divinis? Resp. Officium vicarii perpetui finitur tantum morte, resignatione, et depositione propria.

Temporalis non tantum hoc, sed tribus insuper aliis modis. 1. morte, resignatione, depositione rectoris principalis. 2. revocatione vicarii ab eo, qui illum constituit, facta, ubi non opus est causa, cum ad nutum constituentis sit amovibilis. 3. Si ipse principalis ad officium suum redeat.

§. II.

De vicario jurisdictionis episcopalis.

SUMMARIUM

Vicarius *jurisdictionis* in genere est is, cui commissa est jurisdictio. Hic, ut monui *in princ. praef. tit.* alius est natus, alius datus. De priore nihil dicendum superest ultra ea, quae dicta sunt *tit.* 23. *et* 24. posterioris tractatio huc pertinet.

14

Quaeritur 1. quotuplicis generis sint vicarii jurisdictionis episcopi dati? Resp. duplicis; aliqui enim jurisdictionem a constituente diversam, etsi subordinatam, et ab eo dependentem habent, uti sunt judices delegati ab episcopo, et vicarii *foranei* dicti, quod jurisdictionem suam extra civitatem episcopalem ad certam partem, seu districtum dioecesis restrictam exerceant; gloss. *in Clem.* 2. *V. foraneus de rescript.*

Alii vero eandem cum episcopo constituente jurisdictionem habent, quamvis alio modo, videlicet dependenter ab ipso constituente, cui in eodem tribunali substituti sunt, exercendam. Hi tripliciter constitui possunt. 1. In temporalibus tantum: et ita constitutus rectius appellatur *oeconomus.* 2. in spiritualibus tantum: et tunc vocatur *vicarius generalis* cum addito *in spiritualibus*, in litteris autem ultra montes directis *officialis episcopi.* 3. in spiritualibus simul, et temporalibus: et tunc dici solet simpliciter *vicarius generalis.*

15

Quaeritur 2. quod discrimen intersit inter vicarium generalem episcopi, et vicarium foraneum? Resp. in multis dissidere, praecipue vero in his tribus.

1. *Vicarius generalis* est dignitas, quia praeeminentiam cum jurisdictione conjunctam habet, quippe qui de jure communi praecedit omnes alios canonicos, et praelatos episcopo inferiores, etiam archidiaconum, prout dicetur infra *tit.* 33. *num.* 8. At *vicarius foraneus* officium quidem cum jurisdictione, non tamen dignitatem habet, utpote qui ne quidem praepositos ecclesiarum collegiatarum praecedit, ut notat Barb. *de offic. episc. alleg.* 54. *n.* 140.

2. Quod ex priori sequitur, vicarius generalis potest esse delegatus, vel executor causarum papalium; non vero vicarius foraneus: hinc si in rescripto apostolico aliquid vicariis generalibus committatur, ad foraneum non pertinebit; Engl. *hic n.* 5.

3. Vicarius generalis idem tribunal cum episcopo habet; hinc ab eo in iis, quae agit ut vicarius generalis, ad episcopum appellari nequit, sed appellari debet ad archiepiscopum: at vicarius foraneus habet tribunal diversum; proinde a gravamine per ipsum illato appellare ad episcopum licet; Engl. *l. cit.*

16

Quaeritur 2. a quo constitui debeat vicarius generalis, et quomodo? Resp. 1. sede plena vicarium generalem constituit episcopus cum consensu capituli, imo etiam sine isto, ut cum communi docet Host. *in summ. hic* §. *et in quib. casib. num.* 5. Abb. *in c. tua nobis* 4. *h. t. num.* 4. Az. *p.* 2. *l.* 3. *c.* 6. *q.* 14. et firmat recepta, ac generalis consuetudo.

5. Si sedes vacet, vicarium generalem intra 8. dies a die notitiae vacationis constituere, vel existentem confirmare debet capitulum; alias si ecclesia suffraganea sit, ejus deputatio ad metropolitanum; si vero exempta, uti etiam si metropolitanae ecclesiae vacantis capitulum vicarium in tempore non constituerit, ejus deputatio ad antiquiorem episcopum ex suffraganeis devolvetur juxta decretum trid. *sess.* 24. *c.* 16. *de reform.*

3. Si episcopus solus implendo muneri episcopali sufficiat, ad vicarium constituendum cogi non potest, ut cum communi docet, et rotae decisionibus firmat Barb. *jur. eccl. l.* 1. *c.* 15. *n.* 16. Secus, si ob amplitudinem dioecesis, aliasque occupationes, sive difficultates id facere nequeat; tunc enim ratio naturalis id exigit, ut justitiae, litigantibus, et statui ecclesiastico per deputationem vicarii consulatur; potestque eo casu, si episcopus id facere negligat, archiepiscopus terminum ei praefigere, et hoc lapso, si nondum sit

ab episcopo constitutus vicarius, ipsemet talem constituere, vel sedes apostolica, si episcopus exemptus sit, ut aliis *citt.* notat P. Vviestner *hic n.* 23.

4. Potest episcopus non tantum unum, sed etiam plures vicarios principales, et generales constituere, et quidem singulos cum jurisdictione in solidum, quo facilius negotia expediantur; gloss. *in Clem.* 2. *V. principalis de rescript.* Garc. *p.* 5. *de benefic. c.* 7. *num.* 36. Barbos. *de offic. episc. alleg.* 54. *num.* 165. Palao *tr.* 13. *D.* 2. *p.* 29. *num.* 2. dicens se vidisse in multis ecclesiis ita receptum in praxi. Quod ipsum etiam dici debet de capitulo, sede vacante, secundum eosdem DD. Ratio est quia nullo jure plures vicarii constitui prohibentur.

5. Duo isti, vel plures vicarii generales residere debent in civitate, vel loco sedis episcopalis; quia vicarius generalis ille dicitur, qui cum potestate, et jurisdictione generali constitutus est in loco, ubi episcopus sedem habet, ex recepta doctrina Bartol. *in l.* 1. *in fin. ff. quis, et a quo appell.* et Marant. *de ord. jud. p.* 4. *dist.* 5. *n.* 8.

17

Quaeritur 4. qualis debeat constitui vicarius generalis in spiritualibus? Resp. 1. Debet esse clericus; *can. in nona* 22, *caus.* 16. *q.* 7. ubi etiam additur ratio, quia *indecorum est laicum vicarium esse episcopi, et seculares in ecclesia judicare.* Non tamen necesse est, ut sit constitutus in sacris, nisi etiam in pontificalibus, seu iis, quae episcopalis ordinis propria sunt, in episcopi locum sit substitutus, qui vulgo *suffraganeus* dicitur; vel episcopi vices suppleat etiam in foro interno poenitentiae, qui vulgo *poenitentiarius* appellatur; Barb. *alleg.* 54. *num.* 4.

2. Non debet esse conjugatus, etsi cum una virgine, simulque habitum, et tonsuram deferat; quia hujusmodi clerici non gaudent plene privilegiis clericalibus; Barb. *l. c. num.* 6.

3 Non bigamus; nam hic, etsi clericus factus sit, omni tamen privilegio clericali nudatus est, nisi prius solutus sit a bigamiae impedimento, et in coelibatu vivat, secundum dicta *tit.* 21. *n.* 11.

4 Debet esse idoneus aetate, scientia, et usu rerum, moribus, et pietate. Aetas idonea censetur, si 25. annum attigerit; nam ea aetas requiritur in iis, quibus cura animarum imponitur, ut dictum est *tit.* 14. *n.* 3. scientia ea esse debet, ut sit doctor, vel licentiatus in theologia, aut jure canonico juxta trid. *sess.* 24. *c.* 6. *de reform.*

5 Non necessario debet esse clericus saecularis; nam etiam canonici regulares, et monachi cum consensu praelati vicarii constitui possunt, cum jure non prohibeantur, ita tamen, ut socium religio-

sum habeant adjunctum ; Rebuff. *prax. Benef. tit. de vicar. episcop. n.* 30. et 31. ubi *n.* 32. addit , ejus muneris incapaces esse religiosos ordinum mendicantium : et colligitur *ex Clem.* 1. §. *ad prioratus de regular.*

18

Quaeritur 5. qualis sit jurisdictio vicarii episcopalis, ordinaria, an delegata ? Delegatam esse voluerunt Goffred. Alciat. Sot. Germon. Gomez , et alii plures , quos refert Barbos. *alleg.* 54. *num.* 30. quorum argumenta apud eundem sunt. 1. episcopus habet jurisdictionem ordinariam ; ergo non potest vicarius habere eandem jurisdictionem cum episcopo , sed habet diversam , adeoque delegatam , ne sequatur absurdum , ut una , eademque jurisdictio penes duos in solidum sit , quod non minus pugnat rationi naturali , ac eidem pugnat , unius , ejusdemque rei possessionem penes duos in solidum esse. 2. Jurisdictio ordinaria illa dicitur , quae a lege datur , et ab illa descendit; *l. et quia ff. de jurisd.* sed in universo juris canonici , aut civilis corpore nulla lex , aut constitutio extat , quae episcoporum vicariis jurisdictionem tribuat ; ergo etc. 3. Si jurisdictio vicarii ordinaria foret , omnino esset perpetua; nec tempore aliquo revocabilis ; at jurisdictio vicarii non est perpetua, cum revocari ab episcopo possit , ut infra dicetur *num.* 25. 4. episcopi vicarius vicem illius gerit , et ab ipso constituitur , sed ille , qui vice alterius fungitur , nihil habet proprium , sed delegata jurisdictione uti creditur; *l. solet* 16. *ff. de jurisd. l. quaecumque* 1. §. *qui mandatum* 1. et *l. et si praetor* 3. *ff. de offic. ejus, cui mandat. est jurisd.* 5. inter jurisdictionem ordinariam , et delegatam illud interest , quod prior mortuo concedente , permaneat, posterior re integra finiatur , ita autem expirat vicarii jurisdictio. 6. Vicarius generalis ab episcopo constituitur ; atqui episcopus constituere judicem ordinarium nequit , quippe cum id ad solum principem supremum pertineat; *can. a judicibus* 33., *caus.* 2. *q.* 6.

19

His tamen non obstantibus , verior , probabilior , et ss. canonibus conformior est sententia , quae asserit , vicarium generalem episcopi habere jurisdictionem ordinariam, non delegatam. Ita gloss. *in c.* 2. *v. officialem h. tit. in* 6. Host. *in summ. hic. n.* 2. Abb. *in c.* 2. *de judic. n.* 12 et *in c.* 4. *de form. compet. n.* 35. Covar. *l.* 3. *var. c.* 20. *n.* 4. Sanch. *l.* 3. *de matr. D.* 29. *n.*4. Barb. *alleg.* 54. *n.* 37. Laym. *in c. fin. h. t.in* 6. *num.* 1. Pirh. *hic. n.* 35. Vviestner *num.* 35. et alii plurimi ab his *citt.* Ratio est 1. quia eadem jurisdictio non potest simul esse ordinaria , et delegata; atqui jurisdictio vicarii generalis est eadem cum jurisdictione

episcopi, quae ordinaria est, ergo etc. 2. a judice delegato appellari potest ad delegantem, atqui a vicario generali, saltem in iis, quae ipsi competunt ex officio vicarii, ad episcopum appellari nequit; ergo etc. 3. Vicarius interponit decretum in alienationibus rerum minorum, et emancipationibus; *l. fin. c. de offic. ejus, qui vicem etc.* hae autem delegari non possunt; *l. mandata* 2. *ff. de offic. ejus, cui mandat. etc.*

Proceditque hoc non tantum in iis causis, quae ex generali officio vicariatus ipsi competunt, et in generali mandato comprehenduntur, sed etiam in iis, quae requirunt speciale mandatum, modo vel in prima commissione generali vicariatus officio specialiter annectantur, vel tanquam vicario generali, seu intuitu officii vicariatus postea per speciale mandatum committantur, ut recte aliis *citt.* advertit Barb. *l. cit.* Ratio est, quia tali casu jurisdictio quoad actus, exigentes commissionem specialem, datur tanquam accessoria ad officium generale vicariatus, sed accessorium sequitur naturam principalis *juxta reg.* 42. *in* 6. ergo sicut jurisdictio principalis ipsius officii vicariatus est ordinaria, ita etiam ordinaria erit jurisdictio quoad actus specialiter commissos accessorie ipsi annexos. Aliter res se habet, quando aliquid, mandatum speciale exigens, vicario generali committitur ab episcopo seorsim, ac separatim, et non intuitu, seu sub nomine vicariatus; tunc enim dicendum, quod generalis vicarius tantum habeat jurisdictionem delegatam, ut bene notat Garc. *de benef. p.* 5. *c.* 8. *n.* 41.

20

Argumentis *num.* 18. allatis facilis patet responsio. *Ad* 1. non repugnat dominium, et possessionem ejusdem rei diverso modo penes duos esse: sic enim penes unum potest esse dominium rei directum, et penes alterum dominium ejusdem rei utile: item penes unum potest esse possessio rei alicujus civilis, penes alium possessio ejusdem rei naturalis. Igitur etiam non implicabit penes episcopum esse jurisdictionem principaliter, et nomine proprio, penes vicarium accessorie, secundario, et nomine ipsius episcopi. *Ad* 2. Etiam vicario generali jus jurisdictionem suam tribuit, dum episcopo permittit ejus. nominationem, et concedit, ut vicarius nomine ipsius in eodem tribunali jurisdictionem ejusdem exerceat. *Ad* 3. distinguendum est inter jurisdictionem ordinariam, quae inest principaliter, et proprio nomine exercetur, et inter eam, quae accessoria est alteri, cujus vice, et nomine exercetur; illa perpetua, et irrevocabilis est, non vero ista *arg. l. cum principalis* 178. *ff. de R. J. Ad* 4. tunc solum delegatam potestatem aliquis habet, quando is, qui vices alterius gerit, id non facit ex officio proprio; at vicarius generalis episcopi

exercet jurisdictionem, et supplet vices ejusdem ratione officii sui, et non ex nuda commissione; ergo etc. Exemplum est in legato Papae, qui vices istius gerit, et tamen jurisdictionem ordinariam habet, quia ex proprio officio illam habet. *Ad* 5. Jurisdictio vicarii episcopalis morte episcopi exspirat ideo, quia eadem est cum jurisdictione episcopi, quae in ejusmodi casu cessat. *Ad* 6. principium illud, quod solius principis supremi sit constituere judicem ordinarium, verum est de eo, qui distinctum tribunal, et jurisdictionem a constituente habet, non vero de eo, qui habet idem tribunal, et episcopo substitutus est in eadem jurisdictione exercenda.

21

Quaeritur 6. quid possit vicarius generalis episcopi vi officii sui generaliter ipsi commissi? Resp. Vi istius expedire potest negotia, et causas omnes, quae ad jurisdictionem episcopalem ordinariam pertinent, exceptis dumtaxat iis, quae speciale mandatum requirunt; *arg. c. licet* 2. et *c. fin. h. tit. in* 6. Garc. *de benef. p.* 5. *c.* 8. *num.* 65. cum aliis a se *citt.* Estque hoc ita verum, ut hoc ipso, si in aliquo juris textu dicitur quidpiam ad episcopi dioecesani, vel ordinarii potestatem pertinere, etiam pertinere praesumatur ad vicarium generalem, nisi vel ex jure scripto, vel recepta consuetudine, vel aliunde e. g. ex ipsius episcopi expressa voluntate, vel causae gravitate constet, quod specialis commissio ad id requiratur; Laym. *in c.* 2. *h. tit. in* 6. *num.* 1. Hinc

22

Dubium oritur, quaenam negotia, et causae speciale mandatum exigant, ut sine hoc exequi illa vicarius generalis nequeat? Resp. hujusmodi negotia, et causas esse sat multas.

In specie autem sine mandato speciali non potest 1. conferre ordines, et exercere ea, quae sunt ordinis episcopalis, etsi episcopus consecratus sit; quia non in divinorum, sed jurisdictionis tantum exercitio episcopi vices gerit; Barb. *de offic. episc. alleg.* 54. *num.* 83. et alii apud ipsum.

2 Dare litteras dimissorias, nisi quando episcopus in remotis agit, ut ab ordinandis viri prudentis arbitrio conveniri difficulter possit; *c. cum nullus* 3. *et ibi* Gloss. *V. remotis de temp. ordin. in* 6.

3 Libere conferre beneficia, vel praesentare ad eadem, quando id ad episcopum spectat; *c. fin. h. tit. in* 6. et ratio est, quia hujusmodi collatio libera est quaedam donatio, et liberalitas, quae rei alienae administrationem liberam habentibus generaliter non est permissa; *l. contra* 28. §. *si filius* 2. *ff. de pact.* et *l. filius fam.* 7. *in princ. ff. de donation.*

4 Admittere, et approbare resignationes beneficiorum, sive deinde libere illae factae sint, sive ex causa permutationis; quia harum admissio requirit potestatem destituendi, quae vicario generali sine mandato speciali non competit; *c. licet* 2. *h. tit. in* 6.

5 Ecclesias, et beneficia unire, dividere, erigere, transferre, vel omnino supprimere; quia haec inter causas arduas, et episcopo reservatas numerantur; Barb. *l. cit. num.* 71. *et* 72.

6 Dispensare in irregularitatibus, et absolvere a censuris, etiam ex delicto occulto provenientibus; Trid. *sess.* 24. *c.* 6. *de reform.* ibi *per seipsos, aut per vicarium ad id specialiter deputandum.*

7. Absolvere a casibus episcopo reservatis; *c. si episcopus* 2. *de poenit. et remiss. in* 6.

8. Dispensare in votis, juramentis, observatione festorum, jejuniorum, statutis dioecesanis, legibus ecclesiae, et etiam ubi dispensare episcopus potest; Laym. *in c. fin. h. tit. num.* 9. ubi rationem dat, quia dispensatio est species gratiae, et aequiparatur in integrum restitutioni, quae generali mandato non comprehenditur; *l. illud* 25. *ff. de minor.*

9. Denique tractare causas, et negotia, quae inter ardua reputantur: qualia sunt visitatio dioecesis, congregatio synodi dioecesanae, ultimarum voluntatum executio, alienatio rerum ecclesiasticarum, et praestatio consensus in eam, tractatio causarum feudalium, criminalium, saltem graviorum, restitutiones in integrum etc. de quibus passim DD.

23

Quaeritur 7. quando hujusmodi causas, et negotia, quae mandatum speciale exigunt, tractare possit vicarius generalis? Resp. Duplici via obtinere hoc potest, scilicet voluntate episcopi potestatem hanc ei concedentis, et consuetudine. Sic enim 1. ex consuetudine passim introducta vicarii generales in dioecesibus, praesertim amplioribus, ut sunt dioeceses Germaniae nostrae, dispensant in observatione festorum, jejuniorum, et aliis similibus frequentius occurentibus, scientibus, et tolerantibus episcopis; Laym. *in c. fin. h. tit. n.* 9. *limit.* 2. Pirh. *hic n.* 59. Vviest. *num.* 42.

2. Ex eadem consuetudine, imo de jure etiam, ex justa causa dispensant in denunciationibus, ex praescripto ss. canonum, et concilii trid. praemittendis contractui matrimoniali. Neque obstat, quod trid. *sess.* 24. *c.* 1. *de reform. matr.* eam dispensandi, seu remittendi facultatem concedat tantum ordinario; nam etiam vicarius nomine ordinarii comprehenditur.

3. Ex simili consuetudine ubique fere recepta, imo juris concessione per *c. fin. de cognat. spirit. et c. accepisti* 1. *de frigid. et*

malefic. vicarii generales libere cognoscunt de causis matrimonialibus, licet ob arduitatem suam criminalibus aequiparentur; quia difficultatem, quam arduitas causarum istarum facit, mollire possunt plurimi, iique doctissimi commentarii in materia matrimonii editi, si illos consulere judex ecclesiasticus velit.

24

Dubium est, quomodo explicare se episcopus debeat, ut vicario ejus generali censeri possint concessa ea, quae speciale mandatum exigunt? Resp. Debent ita exprimi, ut satis constet de intentione committentis; quia specialia non committuntur, nisi exprimantur *juxta reg. in generali* 81. *in* 6.

Adeoque 1. non sufficit in mandato generali concedi vicario generalem, plenam, et liberam potestatem agendi omnia, quae potest ipse episcopus, etiam cum clausula *etsi speciale mandatum requirant*; *arg. c. qui ad agendum* 4. *de procurat. in* 6.

2. Similiter non ampliat, sed potius restringit potestatem vicarii concessio, qua episcopus generaliter eidem concedit, ut possit expedire omnia, quae episcopalis sunt potestatis, excepta aliqua re speciale mandatum requirente, e. g. concessione beneficiorum; quia hujusmodi exceptio aequipollet particulae adversativae, et sensus est, quod vicarius omnia possit exercere, quae jure ordinario ad ejus officium spectant, sed beneficia conferre non possit. Pirh. *hic n.* 43.

3. Si episcopus in mandato generali exprimat unam, vel alteram causam, quae speciale alias mandatum requireret, hujusque expediendae potestatem det vicario cum clausula *et omnia alia, quae speciale mandatum requirunt*, vi hujus clausulae vicarius solum decidere potest minora, et aequalia expressis, non autem graviora; *arg. c. sedes apostolica* 15. *de rescript. et Clem.* 2. *de procurat.* juxta quos textus generales hujusmodi clausulae graviora expressis negotia non complectuntur.

4. Ex eadem ratione, si episcopus vicario suo specialiter commisit facultatem dispensandi in casibus episcopalibus, sub ea commissione non comprehenduntur casus a papa, vel generali concilio episcopis ratione dignitatis suae etiam generaliter delegati, nisi ex adjuncta clausula colligi possit, quod episcopus voluerit omnem suam potestatem, quatenus delegari potest, vicario committere; Pirh. *hic n.* 60.

5. Si episcopus vicario suo concedat potestatem conferendi omnia beneficia ad collationem episcopi spectantia, vi hujus potestatis vicarius conferre solum potest beneficia, quae jure ordinario, sive proprio, sive devoluto ad episcopum tanquam ordinarium spectant; non autem illa, quorum collatio jure speciali, aut ex pri-

vilegio ad eundem pertinet; uti nec illa, quae ad ipsum, tanquam sedis apostolicae delegatum, sunt devoluta, nisi etiam hoc exprimatur in istrumento vicariatus. Item vi illius potestatis solum potest conferre beneficia, quae tempore *datae* aut acceptae potestatis in rerum natura fuerunt, non autem, quae post commissionem erecta, vel instituta fuerunt; Pirh. *n.* 54.

6. Si episcopus vicario concessit potestatem conferendi beneficia, non sequitur, quod vi talis concessionis etiam possit admittere resignationes beneficiorum, aut vicissim; quia hae sunt duae potestates diversae, ideoque ex concessione unius non potest inferri concessio alterius; Flam. *l.* 7. *de resign. q.* 24. *n.* 15. *et* 16.

7. Ex eadem ratione, si concessa vicario sit specialis facultas admittendi resignationes beneficiorum, vi talis facultatis non habet etiam potestatem destituendi, seu privandi beneficiis clericos: sed neque vice versa, si data sit ei potestas destituendi ob commissa crimina, per hoc concessum ipsi censetur admittere resignationes liberas; Flam. *l. cit. n.* 19. *et* 20.

8. Similiter si data sit vicario potestas destituendi, per hoc non habet potestatem instituendi, vel conferendi beneficia, aut vicissim; Flam. *n.* 17. Neque obstat commune principium, quo is, qui destruere potest etiam dicitur instituere posse; nam hoc intelligendum est de eo, qui ordinariam habet potestatem destituendi, non qui delegatam, aut specialiter sibi commissam, quippe quae limites commissionis non excedit, sed tantum extenditur ad ea, quae necessario post se trahit, vel in se includit.

25

Quaeritur 8. quibus modis finiatur, et cesset officium, et jurisdictio episcopalis vicarii? Resp. Cessat, et finitur variis modis.

1. Per mortem ipsius vicarii; nam mors omnia solvit, ut commune juris est axioma.

2. Per propriam renuntiationem expressam, vel tacitam, ut si ex dioecesi, in qua constitutus est vicarius, discedat animo perpetuo extra illam manendi; Pirh. *hic num.* 68.

3. Per mortem, renuntiationem, depositionem, aut translationem episcopi, cujus vicarius est; tunc enim extinguitur in vicario omnis potestas, etiam quoad causas jam coeptas; Abb. *in c.* 30. *de offic. deleg. num.* 8. *in fin.* Estque hoc ita verum, ut si vicarius causam, vivente episcopo coeptam, eo mortuo prosequatur, acta omnia ex defectu potestatis sint irrita, nisi communis error defectum suppleat; *arg. l. barbarius* 3. *ff. de offic. praetor.* Ratio est, quia episcopi, et vicarii unum tribunal, et jurisdictio est, igitur ea cessante in episcopo, necesse est ipsam cessare etiam in ejus vicario.

4. Per revocationem ab ipso constituente factam, eamque vel expressam, vel tacitam, qualis fieret, si episcopus constitueret alium vicarium, ex verbis constitutionis hujus secundi sufficienter appareret, primum vicarium esse revocatum, alias hic secundus censebitur tantum additus primo. Debet autem ipsa revocatio denuntiari vicario; alioquin si revocationem ignoret, imo etiam si sciat, nondum tamen ipsi per episcopum, vel alium ejus nomine sit intimata, per eum etiam post revocationem gesta valebunt, ut aliis *citt.* advertit Pirh. *hic n.* 75. et rationem dat, quia per easdem causas res nascitur, et dissolvitur *reg. omnis* 1. *de R. J.* in constitutione autem vicarii requiritur expressa intimatio, cum requiratur ejus consensus: ergo etiam in ejusdem revocatione.

5. Denique finitur, aut potius suspenditur jurisdictio vicarii toto tempore, quo vel ipse, vel episcopus, cujus vicarius est, excommunicatus, suspensus, aut interdictus est, ita, ut tali censura durante, omnia illius acta sint irrita; gloss. *in c.* 1. *V. ipsius h. tit. in* 6. Ratio est, quia cum vicarii jurisdictio, et tribunal non distinguatur ab episcopali, hac per excommunicationem, suspensionem etc. impedita, necessario etiam illa impedietur. Quod intelligendum de iis, quae ad vicarium pertinent jure ordinario vicarii; nam si causa aliqua ipsi delegata esset ab alio, quam ipso episcopo; quoad illam jurisdictio vicarii, re non amplius integra, probabilius non suspenderetur per excommunicationem episcopi, sed hac stante, adhuc posset de illa causa cognoscere, ut recte monet Sanch. *l.* 3. *de matr. D.* 30. *n.* 9. et dat rationem, quia ex una parte habitualiter adhuc manet vicarius, ex altera jurisdictio, per quam cognoscit de illa causa, non ab episcopo, sed a delegante dimanat, ut proinde non sit ratio, quare per excommunicationem episcopi suspendatur.

§. III.

Specialia de vicario capituli sede episcopali vacante.

SUMMARIUM

26

Quae de vicario episcopali hactenus dicta sunt, pleraque etiam intelligi debent de vicario capitulari ; nam et iste judex ordinarius est quoad ea omnia, in quibus judex ordinarius est vicarius generalis episcopi. Specialia, quae circa hunc notari debent, sunt

1. Intra octo dies, a die vacationis capitulo notificatae numerandos, eligi, aut is, qui plena sede ab episcopo constitutus fuit, confirmari debet. Ita Trid. *sess.* 24. *c.* 16. *de reform.* ubi constituit jus novum: nam antiquo jure integrum erat capitulo jurisdictionem penes se residentem exercere per seipsum, vel per vicarium a se constitutum; quia nullo canone ad illius exercitium alteri committendum arctabatur. Ratio tridentini fuit,, ut sic obviaret confusioni, ac protelationi negotiorum, et aliis haud sane levibus incommodis, quae ex communi administratione capituli, et dificultate legitima suffragia impetrandi provenire plerumque solent.

2 Tempus hoc octo dierum restringi quidem a capitulo potest, quippe quod in favorem ipsius capituli constitutum est; non tamen prorogari; sed ejus non observati lapsu vicarii deputatio ad superiorem devolvitur; Trid. *c.* 16. *cit.*

27

An vicario constituto, a capitulo post octidui lapsum facta, omnino irrita, an vero valida sit, dissident inter sese DD. Suar. 28. *de censur. s.* 3. *n.* 2. cum quibusdam aliis putat esse irritam, et videtur hoc colligi etiam ex Trid. *loc. cit.* ibi *vicarium infra octo dies post mortem episcopi constituere, vel existentem confirmare omnino teneatur*: nam dictio *omnino* praecisam necessitatem, dictio autem *infra* exclusionem eorum, quae extra sunt, denotat. Contrarium cum

aliis tenet Garc. *p.* 5. *de benef. cap.* 7. *n.* 7. ubi docet, a capitulo, si intra dies octo vicarium non constituerit, re integra, antequam metropolitanus talem elegerit, moram purgari posse, ut adeo etiam post octo dierum lapsum electus sustineatur. Neque obstat trid. sed potius favet; cum enim non utatur verbo denotante nullitatem, dicendum, eo concilii decreto concedi quidem eo casu facultatem metropolitano deputandi vicarium, non tamen illam auferri capitulo, aut deputationem ab isto factam declarari irritam.

28

3 Hic vicarius iisdem qualitatibus praeditus esse debet, quibus vicarius generalis episcopi, adeoque debet esse doctor, vel licentiatus in theologia, aut jure canonico, vel alias, quantum fieri potest, idoneus. Non quidem necesse est, ut sit de corpore capituli; si tamen idoneus aliquis adsit, ceteris paribus, extraneo praeferendus est, ut recte advertit, et declaratione s. congreg. firmat Garc. *l. cit. n.* 13. Quamvis autem de gremio aliquis eligatur, providendum ipsi nihilominus est de competente salario ex bonis, seu reditibus ecclesiae vacantis, cum nemo teneatur suis stipendiis militare; *c. cum ex officii in fin. de praescript.* Eidem cum salario etiam debentur fructus sui canonicatus; *c. de cetero* 7. *de cler. non resid.* et *c. cum non deceat* 30. *de elect. in* 6.

An etiam distributiones quotidianae eidem debeantur, controvertunt DD. ego sententiam sequor colendissimi p. professoris mei p. Jacobi Vviestner, qui *hic n.* 67. docet, vicario capitulari a choro absenti distributiones quotidianas non quidem deberi spectato jure, posse tamen ab ipso percipi vigore consuetudinis, qua in multis locis receptum est, ut qui causa ecclesiae a choro absunt, easdem lucrentur, quae consuetudo non obscure approbatur; *c. un.* §. *qui vero de cler. non resid. in* 6.

29

4. In electione vicarii capitularis non est necessario observanda forma *c. quia propter* 42. *de elect.* nec decretum concilii trid. *sess.* 25. *c.* 6. *de regular.* et declaratum est a cardd. teste Garc. *c.* 7. *cit. num.* 22. Ratio est, quia in *cit. cap.* tantum praescribitur forma electioni praelatorum, qui principalem, et perpetuam jurisdictionem obtinent; tridentinum vero *loc. cit.* tantum loquitur de electione superiorum regularium, non saecularium. Unde sufficiet, si in electionem ejusdem major pars electorum consentiat.

Porro vicarius a capitulo post trid. non potest eligi, nisi unus, ut declaratum est a ss. congreg. teste Fagn. *in c. de majorit. n.* 68. Excipitur, nisi alicubi per consuetudinem immemorialem inductum esset, ut duo vicarii eligantur a capitulo, qui vel potestatem habeant

simul in solidum, vel alternative, e g. alternis mensibus; nam haec consuetudo, si legitime probetur, a concilio non est sublata, ut apud eumdem Fagn. pontifex consultus respondit, modo uterque qualitates habeat in vicario capituli *num. praec.* requisitas.

5. Jurisdictio talis vicarii eadem fere est, quae vicarii episcopalis; quia episcopalem jurisdictionem, quae sede vacante devolvitur ad capitulum ejusdem loco, et vice exercet; Barb. *de offic. episc. alleg.* 54. *n.* 158.

30

An vi generalis suae commissionis expedire possit etiam illa, quae sede plena indigent speciali mandato, controversum est inter DD. Negat cum quibusdam Barb. *de canon. et dignit. c.* 42. *n.* 103. id firmans decisione Rotae, et videtur hoc etiam probari 1. paritate cum vicario episcopali, cui facta generalis commissio ad causas, et negotia, quae speciale mandatum postulant, non extenditur. 2. Vicarii jurisdictio pendet a capitulo: igitur hoc limitare eandem potest, ut ad negotia, et causas, speciale mandatum exigentes, non se porrigat. 3. Capitulum restringere potestatem vicarii sui potest ad certum tempus, ut v. g. anni, vel semestris lapsu finiatur, ut allegata declaratione card. probat Barbos. *c.* 42. *cit. n.* 44. ergo etiam quoad negotia, et causas.

Sed probabilior est affirmativa sententia, quam etiam cum pluribus aliis defendit Gutier *QQ. canon. l.* 1. *c.* 11. *n.* 10. Garc. *de benef. p.* 5. *c.* 7. *n.* 28. Molin. *de j. et j. tr.* 5. *d.* 11. *num.* 3. Ratio est, quia, ut *n.* 26. dictum est, trid. voluit vicarium a capitulo eligi, ad evitandam confusionem, et incommoda, quae ex communi administratione capitulari nasci solent; haec autem non minus nasci possunt, si in judicio suo capitulum reservaret ea, quae speciali mandato alias indigent: ergo haec judicio suo reservare non potest; *judicio suo*, inquam; nam reservare sibi aliqua, alteri per viam delegationis committenda, non prohibetur, quippe cum per ejusmodi delegationem dicta incommoda satis vitentur.

Ex quo patet responsio ad argumenta opposita. *Ad* 1. negatur paritas; nam episcopus jurisdictionem exercere per seipsum potest, non autem capitulum post octo dies notae vacationis: unde constitutione vicarii generaliter facta, etiam ea, quae speciali mandato indigent commisisse censebitur. *Ad* 2. ex dictis constat, quomodo limitare vicario potestatem possit capitulum, excipiendo sc. aliqua, quae alteri cuidam via delegationis committat. *Ad* 3. iterum non est paritas; quia jurisdictionem vicarii restringendo quoad tempus capitulum sibi reservat solam facultatem tempore illo lapso vicarium alium deputandi, quod concilii decreto, et intentioni non adversatur.

31

6 Capitulum vicarium a se simpliciter, et absolute electum probabilius non potest revocare, et novum constituere, nisi ex causa bene visa s. congregationi negotiis episcoporum, et regularium praepositae, ut aliis *cit.* docet, et compluribus card. trid. interp. declarationibus firmat Barbos. *de canon. et dignit. c.* 43. *n.* 47. contra Quarant. Zerol. et alios. Ratio est, quia Trid. *c.* 16. *cit.* voluit a capitulo jurisdictionem episcopalem, sede vacante penes se residentem, intra 8. dies transferri in vicarium a capitulo ipso electum, ut per ipsum exerceatur; igitur hac translatione legitime facta, officio suo functum censebitur; cons. sicut postea in pertractationem causarum, et negotiorum se immiscere non potest; ita neque vicariam a se legitime, simpliciter, et absolute constitutum revocare; *arg. l. judex* 55. *ff. de rejudic.*

Aliud est de vicario, quem casu, quo capitulum intra octo dies eligere vicarium distulit, metropolitanus constituit; nam hunc ad nutum metropolitanus ipse revocare potest, ut censuit s. congreg. *in una limana* 29. *septembr.* 1625. apud Barbos. *l. cit. n.* 48. Ratio disparitatis est, quia in hujus revocatione non timentur ea incommoda, quae ex suffragiorum dissensu timentur in revocatione vicarii a capitulo electi: unde deputatio a metropolitano facta aequiparabitur ei, quae sede plena facta est ab episcopo; et cons. sicut iste, ita etiam ille revocare a se constitutum pro arbitrio suo poterit.

32

7. Vicarius capituli (quod ipsum dicendum est etiam de vicario episcopi) non potest sibi substituere alium omnino similem, seu talem, cui totum ejus officium committatur; *arg. c. clericos* 4. *h. tit.* ubi de vicario in divinis hoc constituitur. Ratio est, quia nullus inferior principe officium suum totum committere alteri potest, nisi in casibus ab ipso principe, vel jure concessis; *novell.* 128. *c.* 20. et *novell.* 134. *c.* 1. et propterea vicarium etiam non posset constituere episcopus, nisi hoc ipsi concessum foret a canone.

33

Dixi *nisi in casibus a jure, vel principe concessis*; nam. 1. ex juxta causa infirmitatis, absentiae, vel alterius similis impedimenti vicarius episcopi, vel capituli ad breve tempus in officio suo alium sibi substituere non prohibetur, ut colligitur *ex c. romana* 1. *h. tit in* 6. ubi istud non obscure supponitur. 2. Accedente mandato, et authoritate episcopi, vel capituli subrogare sibi alium vicarium potest etiam ad longum tempus; quia tunc non tam ab ipso vicario generali, quam ab episcopo, vel capitulo substitutus censebitur. Pirh. *hic n.* 63. 3. Potest vicarius generalis vi officii sui generalis

unam, vel alteram causam delegare alteri; Laym. *in c.* 1. *cit. n.* 13. quia in causis, quae ratione vicariatus eidem competunt, est judex ordinarius: cons. delegare alteri potest: imo necesse hoc fuit, praesertim in ampla aliqua dioecesi, et ubi sunt multa negotia.

8. Jurisdictio vicarii capitularis exspirat, postquam novus episcopus confirmatus fuit, et possessionem episcopatus accepit; tandiu enim sedes vacare censetur; Pirh. *hic n.* 79. Vviest. *n.* 74. Hinc ut in officio persistere possit, a novo episcopo confirmari debet.

Idem episcopus novus debet a vicario capituli, sicut etiam ab aliis officialibus ecclesiae vacantis rationem exigere administrationis suae, eosque punire potest, si in suo officio deliquerint, etiamsi jam antea rationibus redditis a capitulo, vel ab eo deputatis liberationem obtinuerint, juxta trid *sess.* 24. *c.* 16. *de reform.*

TITULUS XXIX.

De officio, et potestate judicis delegati.

Post vicarium agitur de judice delegato; nam et iste vices alterius gerit, sed in alio tribunali.

§. I.

De natura, et varietate judicum delegatorum.

SUMMARIUM

1 *Definitio judicis delegati.*
2 *Varietas.*
3 *Causa illum constituendi.*
4 *Delegatus ad universitatem causarum quis?*
5 6 7 8 *Episcopus in casibus, in quibus procedit adversus exemptos, jurisdictione, non ordinaria, sed delegata utitur.*

1

Quaeritur 1. quid sit *delegare et judex delegatus*? Resp. *Delegare* in genere nihil significat aliud, quam alium in locum suum substituere, seu vices suas eidem committere. Et hinc *judex delegatus* is erit, qui non munere proprio, sed ex commissione vel ipsius juris, vel alterius hominis, propriam, et ordinariam jurisdictionem habentis, immediate, vel mediate facta, ideoque alterius

vice, et authoritate jurisdictionem ab isto derivatam, et distinctam exerceret; Ita Molin. *de J. et J. tr.* 5. *D.* 14. *num.* 1. Pirh. *hic n.* 1. Vviest. *n.* 1.

Differt 1. a *judice ordinario*; quia hic jurisdictionem exercet suo jure, sive ex proprio aliquo officio, seu magistratu. 2. ab *arbitro compromissario*, et *mero executore*; quia isti jurisdictionem non habent, sed ille simplicem dumtaxat causae cognitionem, hic vero nudum solummodo ministerium. 3. a *vicario generali*; quia hic jurisdictionem quidem alterius vice, eandem tamen, quam constituens habet, et in proprio hujus tribunali exercet.

2

Quaeritur 2. quotuplex sit judex delegatus? Resp. Delegatorum varia sunt genera, seu species, nam 1. aliqui sunt *delegati a jure*, sive ex commissione ipsius legis, seu canonis; *alii ab homine*, seu judice ordinario.

Et ex his quidem aliqui sunt delegati *a supremo principe*, videlicet papa, imperatore, rege, vel alio principe, aut magistratu superiorem non recognoscente; alii vero *ab inferiore*, ut sunt, qui ab episcopo, vel alio simili praelato ecclesiastico, vel a principibus, aut magistratibus saecularibus, imperatori, regi etc. subjectis delegantur.

2. Alii sunt delegati *universales*, seu *ad universitatem causarum*; alii vero delegati *speciales*, seu *ad certam*, *vel certas causas*.

Priores sunt, quibus non una, vel plures particulares causae, sed omnes vel universim, vel saltem in certo genere suballerno, c. g. decimarum, matrimonii, vel mutui sunt commissae, quamvis cum restrictione ad certum tempus, locum quantitatem etc. ut si alicui committantur omnes causae decimales cognoscendae ad unum annum; vel in tali territorio tantum, vel quae non excedunt valorem 10. aureorum etc. et hi secundum proprios juris terminos dicuntur habere *jurisditionem mandatam.*

Posteriores contra sunt, quibus una tantum, vel plures etiam, sed certae numero, aut inter certas personas motae committuntur, sicut contingit, si alicui delegentur causae decimarum inter monasterium, et ecclesiam parochialem, juris patronatus inter nobilem familiam, et aliquam communitatem, sponsalium, vel matrimonii inter Titium, et Bertham etc. controversae, etc. deductae in judicium: et isti proprie, ac simpliciter *delegati* sunt, de quibus potissima capitula tituli praesentis loquuntur.

3. Quidam sunt delegati *ratione dignitatis*, quam obtinet is, cui delegatio facta est, ut si fiat delegatio episcopo, vel abbati certi

loci, non expresso nomine personae delegatae e. g. episcopo Eustettensi, praeposito Elvacensi etc. Alii contra sunt delegati *ratione personae suae*, et non dignitatis, quibus fit delegatio expresso nomine proprio personae delegatae.

4. Denique alii sunt *delegati*; quibus primum delegata, seu demandata fuit jurisdictio; alii vero *subdelegati*, qui a delegatis iterum delegantur.

3

Quaeritur 3. quando creari possit judex delegatus, et quid intersit inter jurisditionem *mandatam*, et *delegatam*? Resp. Judex delegatus creari tunc potest, quando is, coram quo alias jure ordinario partes instare deberent, vel non vult, vel impeditus non potest causam per se tractare, quam propterea alteri tractandam committit. Unde etiam practici tales delegatos *commissarios* appellant: in jure civili frequenter *judices dati* dicuntur: possunt etiam *judices extraordinarii* appellari ad distinctionem illorum, qui ordinariam jurisdictionem habent.

Porro multum interest, an quis *mandatam*, an solum *delegatam* jurisdictionem habeat; nam 1. qui mandatam jurisdictionem habet, in multis aequiparatur judici ordinario. 2. Etsi mandare jurisdictionem non possit alteri, potest tamen judicem dare, seu delegare ad particularem aliquam causam; *l. cum praetor.* 12. §. *judicem* 1. *ff. de judic.* 3. Eidem integra jurisdictio, i. e. cum plena potestate exequendi sententiam, adeoque mixtum imperium conceditur, cum illi, qui jurisdictionem delegatam solummodo habet, solum committatur praeter causae cognitionem coercitio aliqua, seu simplex jurisdictio absque ultimata, et perfecta potestate exequendi; Konig. *hic n.* 3. Ab habente mandatam jurisdictionem non recte appellatur ad mandantem, nisi hic aliquid jurisdictionis sibi retinuerit, sed appellari ad hujus superiorem debet; *l. quod dicitur* 1. *ff. quis et a quo appelletur*, at vero a delegato ad delegantem appellatio conceditur; *l. un. C. qui pro sua jurisdict.* Sed utut haec vera sint, nomine delegati tam is, qui mandatam, quam ille, qui delegatam jurisdictionem habent, apud authores passim veniunt.

4

Quaeritur 4. an censendus sit delegatus ad universitatem causarum is, cui omnium causarum, inter Titium, et Cajum controversarum, committitur pertractatio? Affirmat Bartol *in l. legatus* 11. *ff. de offic. procons. n.* 4. quia non apparet ratio, cur commissio generis causarum, ad certam quantitatem, locum, vel tempus restricta, delegatum ad causarum universitatem constituat, et talem delegatum non constituat commissio causarum restricta ad certas personas.

Sed verius aliis *citt. negat* Sanch. *l.* 3. *de matr. D.* 31. *n.* 4. nisi forte casu, quo illi demandarentur causae inter illas personas non solum exortae sed quaecumque etiam nasciturae; nam hunc ad causarum universitatem delegatum dicendum verisimilius putat Oroscius *in l. legatus cit. n.* 10. et 11. quem citat, et sequitur P. Vviest. *hic n.* 6. ex ratione, quia sub tali commissione causae possunt recipere augmentum, vel diminutionem, et plures suscitari valent quam comprehendatur commissione certi generis causarum ad certam quantitatem, locum, vel tempus restricta.

Ad *argumentum Bartoli* negatur paritas; quia commissio generis causarum restricta ad certam quantitatem, locum vel tempus multo latius patet, et plura negotia causasque complectitur, quam restricta ad certas personas; igitur ex eo, quod prior dicatur delegatus ad universitatem causarum, non sequitur quod etiam in causa quaestionis dici ad causarum universitatem delegatus debeat.

5

Quaeritur 5. qualem jurisdictionem, ordinariam, an delegatam, episcopi habeant in casibus, in quibus jus commune concedit ipsis facultatem procedendi adversus exemptos? Aliqui cum Beroio, Letterio, et aliis apud Barbos. *de offic. episcop. alleg.* 92. *n.* 2. contendunt esse ordinariam: idque 1. quia quoties jurisdictio defertur ab ipsa lege, non pro delegata, sed ordinaria habenda est per argumentum a sensu contrario ex *l. et quia* 6. *ff. de jurisd.* ubi pro mandata jurisdictione habetur, quam lex non defert. 2. quando habenti alias potestatem de jure communi ad aliquid faciendum, quae tamen per privilegia, seu exemptionem impedita erat, eadem iterum potestas conceditur, casus privilegiati ad primaevum suum statum, et cons. ad ordinariam jurisdictionem redeunt; atqui dum episcopo in certis casibus datur potestas procedendi adversus exemptos, ipsi potestas conceditur faciendi aliquid, quod antequam eximerentur a sede apostolica ejusmodi regulares, episcopus facere de jure communi poterat ex communi regula, quod episcopi in sua dioecesi possint, quae papa potest in toto orbe; ergo etc. 3. quando parochus, qui prius censura impeditus, absolvere poenitentes a peccatis non potuit, absolutus ab hac sua censura, a peccatis absolvit poenitentes suos, id facit, non potestate ab absolvente accepta, sed pristina, et ordinaria sua potestate; ergo pariter quando episcopus adversus exemptos procedit in casibus, in quibus adversus ipsos procedere ante exemptionem poterat, ex jurisdictione sua ordinaria procedit.

6

Verum his non obstantibus, melius potestas haec, et jurisdictio episcoporum solummodo delegata dicitur. Ita Riccius *in prax.*

resol. 449. Sanchez *l.* 8. *de matrim.* *D.* 2. *n.* 10. Barbos. *de offic. episc.* *alleg.* 92. *n.* 3. Vviestn. *hic n.* 9. et alii ab his *citt.* Ratio est, quia judex delegatus ille censendus est, cui jurisdictio non jure officii sui, aut habita ratione ad illud, sed ex speciali tantum commissione competit, ita ut ratione illius censeatur habere totam, ut monui supra *n.* 1. sed episcopis in hujusmodi casibus jurisdictio non competit ratione officii, seu muneris sui episcopalis, sed ex speciali commissione, ut clare insinuant ipsa jura, potestatem hanc ipsis concedentia; *c. irrefragabili* 13. §. *ceterum de offic. ordin.* *cap. ad abolendam* 9. *in fin. de haeret.* Trid. *sess.* 6. *c.* 4. et *sess.* 22. *c.* 10 *de reform.* clarissime vero *c. un.* §. *fin. de stat. regular.* *in* 6. et *Clem. un. de suppl. negl.* ubi in casibus ibidem positis permittitur episcopis a pont. ut sedis apostolicae delegata authoritate procedant.

7

Argumenta in contrarium allata non evincunt. *Ad* 1. jurisdictio delegata etiam a lege, seu canone potest descendere, ut patet ex *l. quaecumque* 1. *ff. de offic. ejus, cui mandat.* quod tunc fit, si a lege, non sub ratione officii, sed per modum specialis commissionis tribuatur. Neque obstat, quod potestas haec episcoporum perpetua sit; nam ut Barb. *l. cit. n.* 7. advertit, hoc non provenit ex eo, quod talis jurisdictio ordinaria sit, sed quod lex, seu canon delegans nunquam moriatur. *Ad* 2. casus, qui antequam reservarentur, ordinariae jurisdictioni subjecti erant, reservatione illa, sublata tunc solum ad ordinariam jurisdictionem revertuntur, quando ratione officii, vel simpliciter subjiciuntur; secus, quando subjiciuntur de novo tantum per modum commissionis, sive cum clausola, specialem commissionem, sive delegationem significante, prout contingit in nostro casu, ut vidimus in textib. *citt.* *Ad* 3. negatur paritas; parochus enim a censura absolutus poenitentes ordinaria potestate absolvit, quia potestas illius, ante per censuram suspensa, eodem modo ipsi denuo conceditur, quo modo illam prius habebat; quod non contingit in episcopo quoad casum quaestionis praesentis.

8

Porro ex resolutione praesentis quaestionis duo sequuntur. *Primum* est, quod in casibus, in quibus episcopus praecise vi ejusmodi specialis commissionis procedit, ab ipso non ad archiepiscopum, sed ad sedem apostolicam, tamquam delegantem, appellandum sit; *c. super quaestionum* 27. *h. tit.* cum episcopus, quatenus sedis apostolicae delegatus est, archiepiscopo major sit; *c. sane* 11. *eod.* et *ibid.* DD.

Alterum, quod jurisdictio, quae praecise vi ejusmodi commissionis competit, sede vacante, non transeat ad capitulum; quia hoc episcopo non succedit in iis, quae eidem jure speciali competunt, ut communiter in rubricam *tit. ne sed. vacant.* 9: *lib.* 3. notant DD.

Addidi utrobique *praecise*; nam in iis casibus, in quibus episcopi tam ordinaria, quam delegata potestate possunt procedere, succedit capitulum, et ab episcopo appellari ad metropolitanum potest; ut recte advertit Garc. *p.* 5. *c.* 7. *n.* 47. Barb. *alleg.* 92. *cit. n.* 17. Vviest. *hic. num.* 12.

§. II.

De iis, qui potestatem delegandi, vel subdelegandi habent.

SUMMARIUM.

9 *Delegare alteri potestatem sibi competentem potest quilibet judex ordinarius.*

10 *Et delegatus a principe subdelegare.*

11 *Non tamen delegatus ab inferiore judice ordinario, nisi in certis casibus.*

9

Quaeritur 1. an, et qualis judex ordinarius delegare potestatem sibi competentem possit? Certum de principe, et magistratu supremo: imo hoc necessarium est ob moltitudinem causarum, quibus cognoscendis, et decidendis ipse solus non potest sufficere.

An etiam inferiores principe judices ordinarii, iique omnes delegationem hujusmodi possint facere, controversum est inter DD. Fachin. *l.* 1. *contr. c.* 45. existimat id tantum concessum judicibus majoribus: cui consentit Engl. *hic n.* 7. idque propter textus *l. cum qui* 13. *ff. de jurisdict.* et *l. cum praetor* 12. §. *judicem* 1. *ff. de judic.* ubi potestas delegandi tantum conceditur magistratibus habentibus imperium: minores autem imperium non habent.

Sed dicendum, quemvis ordinarium judicem delegare potestatem sibi competentem posse, non tamen omnem sine consensu principis, et in perpetuum. *Pars* 1. sumitur ex *c. cum episcopus* 7. ibi *per se, vel per alium de offic. judic. ordinar. in* 6. *l. more* 5. *l. solet.* 16. et *l. seq. ff. de jurisd.* qui textus generaliter loquun-

tur. Ratio est, quia regulariter quis concedere, et per alium exercere potest, quod sibi proprium est, juxta *reg.* 68. *in* 6. habet autem quisque ordinarius jurisdictionem sibi propriam; ergo etc. *Pars* 2. ex eo colligitur, quia committendo totam suam jurisdictionem non tam censeretur delegare, quam omnino se abdicare jurisdictione, seu officio suo, quod sine principis consensu nequit; *l. pen. junct.* gloss. *V. abdicando ff. de offic. praesid.*

Ad textus in contrarium allatos dico, etiam minores magistratus imperium habere, minimum saltem; quia hoc omni judici ordinario competit, ne inutilis, et inefficax sit ejus potestas.

10

Quaeritur 2. an subdelegare possit delegatus a papa, vel alio supremo principe? Ratio dubitandi est 1. quia delegatus non habet propriam, sed delegantis jurisdictione utitur; *num.* 1. *h. tit.* sed is, qui non suo, sed alieno beneficio, ac proinde jurisdictionem non propriam sibi exercet, delegare non potest; *l. more cit.* 2. sicut in aliis commissionibus, ita etiam in delegatione eligi videtur industria ipsius personae. Sed ubi eligitur industria personae, causa non potest committi aliis. 3. Delegatus a principe potestatem subdelegandi subdelegato suo dare non potest; *c. super quaestionum* 27. §. *si vero h. tit.* ergo nec subdelegare.

Sed certa est affirmativa sententia. Ita enim aperte deciditur *c. si pro debilitate* 3. *c. pastoralis* 28. *c. fin. h.* Concordat jus civile *l. a judice* 5. *C. de judic.* et *l. un. vers. haec teneant c. qui pro sua jurisdict.* idque ob eminentiam potestatis principis, quem ab hoc delegatus repraesentat.

Excipitur, si a principe sit electa industria personae delegati: quod praesumitur fieri 1. quando causa ipsi commissa est ardua, et ita gravis, ut a delegato melius, quam ab aliis expediri possit; *c. si pro debilitate cit. in fin.* 2. si in rescripti verbis dicatur *per teipsum*, vel *personaliter exequaris etc.* si nudum ministerium, seu mera executio a principe sit commissa; nam in hac plus operatur industria, seu experientia, peritia, et authoritas personae. Debet tamen etiam his casibus patere de mente delegantis: alias nihilominus subdelegatio fieri alteri, qui credatur aeque bene, vel melius negotium perfecturus, potest.

Neque conclusioni ita limitatae obstant argumenta opposita. *Ad* 1. delegatus a supremo principe aequiparatur ordinario: adeoque sicut iste delegare, ita ille subdelegare potest. *Ad* 2. industria personae non semper eligitur in delegato, sed tunc solum, quando id vel ex verbis, vel ex circumstantiis sufficienter colligitur. *Ad* 3. aliud est subdelegare, et aliud dare facultatem subdelegandi; a diversis autem non fit illatio

11

Quaeritur 3. an, et quando delegatus ab inferiore judice ordinario subdelegare possit? Videtur nunquam posse. 1. quia potestas subdelegandi, ut *num. praec.* dictum est, delegatis a principe conceditur ex speciali privilegio ipsis jure concesso propter eminentiam delegantis, igitur aliorum delegatis merito denegatur. 2. ea quae sunt specialis concessionis, non possunt in alium transferri; *l. 1. in princ. ff. de offic. ejus, cui mand. est jurisd.* atqui potestas delegandi est specialiter judicibus ordinariis concessa; *l. more* 5. *ff. de jurisdict.* 3. ss. canones dare vetant judicem incertum; *c. adhaec c.* 10. *de rescript.* incertum autem judicem ordinarius inferior daret, delegando cum potestate subdelegandi, praesertim persona, in quam causa per subdelegationem transferenda esset, non expressa, cum tali casu delegans ignoret, quem delegatus sibi substituturus sit.

Sed etsi regulariter, et ordinarie delegatus hujusmodi subdelegare nequeat, cum plerumque a delegante solum accipiat potestatem exercendi jurisdictionem, non vero illam alteri committendi, plures tamen sunt casus, in quibus etiam ipse potestatem subdelegandi habet. In specie autem 1. si sit delegatus ad universitatem causarum; is enim, saltem de consuetudine, non quidem totam suam potestatem, sed unam, vel alteram causam committere potest alteri, cum aequiparetur judici ordinario, ac proinde in eo locus sit arg. *c. cum episcopus et l. more citt.* Pirh. *hic n.* 22. 2. si ita delegato concessum sit expresse, vel tacite a delegante; quia tali casu censeri debet delegatus non suo, sed alieno ipsius delegantis jure, ac nomine causam committere, et ab eo subdelegatus jurisdictionem accipit non a delegato subdelegante, sed ab ordinario delegante; Sanch. *l.* 3. *matr. D.* 31. *n.* 7. 3. si id, quod committitur, sit tantum articulus non jurisdictionalis causae delegato commissae, seu nudum ministerium, vel executionem continens; talem enim articulum subdelegare potest etiam delegatus ad unam duntaxat causam, ut colligitur ex *c. super quaestionum* 27. *vers. nos autem h. tit.* et notat Laym. *ibidem* §. *quem vero n.* 11.

Neque obstant argumenta opposita. *Ad* 1. potestas delegandi delegatis a principe ita conceditur, ut delegatis ab inferiore non denegetur, quamvis in his magis restringatur, ad casus sc. modo expressos: et idcirco potestas delegatorum a principe in reverentiam delegantis est amplior. *Ad* 2. ordinarius inferior delegans non potest transferre potestatem delegandi in delegatum, ita ut hic subdelegare possit suo nomine, bene autem, ut subdeleget nomine delegantis. *Ad* 3. licet judex a delegato substituendus ab initio sit incertus, sit tamen certus per designationem delegati nomine delegantis factam

§. III.

De iis, quibus delegatio fieri potest, vel non potest.

SUMMARIUM

12 *Delegari regulariter possunt omnes, qui non prohibentur.*
13 *Etiam minores, si 18. aetatis annum excesserint.*
14 *Non tamen laici in causis spiritualibus, et ecclesiasticis.*
15 *Qualitates requisitae in delegato.*
16 *Potest delegari etiam non subditus*
17 *Et plures in eadem causa.*

12

De his regula generalis est, delegari omnes posse, qui non prohibentur, ut aliis *citt.* notant Pirhin. *hic n.* 29. Vviestner *n.* 26. Schambogen *n.* 16. Porro triplici ex capite prohiberi quis potest, ne delegetur, a natura, a lege, vel canone, a consuetudine, seu moribus hominum. *A natura* prohibentur delegari surdi, et muti, perpetuo amentes, infantes, impuberes, qui discretione carent; *can. infamis* 1. §. *tria caus.* 3. *q.* 7. *et l. cum praetor* 12. §. *non autem omnes* 2. *ff. dejudic. Lege*, vel *canone* senatu moti §. *cit.* Infames, utpote quibus actus legitimi interdicti sunt; *c. licet* 47. §. *nec tamen de testib. et attest.* Excommunicati; *can. audivimus* 4. *caus.* 24. *q.* 1. *et c. ad probandum* 24. *de rejudic. Moribus* denique, sive *consuetudine* servi, et foeminae; nam usu *receptum est, ut civilibus officiis non fungantur*, ut dicitur §. *non autem cit.* His positis

13

Quaeritur 1. an minores 20. annis possint delegari? Videntur non posse, quia etiam non possunt esse arbitri compromissarii, licet partes consentiant; *l. cum lege* 41. *ff. de recept. qui arbitr. conf.* quia impuberes ob defectum aetatis ad judicandum requisitae non possunt esse judices delegati; ergo cum neque minores 20. annis habeant aetatem jure requisitam, etiam ipsi delegari non poterunt.

Sed dicendum, quod minores 20. annis, si tamen 18. annum excesserint, judices delegati esse possint, si vel princeps talem scienter dederint, vel partes in ipsum consenserint; alias facta delegatio non tenebit, ut dicitur *c. cum. vigesimum* 41. *h. tit et l. quidam* 47. *ff. de re judic.* ubi ratio datur, quia *princeps*, *qui ei*

magistratum dedit, omnia gerere decrevit, cons. in aetate censetur dispensasse.

Ad rationem dubitandi negatur paritas inter arbitrium, et delegationem; quia delegatus ut suspectus recusari, et ab eo appellari potest: quod fieri non potest in arbitris; ex quo sequitur arbitrium esse majoris praejudicii, quam delegationem. *Ad conf.* iterum negatur paritas; nam impubes ob defectum, et immaturitatem judicii prohibetur esse judex, et cons. a natura, cujus defectum tollere, vel supplere princeps non potest; at incapacitas minoris, qui 18. aetatis annum explevit, solum oritur ex jure positivo humano, quo superior princeps est.

14

Quaeritur 2. utrum laici delegari possint ad causas ecclesiasticas, et spirituales, ut decimarum, matrimoniales, beneficiales etc. Videntur saltem cum clerico ad hujusmodi causas delegari posse; nam accedente episcopi consensu, in eos simul cum clericis, tanquam arbitros, in hujusmodi causis compromitti potest; *c. per tuas* 9. *de arbitr.* Deinde laici possunt esse consiliarii ecclesiastici: quare non etiam delegati?

Sed his non obstantibus, dicendum, laicos ad causas spirituales, et ecclesiasticas, etiam cum clericis, de jure delegari non posse. Ita communis cum Host. *in summ. hic n.* 3. et colligitur ex *c. decernimus* 2. *de judiciis*, juxta quod ejusmodi negotiorum tractatio jurisdictionem spiritualem, et ecclesiasticam exigit.

Dixi *ad causas spirituales et ecclesiasticas*; nam ad causas temporales non criminales, etiam quae inter clericos agitantur, delegari ex communi laicus potest, non tamen ad universitatem illarum; quia ad universitatem delegati jurisdictio aequiparatur ordinariae, cujus in clericos obtinendae laicus de jure incapax est.

Addidi *de jure non posse*; nam pontifex, qui est supra omne jus ecclesiasticum, ex certa scientia, et ex papalis potestatis plenitudine laico committere etiam causarum universitatem potest, non tantum temporalium, quae inter clericos intercedunt, sed etiam spiritualium qualiumcunque, ut cum communi notat Host. *loc. cit.*

Ad rationem dubitandi negatur paritas; nam arbitrium ferre, sicut et consilium dare in causa ecclesiastica non est actus jurisdictionis spiritualis, ideoque in laicum potest cadere; at vero judicare in causa spirituali, seu ecclesiastica est actus jurisdictionis spiritualis, cujus laicus non est capax, etiam adjuncto ei conjudice ecclesiastico.

15

Quaeritur 3. quae qualitates requirantur in delegato? Resp. distinguendo inter delegatos papae, vel legatorum ejusdem, et inter delegatos episcopi, eique similium praelatorum. Delegatus papae, et legatorum ejus nemo esse de jure potest, nisi sit in dignitate aliqua ecclesiastica constitutus, vel personatum obtineat, vel alicujus ecclesiae cathedralis canonicus sit, ut statuitur *c. statutum* 11. *de rescript. in* 6. et notant *ibi* DD.

At delegatus episcopi, eique similium praelatorum potest esse etiam sacerdos simplex, vel alius quivis clericus, aut religiosus, ut cum communi observat gloss. *in c. cit. V. sedis apostolicae*, quae ibidem geminam disparitatis rationem tradit. *Una* est authoritas, et honor sedis apostolicae, supra omnes alios eminentis: quare ne haec in delegato vices illius gerente vilipendatur, omnino convenit, ut a personis tantum gravibus, et dignitate, personatu, vel alio simili gradu conspicuis repraesentetur. *Altera*, quia episcopi hoc ipso, quia praesentes sunt, delegationes facere secundum merita, et idoneitate possunt; quod non potest pontifex plerumque absens: unde iste uti praesumptione debet, quam merito capite ex dignitate, personatu etc. delegandi, cum praesumi utique debeat, eum, qui dignitate praestat, etiam praestare moribus, et scientia.

Dixi autem *de jure*; nam simpliciter, et absolute etiam pontifex, sicut laico juxta *num. praec.* ita multo magis clerico simplici delegare causas ecclesiasticas potest, censeturque hoc facere, non tantum, quando constitutioni *c. cit.* per rescriptum suum diserte derogat, aut inhabilitatem exprimit, sed etiam quando simplici clerico causam committit cum clausula *ex certa scientia*; quia cum tali clausula delegans praesumitur dispensare, ut notat Laym. *in c. statutum cit. n.* 8. *in fin.*

16

Quaeritur 4. an superior, seu judex ordinarius possit causas suas subdelegare etiam illi, qui non est quoad personam suam subjectus jurisdictioni delegantis? Resp. posse; nam satis est, quod causa pertineat ad jurisdictionem delegantis, ita ut de illa possit cognoscere; *l. un. c. qui pro sua jurisd.* ubi tantum prohibet, ne causa aliena, sive ad jurisdictionem delegantis non pertinens alteri committatur. Bene tamen hic notat Pirh. *n.* 35. discrimen esse, quando superior delegat sibi subditum, et quando delegat extraneum; nam subditum compellere potest ad acceptandam delegationem, et si iste sine causa justa recuset delegationem acceptare, etiam poenis in eundem animadvertere: hoc autem non potest erga non subditum; quia praecipienti extra territorium suum

impune non paretur *l. fin. ff. de jurisd.* Quodsi tamen iste delegationem acceptavit, cogi etiam ipse potest, ut in causa procedat, eamque cognoscat. Molin. *tr.* 5. *de j. et j.d.* 16. *n.* 1.

Porro, quod de judice ordinario delegante dictum hic est, etiam dicendum de horum delegatis, quando ipsi causas sibi commissas aliis subdelegant; semper enim in his spectanda est persona primi delegantis, utpote quam repraesentant: et hinc delegatus papae, vel alterius principis superiorem non recognoscentis cogere ad recipiendam delegationem potest quemcumque istorum subditum; cons. in delegato papae potestas ista se extendit ad omnes christianos; *c. pastoralis* 28. *in princ. h. tit.*

17

Quaeritur 5. an pluribus judicibus eadem causa simul delegari possit? Resp. Affirmative, prout patet *ex c. causam* 16. *h. tit.* idque fieri potest sive in solidum, sive in non solidum, et simpliciter. *In solidum* plures delegati censentur, quando dantur cum clausula, *ut omnes, aut duo eorum, aut etiam unus procedat* vel alia simili: *non in solidum*, sive *simpliciter*, quando ex tenore rescripti in solidum constitutos non constat, ut notat Pirh. *hic n.* 17. Vviestuer *n.* 37.

Difficultas est, quomodo plures dati judices delegati procedere debeant? Resp. cum distinctione; nam si in solidum dati sunt, locus est praeventioni, ita ut si unus de causa sine ceteris cognoscere coeperit, alii se intromittere nequeant, nisi, qui eos praeoccupavit, infirmitate, vel alia causa sit impeditus, aut procedere malitiose nolit; *c. cum plures* 8. *h. tit. in* 6.

At si duo, vel plures delegati sint simpliciter, et non in solidum ad eandem causam, non potest unus procedere sine altero, aut sententiam sine illo ferre, et si procedat, vel ferat sententiam, processus est ipso jure nullus, nisi aliter sit in forma commissionis expressum; *c. causam* 16. etc. *prudentiam* 21. *in princ. h. tit. l. duo* 39. *ff. de re judic.* quia ita procedens excedit limites sui mandati. Proceditque hoc, etsi postea ille tertius id ratum habeat; gloss. *in c. prudentiam cit. in princ. V. teneatur prope fin.* quia quod ab initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere. *reg*; 29. *ff. de r. j.* Sed neque renuntiare huic suo juri hic tertius hoc casu potest, cum hoc constitutum sit in favorem publicum, ne periculo corruptionis judicia sint subjecta.

§. IV.

De causis, quae delegàri possunt.

SUMMARIUM

18 *Regulariter delegari possunt omnes illae causae, quae ad ordinariam delegantis jurisdictionem pertinent.*
19 *Etiam ea, quae sunt ordinis.*
20 *Non tamen, quae sunt meri, vel mixti imperii.*
21 *Quod procedit etiam de jure canonico.*
22 *Et respectu subdelegationis.*
23 *Excipitur jurisdictio voluntaria, ratione dignitatis concessa.*

18

Regulariter delegari possunt omnes illae causae, quae ad ordinariam delegantis jurisdictionem pertinent; *l. un. c. qui pro sua jurisd.* adeo, ut etiam judex ad quem appellatum est, cum cognitio illius in ea instantia sit ordinaria, causam illam ad se devolutam delegare alteri possit, prout satis clare constat ex *c. pastoralis* 11. *in princ. de offic. ord.* Fierique hoc potest etiam a non principe, sive qui supremus judex non est; *c. ut litigantes* 5. *de offic. ord. et super quaestionum* 27. *§. intentionis junct.* gloss. *V. alii delegare h. tit.* idque verum est saltem de jure canonico; nam de jure civili per *auth. adhaec c. de judic.* judex appellationis de causa appellationis per seipsum debet cognoscere.

19

Quaeritur 1. an delegari possint etiam ea, quae sunt ordinis? Resp. posse, modo is, cui demandantur, competentem ordinem habeat; Host. *in summ. hic. n.* 6. *vers. delegantur.* Patet in exemplis; sic enim parochus delegare potest potestatem absolvendi alteri sacerdoti approbato, episcopus ordinarius potestatem conferendi ordines alteri episcopo etc.

Dixi *modo is. cui demandantur competentem ordinem habeat*; nam alteri, cui deest ordo requisitus, invalide delegantur. Ratio est, quia potestas exercendi ea, quae sunt ordinis, non pendet ex sola voluntate delegantis, sed ex institutione Christi; neque sola voluntate, verbis, aut alio signo conferri potest, sicut potestas jurisdictionis, sed per realem consecrationem, et manuum impositionem datur.

Excipitur 1. collatio minorum ordinum; nam hos ex delegatione juris communis, vel summi pont. etiam non episcopi confirmare possunt, ut dictum est *tit.* 11. *n.* 30. *supra.*

Excipitur 2. Sacramentum confirmationis, quod impertiri ex commissione summi pont. potest etiam simplici sacerdoti juxta communem doctrinam, et praxin ecclesiae.

Excipitur 3. distributio ss. eucharistiae, quam committere parochus in casu necessitatis, si ipse impeditus sit, potest etiam diacono juxta decretum *concil. carthag.* 4. *can.* 38. et tradunt communiter DD.

20

Quaeritur 2. an delegari possint causae meri, et mixti imperii? Videtur mixtum saltem imperium delegari posse; nam 1. *l. quaecunque* §. *qui mandatum* 1. *ff. de offic. ejus, cui mandat.* dicitur: *imperium, quod jurisdictioni cohaeret, mandata jurisdictione, transire;* hoc autem est imperium mixtum; ergo etc. 2. et expressius *l. fin. ff. eod.* JCTus, *mandata*, inquit, *jurisdictione privato, etiam imperium, quod non est merum, videtur mandari; quia jurisdictio sine modica coercitione nulla est.*

Sed his non obstantibus, verius est de jure saltem civili ordinarie, et seclusa infirmitate, absentia, aut alio impedimento, a judicibus ordinariis principe inferioribus causas, quae ad merum, et mixtum imperium spectant, et specialiter concessae habentur, delegari non posse. Ita Bartol. *in l.* 1. *cit. n.* 3. Covar. *l.* 3. *var. c.* 20. *n.* 9. estque communis sententia apud Jul. Clar. *in pract. crim. l.* 5. §. *fin. q.* 41. *n.* 1. Ratio est, quia *quaecunque specialiter lege, vel constitutione principum tribuuntur, mandata jurisdictione, non transferuntur,* ut ait Papinianus, *l. cit. in princ.* ita autem conceduntur judicibus majoribus ea, quae ad merum, et mixtum imperium spectant: ergo etc. *Conf.* quia in speciali concessione hujusmodi causarum censetur electa industria personae, quae non est eadem in alio; aut si eadem sit, id non judicandum illi, cui concessum specialiter, sed illi, qui concessit, ut adeo concessio non egrediatur personam.

Dixi autem 1. *quae specialiter concessa habentur*; nam id imperium mixtum, quod generaliter jure magistratus, cons. ordinario competit, mandari potest, et mandata jurisdictione, transit, ut habetur *l.* 1. *cit.* ex ratione, quam dat *l. fin. cit.* quia *jurisdictio sine modica coercitione nulla est.*

Dixi 2. *Jure civili*; nam moribus aliud obtinet; his enim etiam illa, quae sunt meri imperii, habentur pars ordinariae jurisdictionis. ut mandari et possint, et mandata jurisdictione in vicarios, quos Ballivos, aut simili nomine appellamus, transeant quoad exercitium, ut recte notat Zoes. *ff. de jurisd. n.* 55.

Dixi 3. *seclusa absentia etc.* nam in casu absentiae negotii publici causa etiam merum imperium delegari potest; *l.* 1. *cit.* et *ibi*

gloss. *V. si proficiscatur,* juncta gloss. marg. *ff. eod.* gloss. *in l.* 3. *V. mixtum ff. de jurisd.* Idque communiter extendunt DD. etiam ad casum infirmitatis, multitudinis causarum, vel alterius similis impedimenti ob identitatem rationis; nam *similis ratio similia jura suadere videtur*, ut dicit gloss. *in c.* 4. *V. similitudine de conf. util. et inutil.*

Neque aliud probant textus allati in contrarium. *Ad* 1. textus ille solum loquitur de imperio , quod generaliter jure magistratus competit; nam hoc solum jurisdictioni cohaerere dicitur: non autem de imperio, quod specialiter lege datur; nam hoc delegari non potest; gloss. *in l.* 1. *cit. V. transire. Ad* 2. idem respondet Alciatus apud Zoes. *l. cit. n.* 53. Alii cum gloss. *ibidem V. etiam imperium* dicunt, ibi nomine imperii intelligi coercitionem modicam, seu castigationem, quae cuilibet jurisdictioni propria est.

21

Quaeritur 3. utrum de jure canonico causae meri , et mixti imperii, ad archiepiscoporum, et aliorum similium praelatorum ecclesiasticorum jurisdictionem pertinentes, ab iisdem delegari possint? Zoesius *hic n.* 18. *et ff. de jurisd. n.* 58. putat hanc quaestionem de jure canonico locum non habere, cum merum imperium dicatur habere, qui habet jus gladii , seu potestatem animadvertendi in facinorosos homines poena capitali; *l. imperium* 3. *ff. de jurisd.* Ecclesia autem non habeat gladium, nisi spiritualem; *can. inter haec* 6. *caus.* 33. *q.* 2.

Sed nisi fiat quaestio de nomine, etiam ecclesiastici merum imperium habent, idque dupliciter, videlicet uno modo, ut principes, et domini saeculares, et catenus judicium sanguinis etiam ipsi exercere possunt, non quidem per seipsos, cum hoc repugnet statui ecclesiastico, sed per laicos vicarios suos: altero modo ut ordinarii ecclesiastici, et sub hac ratione ad merum imperium spectat clericorum degradatio, depositio, suspensio.

Non igitur inutiliter movetur quaestio, an de jure canonico delegari merum, et mixtum imperium possit? In qua quidem quaestione non consentiunt DD. affirmativam nullo inter causas discrimine tenet gloss. *in c. quod sedem* 10. *V. committere in fin. de offic. ordin.* Abb. *ibid. n.* 4. Marant. *de ordin. judic. p.* 4. *dist.* 5. *n.* 62. Molin. *tr.* 5. *de j. et j. d.* 17. *n.* 4. Vviestner, *de offic. judic. n.* 21. estque satis communis. Deducunt hoc 1. ex *c. cum in archiepiscopatu* 4. *de raptorib.* ubi judex ordinarius inferior principe, qualis erat rex Siciliae, causas criminales delegavit. 2. ex *c. fin. ne cleric. vel monach. in* 6. ubi habetur, episcopos, jurisdictionem temporalem obtinentes, delegare posse causas sanguinis , quae procul dubio ad merum imperium pertinent; 3. *ex Clem.* 1. §. 1. *de haeretic.*

ubi permittitur episcopo potestas delegandi causas haeresis, et eas committendi alteri; 4. ex *c. licet* 2. *de offic. vicar. in* 6. *etc. cum episcopus* 7. *de offic. ord. eod.* vi quorum textuum episcopi possunt per se, vel per alios exercere jurisdictionem civilem, et criminalem 5. ex generali consuetudine, qua mixti, merique imperii causae delegantur; est autem consuetudo juris dubii interpres optima: ergo etc.

Verum his non obstantibus, dicendum, probabilius etiam de jure canonico causas meri, et mixti imperii, quae inferioribus magistratibus a lege, vel canone specialiter committuntur, ab iisdem delegari non posse: ita Covar. *l.* 3. *var. c.* 20. *n.* 4. *in fin.* Menoch. *de arbitr. l.* 1. *q.* 74. *n.* 45 Fachin. *l.* 9. *contr. c.* 99. Pirhing. *hic n.* 52. et alii plures ab his *citt.* Ratio est, quia jure canonico nuspiam expressum est, quod generaliter, et universim a quovis judice merum, et mixtum imperium delegari possit; nam canones, qui in contrarium allegantur, ut mox videbimus, loquuntur solum in casu speciali, vel saltem dubiam habent explicationem; in dubio autem jus canonicum a civili, praesertim in causis civilibus, et forensibus discrepare non praesumitur: igitur merito negatur, quod de jure canonico, scripte saltem, passim, et generaliter, et absque justa causa, et a quovis judice ordinario, merum, et mixtum imperium delegari possit.

Ad argumenta in contrarium allata non difficilis est responsio. *Ad* 1. Rex Siciliae, de quo sermo est *c.* 4. *de raptor.* etsi ratione feudi tanquam vassallus, sit subjectus summo pontifici, nihilominus tamen rex, et princeps est, habetque omnem potestatem, quae aut principi jure communi convenit, aut speciali privilegio reservatur. *Ad* 2. Archiepiscopi, episcopi, et alii praelati ecclesiastici causas sanguinis ex status sui ratione tractare non possunt: igitur dum ipsis permissum est merum imperium temporale, hoc ipso permissum censetur, ut causas sanguinis committere aliis vicariis suis, ac locum tenentibus laicis possint, non quidem ut delegatis suis, sed tanquam ordinariis judicibus subordinatis. *Ad* 3. *in clem. cit.* ob favorem fidei conceditur episcopis dioecesanis, et inquisitoribus fidei, ut in causa haeresis delegare, seu committere vices suas aliis possint, ac proinde ea delegatio, seu commissio ad alia delicta, vel causas trahi, et extendi non debet. *Ad* 4. illis textibus datur episcopis facultas cognoscendi, et expediendi causas criminales per vicarios; qui cum judices ordinarii sint, et ordinariam jurisdictionem exerceant, ut dictum est *tit. praec. n.* 18. *et seqq.* ab his inferri non potest, quod jure canonico causae istae generaliter delegari possint. *Ad* 5. patet ex dictis, responsionem nostram solum procedere de jure scripto.

22

Quaeritur 4. an causas meri, et mixti imperii subdelegare etiam delegati possint? Resp. cum distinctione: vel enim delegati sunt a judice ordinario inferiore, vel a principe nullum superiorem recognoscente. *Si primum*, convenit inter omnes, quod isti causas criminales nullo modo subdelegare possint, ne quidem post litem contestatam, ut aliis *citt.* advertit Clar. *pract. crim. q.* 41. *n.* 2. *Si secundum*, Jacob. de Arena, Alberic. Jason apud Clar. *l. cit. n.* 3. negant delegari eas posse etiam a delegato principis: quibus non obscure consentit ipse Clarus, dum ait hanc sententiam in praxi servari, quod nunquam causae criminales, ad merum imperium pertinentes, delegentur a principe, nisi personae industria, et fides specialiter sit electa.

Contra Alciatus, Boerius, Guido Papae, et alii ab eodem Claro *citt.* cum gloss. *in l. un. v. judicandus c. qui pro sua jurisd.* putant ab hoc subdelegari alteri causam etiam criminalem sibi commissam posse. Additque gloss. marg. *ibid.* hanc sententiam esse communem.

Quidquid de hoc sit, cum jus de hoc nihil statuat, observanda locorum est consuetudo, vel ubi de consuetudine certi nil statui potest, consideranda mens delegantis, an in delegato elegerit personae industriam, vel non elegerit. Illud certum est, in generali concessione totius jurisdictionis civilis, et criminalis alicui a principe facta, non censeri comprehensa, quae infra *tit.* 32. *n.* 7. dicam, ad primum gradum meri, et mixti imperii pertinere, nisi specialiter exprimantur; Molin. *tr.* 5. *d.* 6. *n.* 3. et ratio est, quia in generali concessione non veniunt ea, quae quis verisimiliter non esset in specie concessurus, si nim. in specie rogatus fuisset, juxta *reg.* 81. *n.* 6.

23

Quaeritur 5. an jurisdictio voluntaria, ad merum, vel mixtum imperium pertinens, si concessa sit alicui ratione officii sui, et dignitatis, et huic perpetuo annexa, delegari alteri possit? Negat Bald. et alii apud Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 40. *n.* 13. idque ex duplici argumento: 1. ex *c. fin. §. fin. h. tit.* ubi Gregorius IX. *nulli*, inquit, *cui commissum fuerit . . . excommunicare, vel absolvere aliquos, dispensare in irregularitatibus . . liceat haec de cetero aliis demandare, quia non sibi jurisdictio, seu certum ministerium potius committitur in hac parte.* 2. ex trid. *sess.* 24. *c.* 6. *de ref.* ubi concedens episcopis casus pontificis occultos explicat *per se, vel per vicarium*: ergo clare denotat, non posse delegare, ubi non committitur episcopis delegandi potestas.

Verum his non obstantibus, dicendum, eam jurisdictionem ita commissam regulariter delegari alteri posse, idque non tantum in ca-

sibus particularibus, sed etiam generaliter, nisi in concessione expressum sit, ut per seipsum illam exerceat; ita gloss. *in c. fin. cit. v. casibus*; Covar *l.* 3. *var. c.* 20. *n.* 5. *et* 10. Sanch. *l.* 2. *de matr. d.* 40. *n.* 14. et alii apud istos. Sumitur *ex c. fin. cit.* Ratio est, quia talis perpetua commissio, a lege, canone vel ex speciali privilegio facta transit in potestatem, seu jurisdictionem ordinariam, ut potius jurisdictio ordinaria, quam delegata censeri debeat; ea autem, quae jure ordinario, et proprio alicui competunt, possunt absolute, et generaliter delegari juxta regulam communiter receptam: ergo etc. Neque tunc censeri debet electa industria personae; quia hujusmodi potestas ad successorem transit, adeoque ad personas incognitas eam conferenti.

Dixi autem *regulariter*; nam 1. *excipitur*, nisi voluntaria jurisdictio, seu potestas ipsi officio a lege, vel ex privilegio commissa, seu concessa ita magni momenti sit, ut per alium expediri nequeat, uti est potestas conferendi beneficia, quae ab episcopo alteri, quam vicario suo generali, committi nequit, Sanch. *l. cit. n.* 16. *Excipitur* 2. nisi ex commissione, seu privilegii concessione appareat specialiter eam factam esse praelato, eo quod propter authoritatem officii, et discretionem magis idoneus sit reputatus; Laym. in *c. fin. cit. n.* 3.

Neque urgent argumenta opposita. *Ad* 1. textus ille intelligendus est, quando nudum ministerium committitur personae; secus, quando ex privilegio perpetuo dignitati concesso; tunc enim non dicitur nudum ministerium, sed potestas ordinaria. *Ad* 2. trid. *l cit.* solum innuit vicarium ex generali commissione vicariatus in his casibus non habere potestatem, nisi sibi specialiter committantur; non autem negat episcopo potestatem eosdem casus, vel alios dignitati ejusdem perpetuo concessos delegandi generaliter.

§. V.

De officio judicis delegati.

SUMMARIUM

24

Rubrica *h. tit.* distinguit inter *officium*, et *potestatem*; nam etsi plerumque pro eodem sumantur, stricte tamen differunt, ut recte aliis *citt.* advertit Pirh. *hic princ. potestas* consistit velut in habitu, seu actu 1. *officium* vero ipsum actum 2. seu exercitium significat. Deinde per *potestatem* denotatur, quid possit facere judex delegatus ratione delegationis sibi factae; per *officium* vero, quid debeat, ac teneatur facere. Denique *officium* latius patet; nam officium multi habent, qui potestatem jurisdictionis non habent. Porro ad officium judicis delegati plura spectant.

25

1 Ut non procedat ante rescriptum delegationis sibi praesentatum; *c. super eo* 12. *in fin. de appellat.* Ratio est, quia jurisdictio non acquiritur, nisi scienti, et acceptanti: hoc autem ante rescripti praesentationem non contingit. Ex quo *sequitur* 1. quod in rescripto, quo confertur jurisdictio, attendi debeat tempus non *datae*, sed *praesentatae*, ut notavi supra *tit.* 3. *n.* 22. *Sequitur* 2. processum ante praesentationem rescripti delegationis a judice inchoatum, et acta cetera irrita esse, ita ut nec secuta illius praesentatione, convalescant; quia facta sunt a non habente jurisdictionem. *Sequitur* 3. id verum esse, etiamsi, antequam processum inchoaverit, privatim sciverit, sibi causam delegatam esse; quia requiritur, ut sciat authentice per praesentationem rescripti; Pirhing. *n.* 100. Vviestner *n.* 43. et alii ab his *citt.*

26

2 Litteras seu mandatum delegationis suae in forma authentica exhibere debet; ejusque copiam facere partibus litigantibus coram se comparentibus, ut fides ipsi habeatur de accepta potestate; alioquin necessario ipsi parendum non est, neque ordinarius loci, vel alius, cui delegatus, etiam sedis apostolicae, aliquid mandat, exequi illud tenebitur, prout sumitur ex *c. cum in jure* 31. *h. tit.* et *cum contingat* 24. *de rescript.* Ratio est 1. quia in quolibet territorio praesumptio est pro judice ordinario; igitur alius in eo judicandi potestatem habere non creditur, nisi delegationem suam, editis istius litteris, probet. 2. quia delegatio est quid facti; factum autem regulariter non praesumitur, sed probari debet; *l. adservatio* 10. *C. de non numer. pecun.* 3. Jurisdictio qualitas est, quae homini nec a natura, nec ordinarie inest, sed uni, aut alteri competere potest, et cons. ante omnia est probanda. Hinc salubriter monent DD. ut is, pro quo a delegato papae lata est sententia, tam hanc, quam delegationem, seu commissionem pari cura custodiat, ut si cum tempore super eadem causa conveniretur, tam sententiam a delegato latam, quam delegationem eidem factam legitime probare possit.

27

Dubitatur, an aliter probare commissionem suam delegatus possit, quam per litteras authenticas delegationis? Resp. Si sit delegatus inferiori principe, probare commissionem suam potest per testes, quia in iis locum habet jus commune, secundum quod eandem vim habet probatio per testes, quae per instrumenta; *l. in exercendis* 15. *C. de fid. instrum.* At si sit delegatus principis, regulariter debent exhiberi ipsae litterae authenticae delegationis; *l. siquis* 1. *C. de mandat. princip.* vel saltem exemplum illarum ex originali solemniter transumptum; gloss. *in c.* 31. *cit. V. super mandato.*

Dixi *regulariter*: nam plures sunt casus, in quibus recte proceditur a delegato, etsi litteras authenticas delegationis suae non exhibuerit. Et 1. quidem, si partes litigantes, et judex ordinarius, in cujus territorio constituitur, sine illis fidem dare velint delegato asserenti habere mandatum; Pirh. *hic. n.* 70. 2. si ipse delegans praesens sit, ut facile ex ipso quaeri possit, an potestatem ei delagaverint; Pirh. *l. cit.* 3. si ante exhibitas ejusmodi litteras partes litigantes coram delegato litem sint contestatae; quia hujusmodi exceptiones dilatoriae judicii opponi debent ab initio; *arg. c. inter* 20. *de sent. et re judic.*

28

3 Delegatus accurate observare debet formam, quae praescripta est in delegationis rescripto, ut praecipitur *c. cum delicta* 22.

de rescript. et *l. diligenter* 5. *in princ. ff. mandat.* alias delegato contra formam rescripti acta erunt irrita; *c. cum olim* 32. et *c. venerabili* 37. *h. tit.* Ratio est, quia delegatus jurisdictionem non habet, nisi quae concessa ipsi est ex rescripto delegationis; igitur quae ultra istius tenorem acta sunt, a non habente jurisdictionem acta videntur.

Excipitur 1: si connexa, et accessoria sint; nam cui commissa est aliqua causa, commissa etiam censentur omnia pertinentia ad expeditionem causae, quantumvis in delegatione non sint expressa, saltem si speciale mandatum, seu commissionem non exigant; *c. praeterea* 5. *hoc. tit.*

Excipitur 2. si aliquando a rigorosa rescripti observatione recessum suadeat aequitas, et rationabilis exceptio partis, e. g. quod intra terminum in rescripto praefixum comparere, aut causam sufficienter instruere nequeat; tunc enim dilatio ipsi concedenda est, maxime si reus sit; quia papa rescribendo non censetur derogare juri partium, multo minus auferre reo defensionem a natura concessam; *arg. c. super eo* 15. *h. tit.*

Excipitur 3. si partes favori per praescriptam delegationis formam sibi quaesito ultro renuntient, ut si casu, quo judici delegato pro cognitione causae delegatae praescriptus sit certus locus, partes consentiant, ut cognitio ejusdem fieri possit in alio; nam modo iste delegato subjectus sit, vel si subjectus non est, is, cui subjectus est, consentiat, delegatus in eo cognoscere de causa sibi commissa potest; *c. statutum* 11. §. *in nullo de rescript. in* 6.

Excipitur 4. si forma, seu conditio, quae judici delegato praescribitur, requiratur etiam de jure communi; tunc enim formam novam non inducit, sed est solum instar commonitionis, seu instructionis judicis, quae si non observetur, illicitum quidem facit actum, non tamen invalidum; gloss. *in Clem. un. h. tit. V. repererint.*

29

4 Delegatus admittere debet necessarias probationes, et rationabiles exceptiones, frivolas vero rejicere; *c. ex parte* 13. *h. tit.* Ratio est, quia papa, quando praescribit certam formam in processu servandam, nulla exceptionum mentione facta, juris ordinem, ac proinde ei conformes rationabiles exceptiones tollere non censetur; gloss. *in c. cit. V. nullas.* Abb. *ibid. n.* 5. et alii passim.

Proceditque hoc, etsi prohibuerit exceptionem admitti; adhuc enim admitti a delegato poterunt exceptiones notoriae, fundatae in jure naturali, vel divino, aut jure humano specialiter approbatae: quales sunt exceptiones nullitatis, incompetentiae judicis, defectus citationis, inhabilitatis personae ad agendum, inepti tituli: exceptio-

nes metus, et doli aperti: exceptiones fundatae in confessione partis in judicio factae, aut instrumento subnixae, quod aeque, vel magis solemne sit, ac est illud, in quo actor suam intentionem fundat etc. de quibus, et aliis pluribus late Felin. *in c. ex parte cit. a num.* 6.

30

5 Delegati officium est, ut deferat legitimae appellationi; cum enim haec sit quaedam sui defensio, in innocentiae subsidium comparata *c. cum speciali* 61. §. *porro de appellat.* eidem judex delegatus non minus, ac ordinarius, si legitime sit interposita, deferre debet; *can. omnis* 3. *et seqq. caus.* 2. *q.* 6.

Porro ad quem appellari debeat a judice delegato, et quomodo appellatio prosequenda, melius dicetur *lib.* 2. *tit.* 26. ubi etiam de recusatione judicis delegati.

§. VI.

De potestate judicis delegati.

SUMMARIUM

31 *Delegati potestas metienda est ex persona delegantis, et delegationis mandato.*
32 *In specie potest citare partes, et ad comparendum compellere.*
33 *Punire alios, qui jurisdictionem ejusdem turbant.*
34 *Cognoscere, num sua sit jurisdictio.*
35 *Absolvere actorem ab excommunicatione.*
36 *Eundem restituere in possessionem*
37 *Sententiam a se latam exequi.*
38 *Ejus executionem alii demandare.*
39 *Pro eadem executione implorare auxilium brachii saecularis.*

31

Non solum officium judex delegatus habet, sed ut quae officii sunt, causae cognitione, et definitione exequi possit, officio ejus adjuncta potestas est. Haec generatim loquendo ex authoritate, et potestate delegantis metienda est, et ex mandato concesso; nam delegatus in jurisdictione sibi concessa vices delegantis gerit; *can. fin. dist.* 93. *can. valde* 1. *dist.* 94. et *c. sane* 11. *h. tit.* non tamen aeque honorandus, ac principalis; quia ampliorem sibi potestatem reservavit delegans, quam communicaverit delegato; Pirh. *hic n.* 71.

Porro vi hujus potestatis delegatus facit omnia, sine quibus exequi mandatam sibi jurisdictionem non potest; nam haec omnia in delegatione continentur, etsi expressa non sint; Molin. *tr.* 5. *de J. et J. D.* 26. *num.* 1. Ratio est, quia qui executionem finis committit, etiam media necessaria, sine quibus finis obtineri non potest, commisisse censetur.

32

In specie potest 1. citare partes inter se contendentes, ut compareant: et si legitime citatae comparere, aut ejus mandato alias parere contumaciter recusent, illas potest remediis opportunis ad id compellere; *c. de causis* 4. §. *fin. et c. seq. h. tit.* Et eidem dicendum de subdelegato a delegato papae, vel principis cum jurisdictione ad totam causam, vel saltem ad certum articulum, prout sumitur ex *c. ex litteris* 29. *eod.*

33

2. Hanc potestatem puniendi, et compellendi exercere potest, non solum ad partes litigantes, in quas ei jurisdictio est delegata, sed etiam ad alios, qui jurisdictionem ejus, vel processum causae impediunt, aut malitiose retardant; *c. quia quaesitum* 1. *h. tit.* et si delegatus papae sit, in ipsum etiam episcopum, si hic in causa delegata contumax, et rebellis sit: ut habetur *c. sane* 11. *h. tit.* quia licet secundum suam personam forte minor sit episcopo, vel etiam eidem subjectus, ut delegatus tamen papae, cum vices hujus repraesentet, est eo major; *c. sane cit. in princ.* In hunc tamen propter reverentiam sacri officii, quod gerit, mitius animadvertere debet, quam in alios; *c. pastoralis* 28. *h. tit. nisi forte*, ut *c. quia pontificali* 2. *eod. in* 6. dicitur, *aliter fieri suaserit nimia contumaciae protervitas, seu culpa.*

34

3. Potest judex delegatus, si ei pars citata objiciat jurisdictionis defectum, cognoscere regulariter, num sua sit jurisdictio, prout sumitur ex *c. ex parte* 33. *de rescriptis*, et docet Abb. *ibid. num.* 3. Et hinc discrimen est inter judicem ordinarium, et delegatum; nam judex ordinarius tantum potest cognoscere, an sua sit jurisdictio quando ipsi objicitur, quod non sit competens respectu partis citatae; non vero, quando ipsi objicitur, quod nullam habeat jurisdictionem. At vero delegatus cognoscere potest, num sua sit jurisdictio, etiamsi pars citata ipsi objiciat, quod nullam jurisdictionem habeat, ex capite, quod dicat rescriptum delegationis esse invalidum. Ratio disparitatis est, quia judex ordinarius, cum defectus omnis jurisdictionis ipsi objicitur, hanc fundatam non habet: et hinc nec pronuntiare interlocutorie de illa potest, ne judicet directe

in causa propria. At judex delegatus, cum omnia agat nomine delegantis, de cujus jurisdictione, ut supponitur, nullum movetur dubium, ipse quoque jurisdictionem fundatam, consequenter etiam potestatem cognoscendi, utrum litterae delegationis a delegante datae sint validae; Laym. *in c. ex parte cit. de rescript. n.* 3.

35

4. Potest delegatus absolvere actorem ab excommunicatione, quam incurrit post rescripti impetrationem ob causam pertinentem ad eam ad quam delegatio facta est, nisi illa sit specialiter reservata papae, ut habetur *c. prudentiam* 21. §. *sexta h. tit.* et ratio est, quia cum excommunicatio a communicatione forensi removeat, ita necessarium est, ut causa principalis per delegatum expediri possit. Addidi *ob causam pertinentem etc.* nam si ob causam diversam, et ad eam, quae delegata non est, non pertinentem excommunicatus est, ad excommunicatorem est remittendus, ut dicitur §. *sexta cit.* qui si absolvere eundem renuat, videndum, an ex justa causa renuat, an per malitiam. Si hoc secundum, juxta §. *cit.* ipse delegatus absolvere eundem poterit. Si vero primum, absolvi a delegato non poterit, ac proinde ab agendo ipse repellendus, et papa de statu causae informandus est, ut notat Pirhing. *hic. num.* 85. Vviestner *num.* 62. Excipitur, si causa dilationem non pateretur; tunc enim excommunicatus a delegato absolvi posset ad reincidentiam, sive ad praesentem tantum actum judicialem exercendum, ita ut isto peracto, in excommunicationem reincidat; Laym. *in c.* 21. *cit. n.* 6. *not.* 1.

36

5. Potest delegatus actorem, si probaverit se possedisse, et spoliatum fuisse, contra reum absentem, et intra praefixum terminum non comparentem, restituere in possessionem, in quo tamen videnda causa absentiae, prout monet Alexander III. *c. consultationibus* 10. *h. tit.* nam si reus, antequam obtentae essent litterae delegationis, vel notitiae de illis obtentis habita, studiorum, peregrinationis, vel alia legitima causa sit absens, ita ut intra praefixum tempus se in judicio praesentem sistere nequeat, non possunt, nec debent judices delegati actorem restituere etiamsi ille per testes idoneos probare paratus sit, se a possessione ecclesiae, vel beneficii injuste dejectum fuisse. Secus si reus post habitam notitiam rescripti apostolici obtenti fraudulenter, et contumaciter se absentavit, et intra terminum praefixum non compareat; tum enim poterunt judices delegati actorem, postquam se possedisse, et spoliatum esse probaverit, restituere in possessionem adversus reum absentem. Proceditque hoc, sive iste se absentarit ante, sive post contestationem litis; nam utroque casu recipi testes possunt, et quando causa fue-

rit liquida, possessio actori restitui per sententiam definitivam, vel quasi definitivam, ut notat Laym. *in c.* 10. *cit.* Unde hic est unus ex specialibus casibus exceptis per *c. fin.* §. *porro: Ut lit. non contest.* in quo lite non contestata ad testium receptionem, et sententiam definitivam procedi potest.

27

6. Potest delegatus a papa, vel principe non tantum de causa sibi commissa cognoscere, et super ea ferre sententiam, sed etiam latam exequi, ut constat *ex c. significasti* 7. *h. tit.* pro quo habet annum integrum continuum, a lata sententia numerandum; *c. quaerenti* 26. *h. tit.*

An idem dicendum sit etiam de delegato a judice ordinario inferiore, controvertunt DD. Negant Imol. *in c.* 26. *cit. n. ult.* Barthol. *in l. a divo Pio* 15. *ff. de re judic. n.* 14. Marant. *de ord. judic. p.* 4. *dist.* 5. *n.* 45. *et p.* 6. *de execut. n.* 4. et colligi hoc videtur 1. ex *c. significasti*, *et c. quaerenti citt.* ubi tantum sermo est de judicibus delegatis a papa. 2. ex *c. siquis* 4. *de for. compet in fin.* ubi episcopus recusatus sententiam a delegatis latam exequitur, non executurus, si jurisdictionem adhuc haberet delegatus. 3. ex *l. a Divo Pio cit.* ubi *in princ.* Ulpianus, *a Divo Pio* inquit, *rescriptum est*, *magistratus populi romani*, *ut judicum a se datorum*, *vel arbitrorum sententiam exequantur hi*, *qui eos dederunt*: ex quibus verbis colligitur, officium delegati ab ordinario inferiore, lata sententia, exspirare.

Sed retinenda est affirmativa sententia, tanquam probabilior, quam etiam defendunt Abb. *in c. quaerenti c. n.* 8. *et c. siquis c. n.* 32. Molin. *tr.* 5. *de J. et J. D.* 26. *n.* 5. Barb. *in c.* 7. *h. tit. n.* 2. Pirh. *hic n.* 65. Schambogen *n.* 20. modo sibi delegans executionem expresse non reservaverit. Ratio est, quia quando commissio alicui absolute facta est, censentur eidem simul commissa omnia illa, quae ad eam expediendam, et ad ultimum effectum perducendam requiruntur, modo delegans committere ea possit, nec sibi reservet: atqui ad ultimum effectum perducta causa non est, nisi quando sententia super ea lata executioni mandata est: ergo etc.

Neque obstant argumenta contraria. *Ad* 1. in textibus *citt.* de judice delegato a papa solum fit mentio, non quod ipse solus exequi sententiam a se latam possit, sed quia de hoc solo proponebatur quaestio in casu. *Ad* 2. in *c. siquis cit.* sermo non de judicibus delegatis, sed arbitris est: et si etiam de delegatis esset, solum negatur ipsis potestas exequendi sententiam, quando eisdem commissa est tantum causae cognitio. *Ad* 3. ibi judicis dati nomine, ut

Schambogen *l. cit.* notat, intelligitur tantum pedaneus, qui simplicem dumtaxat notionem habet.

38

7. Delegatus sedis apostolicae si sententiam suam exequi per se, aut ministros suos non possit, aut non velit, ejus executionem alteri, et quod frequentissime solet, judici ordinario demandare, et quia in causa sibi commissa major, et superior illo est, si renitatur, ad parendum, et exequendum compellere censuris potest, ut statuitur *c. significasti* 7. *h. tit.*

Utrum ordinarius exequi eandem teneatur etiam casu, quo scit eam injunctam esse, dubium moveri potest. Videtur non posse. 1. quia ipsius summi pont. mandato permittitur supersedere ordinarius, si hoc injustum existimet, donec rescribens consulatur; *c. si quando* 5. *de rescript.* 2. Lucius III. *c. super eo* 2. *de crim. fals.* diserte commendat prudentiam episcopi nolentis exequi sententiam authoritate litterarum falsarum latam. 3. Innocen. III. *c. inquisitionis* 44. *de sent. excomm.* rescripsit, eum, qui nullitatis matrimonii a se contracti conscius est, non teneri, nec posse sententiam pro ejus valore latam exequi, etiamsi compellatur sub poena excommunicationis. 4. injusto mandato superioris non est parendum; *c. sollicitudinem* 54. *vers. si vero de appell.* imo resisti eidem potest; *l. prohibitum* 5. *et l. defensionem* 7. *v. de Jur. fisci.*

Sed distinguendum: Vel enim talis sententia injusta solum, vel etiam irrita est. Si hoc secundum, exequi eandem ordinarius non tenetur. Si primum, non obstante hac sua scientia, ordinarius exequi eandem debet, prout statuitur *c. pastoralis* 28. §. *quia vero h. tit.* et tradunt ibi DD. Ratio est, quia delegatus in causa sibi commissa, ut paulo antea dictum est, est quovis ordinario major; de majorum autem sententiis, juste, an injuste, latae sint, judicare inferioribus non est permissum, sed eis acquiescendum; *l. advers.* 3. *c. si advers. rem judicat. conf.* quia si ordinarius demandatam sibi executionem sententiae, quando istam injustam esse existimat, recusare posset, facile everterentur judicia, et sententiarum executio ab executoribus; posset enim quivis praetendere se conscientiam in contrarium habere, et sic impedire, aut protrahere executionem.

Excipitur 1. si injustitia sententiae sit notoria; tunc enim executor ad superiorem referre id debet; *c. de cetero* 5. *de sent. et rejudic. Excipitur* 2. si causa sit criminalis, et agatur de vita, et membris innocentis; nam sententiam tali casu adversus hunc latam exequi intrinsecè malum est: de quo plenius *tit.* 32. *a n.* 26. *Excipitur* 3. si non sit merus executor, sed mixtus: nam hic admittere, et cognoscere potest de impedientibus, ac minuentibus execu-

tionem, ut est v. g. compensationis exceptio, opposita ei, qui imperat solutionem etc. Vviestner *hic n.* 68.

Sic explicatae conclusioni non obstant argumenta in ratione dubitandi allata. *Ad* 1. in textu *cit.* permittitur quidem ordinario, ut petere liberationem a papa possit, si tamen non audiatur, parere debebit. *Ad* 2. sententia authoritate falsarum litterarum lata non tantum injusta, sed etiam irrita est. *Ad* 3. executio sententiae latae pro valore matrimonii, quod scitur ob impedimentum dirimens occultum nullum esse, est de re intrinsece mala, et cons. praecepto humanae potestatis, aut hujus dispositioni non est obnoxia. *Ad* 4. patet responsio ex dictis.

39

8 Delegatus sedis apostolicae, ad sententiae a se latae executionem non tantum censuris, aliisque similibus remediis uti adversus contumaces, et illam impedientes potest, sed etiam, si ita necessarium fuerit, brachii saecularis auxilium implorare, quod etiam, si legitime illud imploraverit, denegari eidem non potest, et si hoc judex saecularis indebite neget, ad id exhibendum a delegato ecclesiasticis censuris compelli poterit. Colligitur ex *can. administratores* 26. *caus.* 23. *q.* 5. ibi *quoties ab episcopis, et ecclesiasticis viris conventi fuerint*, quibus verbis tam delegati, quam ordinarii judices comprehenduntur. Proceditque hoc, ut auxilio isto uti delegatus possit, etiamsi non sit munitus speciali clausula, qua hujusmodi imploratio eidem permittatur, ut notat Abb. *in c.* 7. *h. tit. n.* 8.

Neque obstat, quod apostolicis mandatis inseri aliquando soleat clausula *invocato etiam, si opus sit, auxilio brachii saecularis*; quia etiam illa, quae jure insunt, et facile subintelliguntur, saepe exprimi solent vel ad tollenda dubia, vel ad majorem authoritatem, ac firmitatem; quia expressa magis apprehenduntur, quam subintellecta: videtur autem facultas implorandi auxilium brachii saecularis inesse ipso jure, et tacite subintelligi in delegationis rescripto, etsi in eo non exprimatur, quippe sine qua potestas judicis delegati saepe inefficax foret, nec ejus sententia executioni mandari posset.

§. VII.

De cessatione officii, et potestatis judicis delegati.

SUMMARIUM

40

Officium, et potestas judicis delegati pluribus modis cessare potest. Et 1. quidem, si delegatus sentetiam pronuntiaverit, eamque per se, vel per alium executioni mandaverit, vel mandari praeceperit; quia tunc censetur *officio suo functus*, ut dicitur *c. in litteris* 9. *h. tit.* ubi tamen distinguendum, an sola cognitio causae delegato commissa sit, an etiam executio; nam si primum, per pronuntiationem sententiae officium delegati finitur absolute; si alterum finitur tantum quoad causae cognitionem, ita, ut deinde amplius cognoscere de causa sibi commissa nequeat, vel sententiam emendare, nisi nova eidem fiat commissio; *arg. c. si compromissarius* 37. §. *si vero de elect. in* 6. *et l. si ut proponis* 4. *c. quom. et quand. judex etc.* Proceditque hoc, sive bene, sive male pronuntiaverit, ut cum aliis notat Gonzal. *in c.* 9. *cit. n.* 3.

An procedat etiam, quando pronuntiavit sententiam ipso jure nullam, dubium fieri potest. Ratio dubitandi est, quia tali casu sententiam revocare, et aliter pronuntiare potest judex ordinarius; *l. si expressim* 19. *ff. de appellat.* ergo etiam delegatus id poterit; *Conf.* nam id quod nullum est, nullum sortitur effectum; *l. si se* 4. §. *condemnatum* 6. *ff. de re judic.*

Sed dicendum, etiam tali casu sententiam a delegato revocari posse, nisi novam jurisdictionem a delegante acceperit. Colligitur ex

textibus *citt.* maxime ex *l. si ut proponis*, ubi in casu, quo sententia a judice delegato pronunciata est die feriato, et altera partium absente non citata, cons. nulliter pronuntiata, dicitur, non immerito praesidem denuo *negotium alterius judici notioni terminandum commisisse*; non autem id merito factum esset, si jurisdictio delegati nullam sententiam pronuntiando non exspirasset: ergo etc.

Excipitur tamen 1. si delegatus sit ad universitatem causarum; nam hic aequiparatur ordinario, et post latam sententiam, ejusque executionem non omnem jurisdictionem amittit; Laym. *in c.* 9. *cit. n.* 2. *et alii apud ipsum. Excipitur* 2. si sententia ejusdem nulla sit, quia formam mandati non observavit; tunc enim veluti non usus jurisdictione sua censetur *arg. l. quid tamen* 21. *ff. de recept. qui arbitr. Excipitur* 3. si actus sit extrajudicialis; nam in extrajudicialibus nullitas actorum corrigi non tantum ab ordinario, sed etiam a delegato generatim potest; Felin. *in c.* 9. *cit. n.* 1. ubi plures afferuntur exceptiones.

Ad rationem dubitandi negatur paritas. Ratio disparitatis est, quia delegatus habet potestatem limitatam, ideoque si semel fecit, quod sibi erat commissum, omnem potestatem amisit; at vero ordinarius habet jurisdictionem magis amplam, et stabilem, quam alteri delegando, vel semel sententiam ferendo non amittit, sed adhuc in habitu, et radice retinet. *Ad conf.* sententia nulla nullum habet effectum, ita ut non liget partem, adversus quam pronuntiata est: de cetero quoad ipsum delegatum, ut jurisdictionem illius finiat, effectum habet, cum istud jus ipsi tribuat.

41

2 Finitur delegati officium, et potestas, finito quocunque modo negotio, sive deinde finitum sit absolute, et simpliciter, quod fit per transactionem, compositionem, acceptilationem, aut pactum de non petendo, sive tantum finitum sit quoad ipsum delegatum, quod is potestatem sibi commissam subdelegaverit alteri: ubi tamen videndi termini commissionis, seu subdelegationis ab illo factae; vel enim commisit alteri nudum ministerium duntaxat, ipsum merum ministrum, ac veluti officialem suum constituendo, vel etiam jurisdictionem, subdelegatum judicem eum faciendo in tota causa.

Si primum, non censetur subdelegans abdicasse se jurisdictione, sed revocare commissionem a se factam, et exequi per seipsum poterit, etiamsi alter, cui commisit, jam coeperit exequi, juxta *c. significasti* 7. *h. tit.*

Si secundum, videndum, an res adhuc sit integra, an vero non. Si prius, iterum revocare ad se jurisdictionem alteri commissam poterit, quippe quae eo casu in subdelegatum efficaciter nondum tran-

siit, ut statuitur *c. quamvis* 6. *h. tit. in* 6. Si posterius, revocationi locus non erit amplius, cum eo casu censeatur jurisdictionem in causa commissa se abdicasse, et functus esse officio suo, Pirh. *hic n.* 155. et alii ab ipso *citt.*

42

3. Finitur, si judex delegatus interloquendo pronuntiet, sibi nullam jurisdictionem, seu potestatem in causa delegata competere, quod rescriptum delegationis invalidum sit; *c. significantibus* 38. *h. tit.* Proceditque hoc, sive bene, sive male pronuntiaverit; nam functus censetur officio suo, ita ut reassumere illud deinceps nequeat etsi partes consentiant, cum istae dare jurisdictionem non possint; *l. privatorum c. de jurisdict. omn. judic.*

Excipitur 1. nisi pars impetrans rescriptum a tali sententia interlocutoria appellaverit; quia per appellationem, inspecto statu praesenti, est extincta sententia perinde, ac si lata non fuisset; Pirhing. *n.* 159. *Excipitur* 2. si delegatus pronuntiet, sibi non competere jurisdictionem super quaestione incidente tantum; nam talis interlocutoria non habet vim definitivae, cons. officium delegati non extinguit; Pirh. *l. cit. Excipitur* 3. si accessorie tantum datus in causam est, ut si mandatum acceperit de providendo alicui de beneficio; nam iste, etsi pronuntiet, se executorem non esse, ita pronuntiando jus parti quaesitum auferre non potuit; Pirh. *l. cit.*

43

4 Finitur recusatione illius: ubi tamen distinguendum est; vel enim pronuntiatum est ante litis contestationem, causam suspicionis legitimam esse, vel nondum est pronuntiatum. *Si primum*, et is, contra quem pronuntiatum est, a sententia lata non appellavit, ita amittit jurisdictionem delegatus, ut ne delegare quidem alteri causam sibi commissam possit; quia judex esse omnino desiit.

Si secundum, iterum distinguendum, an causa suspicionis proposita sit, vel non: Si proposita quidem, sed nondum pronuntiatum, ut subdelegare illam alteri possit, partium consensu opus est. Si neque proposita, pergere quidem in causae cognitione non potest, ne gravamen ob legitimam causam eum recusanti inferat, subdelegando tamen vices suas alteri committere etiam sine partium consensu potest: quae omnia colliguntur ex *c. Judex* 5. *h. tit. in* 6. et ratio est; quia ante propositam causam suspicionis non tollitur, neque suspenditur ejus jurisdictio, ac proinde neque potestas subdelegandi, ipsi a jure indulta.

44

5. Finitur lapsu termini, seu temporis ad dicendam causam praefixi, nisi iste communi partium consensu sit prorogatus; *c. de*

causis 4. *princ. h. tit.* Ratio est, quia superior delegans hoc casu non dat jurisdictionem delegato ad causam expediendam, nisi limitate secundum formam commissionis, ac mandati, et cons. lapsu temporis mandato praefixi jurisdictio sic data exspirat.

Addidi, *nisi terminus communi partium consensu fuerit prorogatus*; communiter enim statuitur in favorem partium, quae proinde huic suo favori renuntiare non prohibentur. *Excipitur* 1. nisi a delegante fuerit prohibita termini prorogatio; nam fines mandati diligenter custodiendi sunt; *l. diligenter* 5. *in princ. ff. mandat. Excipitur* 2. nisi appareat terminum non ob privatum favorem partium, sed publicum bonum, v. gr. ecclesiae pastore carentis, praefixum esse; quia juri publico pactis privatorum derogari non potest.

45

6. Finitur revocatione delegantis, idque si revocatio expresse sit facta; *l. judicium* 58. *ff. de judic. et ibi* gloss. *V. judicium* junct. gloss. *marg.* sive tacite, ut si v. g. delegans ad instantiam partis, vel alio modo procedat in causa a se delegata; nam hoc ipso eam ad se revocare censetur.

Ubi tamen statuendum est discrimen inter primum delegantem, et subdelegantem; nam subdelegans hujusmodi revocationem facere solum potest cum limitationibus *n.* 41. positis. At primus delegans illam facere pro arbitrio suo potest, cum utatur jure suo, et quasi re propria. Idque verum est, etiamsi res non amplius integra sit, sed delegatus jam coeperit uti jurisdictione sibi commissa: adhuc enim judex ordinarius causam, a se delegatam alteri, revocare, et reassumere potest, ut notat gloss. *cit.* utraque: et ratio est, quia universim loquendo, etiam re non integra, mandans revocare mandatum potest, si talis revocatio in damnum, seu praejudicium tertii, seu mandatarii non redundet: Mol. *de J. et J. tract.* 2. *D.* 552. *num.* 6. ubi rationem dat, quia tali casu in ea revocatione tantum agitur de commodo, vel incommodo ipsius mandantis.

46

7. Finitur morte ipsius delegati, etiam re non integra; *arg. l. si quis* 27. §. *morte* 3. *et l. mandatum* 57. *ff. mandat.* et re integra, ut si plures simpliciter, et sine clausula sint delegati, obitu unius etiam exspiret reliquorum officium; *c. licet.* 50. *et c. uno* 42. *h. tit.* Intellige, si delegatio jurisdictionis sit facta personae, seu expresso nomine proprio delegati, ex. gr. *tibi*, *Semproni*, *hanc causam committimus.*

Aliud est, si delegatio facta sit sub nomine dignitatis, aut officii, e. g. *causam committimus episcopo*, *vel praeposito*, *aut rectori talis ecclesiae etc.* tunc enim morte delegati potestas, et of-

ficium illius non extinguitur, sed ad successorem in eadem dignitate transmittitur, ut diserte habetur *c. quoniam* 14. *h. tit.* idque verum est, sive res integra sit, sive non, ut *in c. cit.* notant DD. et rationem dant, quia dignitas perpetua est, et renuntiatione, vel morte personae nec extinguitur, nec mutatur.

47

An eidem, quod de morte naturali *num. praecedent.* dictum est, etiam dicendum sit in casu mortis civilis, quando delegatus deposuit dignitatem, vel officium, controversia moveri potest.

Certum est, quod si delegatio facta sit intuitu dignitatis, tali casu jurisdictio delegata in delegato non maneat, sed ad successorem in dignitate transeat; quia in eo casu spectata est sola dignitas: igitur delegatio illam sequitur, in quacunque persona inveniatur.

Punctum difficultatis est, quando delegatio facta est personae; et rationem dubitandi facit; quia ut *num.* 15. dictum est, nullus esse delegatus sedis apostolicae ad lites, et causas justitiae potest, nisi in dignitate sit constitutus, vel canonicus cathedralis ecclesiae: igitur si dignitatem, vel canonicatum deposuit, esse delegatus apostolicae sedis, et cons. exequi causam sibi commissam non amplius potest.

Sed dicendum, etiam deposita dignitate, vel officio, hujusmodi delegatum cognoscere adhuc de causa sibi commissa posse: neque refert, an res adhuc sit integra, vel non, ut cum Franc. in *c. quamvis* 6. *h. tit. in fin.* advertit Sanch. *lib.* 8. *de matrim. D.* 27. *num.* 25. Ratio est, quia tali casu sola persona in considerationem venit, adeoque delegatio illam sequitur instar privilegii personalis.

Excipitur tamen 1. si delegatus in delicti poenam privatus sit officio, vel dignitate *arg. l. Cassius* 2. *ff. de senator.* ubi propter turpitudinem propriam senatu motus non potest judicare. *Excipitur* 2. si delegatus, deposita dignitate, transisset ad statum incompatibilem, e. g. ducendo uxorem, et sic jurisdictionis ecclesiasticae fiat incapax; Sanch. *n.* 27. et alii ab eo citat. *Excipitur* 3. si religionem ingressus fuerit non quamcunque, (nam etiam religionem ingressus exercere officium delegati potest) sed talem, in cujus constitutionibus causarum delegatarum cognitio, et executio specialiter prohibetur.

Ad rationem dubitandi sufficit, quod delegatus tempore commissionis sibi factae habuerit canonicatum, vel dignitatem, licet illam tempore praesentationis litterarum mandati dimiserit, ex regula: *Factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo non potuit inchoari*, quae est 73. *in* 6.

48

8. Finitur potestas, et officium delegati morte delegantis, si res adhuc si integra, et delegatus nondum coeperit uti jurisdictione *c. relatum* 19. *c. gratum* 20. *etc. licet* 30. *h. tit.* concordat jus civile *l. et quia* 6. *ff. de jurisd.* Ratio est, quia universim mandatum morte mandantis exspirat, si res est integra; *l. mandatum* 15. *ff. mandat.* Porro, ut res dici possit non amplius esse integra, juxta communem sufficit, si decretum citationis sit expeditum, licet illud parti nondum sit intimatum, prout colligitur *ex c. gratum cit.* ubi *proposito citationis decreto* res non amplius integra esse dicitur.

Neque obstat *c. relatum cit.* ubi Lucius III. archiepiscopo cantuariensi consulenti respondit, quod *si lis fuerit ante praedecessoris obitum contestata, mandatum morte mandatoris*, seu delegantis, *nullatenus exspiraverit; si vero ante litis contestationem decessit, non esse a judicibus, quos delegaverat, ex delegatione hujusmodi procedendum*; dici enim potest cum Laym. *in c. gratum cit. n.* 1. Lucium, cum vidisset, quod jure civili non sit satis expeditum, quando jurisdictio delegati coepta censeri debeat, secutum fuisse tanquam tutiorem sententiam eorum, qui putabant, eam censeri coeptam primum per contestationem litis. Contra Urbanus *in c. gratum cit.* ab hac opinione recessit, et statuit, ad perpetuandam jurisdictionem delegati sufficere citationem. Porro quod hic dictum est de morte naturali delegantis, etiam intelligendum de morte ejusdem civili, si ab officio removeatur, ut cum aliis advertit Schambogen *hic n.* 35. et ratio est, quia mors naturalis, et civilis aequiparantur, quando eadem est ratio.

49

Dubitari potest, an jurisdictio perpetuetur etiam per subdelegationem a delegato factam ante obitum delegantis? Ratio dubitandi est, quia subdelegando delegatus jam coepit uti jurisdictione, hoc autem solum ad perpetuationem jurisdictionis requiritur; *c. licet et c. quamvis citt.*

Sed respondendum est negative, ut contra Host. Sylv. et paucos alios cum communi advertit Sanch. *l.* 8. *de matrim. D.* 28. *n.* 18. Idem dicendum de aliis actibus praeparatoriis judicii praecedentibus citationem, uti est vocare notarium, vel testes, deligere locum judicio exercendo etc. Ratio est, quia delegare, subdelegare, et alii hujusmodi actus non sunt actus judiciales, cum etiam extra territorium judicis ordinarii, et delegati, et sine causae cognitione exerceri possint: igitur per hujusmodi actus nondum censeri potest judicium coeptum: hoc autem requiritur, ut res censeatur non amplius esse integra: ergo etc.

Ex quo patet ad rationem dubitandi; nam delegatus tunc solum censetur usus jurisdictione sibi commissa, quando exercuit actum intrinsecum, et substantialem judicii, cujusmodi est citatio; non vero quando solum exercuit actum jurisdictionis extrinsecum, et accidentalem, qualis est subdelegatio.

50

9. Denique finitur officium, et potestas judicis delegati morte ejus, qui vi rescripti conveniendus erat coram delegato; *c. significavit* 36. *de rescript.* nisi ante ejus mortem lis contestata jam fuisset cum defuncto, vel iste conveniendus fuerit ratione comitatus, praelaturae, ecclesiae etc. ut *arg. c. quoniam* 14. *h. tit.* docet cum aliis Abb. *in c.* 36. *cit. n.* 4.

§. VIII.

De judicibus conservatoribus.

SUMMARIUM

Delegatis judicibus annumerantur etiam *conservatores,* qui quandoque a papa, vel principe alio supremo dantur, ut defendant eorum jura, et privilegia, quae vident ab ipsis, qui ea obtinent, sufficienter defendi non posse.

51

Quaeritur 1. quid sit *conservator?* Resp. *Conservator,* spectato jure communi, est judex delegatus, seu deputatus a papa, vel alio supremo principe ad defendendos aliquos ab injuriis, seu damnis, et violentiis manifestis absque judiciali causae cognitione. Sumitur ex *c. statuimus* 1. et *c. fin. in princ. h. tit. in* 6.

Dicitur 1. *Judex delegatus,* ut habet gloss. *in c. cit. v. conservatores.* Hinc etiam naturam judicum delegatorum sequuntur, et sicut delegati, ita et conservatoris officium quoad negotia nondum coepta morte constituentis exspirat; *c. fin. vers. officium*

Dicitur 2. *a papa*, *vel alio supremo principe*; nam judicem conservatorem in ecclesiasticis dare potest solus pontifex, ut ex communi notat Molin. *de j. et j. tr.* 5. *d.* 29. *n.* 1. idque propter amplitudinem potestatis, vi cujus procedere conservator potest adversus quemcunque, qui ejusdem executionem impedire tentat.

Dicitur 3. *ab injuriis etc. manifestis*; debet enim procedere sine judiciali cognitione, quod fieri dumtaxat potest, quando injuria est manifesta, seu notoria notorietate facti, vel juris: et hinc si manifesta non sit, intromittere se conservator ad cognoscendum de facto nequit.

52

Quaeritur 2. quis constitui judex conservator possit? Resp. 1. Debent esse episcopi, hisque superiores, vel abbates, aut alii, qui dignitatem, vel personatum obtinent in ecclesiis cathedralibus, vel collegiatis; *c. fin. h. tit. in* 6. *in princ*. Hinc conservatores esse non possunt canonici simplices; quia dignitatem, vel personatum non habent: nec generalis vicarius; quia etsi dignitatem habeat, ea tamen non est perpetua: nec denique priores conventuales, et superiores mendicantium locales alii, ut declaratum a cardd. testatur *Barb. de offic. episc. alleg.* 106. *n.* 15.

2 Debent esse in altero jurium graduati, vel si tales non sint, ejusmodi gradu insignem consultorem, partibus non suspectum, tenentur assumere ex bulla Leonis X. incipit *regimini* apud Barbos. *l. cit.*

3 Nullus potest esse conservator deputati sibi conservatoris; *c. fin. cit.* quia praesumitur, quod sibi faverent.

4 Non potest aliquis, regibus, et reginis exceptis, deinceps conservatorem habere eum, qui sub ipsius jurisdictione, dominio, vel districtu ecclesiastico, vel temporali consistat; *c. cit.*

53

Quaeritur 3. quod sit officium, et potestas judicis conservatoris? Resp. 1. Officium est, ut cognoscat de injuriis, et violentiis manifestis, ut dictum est *num.* 52. nam quando dubium est, an is, contra quem pronuntiare conservator deberet, injuriam fecerit, intromittere se ille non potest ob causam *num. cit.* allatam.

Si tamen certum sit de injuria, dubium tantum de notorietate injuriae, de hac cognoscere summarie et ipse poterit, cons. reum, a quo illata est, citatum super ea interrogare, et si iste interrogatus taceat, vel notoriam esse neget, super ea testes, aliasque probationes recipere; Molin. *d.* 29. *cit. n.* 1. Ratio est, quia universim in dubio quilibet judex cognoscere potest, an sua sit jurisdictio; *l. si quis* 5. et *ibi* gloss. et DD. *ff. de judic.* alioquin facile eluderetur conservatoris potestas.

2 Extendit se officium, et potestas conservatoris adversus quoscumque, a quibus damnum, et injuria vel actu illata est, vel paratur, aut inferenda providetur, ut cum gloss. *in c.* 1. *cit. v. defendere* advertit Molin. *n.* 1. *cit.* Ratio est, quia inferendae injuriae non minus, ac illatae defensione opus habent. Proceditque hoc, etiamsi is, qui injuriam intulit, vel inferre tentat, sit laicus; nam si iste ecclesiasticam personam vexet, aut opprimat, trahi ad forum conservatoris ecclesiastici potest; quia hoc crimen est mixti fori; Pirh. *hic num.* 209. *in fin.* et alii ab ipso *citat.*

3 Si damnum jam illatum sit, conservator authorem illius potest ad resarcitionem illius, et satisfactionem compellere; si nondum illata, sed notorie parata, et inferenda injuria sit ad eam intermittendam cogere, per censuras ecclesiasticas, aliaque juris remedia, invocato etiam, si opus fuerit, auxilio brachii saecularis potest; gloss. *v. cit.*

4 Hanc suam potestatem exercere dumtaxat possunt in civitatibus, et dioecesibus, in quibus sunt deputati, non autem extra illas, neque ultra dietam, seu iter unius diei a finibus dioecesis, vel provinciae numerandum trahere, sive citare, etiamsi partes consentiant; *c. fin. cit. v. conservatores h. tit.* et *ibi* Pirh. *n.* 211. quo differt conservator a judice delegato, cujus jurisdictio de loco in locum partium consensu prorogari potest; *cap. statutum* 11. §. *cum vero de rescript. in* 6.

5 Debent ipsimet per seipsos exercere officium suum; nec enim vices suas committere, vel causam, aut articulum causae alii subdelegare possunt, nisi id in litteris apostolicis sit ipsis concessum; *c. fin. cit. vers. vices quoque*, ubi tamen excipitur citatio partium, et denuntiatio sententiae; has enim conservator aliis intra civitatem, vel dioecesin, in qua est deputatus, committere potest, dummodo eas qualitates habeant, ut conservatores esse possint.

54

Quaeritur 4. quid observandum circa conservatores ordinum mendicantium? Resp. De his ex bulla Greg. XIII. et S. Pii V. relata apud Rodriq. *qu. regul.* 65. *art.* 3. *et seqq.* et *in compend. privil. societ. v. conservator*, sequentia sunt advertenda.

1 Ordines isti praeter personas supra recensitas assumere in judices conservatores imo et ordinarios ad servanda, et tuenda sua jura, et privilegia possunt etiam canonicos metropolitanarum, vel cathedralium ecclesiarum, et vicarios archiepiscoporum, vel episcoporum, in spiritualibus, eorumque officiales generales ubilibet constitutos.

2 Iidem eligere sibi ejusmodi conservatores possunt in quibuscunque causis, sive criminalibus, sive civilibus, sive mixtis, sive actores sint, sive rei.

3 Conservatores sic assumpti cognoscere summarie, et procedere sine strepitu judiciali possunt non tantum in causis manifestis, sed etiam in iis, quae judicialem indaginem requirunt.

4 Iidem conservatores ultra unam dietam, non tamen ultra tres dietas extra provinciam partes citare possunt.

5 Possunt, quod aliis conservatoribus negatum est *num. praec.* vices suas etiam aliis committere, et subdelegare.

6 Eorum jurisdictio etiam quoad negotia nondum coepta, imo futura tantum, morte concedentis, non exspirat. Sed haec omnia intelligenda sunt cum moderatione, quam in pluribus fecit Gregorius XIV. *constit.* quae incipit *sanctissimus*, edita 20. *sept.* 1621. et habetur apud Barb. *alleg.* 106. *n.* 55. et Pelliz. *man. regul. tom.* 2. *tract.* 8. *cap.* 8. *a num.* 81.

55

Quaeritur 5. quid circa conservatores jure novo Trid. statutum sit. Resp. De his *sess.* 14. *c.* 5. *de reform.* statutum est

1 Ut litterae conservatoriae nemini, cujuscumque dignitatis, et conditionis sit, etiamsi capitulum fuerit, suffragentur, quo minus coram episcopo suo, sive alio superiore ordinario in criminalibus, et mixtis causis quovis praetextu conveniri possit.

2 Ut in causis, etiam mere civilibus, si ipse actor extiterit, aliquem ei apud suos conservatores judices in judicium trahere minime liceat.

3 Ut si in causis, in quibus ipse reus fuerit, contigerit, ut electus ab eo conservator ab actore suspectus esse dicatur; aut siqua inter ipsos judices, conservatorem, et ordinarium controversia super competentia jurisdictionis orta fuerit, nequaquam in causa procedatur, donec per arbitros, in forma juris electos, super suspicione, aut jurisdictionis competentia fuerit judicatum.

4 Ut litterae conservatoriae, impetratae ab aliquo, non prosint aliis, neque ejus quidem familiaribus, nisi duobus tantum, et his quidem solum, si propriis ejus sumptibus vixerint.

5 Ut nemo similium litterarum beneficia ultra quinquennium uti possit.

6 Non liceat conservatoribus judicibus ullum tribunal habere erectum.

7 In causis mercedum, et miserabilium personarum servetur decretum ejusdem S. Synodi *sess.* 7. *cap.* 14. *de reform.*

8 Denique sub hoc decreto non sint comprehensae universitates generales, ac collegia doctorum, aut scholarium, nec regularia loca, nec hospitalia, nec eorum personae, sed eae sint omnino exemptae.

TITULUS XXX.

De officio legati.

SUMMARIUM

1 *Legati definitio, et divisio.*
2 3. *Potestas et jurisdictio omnibus legatis communis.*
4 5. *Specialis legati a latere.*
6 *Legati missi, seu nuntii.*
7 *Cum potestate legati a latere.*
8 *Legati nati.*
9 *An credi debeat asserenti se esse legatum?*
10 *Modi, quibus finitur, vel suspenditur potestas legati.*
11 *An extinguatur etiam morte pontificis legantis?*

Titulus hic inter praecedentem de officio judicis delegati, et sequentem de officio judicis ordinarii medius ponitur; quia legatus sedis apostolicae, de quo hic agitur, de utroque participat; de officio delegati quidem, quia vices mittentis gerit; de officio ordinarii autem, quia potestatem et jurisdictionem ordinariam habet.

I

Quaeritur 1. quid sit legatus, et quot horum species? Resp. *Legatus apostolicus* in genere est, qui a sede apostolica in certam provinciam mittitur cum potestate administrandi negotia ecclesiastica, quae sunt muneris apostolici. Fieri hoc potest cum, vel sine jurisdictione: hinc eorum aliqui sunt *meri nuntii, et non judices,* alii vero *legati judices.* Priores nudum duntaxat ministerium habent; posteriores etiam potestatem judiciariam. Et horum tres diversae sunt species, videlicet legati a latere, legati missi, seu nuntii apostolici, et legati nati. *Legatus a latere* est, si cardinalis mittatur; quia hic quasi e latere pontificis, cui in consiliis, et negotiis arduis assistit, mittitur. *Legatus missus*, si mittatur alius, quam cardinalis. *Legatus natus,* si praelaturae suae, seu dignitati ecclesiasticae legationis munus perpetuo annexum habeat. Vide Engl. *hic n.* 1. *et* 2. Konig. *n.* 1. *et* 2. Pirhing. *n.* 1. Vviestner *n.* 1. *et seq.* Schambogen. *n.* 1.

Priores, nempe *legati a latere* non mittuntur, nisi casibus extraordinariis, et causis majoribus. Plerumque mittuntur, ut intersint pontificis nomine conciliis generalibus, vel particularibus, et aliquando etiam ad imperatorem, reges, et aliosque magnos principes pro pace inter eos reducenda, juribus romanae ecclesiae defendendis, etc. Legati secundi generis, seu *missi* aliquando mittuntur simpliciter, seu cum simplici potestate; aliquando adjecta clausula *cum potestate legati a latere*: et tales communiter sunt, qui resident Viennae in Germania, Hispania, in Francia, Polonia, Venetiis, Neapoli, in Sabaudia, Florentiae, Coloniae ad Rhenum, Lucernae in Helvetia etc. legati tertii generis, seu *nati* plerumque sunt primates regnorum, in Germania olim magdeburgensis, nunc salisburgensis, in Gallia rhemensis, in Hispania toletanus, in Italia pisanus, in Anglia cantuariensis, in Hungaria strigoniensis, in Bohemia pragensis, in Polonia gnesnensis archiepiscopi.

2

Quaeritur 2. quae sit potestas, et jurisdictio omnibus apostolicis legatis communis? Resp. Officium omnibus legatis commune est loco pontificis exercere jurisdictionem ordinariam in fideles, et provincias sibi commissas.

In specie quivis legatus pontificius potest, et debet 1. reformare mores, et corrigere vitia, etiam episcoporum, et archiepiscopi, qui sunt in ejus provincia; quia est judex illorum, ordinarius, et potestate superior; Molin. *tr.* 5. *de j. et j. d.* 7. *n.* 5.

2 Potest condere statuta, non tantum, quae durent, quamdiu ipse est in officio, sed etiam quae finito illo, revocato sc. vel mortuo legato eorum authore, perseverent, ut statuitur *c. fin. h. tit.* et ratio est, quia aequiparantur proconsulibus, et praesidibus provinciarum, quorum statuta sunt perpetua.

3 Potest causas provincialium, ad se devolutas, audire, de iis cognoscere, easque, sicut quivis alius ordinarius, alteri delegare: quo casu jurisdictio delegati manet, etiam cessante potestate legati si praecessit citatio partium; *c. cum non* 1. *h. tit.* secus exspirabit mortuo, vel revocato legato; *c. fin. eod.*

4 Potest etiam super causa electionis episcopi examen instituere, quod deinde cum informationibus ad papam mittere debet, et interim causae cognitione ulteriori abstinere: si secus fecerit, processus erit irritus; quia dum responsum a papa veniat jurisdictio legati quoad hanc causam, suspensa est, prout sumitur ex *cap. licet* 4. *h. tit.*

5 Potest, et debet principes, et populos in fide, et affectione erga sedem apostolicam conservare, constitutiones pontificias in usum

deducere, aut quo minus juxta statum provinciarum in usum deduci possint, summum pontificem informare; Engl. *n.* 3.

6 Denique generatim in provincia sibi commissa regulariter potest ex vi muneris sui, quod potest ordinarius in sua dioecesi, aut provincia, sive sit episcopus, sive archiepiscopus, vel patriarcha, ut colligitur ex *c. legatos* 2. *h. tit. in* 6. Imo omnia potest, quae ipse summus pontifex potest, praeter illa, quae in signum singularis praerogativae sunt reservata summo pontifici; haec enim speciali mandato indigent; *c. quod translationem* 4. *h. tit.*

3

Dixi *regulariter*; plurimum enim potestas legati a voluntate papae eum mittentis pendet: unde illa legatus non poterit, quae pontifex aut expresse sibi reservavit, aut sine speciali mandato hujusmodi legatis non committuntur.

In specie 1. non potest unum episcopum absque speciali mandato papae ab una ecclesia cathedrali transferre ad aliam; *c. nisi specialis* 3. *h. tit.*

2 Non potest duos episcopatus unire, aut unum in duos dividere, unum alteri subjicere, primatem constituere etc. *c. quod translationem* 4. *h. tit.*

3 Non potest causam, a summo pont. specialiter delegatam alteri, ad se trahere, aut sententiam ab isto juxta formam mandati latam irritare; *c. studuisti* 2. *h. tit.*

4 Non potest admittere appellationem a sententia delegati papae. Sequitur ex priori, et ratio est, quia appellatio fieri debet a minore judice ad majorem; delegatus autem papae in causa sibi commissa est major legato papae; *arg. can. fin. dist.* 95. *et c. sane* 11. *de offic. deleg.*

5 Non potest aliquem restituere adversus sententiam judicis delegati a papa, vel principe; *arg. l. adversus* 3. *c. si advers. rem judicat.* ubi dicitur, quod *adversus ejus sententiam, qui vice principis cognovit*, i. e. vicarii, vel delegati illius, *solus princeps restituat.*

6 Non potest se intromittere in causam, quae ad sedis apostolicae examen translata est; *c. licet* 5. *h. tit.* ubi ea, quae hoc casu a legato acta sunt, *tanquam a non suo judice facta* dicuntur *irrita, et inania.*

5 Non potest adiri in prima instantia, nisi pro causis ei specialiter delegatis; trid. *sess.* 24. *c.* 20 *de refor.*

8 Non potest delegare causas, nisi iis, qui qualitates habent ad judicem delegatum *n.* 15. *tit. praec.* requisitas; quia coarctantur a constitutione majoris.

4

4 Quaeritur 3. quae sint praerogativae, potestas, et jurisdictio legati a latere? Resp. 1. Specialia ipsi insignia competunt, videlicet vestis purpurea cum veste linea, seu byssina superiore, palafredus, sive equus albus phaleratus, fraenum et calcaria deaurata, ut in *c. antiqua* 23. *de privil.* cum aliis notat Host. *n.* 12.

2 His insignibus utitur, quamprimum egreditur territorium civitatis, ubi pontifex residet; Barbos. *jur. eccl. l.* 1. *c.* 5. *n.* 18. et ab eo tempore jurisdictionem voluntariam exercere potest; *arg. l. proconsul.* 1. *ff. de offic proconsul.*

3 Cum iisdem insignibus ingreditur civitates, et oppida, sub baldachino, clero, et populo solemniter ipsum deducente; Barbos. *l. cit. n.* 23.

4 Ipso praesente, alii legati non possunt uti legationis suae insignibus, nec officio suo fungi, ut statuitur *c. volentes* 8. *h. tit.* ubi etiam insinuatur ratio, quia sc. legatus cardinalis, cum a latere summi pont. sit assumptus, propinquius repraesentat pontificem, ut proinde deceat, ceterorum jurisdictionem conticescere.

5 Jurisdictionem ordinariam in exemptos, et sedi apostolicae immediate subjectos habet, exceptis casibus pontifici specialiter reservatis, ut notat glos. *in c.* 1. *V. universas h. tit.* Hinc archiepiscoporum, episcoporum, et aliorum praelatorum exemptorum electiones, nisi hoc specialiter sit reservatum summo pontifici, ut fit in Germania per concordata, confirmare, et causas illorum potest cognoscere, quod reliqui legati nequeunt; *c. si abbatem* 36. §. *hujusmodi de elect. in* 6.

6 A die egressus sui ex urbe usque ad diem reditus in urbem potest absolvere quoscunque percussores clericorum, etiam enormes, ab excommunicatione, quam ideo incurrerunt *arg.* a contrario desumpto *ex c. quod translationem* 4. *et c. excommunicatis* 9. *h. tit.* ubi id legatis missis, seu nuntiis restringitur ad provinciam ipsis commissam, et subditos suae provinciae.

7 Circa dispensationes, absolutiones, matrimonii solemnizationes habet concurrentem jurisdictionem cum quolibet ordinario suae provinciae; Barbos. *jur. eccl. l.* 1. *c.* 5. *n.* 72. et apud hunc Azor. *p.* 2. *l.* 5. *c.* 30. *per totum* ubi tamen *q.* 15. et 17. advertit, eum in gradibus prohibitis consanguinitatis, et affinitatis, et multo magis cum iis, qui nondum legitimam habent aetatem v. g. ad ordines, beneficia, professionem religiosam etc. dispensare sine speciali pontificis concessione non posse.

8 Licet *in c. cum ex eo* 14. *de poenit. et remiss. et fin. eod. in* 6. prohibeatur, ne alius, quam papa, conferat indulgentias plu-

rium dierum, quam 40. de consuetudine tamen receptum est, ut cardinales legati possint concedere indulgentias 100. dierum; Barbos. *l. cit. n.* 85. durantque illae etiam finita legatione, ut idem Barb. *n. seq.* aliis *citt.* advertit.

9. Habet potestatem ordinariam, et concurrentem cum quolibet ordinario conferendi beneficia quaelibet, in provincia, ad quam destinatus est, sita; *c. officii nostri* 1. *hoc tit. in* 6. *et c. si a sede* 31. *junct.* gloss. *V. legatorum de praeb. in* 6. quod procedit, etiamsi illa beneficia sint juris patronatus ecclesiastici; *c. dilectus* 6. *h. tit.* vel ob negligentiam inferiorum collatorum, aut electorum ad papam devoluta; *c. venerabilis* 37. *de praeb.*

10. Potest idem legatus a latere reservare collationi suae beneficia nondum vacantia, et proxime vacatura, etiam in favorem certae personae, cum limitatione tamen praescripta; *c. praesenti* 3. *h. tit. in* 6. Verum haec potestas reservandi beneficia vacatura, praesertim in favorem, non amplius viget, ob dispositionem trid. quod *sess.* 24. *c.* 19. *de reform.* omnes reservationes, exspectativas, et gratias ad beneficia vacatura prohibuit, ne aliqua occasio captandae mortis habeatur, ut cum aliis notat Pal. *tr.* 13. *D.* 2. *p.* 25. *n.* 16. *in fin.*

11. Denique tam in materia beneficiali, quam in aliis causis potest legatus a latere omnia, imo plus, quam episcopi in suis dioecesibus, cum quo proinde potestatem concurrentem habent, iis duntaxat exceptis, quae specialiter iisdem prohibentur, vel aliis reservantur.

5

Dixi *iis duntaxat exceptis etc.* Etsi enim potestas legati a latere amplissima sit, in pluribus tamen, praesertim quoad collationem beneficiorum, restringitur.

In specie 1. sine consensu patroni conferre non potest beneficia, quae sunt juris patronatus laici, si hoc non ex praescriptione tantum, consuetudine, vel privilegio, sed ex fundatione, dotatione, vel constructione competat; *c. cum dilectus* 28. *de jur. patron.* et ratio est, quia nec pontifex huic juri derogare unquam censetur, nisi id exprimat, ne laici a fundandis, et aedificandis ecclesiis avertantur.

2. Ex communi teste Chokier *de jurisdict. ordin. in exempt. p.* 2. *q.* 2. *n.* 18. *et seq.* non potest se intromittere in collationem beneficiorum, quae devoluta sunt ad episcopum ob negligentiam praelatorum regularium exemptorum: et ratio est, quia legatus habet privilegium conferendi beneficia generale, episcopus vero hoc casu speciale, tanquam delegatus sedis apostolicae; *Clem.* 1. *de sup-*

plend. negl. prael. in omni autem jure generi per speciem derogatur; *c. studuisti* 1. *h. tit. et c. generi* 34. *de R. J. in* 6.

3. Non potest conferre, aut collationi suae reservare ecclesias cathedrales, regulares, et collegiatas, harumque dignitates, et beneficia, quae per electionem capitularem conferuntur; *c. deliberatione* 4. *in princ. h. tit. in* 6. Ratio est, quia id cederet in praejudicium electorum, quorum juri nec papa ipse facile derogare solet, sed liberam eligendi potestatem ipsis relinquere.

4. Non potest se immiscere collationi beneficiorum, quae vacant in curia, aut alias pontifici specialiter, vel generaliter reservata sunt; *c. quod translationem* 4. *h. tit.*

5. Similiter conferre non potest beneficia litigiosa: haec enim ab alio, quam papa conferri nequeunt, ut decisum a Rota testatur Garc. *de benef. p.* 5. *c.* 3. *n.* 57.

6. Excipiunt non pauci beneficia Germaniae alternativa inter sedem apostolicam, et ordinarios collatores ob concordata: Verum haec concursui legatorum a latere cum ordinariis, et praeventioni illorum non obstare resolutum fuit in causa virdunensis canonicatus 6. *martii, et* 19. *junii* 1595. apud Garc. *l. cit. n.* 42.

7. Alii excepta volunt beneficia monocularia. Sed revera etiam haec a legato a latere conferri possunt, ut aliis *citt.* recte notat Pal. *tr.* 13. *D.* 2. *p.* 25. *n.* 4. et ratio est, quia in legationis suae provincia est ordinarius, et generalis collator beneficiorum ecclesiasticorum; monocularia autem ab ejus collatione nullo jure reperiuntur excepta.

6

Quaeritur 4. quae potestas competat legato misso, seu nuntio apostolico? Resp. Hujus tota potestas potissimum desumenda est ex ejusdem commissione, vel privilegio; nam jure communi aliam potestatem non habet, quam quod provinciae suae sit ordinarius; *c. legatos* 2. *h. tit. in* 6. quae tamen ipsa potestas restrictior multo est in hujusmodi legatis missis, quam in legato a latere; nam 1. quia officii legationis suae non habent potestatem conferendi beneficia, nisi hoc ipsis specialiter sit concessum; *c. officii* 1. *h. tit. in* 6.

2. Eorum potestas, et jurisdictio in exemptos se non extendit: hinc, nisi specialis commissio iisdem facta sit, archiepiscoporum, episcoporum et exemptorum praelatorum electiones confirmare nequeunt, ut colligitur ex *c. si abbatem* 36. §. *hujusmodi de elect. in* 6. et notat Pirhing. *hic num.* 31. Ex eodem sequitur, exemptos, nisi velint, compelli non posse, ut coram praedictis legatis litigent; Molin. *tr.* 5. *de J. et J. D.* 9. *n.* 10.

3. Eorundem potestas etiam restringitur quoad locum; nam ultra provinciam sibi assignatam, et provinciales sibi subjectos non extenditur. Hinc etsi per *c. excommunicatis* 9. *h. tit.* etiam ipsi absolvere possint ab excommunicatione canonis ob percussionem clerici, hanc tamen potestatem extra provinciam existens exercere non potest, etiam in subditos suos provinciales, quod tamen potest legatus a latere. Si vero existat in provincia sibi assignata, absolvere quidem poterit subditos provinciales, non tamen extraneos, qui alibi excommunicatione contracta, ad ipsos accedunt, et veniunt in provinciam in qua sunt legati, ut expresse habetur; *c. excommunicatis cit.*

7

Dubitatur, quam potestatem legato misso conferat clausula *cum potestate legati a latere*, quae de stylo curiae romanae solet addi quibusdam legatis missis, seu nuntiis? Garc. *de benef. p.* 5. *c.* 3. *n.* 81. Zoes. *hic n.* 15. Konig. *n.* 3. putant vi hujus clausulae eandem authoritatem, et potestatem competere, quae de jure communi competit legatis cardinalibus, quod conantur evincere *arg. l. sive* 1. *ff. de tutor. et curator.* ubi insinuatur, nihil interesse, an quis sit verus proconsul, an solum ad tempus proconsulatum obtinens, igitur neque intererit, an quis sit legatus a latere, an illius potestate praeditus. *Conf.* quia verba pontificis accipi debent cum effectu, et operari illa, quae denotant *c. si papa* 10. *de privil. in* 6. hoc autem non fieret in casu nostro, nisi omnia concessa intelligantur, quae involvit potestas legati a latere: ergo etc.

Sed dicendum, eos vi clausulae istius majorem potestatem ultra ceteros legatos missos non habere, nisi quantum ipsis a pontifice speciali mandato concessum est. Ita Cockier *de jurisd. in exemp. p.* 2. *q. n.* 5. Pignatell. *tom.* 2. *consult.* 1. *n.* 7. Barbos. *jur. eccl. l.* 1. *c.* 5. *n.* 4. Engl. *hic n.* 7. Vviestner. *n.* 33. et ostenditur a paritate cum vicario episcopi, qui constitutus est cum generali mandato, ut possit omnia, quae potest episcopus; nam iste cum generali hoc suo mandato non potest, nisi quae speciali mandato non egent. Hinc ex *citt.* et plurima aliorum doctrina vi deputationis suae generalis 1. non possunt conferre beneficia, ut clare desumitur ex *c. officii* 1. *h. tit. in* 6. ubi legatis sive missis, sive natis, qui cardinales non sunt, *quantumcumque plenam legationem obtineant*, potestas illa conferendi diserte negatur. 2. a fortiori non habent potestatem in exemptos, nisi hoc ipsis specialiter concessum sit; nam beneficia tantum de episcopi, exemptorum autem causae de praejudicio papae sunt. 3. similiter vi clausulae ejusmodi generalis etiam non possunt alia, praesertim graviora, quae veris legatis a latere de jure communi competunt.

Neque contrarium probat *l. sive cit.* quia ibi non dicitur, quod vices proconsulis, aut praesidis gerens possit omnia, quae proconsul, vel praeses potest, sed tantum agitur de datione tutoris, quem dare etiam legatus potest; *l. cit.* §. *legatus* 1. quia tamen utique est minor proconsule.

Ad conf. nego, verba illa propterea otiosa esse; significant enim potestatem, quam hujusmodi legatis cum tali clausula missis ampliorem, quam ceteris, papa speciali privilegio in litteris legationis solet concedere.

8

Quaeritur 5. quae sit potestas legatorum natorum? Resp. Horum specialis praerogativa est, quod potestas illorum sit diuturnior, cum dignitati adhaereat: et hinc potestatem hanc retinent, quamdiu dignitatem, cui annexa est, non dimittunt; Gonzalez *in c.* 1. *h. tit. nu.* 6. Vviestner *hic n.* 31. De jure communi potestatem absolvendi, dispensandi, beneficia conferendi, etc. aliam non habent, quam quantam habent archiepiscopi, et hinc sicut archiepiscopi; ita nec ipsi absolvere ab excommunicatione canonis, praescindendo a speciali privilegio, possunt, ut statutum est *c. excommunicatis* 9. *h. cit. in fin.* et notat *ibid.* Abb. *n.* 7.

Addidi *de jure communi*; nam ex privilegio speciali major plerumque ipsis potestas competit: proinde spectandus erit privilegiorum a pontifice in litteris, quibus legatio dignitati annexa est, concessorum tenor; nam ex horum forma potestas legati universa pendet. Archiepiscopus salisburgensis, ut notat Engl. *hic. n.* 10. ex hujusmodi privilegiis potestatem habet absolvendi ab haeresi, beneficia in mensa papali vacantia conferendi, extra tempora, et non servatis interstitiis ordinandi, cum iis, qui tertio, aut quarto gradu consanguinitatis, vel affinitatis conjuncti sunt, et manuum labore victum quaerunt, ad matrimonia dispensandi, etc.

9

Dubium est, an asserenti se legatum a pontifice constitutum esse, credi debeat, non exhibitis litteris mandati apostolici? Resp. hic distinguendum esse inter legatos, an sc. qui hoc asserit, sit legatus a latere, an vero alius.

Si hoc secundum, non habetur eidem fides, nisi ostensis litteris papalibus; *c. cum in jure* 31. *de offic. deleg.* Ratio est, quia neque ecclesia romana legationem aliquam suscipit, non exhibitis litteris signatis, ut habetur; *can. fin. dist.* 97. ergo nec alii coguntur ipsius legatos suscipere sine litteris *arg. l.* 1. *ff, quod quisque juris, etc.* Accedit, quia legatio, sicut delegatio, est aliquid facti; facta autem regulariter non praesumuntur, sed probanda sunt

c. cum in jure cit. Quare, ut parere ei provinciales ipsi subjecti debeant, necesse erit, ut postquam ingressus provinciam est, litteras legationis suae ostendat, et tum primum potestatem sibi commissam exercere incipiat.

Si primum, et is, qui legatum se dicit, sit cardinalis, et hoc constet, eidem quoad ea, quae generali officio legati continentur, ex aequo, et decore habenda fides est; quia cardinales a curia alio, quam legationis titulo exire non solent: ea autem, quae fieri solent, etiamsi in facto consistant, praesumuntur; ut *arg. l. si cui* 14. *ff. de ann. legat.* tradit Everhard. *legal. arg. loc.* 104. *n.* 6. Quoad illa autem, quae commissionem specialem requirunt, aut aliis praejudicare possunt, fidem potestatis suae per litteras authenticas facere et ipse debet, quamvis in praxi id raro observetur; Pirh. *hic. n.* 3.

10

Quaeritur 6. quot modis finiatur officium, et potestas legati apostolici? Resp. Legati nati officium non finitur, nisi dimissa, aut amissa dignitate, cui annexum est; gloss. *in c. praesenti* 3. *V. finitur h. tit. in* 6. legati missi, et legati a latere officium, et potestas exspirat sex potissimum modis.

Et 1. quidem lapsu temporis, si ad certum tempus legatus datus sit; *arg. c. de causis* 4. *de offic. deleg.*

2 Finita causa, sive negotio; ad quod expediendum missus est; Vallens. *hic.* §. 4. *n.* 4.

3 Si causam aliquam ad papam retulit, jurisdictio ejus, quoad illam causam finitur, neque reassumere illam deinceps potest; *c. licet* 5. *h. tit.*

4 Si provinciam sibi commissam sponte egressus sit: ubi tamen distinguendum est, an egressus illam sit animo non redeundi ad legationem, an vero mox reversurus. Si primum (quod tamen ipsi sine papae legantis facultate non licet) potestas ejus, et jurisdictio omnino extinguitur; *arg. l. praeses.* 3. *offic. praesid.* Si secundum, jurisdictio illius suspenditur, et quidem contentiosa duntaxat, non voluntaria; gloss. *in l.* 3. *cit. v. privatus est.*

5 Si is a pontifice, a quo missus est, revocetur, et revocatio eidem legitime innotescat; alias gesta per ipsum, etiam post revocationem, valebunt, usque dum habeat revocationis scientiam; *arg. c. audita* 4. *de restit. spoliat.* imo etiam revocatus non videtur amittere jurisdictionem, priusquam actualiter provinciam excesserit, ut notat Engl. *hic n.* 13.

6 Morte ipsius legati: ratio est, quia munus, et potestas legationis, etiam quae ratione dignitatis, v. g. archiepiscopalis com-

petit, personalis potius, quam realis censeri debet, quippe quae proprie ad successorem non transit, sed cum persona extinguitur, et postea de novo creatur, sive successori conceditur; Vviestner *hic num.* 37. et alii passim.

II

Dubitatur, an legati potestas extinguatur morte pontificis legantis? Resp. Si datus sit cum clausula *ad beneplacitum legantis*, morte legantis extinguitur, sicut extinguitur, legantis voluntas, cui potestas legati annexa est. At si simpliciter datus sit, etiam post pontificis legantis mortem perseverat; *c. legatos* 2. *h. tit. in* 6. Ratio est, quia legatus pontificius jurisdictionem ordinariam, et propriam habet, quae morte concedentis non extinguitur. Accedit, quia legatus papae dicitur legatus sedis apostolicae, quae nunquam moritur.

Proceditque hoc, etiamsi legatus nondum uti jurisdictione coeperit, neque provinciam sibi commissam ingressus fuerit ante obitum papae; quia nec alii judices ordinarii jurisdictionem per mortem concedentis ammittunt, tametsi cum iste mortuus est, res adhuc integra fuerit, et ipse judex jurisdictione sibi concessa nondum coeperit uti *arg.* a contrario *l. et quia* 6. *ff. de jurisd.*

Quare perseverabit legatus esse, donec vel a successore pont. vel a collegio cardinalium, sede apostolica vacante, revocetur: quod tamen istud, nisi ex gravi, et urgente causa, ordinarie non potest, ut aliis *citt.* advertunt Pirhing. *hic num.* 38. Vviestner *n.* 37. et ratio est, quia cardinales, sede vacante, jurisdictionem pontificiam non exercent.

TITULUS XXXI.

De officio judicis ordinarii.

Legati apostolici, de quibus *tit. praec.* sunt quidem, ut ibidem dictum est, judices ordinarii, sed non perpetui; quia jurisdictio ipsorum certis temporum limitibus circumscribitur. Hic de iis judicibus ordinariis agetur, qui ratione perpetuae, et stabilis dignitatis, officii, vel magistratus tales sunt: in quo sensu judex ordinarius definiri potest, quod sit, qui suo jure, et ex proprio munere, eoque perpetuo jurisdictionem exercet. Tales sunt duplicis generis, ecclesiastici scilicet, et saeculares: de saecularibus nihil hic attinet dicere: ecclesiasticorum diversa sunt genera. Summum locum in iis obtinet summus pontifex. Quare sit

§. I.

De summo pontifice.

SUMMARIUM

1 *Triplex potestas, et persona pontificis.*
2 *Ut pontifex est infallibilis regula veritatis.*
3 *Etiam sine concilio.*
4. 5. 6. *Est etiam infallibilis quoad decreta morum.*
7 *In canonizatione sanctorum.*
8. *In approbatione, et confirmatione religiosorum ordinum.*
9 *Condere leges ecclesiasticas, et conditas abrogare potest.*
10 *Mutare ritus accidentales sacramentorum.*
11 *Reliquae ejusdem praerogativae.*

1

In summo pont. considerari hodie a DD. praesertim canonistis, solet triplex persona, et potestas. 1. episcopi ecclesiae universalis. 2. episcopi romani. 3. principis saecularis status ecclesiastici. Ut *princeps saecularis* est potestas ejus diffunditur per provincias, et terras dominio illius temporali subjectas, quas etiam, ut alii principes solent, per magistratus a se constitutos gubernat: estque hoc ejus dominium prorsus independens a quocumque alio. Altera, quam ut

episcopus romanus habet, se extendit ad urbem Romam, et ejus districtum: exercetque illam summus pontifex per cardinalem vicarium, qui proinde jurisdictionem ordinariam episcopalem ibidem obtinet, prout eam obtinent in dioecesi qualibet vicarii generales ab episcopo constituti. Prima, quam ut *episcopus ecclesiae universalis* habet, omnium maxima, immediate a Christo data est, et extendit sese ad omnes totius orbis christiani fideles seu baptizatos. Hinc *papa*, i. e. *pater patrum, episcopus episcoporum et ordinarius ordinariorum* dicitur. Hac potestate sicut supra ceteros ecclesiarum praelatos omnes plane excellit, ita plures vi illius praerogativas habet. Nam

2

1 Ipse est certa, et infallibilis regula veritatis, et supremus judex controversiarum fidei, ita ut in his publico judicio definiendis errare non possit. Ita cum s. Thom. 2. 2. *q.* 1. *a.* 10. magno consensu DD. catholici, et probatur 1. ex illo *Lucae* 22. *a* 32. ubi Christus s. Petro, *ego*, inquit, *rogavi pro te*, *ut non deficiat fides tua*; quibus verbis infallibilitatem Petro, et successoribus ejus promissam sex romani pont. et patres plurimi tradiderunt, ut videre est apud Bellarm. *summ. pontif. c.* 3. *vers. de cetero.* 2. Ex verbis Christi *Matth.* 16. *v.* 18. ubi eidem Petro, *tu es Petrus*, inquit, *et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam*: qua promissione omnes Petri successores, tanquam visibilia ecclesiae capita, in fidei soliditate corroborantur; *can. ita dominus* 7. *dist.* 19. 3. *Joan.* 21. *v.* 17. ubi dum Christus ad Petrum, *pasce*, ait, *oves meas*, eidem, et successoribus ejus dominici gregis pascendi curam, et ad munus illud necessariam potestatem commisit; haec autem praecipue exercetur, exhibendo pabulum doctrinae spiritualis, et salutiferae; ergo etc. 4. ex ratione, quia dum summus pontifex fidelibus veritatem aliquam credendam proponit, isti tenentur consentire, et proposito dogmati assensum praebere, non autem obligari ad hoc posset ecclesia, si pontifex in dogmate fidei definiendo errare posset; sic enim etiam ipsa errare posset, assentiendo dogmati proposito, quod forte est falsum.

3

Dubium est, an summus pontifex in fidei controversiis definiendis infallibilis sit independenter a concilio? Negant Alph. a Castro, Gerson, Almainus, et alii quidam, praesertim DD. sorbonici; sed contra s. Tho. *a.* 10. *cit.* et torrentem DD. quorum aliqui doctrinam contrariam absolute dicunt haereticam, alii cum Bellarmino erroneam, et haeresi proximam. Nec immerito; nam 1. textibus *Matth.* et *Luc. citt.* firmitas fidei s. Petro, et successoribus absolute promittitur. 2. idem constat ex decretis multorum conciliorum, sanctio-

nibus canonicis antiquissimis, ss. PP. testimoniis plurimis, ut videre est apud Bellarm. *c.* 3. *citt.* 3. Accedit constans, ab ipso ecclesiae primordio ad nostra usque tempora deducta praxis, qua ss. PP. et alii ecclesiarum praelati dubitationes de rebus fidei ortas ad sedem apostolicam deferebant, et amplectebantur, quae ista docebant, damnabant, quae ab illa videbant damnari. 4. ex eadem praxi habetur, quod ipsa concilia, eorumque decreta firmitatem non habeant, nisi ab eadem sede convocata, et confirmata sint. 5. id ipsum ratio evincit; pessime enim constituta foret ecclesia, si pontifex, quando ex cathedra loquitur, non foret infallibilis, utpote quae judicem controversiarum infallibilem aut difficillime, cum ejusmodi concilia generalia difficillime, et rarissime congregentur, aut nunquam haberet, quippe cum de ipsis conciliis dubitari possit, an legitime sint congregata.

4

2 Papa, ut universalis ecclesiae episcopus, est infallibilis regula morum, ita ut decreta ejusdem, quibus aliquid ut honestum, vel inhonestum, licitum, vel illicitum universali ecclesiae proponit, praecipit, vel prohibet, necessario vera, nullique errori obnoxia esse possint. Ita Canus *loc. theol. l.* 5. *c.* 5. Bellarmin. *l.* 4. *cit. c.* 5. Bozius *de signis eccles. l.* 16. *c.* 8. et 18. *c.* 6. Vviestner *hic n.* 7. et patet ex supra *citt.* textibus, probarique potest ulterius 1. quia ita omnino necessarium erat, ne ecclesia gravissimis damnis, et perpetuis animarum periculis, ac dispendiis objiceretur, 2. quia summi pontificis decretis, etiam quoad mores, sine maximo piaculo obedientia negari non potest; videtur autem absurdum esse ecclesiam universalem cogi ad parendum illis decretis, quae erronea esse possint; ergo etc. 3. Fide certum est, summum pont. in pascendis ovibus errare non posse, hae autem pascuntur non solum fidei, sed etiam morum doctrina; ergo etc.

5

Huic pontificis infallibilitati objiciunt haeretici varios textus juris canonici manifestos, qui errores continent.

Et 1. quidem *can. quod proposuisti* 18. *caus.* 32. *q.* 7. ubi Gregorius III. marito, cujus uxor debitum non potest reddere, permittit aliam ducere; 2. *c. licet* 3. *de spons. duor.* ubi Alexander III. testatur, quod aliqui ex praedecessoribus suis, judicaverint matrimonium ratum cum una dissolvi per matrimonium contractum postea, et consummatum cum alia. 3. *c. quanto* 7. *de divort.* Innocentius III. refert, quosdam praedecessores suos (inter quos Coelestinus III. ut cum aliis notat Gonzalez) sensisse, quod matrimonium fidelium, altero conjugum in haeresim, vel infidelitatem lapso, dis-

solvatur. 4. *can. comperimus* 12. *dist.* 2. *de consecrat.* Gelasius papa contra praxim ecclesiae, et dogma fidei Majorico, et Joanni episcopis rescripsit, communionem sub utraque specie necessario servandam esse, et separationem illarum sine sacrilegio fieri non posse; 5. *c. cum esses* 10. *de testam.* Alexander III. rescripsit, leges civiles, quae plures, quam duos testes ad valorem testamenti exposcunt, a lege divina alienas esse, cum tamen justae omnino sint, et in foro conscientiae etiam teneant. 6. *can. a quodam judaeo* 24. *dist.* 4. *de consecrat.* Nicolaus papa pro valido habet baptismum sine trium personarum SS. Trinitatis expressione collatum; 7. *c. exiit* 1. *de V. S. in* 6. alius Nicolaus, videlicet III. vel IV. docuit, quod Christus dominus perfectam paupertatem in abdicatione omnis dominii, tam in communi, quam in particulari consistentem, verbo, et exemplo docuerit: quae tamen doctrina *extrav.* 4. *et* 5. *Joann. XXII. eod.* de haeresi condemnatur.

6

Verum hi textus doctrinam a nobis assertam non possunt convellere; praeterquam enim, quod dici possit, in his errasse praedictos pontifices tantum, ut privati doctores erant, alia via superest, quae illos ab errore absolvat. *Ad* 1. textus ille intelligi potest de matrimonio contracto cum impotente ob arctitudinem, adeoque nullo; vel si validum fuit, de rato tantum, quod postea authoritate pontificis sit dissolutum. *Ad.* 2. similiter respondet Vvagnerec. *in c. licet cit. V. aliter* licentiam aliam ducendi eo casu primum datam post matrimonium, quod ratum duntaxat erat, pontificis dispensatione dissolutum. *Ad* 3. ex *c. quanto cit.* verbis liquet Coelestinum nihil ibi definivisse; dicit enim eo loco Innocentius; *licet quidam praedecessor noster aliter sensisse videatur. Ad* 4. ibi pontifici solum sermo de sacerdotibus fuit, prout indicat textui praefixa summa: *Corpus Christi sine ejus sanguine sacerdos non debet accipere. Ad* 5. ibi pontifex dicit, quod leges, quae plures testes exigunt, sint a lege divina alienae, h. e. praeter illam, non tamen contra; nec enim lex divina plures testes adhiberi prohibet. *Ad* 6. papa *l. cit.* respondet ad interrogationem bulgarorum, et ait nihil referre, an baptismus a judeo, vel christiano collatus sit, modo ille debitam materiam, et formam adhibuerit; an autem explicita singularum personarum Trinitatis mentio facienda sit, decidere non intendit. *Ad.* 7. Joannes XXII. solum damnat eos, qui volebant Christum nunquam aliquid etiam in communi possedisse: quod Nicolaus pontifex non asseruit, sed tantum voluit dicere, quod aliquando illam adeo strictam paupertatem docuerit, tum sc. quando discipulos misit ad praedicandum, dicens, *Nolite possidere aurum etc.*

7

3 Summus pontifex est etiam infallibilis, et nulli errori obnoxius in canonizatione sanctorum. Ita cum s. Thoma omnes melioris notae DD. Ratio est, quia de fide est, quod sancti sint invocandi, et reliquiae eorum venerandae; haec autem fides utilitatem non haberet, si ecclesia, penes quam solam est decernere, quibus veneratio, et invocatio competat, in hoc suo judicio falli posset; Accedit, quia postquam aliquis solemniter canonizatus est, ecclesia obligatur ad credendum, eum in coelis esse; credi autem istud non posset, si pontifex in canonizatione sanctorum falli posset, ergo etc.

Dices: Canonizatio sanctorum procedit ex testimoniis de sanctitate vitae, et miraculis eorum, qui solemni ritu in sanctorum numerum referuntur. Atqui haec, tanquam mere humana, possunt esse falsa; ergo etc. Resp. canonizationem his testimoniis non fundari, sed sanctitate vitae, de qua dum pontifex judicat, ne in judicio suo erret, facit specialis instinctus, et assistentia spiritus sancti.

8

4 Etiam infallibilis est in approbatione, et confirmatione religionum, saltem quoad ea, quae pertinent ad veritatem doctrinae, honestatem instituti, et conducentiam hujus ad spiritualem animae salutem, et perfectionem consequendam. Ita Azor. *p. l.* 5. *c.* 7. *qu.* 2. cum communi DD. contra Canum. Ratio est, quia error circa hujusmodi approbationem, et confirmationem secum trahit errorem circa doctrinam fidei, et morum, qui secundum dicta a *num.* 2. in summum pont. qua talem non cadit.

Dices: si pontifex infallibilis esset in approbatione, et confirmatione religiosorum ordinum, religiones a prioribus pontt. approbatae non fuissent ab horum successoribus abolitae, et extinctae, quod multis contigit: imo ea, quae *fraticellorum*, et *fratrum de paupere vita* nuncupata fuit, et a Coelestino V. approbata, a Joanne XXII. tanquam erronea, et impia damnata fuit; *extrav. un. ejusdem pont. de relig. domib.* ergo etc. Resp. fraticellorum religionem nunquam fuisse approbatam a Coelestino, vel alio pont. ut agnovit ipse Joannes *extr. cit. V. praetendentes*, et notat gloss. *V. eodem*, et *V. approbatum*. Si aliqua religio, a pont. legitime approbata extincta deinde fuit, id fieri potuit ob duplicem causam, vel quod ejusdem alumni ab instituti sui observantia recesserint, et fidelibus scandalo esse coeperint; vel quod novis aliis ordinibus subnascentibus, antiqui non amplius essent ecclesiae utiles.

9

5 Idem Papa, quatenus est universalis ecclesiae episcopus, habet potestatem condendi leges, quae ecclesiam totam obligent: et

econtra leges ecclesiasticas quascunque relaxandi, ac proinde dispensandi in quibuscunque impedimentis ordinum, vel matrimoniorum, quae jure ecclesiastico introducta sunt. Ita cum communi DD. sensu tradit Suar. *de leg. d.* 20. *sect.* 3. *n.* 16. et *sect.* 4. *n.* 37. Ratio est quia pontifex quilibet parem cum praedecessoribus suis, imo et cum Apostolis, legum ecclesiasticarum conditoribus, potestatem, et jurisdictionem habet.

Neque obstat *can. sunt. quidam* 6. et *can. contra* 7. *caus.*25. *q.* 1. quorum posteriore negatur, quod pontifex possit aliquid statuere, vel mutare *contra patrum statuta*; priore autem dicitur; quod ipse multo magis *usque ad animam*, *et sanguinem* ea tueri debeat; nam hi, et similes textus intelligi debent de iis PP. statutis, quae fidei, morumque doctrinam concernunt, vel alia naturalis, ac divini juris praecepta explicant.: in quibus quid pontifex dispensando possit, dictum est *tit.* 1. *num.* 56. et 57.

10

6. Quamvis numerum sacramentorum novae legis augere, vel minuere, eorumque materiam, et formam, ceteraque substantialia a Christo determinata mutare nequeat, utpote quae juris divini sunt, habet tamen amplam potestatem quoad ceremonias accidentales illorum, ministrorum qualitates, et eorum, qui illa recipiant, requisita, ita ut si in divini cultus augmentum, fidelium aedificationem, et animarum salutem cedere videatur, possit novos ejusmodi ritus introducere, veteres abrogare, in ministris, et suscipientibus alias, et alias qualitates exigere. Sequitur ex praecedenti; haec enim omnia sunt juris tantum ecclesiastici.

11

7. Obtinet generalem, et supremam clavium in terris potestatem, a Christo sibi datam, eamque duplicem, in foro scilicet interno, et externo, vi cujus absolvere a peccatis quibuscunque, relaxare vota, et juramenta, censuris ligare fideles, et solvere ligatos possit, ita ut nihil horum eidem sit reservatum.

8. Est ordinarius, supremus omnium fidelium judex, ita ut omnes in causis, ad ecclesiae forum quomodocunque pertinentibus, ad tribunal ipsius stare teneantur, ipse vero a nemine mortalium judicari possit.

9. Denique eidem competit plenissima dispositio de ecclesiis, monasteriis, beneficiis, horumque rebus, seu bonis, et juribus, ut proinde disponere liberrime de iis possit, prout vel ad ipsorum privatas, vel ad universalis ecclesiae publicas necessitates sublevandas, vel utilitates promovendas judicaverit expedire.

§. II.

De sacrae romanae ecclesiae cardinalibus.

SUMMARIUM

12 *Cardinalium origo.*
13 *Gradus, et tituli.*
14 *Praerogativae.*
15 16 *Potestas, et officium.*
17 *Necessitas in negotiis arduis.*
18 *Autoritas in conciliis authoritate papae congregatis.*

Proximum a summo pont. locum obtinent S. R. E. cardinales, sic dicti a cardine; *nam sicut super cardinem volvitur ostium domus ita super hos sedes apostolica, totius ecclesiae ostium, quiescit, et sustentatur*, ut constit. *non mediocri* inquit Eugenius IV. et merito quidem, quia sunt praecipui papae consiliarii, facientes cum ipso unum corpus, et consistorium.

12

Quaeritur 1. quae sit illorum origo? Dissident inter se DD. In concordiam sententiae illorum revocari possunt si distinguatur inter officium, titulum, nomen, et dignitatem illorum; nam 1. *officium* videtur esse coaevum Apostolis; hi enim illud aliqua saltem ex parte gessisse videntur, dum post ascensionem domini adstitere s. Petro, cumque consilio, et auxilio adjuverunt, donec ipsis per orbem universum dispersis, id munus in alios, quos s. Petrus sibi adscivit, coadjutores transiit, ut fuse deducit Barbos. *jur. eccl. l.* 1. *c.* 3: *n.* 2. *et* 3. 2. *tituli* officio recentiores sunt; nam anno primum 304. a s. Marcello sunt instituti, et quidem numero tantum quindecim, iique presbyteris, et diaconis assignati, quorum officium praecipue fuit baptizandorum, et poenitentium cura, et sepultura martyrum, teste Flamin. *l.* 2. *de resign. q.* 2. *numer.* 34. 3. *nomen cardinalis* ante tempora B. Sylvestri extitisse non constat: unde cum in sexta synodo romana primum legatur, quae sub B. Sylvestro post conversionem Constantini celebrata est, ab ipso adinventum creditur, et postea a Gelasio, Gregorio, aliisque pont. in usum deductum; Barb. *l. cit. num.* 6. 4. *dignitas* initio fuit infra episcopos, postea vel a Bonifacio VIII. vel a Clemente V. etiam supra episcopos evecti sunt, et proximo ad summum pont. loco positi: in cujus eminentiae signum Urbanus VIII. in consistorio secreto 10. *ju-*

nii 1630. ipsis titulum *eminentissimi* dedit, cum prius *illustrissimi* dicerentur.

13

Quaeritur 2. quot sint diversi gradus, et quot in singulis gradibus tituli cardinalium? Resp. Gradus diversi sunt tres, videlicet cardinales episcopi, cardinales presbyteri, et cardinales diaconi. In his 1. *cardinalium episcoporum* tituli olim fuere octo, videlicet Hostiensis, Veliternus, Silvae Candidae, alias S. Ruffinae, Portuensis, Sabinus, Praenestinus, Tusculanus, Albanus; nunc vero sex tantummodo numerantur, eo quod ecclesia Veliterna Hostiensi ab Eugenio III. et S. Ruffinae Portuensi Callisti II. tempore conjuncta fuerit.

2. *Cardinalium presbyterorum* tituli olim fuere 28. duntaxat, nunc crevere ad quinquaginta, et unum, quos praeter alios recenset Hunoldus Plettenbergius *in notit. congreg. et tribunal. cur. roman. c.* 1. §. 6. *n.* 10. post Barb. *l.* 1. *jur. eccl. c.* 3. *in fin.*

3. *Diaconiae* sunt 15. cum olim fuerint primo quatuordecim, ac deinde octodecim. Porro hunc cardinalium numerum summus pontifex liberrime augere, vel minuere potest, et etiam solet, prout res postulaverit, ut notat Azor. *p.* 2. *l.* 4. *c.* 1. *q.* 6. *vers. at cardinalium numerus.*

14

Quaeritur 3. quae sint cardinalium praerogativae? Resp. Sunt praecipue sequentes. 1. Cardinales etiam non episcopi episcopis, archiepiscopis, et patriarchis propter officium sunt digniores; quia isti unius privatae ecclesiae, isti totius populi christiani utilitati praesunt, ut declaravit Eugenius IV. in bulla *cit.*

2. Unum corpus, et consistorium efficiunt cum pontifice, quem in universali ecclesia gubernanda juvant. Hinc selectissimi ad dignitatem hanc assumendi sunt, et quidem ex omni natione, ut unaquaeque natio suum habeat in curia romana patrem tutelarem, et patronum; Engl. *de major. et obed. n.* 16.

3. Creantur a solo summo pont. ita tamen, ut etiam imperator, aliique reges aliquando aliquos nominare, et pontifici possint proponere, quibus deinde hic, si dignos compererit, cardinalitiam dignitatem conferat; Engel. *loc. cit.*

4. Utuntur galero, et vestitu rubro quo designatur, quod usque ad mortem, et sanguinis effusionem pro exaltatione sanctae fidei, et statu ecclesiae romanae se intrepidos exhibere debeant, ut habetur ex formula ceremoniae, cum qua cardinali galerus rubeus datur.

5. Ut *num.* 12. dictum est, habent titulum *eminentissimi*, quem titulum nemo alius usurpare potest, praeter ecclesiasticos ro-

mani imperii electores, et magistrum equitum melitensium; Vviestner *hic n.* 26.

6. Non tenentur regulariter regulis cancellariae, nec aliis constitutionibus generalibus odiosis, et poenalibus; Barb. *jur. eccl. l.* 1. *c.* 4. *n.* 54. ex *regul.* 67. nunc 68. cancellariae.

7. Ex consuetudine dicuntur habere privilegium, ut si reo ad patibulum ducto occurrant, eumque veste, aut pileo tegant, dimittatur immunis, nisi reus sit laesae majestatis, vel alterius atrocis criminis; Plettenberg. *l. cit.* §. 9. *n.* 7.

8. In testamentis condendis gaudent privilegio militum: nec legibus civilibus, quae certam formam praescribunt, obstricti sunt. Azor. *p.* 2. *l.* 4. *c.* 3. *q.* 20. apud quem vide plura alia.

15

Quaeritur 4. quae sit potestas, et jurisdictio cardinalium in ecclesiis sui tituli? Resp. 1. in his, et aliis, quae titulis eorum subjectae sunt, etiamsi presbyteri tantum, vel diaconi sint, exercent jurisdictionem quasi episcopalem; *c. his quae* 11. *de major. et obed.*

2. In iisdem, saltem si presbyteri sint, possunt subditis, et familiaribus suis conferre primam tonsuram, et ordines minores; Barb. *jur. eccl. l.* 1. *c.* 4. *n.* 40.

3. Si beneficium aliquod in iisdem vacet, ipsi sunt ordinarii collatores, si in urbe sint; nam in absentia solus papa confert; Barb. *l. cit. n.* 36.

4. Easdem ecclesias, et personas ratione illarum sibi subjectas visitare, et de causis illarum, etiam criminalibus cognoscere possunt, et si ita necessarium sit, censuras ferre: et ideo vicarius urbis non cognoscit de causis sub titulis cardinalium, ut cum Flaminio notat Barb. *n.* 37.

5. In iisdem suis titulis possunt ferre leges in conscientia obligantes, in titularium suorum votis dispensare, subsidium charitativum ab ipsis exigere, commutare ultimas voluntates in iis casibus in quibus episcopi possunt, et alia episcopalia jura exercere etiam ante coeptam possessionem, et litterarum exhibitionem, ut, idem Barbosa aliis *citt. n.* 71. notat.

16

Quaeritur 5. quod sit officium, et potestas cardinalium respectu universalis ecclesiae? Res. 1. ad eos spectat electio summi pontif. de qua *tit.* 6. *n.* 91.

Assistunt pontifici consilio, et auxilio in romana, et universali ecclesia gubernanda, in occurrentibus negotiis, praesertim arduis, expediendis, in legibus ecclesiasticis promulgandis, declarandis etc. *c. bonae de postulat. praelat.*

3. Cum necessitatis, aut magnae utilitatis publicae causa postulat, egrediuntur extra urbem, et curiam ad concilia authoritate apostolica dirigenda, pacem inter christianos principes, et resp. componendam, expeditiones et sacra bella contra infideles suscepta, promovenda, gubernandas civitates ac provincias, aliaque hujusmodi negotia pertractanda juxta dicta *tit. praec.*

4. In schismate, cum duo in discordia electi de pontificatu contendunt, et nescitur, quis sit verus pontifex, possunt concilium cogere, cujus authoritate de certo, et universali capite provideatur ecclesiae Barbos. *J. eccl. l.* 1. *c.* 4. 76. et apud hunc *cit.*

5. Vacante sede pontificia, etsi jurisdictio papalis ad ipsos non transeat, ea tamen, quae ad electionem papae, et tuitionem ecclesiae adversus pericula imminentia pertinent, facere et ipsi possunt, *c. ubi periculum* 3. *de elect. in* 6. *et Clem. de romani* 2. *eod.*

17

Quaeritur 6. an summus pontifex consilium cardinalium ad ardua negotia gerenda necessario adhibere debeat? Affirmat Ripa *in rubr. de constit: n.* 20. et Barbatia *vel* 4. *consil.* 40. desumentes hoc ex *c. per venerabilem* 13. *vers. sunt autem. qui fil. legit.*

Communis tamen, et vera sententia est, papam in negotiis, ecclesiam universalem spectantibus, quantumcunque illa ardua sint, honestatis potius, quam necessitatis lege adstringi ad cardinalium consilium de his exquirendum, vel amplectendum. Quod *de honestate* sit, habetur *c. fundamenta* 17. *vers. decet namque de elect. in* 6. ibi: *Decet namque ipsi romano pontifici per fratres suos ss. rom. ecclesiae cardinales -- libera provenire consilia.* Quod autem non sit *de necessitate,* colligitur ex *c. cum ex ea* 14. *de poenit. et remiss. in fin.* ubi pontifici romano *potestatis plenitudo* tribuitur.

Ratio utriusque est, quia licet supremam, atque universalem jurisdictionem suam papa non ab homine, sed a Christo immediate acceperit, et propterea majora negotia ad sedem apostolicam, quam papa solus tenet, referri debeant, ei tamen temere, et sine judicio, consilioque sapientum h. e. cardinalium ei assistentium, non est procedendum juxta monitum sapientis *eccl.* 32. *v.* 24.

18

Quaeritur 7. quale jus cardinales habeant in conciliis authoritate papae congregatis? Resp. In his perinde ut episcopi, licet ipsi non sint episcopi, vocem, seu suffragium habent, non consultivum duntaxat, sed decisivum. Ita cum communi DD. Suar. *de fid. D.* 11. *s.* 1. *n.* 17. et docet praxis recentiorum conciliorum, praesertim lateranensis, cujus decretis cardinales cum episcopis, imo ante episcopos subscripserunt. Ratio est, quia etiam ipsi succedunt loco

Apostolorum; nam sicut hi, antequam ad praedicandum evangelium per universum orbem dispergerentur, assistebant b. Petro, ita ipsi ejusdem successoribus. Hinc a s. Bernardo in epistola ad Eugenium *seniores populi*, *et orbis judices* appellantur. Accedit, quia eorum authoritas, et officium non tantum propriam sui tituli, vel romanam, sed vel maxime ecclesiam universalem spectat.

§. III.

De patriarchis, *primatibus*, *et archiepiscopis.*

SUMMARIUM

19 *Descriptio, diversitas, et potestas patriarcharum*
20 *Primatum*
21 *Archiepiscoporum*
22 *Et horum in suffraganeos sibi subjectos*
23 *Illorumque subditos.*
24 *Locus exercendœ in hos jurisdictionis.*

Ordinarii judices post papam stabiles sunt patriarchae, primates, archiepiscopi, et episcopi. De his §. *sequent.* de prioribus nunc.

19

Quaeritur 1. quid sint *patriarchae*; quot, et quae eorum potestas, ac officium? Resp. *Ad* 1. patriarcha graecum nomen *summum patrem*, sive *patrum*, *et episcoporum principem* denotat. Veniunt eo nomine praelati, qui non unius duntaxat provinciae, sed totius regni, vel imperii episcopis, et ipsis etiam archiepiscopis praepositi sunt, ut ab his graviorum negotiorum summa ad ipsos deferatur; *can. urbes* 1. *dist.* 80.

Ad 2. sunt duplicis generis; nam aliqui illorum *majores*, alii *minores* vocantur. *Majores* post romanum pontificem, basilicae lateranensis patriarcham, et ceterorum patriarcharum principem, sunt quatuor, constantinopolitanus, alexandrinus, antiochenus, et hierosolymitanus, quorum tres posteriores tempore quidem priores sunt, sed constantinopolitanus primus nominatur propter residentiam imperatorum graecorum in urbe constantinopolitana. *Minores* patriarchae dicuntur, qui inter latinos romani pontificis indulgentia, vel ex inveterata consuetudine patriarchale nomen, et dignitatem sibi vin-

dicant: cujusmodi sunt patriarcha aquilejensis, venetus, Aethiopiae, et Indiarum.

Ad 3. Patriarcharum majorum potestas olim valde ampla fuit, nam pallium archiepiscopis sibi subjectis dare, de causis illorum cognoscere, eosque justa ex causa etiam deponere poterant: nunc, quia provinciae illorum ab infidelibus occupantur, nomen, et dignitas quidem in ecclesia mansit; jurisdictio autem cessavit. Minores patriarchae in officio, et potestate conveniunt cum primatibus: de quibus

20

Quaeritur 2. quid sint *primates*, qui in singulis regnis, et quae illorum potestas? Resp. *Ad* 1. Primates sunt quidam archiepiscopi potentiores, et qui majores metropoles regunt: officio, et potestate a minoribus patriarchis non distinguuntur; sed tantum nomine, et titulo, ut cum aliis existimat Azor. *p.* 2. *l.* 3. *c.* 35. *q.* 2. Barb. *de offic. et potest. episc. p.* 1. *tit.* 1. *c.* 6. *num.* 8. Konig. *hic n.* 11. cum aliis.

Ad 2. in Germania nostra primatis dignitatem hodie obtinet archiepiscopus salisburgensis; in Hispania Toletanus: in Gallia bituricensis, lugdunensis, arelatensis, viennensis; in Italia pisanus; in Polonia gnesnensis; in Hungaria strigoniensis; in Anglia cantuariensis; in Scotia archiepiscopus s. Andreae; in Hibernia armacanus; in India goanus, etc.

Ad 3. Potestas primatum, et patriarcharum in quatuor maxime rebus consistit. 1. confirmant episcopos sedi apostolicae non immediate subjectos; Host. *in summ. de elect. num.* 27. 2. ad ipsos ab archiepiscopis datur appellatio; *can. provincia* 1. *dist.* 99. 3. ad eosdem ab iisdem archiepiscopis fit devolutio beneficiorum ecclesiasticorum ob eorum negligentiam in collatione; *arg. a contrario c. licet* 3. *de suppl. negl.* 4. ad eos deferuntur querelae adversus archiepiscopos non exemptos; *can. si clericus* 46. *caus.* 11. *q.* 1.

21

Quaeritur 3. quid sit *archiepiscopus*? quomodo differat a primate, patriarcha, episcopo, et quotuplex sit ejus potestas? Resp. *Ad* 1. archiepiscopus, graecum nomen, summum, sive principem inter coepiscopos suae provinciae indicat. Alio nomine *metropolitanus* vocatur a *metropoli*, sic dicta, quia civitatum aliarum veluti mater est, cui istae subjectae sunt, et in qua archiepiscopus residet. Venit ergo nomine *archiepiscopi* ille praelatus ordinis episcopalis, qui alicujus provinciae episcopis omnibus praeest. Isti vero *suffraganei* ejusdem appellantur, quia archiepiscopo in conciliis, consecrationibus, et aliis negotiis suffragantur.

Ad 2. a patriarchis, et primatibus differt, qui uni tantum provinciae praeest, cum illi praesint integris regnis, et provinciis pluribus; ab episcopis simplicibus, quia jurisdictio ejus ad totam provinciam se extendit, cum episcopi suffraganei jurisdictio unica duntaxat dioecesi claudatur. Non desunt tamen archiepiscopi, qui unum tantum, imo aliqui inveniuntur, qui nullum sibi subjectum episcopum habent, ut archiepiscopus rossanensis, teste Az. *p.* 2, *l.* 3. *c.* 33. *q.* 1.

Ad 3. in archiepiscopo triplex authoritas, et potestas distingui potest, et solet: quarum una est propria, seu quae ipsi in dioecesim immediate sibi subjectam competit; altera coepiscopos, sive suffraganeos non exemptos provinciae suae spectat; tertia in subditos istorum tendit. De prima nihil hic attinet dicere; quia cum episcopis quibuscunque communis est: de qua proin §. *seq.* De duabus posterioribus hic agetur. Quare ulterius

22

Quaeritur 4. quae sit jurisdictio, et potestas archiepiscopi in episcopos suffraganeos sibi subjectos? Resp. In hos archiepiscopus habet jurisdictionem ordinariam, cum sit immediatus, et ordinarius illorum superior: habetque super hac illorum subjectione, et causarum illos concernentium cognitione intentionem jure communi fundatam, exceptis quibusdam casibus; *arg. can. quia cognovimus* 6. 10. *q.* 3. *c. pastoralis* 11. *in princ. h. tit.* et notat *ibid.* gloss. *V. exemptis.* Abb. *num.* 2. Barb. *num.* 4.

In specie ad ipsum pertinet 1. confirmare electiones suffraganeorum suorum, nisi horum confirmatio specialiter sit reservata summo pontifici, prout, paucis exceptis, reservata est in Germania. Vide *tit.* 6. *n.* 73.

2. Idem eosdem de jure communi consecrat, vel consecrandi munus alii, cui vult, mandat; *de jure communi*, inquam; nam hodierno episcopo consecrandi munus, vel licentiam concedit papa. Vide *tit. cit. n.* 78.

3. Potest suffraganeis suis, horumque vicariis generalibus praecipere ea, quae ad officium illorum spectant, eosque, si contumaces fuerint, ad officium suum praestandum etiam per ecclesiasticas censuras compellere, observata tamen forma praescripta; *c. quia pontificali* 2. *de offic. deleg. in* 6.

4. Supplet illorum negligentiam in collatione beneficiorum, oeconomorum constitutione, excommunicatorum absolutione, voluntatum ultimarum executione etc. Barbos. *jur. eccl. l.* 1. *c.* 7. *n.* 32. *et seqq.*

5. Eosdem vocat ad synodum, sive concilium provinciale, in quo ipse deinde praeses est, et si aliquis vocatus non compareat, de causa absentiae judicat; Trid. *sess.* 24. *c.* 2. *de reform.*

6. Cognoscit de illorum causis, civilibus tamen duntaxat; nam criminalium majorum cognitio, et decisio sedi apostolicae reservata est, minores vero in concilio tantum provinciali, vel ad hoc deputatis cognosci, et terminari debent ex decreto trid. *sess.* 24. *c.* 5. *de ref.* imo etiam de civilibus extra concilium provinciale cognoscendi potestatem archiepiscopo negat Barbos. *jur. eccl. l.* 1. *c.* 7. *n.* 46. ubi in eam rem allegat rescriptum *s. cong. card. negot. episc. et regul. praepos.* datum episcopo rhegiensi *die* 31. *maji* 1588.

23

Quaeritur 5. quam jurisdictionem archiepiscopus habeat in subditos suorum suffraganeorum? Resp. In hos jurisdictionem ordinariam quidem habet, quam tamen exercere non potest nisi in certis casibus jure expressis; *can. nullus* 7. *et seq. caus.* 9. *q.* 3. *c. pastoralis* 11. *in princ. h. tit. et c. Romana* 1. *eod. in* 6. idque merito, ne ecclesiasticus ordo confundatur, et disciplina ecclesiastica cum proprio, et immediato superiore facile contemnatur.

Sunt autem casus specialiter a jure expressi, qui sequuntur. 1. si ab episcopi sententia, vel gravamine ad archiepiscopum sit appellatum; tunc enim de causis, ita ad se devolutis, cognoscit, vel per se si velit, vel per vicarium suum, aut alium a se specialiter delegatum; *can. conquestus* 8. *caus.* 9. *q.* 3. junct. glos. *v. provocaverint. c. cum non* 1. *de offic. legat. c. romana* 1. *h. tit. in* 6. estque perinde, sive appellatio facta sit in causa spirituali, sive temporali, civili, vel criminali; *c. romana* 3. §. 8. *de appellat. in* 6.

2. Quando archiepiscopus visitat provinciam; tunc enim in subditos suffraganeorum suorum duplicem potestatem obtinet, unam in foro interno, ut confitentes eos audire, et a peccatis, etiam reservatis ordinario suo, censurisque absolvere illos possit; *c. fin. de censib. in* 6. alteram in foro externo, sed multum restrictam; nam illam exercere solum potest puniendo criminosos notorios, et eos, qui aut procurationes ipsi debitas negant, aut alia ratione visitationem, vel ejus jurisdictionem impediunt; *c. Romana* 1. *de poenis in* 6.

3. Si episcopus sit negligens in exercenda jurisdictione, et officio suo: tunc enim ejus potestas devolvitur ad archiepiscopum; sed tantum in casibus jure expressis: quales sunt punire notoria crimina, tollere pravas, et per provinciam invalescentes consuetudines, vindicare injurias, sibi, nuntiis, aut familiae suae in usu jurisdictionis illatas; haec enim tali casu archiepiscopus facere etiam extra

tempus visitationis potest; *c. Romana* 1. §. *sane* 4. *vers. notoria de censib. in* 6. *c. ex frequentibus* 3. *de instit. et c. romana* 1. *de poenis in* 6.

4. Potest, saltem ut delegatus papae, canonicos, si absque rationabili, et manifesta causa cessent a divinis, maxime si in episcopi contemptum id faciant, punire, et si alia remedia non sufficiant, eosdem ad officium suum, ad querelam episcopi etiam per censuram compellere, ut habetur *c. irrefragabilis* 13. §. *ceterum h. tit.* et merito, ne tali casu episcopus suffraganeus cognoscat, et judex sit in causa propria, et propterea repellatur.

5. Potest alicui praedicationis officium in tota sua provincia, adeoque etiam in dioecesibus suffraganeorum suorum interdicere, et malefactorem promeritum extra totam suam provinciam relegare; *c. tuarum* 11. *de privil. et c. non sine* 2. *de arbitr.*

6. Potest per totam provinciam suam concedere indulgentias, etiamsi non sit in actu visitationis, modo statutum generalis concilii non excedat; *c. nostro* 15. *de poenit. et remiss.*

7. Potest per totam provinciam, etiam extra visitationem jubere sibi praeferri crucem, populo benedicere, in pontificalibus celebrare etiam in locis exemptis a jurisdictione ordinarii; *Clem.* 2. *de privil.*

Plures alios casus recenset glos. *in c. pastoralis* 11. *v. exceptis.* Host. *in summ. hic n.* 7. *vers. sunt autem distinctae.* Quarant. *in summ. bullar. v. archiepiscopi authoritas* Barbos. *jur. eccl. l.* 1. *c.* 7. *n.* 51. *et seqq.* qui proin videri possunt.

24

Quaeritur 6. in quo loco archiepiscopus exercere possit jurisdictionem suam erga subditos suffraganeorum? Resp. Non potest causas ad se delatas alibi cognoscere, aut cognoscendas committere, vel delegare, quam in propria sua civitate, vel dioecesi, aut in illa dioecesi ex qua causae illae sunt profectae, ac devolutae. Ita statuitur *c. ut litigantes* 5. *h. tit. in* 6. et additur ibidem ratio, *ut litigantes releventur a laboribus, et expensis.*

Excipitur 1. nisi aliud consuetudine sit receptum; *c. cit. in fin.* modo illa sit legitime praescripta, sc. 40. annorum; quia sicut ad consuetudinem contra jus canonicum, quando praescriptiva illa est, requiruntur 40. anni, ita etiam, quando est consuetudo contra rationem in jure expressam; glos. *in c. in cit. V. statuimus junct.* glos. *marg.*

Excipitur 2. nisi partes litigantes consentiant, ut in alio loco, seu dioecesi causa cognoscatur per archiepiscopum, vel delegatum, illius, quam ex qua, vel ad quam devoluta est; quia cum hoc jus

sit in favorem litigantium introductum, possunt illi renuntiare; *c. ad apostolicam* 16. *de regular.* Accedere tamen debet consensus saltem tacitus ordinarii illius loci, in quo causa tractatur; quia archiepiscopus non potest ingredi dioecesin sui suffraganei, ut aliquid ibi agat, vel judicet, nisi in casibus jure permissis.

§. IV.

De episcopis, et horum officio, ac potestate

SUMMARIUM

25 *Episcopi etymon, et potestas duplex ordinis, et jurisdictionis.*
26 *Jurisdictionem immediate habet a summo pont.*
27 *Potestas consistit in duplici lege, dioecesana, et jurisdictionali.*
28 *Quaenam spectent ad legem diœcesanam?*
29 *Quæ ad jurisdictionem episcopi?*
30 *Quibus casibus jurisdictionem habeat in exemptos?*
31 *In quo loco exercere jurisdictionem possit?*

Proximi post archiepiscopos sunt episcopi. Hinc

25

Quaeritur 1. quid sint *episcopi*, et quae illorum potestas? Resp. Nomen istud, si etymon illius spectemus, *speculatorem,* vel *superintendentem* significat; si officium, et dignitatem inter christianos receptam, praelatum dioecesanum nobis indicat, qui in certo alicujus provinciae districtu praeest clero, et populo, actuumque in sacris exercendorum, et totius disciplinae ecclesiasticae sollicitudinem, et curam suscepit.

Ex quo patet, quod episcoporum potestas sit duplex, una *ordinis*, altera *jurisdictionis*. Potestas *ordinis* dependet ab ordine, et charactere episcopali; et consistit potissimum in tribus, sc. in confirmando, ordinando, et consecrando, soletque exerceri in vestibus, et ornamentis pontificalibus.

Potestas *jurisdictionis* est, per quam episcopus constituitur judex, et pastor ecclesiae suae. Ea est ordinaria; hinc etiam *ordinarius* appellatur: se porrigit non tantum in clericos, sed etiam in laicos suae dioecesis, eosque omnes, nisi sint specialiter exempti, extenditque se ad omnes causas spirituales, et mixtas; *c. cum sit* 8. *et c. ex tenore*

11. *de for. compet.* Competit etiam episcopo electo, et confirmato, etsi consecratus nondum sit; *c. transmissam* 15. *de elect.*

26

Quaeritur 2. quo jure potestas jurisdictionis competat, an divino immediate, an vero immediate humano, mediate divino? Divino immediate competere affirmat Petrus Sotus, Castro, Victoria, et alii apud Azor. *p.* 2. *l.* 3. *c.* 30. *q.* 13. Fundantur 1. textu *act.* 20. *v.* 28. ubi Paulus ad episcopos, et presbyteros ephesinos, *attendite vobis,* inquit, *et universo gregi, in quo spiritus s. vos posuit episcopos regere ecclesiam DEI*; ergo (inferunt) potestatem suam episcopi immediate acceperunt a DEO, et non ab ecclesia, vel romano pontifice. 2. episcopi successerunt in locum Apostolorum; *can. in novo* 2. *dist.* 21. sed Apostoli immediate a Christo acceperunt omnem potestatem jurisdictionis: ergo etc. 3. episcopale munus, ejusque officium, ac jurisdictio ordinaria est a Christo instituta: ergo jure divino competit. 4. Etiam nullum episcopum Deus per seipsum immediate consecrat, et tamen potestas ordinis juxta omnes est immediate a Deo. 5. Si potestas jurisdictionis in episcopis esset immediate a papa, hic posset facere, ut nulli essent episcopi: hoc autem facere nequit.

Sed tenenda est tanquam verissima sententia, quae cum communi TT. et canonistarum ait, potestatem jurisdictionis, quam habent episcopi, iisdem dari immediate ab ecclesia, seu romano pont. Probatur 1. ex pluribus antiquis canonibus, in quibus dicitur, quod episcopales ecclesias instituerit romana ecclesia; *can. omnes* 1. *dist.* 22. quod ecclesiae particulares comparatae ad ecclesiam rom. sint sicut radii ad solem, rami ad radicem, rivulus ad fontem; *can. loquitur* 18. *caus.* 24. *q.* 1. quod ecclesia romana sit prima, quae ita reliquis ecclesiis vices suas credidit largiendas, ut in partem sint vocata sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis; *can. quin se scit* 12. *caus.* 2. *q.* 6. 2. ratione s. Thomae 2. 2. *q.* 39. *a* 3. *et q.* 184. *a* 6. *ad* 1. quia si potestas jurisdictionis episcopalis immediate esset data a Christo non posset episcopis auferri ab ecclesia, vel summo pont. sicut potestas ordinis auferri non potest. Atqui potestas jurisdictionis auferri potest episcopis per suspensionem, excommunicationem, degradationem, depositionem etc. ergo etc. 3. Romanus pontifex solus per se, vel per alios sua authoritate, et consensu episcopos creat, designat, eligit, instituit, transfert, et amovet: ipse dioeceses erigit, dividit, ampliat, minuit etc. quod est evidens signum, episcopos omnem jurisdictionem proxime accipere, et obtinere a papa.

Neque obstant argumenta contraria. *Ad* 1. non est inusitatum scripturae, ut ea, quae mediante ecclesia fiunt, Spiritui s. et DEO

adscribat; sic enim *ephes.* 4. dicit Paulus, Deum posuisse quosdam Apostolos, alios doctores, alios pastores, usque ad consummationem saeculi; nec tamen omnes doctores et pastores ponit Deus immediate per se ipsum, sed per vicarium suum, pontificem. *Ad* 2. plures volunt, Apostolos non accepisse jurisdictionem suam immediate a Christo, sed a Petro juxta *can. ita dominus* 7. *dist.* 19. ut fuse probat ibidem Turrecr. Et esto, concessa ipsis sit immediate a Christo, non sequitur hoc etiam de episcopis aliis, qui non sunt Apostoli; nam etiam Deus in creatione mundi omnia produxit immediate, in propagatione tamen utitur causis secundis, et earum concursu. *Ad* 3. aliud est officium, et potestatem episcopalem esse institutam, aliud communicari huic, vel illi subjecto, pro his vel illis subditis: primum immediate factum est a Christo; et propterea potestas episcopalis est divina, et spiritualis: alterum immediate fit per ecclesiam, seu papam, cui in Petro Christus dedit potestatem per totum orbem instituendi, et creandi episcopos omnium ecclesiarum. *Ad* 4. negatur paritas. Disparitas est, quia potestas ordinis confertur ab ordinante ut ministro, et quasi instrumento Christi; potestas jurisdictionis vero episcopis confertur a papa, tanquam vicario ejusdem: censetur autem quis per seipsum immediate fecisse, quae facta sunt per ministrum; non vero, quae facta sunt per vicarium ejusdem. *Ad* 5. divina ordinatione in ecclesia instituta hierarchia, quae constat episcopis, presbyteris et ministris; ut docet trid. *sess.* 23. *can.* 6. unde mandatum a Christo Domino habet pontifex, ut in partem suae curae episcopos creet.

27

Quaeritur 3. in quo consistat jus, et potestas episcopi? Resp. Haec tota consistit in duplici lege, quarum una vocatur *jurisdictionis* altera *dioecesana*. Sumitur autem hic *jurisdictio* late, prout etiam ea, quae ordinis sunt, comprehendit, quatenus nimirum istos, episcopus propriis tantum subditis, non alienis regulariter impertiri potest. *Prima* tenentur omnes ecclesiae, tam saeculares, quam regulares, quae sitae sunt in dioecesi ejusdem, et non specialiter sunt exemptae; *can. monasteria* 17. *caus.* 18. *q.* 2. *A secunda* ipso jure eximuntur ecclesiae regulares, seu monasteria, etsi alias jurisdictioni ordinarii subjecta sint, et hoc in favorem religionis; *can. si ex laicis* 1. *caus.* 10. *q.* 1. *can. inter cetera* 8. *caus. ead. q.* 3. *can. cum pro utilitate* 34; *caus.* 16. *q.* 1. *can. quam sit* 5. *in fin.* junct. glos. *V. juribus caus.* 18. *q.* 2. *c. dilectus* 18. *et ibi* glos. *V. de lege jurisdictionis h. tit.*

Dixi *ecclesiae regulares, et monasteria*; nam capellae, et parochiae saeculares non exemptae, incorporatae monasteriis, tam dioe-

cesanae, quam jurisdictionali legi episcopi subjiciuntur; glossa *in c. dilectus cit. in fin.* Abbas *in c. conquerente* 16. *n.* 1. *not.* 2. Laym. *ibid. n.* 1. consequenter ut aliae ecclesiae plene subjectae episcopo, ita ejusmodi monasteria ratione talium capellarum, vel parochiarum teneutur episcopo ad ea, quae ad legem dioecesanam spectant. Proceditque hoc, etsi monasteria ipsa alias quoad se exempta sint; nam adhuc episcopo quoad legem utramque ratione hujusmodi capellarum, et parochiarum subsunt, nisi etiam quoad istas exempta sint; vel nisi alias ex privilegio sedis apostolicae, aut legitima consuetudine acquisivissent jura episcopalia, in illis ecclesiis, ut cum aliis Abb. *l. cit.* notat.

28

Quaeritur 4. quaenam sint, quae ad legem dioecesanam spectant? Resp. Haec enumerantur; *c. conquerente* 16. *h. tit.* et sunt fere ea, quae ex parte episcopi in recipiendo consistunt: uti est

1. *Cathedraticum*, seu *synodaticum* duorum solidorum annuorum. *Cathedraticum* dicitur, quia ob honorem cathedrae, seu dignitatis episcopalis datur: *synodaticum*, quia solvi debet a clericis in synodo episcopali, quot annis celebranda.

2. *Subsidium charitativum*: quo nomine venit moderatum auxilium, seu praestatio, quam episcopus ex causa rationabili, pensatis ecclesiarum facultatibus, exigere a clericis sibi subjectis potest.

3. *Quarta decimationum*, quae de jure communi ab ecclesiis parochialibus, ad quas decimae spectant, episcopo praestanda esset; nunc vero in pluribus locis per desuetudinem abolita est, quod episcopi jam aliunde sustentationem congruam habeant.

4. *Quarta mortuariorum*; sive, ut etiam vocatur, *portio canonica* episcopo debita ex legatis et oblationibus funeralibus, quae factae sunt ecclesiis, vel aliis locis intra dioecesin sitis: de quo, et an illa etiam a monasteriis solvi debeat, vide *lib.* 3. *tit.* 26. *n.* 222. *et seq.*

5. *Procurationes*, sive moderata victualia, praestari solita ab ecclesiis, dum episcopus eas vel per se, vel per alium visitat: hae praestandae sunt etiam a monasteriis non exemptis: quia visitationi annexae sunt: hinc ab aliis ad legem jurisdictionalem revocantur. Videatur *lib.* 3. *tit.* 39. *n.* 100 *et seq. de censib.*

6. *Convocatio ad synodum*, saltem in quantum est convocatio; nam quatenus in ea judicatur, vel aliquid statuitur, ad legem jurisdictionis pertinet: et hinc, quamvis ipsa monasteria sint exempta a lege dioecesana, tamen abbates eorum non sunt exempti quoad synodum, quo minus ad illas venire teneantur.

Haec, si quae alia jure expressa sint, petere potest episcopus; extra illa autem non potest aliquid exigere ab ecclesiis sibi subje-

ctis, nec a clericis subditis petere servitia in jure non expressa, aut collectas ipsis imponere; *can. quia cognovimus* 6. *caus.* 10. *q.* 3.

29

Quaeritur 5. quae spectent ad legem jurisdictionalem episcopi? Resp. Haec ex parte episcopi fere in dando, seu faciendo consistunt. In specie ad ipsum ex lege jurisdictionali pertinet.

1. Cognoscere, et decidere omnes causas ad forum ecclesiasticum externum spectantes; *c. conquerente* 16. *h. tit.* concurritque in hoc episcopus cumulative cum aliis judicibus inferioribus, jurisdictionem ecclesiasticam fori externi ordinariam ipsi subordinatam obtinentibus, ita ut inter eos sit locus praeventioni, nisi isti jurisdictionem hanc suam ex privilegio, vel praescriptione obtinuerint privative, et excluso episcopo; *arg. l. ult. c. de jurisd. omn. judic.*

2. Potest in dioecesi sua inquirere, punire, et corrigere crimina subditorum suorum, nec clericorum tantum, sed etiam laicorum, saltem quoad illa, quae ad forum ecclesiasticum spectant, ut sunt haeresis, simonia, adulterium, quando de eo agitur ad divortium; *c. perniciosam* 1. *h. tit.* Quoad regulares jurisdictioni suae subjectos distinguendum est inter ea, quae concernunt disciplinam, et observantiam regularem, et inter illa, quae spectant ad disciplinam ecclesiasticam, et punitionem graviorum criminum: quoad priora correctionem, et punitionem episcopus melius relinquit praelato regulari; quoad posteriora rectius eam ipse exequitur, ut cum aliis notat Sylv. *V. obedientia q.* 8. *et* 10.

3. Potest in contumaces, et jurium episcopalium violatores, vel aliter delinquentes ferre poenas, nec ecclesiasticas tantum excommunicationis, suspensionis, degradationis etc. sed etiam corporales carceris, triremium, verberum etc. *c. cum episcopus* 7. *h. tit. in* 6. ratio est, quia merum, et mixtum imperium habet. *Excipitur* poena sanguinis; nam hanc si clericus sit commeritus, degradare eum debet, et curiae saeculari puniendum tradere; *c. in archiepiscopatu* 4. *de raptorib.*

4. Potest adversus inobedientes, et contumaces, si spirituali, et ecclesiastica potestate nihil efficiat, officiales, et ministros adsciscere; eorumque opera latas in eos sententias exequi invocato etiam, si ita opus sit, vel expedire videbitur, auxilio brachii saecularis, quod si indebite judex saecularis neget, ad id exhibendum episcopus eundem poterit per censuras compellere; *c. perniciosam cit. c. licet* 12. *c. quoniam* 14. *h. tit.*

5. Potest, et debet visitare dioecesis, et ecclesias, ac alia pia loca sibi subjecta, et ita quidem, ut quotannis totam, vel si propter latitudinem dioecesis non possit, singulis bienniis per se, vel per alios

visitatores idoneos a se constitutos percurrat, prout decretum est a trid. *sess.* 24. *c.* 3. *de reform.*

6. Potest conferre, destituere, et deponere a beneficiis; *c. conquerente* 16 *h. tit.* item inquirere, num beneficiati fuerint canonice instituti; *c. ordinarii* 3. *h. t. in* 6.

7. Potest condere statuta, seu leges dioecesanas, et in his cum subditis suis dispensare, in universalibus vero totius ecclesiae solum in casibus certis, qui referuntur supra *tit.* 2. *n.* 59.

8. Potest relaxare poenas a se, vel inferiore latas: in latis ipso jure distinguendum est; nam vindicativas, qualis est irregularitas ex delicto, relaxare solum potest in casibus a jure, vel superiore concessis; medicinales autem secuta ejus, qui eam patitur, correctione, nisi specialiter sint reservatae summo pontifici; *c. at si clerici* 5. §. *de adulteriis de judic.*

9. In administratione sacramentorum concurrit cum omnibus parochis, aliisque curatis ecclesiarum non exemptarum cumulative, cum tota dioecesis sit ipsius parochia: reliqua, quae sunt ordinis episcopalis, ut est collatio ordinum, consecratio ecclesiarum, benedictio abbatum, administratio sacramenti confirmationis etc.. in dioecesi sua exercet privative ad quemvis episcopum extraneum.

10. Ad legem jurisdictionalem episcopi pertinet praedicare verbum Dei vel per seipsum, vel si impeditus sit, per alios ad hoc idoneos; *c. inter cetera* 15. *h. tit.* Trid. *sess.* 5. *c.* 2. et *sess.* 24. *c. de reform.* In parochialibus ecclesiis, et aliis suae dioecesis ex eadem lege praedicatores constituendi munus ad ipsum pertinet, nisi jus illud per consuetudinem immemorialem acquisiverint inferiores alii: *arg. c. irrefragabili* 13. *h. tit.* Trid. *l. cit.* juncta declaratione cardd. *ibid.*

11. Denique ex lege jurisdictionis concedit indulgentias, profuturas etiam exemptis; *c. cum ex eo* 14. §. *adhaec de poenit. et remiss.* et imponit poenitentias publicas, non tamen nisi ob publica, et majora crimina; *can. fin. caus.* 26. *q.* 6. Trid. *sess.* 24. *c.* 8. *de reform.*

30

Quaeritur 6. quibus casibus episcopi loci jurisdictionem habeant in regulares exemptos? Resp. Hujusmodi casus quinquaginta duos enumerat Barbosa *de offic. et potest. episc. alleg.* 105. *a n.* 54. Chokier vero *de jurisd. ordin. in exempt. p.* 2. *q.* 45. recenset omnino centum et sedecim: praecipuos ego hic referam. Et hi sunt

1. Si regularis exemptus extra monasterium, sive domum conventualem, aut residentiam degat; hic enim ab ordinario loci, saltem tanquam sedis apostolicae delegato, visitari, corrigi, et puni-

ri. Trid. *sess.* 6. *c.* 3. *de reform.* et in causis mercedum, et miserabilium personarum compelli ab eo ad solutionem potest; Trid. *sess.* 7. *c.* 14. *de reform.*

2. Si degat in monasterio, et delictum ab eo extra illud notorie commissum praelatus ejusdem ab episcopo monitus punire negligat; tunc enim negligentiam hujus supplere potest episcopus; Trid. *sess.* 25. *c.* 14. *de regular.*

3. Nullus exemptus absque examine, et approbatione ordinarii potest curare libros imprimi; Trid. *sess.* 4. *in decret. de edit. et us. secr. liber.*

4. Potest episcopus regulares suae dioecesis cogere, ut lectionem scripturae sacrae in monasteriis, et conventibus suis, si fieri commode potest, habeant; Trid. *sess.* 5. *c.* 1. *vers. in monasteriis de reform.*

5. Tenentur exempti, si episcopus velit, censuras, ab ipso inflictas, in ecclesiis suis publicare; Trid. *sess.* 25. *c.* 12. *de regular.*

6. Tenentur servare festa, quae episcopus in dioecesi sua servanda praecipit; *l. cit.*

7. Si vocentur ad publicas processiones, debent in iis comparare, iis tantum exceptis, qui vel speciale privilegium habent, vel in strictiore clausura perpetuo vivunt; Trid. *sess.* 25. *c.* 13. *de regular.*

8. Controversias, quae in processionibus, aut defunctorum corporibus sepeliendis interdum oriuntur, episcopi judicio decidendas debent relinquere; Trid. *c. cit.*

9. Nullus regularis, etiam exemptus, renuntiationem bonorum suorum intra duos menses ante professionem facere potest, nisi cum licentia episcopi, vel ejus vicarii; Trid. *sess.* 25. *cit. c.* 16.

10. Potest etiam episcopus eos compellere, ne quidquam ex bonis novitii accipiant, et si acceperint, abeunti ante professionem ex novitiatu reddant; Trid. *l. cit.*

11. Si regulares exempti sint executores testamentorum, potest eos episcopus compellere ad rationes sibi reddendas, et punire, si male rem gesserint; *Clem. un. de testam.*

12. Ubi inquisitores non sunt, regulares exempti in causa haeresis, et criminibus aliis, ad tribunal sacrae inquisitionis spectantibus, subsunt episcopo; *c. ad abolendam* 9. §. *fin. de haeretic.*

13. Si extra monasterium talis exemptus sine habitu incedat, ab episcopo puniri potest; secus, si intra; Chokier *l. cit. num.* 33. Barbosa *alleg. cit. n.* 61. et apud hos alii.

14. Si sine licentia sui superioris a conventu recedat, etiam praetextu accedendi ad superiores suos, tanquam desertor instituti, ab ordinario loci puniri potest; Trid. *sess. c. 4. de regular.*

15. Regulares missi ad studia in conventibus tantum habitare debent; alias ab ordinario contra eos procedi potest; Trid. *l. cit. in fin.*

16. Si ecclesias curatas obtineant, ab episcopo, etiam censuris, si ita necessarium fuerit, compelli possunt, ut verbum divinum praedicent etc. Trid. *sess. 5. c. 2. de reform.*

17. Si religiosus, etiam exemptus, alienae parochiae sponsos sine proprii illorum parochi licentia matrimonio conjungere, aut benedicere ausus fuerit, ipso jure tamdiu suspensus manet, donec ab ordinario ejus parochi, qui matrimonio adesse debebat, absolvatur. Trid. *sess. 24. c. 1. de reform. matrim.*

18. Possunt episcopi moniales, etiam exemptas, compellere ad clausuram servandam; Trid. *sess. 25. c. 5. de regular.*

19. Monasteria sanctimonialium, quae immediate sunt subjecta sedi apostolicae, in spiritualibus gubernantur ab episcopo loci; Trid. *l. cit. c. 9.*

20. Si exempti importunas exigant eleemosinas, vel si horis non debitis in suis monasteriis, vel etiam in oratoriis privatis celebrent, nisi muniti sint privilegio apostolico, episcopus contra eos procedere potest. Trid. *sess. 22. in decret. de observand. in celbr. miss.*

21. Si episcopus eos vocet, tenentur ad synodum episcopalem accedere; Trid. *sess. 24. c. 2. de refom.*

22. Nullus regularis, etiam exemptus, potest confessiones audire, nisi parochiale beneficium habeat, vel ab episcopo sit approbatus; Trid. *sess. 23. c. 15. de reform.*

23. Causae matrimoniales ortae inter eos, qui monasteriis exemptis subjecti sunt, ab episcopo, non ab horum prelatis cognosci debent, nisi istis jurisdictio competat privative, excluso episcopo, per privilegium, aut consuetudinem immemorialem; Trid. *sess. 24. c. 20. de ref.*

24. Si regulares sacramentum extremae unctionis, vel eucharistiae absque licentia parochi, extra casum extremae necessitatis administrent parochianis, ab episcopo possunt excommunicari; *Clem. 1. de privil.*

25. Regulares etiam exempti subjiciuntur episcopo in petitione chrismatis, consecratione ecclesiarum, susceptione ordinum, et iis omnibus quae sunt ordinis episcopalis, nisi privilegium habeant ut ubicunque, et a quocunque episcopo ordinari possint; Chokier *l. cit. n. 6.*

26. Sine licentia episcopi promulgare non possunt indulgentias a papa impetratas; Barb. *l. cit. n.* 69.

27. Potest episcopus illos, si notorie excommunicati sint, denuntiare, ut vitentur; Barb. *n.* 73.

28. In defectu justitiae possunt etiam illi recurrere ad episcopum; Chokier *n.* 63.

29. Si fugae sit periculum, potest episcopus eos capere, et ad competentem judicem remittere; Chokier *n.* 10.

30. Non possunt religiosi erigere nova monasteria, sine episcopi, in cujus dioecesi erigenda sunt, licentia prius obtenta; Trid. *sess.* 25. *c.* 3. *fin. de regular.*

31. Monasteria, et loca regularia posthac erigenda, in quibus duodecim religiosi sustentari, et inhabitare non poterunt, et actu non inhabitarint, ordinarii loci visitationi, et omnimodae jurisdictioni subjecta sunt, prout decisum a s. congreg. concil. refert. Fagn. *in c.* 19. *h. tit. n.* 78.

32. Denique Gregorius XV. *in bulla* incipit *inscrutabili* edita 1623. concessit episcopis potestatem in confessarios, et administratores bonorum monasteriorum monialium: statuitque, ut episcopus una cum praelatis, seu superioribus regularibus, electioni abbatissae, seu praepositae per se, vel per alium praesidere possit.

31

Quaeritur 7. ubi, et quo in loco episcopus exercere jurisdictionem suam possit? Resp. 1. debet esse locus dioecesis propriae; quia extra territorium suum jus dicenti impune non paretur; *c. fin. de constit. in* 6.

2. Debet esse locus honestus, et securus; gloss. *in c. cum episcopus.* 6. *V. loco h. tit. in* 6.

3. Non debet esse nimis remotus; alias partes litigantes petere possent sibi assignari propinquiorem, in quo ipsis jus dicatur, et si id denegetur, appellare; Barb. *de offic. episc. alleg.* 80. *n.* 5.

4. Non debet locus ille esse exemptus; nam in exempto episcopus exercere jurisdictionem suam, saltem contentiosam, non potest, ut intelligitur ex *c. cum episcopus cit.* ibi *non exempto.* Ratio est quia locus exemptus aequiparatur loco extra dioecesim, et territorium episcopi sito. *Excipitur*, nisi episcopus expulsus sit a sua dioecesi; tunc enim, petita, licet non obtenta, licentia ab ordinario loci, in aliena dioecesi jus dicere subditis suis potest. *Clem. un. de for. compet.* Barbos. *alleg.* 80. *cit. n.* 10.

Ordinarie jus dicere, et tribunal, seu consistorium habere debet in civitate sua episcopali; licet enim ab hac tribunal suum transferre ad quemlibet alium suae dioecesis locum possit, id tamen non

potest perpetuo, vel ad longum tempus; *can. placuit* 21. *caus.* 7. *q.* 1.

§. V.

De officio, et jurisdictione ordinaria praelatorum regularium, episcopo inferiorum.

SUMMARIUM

32 *Abbatis etymon, et diversitas.*
33 *Potestas.*
34 *Jurisdictio.*
35 *Exemptorum in foro interno.*
36 *In foro externo.*
37 *Potestas abbatum non exemptorum.*
38 *Abbatissarum.*
39 *Quae jurisdictio foeminis delegari possit?*

Episcopis dignitate, et potestate proximi sunt abbates: hinc ordo doctrinae exigit, ut etiam de his aliquid dicatur.

32

Quaeritur 1. quid sint abbates, quotuplicis generis, et quae illorum potestas? Resp. *Abbas,* nomen est ab hebraeis assumptum, et *patrem* significat. In jure nostro plerumque sumitur pro praelato inferiore episcopo. Sunt duplicis generis, aliqui *saeculares,* alii *regulares:* ad quos reducuntur alii religionum variarum praepositi, qui et ipsi multiplicis generis sunt; nam aliqui illorum sunt *generales*, qui toti alicui religioso ordini; alii *provinciales*, qui provinciae, alii *locales,* qui uni duntaxat monasterio, vel congregationi religiosi ordinis praesunt.

Potestas varia est; nam aliqui dignitatem solum sine jurisdictione obtinent, alii simul jurisdictionem, eamque vel subordinatam episcopo, qualem habent abbates non exempti, vel ab hoc independentem, qualem exempti. Potestas, quae abbatibus, et ceteris regularium praepositis in subditos sibi regulares competit, duplex est, una *dominativa*, vel *domestica* seu *oeconomica*, qualem habet pater in filium, dominus in servum etc. altera *jurisdictionis*, eaque iterum duplex, videlicet fori interni, et externi.

33

Quaeritur 2. quid sit *potestas dominativa,* praelatis regularibus competens, et quae sit ejus vis, et effectus? Resp. *Potestas*

dominativa est jus quoddam competens praelato ad imperandum religiosis sibi subditis, et utendum eorum operibus, prout ad regularem disciplinam conveniens judicaverit. Oritur radicaliter ex voto obedientiae, et accedente sui traditione, qua se, suamque voluntatem transtulerunt in religionem, et istius praelatos cum promissione, et obligatione secundum regulam, quam profitentur, iisdem obediendi.

Vi istius potestatis possunt praelati regulares 1. Subditis suis regularibus imperare ea, quae conformia sunt instituto, quod profitentur, et uti eorum operibus. 2. irritare illorum vota. 3. res, et bona, quae ad monasterium, vel congregationem spectant, administrare. 4. illa in, et extra judicium defendere, et dispensare. 5. ordinare omnia, quae ad cultum divinum, et monasterii utilitatem spectant, prout dicitur *can. nullum* 9. *caus.* 18. *q.* 2. *c. edoceri* 21. *de rescript. c. monachi* 2. et *c. cum ad monasterium* 6. *de stat. monach. et canon. regul.*

34.

Quaeritur 3. quae sit *potestas jurisdictionis* praelatis regularibus competens? Resp. Haec est potestas spiritualis, et ecclesiastica ad claves ecclesiae pertinens, et cons. a Christo immediate instituta, ac per summum pont. ipsis immediate, vel mediantibus aliis praelatis ecclesiasticis communicata; Suar. *tom.* 3. *de relig. l.* 2. *c.* 18. *num.* 5.

Convenit cum potestate dominativa in hoc, quod utraque sit ordinaria; hinc etiam delegare illam in sua absentia alteri praelatus potest, et tenebuntur tunc religiosi ejusmodi vicario obedire, sicut ipsi praelato; Suar. *loc. cit.*

In multis aliis disconvenit, et 1. quidem potestas jurisdictionis est spiritualis, non vero dominativa. 2. illa publica est ad ecclesiae gubernationem pertinens; haec privata tantum. 3. illa instructus gravioribus etiam poenis animadvertere in delinquentes sibi subjectos potest; ista praeditus moderatam duntaxat coercitionem habet.

Potest tamen quoad eundem actum utraque potestas concurrere, ut si superior utramque habens aliquid praecipiat in virtute obedientiae, et simul sub paena censurae: dum primum facit, exercet potestatem dominativam; dum secundum, potestatem jurisdictionis.

35

Quaeritur 4. quam potestatem praelati regulares exempti habeant in foro interno? Resp. 1. In hoc foro possunt subditos suos regulares absolvere a quibuscunque peccatis, et censuris, specialiter non reservatis, vel alteri idoneo sacerdoti eosdem absolvendi

potestatem committere; Sylv. *V. abbas q.* 2: cum communi, et colligitur *arg. c. nuper* 29. *de sent. excomm.* ubi habetur, quod quilibet sacerdos proprius absolvere possit a censuris non reservatis; ergo multo magis hoc poterit praelatus ordinis erga regulares suos.

2. Ab iisdem censuris possunt subditos suos regulares absolvere, etiamsi sint latae a jure, modo ab eodem non sint alteri reservatae; quia conditor canonis, quando censurae in eo appositae absolutionem sibi non retinuit, hoc ipso facultatem absolvendi aliis concessisse censetur.

3. Nec refert, etiamsi ab alio, e. g. inferiore praelato, latae sint; nam etiam ab his praelatus superior potest absolvere: quo differt ab archiepiscopo, qui extra casum appellationis ad se factae, vel quo visitat dioeceses suffraganeorum suorum, absolvere subditum suffraganei sui nequit a censura, quam iste in eum tulit: et ratio disparitatis est, quia extra casum appellationis jurisdictionem in eum non habet.

4. Iidem praelati regulares, etiam inferiores, quales sunt priores, guardiani, rectores etc. si ita religionis conservatio, et animarum salus exigere videatur, absolutioni suae certa peccata graviora, et religioni magis noxia reservare possunt: quam potestatem tamen Clemens VIII. *in bulla* incipit *ad futuram rei memoriam* edita 26. *Maji* 1593. restrinxit, ita, ut extra 11. casus ibi specificatos sibi alium reservare sine capitulorum consensu nequeant.

5. Possunt reservare absolutioni suae censuram, alicui peccato ipso facto annexam, licet illud non sit ex 11. assignatis. Neque per hoc contravenitur constitutioni Clementis *cit.* licet enim, quando reservatur censura annexa alicui peccato, etiam peccatum reservatum censendum sit, hoc tamen solum fit per accidens, et indirecte; pontifex autem *const. cit.* solum prohibuit, ne praeter 11. expressa extra capitulum reserventur alia per se et directe.

36

Quaeritur 5. quam potestatem praelati regulares exempti habeant erga subditos suos in foro externo? Resp. Vi istius possunt 1. in subditos suos regulares inquirere, causas eorum cognoscere, delicta corrigere, et punire, carceris etiam, aliisque gravioribus poenis in eos animadvertere, in contumaces ferre censuras excommunicationis, et alias, incorrigibiles e monasterio expellere, ejectis, donec resipiscant, receptionem negare etc. per textum, aut *arg. c. cum in ecclesiis* 10. *de major. et obed. c. ea quae* 8. *de stat. monach. c. sicut* 33. et *ibi* gloss. *V. sub interminatione de Simon.*

2. Jurisdictio, et potestas haec praelatorum regularium erga professos, et religiosos suos extendit se ad omnem locum, ita, ut

ubique locorum eos capere, et constringere possint, si sint fugitivi; quia eorum jurisdictio provenit ex personali obligatione religiosorum per vota secundum sedis apostolicae approbationem: unde dici solet, quod totus mundus his praelatis sit pro territorio.

3. Possunt cum iisdem suis subditis, quantum religionis statuta, praxis, et privilegia permittunt, dispensare in observatione regulae, e. g. in abstinentiis, jejuniis et aliis observantiis regularibus, iis duntaxat exceptis, quae ad habitum, trium votorum observationem, et religionis substantiam pertinent; Az. *p.* 2. *l.* 12. *c.* 20. *q.* 16. *in fin.*

4. Possunt dispensare in votis, juramentis, et aliis casibus, in quibus episcopi cum subditis suis dioecesanis jure communi, et tanquam dioecesium ordinarii possunt, nisi specialiter prohibeantur; Barb. *de offic. episc. alleg.* 39. *num.* 18. et ratio est, quia hoc ipso, quod exempti sint, jurisdictionem quasi episcopalem in subditos suos regulares habent.

5. Si subditos saeculares habeant, distinguendum est, an habeant territorium proprium, et separatum, ita, ut sint nullius dioecesis, vel sine territorio proprio, et separato, ita ut quidem non sint de dioecesi, sint tamen in dioecesi alterius ordinarii. *Si primum*, circa subditos suos etiam saeculares possunt omnia in territorio suo, quae episcopus potest in sua dioecesi, iis duntaxat exceptis, quae sunt ordinis episcopalis. *Si secundum*, tantam in saeculares subditos praecise jurisdictionem habent, quantam privilegio, vel consuetudine legitime praescripta obtinuerunt; cetera episcopo, in cujus dioecesi talis ecclesia exempta est, reliquenda sunt.

37

Quaeritur 6. quam potestatem habeant abbates, et alii regularium praelati, qui episcopis subjecti, et non exempti sunt? Resp. Haec fere similis est illi, quam in foro utroque secundum dicta habent praelati exempti, licet in quibusdam aliquando restrictior.

In specie possunt 1. regularibus suis praecipere ea, quae ad vota, observationem regulae, et religiosam disciplinam domesticam, et rationem vivendi pertinent. 2. possunt sui ordinis, vel monasterii officia iis, quos idoneos ex regularibus suis sciverint, committere, et commissa auferre. 3. possunt in foro interno ipsos absolvere, vel litigare, et in externo foro delinquentes corrigere, plectere, et si contumaciter inobedientes sunt, censurare. 4. possunt cum ipsis in observatione regulae dispensare, fere, ut exempti possunt. 5. ad eosdem non minus, quam ad praelatos exemptos, pertinet administratio bonorum monasterii, sive congregationis regularis, eaque magis, vel minus libera, secundum constitutiones, at-

vide statuta cujusque ordinis. Videatur Pirhingh *hic num.* 125. Vviestner *num.* 89.

Neque in his, si praelatus fungatur officio suo, immiscere sese episcopus potest, quippe qui superior istiusmodi regularium est solum quoad disciplinam ecclesiasticam, non vero quoad observantias regulares; Sanch. *l.* 6. *mor. c.* 1. *n.* 12. *et* 13.

38

Quaeritur 7. quam potestatem habeant abbatissae, et aliae praepositae, vel priorissae, quae monasteriis monialium praesunt? Resp. 1: possunt administrare, et regere monasterium in temporalibus, ejusdem munera committere, et auferre, delinquentes corrigere, et moderata castigatione punire etc. ut quaevis materfam. potest; habent enim potestatem dominativam, domesticam, et maternam.

2. Possunt monialibus sibi subjectis spiritualia praecepta, et ad finem spiritualem imponere, iisque, quae ad salutem animae spectant, et regulae conformia sunt, praecipere: hinc potestas illarum aliquo modo spiritualis est.

3. Etsi jurisdictionem spiritualem proprie dictam non habeant, cum potestatis clavium, a qua illa descendit, incapaces de jure communi sint, aliquando tamen ex delegatione praelatorum ecclesiae usum quendam, seu exercitium jurisdictionis spiritualis in moniales, et clericos sibi subjectos habent, ita ut istos in beneficiis, pleno jure sibi subjectis, instituere, eosque ab his, et moniales ab officiis suis suspendere quodammodo possint; *c. dilecta* 12. *de major. et obed.* ubi tamen duo sunt advertenda.

Primum est, quod institutio illa, quam hujusmodi abbatissae in beneficiis sibi subjectis faciunt, sit tantum collatio tituli, et possessionis; non vero authoritativa, per quam hujusmodi clericis conferatur animarum cura; hanc enim nemo dat, qui ipsam non habet.

Secundum, quod suspensio haec ab abbatissis facta non sit proprie dicta suspensio; nam censuras ferre non possunt: sed improprie sumpta tantum, sive simplex praeceptum, ne celebrent, et muneris sui actus exerceant: et hanc ob causam *c. dilecta cit.* suspensiones ejusmodi *salubria monita*, *et mandata* dicuntur.

39

Quaeritur 8. an foeminae jurisdictionis spiritualis ita incapaces sint, ut haec ipsis ne a papa quidem delegari possit? Videtur ita dicendum; nam 1. ut *c. nova* 10. *de poenit. et remiss.* clare habetur, foeminae potestatis clavium incapaces sunt; ad has autem spectat jurisdictio spiritualis proprie dicta, ut dictum est *n. praec.* ergo etc. 2. munus praedicandi interdictum est foeminis ab Apostolo 1. *Corinth.* 14. *v.* 34. *et* 1. *tim.* 2. *v.* 12. ergo multo magis ju-

risdictio spiritualis. 3. si posset concedi foeminis, fuisset aliquando ipsis concessa: atqui numquam iisdem concessa legitur: nec ipsi etiam beatissimae virgini communicata a Christo, minime dubio argumento incapacitatis.

Verum his non obstantibus, dicendum, a papa de apostolicae potestatis plenitudine delegari etiam foeminis posse aliquam jurisdictionem spiritualem, modo potestatem ordinis non includat, cujusmodi est potestas condendi legem, ferendi censuram, dispensandi in voto etc. Ita communis TT. et canonistarum cum s. Thom. *in c. dist.* 19. *q.* 1. *a.* 1. *q.* 3. *ad* 4. Ratio est; quia ejusmodi jura spiritualia de papalis potestatis plenitudine possunt communicari laicis: igitur nihil impediet, in casu aliquo extraordinario saltem, illa concedi foeminis.

Neque contrarium evincunt rationes allatae. *Ad* 1. patet responsio; nam distinguendum est inter actus jurisdictionis spiritualis; aliqui enim ordinem supponunt, alii nullum: ad priores exercendos foeminae sunt incapaces jure divino; ad posteriores jure solum humano, in quo dispensare pontifex potest. *Ad* 2. munus concionandi non ita interdictum est foeminis, ut non in casu aliquo extraordinario ipsis permitti possit ex concessione papae, in praecepto apostolico dispensantis; sic enim legimus sanct. Catharinam senensem ex concessione Gregorii XI. coram sacro purpuratorum PP. collegio aliquoties concionatam. *Ad* 3. in multis dispensare pontifex potest, de quibus tamen non constat, quod aliquando dispensaverit.

§. VI.

De officio, et potestate parochi.

SUMMARIUM

40 *Jurisdictio parochorum.*
41 *Officium.*
42 *Potestas in foro paenitentiali.*
43 *Potestas regularium ad sacramenta administranda etc.*

Etiam parochus aliquo modo refertur ad judices ordinarios, quippe qui jurisdictionem ordinariam in foro interno quoad suos parochianos habet; unde cum non sit titulus, qui de potestate ejusdem agat, optimo jure de hac titulo praesente discurritur.

40

Quaeritur 1. qualem jurisdictionem habeant parochi? Resp. Parochus simplex, spectato jure communi, tantum habet jurisdictionem ordinariam in foro interno, et conscientiae; *arg. c. de persona* 38. *junct.* gloss. *V. non ab alio caus.* 11. *q.* 1.

Ex quo *sequitur* 1. quod parochi jure communi, et ordinario non possint dispensare in legibus, et praeceptis ecclesiasticis cum suis subditis, et parochianis; quia potestas in his dispensandi pertinet ad jurisdictionem voluntariam fori externi, neque reperitur ullum jus, quod hanc potestatem ipsis tribuat.

Sequitur 2. eosdem etiam non posse dispensare in votis, juramentis, vel illa commutare, etiamsi minora illa sint, ut brevis peregrinatio ex eadem ratione; quia scilicet dispensatio haec est actus jurisdictionis ecclesiasticae distinctae a jurisdictione fori interni, quam solam parochi habent.

Sequitur 3. similiter jure ordinario etiam non possunt excommunicare, aut alias censuras ferre, ut colligitur ex *c. quaerenti* 20. *de V. S. et c. cum medicinalis* 1. *de sent. excomm. in* 6. ubi dicitur, sententiam excommunicationis ferendam esse a judicibus. Accedit usus, et praxis ecclesiarum cum ratione; neque enim uspiam reperitur potestas ista concessa parochis, aut necessarium fuit eam ipsis concedi, quippe cum ipsorum jurisdictio, ut dictum est, sit pro solo foro interno.

Dixi autem *jure communi, et ordinario*; nam ex speciali privilegio, et consuetudine legitime praescripta possunt acquirere potestatem censuras ferendi, et dispensandi in legibus, votis, et juramentis. Et sic defacto ex consuetudine dispensant in praecepto jejunii, observatione festorum etc. etiam praesente episcopo. Suar. *de legib. l.* 6. *c.* 14. *n.* 11. Circa quam tamen consuetudinem notandum est, eam esse stricti juris, nec extendendam ad alia, circa quae ejusmodi consuetudo non est introducta; quia juri communi derogat et cons. odiosa est.

41

Quaeritur 2. in quo consistat officium parochi? Resp. Officium parochi consistit in sequentibus.

1. Debet saltem diebus dominicis et festis, quibus populus ipsi commissus rei divinae interesse tenetur, per se, vel, si justam causam absentiae habet, per alium celebrare missam hora competenti, et tali, qua populus eidem commode interesse possit; Trid. *sess.* 23. *c.* 14. *de reform.*

2. Debet iisdem suis subditis ministrare eucharistiam, non solum, quando ex praecepto obligati sunt communicare, ut in arti-

culo mortis, et pro paschate, sed etiam alias, quoties subditi rationabiliter illam petunt, modo non nimis frequenter petant, sed quatenus postulat illorum conditio, et sacramenti reverentia; Barbos. *de offic. et potest. paroch. c.* 20. *n.* 13. *et duob. seqq.*

3. Tenetur parochianorum suorum confessiones audire, quoties isti justam confitendi causam habent, et opportuno tempore, ac loco confiteri petunt; Pirhing. *hic num.* 147. *in fin.*

4. Ad officium parochi spectat iisdem suis parochianis administrare baptismum, vel licentiam eum administrandi committere alteri sacerdoti, aut diacono; *can. diaconos* 13. *dist.* 93. *can. placuit.* 8. *caus.* 16. *q.* 1.

5. Debet iisdem suis subditis, in gravi infirmitate constitutis, conferre extremam unctionem, ita ut graviter peccet, si sine justa causa illam neget, vel differat cum probabili periculo, ne infirmus interim decedat; Laym. *l.* 5. *tr.* 8. *c.* 7. *n.* 3.

6. Debet per se, vel si ipse legitime impeditus sit, per alium idoneum diebus saltem dominicis, et festis solemnibus pascere plebem sibi commissam verbo DEI; Trid. *sess.* 5. *c.* 2. *de reform.*

7. Debet iisdem diebus fidei rudimenta docere rudes, et doctrinam christianam iis exponere; Trid. *sess.* 24. *c.* 4. *de reform.*

8. Debet assistere matrimonio suorum parochianorum, vel alius, sed hic non nisi de illius licentia; Trid. *sess. cit. c.* 1. *de reform. matr.*

9. Ad propriam parochi functionem pertinet benedictio candelarum in festo purificationis, cinerum in principio quadragesimae, palmarum, fontis baptismatis etc.

10. Ipsius est denunciare jejunia, indulgentias, festa, matrimonia ineunda.

11. Ad eundem spectat annotare baptizatos, mortuos, matrimonio junctos etc. ad quod distinctos habebit libros.

12. Post obtentam parochiae possessionem, intra duos saltem menses, professionem fidei tenetur emittere in manibus episcopi, vel ejus vicarii generalis, prout dictum *tit.* 1. *n.* 7.

42

Quaeritur 3. quantam in foro poenitentiali potestatem habeant parochi? Resp. Circa hanc illorum potestatem sequentia notanda sunt.

1. Haec ipsorum potestas est ordinaria: neque opus habet speciali approbatione episcopi, vel ordinarii; nam hoc ipso, quod parochiale beneficium quis obtinuit, approbatus censetur, ut colligitur ex Trid. *sess.* 23. *c.* 15. *de reform.* ibi *nisi aut parochiale beneficium etc.*

2. Absolvere potest ab omnibus peccatis, excommunicationibus summo pont. aut episcopo non reservatis; a reservatis vero tantum

in articulo mortis, vel quando casus reservati papae ob impedimentum hunc accedendi, episcopales facti sunt, et episcopus, vel ejus vicarius adiri nequit; Pirh. *hic n.* 150.

3. Ita possunt absolvere non tantum eos, qui veri illorum parochiani sunt, et domicilium, vel quasi domicilium intra parochias illorum habent: sed etiam peregrinos, qui alibi domicilium habent, et vagos, qui domicilium habeat nullibi; Sylv. *V. confessor.* 1. *q.* 10.

4. Parochianos sucs audire confitentes potest ubique locorum, etiam extra parochiam propriam; alienorum vero non nisi de licentia expressa, vel tacita proprii parochi, in qua tamen concedenda iste difficilis esse non debet: alias si injuste eadem neget, ex probabili aliquorum sententia, absque facultate confiteri alieno sacerdoti is, cui negata est, poterit; Pirh. *hic n.* 147. qui tamen probabilius putat esse contrarium.

5. Peregrini, et iter facientes confiteri possunt parocho loci, in quo pro tempore versantur, et ab eo eucharistiam suscipere, etiam tempore paschali, si ad propriam parochiam non possint accedere; idque ex tacito consensu suorum parochorum, quod etiam consuetudo, et praxis confirmat, dummodo de industria a suo domicilio non discesserint, ut alibi confiterentur, et reversi proprio parocho exhibeant testimonium annuae confessionis, et communionis; Laym. *lib.* 5. *tract.* 6. *cap.* 10. *n.* 9.

43

Quaeritur 4. quam potestatem administrandi sacramenta, praedicandi verbum DEI etc. habeant regulares? Resp. In his spectanda sunt cujusque ordinis privilegia: ab his abstrahendo circa hanc illorum potestatem sunt notanda sequentia.

1. Omnes christi fideles utriusque sexus, qui in regularium, et aliis quibuscunque ecclesiis, non contempto proprio sacerdote, vel parocho, diebus dominicis, vel festis missas audiunt, satisfaciunt praecepto ecclesiae, prout religiosis mendicantibus concessit Leo X. apud Barbos. *de offic. et potest. paroch. c.* 11. *n.* 15. et generalis, vel saltem plerumque provinciarum obtinet consuetudo, qua derogatum est juri antiquo, quod illis diebus missam audiri praecipit in parochia, prout videre est *can. in dominici* 4. *et can. seq. caus.* 9. *q.* 2. *c. ut dominicis* 2. *de paroch. et extr.* 2. *Sixti IV. de tregu. et pac. int. comm.*

2. Licet alias nemo sacerdotum sine ordinarii pastoris, videlicet parochi, episcopi, vel papae facultate expressa, vel praesumpta, ministrare alteri eucharistiam extra casum extremae necessitatis possit. *Clem.* 1. *in pr. de privil.* mendicantibus tamen, et qui cum ipsis privilegiorum communionem habent, a pont. concessum est,

ut non requisita licentia parochi, in suis ecclesiis per se, vel per alios sacerdotes distribuere illam possint, prout videre est apud Rodriquez *tom.* 1. *qq. regul. q.* 56. *a* 3. Excipitur articulus mortis, et tempus paschale; in his enim duobus casibus recipere parochiani eucharistiam debent a proprio suo parocho, ac proinde regulares eucharistiam ministrare non possunt, nisi iis, qui praecepto jam satisfecerunt, vel satisfacturi sunt; Laym. *l.* 5. *tr.* 5. *c.* 6. *n.* 3.

3. Iidem regulares mendicantes, et qui in privilegiis cum ipsis communicant, si ab aliquo ordinario approbati, et a suis superioribus ad audiendas confessiones expositi, et deputati sint, ex privilegio sedis apostolicae possunt excipere confessiones omnium christi fidelium, quicunque apud ipsos peccata sua deponere voluerint, nisi specialiter excepti sint; Rodriq. *l. c. q.* 60. *a.* 4. Mirand. *man. prael. q. q.* 54. *a.* 14. Pirhing. *hic n.* 148. et patet ex *Bulla Pauli III.* societati JESU concessa 1549. idque ex potestate delegata sibi a summo pont. cujus authoritate sibi confitentes absolvunt.

4. Absque licentia parochi proprii, et extra casum necessitatis, nullus sacerdos extraneus, etiam regularis, administrare baptismum licite potest; quia hujus administratio ad proprium parochi officium spectat: ut proinde graviter peccent parentes illi, qui prolem suam parocho alieno, absque licentia proprii, baptizandam offerant; quia cooperantur peccato alieno sine licentia proprii parochi subditum alienum baptizantis; Laym. *l.* 5. *tr.* 2. *c.* 7. *num.* 2.

5. Sine eadem licentia sacerdos, vel parochus alienus, etiam regularis, alienis subditis conferre licite extremam unctionem nequit, et regulares, si hoc praesumant, ipso facto incurrunt excommunicationem reservatam papae. *Clem.* 1. *de privil. in princ.* Excipitur casus necessitatis, si proprius parochus absit, vel praesens non possit, aut per manifestam injuriam nolit extremam unctionem conferre, nec superior adiri possit pro petenda licentia; tunc enim quilibet alius sacerdos non excommunicatus, vel suspensus eam licite ministrare potest; Pirh. *num.* 152.

6. Munus praedicandi, etsi proprium parochorum sit, ex privilegio tamen sedis apostolicae competit etiam regularibus, prout constat ex *Bulla Pauli III.* incipit *inter cunctas* edita 1545. ubi religiosis societatis JESU conceditur potestas praedicandi etiam extra ecclesias, in omnibus locis, et publicis plateis. Alia passim videri apud TT. praesertim morales possunt.

TITULUS XXXII.

De officio judicis.

Actum hactenus de judicibus in specie ; nunc a specie ad genus descenditur. Tria hic consideranda sunt. 1. judicis natura , et qualitas. 2. ejus jurisdictio. 3. potestas illius, atque officium. Sit ergo.

§. I.

De natura , et varietate judicum.

SUMMARIUM

1 *Definitio judicis.*
2 *Divisio.*
3 *Qualitas.*

1

Quaeritur 1. quid sit *judex*? Resp. *Judicis* nomen a *jure*, sive *justo dicendo* sumptum est; *c. foras* 10. *de V. S.* definitur , quod sit persona legitima , quae publicam potestatem habet cognoscendi de litigantium controversiis , et secundum praescripta legum , locorumque consuetudinem de iisdem pronuntiandi. Ita quoad sensum omnes.

Dicitur 1. *persona legitima* , quae scilicet a lege non sit prohibita suscipere officium judicis ; plures enim a munere isto arcentur, ut infra dicetur *num.* 3.

Dicitur 2) *quae publicam potestatem habet* , ut distinguatur ab *arbitro compromissario* , qui solum privatam potestatem habet , utpote quam a privatis, ipsis nempe litigantibus , accepit.

Dicitur 3. *cognoscendi de litigantium controversiis , et de iisdem pronuntiandi* : quibus verbis officium judicis describitur in compendio ; nam in duobus consistit : causae cognitione , et pronuntiatione sententiae.

Addunt aliqui , *et sententiam exequendi* ; sed inutiliter : non enim omnis judex potestate sententiam a se latam exequendi resplendet per *l. a Divo Pio* 15. *in princ. ff. de re judic.*

2

Quaeritur 2. quotuplex sit judex? Resp. Judex alius est jurisdictionalis, alius notionalis. *Judex jurisdictionalis* est, qui jurisdictioni praeest, seu qui jurisdictionem aliquam obtinet. Hicque rursus pro multiplicitate jurisdictionis est multiplex, summus, et subalternus, ordinarius, et delegatus, criminalis, et civilis etc. *Judex notionalis*, qui etiam *pedaneus* dicitur, est, qui nulli jurisdictioni praeest, sed nudam notionem, cognitionem, et pronuntiationem sententiae obtinet.

Mos hujusmodi judices pedaneos constituendi hodie a foro recessit, relictum tamen aliquod est illorum vestigium. 1. in *commissariis*, qui saepissime in foro saeculari constituuntur; nam his plerumque, ut testis est praxis notoria, non jurisdictio, sed notio causae tantum, et amicabilis partium compositio demandatur.

2. *In camera imperiali*, ubi examen testium, et inquisitio super puncto incidenti aliquo saepe aliis demandatur, non ut de illo sententiam ferant, sed de eodem judici referant.

3. *In foro etiam ecclesiastico*; nam in hoc tam intra, quam extra curiam romanam apud legatos sedis apostolicae *auditores* existunt, qui causas judiciales eo fine examinant, ut rem omnem ad principales suos referant, et secundum illorum imperium, ac beneplacitum sententias promulgent, causasque decidant; Vviestner *l.* 2. *decret. tit.* 1. *n.* 15.

3

Quaeritur 3. quinam judices esse possint? Resp. generatim loquendo omnes, qui vel natura, vel lege non prohibentur; *can. infamis* 1. *caus.* 3. *q.* 7. *l. praetor* 12. *in princ. et in fin. ff. de judic.* Host. *in summ.* §. *quis poss. ess. ordin. de offic. ordin.*

Natura prohibentur 1. surdus, mutus, perpetuo furiosus, et impubes; quia hi animi, illi corporis vitio impediti munus judicandi obire nequeunt *can. infamis cit.* §. *tria et l. praetor cit.* §. *non autem omnes* 2. et ibi interp.

2. Minor 25. annis, etsi jam pubes sit; *l. cum lege* 11. et *ibi* gloss. *ff. de recept. qui arbitr.* quia qui nondum aptus est ad propria administranda, multo minus ad administrandam remp. *l. ad remp.* 8. *ff. de munerib.* Excipitur, nisi a principe, vel consensu partium datus sit; tunc enim si major sit 18. annis aequissimum est sententiam ab eo datam tueri *l. quidam* 57. *ff. de re judic.*

3. De caeco distinguendum est; nam si antequam in caecitatem incideret, judex fuit, judicis officio fungi potest; de novo autem, cum caecus jam est, fieri judex non potest; *l. caecus* 6. *et ibi* glos. *V. fungitur ff. de judic.*

Lege prohibentur 1. infames; *can. infamis cit.* nam universim infames a legitimis actibus repelluntur; *c. licet* 47. *§. nec tamen de testib.* nec ipsis portae dignitatum patere debent; *c. inter* 11. *de excess. praelat. et l. neque famosis* 2. *c. de dignit.*

2. Qui senatu moti sunt propter turpitudinem; *l. praetor cit.* §. *non autem omnes* 2. *et ibi* gloss. *V. motus ff. de jud.*

3. Publice, et notorie excommunicati; *c. ad probandum* 24. *de sent. et re judic.* ubi tamen faciendum est discrimen inter excommunicatum toleratum, et non toleratum; nam si toleratus sit, acta, et sententiae ab ipso latae validae sunt: secus, si non sit toleratus. Sanch. *l.* 3. *de matr. d.* 22. *n.* 32. *et* 36. cum aliis.

4. Faeminae, et servi, quia receptum est, ut officiis civilibus non fungantur; *can. infamis cit.* §. *tria et l. praetor* §. *non autem cit.* Excipiuntur foeminae illustres, ut reginae, principissae, comitissae etc. vel quae administrationem habent, ut abbatissae; Host. *in summ.* §. *quis possess. cit.*

5. Monachi, et religiosi; quia pro mortuis reputantur; gloss. *fin. in l. praetor cit.* quod intelligi debet, si absque praelati sui licentia judicis munus in se suscipiat; id enim agendo illicite agit, cum non habeat velle, et nolle proprium. Acta tamen ejus sunt valida, cum ex se potestatis judicialis non sit incapax: in quo ipse a servo differt, cujus acta invalida sunt, nisi casu, quo propter communem errorem, et ignorantiam status jus supplet defectum; *l. barbarius* 3. *ff. de offic. praetor.*

6. Qui carent scientia requisita ad officium judicis; nam judicem non secundum animi sui ductum, sed secundum canones, leges, statuta, itemque rationabiles consuetudines, ac mores locorum judicare oportet; *cap. ex litteris* 1. *in fin. de consang. instit. in princ. de offic. judic.* igitur horum scientiam habere debet, talem saltem, quae, si per consiliarios, et assessores juvetur, ad recte judicandum sufficiat.

§. II.

De jurisdictione judicis

SUMMARIUM

4

Quaeritur 1. quid, et quotuplex sit *jurisdictio*? *Resp. Jurisdictionem* gloss. *in l. jus dicentis* 1. *V. potest ff. de jurisdict.* et alii sic definiunt. *Est potestas de publico introducta, cum necessitate juris dicendi, et aequitatis statuendae.* Verum haec definitio non videtur complecti omnem jurisdictionem; nam jurisdictio ecclesiastica non ex *de publico*, seu authoritate reip. introducta, sed a Christo ecclesiae data. Et hinc rectius alii cum Molin. *tr.* 5. *de just. d.* 2. *n.* 1. eam sic describunt: *Est potestas alicujus authoritatem, et eminentiam habentis super alios ex munere publico ad eorum regimen, et gubernationem.* Addidi *ex munere publico*, ut distinguatur a potestate oeconomica, quam habet maritus in uxorem, pater in filiumf., dominus in servum, magister in discipulum; nam haec privata solum est, et non jurisdictio proprie dicta.

5

Divisiones jurisdictionis complures sunt, nam 1 alia est *ecclesiastica*, alia *politica*. *Prior* versatur circa causas ad Dei cultum, et spiritualem animarum salutem pertinentes. *Posterior* circa causas saeculares, et prophanas, et temporalem reip. gubernationem proxime respicit.

2. Dividitur in jurisdictionem ordinariam, et delegatam. *Ordinaria* est, quae ex munere proprio, sive vi suae dignitatis, officii, vel magistratus, quem quis gerit, exercetur; *l. more* 5. *ff. de jurisd.* Istam habent, de quibus *tit. praec. Delegata* est, quae exercetur non ex munere proprio, sed praecise ex alterius sive juris, sive hominis commissione, de qua *tit.* 29. *supra*

3. In jurisdictionem *fori interni*, *et externi*: quae iterum duplex est; nam alia jurisdictio fori externi est *voluntaria*, alia *contentiosa*. Illa non nisi in volentes; haec etiam in invitos exerceri potest: illa etiam in alieno territorio valide, et plerumque licite exercetur: haec non nisi in proprio, vel si in alieno quandoque, non nisi consentiente judice, et partibus inter se contendentibus.

4. In personalem, et realem, seu territorialem. *Personalis* cohaeret ossibus personae judicis, cum qua etiam extinguitur: qualis est jurisdictio rectorum academicorum. *Realis* est, quae una cum re v. g. castro venit, ea lege, ut ipsam accipiens quasi in patrimonio habeat, et ad haeredes transmittat: qualem in Germania nostra habent multi comites, barones, nobiles etc. per viam investiturae, vel aliam similem concessionem.

5. In imperium, et jurisdictionem simplicem. *Jurisdictio simplex* est, quae mercenario officio judici; *imperium*, quod officio ejusdem nobili exercetur: et dividitur in imperium merum, et mixtum.

6

Merum imperium est jurisdictio, quae nobili judicio, officio, utilitatem publicam spectante, exercetur. Hujus sex omnino sunt gradus.

1. *Imperium maximum*, ad quod spectat leges universales condere, et in eis dispensare, congregare concilia, et comitia generalia, bellum indicere ac inferre, causas, remoto appellationis remedio, cognoscere, imponere tributa, et exigere vectigalia, cudere monetam, et similia facere, quae *regalia* appellari solent; Molin. *tr*.5. *de j. et j. d.* 6. *n.* 1.

Imperium majus, ad quod pertinet facinorosos afficere poena mortis, mutilationis, aut perpetui carceris, inferre mortem civilem per maximam capitis diminutionem, per quam olim et jus civitatis romanae, et libertas amittebatur, et secundum jus canonicum degradare clericum, eumque potestati saeculari tradere, excommunicare motu proprio: et non ad instantiam partis lesae; Molin. *l. cit.*

2. *Imperium magnum* quo pertinet potestas inferendi mediam capitis diminutionem, per quam jus civitatis amittitur, retenta libertate, ubi olim fuit potestas deportandi in insulam, cui hodie secundum nonnullos aequivalet condemnatio ad triremes; Pirh. *de offic. judic. ordin. n.* 3.

3. *Imperium parvum*, quo conceditur potestas relegandi, subjiciendi torturae, verberandi flagellis, sed citra mortem vel mutilationem: cujusmodi poena etiam locum habet in foro ecclesiastico; Molin. Pirh. *l. cit.*

4. *Imperium minus*, quo datur potestas leniter coercendi in corpore; Molin. Pirhing. *l. citt.*

6. *Imperium minimum*, ut est potestas imponendi modicam mulctam pecuniariam: *modicam*, inquam; nam si gravior mulcta pecuniaria imponatur, quod ob certas circumstantias in eam commutetur poena corporalis, ob delictum commerita, ejus mulctae impositio ad eum gradum meri imperii pertinet, ad quem pertineret poena corporalis, quae alioquin imponenda fuisset; Molin. *loc. cit.*

7

7. *Mixtum imperium* est jurisdictio, quae exercetur nobili officio judicis, respiciente utilitatem privatam. Etiam hoc Bartolus *in l. imperium* 3. *jurisd.* in sex gradus distinguit. Primum appella *imperium mixtum maximum*, ad quem pertinet concedere minoribus[t] veniam aetatis, legitimare illegitimum, jure infamem restituere famae, et pristino statui revocare sententiam, quae transiit in rem judicatam, et alia similia. Haec soli principi reservata sunt. Ceteri gradus, ut est restituere in integrum, constituere tutores, et curatores etc. etiam inferioribus magistratibus competunt; hinc plura non attinet de iis dicere.

Ex gradibus meri imperii primus de jure competit soli supremo principi, aliqua tamen ex illis etiam inferioribus ducibus ab imperatore conceduntur in feudum. Potestatem duobus ultimis gradibus comprehensam quilibet judex ordinarius habet, cum alioquin inefficax foret jurisdictio, si nullam, etiam modicam, coercitionem haberet conjunctam; Pirhing. *de offic. ordin. num.* 3.

Illud autem de utroque imperio, mixto et mero hic advertendum, quod esto, alicui a principe generaliter concedatur potestas, et jurisdictio tam civilis, quam criminalis, tam meri, quam mixti imperii, semper tamen intelligantur excepta ea, quae ad primum gradum imperii meri, et mixti pertinent, nisi specialiter exprimantur; Molin. *D.* 6. *cit. num.* 3. et ratio est quia *in generali concessione non veniunt ea, quae quis non esset verisimiliter concessusurus*, ut dicitur *reg. in generali* 81. *in* 6.

8

Quaeritur 2. quot modis acquiratur jurisdictio ordinaria? Resp. Tribus modis. 1. a principe, cui aequiparatur resp. sive populus, aut magistratus superiorem non recognoscens. 2. a lege, seu canone. 3. ex consuetudine legitime praescripta: idque vel *privative* excluso quocunque alio; vel *cumulative*, ut locus sit praeventioni.

Hinc illa divisio jurisdictionis in separatam, concurrentem, et communem. *Separata*, est, quae in territorio, in quo exercetur, uni duntaxat competit, et a consortio suo alium quemcunque excludit. *Concurrens*, quae pluribus cumulative competit, ita tamen, ut unusquisque per se, et nisi ab alio similem jurisdictionem ha-

bente praeveniatur, in solidum possit cognoscere et definire causam: *communis*, quae competit cumulative pluribus ut universis, sicque simul, et complexive, ut unus sine altero procedere nequeat.

9

Dub. 1. quis constituere judices ordinarios possit? Resp. 1. Summus pontifex; nam ab hoc constituuntur legati, primates, patriarchae, archiepiscopi, episcopi, officiales sedis, seu curiae romanae, vice cancellarius, camerarius, et alii hujusmodi: item generales ordinum religiosorum.

2. Imperator, reges, et alii supremi principes: *supremi*, inquam; nam judex inferior principe, proprio jure ac nomine, secluso privilegio, non potest dare alios magistratus, et judices ordinarios; quia id est singulare privilegium competens soli principi, ut constat *ex l. 2. feud. tit.* 56. Addidi *secluso privilegio*; nam

3. Etiam inferioribus principibus inter alia regalia saepe ab imperatore concedi solet, ut in suis terris constituere possint gubernatores, et judices ordinarios. Et hinc licet episcopi Germaniae in causis ecclesiasticis alios judices ordinarios, praeter illos, quos canones constitui jubent, vel permittunt, dare nequeant, quia tamen etiam sunt principes imperii, ejusmodi judices dare possunt ex concessione imperatoris ad causas profanas subditorum suorum laicorum; Pirhing. *de offic. ord. num.* 5.

10

Dub. 2. quinam judices censeantur dati a lege, vel canone? Resp. Illi, qui secundum praescriptum legis, vel canonis ab homine publicam potestatem habente, vel ab universitate, seu collegio constituuntur.

Talis est 1. vicarius assumptus ab episcopo, vel capitulo sede vacante. 2. archidiaconus electus a collegio, seu capitulo. 3. quilibet alius ab universitate, vel collegio, e. g. mercatorum, opificum etc. electus in praefectum ejusdem; nam omnes isti jurisdictionem a lege, vel canone habere censentur, quod lex, vel canon eos eligi praecipiat, vel permittat.

Est autem inter hos, et alios judices illud discrimen, quod etsi et ipsi jurisdictionem ordinariam habeant, integrum tamen sit actoribus, vel coram ipsis, vel coram superiore judice ordinario loci contendere; neque enim per hoc, quod hujusmodi judices a lege, vel canone dati sint, a superiore judice ordinario loci litigantes eximuntur; Molin. *tr.* 5. *de J. et J. D.* 8. *num.* 4. *in fin.*

11

Dub. 3. an, et quomodo per consuetudinem acquiratur jurisdictio? Resp. affirmative, si sit legitime praescripta. Patet ex *c.*

cum contingat 13. *in fin. de for. compet.* et decet *ibid.* gloss. *V. maxime*, aliique canonistae et legistae *in l. imperium* 3. *ff. de jurisd.* nam, ut communiter dici solet, consuetudo jurisdictionem dat et aufert.

Proceditque hoc non tantum de jurisdictione simplici, sed etiam ea, quae ad merum, et mixtum imperium spectat; nam etiam haec per praescriptionem, saltem immemorialem, acquiri possunt, modo talia sint, ut alii quoque interdum demandari, seu concedi soleant, ut recte advertit Abb. *in c.* 13. *cit. num.* 14. *et* 15. Covar. *in regul. possessor p.* 2. §. 2. *n.* 12. Haunold. *de J. et J. tom.* 5. *tr.* 1. *n.* 42. Pirhing *de offic. jud. ordin. n.* 7. Engl. *hic n.* 23. Vviestner *n.* 23.

Colligitur ex *c. quod translationem* 4. *de offic. legat. c. super quibusdam* 26. *de V. S.* ibi: *ex antiqua consuetudine, et l. omnes* 4. *c. praescript.* 30. *ann.* qua permittitur praescriptio omnis juris publici, et privati, in quacunque causa, et persona. Ratio est, quia postquam praescriptio semel a jure positivo est introducta, eidem obnoxia sunt omnia, quae vel ex natura rei, vel ex ejusdem juris dispositione praescribi non prohibeatur: atqui nec natura rei, nec juris dispositio prohibet jurisdictionem praescribi, etiam quoad merum et mixtum imperium: ergo etc.

12

Quaeritur 3. quibus modis finiatur potestas, et jurisdictio judicis? Quibus modis finiatur potestas, et officium judicis delegati dictum est *tit.* 29. *a n.* 40. Superest ergo solum, ut hic dicatur, quibus modis finiatur jurisdictio ordinaria: quod quinque maxime modis contingit, 1. lapsu temporis, ad quod data est jurisdictio ordinaria. 2. morte ejus, cui data est. 3. resignatione legitima officii. 4. depositione ejusdem ab officio. 5. translatione illius; Hostien. *in summ. de offic. ordin.* §. *et qualiter finiatur etc.* Pirhing *ibid. num.* 12. qui recte advertit, hoc intelligendum quoad personam ordinarii; nam alioquin jurisdictio ordinaria quoad dignitatem; et magistratum, cui annexa est, non extinguitur, sed cum ipsa dignitate, seu officio ad successorem transit.

13

Dub. 1. utrum jurisdictio ordinaria expiret, per mortem principis, a quo concessa est? Resp. non exspirare; estque hoc verum: etsi res adhuc integra sit, et ordinarius jurisdictione illa nondum uti coeperit; *c. legatos* 2. *de off. leg. in* 6. et *quia* 6. *ff. de juris.* Et in hoc distinguitur jurisdictio ordinaria a delegata; quia delegata, re integra, per mortem delegantis extinguitur, ut dictum est *tit.* 29. *n.* 48. Ratio disparitatis est, quia jurisdictio delegata est

instar mandati, quod in gratiam mandantis fieri solet: cons. potius ad delegantem, quam delegatum spectat, neque istum constituit judicem, antequam causam sibi demandatam aggredi coeperit. Aliud est in jurisdictione ordinaria: haec enim, quamprimum acceptata est, tanquam gratia, et jus quoddam adhaeret personae, et hanc constituit in statu, et dignitate judicis, unde sicut gratia facta, ita et ipsa etiam morte concedentis persistit.

Excipitur specialiter vicarius generalis episcopi, qui licet jurisdictionem ordinariam habeat, tamen eam amittit per mortem episcopi etiam quoad negotia jam coepta, ex singulari ratione; quia eam non nisi dependenter a tribunali episcopi accepit.

14

Dub. 2. utrum morte concedentis persistat jurisdictio, concessa a principe ad suum beneplacitum? *Ratio dubitandi est*, quia etiam gratia principis ab eo concessa ad beneplacitum suum morte concedentis exspirat. Sed etiamsi hoc verum sit de gratia principis, contrarium tamen tenendum de jurisdictione ordinaria, et dicendum, eam, etsi ad beneplacitum principis concessa sit, morte concedentis non extingui. Ita Sanch. *l.* 8. *de matr. D.* 28. *n.* 5. et alii ab eo *cit.* Ratio est favor, et utilitas publica, quae in jurisdictione ordinaria conservanda versatur.

15

Dub. 3. an morte superioris extinguatur mandatum ab eo datum judici ordinario, vel officiali? Certum est non exspirare, quando superior ei mandat aliqua, quae ad ordinarium ejus officium spectant v. g. ut subditum suum corrigat. etc. hoc enim casu non censetur ei novam jurisdictionem committere, sed excitare tantum jam ante obtentam.

Majus dubium est, quando eidem superior committit aliquid, quod ad officium ipsius ordinarium non pertinet: et ratio dubitandi est, quia tunc revera est jurisdictio delegata. Difficultas tolli distinctione potest, an scilicet committatur istud eodem mandato, quo mandatur jurisdictio ordinaria, an distincto. *Si primum*, morte concedentis non extinguitur, sed potest executioni mandari etiam post mortem illius; quia tale mandatum censetur esse accessorium jurisdictioni, aut officio. *Si secundum*, morte concedentis expirat; quia est jurisdictio delegata, et disparata.

§. III.

De officio, et obligatione judicis

SUMMARIUM

16

Quaeritur 1. quod sit officium judicis; et quotuplex? Resp. Officium judicis, ut illud definit Mynsing. *ad inst. h. tit. n.* 4. est potestas, quae ad dirimendas lites, tollendaque gravamina quomodolibet secundum aequitatem exercetur, ut per hoc omnium tranquillitati privatim, et publice consulatur. Brevius describi potest, quod sit munus publicum cognoscendi, et definiendi res judicio postulatas. Konig. *hic n.* 1. Duplex est; nobile, et mercenarium: et prius quidem dupliciter impendi potest, videlicet, vel motu proprio, vel ad instantiam, sive implorationem partis.

17

Dub. 1. quod sit officium judicis *mercenarii*? Resp. Ita dicitur non a *mercede*, quae in judice sordes redolet, sed quia servit actioni. Et hinc describitur esse illud, quod actioni civili in judicio propositae subservit, et impenditur, sive quod judex impertitur ad instantiam actoris proposita actione petentis, quod sua interest, et ab altero, cum quo litigat, stricto jure debetur; Pirhing. *n.* 1. *hic* Vviest. *n.* 9.

Hoc exercere censetur judex 1. quando aliquid ex jure stricto, et non ex mera aequitate in judicio praecipit, prohibet, permittit 2. quando sententiam sive interlocutoriam, sive definitivam super re in judicium deducta, et alteri stricto jure debita 3. et hoc procedit non

tantum, quando pronuntiat super re principaliter in judicium deducta, sed etiam cum super fructibus, damnis, sumptibus litis, aliisque accessoriis; Schneidevvin. §. 11. *inst. de action. n.* 10. Matth. Stephan. *de offic. judic. l.* 2. *c.* 5. *n.* 5. *et* 6. Vviestner *l. cit.* et alii quos hi allegant.

18

Dub. 2. quod sit officium judicis *nobile? Resp. Nobile* officium judicis dicitur, quod per se stat, h. e. quod non praecise deservit, et alligatur actioni, vel exceptioni propositae a litigante, sed a judice sua authoritate, sive motu proprio, et parte non implorante, vel implorante quidem, sed tamen actionem stricte dictam non habente, exercetur. Et hoc contingit dupliciter, scilicet vel adjuvando jus commune, ut si judex parti pauperi ex officio deputet advocatum, pupillo constituat tutorem, litigantibus judicem specialem etc. vel jus commune impugnando, ut si concedatur restitutio in integrum, qua rescinditur id, quod de jure alias validum est.

19

Dub. 3. quando judex conseatur exercere officium nobile *motu proprio*? Resp. Tunc, quando judex ex mero officio suo, nulla parte implorante, ob solam utilitatem publicam, interponit authoritatem suam: quod pluribus modis potest contingere.

1. Cum leges fert, in delicta inquirit, facinorosos punit etc. *c. qualiter* 24. *de accus.*

2. Cum furiosis, pupillis, et aliis miserabilibus personis constituit tutores, curatores, advocatos, defensores; *c. ex litteris* 1. *h. tit.*

3. Quando subditis, etiam non conquerentibus, contra domini saevitiam providet, ne indebite, et plus aequo vexentur; *l. illicitas* 6. *§. potentiores* 2. *ff. de offic. praesid.*

4. Quando possessionem, de qua partes contendunt, utrique aufert, et sequestrat, donec cui momentanea possessio adjudicanda sit, summarie cognoscatur; Gail. *l.* 1. *obs.* 5. *n.* 2.

5. Quando, terminata per sententiam lite, ad executionem ejusdem progreditur; Matth. Stephan. *de offic. jud. l.* 2. *c.* 5. *n.* 7. quia lata sententia definitiva, judex functus censetur officio suo mercenario, quod propterea expirat, adeo ut nec de expensis postea pronuntiare valeat; *l. judex* 55. *et l. cum quaerebatur* 62. *ff. de re judic. l. terminato* 3. *c. de fruct. et lic. expens.*

20

Dub. 4. Quando judex exercere possit officium nobile *ad instantiam*, sive *ad implorationem partis*? Resp. hoc multis modis exerceri posse.

1. Quando implorans nullam habet actionem; ut si minor sua facilitate, cum eum nemo deciperet, rem improvide vendendo laesus in integrum restitui petit; *c. fin. h. tit. et l. hoc edictum* 1. *ff. de minor.*

2. Quando implorans, actionem proprie dictam non habet, ut cum filius, cui pater alimenta negat, idem officium judicis implorat; ut tanquam filius agnoscatur, et alatur; *l. lis nulla* 4. *ff. de judic.*

3. Quando actionem quidem habet, quia tamen imploratio officii judicis compendiosior, et propter periculum morae expeditior ipsi videtur, mavult uti hac via, quam ordinaria juris, et propterea petit, ut judex jubeat adversarium desistere a gravamine; Bald. in *l. omnis* 2. *c. de episc. aud.*

21

Dub. 5. an, cum imploratur officium nobile judicis, opus sit contestatione litis? Resp. *Certum est* 1. non esse necessariam, imo ne locum quidem eidem esse casu, quo non imploratur officium judicis adversus aliquem, ut siquis petat ab excommunicatione absolvi, ut possit in judicio agere, restitui famae, ut possit postulare etc. ratio est, quia tunc non est adversarius, cum quo lis contestetur.

Certum est 2. similiter non habere locum litis contestationem, quando officium judicis imploratur adversus personam incertam, e. g. contra furem ignotum, qui imploranti rem suam abstulit; quia in hoc casu ignoratur, cum quo contestatur lis.

Dubium ergo procedit, quando officium judicis imploratur adversus certam personam: et tunc distinguendum est, an officium judicis imploretur principaliter, ita ut opus sit plena cognitione causae, an incidenter tantum.

Si primum, litis contestatio necessaria est; quia eo casu ipsum officium judicis imploratum actionis loco succedit: cons. sicut in aliis actionibus, ita, et hoc casu post oblatum libellum litis contestatio cognitioni causae praemitti debet.

Si secundum contingat, ut cum advocatus petit admitti exceptionem ante ingressum litis, vel post illum, quam intra debitum tempus non proposuit, tunc litis contestatione opus non est; quia vel non requiritur plena causae cognitio, vel sufficit litis contestatio subsequens, aut praecedens in negotio principali. Ita Gregorius IX. *c. fin. h. tit.* et notat *ibid.* gloss. *v. pro actione.*

22

Quaeritur 2. quae sit obligatio judicis? Resp. Obligatio judicis est, ut sincere, atque secundum jura, et aequitatem judicet.

Hinc 1. cavebit, ne flectatur ira, odio, timore, precibus, vel amicitia; haec enim justitiam, et aequitatem subvertunt.

2. In judicando respectum personarum non habebit; quia *in judiciis non est acceptio personarum habenda,* ut dicitur *reg.* 12. *in* 6.

3. Abstinebit a muneribus, ne venales sententias habeat: et hinc non accipiet quidquam etiam ab eo, qui bonam causam habet, ut secundum eam pronuntiet; quia justitia non est pretio aestimabilis; *can. qui recte* 66. *caus.* 11. *q.* 3.

4. In discutienda causa veritatem sectabitur: et propterea cuncta rimari, et ordinem rerum plena inquisitione debet discutere, quousque ad rei veritatem pertingat, ut dicitur *can. judicantem* 11. *caus.* 30. *q.* 5.

5. Nihil ex arbitrio domesticae voluntatis faciet, sed ordinarie juxta leges ac jura pronuntiabit, praesertim inferior, nisi recessum a juris rigore aequitas suadeat; nam hujus magis, quam illius ratio haberi debet; *l. placuit* 8. *c. de judic.* quod quomodo intelligendum, vide *n.* 24.

6. Si causa civilis ex parte unius litigantis appareat probabilior, et justior, quam ex parte alterius, in illius potius, quam hujus favorem sententiam feret; contrariam enim sententiam damnavit Innocentius XI. *die* 2. *martii* 1679.

7. Si aequalis ex utraque parte stet probabilitas, rem liti subjectam aequaliter inter partes litigantes dividet, si secundum pretium sit divisibilis; vel si divisibilis non sit, eam ex consensu partium per sortes adjudicabit uni, vel aliter partes inter sese componet, nisi alteruter favore possessionis gaudeat.

8. In criminalibus potius favebit reo: hinc si iste causam probabilem, etsi minus probabilis sit, nutriat, condemnare illum non potest, quippe quod fieri solum ex probationibus, luce meridiana clarioribus, potest; *l. fin. c. de probat.*

9. Nunquam judicabit in causa propria, nisi in casibus a jure permissis, vel quando judex est princeps supremus; nam iste causas inter se, suosque subditos exortas potest cognoscere, et decidere, hoc ipso, quod judicem alium nullum habeat; *c. cum venissent* 12. *ibi* Abb. *n.* 6. *de judic.*

23

Dub. 1. an, et quibus casibus judex ex officio supplere possit, vel etiam debeat omissa a partibus litigantibus, vel earum advocatis? Resp. cum distinctione; nam ea, quae sunt juris, supplere potest; non vero ea, quae ad factum spectant, saltem regulariter. Ita gloss. *in c. bonae* 3. *V. curavimus allegare de postul. praelat.* Brunem. *in l. un. c. ut quae desunt adv. part. jud. supp.* Haun. *tom.* 5. *de J. et J. tr.* 2. *a n.* 51. Pirhing. *hic n.* 19. Konig. *n.* 16.

Reiffenstuel *n.* 73. et novissime clarissimus P. Schmier *tr. de judiciis c.* 2. *n.* 60. *et seqq.* Patet ex *l. un. cit.*

Ratio *primae partis* est, quia illa ad officium judicis spectant, cons. in judicio non potest judex omittere. Talia sunt examinare libellum ab actore oblatum, eumque rejicere, si male conceptus sit, deferre juramentum calumniae, dare dilationes parti petenti etc.

Ratio *secundae partis*, quia judex non debet assumere officium partium. Et hinc si pars omittat exceptiones proponere, producere testes, instrumenta, et alias probationes, petere a judice sententiam ferri, vel aliquid aliud, quod in facto tantum consistit, regulariter loquendo judex illud supplere non debet.

Dixi *regulariter*; nam plures sunt casus, in quibus judex ex officio suo supplere, et in medium proferre potest, et debet etiam ea, quae ad factum spectant. Et talis est 1. si factum sit notum ipsi ut judici v. g. ex attestationibus, vel aliis actis in publicum judicium deductis; Brunem. *l. cit. n.* 2. 2. si factum sit notorium, quod nulla probatione indiget; Haunold. *l. cit. n.* 54. *et* 55. 3. si vereatur periculum animae, ut frequenter accidit in causis matrimonialibus; Laym. *in c. bonae cit. cas.* 3. 4. si testes notorie indigni sint; Abb. *in c. cit. n.* 9. 5. si in favorem boni publici, causae piae, vel miserabilium personarum cedat; Brunem. *n.* 7. 6. Quando judex contra absentem procedit in contumaciam; tunc enim, ut justam ferat sententiam, inquirere in jura absentis, et ea etiam, quae facti sunt, supplere potest, et debet; Brunem. *n.* 8. et alii *citt.*

24

Dub. 2. debeat ne judex amplecti sententiam in expressa lege fundatam, quando sententia contraria ipsi videtur aequior? Resp. affirmative. Ita Less. *t.* 2. *de j. et j. c.* 29. *n.* 45. Brunem. *in. l. prospexit* 12. §. *ipsa* 1. *ff. qui, et a quib. manumiss.* P. Konig. *hic n.* 28. P. Schmier *l. cit. n.* 66. et militat aperte *l. prospexit. cit.* ibi: *Quod quidem perquam durum est, sed ita lex scripta est.* Ratio est, quia si lex justa est, etiam aequa est; et judicis est leges non mutare, sed applicare. Accedit; quia si cuivis judici obtentu aequitatis recessus liceret a lege, nulla lex foret a recessu, et contemptu immunis.

Excipitur 1. quando constat mentem legislatoris esse aliam, nec voluisse hunc casum comprehensum sua lege; etenim ne summum jus fiat summa injuria, utendum epiikia erit, et relictis verbis, tanquam cortice, sequenda ejusdem mens, tanquam anima legis. Neque opus est eo casu legislatorem, vel superiorem consulere, ut quidam volunt; quia non opus est inquirere de mente, quando de ea constat.

Excipitur 2. quando non quidem constat, sed probabilius est aliam legislatoris esse mentem, et res non patitur moram, ut superior consulatur; nam etiam tunc contra rectam rationem foret verba sequi; Less. *l. cit. n.* 47.

Excipitur 3. quando verba legis duplicem involvunt significationem, aut nonnihil obscura sunt, vel aliam legem obstantem habent; tunc enim strictum jus ex aequo, et bono interpretari oportet; P. Schmier *l. cit. n.* 68.

25

Dub. 3. an judex teneatur sequi communem sententiam, quando contraria ipsi apparet probabilior? Resp. negative. Constat ex variis textibus, juris divini *Exod.* 23. *v.* 2. canonici *c. capellanus* 4. *de fer.* civilis *l. Deo authore* 1. §. *sed neque* 6. *C. de vet. jur. enucl. et l. nemo* 13. *c. de sent. et interloc.* qui, et alii textus complures id volunt, ut judex non attendat, quid alii judicaverint, sed juxta propriam conscientiam, et scientiam causam dirimat. Ratio est, quia judex secundum merita causae judicare debet; atqui tanto majora sunt causae merita, quanto pro illa probabilior stat sententia: ergo quidquid alii judicaverint, non hi, sed illa sequenda est, cum saepe contingat errare turbam.

26

Quaeritur 3. quam scientiam possit, et debeat sequi judex, an privatam, quam obtinuit visu, auditu, vel alio sensu; an vero publicam, quam comparavit ex allegatis, et probatis?

Certum est 1. quod judex non possit condemnare reum, quem privata scientia scit certo nocentem esse, si ille de crimine nondum convictus, vel in judicio sponte confessus est. Ita Haunoldo teste *tom.* 1. *tr.* 2. *n.* 27. omnes TT. et juristae cum s. Thom. 2. 2. *q.* 67. *art.* 2. Ratio est, quia si judex id posset, vel judex inferior posset, vel supremus: *non inferior*; quia hic non habet potestatem aliam, quam quantam ipsi princeps concessit. Atqui iste aliter potestatem judicandi judici inferiori non dedit, quam ut procedat secundum allegata, et probata. *Non etiam hoc potest judex supremus*; quia nec iste majorem potestatem habet, quam quanta a communitate in ipsum translata est, a qua promanat omnis potestas principis: Non est autem credibile, quod communitas potestatem dederit principi suo unius privato judicio sine publicis allegatis, et probatis reos absolvendi, vel condemnandi; nam haec potestas in publicum foret noxia, et licentiam daret exercendi tyrannidem, evertendique judicia publica cum reip. damno maximo. *Neque obstat*, quod alias dicatur testimonium principis plurium testimonio vel aequivalere, vel praevalere; id enim, ut recte advertit P. Sch-

mier *l. cit. n.* 29. tunc solum procedit, quando materia pendet ab alto principis dominio, ut e. g. contingit in testamentis, donationibus etc.

27

Certum est 2. quod judex debeat probare media omnia, omnemque diligentiam adhibere ad liberandum reum illum, quem privata scientia scit esse innocentem. Ita certum est apud omnes. Media autem varia esse possunt. 1. iterum, et exactius examinare testes, et instrumenta, interrogando circumstantias loci, temporis, etc. ut vel sic falsitatem testium deprehendat: 2. inquirere causas, ob quas repelli possit accusatio. 3. dissimulanter permittere, ut innocens ex carcere fugiat, modo id sine scandalo fieri possit. 4. remittere causam ad judicem superiorem, et coram illo testimonium ferre de innocentia rei sibi privatim cognita. 5. reum absolvere per potestatem absolutum, si judex sit supremus, cum etiam omnino possit aliquando poenam debitam condonare etc.

28

Certum est 3. quod, si his, et aliis mediis adhibitis nihil proficiat, judex inferior per sententiam ejusmodi reum non possit absolvere, quia sententia ferri debet secundum scientiam publicam, non privatam, ut iterum facile concedunt omnes.

Controversia in id recidit, an eo casu judex reum, per allegata, et probata convictum, per sententiam condemnare possit? In qua tres omnino sunt DD. sententiae.

Prima negat universim, quod judex unquam, et in ulla causa condemnare per sententiam possit, quem privata scientia certo scit innocentem esse. Ita Abb. *in c. pastoralis* 28. §. *quia vero num.* 8. *de offic. deleg.* et alii apud Covar. *l.* 1. *var. c.* 1. *n.* 3. quos sequitur Besold. *de process. c.* 3. *th.* 1. *l.* 6. Konin. *l.* 2. *Decr. tit.* 19. *num.* 38. et novissime P. Schmier *l. cit. n.* 32. *et seqq.* Fundantur 1. textu *Exod.* 23. ubi inter alias leges judici Deus, *Non suscipies*, inquit, *vocem mendacii*, *nec in judicio plurimorum acquiesces sententiae*, *ut a vero devies*. 2. *c. cum aeterni* 1. *de sent. et rejudic. in* 6. dicitur, *injuste condemnari a judice*, *quem aeterni tribunal judicis reum non habet*: talis autem utique est, qui privata scientia judicis certo innocens esse scitur; 3. *l. illicitas* 6. §. *veritas* 1. *ff. de offic. praef.* jubetur judex judicare secundum ea, quae probantur: atqui tali casu non probatur judici, quod reus sit nocens; probare enim est judici fidem facere, quod repugnat hoc casu fieri, cum certus sit de innocentia rei: ergo etc. 4. inducta ad unum effectum, non debent contrarium ejus operari; *Reg.* 61. *in* 6. nec obtento fine, attendi amplius media ordinata ad

illum finem; Arg. *l.* 7. *in fin.* *ff.* *de senator.* atqui actorum observatio, et probatio inducta est tanquam medium, quo constet de veritate; *l.* 3. *ff.* *et* *l.* 4. *C.* *de testib* : ergo cessat, obtenta a judice veritate, et non debet contra veritatem aliquid operari, aut ad illam supprimendam usurpari a judice. 5. praesumptio cedit veritati : atqui allegata, et probata in judicium tantum praesumptionem faciunt; ergo casu, quo in mente judicis veritas est, quod allegata, et probata sint falsa, non haec, sed illa est attendenda, ne judex contra conscientiam suam judicet. 6. occidere innocentem non est minus intrinsece malum, quam carnaliter cognoscere non suam; atqui nullo casu licitum est alicui cognoscere eam, quam privatim certo scit non esse suam, quamvis per legitimos testes probatum sit, quod sua sit, et judex pronuntiaverit matrimonium ipsorum validum esse: ergo nec licebit innocentem occidere, qui privatim talis esse scitur, licet per allegata probatus sit nocens.

29

Secunda sententia priori extreme contraria contendit posse, ac teneri judicem semper proferre sententiam secundum allegata, et probata in quacunque causa, etiam damnando innocentem, qui probatur nocens, si aliud medium non occurrat. Ita S. Thom. 2. 2. *qu.* 64. *art.* 6. *ad* 3. Covar. *l.* *cit.* *cap.* 1. *n.* 3. Clar. *pact. crim.* §. *fin.* *qu.* 66. *n.* 2. Sayr. *clav. reg.* *l.* 12. *c.* 8. *n.* 13. Sanch. *l.* 6. *cons.* *c.* 1. *dub.* 17. *n.* 11. *et* 15. Azor. *p.* 1. *l.* 2. *c.* 17. *qu.* 8. Dicast. *l.* 2. *tr.* 1. *d.* 4. *dub.* *n.* 68. et alii ab his *cit.* Nituntur 1. textu *Deut.* 17. ibi : *in ore duorum, vel trium testium peribit, qui interficietur.* 2. *c.* *pastoralis* 28. §. *quia vero de offic. deleg.* ubi decisum extat, quod judex ordinarius debeat exequi sententiam delegati, *etsi sciat esse injustam*: ergo etiam ferre illam poterit, si is, in quem fertur per allegata probatus sit nocens. 3. Judex est persona publica, et ut persona publica judicat: ergo etiam secundum scientiam publicam, ita ut scientia privata ad officium judicis impertinenter se habeat, neque ab ipso sit attendenda. 4. si scientiam publicam, ex allegatis, et probatis acquisitam, sequi judices in judicando non deberent, occasio praeberetur judicibus, ut pecunia corrupti nollent reum, per juridicas probationes convinctum, condemnare; dicere enim possent, quod privata scientia noverint, eum certo innocentem esse. 5. non debet plus credi uni testi, quam duobus, vel pluribus : hoc fieret, si judex in judicando sequi deberet suam potius, quam aliorum testium scientiam, et assertionem. 6. potuit Deus judici dare potestatem, ut occidere, et condemnare etiam innocentem secundum allegata, et probata possit : et eam da-

tam eidem esse probat necessitas, ne facile judex suam unius opinionem communibus aliorum sententiis anteponeret, sicque judiciorum sinceritatem adverteret: ergo etc. 7. si judex condemnare talem non posset, ideo non posset, quia est innocens: atqui innocens non amplius est, qui testibus et aliis probationibus publicis convictus est; nam secundum scientiam publicam judicis nocens est: ergo etc.

30

Tertia sententia inter utramque priorem media distinguit, et in causis civilibus quidem, et criminalibus minoribus cum prima affirmat judicem posse ferre sententiam secundum allegata, et probata contra privatam suam scientiam; negat autem in causis criminalibus majoribus, ubi agitur de poena mortis, vel mutilationis, quo casu istius sententiae patroni volunt, judicem, si aliter declinare condemnationem innocentis nequeat, teneri potius cedere officio suo, quam sententiam in innocentem ferre. Ita Less. *l.* 2. *de j. et j. c.* 29. *a n.* 78. Laym. *l.* 2. *theol. tract.* 6. *c.* 2. *n.* 8. card. de Lug. *tom.* 2. *de just. d.* 37. *sect.* 4. *n.* 45. Haunold. *tom.* 1. *de j. et j. tr.* 2. *n.* 38. *et seq.* Pirhin. *hic. n.* 8. *et seq.* Reinffestuel *ibid. n.* 46. et alii ab ipsis *cit.* quibus subscribo.

Ratio primae partis est, quia resp. ex gravi causa propter bonum commune potest disponere de bonis externis subditorum, his ea auferendo, et transferendo ad alios: talis causa justa, et sufficiens videtur esse in nostro casu, ne ordo, aut forma judiciorum publicorum pervertatur, aut impediatur, quod facile fieri posset, si privatae scientiae praetextu judex aliter judicare posset, quam quomodo deberet secundum allegata, et probata: ergo etc. Neque hoc ullus civium merito aegre ferre potest, ac queri sibi injuriam esse factam a judice per talem sententiam, cum videat se ab illo juvari non posse, nec par esse, ut judex adigatur ad deserendum officium, quippe cum reip. pluris intersit bonos habere judices, quam tali casu subditorum bona defendi: praesertim cum probabile admodum sit, per hujusmodi sententiam materialiter injustam utpote quae falsa praesumptione nititur, dominium rei, in mulctam adjudicatae alteri, non amitti, sed jus recipiendi illam ab eo, cui adjudicata est, retineri a pristino possessore, ita ut si aliter recipere illam ab eo nequeat, occultae compensationi locus sit. *Excipitur*, si sint bona publica reip. ut officia, beneficia; nam de his ecclesia, vel resp. liberius disponere, quam de bonis privatorum potest: proinde quando aliquis per sententiam, legitimo juris ordine observato, istis privatur, etiam dominium illorum amisisse censebitur, ut aliis *cit.* advertit Less. *l. cit. n.* 48.

31

Partem secundam probant argumenta allata pro prima sententia, maxime 4. 5. *et* 6. conantur quidem respondere ad illa adversarii; sed responsiones illorum facilem patiuntur impugnationem. *Dicunt* 1. eo casu non innocentem, sed nocentem occidi; nam secundum allegata, et probata est publice nocens. *Sed contra est*, quia aliorum opinio, et calumniae non possunt aliquem nocentem ex innocente facere; alias etiam Susanna fuisset nocens, quam tamen scriptura innocentem vocat; *Dan.* 13.

Dicunt 2. hujusmodi caedem aut mutilationem innocentis tantum indirecte esse voluntariam, et per accidens sequi, quatenus judex directe intendit recte exercere judicium, et servare publicum judiciorum ordinem, cui indirecte, et per accidens conjuncta est occisio innocentis: atqui occisio innocentis indirecta, si fiat ex causa justa, culpa caret, ut patet in obsidione urbis, in qua emissis globis, saepe innocentes pro nocentibus feriuntur. *Sed negatur paritas*: occisio innocentum in obsidione urbis indirecta est, quia directio tormenti versus urbem obsessam, quae directe intenditur, est actus separatus, et distinctus ab occisione innocentis; cum e contra sententia condemnatoria ad mortem sit actus cum occisione innocentis moraliter saltem conjunctus, et ab ea inseparabilis, ut proinde non videam, quomodo non etiam ipsa directe intendatur.

Dicunt 3. quod occidere innocentem non sit ita intrinsece malum, ut non possit ex gravibus causis cohonestari; si enim ob bonum commune, ne perturbetur resp. et via injustitiis pandatur, magistratus verum dominum, quantumvis innocentem, potest privare bonis alioquin propriis, quare non etiam ob finem eundem vita? *Sed iterum negatur paritas*; nam in bona externa subditorum reip. competit dominium altum, in vitam vero, et membra hominis dominium soli DEO proprium est: est igitur causa, quare cum ita bonum reip. exigit, subditus innocens spoliari bonis externis possit, cum hoc sit effectus dominii alti reip. competentis; non vero est causa, quae licitam faciat directam occisionem innocentis, qui scitur talis esse, et certo.

32

Argumenta secundae sententiae non sunt ita efficacia, ut non ad illa competens solutio dari possit. *Ad* 1. ibi solum praecipitur, ne aliquis condemnetur, nisi duobus, vel tribus testibus convictus sit, non vero, ut condemnetur semper, quem duo, vel tres reum testantur, cum multa intervenire possint, propter quae duorum testium testimonium non sufficiat ad ferendam condemnationis sententiam. *Ad* 2. ibi solum agitur de poenis minoribus, quas dixi a judice secundum

allegata, et probata inferri etiam innocenti posse; agitur enim in eo textu de judice ecclesiastico, qui in causa sanguinis non cognoscit. Deinde esto, generaliter intelligendus sit, exponendus est de casu, quo sententia delegati non est injusta notorie; tunc enim judex ordinarius potest judicium suum delegato submittere, et credere, quod juste, et licite sibi executionem mandaverit. *Ad* 3. publica illa scientia judici tantum prodest ad ferendam sententiam tamdiu, quamdiu praesumere potest id, quod publice probatum est, esse verum; atqui hoc praesumere non potest amplius, quando privata scientia certo novit reum, qui publice probatus est esse nocens, innocentem esse: ergo etc. *Ad* 4. imprimis idem, vel majus periculum est in adversa sententia; posset enim judex subornare testes, ut dicerent reum esse, quem ipse oppressum vellet. Deinde hoc periculum non habet locum, quia in foro externo ipsi judici, dicenti reum publice convictum innocentem esse, non debet haberi fides, nisi id probet; sed potius puniendus est propter publicae justitiae ordinem, seu processum non servatum: unde non facile ei periculo se exponet, nisi propria conscientia urgeatur. *Ad* 5. non est contra rationem credere magis sibi ipsi, quam mille testibus, posito, quod quis non nudam fidem, sed certam scientiam habeat; nam haec praevalet mille testibus, qui solum fidem, non evidentiam rei faciunt. *Ad* 6. patet ex responsione *ad* 4. idem, vel majus subversionis judiciorum periculum esse in adversa sententia: unde donec hujus patroni probent, etiam in nostro casu concessam judici potestatem auferendi vitam homini, in possessione manebit praeceptum negativum *non occides*. *Ad* 7. qui per allegata probatus est nocens, solum talis est praesumptive, quae praesumptio contraria veritate tollitur.

TITULUS XXXIII.

De majoritate, et obedientia.

Inter ecclesiasticos judices, ut vidimus, diversi sunt gradus, pro quorum diversitate diversa est horum excellentia, et pro excellentia diversa debetur reverentia, et obedientia. Hinc merito ad calcem quartae hujus partis praesens subjicitur titulus, cujus rubrica bipartita cum sit, ideo etiam per duos §§. explicabitur.

§. I.

De majoritate.

SUMMARIUM

1 2 3 4 5 *Capita, quae majoritate tribuunt.*
6 *Quae abbatum praeeminentia?*
7 *Quae vicarii generalis?*
8 *Protonotariorum apostolicorum?*
9 *Ecclesiarum, et clericorum inter se?*
10 11 *Quis controversiarum in hac materia ortarum judex?*

1

Quaeritur 1. quid sit *majoritas*, et unde desumatur in clericis? Resp. *majoritas* in genere, ut Vallens. *hic. n.* 1. cum aliis explicat, est excellentia unius personae. In clericis variis modis potest contingere.

1. Et ante omnia attendenda est excellentia dignitatis. In hoc ordine primum in orbe christiano locum obtinet summus pontifex, et qui absolutam, et toto orbe diffusam potestatem habet, qua ceteras potestates omnes, et ipsum etiam imperatorem excellit. 2. proximo a pont. loco consistunt s. r. e. cardinales, ad quem dignitatis gradum, ut *tit.* 31. *n.* 12. dictum est, circa tempora Bonifacii VIII. et Clementis V. evecti sunt: et quidem merito; quia cum pont. gubernant universam romanam ecclesiam, et unum cum eo corpus constituunt. 3. cardinales subsequuntur patriarchae, et primates; hos archiepiscopi; istos episcopi, aliique praelati: et demum ceteri clerici.

2

Inter eos, qui dignitate sunt pares, attendenda est praerogativa ordinis *can. fin. dist.* 17. *can. a subdiacono* 5. *dist.* 93. *cap. statuimus* 15. *h. tit.* Et hinc primum inter cardinales locum obtinent cardinales episcopi, secundum cardinales presbyteri, ac demum cardinales diaconi. Idem de jure dicendum foret de canonicis ecclesiarum cathedralium, et collegiatarum. *De jure*, inquam; nam de consuetudine vel per particularia locorum statuta hodie passim prius recepti canonici, etsi posterius receptis inferiores sint ordine, istos tamen praecedunt loco, iisque praeferuntur in consequendis praebendis.

3

Siqui dignitate, et ordine plures sunt, de jure (nam in praxi parum hoc observatur) attendi deberet ad dignitatem, vel praecedentiam ordinantis, aut certum gradum conferentis. Hinc 1. qui a summo pont. e. g. ordinatus est sacerdos, praeferendus est reliquis sacerdotibus ordinatis ab episcopo, *c. per tuas* 7. *h. tit.* ut in ordinato exhibeatur honor, et reverentia ordinati. 2. Similiter episcopi, et praelati exempti in synodo provinciali praecedunt episcopos, et praelatos non exemptos; *arg. c. ut apostolicae* 6. *de privil. in* 6. ubi dicitur, quod abbates exempti, dum sunt in synodo, uti possint mytra pretiosiore, quam non exempti. 3. Eadem ex ratione receptus in canonicum authoritate papae in assecutione praebendae anteferendus est recepto ab alio inferiore, licet iste sit prius receptus; *capit. hi qui* 12. *de praeb. in* 6.

4

4 Si cetera omnia paria sint, majoritatem, seu praeeminentiam dabit antiquitas, sive prioritas temporis, ita ut is, qui prius ordinatus, aut institutus est in ecclesia, ceteros post ipsum ordinatos, vel institutos in sessione, processionibus, suffragio, subscriptione, sigilli appositioue; et aliis ejusmodi praerogativis praecedat, ut habetur *c. cum certum* 1. *h. tit*. et docet magister usus. Et sufficit, quantumvis in possessione capienda uno tantum die, hora, vel momento praecesserit, ut aliis *cit.* advertit P. Vviestner *hic. n.* 11.

5

Denique praecedentiam tribuit privilegium. Sic inter cardinales episcopos primus eminet hostiensis; quia ipsius est papam consecrare, et imperatorem inungere. Sic inter patriarchas alexandrinus praecedit antiochenum, et utrumque, quamvis posterior tempore, constantinopolitanus *ex decreto concil. constant.* 1. *can.* 5.

6

Quaeritur 2. quis in dioecesibus post episcopum honoratiorem locum obtineat? Non conveniunt DD. aliqui enim hunc tribuunt vi-

cario generali episcopi ; alii abbatibus , et praepositis habentibus conventum, vel collegium, cui cum jurisdictione ordinaria praesint, alii canonicis cathedralibus , et rursum alii protonotariis apostolicis. Hinc plura exurgunt dubia.

7

Dub. 1. quem locum dignitatis obtineant abbates , et praelati regulares comparatione canonicorum ecclesiae cathedralis ? Resp. adhibendam distinctionem , qua utuntur Felin. *in c. meminimus* 13. *de accus. n.* 6. dec. *conf.* 162. *col.* 1. abb. *in c.* 12. *de praescript. n.* 2. Tamb. *de jure abb. d.* 25. *qu.* 2. *a n.* 9. Vviestner *hic n.* 23. et cum his dicendum , si canonici cathedrales collegialiter incedant , praecedentiam ipsos habere prae abbatibus ; secus , si incedant singuli, ita ut ecclesiam cathedralem non repraesentent.

Ratio 1. *partis* est ; quia tunc repraesentant ecclesiam cathedralem : unde sicut ista dignior est abbatiali, et quacunque alia ecclesia inferiore , ita etiam ejus canonici , dum eam repraesentant , prae aliis omnibus honorandi erunt.

Ratio 2. *partis*; quia abbatialis dignitas omnibus aliis inferioribus episcopali major a jure habetur; *can. si quis deinceps* 12. *caus.* 16. *qu.* 7. Excipitur, nisi consuetudine contrarium obtineat ; nam consuetudo in his omnibus attendenda est : et sic alicubi prae abbatibus honoratiorem locum sibi vindicant praepositus , et decanus cathedralis ecclesiae , ut bene notat P. Vviestner *l. cit. n.* 24.

8

Dub. 2. quam praeminentiam habeat vicarius generalis episcopi , vel capituli sede vacante ? Resp. iterum distinguendo inter eam, quam habet de jure , et eam , quam habet de consuetudine.

De jure sede plena primum locum post episcopum obtinet; sede vacante locum istum cedit praeposito, decano vel alteri , qui primam in ecclesia cathedrali ab episcopali dignitatem obtinet ; praecedit autem canonicos ceteros. Ita Felin. *in rub. h. tit. n.* 10. Tusch. *pract. V. vicarius concil.* 482. *n.* 21. Sbrozz. *de vicar. episcop. l.* 2. *qu.* 25. *n.* 20. Barbos. *de offic. episc. alleg.* 54. *n.* 167. Ratio est , quia vicarius generalis sede plena repraesentat episcopum , sede vacante capitulum : igitur merito praeeminentiam utriusque obtinet : atqui capituli vacantis personam substinent non singula ejusdem non congregati membra , sed ille tantum , qui praecipuam dignitatem obtinet : ergo sufficit , si huic locum honoratiorem cedat vicarius.

Aliud dicendum *de consuetudine;* hac enim in non paucis, praesertim Germaniae nostrae ecclesiis introductum est , ut vicarius generalis supra canonicos ecclesiae cathedralis praeeminentiam nullam

habeat: sed si canonicus est, ordine quidem suo, qui eundem ut canonicum tangit, incedit; si vero non sit de canonicorum numero, in ecclesia, processionibus, et aliis congressibus canonicos ecclesiae cathedralis sequitur.

9

Dub. 3. quem locum dignitatis obtineant protonotarii apostolici? Resp. inter hos distinguendum esse; sunt enim duplicis generis, et aliqui quidem *participantes* dicuntur, alii *non participantes*.

Priores olim, teste Jacobat. *ar.* 5. *n.* 4. ante archiepiscopos, et episcopos, nunc post illos proximum dignitatis locum obtinent. In antiqua ecclesia septem duntaxat erant, per septem urbis regiones divisi, ut SS. Martyrum gesta perquirerent, et conscriberent. Hodie ad expediendas in curia romana ecclesiarum, et monasteriorum bullas sunt deputati. Sixtus V. *bulla* incipit *romanus pontifex* numerum illorum ad 12. auxit, et alia *bulla* incipit *laudabilis* diversis privilegiis eos honoravit, ut privilegio creandi doctores, et notarios publicos, legitimandi spurios etc.

Posteriores, seu *non participantes*, sive, ut etiam vocantur, *honorarii*, et titulares tantis praerogativis non gaudent; praeferuntur tamen clericis inferioribus praelaturam, vel dignitatem non habentibus: conceditur quoque ipsis facultas deferendi aliquem habitum praelatorum, gestandi rochetum, et mantelletum tam nigri coloris quam violacei, utendi pileo super insignibus suis gentilitiis, et censentur etiam in aliqua dignitate, ita ut causae papales iis delegari possint. Videatur Barbosa *jur. eccl. l.* 1. *c.* 23. *a n.* 7. Engl. *hic n.* 57. *et seq.* Vviestner *n.* 26.

10

Dub. 4. quis ordo sit dignitatis inter ecclesias, et harum clericos inferiores episcopo? Resp. In his sequentia sunt advertenda.

1. Ecclesia cathedralis praecedit ceteras: et propterea etiam canonici illius praecedunt clericos aliarum ecclesiarum: inter ipsos autem canonicos cathedrales de jure post episcopum primus est archidiaconus, huic vero proximus archipresbyter: *de jure*, inquam, nam de consuetudine, quae ubique est observanda, in multis ecclesiis aliud tenet. In Germania nostra passim primum post episcopum locum obtinet praepositus, tum decanus, et post istos archidiaconus, et ceteri canonici, fere ordine antiquitatis servato.

2. Post canonicos cathedrales immediate, et eodem fere ordine sequuntur canonici collegiatarum ecclesiarum: quos excipiunt rectores curati, plebani, et ecclesiarum parochialium presbyteri, cum reliquo clero saeculari.

3. Post clerum saecularem sequitur clerus regularis : inter hos primum dignitatis locum obtinent canonici, et clerici regulares; tum monachi , ac denique mendicantes. Si plures familiae ejusdem ordinis existant in eadem urbe , praeminentiam habent , quorum fundatio , sive introductio antiquior est.

11

Quaeritur 3. ad quem pertineat compositio , et decisio controversiarum , quae inter personas , conventus , et alias communitates ecclesiasticas , aut etiam laicorum confraternitates in ipsis funerum deductionibus , et publicis processionibus nonnunquam de praecedentia oriuntur ? Resp. cum distinctione : vel enim super hujusmodi controversia processus judicialis instituitur , vel solum facienda est amicabilis compositio.

Si hoc secundum , compositionem istam facere ad episcopum spectat , etiamsi personae , aut comunitas exemptae sunt, ex decreto tridentin. *sess.* 25. *c.* 13. *de regular.* Ratio est, quia ejusmodi deductiones , et processiones sunt actiones spirituales , et ad finem supernaturalem ex sua institutione ordinatae , de actionibus autem spiritualibus cognoscere , et pronuntiare , et ut cum christiani populi aedificatione , debito modo , et ordine , sine tumultu, et scandalo peregantur , cavere , non saecularis, sed ecclesiasticae potestatis est; *can. bene* 1. *dist.* 96. *c. decernimus* 2. *de judic.*

12

Si primum contingat ; et inter hujusmodi personas , vel communitates orta controversia instituto processu deducatur in judicium, iterum distinguendum est , an agatur judicio petitorio , de ipso jure praecedendi , an vero tantum possessorio de quasi possessione retinenda , vel recuperanda. *Si prius* , iterum cognitio , et decisio causae ad judicem ecclesiasticum spectat ; quia propositae deductiones , et processiones , easque instituendi modus, et ordo , ut supra dictum , est aliquid spirituale , vel saltem huic annexum, aut praeparatorium ad illud. *Si posterius*, et eo judicio conveniatur persona , aut communitas saecularis , nec admisceatur aliqua quaestio juris , vel praecise sistatur in quaestione facti, eo casu cognoscere, et pronuntiare de ejusmodi controversia potest etiam judex saecularis , et ratio est , quia tum cognitio solum versatur circa aliquid temporale , nim. circa actus , quibus praecedentiae quasi possessio acquiritur , retinetur , turbatur vel amittitur : Igitur non apparet , cur ejusmodi possessorio judicio reus laicus conveniri nequeat coram judice saeculari.

§. II.

De obedientia, et reverentia, quae majoribus a minoribus praestari debet.

SUMMARIUM

13 *Obedientiae debitum.*
14 *Quibus debeatur; et a quibus?*
15 *Quomodo promittenda episcopo?*
16 *An major possit minori subjici?*
17 *Quomodo componenda sit controversia orta inter clericos de superioritate, et subjectione?*
18 *Poenae non obedientium.*

13

Ex majoritate, praesertim jurisdictionis, sequitur *obedientia*, quam majoribus praestare minores debent: Haec juxta Host. et DD. in tribus consistit. 1. Ut ei, cui debetur, exhibeatur reverentia. 2. ut justa ejus mandata recipiantur, et observentur. 3. ut ei in judicio pareatur, nisi subditus ab hoc per interpositam appellationem vel recusationem absolvatur, vel ei controversia ab ipso superiore moveatur.

14

Quaeritur 1. quibus debeatur obedientia? et a quibus? Resp. 1. Obedientia debetur *summo pontifici* ab universa ecclesia, et omnibus Christi fidelibus, ita ut neque personae, aut munerum dignitas quemquam ab obligatione ista excipiat; nam principes, reges, atque imperatores pontificis, tanquam supremi omnium fidelium patris, et pastoris, jurisdictioni subsunt quoad spiritualia, sive ea, quae ad cultum divinum, et animarum salutem spectant, ut patet *ex c. siquis* 2. *c. omnes* 4. *et c. solitae* 6. *h. tit.* et colligitur ex generalibus Christi verbis *pasce oves meas*; *Joan.* 21. *v.* 17. quibus B. Petro, ejusque successoribus pastoralem curam, et fidelium regimen sine distinctione commisit.

2. Debetur *episcopo* a dioecesanis sibi subditis, in iis omnibus, quae ad curam animarum pertinent. Neque refert, etiamsi sint imperatores, reges, aut principes; nam *omnes principes terrae, et celeros homines episcopis obedire B. Petrus praecipiebat*, ut dicitur *c. omnes cit.* Quodsi princeps, aut rex in provincia, aut regno suo plures episcopatus habeat, episcopus ejus loci, seu civitatis, in qua princeps, vel rex sedem principalem fixit, et ordinarie residet, ipsius quoque ordinarius erit.

3. Debetur *cardinalibus* a cappellanis, presbyteris et aliis clericis sibi ratione ecclesiae, cujus titulum habent, subjectis, ut statuitur *c. his quae* 11. *h. tit.* Ratio est, quia cardinales romanae ecclesiae, etsi presbyteri, vel diaconi tantum sint, ordinariam, et quasi episcopalem jurisdictionem obtinent in ecclesias sui tituli, et cons. etiam in parochias, et capellas pleno jure ecclesiae titulari subjectas, et in clericos earum: qui proinde in iis omnibus, in quibus dioecesani episcopis, obedire iisdem debent.

4. Debentur *praelatis*, *et superioribus regularibus* a religiosis sibi subjectis in iis omnibus, quae ad officium illorum spectant; idque ratione voti obedientiae, quo propria voluntate se spoliarunt.

5. Debetur *abbatissis*, *et superioribus monialium* a monialibus, et clericis, si quos habent, ratione ecclesiarum sibi unitarum subjectis: et licet ipsa abbatissa istas, vel istos censurare non possit, utpote clavium ecclesiae incapax, potest tamen implorare officium superioris, ut ipse eas vel eos, etiam per censuras, ad obedientiam compellat, ut habetur *c. dilecta* 12. *h. tit.*

6. Denique debetur *cuicunque superiori legitimo*, non tantum, cum justa praecipit, quod certum, sed etiam cum dubium; 'quia in dubio debet praesumi pro superiore, qui est in possessione imperandi, et praecipiendi; Engl. *hic num.* 66.

15

Quaeritur 2. quomodo clerici episcopo subjecti promittere eidem obedientiam debeant? Resp. cum distinctione inter clericos curatos et inter eos, qui nec curam, nec administrationem habent.

Priores juxta consuetudinem ecclesiae tempore investiturae tenentur juramentum obedientiae praestare episcopo, ut cum aliis notat Pirh. *hic n.* 19.

Posteriores, seu *simplices* clerici satisfaciunt, si promissionem obedientiae praestent verbaliter, aut manualiter: quod adeo verum est, ut si scriptam, aut juratam a tali clerico petat episcopus, eidem injuriam faciat juxta *c. legebatur* 3. *h. tit.* quia excedit limites officii sui; in iis autem, in quibus limites officii sui excedit superior, subditus ad obtemperandum non obligatur.

Excipitur, nisi ejusmodi clericus inobediens, rebellis, et contumax fuerit, vel de inobedientia suspectus; talis enim ad juramentum obedientiae praelato suo praestandum compelli potest, prout sumitur ex *c. cum in ecclesiis* 10. *h. tit.*

Proceditque hoc etiam de regularibus; nam etiam hos, si obedire alio modo nolint, praelati eorum excommunicatione, aliisque censuris ad obedientiam cogere, et ad illam jurandam compellere

possunt; gloss. *in c.* 10. *cit. V. excommunicationis.* Abb. *in c.* 3. *cit. prope finem.* Pirh. *hic n.* 20. *et* 21.

16

Quaeritur 3. an minor, seu inferior possit exercere jurisdictionem, ac potestatem in majorem, vel superiorem, et hic subjici minori? Resp. Si minor sit subditus superioris, in hunc exercere jurisdictionem non potest, nisi hic sponte se illi subjiciat. Ita habetur *c. cum inferior* 16. *h. tit.* et additur ibi ratio; quia *inferior regulariter solvere nequit superiorem, vel ligare, sed superior inferiorem: et satis absonum videtur, ut filius potestatem habeat in in parentem.*

Dixi autem 1. *nisi superior se sponte illi subjiciat*; nam si hoc faciat in casibus a jure permissis, minor solvere, et ligare superiorem potest, quippe qui se illi subjiciendo sit minor. Exemplum est in summo pont., qui etsi superiorem non recognoscat, se subjicere tamen in foro poenitentiae potest confessario suo.

Dixi 2. *si minor sit subditus*; nam si extraneus episcopus delinquat in territorio abbatis, vel praelati exempti, potest ab hoc puniri; *arg. l. praesens* 3. junct. gloss. *V. privatus est de offic. praesid.* ubi dicitur, quod praeses provinciae in alieno territorio censeatur privatus: et ratio est, quia tali casu majoritas se habet per accidens. Excipiuntur causae majores; quia hae sedi apostolicae reservantur; *c. inter corporalia* 2. *de translat. episc.*

17

Quaeritur 4. quomodo componenda sit controversia orta inter clericos de superioritate unius, et subjectione alterius? Resp. Ad ejusmodi compositionem faciendam vocandi sunt illi, quorum interest. Patet *ex c. fin. h-tit.* ubi cum orta esset controversia inter archiepiscopos burdigalensem, et bituricensem, quis eorum debeat esse primas, Gregorius IX. judicibus a se delegatis praecepit, ut compositionem facerent, sed super hac praelatorum burdigalensis provinciae tunc praesentium, nec non cathedralium collegiorum ejusdem; ex eltera vero parte bituricensis capituli consensum requirerent, eoque habito, provisionem illam publicarent.

Proceditque hoc universum in quacunque causa ardua, quae concernit totam provinciam. Ratio est, quia omnium interest; ergo etiam omnium requiretur consensus. Non est autem necesse, ut personaliter compareant singuli; quia hoc sine detrimento cultus divini vix posset contingere: sed sufficit, si capitula interessata procuratorem mittant, qui interesse observet, ne illis praejudicetur.

18

Quaeritur 3. quae sint poenae jure canonico decretae in eos, qui sunt inobedientes suis superioribus, seu praelatis ecclesiasticis, eorumque statutis? Resp. Duplex jure statuta est poena: una pro iis, qui decretis, seu statutis episcoporum, aliorumque praelatorum, seu superiorum ecclesiasticorum per contumaciam non obtemperant; altera pro illis, qui non obediunt constitutionibus canonicis. *Ili* inobedientiae notam, seu quodammodo infamiam incurrunt, prout *ex cap. illud* 5. *h. tit.* notat. Host. Abb. Pirh. qui *n.* 28. addit infamiam istam talem esse, quae sublato peccato, ex quo provenit, per poenitentiam tollitur.

Priores excommunicari debent, prout habetur *c. siquis* 2. *h. tit.* et notat Host. *ibid. V. abjiciatur*, Abb. *n.* 4. Pirh. *n.* 27. Haec autem poena excommunicationis non est infligenda, nisi propter inobedientiam, quae sit vel secundum se gravis culpa, vel propter adjunctas circumstantias, cui insuper contumacia accedat, ut communiter tradunt DD.

PARS V.

Praeliminaria judiciorum ecclesiasticorum.

Inter ea, quae ad officium judicis, de quo *part. praec.* pertinent, est cognoscere de causis in judicium deductis, et lites super his ortas dirimere. Unde necessarium erat, explicato judicis officio, ad judicium ipsum, ejusque processum descendere: quod antequam fiat, his ultimis libri istius titulis *judiciorum praeliminaria* ponuntur. Reduci haec possunt ad tria capita. *Primum* ad modum spectat, an scilicet partes cum, vel sine strepitu judiciali per pacta, conventiones, transactiones etc. litem inter se ortam velint componere. *Secundum* personas continet, quibus litigantes juvantur, quales sunt advocati, procuratores, syndici. *Tertium* ipsos litigantes concernit, dum nonnuliis illorum concedit restitutionem in integrum, et sic idoneos ad agendum contra adversae partis exceptiones efficit; omnibus vero libertatem indulget, an coram judice, an vero coram arbitris prosequi jus suum velint.

TITULUS XXXIV.

De treuga, et pace.

Objectum *treugae*, et *pacis* idem est, videlicet *bellum*, quod *treuga* ad tempus sopit, *pax* vero tollit ex integro. Ut natura utriusque cognoscatur, aliqua de *bello* praemittenda,

§. I.

De bello.

SUMMARIUM

1 *Natura, et divisio belli.*
2 3 4 *Honestas.*
5 *Conditiones requisitæ.*
6 *Quando licitum illud sit principi, aut statui inferiori?*
7 *Quæ causæ bellorum justæ.*
8 *An ab hoc cessandum, competente satisfactione præstita?*
9 *Quid in eo liceat?*
10 *An etiam insidiæ, et dolosæ circumventiones?*
11 *An innocentum cædes et spoliatio?*
12 *An occidere liceat prœlio victos, aut bello captos?*

1

Quaeritur 1. quid, et quotuplex *bellum* sit? Resp. *bellum*, si Prisciano credimus, sic dictum est per antiphrasin, quod minime bellum, jucundumque sit. Alii cum Festo a belluis illud derivant, quia belluarum est mutuo se laniatu conficere. Definitur ex sensu s. Thom. 2. 2. *qu.* 42. *art.* 1. quod sit discordia principum, vel rerump. vim, et arma sibi mutuo inferentium. Ad substantiam illius pertinet, ut geratur inter principes, vel resp. Nam si oriatur discordia inter principem, et remp. sibi subjectam, *rebellio* est; si inter cives, et remp. *seditio*; si inter privatos, *duellum,* vel *rixa*. Est autem duplex bellum, nempe defensivum, et offensivum. *Defensivum*, ut illum describit Laym *l.* 2. *tr.* 3. *n.* 12. *n.* 3. est quo vis, et injuria illata, vel inferenda repellitur; *offensivum*, seu, ut alii vocant *aggressivum*, quo damnum, aut injuria illata reparatur, aut vindicatur.

2

Quaeritur 2. an licitum sit bellum? Resp. Dubium esse non potest *de bello defensivo*; nam hoc ad defensionem pertinet, jure natura-

li cuivis concessam. De *bello offensivo* priscorum, et nostri etiam temporis haereticorum quondam error fuit, illicitum illud esse. Argumenta illorum fuere 1. quia videtur prohibitum in scriptura *Isaiae* 2. *v.* 4. ubi de lege gratiae propheta, *conflabunt* inquit, *gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces; non levabit gens contra gentem gladium, et non exercebuntur ultra ad praelium etc.* cui similia habentur *Mich.* 4. *v.* 3. 2. quia repugnat doctrinae Christi, qua jubemur non resistere malo, sed percutienti unam maxillam praebere et alteram; *Matth.* 5. *v.* 39. ex quo capite reprehensus est Petrus, gladium educens adversus servum pontificis, cum minitatione, quod omnes, qui gladium acceperint, gladio sint perituri. *Matth.* 26. *v.* 25. 3. quia causa est coedis multorum innocentium, direptionis reip. devastationis templorum, et peccatorum plurimorum 4. quia contrarium est praecepto dilectionis inimicorum 5. quia illud gerendo videmur resistere voluntati divinae, immittenti ad punitionem peccatorum mala, quae bello intendimus vindicare.

3

Sed dicendum licitum esse bellum, etiam offensivum, si conditiones *n. seq.* ponendae serventur, est dogma fidei, unanimi consensu receptum a pp. et doctoribus orthodoxis. *Probatur* 1. quia talia bella ab Abrahamo, Moyse, Josue, Gedeone, Davide, Machabaeis, aliisque eximiis sanctis in veteri testamento suscepta sunt, Deo non solum non improbante, sed etiam jubente, ut ex ss. litteris constat: et hinc cum in nova lege reprobata non sint, etiam in hac manebunt licita. 2. Christi praecursor, cum milites ad ipsum accederent, quaerentes, quomodo divinum judicium, et condemnationem possent effugere, non jussit eos bellum deserere, et arma ponere, sed solummodo neminem concutere, et calumniam non inferre; *Luc.* 3. *v.* 14. 3. Christus laudavit fidem centurionis, desertionem militiae non imperavit; *Matth.* 8. *v.* 10. imperasset autem, si bellum esset illicitum 4. tale bellum quandoque necessarium est ad reparanda damna accepta, ad res ablatas recuperandas, ad vindicandam injuriam, et promerita poena plectendos hostes, qui si impunitatem sperare improbitati suae possent, pro libidine auderent quidlibet.

4

Argumenta in contrarium frivola sunt. *Ad* 1. ibi praedicitur pax summa quae erat Christo nascente; bella vero non prohibentur. *Ad* 2. consilium est percutienti maxillam etiam praebere alteram, et non semper; nam nec Christus servo principis sacerdotum percutiendi alteram praebuit. Quod additur de s Petro, intelligendum est de vindicta propria auctoritate suscepta. *Ad* 3. mala illa ex bello justo nascuntur per accidens, et majora essent, si bellum non move-

retur. *Ad* 4. praeceptum dilectionis solum obligat, ne velis malum inferre inimicis, quatenus malum est; non vero ne illis inferas, quatenus id ipsis, et reip. bonum est. *Ad* 5. etiam pestis, paupertas, infamatio, Dei poenae sunt, contra quas tamen non est illicitum de remediis sibi prospicere.

5

Quaeritur 3. quae conditiones requirantur, ut bellum sit licitum? Resp. Tres maxime a DD. statuuntur? 1. *Legitima authoritas*, nam bellum offensivum suscipiendi jus residet in solo principe, vel rep. superiorem in temporalibus non recognoscente, ut cum s. Thom. 2. 2. *qu.* 40. *art.* 1. advertunt DD. ceteri: et ratio est, quia susceptio belli offensivi est actus justitiae vindicativae, quae in principe solum, vel alio simili magistratu supremo principaliter residet; p. Vviestner *hic n.* 5. 2. *causa justa;* nam sine hac bellum susceptum injuria est, et latrocinium. Debetque de hac constare legitime saltem principi suscepturo bellum, licet non sit necessarium, ut de illa constet militibus subditis; nam hi praesumere possunt principem suum sine causa justa bellum non movere, ut communis notat, et docuit s. Augustinus relatus *can. quid culpatur* 4. *caus.* 23. *qu.* 1. 3. *recta intentio*, ut scilicet causa justa poscente, decernatur bellum intuitu boni communis: et hinc non statim inferendum est parti adversae, sed prius ab hac petenda satisfactio competens, quae si offeratur, acceptari debebit, et bellum omitti; quia, ut sumitur ex s. August. *epist.* 207. *ad Bonifacium comitem*, bellum est necessitatis, non voluntatis; haec autem necessitas cessat, quando offertur, et praestatur satisfactio competens.

6

Dub. 1. an etiam principi, et statui inferiori licita sit susceptio belli adversus extraneos? Resp. affirmative: et hoc in triplici casu. 1. ex consensu, etiam tacito, et rationabiliter praesumpto principis, eique similis magistratus supremi: praesumi autem hic poterit, cum necessitas magna urget, et indemnitati talis principis, vel status inferioris non satis consultum foret, nisi pro injuria illata statim arma corriperentur adversus hostem, qui hujusmodi injuriam intulit; Molin. *tr.* 2. *D.* 100. *n.* 12. Pal. *tr.* 6. *D.* 5. *p.* 2. *n.* 5. 2. si princeps supremus, requisitus a principe, vel statu inferiore, hujus salutem negligeret, et injuriam, vel damnum datum vindicare non vellet; hoc enim casu inferior princeps, vel status non tantum adversus injuriantem, sed etiam adversus principem superiorem injuriantis, nolentem sibi jus dicere, bellum movere posset; Palao *l. cit. n.* 3. Vviestner *hic n.* 5. 3. Si ejusmodi principi, aut statui inferiori jus belli extraneis hostibus inferendi privilegio,

vel legitima praescriptione esset quaesitum; quia ratione consuetudinis censetur ex voluntate sui principis movere; Molin. *l. cit. n.* 9. Pal. *n.* 4. Vviest. *l. cit.* et apud hos alii.

7

Dub. 2. quae sit causa justa inferendi bellum? Resp. Generalis unica est belli offensivi, nempe *accepti injuria*, eaque gravis, et magni momenti. Particulares complures recenset Laym. *l.* 2. *tr.* 3. *c.* 12. *n.* 6. 1. ut si subditi rebelles ad obedientiam redigantur. 2. ut recuperetur provincia, aut civitas principi, aut reip. alicui jure debita, quam recuperare boni publici multum intersit. 3. ut vindicetur gravis contumelia illata principi, vel reip. 4. ut ultio sumatur de gente, vel principe, qui hosti injustum bellum gerenti auxilium praebet. 5. ut repellantur ii, qui injuste prohibent, ne nocentes puniantur, quos puniri reip. multum interest. 6. ut animadvertatur in eos, qui violarunt foedus cum principe, vel reip. initum. 7. ut impetrentur ea, quae jure gentium permissa sunt, et per injuriam denegantur. 8. ut sociis auxilium justum afferatur. 9. ut defendatur evangelium, et vera fides adversus blasphemos, et verae religionis hostes, aliosque similes. Omnium istorum exempla habentur in scriptura, ut erudite ostendit Layman *l. cit.*

8

Dub. 3. an a prosecutione belli cessandum sit, quando, eo jam coepto, competens satisfactio offertur a parte adversa? Negat Cajetan. *in summ. V. bellum,* cum quibusdam aliis, et probabile id censet Sà *V. bellum n.* 9. Fundatur, quia pars adversa hoc ipso, quod satisfactionem, ante bellum inchoatum petitam, negaverit praestare, se constituit extra statutum satisfaciendi, et posuit in statu satisfaciendi per justitiae vindicativae execuiionem; ac proinde in potestate aggressoris est, executionem istam, postquam inchoata est, satisfactione acceptata, perficere.

Sed melius tenetur affirmativa, quam etiam tenet Molin. *tr.* 2. *de j. et j. D.* 103. *n.* 18. *et seqq.* Layman *l.* 2. *tr.* 3. *c.* 12. *n.* 7. Palao *tr.* 6. *D.* 5. *p.* 3. *n.* 4. et plures alii ab his *citt.* Ratio est, quia bellum non voluntatis, sed necessitatis est; haec autem cessat, competente satisfactione oblata, et exhibita; ergo etc.

Dixi *competente*: ut talis sit, necesse est 1. ut pars satisfactionem offerens praestet non solum id, quod armis juste vindicatur, et petitur, sed etiam damna a se illata resarciat. 2. ut refundat expensas in belli apparatum factas, et compenset labores, ac molestias, quas pars laesa in belli prosecutione passa est. 3. Si aliqui ex parte illa, contra quam bellum geritur, forent morte digni, ut hos offerat parti laesae ad supplicium. 4. Si ita pars laesa petat,

ut eidem pars offerens satisfactionem praestet omnia, quae illi imposterum necessaria sunt, ut secure vivat, et pacem obtineat.

Argumentum ab adversa parte allatum procedit casu, quo ista praestari nequeunt: unde cum plerumque praestari illa in ipso conflictu, et belli congressu fere sit impossibile, plerumque negativa sententia habebit locum, et pars laesa satisfactionem oblatam, tanquam incompetentem, poterit recusare.

9

Quaeritur 4. quaenam in bello juste suscepto liceant? Resp. In hoc licent principi, et hujus jussu ipsius ducibus, et militibus ea omnia, quae ad finem belli consequendum necessaria, aut valde convenientia sunt; adeoque permissum est adversae partis duces, et milites capere, et occidere, hostiles terras, et bona occupare, vastare agros, exarmare cives, diruere arces, propugnacula construere etc. Ita Molin. *tr.* 2. *cit. D.* 117. *in princ.* Layman *l. cit. n.* 9. Pal. *p.* 4. *n.* 2. Ratio est, quia ubi finis est licitus, etiam media ad illum finem obtinendum necessaria, et valde convenientia permissa sunt.

Dixi *quae necessaria, aut valde convenientia sunt*; nam ex hoc capite plura in bello, etiam juste suscepto, illicita sunt. Et in specie quidem

1. Usus amulethorum, et praesidiorum magicorum, quibus v. g. pugnantium corpora impenetrabilia redduntur; quia necessarium, aut conveniens esse medium illud non potest, quod intrinsece malum est.

2. Venenatio armorum, annonae, fontium, quia bella virium robore, armis, consilio, non veneficiis patranda sunt; Puteus *de re militar. l.* 8. *qu.* 9.

3. Expoliatio ecclesiarum, aliorumque locorum sacrorum, vel religiosorum, et bonorum ad ea, vel personas ecclesiasticas pertinentium, prout sumitur *ex c. fin. h. tit.* et ratio est, quia ecclesiastici constituunt partem reip. distinctam a statu saeculari, ac proinde hujus culpam non debent luere; Pal. *tract.* 6. *D.* 5. *p.* 4. *num.* 18. et ab eo *citt.*.

4. Spoliatio peregrinorum, devotionis causa loca sacra obeuntium, mercatorum, ruricolarum etc. *c. fin. cit.* et merito; nam ut Livius *Hist. l.* 28. ait, *jure belli in armatos, pugnantesque utendum est*, quales non sunt peregrini, mercatores etc.

5. Privatio libertatis; nam etsi a bello captis pecunia pro lytro possit exigi, in servitutem tamen, si christiani sint, non possunt redigi, cum illa inter istos generali, et multorum saeculorum consuetudine sublata sit.

6. Violatio treugae, de qua infra *n.* 15. *et seq.*

10

Dub. 1. an licitae sint in bello insidiae, et dolosae hostium circumventiones? Ratio dubitandi est, quia fas non est hostem decipere mendacio: atqui dolosae circumventiones mendacio similes sunt: ergo etc.

Verum hoc non obstante, dicendum, ejusmodi insidias, et dolosas hostium circumventiones, si ad comparandam victoriam conferant, esse licitas bellum justum gerenti. Ita communis cum s. Thom. 2. 2. *qu.* 40. *art.* 3. *in corp.* citante pro se s. Augustinum *l.* 83. *qq. qu.* 10. ubi, *cum justum*, inquit, *quis bellum susceperit utrum aperta pugna, an insidiis vincat, nihil ad justitiam interest.* Exempla complura dantur in s. scriptura; sic enim Josue divino jussu civitatem Hai insidiis circumventam expugnavit *Jos.* 8. *a v.* 2. sic Judith, obtruncato per dolum Holoferne, liberavit Bethuliam etc. *Judith. c.* 11. *et seqq.* Ratio est manifesta; nam si licet hostes occidere ut victoria obtineatur, quanto magis permittere, ut decipiantur?

Ad rationem dubitandi allatam dicendum cum s. Thom. *l. cit.* dupliciter aliquem posse falli ex facto, vel dicto alterius: uno modo dicendo falsum, vel non servando promissum; et hoc etiam in bello illicitum est: altero modo dicendo, vel faciendo aliquid, quod in sensu e nobis intento falsitatem non contineat, hostes tamen accepturi sunt in sensu falso: et hoc licitum est, cum non mendacium, sed potius occultatio sit veritatis, quam revelare hosti non teneor.

11

Dub. 2. utrum liceat innocentes occidere, vel eos bonis suis spoliare in bello justo? Videtur posse authoritate scripturae *Jos.* 6. *v.* 21. et 1. *reg.* 15. *v.* 3. ubi incolae, nullo discrimine inter sontes, et insontes, interfecti sunt.

Sed dicendum per se neutrum esse licitum, per accidens autem, et quando hoc ad finem belli, et victoriam comparandam necessarium esset, licitum esse utrumque, direptionem quidem bonorum directe, vitae autem ademptionem indirecte tantum. Ita Molin. *D.* 119. *et* 121. *in princ.* Laym. *l.* 2. *tr.* 3. *c.* 12. *n.* 11. *et* 12. Palao *tract.* 6. *D.* 5. *p.* 4. *n.* 7. *et* 17. aliique ab his *citt.*

Ratio primae partis est, quia ejusmodi nocumenta, quae fiunt in bello, tantum licita sunt, quando necessaria, aut valde convenientia sunt ad consequendum belli finem, ut dictum est *num.* 9. atqui directa occisio innocentis nunquam potest esse necessaria, vel conveniens, cum sit intrinsece mala; spoliatio vero illorum tantum tunc, quando bonum publicum illud exigit: ergo etc.

Ratio secundae partis quoad direptionem bonorum, et alias innocentium vexationes in bonis externis est, quia ejusmodi direptio aliquando potest esse necessaria ad victoriam consequendam, et debilitandum hostem, ut si iste vires suas, et robur ex bonis illorum sumeret; nam tali casu, ut aliis *citt.* monet Palao *n.* 18. etiam ecclesia, ejusque bona diripi, comburi, et devastari posset: ubi autem permissus est finis, etiam permissa sunt media necessaria, vel admodum conducentia ad illum finem, si non sint ex natura sua illicita: ergo etc.

Quoad occisionem innocentem indirectam constat exinde, quia eo casu occisio per se non intenditur, et cons. nec imputari ad culpam potest, ubi id, ex quo occisio illorum per accidens sequitur, ad belli finem est necessarium. Casus ejusmodi est, cum machinis bellicis in obsidione urbis moenia impetuntur, aut turris dejicitur; hoc enim jure facit hostis obsidens, licet praevidere possit, plures innocentes horum ruina opprimendos.

Ad rationem dubitandi dico: id factum ex voluntate, et mandato DEI, qui vitae omnium, necisque dominus est.

12

Dub. 3. utrum liceat interficere hostes bello captos, aut praelio victos? Resp. Cum distinctione, an nocentes sint, h. e. rei criminis morte digni, an vero praesumi possint excusabiles, aut ob ignorantiam, aut ob dubium de belli justitia. *Si hoc secundum*, parta victoria nefas est quemquam eorum occidere, quia tunc nulla praecessisset culpa, propter quam essent morte digni. *Si primum*, ex se fas est eos occidere; quia qui bellum justum intulit, tunc subit rationem judicis ad hostes puniendos: igitur sicut quicunque judex in sua rep. licet, quantum est ex se, interficit male factorem sibi subditum, quem morte dignum comperit, ita, quantum est ex se, fas erit interficere ex hostibus, quotquot morte dignos invenerit; Mol. *d.* 122. *n.* 3. *et* 5. Pal. *qu.* 4. *cit. n.* 5. et alii ab his *cit.*

Dixi ex se; nam duplex addenda est limitatio. *Prima* est, nisi sub conditione, ne interficiantur, aut alia non injusta se dediderint; tunc enim servanda illis esset, si fuerit acceptata; Molin. *n.* 7. Pal. *l. cit. Secunda*, si omnes, aut valde multi nocentes sint; nam etsi justitiae rigore spectato, interfici possent omnes, charitas tamen, et lenitas christiana tali casu detrahendum aliquid rigori suadet: et hinc sufficiet, si authores, et nocentiores tollantur e medio; Molin. *n.* 4. Pal. *n.* 6. Vviestner *n.* 21. *hic.*

§. II.

De treuga.

SUMMARIUM

13 *Treugae definitio*
14 *Divisio.*
15 *Obligatio.*
16 *Bellum gerere licet diebus festis?*
17 *Nodi, quibus solvitur treuga.*

13

Quaeritur 1. quid sit *treuga*? Resp. *Treuga* est securitas personis, et rebus ad tempus praestita, discordia (ut generice cum communi eam describit gloss. *in c.* 1. *V. treugas h. tit.*) vel (ut alii magis specifice) bello nondum finito; treuga enim proprie inducias in bello datas significat, ne intra illud tempus belligerantes se invicem armis lacessant, germanice *an oder stitl. ſſandt der Maffen.* Differt a pace, quia pax discordiae imponit finem, treuga solum inducias, easque vel breviores, vel longiores. Si breviores, proprie *treuga* est; si longiores *induciae*, ut notàt Vallens *hic n.* 1. ex glos. Sed haec nominis quaestio est. Rei distinctio est in treugas late, et stricte acceptas. *Latae acceptae* denotant quascunque inducias; *stricte*, et ut hoc praesertim *titulo* sumuntur, illas potissimum includunt inducias, quibus mitigabantur incommoda bellorum privatorum; quae a saeculo undecimo per Galliam, et Longobardiam grassabantur; cum enim ea aetate in dictis, aliisque provinciis injurias sibi allatas quisque ulcisceretur ferro, Alexander III. in lateranensi concilio, repressurus, quem extinguere non valebat, nefarium istum bellandi ardorem, inducias, et armorum feriationes certis anni temporibus statuit, imposita temeritati transgredientium excommunicationis ab episcopo infligendae poena, ut constat *ex c. treugas* 1. *h. tit.*

14

Quaeritur 2. quotuplex sit treuga? Resp. Duplex est, alia *legalis*, seu potius *canonica*, quia lege, vel canone constituta est; alia *conventionalis*, quia conventione, sive mutuo partium consensu definitur a quo proinde legem, formam, et modum accipit, ut alii contractus; *c. contractus* 85. *de r. j. in* 6. *et l. depositum* 1. §. *si conveniat* 6. *ff. depositi.* Prior subdividitur in perpetuam, et temporalem. *Perpetua* dicitur, quod sine dierum discrimine concedatur:

hanc habent clerici, religiosi, ruricolae, et aliae personae relatae *c. fin. h. tit. temporalem* habent ceterae personae, et res quaecunque ad sacratiora anni tempora, et dies. Tempora haec enumerantur *c. treugas* 1. *h. tit.* et sunt ab adventu Domini usque ad octavam Epiphaniae, a septuagesima usque ad octavam Paschae, et reliquis anni hebdomadis omnibus ab occasu solis feriae 4. usque ad solis ortum feriae 2. idque propter mysteria his diebus peracta, jovis quidem ob mysterium ascensionis Domini, et coenae ultimae cum discipulis institutae; veneris propter passionem ejusdem; sabbati quia ea die SS. Corpus ejusdem jacuit in sepulcro; dominica propter illius resurrectionem, ut cum aliis notat Host. *in sum. hic n.* 5. Abb. *in c.* 1. *cit. n.* 1. Laym. *ibid. n.* 1. ubi cum aliis notat, his armorum feriis per diuturnam consuetudinem jam dudum derogatum fuisse. Superest ergo de treugis conventionalibus, et de his.

15

Quaeritur 3. an treugae conventionales servandae sint? Ratio dubitandi sumitur *ex n.* 10. *supra*, ubi dictum est, licitum esse hostes dolo, sive solertia, et stratagematis fallere. Verum ex hoc nihil probatur; nam ibi dicta intelligi debent de dolo bono, et laudabili, quem approbat *l. hoc edicto* 1. §. *non fuit* 3. *ff. de dol. mal.* talis autem dolus bonus non est violatio treugae conventae; quia repugnat juri gentium, ad quod treugae semel constitutae pertinent *can. jus gentium* 9. *dist.* 1. imo aequitati naturali, quod imperat fidem datam etiam hosti servandam; *can. noli* 3. *caus.* 23. *q.* 1. Rationem dat Ulpianus *l. hujus* 1. *ff. de pact.* quia nihil *tam congruum fidei humanae, quam ea, quae inter eos placuerunt servari.*

Quare tempore induciarum capta non fiunt capientium, nec capti servi, neque opus est captis jure postliminii; *l. postliminium* 19. §. *induciae* 1. *ff. de captiv. et postlim. revers.* et ratio est, quia non jure belli capta sunt. Quodsi tamen hostis conventionem, et treugam violasset prior, etiam altera pars ab obligatione servandi illam liberata foret juxta tritum illud, *frangendi fidem fides frangatur eidem.* Proceditque hoc, etsi juramento sit confirmata; nam ut Molin *d.* 111. *n.* 2. notat, pactum semper habet tacitam illam conditionem *modò tu illi stes.* Similiter servanda non esset conventio, si contineret iniquitatem; quia *juramentum vinculum iniquitatis esse non potest.*

16

Quaeritur 4. an liceat bellum gerere diebus festis? Ratio dubitandi est 1. quia die festo non licet quemquam afficere supplicio ultimo; *c. fin. de feriis:* atqui non minus repugnat sanctitati festi bellum gerere, cum utrobique profundatur humanus sanguis: ergo etc. 2. ludos militares, ut torneamenta, et hastiludia non licet exer-

cere diebus festis, quae tamen ludicra sunt; ergo multo magis prohibita erit seria armorum tractatio in bello.

Sed dicendum, justi belli prosecutionem tam offensivam, quam defensivam adversus hostes licitam esse etiam diebus dominicis, et festis; Molin. *tr.* 2. *d.* 111. *n.* 5. cum communi, et constat de defensiva *ex* 1. *Mach.* 2. *v.* 41. De utraque probatur ratione; nam si his diebus laborare permissum est pro salute corporali unius hominis, exemplo medici aegro parantis pharmacum; imo etiam piscari, si magna speretur captura; *c. licet* 3. *de feriis*; cur non etiam pro salute periclitantis Reip. bellum gerere, et collatis signis cum hoste confligere, si affulgeat spes victoriae, qua illa a vastatione, et interitu vindicetur, et pristinae felicitati restituatur?

Argumenta opposita non urgent. *Ad* 1. negatur paritas; quia executio sententiae plerumque sine periculo ultra ferias differri potest, non potest ita differri praelium, cujus dilatio saepe vincendi occasionem aufert, et reip. cladem affert. *Ad* 2. Torniamenta vel periculosa sunt, vel innoxia: si hoc secundum, licita sunt etiam diebus festis; Molin. *l. cit. n.* 7. Si primum, quocunque tempore illicita sunt: cons. paritas inter haec, et bellum instituta nimium probat.

17

Quaeritur 5. quando treuga solvatur? Resp. *treugae canonicae* tamdiu durant per se loquendo, quamdiu stat ratio, ob quam sunt datae: adeoque rustici securitate gaudent, quamdiu vacant agriculturae; mercatores, quamdiu exercent mercimonia; peregrini, quamdiu peregrinantur; legati, quamdiu in legatione sunt; clerici et monachi, quamdiu regulariter vivunt, et ecclesiis serviunt; Pirh. *hic n.* 6.

Treugae conventionales solvuntur ex triplici capite, 1. si cesset conditio; defectùs enim conditionis omnem contractum reddit irritum; *arg. l. siquis* 37. *ff. de contr. empt.* 2. si tempus sit elapsum: et hoc quidem non, ut alias in civilibus plerumque, de die in diem, sed de momento in momentum est numerandum; Kon. *hic n.* 6. 3. si ab alterutra parte treuga fuerit violata, ut dictum est *n.* 15.

§. III.

De pace.

SUMMARIUM

18 *An superior subditos possit cogere ad pacem, et transactionem faciendam?*
19 *Quibus casibus cogere illos possit?*
20 *An remittere damna subditis illata?*
21 *Quis ista compensare debeat?*

Haec, ut *n.* 13. dictum est, opponitur treugae; quia controversiam omnino finit. Hinc dicitur finis belli; *non enim*, ut S. Augustinus *can. noli* 3. *caus.* 23. *qu.* 1. loquitur. *pax quaeritur, ut bellum excitetur; sed bellum geritur, ut pax acquiratur.*

18

Quaeritur 1. an judex, sive superior ecclesiasticus, vel saecularis possit subditos, aut partes litigantes cogere ad pacem, et transactionem faciendam? Resp. cum distinctione; vel enim publica sunt dissidia, seu bella inter cives, et populos subjectos; vel tantum privati inter se litigant, et judicio contendunt.

Si primum, princeps, seu magistratus potest praecipere partibus inter se litigantibus, ut pacem, seu compositionem faciant *l. congruit* 13. *ff. de offic. praesid.* et *novell.* 17. *c.* 2. Bartol. *in l. cit. n.* 4. Abb. *in c.* 1. *h. tit. in. princ.*

Longe magis potest cogere ad treugam, seu inducias faciendas; nam qui efficere potest totum, etiam partem potest: est autem treuga quasi pars factae pacis; quia est pax ad tempus: ergo etc.

Si secundum, et privati tantum inter se litigent, superior, sive judex eos ordinarie ad concordiam et transactionem faciendam non potest cogere; *Novell.* 124. *c. ult.* Felin. *in princ. n.* 1. *h. tit.* Zoes. *ibid. n.* 2. quia judex non potest jus, quod habet, alicui tollere, vel interdicere.

Dixi autem *ordinarie*; nam casus aliqui excipiuntur. Hinc ulterius

19

Quaeritur 2. in quibus casibus judex, seu superior cogere litigantes ad concordiam, et compositionem faciendam possit? Resp. Tres casus communiter excipiunt DD. 1. si exinde bellum publicum,

aut alia reip. turbatio timeatur; *arg. l. congruit* 13. *ff. de offic. praesid.* Felin. *in c.* 1. *h. tit. n.* 5. *fallent.* 4. *et* 5.

2. Si causa sit valde intricata, et lis diu duraverit, nec spes sit controversiam brevi finiendam. Proceditque hoc non tantum, quando causa est criminalis super qua transigi potest, sed etiam, quando civilis; Felin. *l. cit. fallent.* 3. Laym. *in c.* 1. *cit. n.* 2. *except.* 2.

3. Si causa sit talis, quae principis liberae dispositioni subjecta sit, ut sunt causae beneficiariae respectu papae; Felin. *l. cit. fallent.* 2. Laym. *except.* 3. Pirh. *hic n.* 8. qui tamen *tit. de pact. n.* 20. recte advertit, summum pont. raro hac potestate uti, et tum solum, quando lis aliter expediri nequit, vel alia causa necessitatis urget.

20

Quaeritur 3. an princeps in pacis tractatu pro illa consequenda damna subditis tempore belli illata remittere, aut etiam quaedam illorum bona hosti dimittere sine ipsorum consensu possit? Negant Host. Bart. et alii *in c. quanto* 18. *de jurejurand.*

Affirmant Mynsing. *cent.* 4. *obs.* 9. Gaill. *l.* 2. *obs.* 57. *n.* 1. Engl. *hic n.* 12. Konig. *n.* 8. et communior DD. id posse principem, si pax aliter obtineri nequeat, et reip. intersit eam iniri. Ratio est; quia princeps jus habet in bona subditorum, quoties id publica utilitas vel necessitas exposcit, cui privata postponitur; *auth. his, quae c. communia de legat.* atqui talis est pax; redundat enim in utilitatem etiam privatorum: ergo etc.

Excipiuntur damna illata ecclesiis; cum enim de harum bonis disponere nequeat princeps laicus, etiam damna ipsis illata remittere sine superiorum ecclesiasticorum consensu nequit; Engl. *l. cit. n.* 13.

21

Quaeritur 4. an, a quo compensari damna bello privatis illata debeant? Resp. cum distinctione; nam si bellum est justum, resarciri debent ex bonis hostis, si aliqua sint; quia hic fuit causa injusta damnorum: si vero nulla illa sint, aut non sufficientia, resarciri debent, vel a principe, vel a communitate, cujus gratia pax est inita, quia aequitas naturalis suadet, ut qui commodum pacis sentiunt, onus quoque propterea impositum proportionaliter sustineant.

At si injustum sit bellum, et id princeps inchoarit contra, vel praeter voluntatem subditorum, tenetur ille solus ex propriis bonis damna subditorum resarcire, eo quod sine justa, et publica causa non possit subditos privare bonis suis, quippe quae jurisdictione tantum, non dominio possidet, ut praeter alios notat Konig. *hic n.* 8.

TITULUS XXXV.

De pactis.

Tractationi de treuga, et pace tractatio de pactis subjicitur; pactis enim treuga, et pax firmatur. Usus pactorum est tam orta lite, ut sopiatur, quam nondum orta, ut impediatur: idque ad parcendum expensis, quae in litem processu instituto, vel ulterius producto faciendae essent.

§. I.

De pacti natura, varietate, et obligatione.

SUMMARIUM

1 *Pacti definitio, et differentia.*
2 *Divisio.*
3 *Modi, quibus vestiuntur pacta nuda.*
4 *Obligatio pollicitationis nondum acceptatae.*
5 *Taciturnitas promissarii ad promissionem sibi praesenti factam non est sufficiens signum consensus.*
6 7 *Vis promissionis acceptatae.*

1

Quaeritur 1. quid sit *pactum*? Resp. *pacti* nomen dupliciter solet accipi, specifice, et generice.

Specifice acceptum significat conventionem, quae fit super re certa, et gratuito, i. e. animo donandi, ut notat Vallens. *hic* §. 1. *n.* 4. et eatenus distinguitur a contractu contrarie, quod discrimen insinuat Paulus JCtus *l. doli* 19. *ff. de novation.* ibi *contractibus, et pactionibus.*

Generice sumptum conventiones plane omnes, ac proinde etiam reciprocas, et contractus includit, et definitur ab Ulpiano *l. hujus* 1. §. *et est* 2. *ff. h. tit.* quod sit *duorum, pluriumve in idem placitum consensus*, subintellige; *de dando aliquo, vel faciendo*, ut cum gloss. *ibid. V. in idem* notat P. Vviestner *hic. n.* 2. Ita accipitur in praesenti titulo, et differt

1. *A contractu proprie, et stricte accepto,* quia hic eas duntaxat conventiones comprehendit, quae *synallagma sunt*, h. e. ul-

tro, citroque obligationem pariunt, ut sunt emptio venditio, locatio conductio, societas etc. *l. Labeo* 19. *ff. de V. S.* et *ibi* gloss. *V. ultro citroque.*

A transactione; quia haec illas tantum conventiones complectitur, quae de re dubia, et controversa, aliquo dato, retento, remisso, vel permisso, ineuntur; *l. transactio* 38. *c. de transaction.*

3. *A pollicitatione*, seu *simplici promissione, et nondum acceptata*: quia ista tantum unius, nempe solius offerentis, pactum autem duorum, vel plurium consensu, et conventione perficitur; *l. hujus cit.* et *l. pactum* 3. *ff. de pollicit.*

4. *A testamento, codicillo*, omnique alia *ultima voluntate*; quia etiam haec unius, sc. testatoris defuncti voluntate constant.

A judicio, et sententia consiliariorum, et doctorum in idem conspirantium; quia licet etiam haec sit duorum, vel plurium in idem placitum consensus, non tamen est de datione, aut facto aliquo alteri ab altero praestando, ita ut ex consentientium intentione in eorum uno agendi, aut recipiendi jus, in altero praestandi obligatio oriatur, sicut tamen ex pacto oritur.

2

Quaeritur 2. quotuplex sit pactum hactenus declaratum? Resp. plures esse istius divisiones. Praecipuae sunt 1. in *publicum*, et *privatum*. Istud ob utilitatem privatam, illud ob publicam reip. initur, atque contrahitur, uti sunt foedera, pax, induciae: hinc etiam iniri debent per eum, penes quem suprema potestas est; *l. conventionum* 5. *ff. h. tit.*

2. In promissorium, et liberatorium. *Promissorium* est, quo paciscentes ad aliquid dandum, vel faciendum obligantur. *Liberatorium*, quod liberationem ab obligatione inducit.

3. In expressum, et tacitum. *Expressum* est, quod paciscentium consensu, vel verbo, epistola, vel alio modo declarato initur; *tacitum*, quod eorundem consensu, ex aliquo illorum facto praesumpto, elicitur: cujus exemplum est, si debitori chirographum reddidi; videor enim cum illo convenisse, ne petam; *l. Labeo* 2. §. *et ideo* 1. *ff. h. tit.*

4. Et praecipue in pactum nudum, et legitimum. *Pactum nudum*, seu simplex est, quod in nudis placiti finibus stat; *l. si tibi* 27. *c. de locat. et conduct.* sive quod solo paciscentium consensu, et naturali aequitate nititur, ita ut neque proprium nomen certi contractus sortiatur, neque praeter conventionem aliam habeat causam, formam vel solemnitatem, a qua firmitatem accipiat ad efficaciter obligandum, et actionem de jure producendam. *Pactum legitimum*, vel, ut vulgo appellari solet, *vestitum* est, quod ultra simplicem conventionem

partium, transit in proprium nomen certi contractus, v. g. emptionis venditionis, locationis conductionis etc. vel certe aliud adminiculum habet, ratione cujus efficacem obligationem, et actionem parit. Ita interp. *in cap.* 1. *h. tit. et l. juris gentium* 7. *ff. eod.*

3

Quaeritur 3. quot modis pacta nuda vestiantur? Resp. Octo praecipue modi a DD. enumerantur.

1. Si transeat in contractum specificum, in genere suo perfectum, v. g. emptionem, locationem, commodatum etc. *l. juris gentium cit.* §. *quae pariunt* 1.

2. Si ex alterutra parte sit secuta traditio rei, vel impletio promissionis; tunc enim is, qui implevit, potest agere contra alterum, ut vel promissionem ex sua etiam parte impleat vel sibi restituat, quod accepit; Molin. *tract.* 2. *de J. et J. d.* 255. *n.* 4.

3. Si pacto nudo accedat stipulatio, v. g. si uno interrogante *promittis, te mihi pro equo daturum duos boves*, alter respondeat *promitto*; *l. ex placito* 3. *c. de rer. permut.* et ratio est, quia eo ipso sortiretur rationem contractus nominati: Molin. *l. cit. n.* 4.

4. Si in continenti adjungatur pactum simplex ad aliud pactum legitimum, e. g. si is, qui domum suam locavit alteri, in continenti, seu antequam divertat ad alia, cum eo paciscatur de adjacente agro colendo; Molin. *n.* 2. *et* 5.

5. Si pactum fiat in judicio; quia in judicio quasi contrahitur *l. licet* 3. §. *idem* 11. *ff. de pecul.* ex quasi contractu autem oritur obligatio, et actio; *inst. in princ. de oblig. quae ex quas. contract.* Pirhing. *hic. n.* 5. *in fin.*

6. Si super hujusmodi pacto, vel promissione instrumentum publicum confectum sit a notario, aut simplex scriptura extet manu promittentis subscripta, et obsignata; Abbas *in c.* 1. *h. tit. n.* 4. Molina *n.* 3. *cit.*

7. Si ejusmodi pacto adjiciatur juramentum: Covar. *in c. quamvis* 1. *de pact. in* 6. *p.* 2. §. 4. 15. *et* 16. Molin. *d.* 156. *n.* 4. Layman. *lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 2. *n.* 2. *fin.* Pirhing. *hic l. cit.*

8. Denique si tale pactum legis assistentiam, et privilegium ab illa speciale habeat, ut oriatur ex ea actio civilis: qualia sunt maxime quatuor, videlicet pacta sponsalitia, promissio dotis acceptata, simplex donatio, vel promissio de donando, et pactum, quo quis promittit solutionem debiti alieni, vel proprii alia die, aut loco: Molin. *d.* 255. *in* 7. *et tribus seq.* Pirhing. *l. cit.* Vviestner *n.* 11. *hic.* cum aliis.

4

Quaeritur 4. an pollicitatio, sive nuda, et non acceptata promissio obligationem, saltem naturalem, et in foro conscientiae pa-

riat, an contra pro libitu sit revocabilis? Videtur revocari non posse a paritate cum votis, quae semel edita revocari nequeunt. Verum non est paritas, et disparitas liquet; Deus enim statim, ac votum emissum est, si illud de meliori bono sit, etiamsi sola mente conceptum sit, acceptare censetur; contra homo promissionem sibi factam, antequam ipsi sufficienter manifestetur, acceptare non potest, nec acceptare censetur, priusquam hoc aliquo signo externo declaret.

Quare dicendum, regulariter pollicitationem, antequam acceptetur, nullam, etiam naturalem, obligationem inducere, sed revocari pro libitu promittentis posse. Ita Clar. §. *donatio qu.* 12. *n.* 2. Covar. *in c. quamvis cit. p.* 2. §. 4. *n.* 25. Molin. *d.* 263. *art.* 1. et teste P. Vviestner *hic n.* 13. plerique alicujus nominis DD. Ratio est, quia ut ex promissione quis alteri obligetur, seclusa speciali dispositione legis, necessarius est mutuus consensus utriusque; *l. hujus* 1. §. *conventionis* 3. *ff. h. tit.* atqui consensus mutuus tamdiu deficit, quamdiu promissio non est acceptata a promissario; ergo etc.

Dixi autem *regulariter*; *excipitur enim* 1. si pollicitatio facta sit civitati, seu reip. ob causam, v. g. in gratitudinem pro honore ab ea accepto, vel accipiendo, in reparationem aedificii terrae motu, incendio, aut alia ruina destructi, pro opere promovendo quod jam coeptum ab illa est; nam ex tali pollicitatione ex parte promittentis statim oritur obligatio, etiam civilis, et in foro externo, etiamsi nondum sit acceptata *l. si pollicitus* 1. *in princ. l. pactum* 3. §. *si-quis* 1. *et l. propter* 4. *ff. de pollicit.* ex speciali dispositione juris, ab bonum publicum antecedenter quodammodo acceptantis promissionem ita civitati, vel reip. factam.

Excipiunt 2. *alii*, si sit facta ecclesiae, vel alteri causae piae ex ratione; quia censetur facta principaliter ipsi Deo, qui statim eandem acceptat. Sed etsi omnino servanda sit haec exceptio, quando constat pollicitationem principaliter factam ob honorem Dei, et Deo, imo ita factam plerumque praesumi debeat; universaliter tamen exceptio ista locum non habet, nisi pollicitatio ecclesiae facta confirmata sit juramento: et ratio est, quia omnis promissio ex natura sua est respectiva, ita ut vim absolute obligandi non habeat, nisi dependenter ex alterius consensu; igitur cum aliquid speciale quoad hoc in favorem ecclesiae non reperiatur statutum, idem dicendum erit de pollicitatione facta ipsi, aut alteri piae causae. Vide Sylv. *V. pollicitatio*, Less. *l.* 2. *de j. et j. c.* 18. *n.* 37. *et seq.* Pirhing. *hic n.* 2. Vviestner *n.* 12.

5

Quaeritur 5. an promissio praesenti, et tacenti facta eo ipso censeatur tacite acceptata, et cons. intervenire tacitum pactum, quo

promittens obligetur? Ita quidem existimant Bartol. Jason, et alii Fachin. *l.* 3. *contr. c.* 64. et videtur istud suaderi 1. quia in favorabilibus tacens habetur pro consentiente; *reg.* 43. *in* 6. 2. quia *c. qualiter* 3. *h. tit.* promissa adimpleri jubentur: quod necessum non foret, si manerent in terminis pollicitationis nudae, et tacitum pactum non intercederet.

Sed tenenda est negativa sententia, quam etiam defendit Fachin. *l. cit.* Konig. *hic. n.* 9. et alii ab his *cit.* Ratio est, quia alias inter praesentes nulla daretur pollicitatio nuda; vel enim is, cui promissio facta est, statim dissentit, vel non: si primum, pollicitatio dissensu tollitur; si secundum, jam non pollicitatio foret, sed pactum. *Conf. ex l. stipulatio* 1. §. *si stipulanti* 4. *ff. de V. O.* ubi dicitur: *si stipulanti mihi* 10. *tu* 20. *respondeas, non esse contractam obligationem, nisi in* 10. esset autem contracta obligatio, saltem naturalis, ad alios decem, cons. ad 20. integros, si tacita acceptatio, et pactum subesset semper, quando aliquid promittitur praesenti, et tacenti; ergo etc.

Neque urgent admodum argumenta opposita. *Ad* 1. regula citata tantum procedit, quando factum aliquod, vel alia circumstantia aut conjectura intervenit, unde consensus sufficienter possit colligi; hoc si non fiat, tacere est quasi medium inter affirmare, et negare, consentire, et dissentire per *reg.* 44. *in* 6. ubi is, qui tacet, nec fateri, nec negare dicitur, adeoque adhuc deliberare praesumitur. *Ad* 2. ibi jus canonicum non tribuit novam efficaciam promissis, sed jam alias ex naturali obligatione competentem confirmat; atqui naturalis obligatio ex pacto tantum et consensu duorum, non vero ex nuda unius promissione oritur; ergo etc.

6

Quaeritur 6. quam vim habeat pactum, sive promissio acceptata? *Certum est* 1. quod hujusmodi pacta, vel promissiones, etiam nudae, postquam acceptatae sunt, inducant obligationem praestandi id, quod promissum est, saltem naturalem, et in conscientia, nisi jure sint irrita. Est indubitata TT. et JCtorum sententia. Sumitur *ex l. hujus* 1. *in princ. ff. h. tit.* ubi electi de pactis observandis, *aequitas* dicitur esse *naturalis; et l. in his* 5. §. *imperator* 2. *ff. de solut.* ubi dicitur ex hujusmodi pactis ipsas etiam *usuras deberi.* Ratio est, quia ex communi doctrina consensus verbis expressus, et acceptatus, si de re licita initus, et jure irritatus non sit, ad inducendam obligationem naturalem sufficit; talis consensus enim in pactis, quamvis nudis, intervenit; ergo etc.

Certum est 2. pacta, quae nec dolo, nec contra leges inita sunt, inducere exceptionem adversus paciscentem; *l. juris gentium* 7.

§. *sed cum* 4. *ff. h. tit.* et quod ex tali pacto solutum est, non posse repeti; *l. ex quibus* 51. *et l. siquid dominus* 64. *ff. de condict. indebit.* Sequitur ex dictis; nam post acceptationem id, quod promissum est, ex justitia debetur promissario: cons. per traditionem acquiri ejusdem dominium, et quidem irrevocabiliter, cum dolus, aut alius defectus non intervenerit, ut ponitur.

Certum est 3. ejusmodi pacta, nisi privilegio, aut alio adminiculo munita sint, de jure civili actionem non producere, ut constat ex §. *sed cum cit. l. divisionis* 45. *ff. h. tit. l. legem* 10. *l. cum proponas* 21. *l. si certis* 28. *c. eod.* et passim alibi. Ratio est, quia sicut facile, et quotidie hujusmodi pacta ineuntur, ita etiam violantur: unde si adversus contravenientes daretur actio, necesse foret, multitudine litium tribunalia opprimi cum damno, et pernicie reip.

7

Dubium, et celebris apud DD. est quaestio, utrum pacta nuda actionem non saltem producant de jure canonico. Affirmant Abb. *in c.* 1. *h. tit. n.* 5. Felin. *ibid. n.* 5. Molin. *tr.* 2. *d.* 257. *n.* 2. Less. *l.* 2. *c.* 18. *n.* 55. Vallen. *hic.* §. 2. *n.* 5. Pirhing. *ibid. n.* 36. aliique complures magni nominis DD. quorum sententiam confirmat consuetudo optima juris interpres. Fundatur 1. *c. Antigonus* 1. *h. tit.* ubi cum Optantius ex pacto (non distinguendo inter nudum, et legitimum) conventus esset, concilii carthaginensis PP. omnes pronuntiarunt pro Antigono; nam omnium vox fuit, *pax servetur, pacta custodiantur*; atqui vox *conventus* actionem denotat; ergo etc. 2. *c. qualiter* 3. *eod.* ubi Gregorius M. *studiose agendum*, inquit, *ut ea*, *quae promittuntur, opere compleantur.* 3. *ratione* quia ss. canones conscientiis intendunt consulere; *c. novit* 13. *de jud. et c. fin. de praescript* non autem satis consulerent, si solum praeciperent pactorum hujusmodi observantiam, nisi etiam actionem adversus contravenientem indulgerent, quippe cum haec sit efficax medium ad eorum observantiam obtinendam: ergo etc.

Sed his non obstantibus, dicendum, ex pacto nudo, praescindendo a contraria consuetudine, etiam de jure canonico actionem non produci. Ita Salicet; *in l.* 10. *C. de pact. q.* 7. Alciat. *l.* 5. *Paradox c.* 3. Fachin; 3. *l.* 2. *contr. c.* 100. Connanus; *l.* 5. *comment. c.* 3. Palao; *tr.* 32. *D.* 1. *p.* 3. *n.* 9. Haunold; *tom.* 3. *de J. et J. tr.* 8. *n.* 42. Gonzal; *in c.* 1. *h. tit. n.* 8. Zoes; *ff. eod. n.* 6. Konig; *hic n.* 54. Vviestner *n.* 18. et alii plures. Ratio est, quia a jure civili non est facile recedendum, nisi manifesta decisio canonica in contrarium habeatur; *c. intelleximus* 1. *et c. seq. de nov. oper. nunt.* atqui nullus extat canon, quo ex nudo pacto actio

concedatur eo casu, quo negatur jure civili: ergo etc. *Conf.* quia ss. canones non minus, ac leges civiles, abhorrent a litium, et controversiarum frequentia: et hinc adversus laedentem infra dimidium justi pretii, licet graviter peccet, et pretii defectum supplere teneatur in conscientia, actionem tamen cum jure civili negant; *c. cum dilecti* 3. *et c. cum causa* 6. *de empt. et vendit.* ubi haec tantum conceditur laesis ultra dimidium.

In contrarium allata solutionem non incongruam patiuntur. *Ad* 1. ibi sermo est de pacto non nudo, sed legitimo, unde textus verba, quamvis generalia, juxta subjectam materiam, et casum propositum explicanda sunt: deinde in casu dicti *cap.* adversus optantium non fuit proposita actio, sed facta denunciatio injuriae manifestae, et patrum concilii officium ab Antigono imploratum. *Ad* 2. *l. juris gentium* 7. §. 7. *ff. h. tit.* etiam praetor dicit *pacta servabo*: et tamen liquet, nec jure praetorio ex pacto nudo actionem concedi. *Ad* 3. ut pacta custodiantur, et eorum violatione peccata non continuentur, satis cavetur per denunciationem canonicam, vel implorationem officii judicis.

§. II.

De personis, quae pacisci possunt, vel non possunt.

SUMMARIUM

8 *Pacisci prohibentur aliqui natura.*
9 *Alii canone,*
10 *Alii lege: inter hos praecipue est filiusfam.*
11 *Requisita, ut iste pacisci possit.*
12 *Non obligatur ex mutuo, exceptis certis casibus, vi S. C. macedoniani.*
13 *Quo defenditur etiam in conscientia.*
14 *Nisi pecuniam mutuatam adhuc habeat, vel inde factus sit locupletior.*
15 *Aut mutuantem excuset tolerabilis ignorantia juris.*
16 *An filiusf. renuntiare possit exceptioni S. C. macedoniani.*

8

Regulae generalis instar est, pacisci omnes posse, qui specialiter non prohibentur; quia de genere permissorum est. Prohibentur autem aliqui natura, alii lege, alii canone. Hinc.

Quaeritur 1. quinam prohibeantur natura, ut pacisci non possint? Resp. qui vel consentire non possunt, vel si consentire possunt, consensum, ut percipi possit, vel, si consentire possunt, consensum, ut percipi possit, verbi, aut aliis signis exterius sufficienter explicare nequeunt.

Tales sunt 1. Infantes, quibus tenella aetas usum rationis denegat; *l. obligationes* 1. §. *hinc proximus* 13. *ff. de O. et A.*

2. Amentes, et mente capti, vel furiosi extra dilucida intervalla; §. *furiosus* 8. *Inst. de inut. stipul. et l. cit.* §. *furiosum* 12. quia non intelligunt, quid agant.

3. Ebrii, ebrietate, ut ajunt theologica, seu tali, quae omnimodam mentis alienationem inducit; quia a Seneca recte insanis comparantur.

4. Surdi, et muti simul, si consensum exprimere signis sufficienter nequeant; alias si istud possint, stipulationis quidem incapaces erunt; §. *mutum* 7. *Inst. de inutil. stipul.* pacisci tamen, et contrahere non prohibentur; *l. in quibuscumque* 48. *ff. dc O. et A.*

9

Quaeritur 2. quinam pacisci prohibeantur canone, sive jure ecclesiastico? Resp. Hoc jure pacisci prohibentur de rebus ecclesiasticis, quibus prohibita est alienatio earumdem sine consensu superioris, sive praelati, aut capituli, ut patet ex *tit. de reb. ecclesiae non alien.* Host. *in summ. hic num.* 4. Pirh. *num.* 7. Vviestner *num.* 38.

Tales sunt 1. praelati, et administratores ecclesiarum, et monasteriorum: nam de bonis istorum immobilibus, et mobilibus pretiosis sine juris solemnitatibus pacisci nequeunt; quia sine his alienare illa non possunt, ut ex instituto examinabitur; *lib.* 3. *tit.* 13. *per totum.*

2. Religiosus; quia *velle*, *et nolle* proprium *non habet*, ut dicitur *c. religiosus* 2. *de testam. in* 6. Ex quo sequitur, ipsum, si paciscatur, vel contrahat circa rem temporalem absque licentia superioris sui, invalide pacisci, et contrahere, ita ut ex tali pacto, vel contractu ne quidem naturaliter obligetur, ut bene notat Palao *tr.* 16. *D.* 3. *p.* 15. *n.* 3. ubi dat rationem, quia religiosus, obstante voto paupertatis, absque superioris consensu, nec dare, nec recipere potest, et cons. etiam se obligare non potest ad sic dandum, vel recipiendum, obligatio enim ad aliquid dari non potest, quod sine peccato impleri nequit.

Excipiendus tamen est triplex casus, quo pacisci religiosus potest.

1. Si paciscatur ex facultate superioris expressa, vel tacita; nam hoc si fiat, ex ejusmodi pacto, vel contractu obligabitur tam civiliter, quam naturaliter, ut aliis *citt.* advertit Pal. *loc. cit.*

num. 1. Ratio est, quia in tali pacto, vel contractu, utpote legitima authoritate inito, concurrunt omnia requisita ad naturalem, et civilem obligationem: quod adeo verum est, ut nec superior, qui facultatem concessit, nec ejus successor dictum contractum irritare, vel obligationem cessare possit; quia per tale pactum jam est alteri jus quaesitum, quod jus superior nequit remittere, cum non gerat vices ejus, cui quaesitum est.

2. Si religiosus stipuletur pro monasterio; talis enim contractus stipulationis validus est, modo monasterium, pro quo fit, non contradicat; Navar. *Comment.* 2. *de regularib. num.* 32. Sanch. *l.* 7. *moral. c.* 31. *n.* 32. Pal. *loc. cit. num.* 5. Ratio est, quia cum ejusmodi stipulatio favorem, et utilitatem proprii monasterii spectet, cuilibet religioso tacite a jure videtur permissa; *arg.* §. *sed et siquis alii* 20. *Inst. de inutil. stipulat.*

3. Si id, circa quod religiosus paciscitur, sit actio personalis, ex se non inhonesta; nam circa has probabilius valide paciscitur sine licentia praelati, vel superioris. Navar. *l. cit. n.* 42. Pal. *n.* 3. Konig. *hic n.* 27. *fin.* Vviestner *n.* 37. Ratio est, quia nulla lex ejusmodi pacto resistit: et ideo quamdiu praelatus obligationem inde ortam non irritat, tenetur ea religiosus, debetque implere.

10

Quaeritur 3. quinam prohibeantur lege, ne possint pacisci? Resp. horum 5. sunt species.

1. *Impubes, seu pupillus*; nam hic sine authoritate tutoris prohibetur pacisci, nisi paciscendo conditionem suam meliorem faciat, et non ipse alteri, sed alii ipsi obligentur; *inst. in princ. et l. obligari* 9. *pr. ff. de authoritat. tutor.* alias contractus, vel pactum ab ipso initum erit nullum civiliter; *princ. cit. et l. contra* 28. *pr. ff. h. tit.* et probabilius etiam naturaliter *l. quod pupillus* 31. *ff. de condict. indebit et l. pupillus* 59. *ff. de O. et A.* Ratio est, quia etsi jam intelligat, quid agat, tam leve tamen, et imbecille adhuc judicium habet, ut obligationis, quae ex pacta profluit, gravitatem, et praejudicium pro merito non valeat aestimare.

3. *Minor* 20. *annis*: ubi tamen distinguendum est, an curatorem habeat, vel non habeat. Si curatorem habet, et obligatio ex pacto orta concernat res ejusdem, pacisci sine authoritate curatoris non potest; potest autem, si concernat tantum ipsius personam; quia curator rebus, non personae datur. Fachin. *l.* 3. *contr. c.* 9, Vviestner *n.* 24. *hic.* Si curatorem non habet, de rebus quidem mobilibus non pretiosis pacisci, et obligare se potest, salvo tamen beneficio restitutionis in integrum, si laesus sit; de immobilibus autem, vel mobilibus pretiosis ad alienationem illorum ut valide

paciscatur, opus habet decreto judicis; *l. lex quae* 22. *C. de administrant. tutor. vel curator. et l. non solum* 4. *C. de praed. minor.* Proceditque hoc, etiamsi aetatis veniam impetraverit; *l. eos qui* 3. *C. de his, qui veniam aetatis etc.* quia minor ejusmodi res etiam cum curatore suo alienare non potest; Vviest. *hic n.* 25.

3. *Prodigus juridice*, seu talis, cui, ne omnia sua dissipet, a magistratu bonorum suorum administratio est interdicta; hic enim quoad hoc aequiparatur minori; cons. sibi obligare alios, et acquirere quidem sine curatoris sibi a magistratu dati consensu potest, non tamen potest sine illo contractu, vel pactione sua se obligare alteri, et conditionem suam deteriorem facere; *l. is cui* 6. *ff. de V. O.* Konig. *hic n.* 24. Vviestner *n.* 26.

4. *Servus*; in hunc enim, cum jure civili pro nullo habeatur, non cadit obligatio civilis. *Civilis*, inquam; nam paciscendo naturaliter tam sibi alios, quam aliis se obligare potest; *l. quod attinet* 32. *ff. de r. j. et l. servi* 14. *ff. de O. et A.*

Filius familias; nam hic pacisci quidem, et obligare se potest quoad bona castrensia, vel quasi castrensia; quia horum dominium, et administrationem habet; *l. filius familias* 39. *de O. et A.* At quoad bona adventitia, ut pacisci, et contrahere possit, indiget consensu patris; quo multo magis indiget quoad bona profectitia, cum istorum non tantum administrationem, ut adventitiorum, sed etiam dominium, et proprietatem habeat pater; *l. fin.* §. *ipsum* 5. *c. de bonis, quae liberis etc.*

11

Quaeritur 4. quid requiratur, ut filius familias paciscendo obligare se possit? Resp. 1 requiritur: ut sit pubes; nam filius impubes nequidem authore patre obligare se potest; §. *sed quod diximus* 19. *inst. de inut. stipul. et l. fin.* §. *pupillus* 2. *ff. de V. O.* Neque obest, quod pupillus impubes authore tutore efficaciter obligetur; ratio enim disparitatis praeter alias est, quia pupillus ob consensum male praestitum convenire tutorem potest, non autem patrem, cum lis nulla inter patrem et filium esse possit; *l. lis* 4. *ff. de judic. et l. actiones* 7. *ff. de O. et A.*

2 Ut in peculio adventitio ordinario habeat consensum patris, nam sine omni consensu patris de hoc invalide paciscitur; *l. fin.* §. *ipsum* 5. *c. de bonis, quae liberis etc.* Dixi *sine omni consensu*; sufficit enim consensus tacitus, qualem haberet, si liberam illorum bonorum administrationem commisisset pater, vel hinc procul abesset. Molin. *tract.* 2. *disc.* 261. *n.* 3. *vers. sicut circa.* Addidi *ordinario*; nam de bonis adventitiis extraordinariis, qualia sunt, quorum et proprietas, et ususfructus spectat ad ipsum filium, etiam inconsulto patre,

paciscitur valide; quia de his, excepta testamentaria, liberam dispositionem eidem jus tribuit; *novell.* 117. *c.* 1. Konig. *hic n.* 25. *dict.*3.

3. Ut, si pacisci velit de peculio profectitio, et consensum patris expressum non habeat, saltem ejus causa paciscatur; tali enim casu paciscitur valide ob generalem, et interpretativum consensum patris, qui concedendo administrationem hujus peculii intelligitur etiam concessisse jus paciscendi, vel contrahendi de illo; *l. qui peculii* 46. *ff. de peculio.* Et ideo si filius ex hac causa contrahat, uterque obligatur, filius quidem in solidum, pater vero peculiotenus, seu juxta vires, et mensuram peculii; *l. siquis* 44. *ff. eod.*

12

Quaeritur 5. an filius familias obligetur ex mutuo sine consensu, vel praescitu patris contracto? Resp. regulariter non obligari, idque beneficio S. C. macedoniani, quo sancitum est, ut filiusf. si imposterum ex mutuo pecuniario conveniretur, intentatam, sibi a creditore actionem elidere, atque excludere ope exceptionis memorati SCti posset, ut habetur *l.* 1. *et seq. ff. et c. ad S. C. macedon.* Ratio sic statuendi fuit, ut ita coerceretur facilitas filiorumf. et improbitas foeneratorum, qui subinde filiisf. dederunt pecuniam mutuam, sub ingenti foenore parentibus mortuis primum solvendam : quo factum, ut filiifam. aut impatientia alieni aeris insidiarentur parentum vitae, vel si istorum mortem exspectarent, saepe foenoris in immensum excrescentis mole obruerentur.

Addidi *regulariter*; nam plures sunt casus, in quibus exceptioni ex hujusmodi SCto locus non est. Et 1. quidem, si filius mutuum accipiens sit miles; quia miles habetur pro eo, qui sui juris est, et non indiget consensu; *l. fin.* §. *sin autem* 1. *c. ad S. C. Macedon.* 2. Si habeat bona castrensia, vel quasi castrensia; *l. fin. cit.* quia hujusmodi bonorum plenam administrationem habet, et respectu ipsorum reputatur pro patrefam. 3. Si communi errore credebatur non filiusfam. esse, sed sui juris; *l. si quis* 3. *in princ. ff. eod.* 4. Si patremf. se simulavit; *l. si filiusf.* 1. *c. eod.* 5. Si legationis vel studiorum causa peregre degens mutuum accepit ad alimenta, et alios sumptus necessarios, quos partis pietas non recusasset; *l. Macedoniani* 5. *c. eod.* 6. si mutuum non constiterit in pecunia, sed in alia re fungibili, ut in vino, frumento etc. nisi tamen ita fraus facta sit SCto, ut his rebus distractis, filiusf. uteretur pecunia; *l. item* 7. §. *mutui* 3. *ff. eod.* 7. si mutuo quidem data sit pecunia; sed sciente, mandante, aut ratum habente patre; *l. si tantum* 12. *l. si filiusf.* 16. *ff. et l. fin. c. eod.* 8. si pecunia alio titulo fuerit debita a filiof. ut ex emptione. conductione, nisi tamen in hoc fraus interveniat; *l. siquis cit.* §. *is autem* 3. 9. si pecunia mutuo accepta in rem, vel utilitatem patris

conversa sit; *l. item cit.* §. *proinde* 12. 10. si filiusf. praepositus a patre erat alicui negotiationi, et causa talis negotiationis mutuum accepit ; *l. item tit* §. *interdum* 11. 11. si filiusf. mutuum contraxisset post nuptias: quod procedit in iis regionibus, in quibus filii eo ipso, quod contraxerint matrimonium, egrediuntur potestatem patriam, ut de Castella, et Lusitania testatur Molin. *tr.* 2. *d.* 301. *n.* 2. de plerisque Germaniae partibus Engl. *hic n.* 37.

13

Quaeritur 6. an dicti SCti exceptione filiusf. defendatur etiam in foro conscientiae? Negat Fachin. *l.* 2. *contr. c.* 62. *in fin.* et videtur hoc etiam probare ratio 1. quia filiusf. ex mutuo creditori obligatur naturaliter, ut expresse habetur *l. quia naturalis* 10. *ff. de S. C. Maced.* et ostenditur ratione; quia solutum non repetit; *l. sed si* 9. §. *et hi* 4. *et* §. *seq. ff. eod.* quod tamen alias posset, si naturaliter non obligaretur; *l. indebitum* 7. *et l. quod pupillus* 41. *ff. de condict. indeb.* 2. exceptio SCti macedoniani poenalis est, et naturali obligationi, quae antea oriebatur ex contractu mutui a filiof. celebrato, derogat. igitur tanquam odiosa restringi debet, quantum potest, cons. ad forum externum. 3. iniquum videtur pro beneficio aliquem damnum pati: sed beneficium contulit mutuum dans filio, qui tamen absque culpa sua pateretur jacturam.

Verum his non obstantibus, dicendum per se loquendo, et extra casus jure expressos, filiumf. exceptione hujus SCti etiam in foro conscientiae tutum esse. Ita Innoc. *in c. quia plerique* 8. *de immunit. n*, 3. Abbas *ibid n.* 26. Gomez *tom.* 2. *var. res. c.* 6. *n.* 2. Molina *tr.* 2. *d.* 301. *n.* 2. Lessius *l.* 2. *c.* 20. *n.* 8. Laym. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 15. *n.* 5. Engl. *hic n.* 38. Vviestner *n.* 31. et complures DD. alii. Ratio est, quia lex justa in foro externo merito etiam ad forum internum porrigitur, ne sine effectu sit, dum ad id, a quo ipsa absolvit, sub periculo salutis astringeret lex conscientiae: atqui lex ista per SCtum memoratum posita in foro externo justa est; non enim excedit limites potestatis legislativae ex justa, et publica causa contractum irritare, actionem denegare, dominium ab uno transferre in alium etc. ut patet exemplo legis inducentis praescriptionem, solemnitates in contractibus, et testamentis etc. *Conf.* Resp. hoc SCto voluit consulere vitae parentum, et coercere tum filiorum levitatem, tum foeneratorum iniquitatem: atqui si contractum mutui, cum filio sine consensu parentis initum, non omnino etiam pro foro conscientiae irritasset, nec vitae parentum fuisset satis consultum, nec filiorum levitas, et foeneratorum iniquitas efficaciter repressa; nam filius, ut aeris alieni onere, quo conscientia ejus gravatur, se liberet, etiam post SCtum ad

impia consilia, et struendas parentibus insidias compelli posset: ut igitur finem suum obtineat lex, dicendum, quod ejusmodi contractus fuerit omnino irritatus, ita ut filius neque in conscientia teneatur debitum solvere.

Argumenta opposita non convincunt. *Ad* 1. filiusf. naturaliter fuisset obligatus, nisi lex impedivisset obligationem, quod potest ex justa causa. Neque plus probat, quod additur ex *l. sed si cit.* ubi negatur eidem soluti repetitio; hoc enim non ideo fit quod naturaliter fuerit obligatus, sed quia soluti etiam indebiti dominium foeneratori concessit. Resp. ad evitandam multitudinem litium, quae ex soluti repetitione facile excitarentur. *Ad* 2. etsi exceptio per hoc SCtum inducta respectu foeneratorum sit odiosa, respectu reip. tamen, ad cujus damna cavenda principaliter intenditur, est favorabilis, et cons. latae interpretationis. *Ad* 3. Resp. eo ipso, quod rerum nostrarum domina magis, quam nos ipsi, esse dicatur, contractum mutui a filiof. celebrati irritare ita potuit, ut ne quidem valeret in conscientia.

14

Quaeritur 7. an si filiusf. pecuniam mutuatam non inutiliter perdidit, vel expendit, sed post mortem patris adhuc penes se habet, vel in alias res commutavit, adeoque inde locupletior factus est, nihilominus exceptione SCti tueri se possit? *Certum est*, hoc se tueri posse in foro externo, ut clare patet ex *l. sed si* 9. §. *hoc SCtum* 2. *ff. de S.C. Maced.*

Dubium est, an tutus etiam sit in foro conscientiae? Et ratio dubitandi sumitur ex responsione *ad* 3. *n. praec.* cum enim lex sit rerum nostrarum domina, dominium rei mutuatae in filiumf. a mutuante transtulit sine onere solvendi mutuum.

Sed melius dicendum, in hoc casu esse obligationem in conscientia ad restituendam pecuniam mutuatam adhuc extantem, vel si non extet, ad solutionem illius, quo factus est locupletior. Ita Layman. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 15. *n.* 3. *vers. ceterum*, Palao *tr.* 32. *d.* 4. *p.* 3. *n.* 22. Engl. *hic n.*39. Vviest. *n.*32. contra Haunold. *tom.*3. *tr.* 9. *n.* 329. Ratio est, quia tali casu cessat causa, ob quam concessa est filiof. exceptio SCti, et ipse liberatus ab onere solvendi mutuum, cum ninihil amplius subsit causae ut propter solutionem vitae parentum insidiari debeat, quia habet, unde solvat.

Ad rationem dubitandi in casu dato dubium est, an lex filiof. voluerit concedere dominium irrevocabile pecuniae mutuatae, an solum mutuandi actionem negare in foro externo, relicta interim obligatione naturali; in dubio autem ordinarie melior solet esse condi-

tio ejus, qui certat de damno vitando, quam qui de lucro captando.

15

Quaeritur 8. an mutuantem filiof. excuset ignorantia juris circa dictum SCtum? Resp. distinguendo; nam si sit ignorantia supina, et crassa, non excusat; secus, si sit inculpata, et tolerabilis: et ita accipiendus est textus *l. juris ignorantia* 7. *et l. seq. ff. de jur. et fact. ignor.* ubi statuitur, quod error juris non prosit quidem in lucro, seu acquirere volentibus, excuset tamen a poena, et non noceat in damnis admitteudae rei suae. Procedit hoc maxime in iis personis, in quibus toleratur ignorantia juris, ut sunt praecipue minores, de quibus quoad hoc SCtum specialis est textus *l. verum* 11. *§. fin. ff. de minor. et l. regul.* 9. *ff. de jur. et facti ignor.* Item mulieres, milites, rustici, aliique forensium rerum expertes, et simplices, ac plebeii homines, ut notat Engl. *hic n.* 39. *vers. item mulieres*; qui tamen postea excipit eum, qui occasionem mali filiof. dedit, ejusque peccato cooperatus fuit, non ignorans, eum abusurum pecunia a se ipsi credita: huic enim quamvis ignorarit constitutionem hujus SCti, non putat contra illud subveniendum: quod colligit 1. ex *l. regul. cit.* ubi Paulus JCtus, foeminas, dicit, *ubi non est delictum, sed juris ignorantia, non laedi.* 2. *ex l. venia* 2. *c. de in jus vocand.* ubi libertus, qui patronum sine venia in jus vocavit, puuitur poena edicti, sc. 50. solidorum, nec excusatur ob rusticitatem, sive juris ignorantiam; quia ut ait gloss. *in l. error* 9. *ff. de jur. et fact. ignor.* sufficiebat liberto scire, hoc esse contra naturalem aequitatem, licet prohibitionem juris cum poena ignorarit. 3. ex ratione; quia qui novit malitiam peccati, ex sola ignorantia poenae, a poena (excepta censura) excusari non solet; Vide Molin. *tr.* 5. *de j. et j. d.* 71. *n.* 9. Engl. *l. cit.*

16

Quaeritur 9. an filiusf. exceptioni, quae sibi ex hoc SCto competit, renuntiare valeat? Non conveniunt DD. nam 1. Lessius *l.* 2. *de j. et j. c.* 20. *n.* 8. Layman. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 15. *n.* 5. et alii nonnulli distinguunt inter simplicem, et juratam renuntiationem: priore negant exceptionem hanc tolli posse; quia non tam filii, quam patris, et reip. favor est: posteriore concedunt, quod ejusmodi juramentum sit de re licita, et seclusa civili lege, honesta, cons. observandum.

Altera sententia cum Abb. *in c.* 28. *de jurejur. n.* 22. universim negat renuntiationem, quamvis jurata sit, a filiof. factam tenere, praecipue ex ratione, quod quaevis, sive jurata, sive non jurata renuntiatio inducat pericula, et incommoda, ad quae exclu-

denda potissimum inducta est exceptio SCti macedoniani; ut adeo non major juratae, quam simplici renuntiationi vis adstruenda sit.

Tertia cum Gomez *tom.* 2. *var. c.* 6. *n.* 2. Haunold. *tom.* 3. *de j. et j. tr.* 9. *n.* 328. *in fin.* Eng. *hic n.* 42. et aliis via media incedunt, et mortuo quidem patre, vel aliter cessante incommodorum periculo, renuntiationem juratam volunt habere vim suam: at patre vivente dicunt suspensam illius obligationem, nisi casu, quo solutio sine praejudicio, et incommodo praestari, et pater, ut in eam consentiat, induci facile potest. Solutio hujus quaestionis multum pendet ex ea, qua quaeritur, an et quales contractus jure positivo irriti per juramentum adjectum confirmentur, de quo *lib.* 2. *tit.* 24. *a n.* 83.

§. III.

De materia, sive objecto pactorum.

SUMMARIUM

17. 18. 19. *Quaenam facta deduci in pactum possint?*
20 21. 22. 23. *Quaenam res?*
24 *An, et quale pactum de haereditate viventis reprobetur a lege?*
25 *An pactum affirmativum de succedendo, addito juramento, confirmetur?*
26 *An confirmetur juramento etiam pactum negativum de non succedendo?*
27 *Casus, quibus non confirmatur.*

Pacti *materia*, seu *objectum* duplex est, res, et facta.

17

Quaeritur 1. quaenam *facta* deduci in pactum possint? Resp. Ut factum aliquod deduci in pactum possit, debet 1. esse *proprium* nam factum alienum inutiliter promittitur; §. *siquis* 3. *et* §. *versa vice* 21. *inst. de inutil. stipulat. l. stipulatio* 38. *in princ. et l. inter stipulantem* 83. *in princ. ff. de V. O.* Excipitur, nisi promiserit quis, curaturum se, ut alius faciat; tunc enim obligatur, ut illum inducat ad faciendum; §. *siquis cit.* imo tunc revera jam paciscitur de facto proprio, nempe de industria sua adhibenda.

2. Debet esse *possibile;* nam *impossibilium obligatio nulla est,* ut dicitur *reg.* 185. *de R. J.* Estque perinde, sive factum, de quo pactio fit, sit impossibile ex natura sua, ut siquis paciscetur de solis,

vel alterius sideris cursu impediendo; sive aliunde, ut siquis pactum iniret cum moribundo, ut post obitum reversus de suo, aut aliorum vita functorum statu amicum edoceat; nam materia istius pacti in solius Dei est potestate.

3. Debet esse honestum; quia hoc licite, et jure fieri non potest, homini possibile non censetur; *can. faciat* 15. *caus.* 22. *q.* 2. ubi gloss. *V. quod potest*, *solum illud*, inquit, *dicimur posse facere*, *quod juste facere possumus*, cui consonat, imo facem praetulit Papinianus *l. filius* 15. *ff. de condit. instit.* ubi vere, et prorsus christiane, *quae facta*, inquit, *laedunt pietatem*, *existimationem*, *verecundiam nostram*, *et* (*ut generaliter dixerim*) *contra bonos mores fiunt*, *nec facere nos posse credendum est.* Proceditque hoc, ut nec valeat pactum de non faciendo delicto, puta de non furando, non metiendo, non occidendo, cum gratis bonum esse conveniat, et turpe reputetur pro pretio demum abstinere a malo; *l. juris gentium* 7. §. *si ob maleficium* 3. *ff. h. tit. et l. ut puta* 2. *ff. de condict. ob turp. caus.*

18

Dub. 1. utrum pacisci liceat de delicto remittendo? Resp. distinguendo; vel enim delictum patratum jam est, vel nondum patratum, quando pactum initur.

Si hoc secundum contingat, ut si promittam tibi, me non conventurum te furti, si in futurum furtum mihi feceris, aut de dolo, si dolo me quandoque deceperis, pactum non tenet; *l. unus* 17. §. *illud* 3. *et* §. *seq. ff. h. tit.* Ratio est, quia, ut bene advertit Konig *hic num.* 46. tales promissiones praebent manifestam occasionem ruinae, laxant habenas scelerum, et eos, quibus fiunt, reddunt alacriores ad delinquendum, quod sanctitas juris non patitur.

Si primum fiat, et post furtum, injuriam, dolum etc. pactum ineatur, ne nobiscum agatur ex his causis, pactum tenet; *l. si unicus cit.* §. *pacta* 4. Ratio est, quia sic paciscendo non datur occasio peccandi, sed debitum, vel delictum jam ante commissum delinquenti remittitur. Konig. *loc. cit.* Excipitur, si remissio talis cederet in praejudicium tertii, vel boni publici; hoc enim praeferendum est.

19

Dub. 2. quam obligationem inducat pactum, vel promissio ob turpem causam, si ab altera parte sine peccato impleri possit, ut si quis foeminae, ut copiam sui faciat, promittat pecuniam? Resp. Promittens turpe factum tenetur non implere promissum; quia sine peccato impleri non potest. Si tamen implevit, exigere potest pecuniam sibi promissam, et alter illam tenetur eidem dare; quia in

danda pecunia peccatum nullum est; Pirh. *hic n.* 27. estque communis TT. et canonistarum sententia.

20

20. Quaeritur 3. quaenam *res* deduci in pactum possint? Resp. In genere loquendo pacta iniri possunt circa res omnes tam corporales, quam incorporales, tam mobiles, quam immobiles, tam praesentes, quam absentes, vel etiam futuras duntaxat, modo tales sint, quae in commercium humanum venire possint, et lege, vel canone, non prohibeantur deduci in pactum: quod studiose addendum; nam plures excipiuntur, ut in pactum deduci nequeant.

Et 1. quidem excipiuntur *res spirituales;* quia hae, quatenus tales sunt, pretio humano omnino sunt inaestimabiles: et hinc si de his praesertim obtinendis, pactio aliqua, et conventio onerosa, intercedat, simonia committitur. Consequenter non valet 1. pactum, quo partes litigantes de beneficio, privata conventione, et sine superioris authoritate conveniunt, ut una pars lite, et jure, si quod in beneficio habet, cedat, altera vicissim temporale aliquid det, v. g. expensas factas refundat, vel pensionem annuam solvat; *c. cum pridem* 4. *h. tit.* Ratio est, quia sic lite cedens jus spirituale, quod ad beneficium, vel in beneficio habet, remittit pro temporali: 2. pactum, quo quis promittit, se pensiones antiquas soluturum, si in ecclesia, vel beneficio instituatur; *c. cum clerici* 6. *et ibi* gloss. *V. paciscatur h. tit.* estque collatio, vel institutio, ex tali pacto facta, omnino invalida, ut ex textu *cit.* colligitur; Pirhing. *hic num.* 33. Ratio est, quia iterum temporale datur pro spirituali: 3. pactum, quo duo inter se propria authoritate (secus, si authoritate superioris) permutant beneficia; *quia in spiritualibus, et spirituali annexis nulla pactio, vel conventio, debet intervenire*, ut ait gloss. *in c.* 5. *V. simoniae de rer. permutat.*

21

Excipiuntur 2. *res, quae non sunt, nec esse possunt,* ut Vulpanser, Hircocervus etc. item quae fuerunt, sed non amplius erunt, ut homo mortuus, domus combusta; hae enim inutiliter deducuntur in pactum, adeo ut ne quidem aestimatio rei promissae debeatur; §. *at siquis* 1. *inst. de inutil. l. etsi* 15. *in princ. et l. domum* 57. *in princ. de contrah. empt. l. si homo* 69. *et l. lib.* 103. *ff. de V. O.*

Excipiuntur 3. *res alienae:* ubi tamen est distinguendum an contractus ex dispositione juris ordinatus sit ad dandum, i. e. ad transferendum dominium, ut est mutuum, permutatio etc. an vero ad tradendum, ut sunt emptio venditio, locatio conductio, depositum, commodatum etc. *si primum*, res alienae inutiliter interveniunt; secus

si secundum, ut colligitur *ex l. commoda re* 15. *et seq. ff. commodati, et l. rem alienam* 28. *ff. de contr. empt.*

Excipiuntur 4. *res exemptae a commercio hominum.* Unde non valet promissio de re sacra, aut religiosa, vel publica, et in communem usum deputata, ut est forum, theatrum etc. §. *idem juris* 2. *inst. de inutil. stipul.* estque hoc ita verum, ut ne quidem promissio convalescat, si res promissa statum mutet, et in hominum commercio esse incipiat; §. *cit.*

22

Excipiuntur 5. *res incertae:* ubi tamen distinguenda est ratio incertitudinis, an sc. deducta in pactum sit res incerta sub *genere generalissimo*, quale est res, ens, substantia; an sub *genere subalterno;* ut animal, vinum, frumentum etc. an sub *genere infimo,* quod logici *specie specialissimam vocant,* ut est servus, equus, bos etc. *si primum,* tale genus inepte in pactum deducitur: quia debitor liberare, se obligatione posset solvendo rem vilissimam, et quam habere nihil creditoris interest, e. g. dando festucam. *Si secundum*, idem est judicium, quia debitor hoc casu satisfaceret, praestando creditori muscam, guttam vini, vel granum frumenti. S*i tertium,* iterum distinguendum, an species subjectae sint corpus, an quantitas. *Si quantitas* sint, ut vinum necaricum, frumentum africum etc, videndum, an cum expressione quantitatis deducantur in pactum, et pactum valeat; an sine ea, et pactum ob nimiam incertitudinem erit inutile; *l. triticum* 94. *ita stipulatus* 115. *in princ. ff. de V. O. l. cum post* 69. §. *gener.* 4. *ff. de jur. dot.* Si vero species generi subjectae sint *corpus*, considerandum, an habeant terminos individuantes a natura, ut est equus, bos, servus; an ab arte, vel opera humana, ut est domus, fundus etc. *Si prius*, utiliter deducuntur in pactum; quia ejusmodi res, saltem aliquo modo, certae sunt ob determinationem naturae. *Si posterius*, nisi alia fiat determinatio, inepte de iis paciscimur; quia debitore etiam minimam rem e. g. glebam fundi (nam et haec fundus est) praestando se liberaret; Konig. *hic num.* 38,

23

Excipiuntur 6. res, super quibus pacisci canone est prohibitum. Ita 1. pacisci non licet de beneficiis absque authoritate legitimi superioris, neque haec sine ista ex pacto resignari, ut dictum est *n.* 20. 2. invalidum est pactum de succedendo post mortem praelati in ipsius ecclesiam; *c. accepimus* 5. *h. tit.* Ratio est, quia canones successionem quasi haereditariam in ecclesia Dei execrantur 3. prohibitum, et invalidum est pactum, quo clerici domos suas locant, vel feuda concedunt cum pacto adjecto, ut conductores domorum, aut feuda-

tarii, qui feuda a clericis recipiebant, decimas ipsis solverent, *c. plerique* 7. *h. tit.* Ratio est, quia ejusmodi pactum cedit in praejudicium ecclesiae parochialis, cui decimae de jure communi debentur: 4. non valet pactum, quo regulares v. g. ex privilegio sedis apostolicae habentes facultatem parochianos sepeliendi in sua ecclesia, paciscuntur cum iisdem ad sepulturam ecclesiasticam apud se eligendam; nam, non obstante tali pacto, defunctus sepeliendus est in loco, in quo alias de jure erat sepeliendus; *c. animarum* 1. *de sepult. in* 6. 5. etsi duae ecclesiae parochiales pacisci inter se possint, quod velint parochianos mutuo recipere ad sepulturam, non tamen potest ecclesia parochialis, vel ejus rector facere pactum, quod proprios parochianos ad sepulturam nolit recipere; quia tale pactum cederet in horum praejudicium, cum cuilibet liberum esse debeat eligere sepulturam, ubi voluerint; *c. nos instituta* 1. *de sepult.*

Excipiuntur 7. res, super quibus pacisci prohibitum est lege. Ita praeter alia complura prohibetur 1. pactio inter advocatum, et clientem de quota litis, de quo ex instituto *tit.* 37. *infra num.* 11. *et seq.* 2. pactum, quo filia dote contenta renuntiat haereditati paternae; *l. fin. ff. de suis, et legit. haered. et l. pactum* 3. *c. de collationib.* Ratio est, quia praeterquam, quod tale pactum potius reverentia paterna extortum, quam spontaneum videatur, etiam liberos retrahit a paterno obsequio, in quo spe futurae successionis retinetur: 3. pactum de haereditate viventis: de quo cum plura examinanda restent, hinc ulterius

24

Quaeritur 3. quale pactum, de haereditate viventis initum, reprobetur a lege? Resp. Reprobatur pactum tam negativum, quam affirmativum. *Negativum* initur, cum filius, aut filia haereditati paternae renuntiat, ut positum est supra *in casu* 2. *affirmativum,* quando convenitur, ut paciscentium unus, vel uterque, si alteri supervixerint, ejus sit haeres. Utrumque prohibetur, primum, ut constat ex *ll.* et rationibus paulo ante allegatis. Posterius, ut habetur *l. pactum* 15. *l. licet* 19. *c. h. tit. l. haereditas* 5. *c. de pact. convent. et l. ex eo* 4. *c. de inutil. stipulat.* Ratio est 1. quia aliter, quam jure proditis modis videlicet lege, et testamento, haereditates deferendae non sunt *l. haereditas cit.* 2. quia hujusmodi pactis libertas testandi adimitur, vel restringitur contra jura, quae ultimam hominis voluntatem usque ad supremum vitae spiritum ambulatoriam esse volunt, ut dicitur *l. quod iterum* 4. *ff. de adimend. vel transfer. legat.* 3. quia hujusmodi pactiones censentur esse periculosae, et captandae, vel optandae mortis alienae votum inducere: ac proinde bonis moribus adversantur; *l. stipulatio* 61. *ff. de V. O. et l. fin c. h. tit.*

Quatuor tamen excipiuntur casus: 1. si paciscentes sint milites; nam inter hos inita pacta, etsi revocari valeant, valida tamen sunt, et cons. si non revocentur, ultimae voluntatis instar, executioni mandari debent; *c. licet cit.* 2. si pactum ejusmodi initum sit de voluntate ejus, de cujus successione conventum est; *l. fin. c. h. tit.* 3. si de haereditate tertii indeterminati, sive a quocumque obventurae aliqui paciscantur; nam tali casu periculum captandae, vel optandae mortis alienae cessat; Barb. *in l. fin. cit. n.* 7. 4. si leges pacta ejusmodi prohibentes usu non observentur: et ita in Germania passim super haereditate, vel tota, vel pro parte pactis dotalibus, et confraternitatibus (ut vocant) aliisque conventionibus disponitur, ut notat Konig. *hic n.* 40.

25

Dub. 1. an pactum hujusmodi affirmativum de succedendo in haereditate, quod jure civili invalidum est, addito juramento confirmetur? Negant Covar. *in c. quamvis 2. de pact. in 6. p.* 3. *init. n.* 2. Gaill. *l.* 2. *obs.* 125. *n.* 2. *et obs. seq. n.* 1. Layman. *in c. quamvis cit. n.* 2. Pirh. *hic n.* 34. Fundantur 1. quia *l. stipulatio, et fin. citt. l.* dicitur, quod hujusmodi pacta sint contra bonos mores; ergo contra eosdem etiam erit juramentum ipsis adjectum: non est autem obligatorium juramentum, quod contra bonos mores est praestitum; *reg.* 58. *in* 6. 2. hujusmodi juramentum, et pactum, cui additur tale juramentum, restringit, vel adimit liberam potestatem testandi, quae favore boni publici concessa est: 3. praebet occasionem captandae, vel optandae alienae mortis, quod bono communi grave est.

Verum his non obstantibus, dicendum ejusmodi juramentnm valere, eique contraveniri a jurante sine perjurii peccato non posse. Ita Gutier. *tr. de juram. p.* 1. *c.* 59. *n.* 5. Suar. *de juram. l.* 2. *c.* 23. *n.* 2. Molin. *tr.* 2. *de J. et J. D.* 151. *n.* 12. *etc.* Ratio est, quia ejusmodi juramentum nullo jure est irritatum, et sine peccato, ac praejudicio tertii observari potest, ut adeo locus sit regulae *c. quamvis* 2. *de pact. in* 6. *et c. cum contingat* 28. *de jurejur. conf.* quia si hujusmodi juramenta, tanquam bonis moribus contraria, essent invalida, non apparet, quomodo hujusmodi pactiones, validae reddi possint vi consuetudinis; nam ista, quoties juri, et rationi naturali adversatur, reprobatur tanquam corruptela; *c. fin. de consuet.* atqui vi consuetudinis hujusmodi pactiones reddi validae possunt, ut dictum est *num. praec. in fin.* ergo etc.

Neque obstant argumenta allata in contrarium. *Ad* 1. ejusmodi pacta, de haereditate viventis inita, non sunt contra bonos mores naturales, cum jure naturae valeant; sed tantum contra bonos mores civiles, cum adversentur solum juri civili, quod illa irritat: at-

qui juramenta solum invalida sunt, quando adduntur contractui, vel pacto, quod jure naturali illicitum, vel irritum est, non autem; quando moribus mere civilibus pugnat, ut aliis *citt.* advertit Sanch. *l.* 1. *de matr. D.* 32. *n.* 1. *Ad* 2. ademptio, vel restrictio liberae voluntatis testandi provenit ex libera voluntate hanc libertatem habentis; potest autem propria voluntate libertas haec adimi, vel restringi, et aliquando laudabiliter ita restringitur, ut fit emittendo professionem religiosam. *Ad* 3. occasio captandae, vel optandae mortis alienae in his pactis solum remota est, nec per ipsa per se datur, sed tantum per accidens ob vitium paciscentium, eorumque paucorum, illorum nempe, qui habendi cupiditate obcaecati, non verentur ad hujusmodi desideria prorumpere.

26

Dub. 2. an etiam juramento confirmetur, et vim obligandi accipiat pactum negativum de non succedendo in haereditate paterna, vel alia sibi deferenda? Resp. Si juramentum hoc nulla vi, doloque extortum sit, eo pactum firmatur, ita ut omnino servandum sit, ut constat ex *c. quamvis cit.* Ratio est, quia omne juramentum, quod non vergit in praejudicium tertii, et dispendium salutis aeternae, servandum est: tale est juramentum appositum pacto, quo renuntiatur haereditati sibi deferendae; quia est de re licita, neque praejudicium ullum affert tertio, sed soli juranti, ob cujus favorem principaliter improbatum est: potest autem favori pro se principaliter introducto renuntiare quilibet; *arg. c. si terra* 6. *de privil.*

Dices: Lex pacta haec irritans inducta est in favorem, et bonum publicum, ut scilicet mulieres eo facilius inire possint matrimonia, et sic multiplicentur cives: atqui iis, quae in favorem publicum inducta sunt, pactis privatorum renuntiari non potest: ergo etc. Resp. D. inducta est in favorem publicum secundario. *Conc.* principaliter, *Neg*: Neque obstat, quod *c. quamvis cit.* tantum loquatur de filia renuntiante haereditati paternae; nam ob paritatem, et identitatem rationis extendenda ejus dispositio est ad quamcumque haereditatis undecunque obvenientis, renuntiationem, ut recte notat Pirhing *hic n.* 30. cum aliis.

Proceditque hoc, etsi jurans ignoraverit, pactum hoc jure civili prohibitum esse, quia ignorantia ista non impedit consensum jurantis; Pirh. *l. cit.* intelligendum autem hoc est regulariter; nam plures casus excepti sunt. Hinc ulterius.

27

Dub. 3. quibus casibus pactum de non succedendo, etiam juratum, obligationem non inducat? Resp. 1. si filia, aut filius renuntiavit haereditati paternae, vel maternae, ita, ut necessaria alimen-

ta in extrema etiam necessitate, non haberet; quia haec debentur jure naturali, cons. ipsis etiam cum juramento renuntiari non potest.

2. Si ita renuntiaret, ut ne dotem quidem retinuerit, quia dos succedit loco alimentorum: sicut ergo alimentis renuntiari non potest, ita nec doti, nisi casu, quo aliunde alimenta habeat, vel habere possit.

3. Si renuntiatio fuisset extorta metu, aut dolo; nam adversus tale juramentum peti posset ejusdem relaxatio, cum nullum jus tribuat ei, cui est factum.

4. Si pater, non obstante tali juramento, instituisset filium, aut filiam in testamento; quia pater hoc faciens censetur juramentum remittere.

5. Si filia renuntiavit haereditati solum in favorem fratrum, et ab his descendentium, et isti deficiant, et praemortui sint; quia causa renunciationis cessat; *arg. c.* 6. *de appell.*

6. Si ea, quae haereditati renuntians filia dotis nomine accepit, legitimam non continerent; tali enim casu ipsa petere relaxationem juramenti, et in integrum restitutionem posset, ut cum aliis notat Abb. *in c.* 28. *de jurejur. num.* 25.

7. Si filia, vel filius etiam major 25. annis, per hujusmodi renuntiationem valde enormiter, et multum ultra dimidium laesus sit; quia ex enormi laesione praesumitur dolus; vide Pirhing. *hic num.* 32. *et* 33.

§. IV.

De forma pactorum, atque contractuum.

SUMMARIUM

28 *Forma pactorum, et modi, quibus iniri possunt.*
29 *Quando contrahatur obligatio, si pactum pure sit initum?*
30 *Quando, si in diem?*
31 *Quando, si sub conditione?*
32 *Quando, si sub modo?*
33 *Qualis oriatur obligatio ex pacto, vel contractu alternativo?*

28

Generalis est regula, quod forma pactorum, atque contractuum ex consensu, et voluntate paciscentium pendeat: non quidem quoad omnia; nam a natura, vel legibus definitam substantiam habent: sed quoad ea, quae extrinsecus eisdem accidunt; et eatenus per pacta

additio, vel diminutio in contractibus fieri potest, prout libitum contrahentibus fuerit: quo sensu *c. contractus* 85. *de R. J. in* 6. dicitur, quod *contractus ex conventione legem accipiant.*

Possunt autem pacta, et contractus iniri quinque potissimum modis. 1. *pure*, h. e. non adjecto die, vel tempore, conditione, aut modo. 2. *in diem*, h. e. impletioni, vel executioni ejusdem assignando diem, vel tempus certum, aut incertum, e. g. ut solvat calendis januarii, vel quando navis ex India venerit. 3. *sub conditione*, e. g. solvam, si dignitatem petitam fuero consecutus. 4. *sub modo*, dispositionem temperando alicujus oneris adjectione: e. g. dono 100. ut pauperem alas, sepulcrum mihi aedifices. 5. *alternative*, sive sub distinctione e. g. dabo tibi equum, vel bovem etc. His suppositis

29

Quaeritur 1. quando pactum, vel contractus *pure* initus obligationem pariat? Resp. Statim hanc parit, postquam perfectus est, ut ex eo tempore debitum peti confestim possit; quia *in obligationibus, in quibus dies non ponitur, praesenti die debetur*, ut dicitur *reg.* 15. *ff. de R. J.* Quod tamen non ita intelligendum est, quasi statim adire creditor debitorem, et solutionem urgere debeat; sed oportet aliquod temporis spatium eidem concedere, ut commode solvat; *l. quod dicimus* 105. *ff. de solut.* Pro solutione constitutae pecuniae tempus hoc non debet esse brevius decem dierum spatio; *l. promissar.* 21. §. *si sine* 1. *ff. de pecun. constit.* Pro implendis aliis contractibus, et obligationibus arbitrio judicis determinandum est, qui consideratis circumstantiis, praesertim quantitate debiti, et qualitate debitoris, illud statuet, quod aequum judicaverit, ut aliis *citt.* advertit P. Vviestner *hic n.* 68. Casu, quo nullus assignatus est terminus solutioni, et haec a creditore non petitur, praesumitur iste in solutionis dilationem pro foro conscientiae consensisse, saltem si petere potuit, et ab ea petenda non fuit retractus metu, pudore, vel alia simili causa; Sanch. *l.* 1. *de matr. D.* 28. *n.* 2.

30

Quaeritur 2. quando inducatur obligatio casu, quo pacti vel contractus impletioni assignatum est *tempus*, vel *dies*? Resp. cum distinctione. Vel enim assignata est dies, aut tempus certum, vel incertum.

Si primum, obligatio quidem statim inducitur, non tamen statim urget, sed exspectandum est, donec tempus assignatum lapsum sit, ita quidem, ut ne ipso quidem die, qui executioni assignatus est, peti efficaciter possit contractus impletio, ut dicitur §. *omnis* 2. *vers. at ne*, *Inst. de V. O.* et ratio est, quia actio efficax non

est, antequam debitor cesset solvere: atqui dici nequit, quod cesset solvere, nisi totus ille dies praeterierit; quia, ut §. *cit.* dicitur, totus ejus arbitrio tribui debet. Excipitur quantitas annua promissa alimentorum, vel eleemosynae nomine, nam hujus solutio fieri debet, et peti potest in principio anni; *l. si competenti* 1. *C. quand. dies legat. ced.* quia dies in favorem debitoris adjecta est, cum in priori casu adjecta sit in favorem creditoris.

Si vero secundo contingat, et tempus, vel dies executioni assignatus incertus sit, videndum, an certum sit, eum diem aliquando futurum, an vero illud incertum sit. Si certum est, futurum diem illum, et incertum, quando futurus, ut cum promitto 100. in diem mortis paternae, obligatio statim inducitur, sed ante adventum diei non urget; *l. haeres* 79. *in princ. ff. de condit. et dimonstr.* Si vero incertum sit, an aliquando exstiturus sit dies, in quem promissio facta est, ut cum promitto 100. quando navis ex India venerit, appositio talis diei in conditionem resolvitur, adeoque ante eventum ejusdem nec obligatio, nec actio nascitur; *l. legatis* 1. §. *inest.* 3. *ff. de condit. et demonstr.* Excipiuntur, si dies incerta apposita esset gratia solius promissarii, prout apposita praesumitur casu, quo puellae donantur, aut legantur 100. in diem futuram nuptiarum, nam eo casu dies praefixa censebitur executioni tantum; cons. si ante nuptias puella decesserit, promissum petendi actio ad haeredes transmittitur; *arg. l. si ita relictum* 43. *ff. pegasus* 2. *ff. de legat.* 2.

31

Quaeritur 3. quando inducatur obligatio, si pactum vel contractus ineatur *sub conditione*? Resp. hic distinguendum, an sit initus sub conditione de praesenti, praeterito, aut futuro.

Si initus sit sub conditione *de praesenti*, vel *praeterito*, per appositionem talis conditionis non suspenditur obligatio, sed vel statim firma est casu, quo impleta est conditio; vel nulla est, si non sit impleta; §. *conditiones* 6. *Inst. et l. conditio* 100. *ff. de V. O.*

Si vero initus sit sub conditione *de futuro*, iterum distinguendum, an conditio ista sit contingens, vel necessaria, vel impossibilis.

Si *contingens* est, obligatio pacti, vel contractus suspenditur, ita ut pendente ea conditione, nihil debeatur, nec peti possit, sed tantum spes sit debitum iri, quae spes etiam transmittitur ad haeredes; §. *sub conditione* 4. *Inst. de V. O. l. is cui* 42. *ff. de O. et A. et l. cedere* 213. *ff. de V. S.*

Si *necessaria* est, contractus sub ea initus perinde, acsi pure initus esset, vel conditio de praesenti jam impleta, statim obligationem, et actionem inducit; *l. si pupillus* 9. §. *qui sub conditione* 1. *ff. de novat.* modo ponens talem conditionem sciverit, eam ne-

cessariam, vel certo futuram esse; nam si ignorasset, ex mente trahentis obligatio suspenderetur ad eventum illius; Haunold. *tom.* 3. *de J. et J. tr.* 8. *n.* 270. cum communi.

Si denique *impossibilis* sit, vel secundum naturam suam, vel secundum jura, aut mores, quia inhonesta, pactum, et contractus sub ea initus initio statim nullus est, et cons. nullam producit obligationem, et actionem; *l. non solum* 31. *ff. de O. et A.* ubi ratio redditur, quia omnium *ea est cogitatio; ut nihil agi existiment, apposita ea conditione, quam sciunt esse impossibilem.* Excipitur, si addatur matrimonio, vel ultimis voluntatibus; nam in his pro non adjecta habetur; *c. fin. de condit. apposit. l.* 4. *c.* 8. *et ff. de condit. institut.* de quibus suo loco.

32

Quaeritur 4. quando obligationem producat contractus, vel pactum initum *sub modo*? Resp. Eam inducit statim; quia modus contractui appositus non suspendit obligationem, sed tantum onus, vel obligationem aliquid praestandi imponit promissario; *l. si doceas* 1. *et l. seq. C. de donat. quae sub mod. etc.* Et hinc, quod sub modo alicui donatum est, peti ab eo potest, etiam ante, quam modus impleatur, quamvis sub cautione de modo exequendo; Molin. *tr.* 2. *D.* 208. et ab eo *citt.* Et hoc est discrimen inter conditionem, et modum; illa enim, ut *num. praec.* dictum est, contractus obligationem suspendit.

Quando autem pactum, vel contractus initus sit sub modo, vel conditione, difficile est cognoscere, cum saepe sub iisdem verbis efferantur: hinc si ex verbis colligi nihil possit, considerandae sunt circumstantiae, an istae paciscentium mentem aperiant; si vero his perspectis, adhuc maneat dubium, praesumi debet esse conditionem, non modum; Konig. *hic n.* 51.

33

Quaeritur 5. qualis obligatio inducatur per contractum *alternativum*? Resp. Obligatio etiam ipsa alternativa est, ut sc. in alterutro promissum impleat promittens: in quo electionem facere regulariter loquendo debitoris est, aliquando etiam creditoris, ut dicetur ad *reg.* 70. *in* 6.

Dubium est, quid debeatur casu, quo una ex duabus rebus alternative debitis perempta est? Resp. hic videndum, an perempta sit culpa creditoris, vel debitoris, vel neutrius.

Si culpa creditoris, quod cum una ex illis eidem offerretur a debitore, eam non receperit, debitor liberatur, ita ut nec superstitem, nec peremptae aestimationem praestare teneatur; *l. stipulatus* 105. *ff. de V. O.*

Si culpa debitoris, creditor petere potest superstitem, aut si haec pretiosior sit, aestimationem peremptae; *l. Stichum* 95. *ff. de solut.* Ratio hujus, et praecedentis resolutionis est, quia sua cuivis mora, et culpa, non alteri nociva est; *reg. mora*, 25. *in* 6.

Si denique res periit neutrius mora, *aut culpa*, videndum, an electio penes debitorem, an vero penes creditorem sit. *Si primum*; satisfacit creditor, si aestimationem peremptae praestet; etsi ista minoris sit pretii, quam superstes; *l. cum res legata* 47. §. *sed et si* 3. *ff. de legat.* 1. *Si secundum*, praestare debebit debitor vel rem superstitem, vel aestimationem peremptae, prout elegerit creditor; *l. Stichum cit.*

§. V.

Aliqua de contractibus, quae praecipua est pactorum species.

SUMMARIUM

Pauca tantum de istis aguntur hic in genere; nam in specie plerique examinabuntur *lib.* 3. *a tit.* 14.

34

Quaeritur 1. quid sit *contractus? Resp. Contractus* nomen dupliciter sumitur, 1. *stricte* pro eo, qui ultro, citroque obligationem civilem inducit: quales sunt emptio venditio, locatio conductio etc.

2. *Late*, quatenus includit etiam illos contractus, qui ex una una solum parte inducunt obligationem civilem: quales sunt mutuatio, et donatio. Hoc sensu acceptus est conventio ultro, citroque habita, pariens actionem civilem; seu, est conventio legitima duorum, vel plurium, ad hoc interposita, ut uterque, vel saltem alteruter contrahentium ad aliquid dandum, faciendum, aut praestandum civiliter obligetur. Ita quoad sensum DD. communiter. Ille, quo unus solummodo ad aliquid dandum, faciendum, aut praestandum obligatur, a civilistis non contractus, sed *pactum legitimum* appel-

latur, ad distinctionem contractus stricte dicti. Differt a *pacto nudo*; quia hoc, etsi conventio sit duorum, vel plurium, non tamen legitima, et actionem civilem pariens: a *quasi contractu*; quia iste obligationem quidem, et actionem civilem parit, non tamen ex vero, et reali, sed ficto, ac dispositione juris inducto consensu.

35

Quaeritur 2. quotuplex sit contractus? Resp. Contractuum variae divisiones a DD. enumerantur: inter quas prima et praecipua est in contractum nominatum, et innominatum. *Nominatus* est, qui proprium, et speciale nomen in jure habet, ut emptio, locatio, societas, mutuum etc. *Innominatus*, qui proprium, et speciale nomen in jure non habet, sed generali nomine permutationis venit, quam tamen aliqui specifice accipiunt, et a contractibus innominatis distinguunt. Horum quatuor genera enumerat Paulus *l. naturalis* 5. *in princ. ff. de praescript. verb.* sc. *do, ut des, facio, ut facias; do, ut facias, facio, ut des.* Contractus isti hoc speciale habent de jure civili, quod re sive integra, sive non integra, ei, qui implevit contractum, poenitere liceat, et suum repetere, esto, quia accepit, neque in mora sit, neque in culpa, sed paratus ex sua etiam parte contractum implere. Neque refert, etsi iste jam aliqua praeparatoria in ordine ad implendum fecisset; nam adhuc poenitere ille, qui eundem implevit, potest, modo expensas refundat, si quas alter in hunc finem fecisset; *l. si pecuniam* 5. *de condict. caus. dat. caus. non secut.* Habetque hoc, ut probabiliter docent Engl. *hic n.* 13. Konig. *n.* 15. et alii ab his *cit.* etiam locum de jure canonico, et in foro conscientiae. *Excipitur* tamen 1. si causa sit favorabilis, qualis est causa pia, dotis, et libertatis; nam hujus favore poenitentia non permittitur; Tiraquell. *de privil. caus. piae privil.* 134. et Gottofred. *in notis ad l. si pecuniam citt.* 2. si contractus fuerit juratus, vel alias poenitentiae renuntiatus. Engl. *n.* 12. 3. si contractus innominatus fuerit transactio super lite dubia; expedit enim lites finiri. Vvading. *de contract. D.* 6. *dub.* 1. §. 2, *n.* 2. ubi plures ejusmodi limitationes enumerantur.

36

2. Dividi contractus potest in unilateralem, et bilateralem. *Unilateralis* est, qui tantum unam contrahentium partem obligat, ut mutuum, stipulatio, litterarum obligatio, aditio haereditatis, solutio indebiti, et contractus innominati omnes. *Bilateralis* est, qui utramque contrahentium partem obligat: estque vel per se talis, vel per accidens. *Per se bilateralis* est, qui utrumque contrahentem statim initio aeque primo, et principaliter obligat, ut est emptio venditio, locatio conductio, societas, communio haereditatis, et com-

munio rerum singularum : qui contractus omnes commune hoc habent, quod utrinque pariant actionem directam. *Per accidens bilateralis* est, qui initio unum duntaxat contrahentem, postea vero, et per accidens etiam alterum incipit obligare : tales sunt commodatum, depositum, pignus, mandatum, negotiorum gestio, tutelae administratio ; quibus omnibus hoc commune est, quod pariant actionem directam, et contrariam : directam illi, qui initio statim obligat ; contrariam illi, qui ex post facto, et per accidens incipit obligare.

37

Dividitur contractus, quod alius sit bonae fidei, alius stricti juris. *Bonae fidei contractus* sunt, qui benignam interpretationem admittunt saecundum aequum, et bonum, etiamsi id verbis expressum non sit : tales sunt emptio venditio, locatio conductio, depositum, commodatum, ceterique omnes, qui §. *actionum* 28. *Inst. de action.* recensentur. *Stricti juris contractus* sunt, in quibus stricta interpretatio fieri debet secundum id, quod expressis verbis conventum est, et natura stricti contractus exigit, ita tamen, ut verba non accipiantur contra mentem, et intentionem proferentis : et tales sunt mutuum, stipulatio, aditio haereditatis, solutio indebiti, et ceteri contractus unilaterales, excepta permutatione, et contractu aestimatorio. Proceditque differentia haec inter contractus, ut pluribus disputat P. Engl. *hic numer.* 20. etiam de jure canonico, quod ipsa aequitas, quam jus hoc praecipue attendit, videatur postulare, ut aliqui contractus stricti juris, sive interpretationis sint, cum in illis largior interpretatio plerumque sine damno alterius fieri non possit.

38

4. Dividitur contractus, quod aliqui sint juris gentium, alii contra juris civilis, ab origine scilicet, unde contractus ejusmodi orti sunt. *Juris gentium* sunt permutatio, emptio venditio, locatio conductio, societas, depositum, mutuum, et ceteri plane omnes; §. *sed jus.* 2. *vers. fin. inst. de J. n. g. et. c. et l. ex hoc jure* 5. *ff. de j. et j.* quatuor dumtaxat exceptis, qui *juris civilis* dicuntur, quod hoc jure sint proditi : et hi sunt stipulatio, litterarum obligatio, largitas, sponsalitia, seu donatio propter nuptias, et contractus emphyteuticus.

5. Denique dividitur contractus in onerosum, et lucrosum. *Onerosus* est, in quo utrique parti contrahentium imponitur onus dandi, vel praestandi aliquid, ut sit in contractibus emptionis venditionis, locationis conductionis, permutationis. *Lucrosus,* seu *lucrativus* est, qui unam dumtaxat partem gravat, ut commodatum precarium.

39

Quaeritur 3. quinam contrahere possint? Resp. qui pacisci: possuntque hi contrahere de re quacumque, de qua pacisci possunt, ut cum communi advertit P. Vviest. *hic. n.* 84.

Dubium est, utrum quis sibi tantum, an vero alteri pacisci et stipulari possit? Qua in re de jure civili indubitata est resolutio, neminem posse pacisci, vel stipulari alteri, nisi mandatum ad illud habeat, vel ei, cui paciscitur, subjectus sit, aut alias sua intersit; §. *siquis* 4. *et* §. *alteri* 19. *inst. de inutil. stipul. l. stipulatio* 38. §. *alteri* 17. *ff. de v. o.* Ratio est, quia hujusmodi stipulationes, et obligationes inventae sunt, ut quis acquirat sibi, quod sua interest. Et hinc neque pater filiof. stipulando aliter potest acquirere, quam in iis, quae juris sunt, et mediante filio acquiruntur patri; *alioquin si factum conferatur in personam filii*, puta, ut ei ire, vel agere liceat, *inutilis erit stipulatio* ut monet Pauls JCtus *l. quod dicitur* 130. *ff. de v. o.*

Controversia est, an id, quod jure civili statutum est, obtineat etiam de jure canonico? Negat cum quibusdam a se *cit.* Covar. *in c. quamvis* 2. *de pact. in* 6. *p.* 2. §. 4. *n. et* 3. ex ratione, quod stipulatio tertio facta sit pactum nudum; hoc autem de jure canonico actionem producat, et stringat in conscientia. Ego, cum *n.* 6. 9. jam negaverim, quod pacta nuda de jure canonico actionem producant, puta isto in casu non discedendum esse a jure civili. Ita cum communiore Abb. *in c.* 14. *de fid. instrum. n.* 6. Fachin. *l.* 3. *contr. c.* 19. Sanch. *l.* 1. *de matrim. d.* 7. *n.* 21. Engl. *hic n.* 26. Konig. *n.* 32. et alii ab his *cit.* Ratio est, quia non est inducendum aliquod discrimen inter jus civile, et canonicum, nisi expressum sit *arg. c. intelleximus* 1. *de nov. oper. nuntiat.* sed nullibi jure canonico expressum est, alteri factam stipulationem valere contra juris civilis regulas; ergo etc. proceditque hoc, ut ne quidem obligationem naturalem inducat, nisi ex post facto ab eo, cui facta est, acceptetur; tali enim casu ad summum vim pollicitationis ante acceptationem habet, quae, si nondum acceptata sit, ut *n.* 4. dictum est, ne quidem in foro conscientiae stringit.

40

Quaeritur 4. quot, et quibus modis perficiantur contractus? Resp. quatuor; nam aliqui perfici dicuntur solo consensu, alii re, alii verbis, alii scriptura, sive litteris; §. *fin. Inst. de obligat.*

Solo consensu perficiuntur contractus illi, ad quorum substantiam, seu naturam, neque certa verborum forma, neque scriptura, neque traditio rei requiritur. Tales sunt emptio venditio, locatio conductio, societas, mandatum, emphyteusis, feudum etc. *l. consensu in princ. et* §. *seq. ff. de o. et a.*

Re, qui actuali rei traditione absolvuntur, ita ut ante illam nec firmitatem habeant, nec obligationem civilem inducant, ut mutuum, commodatum, depositum, precarium, pignus, permutatio.

Verbis, qui stipulato fiunt, unius scilicet contrahentium interrogatione, alterius responsione, v. g. cum Titius Cajo dicit: *Spondes mihi dare* 100. et iste respondet: *Spondeo.*

Litteris denique, et *scriptura*, in quibus vel ex conventione partium contrahentium, vel ex dispositione legis ad substantiam contractus scriptura requiritur. Tales contractus sunt donatio summae, exigentis insinuationem apud judicem, emphyteusis in re ecclesiastica etc. de quibus late Molin. *tr.* 2. *de j. et j. d.* 254. *per totam.*

41

Quaeritur 5. qualis oriatur obligatio ex contractu? Resp. Libere si initus sit, ex eo oritur obligatio non solum naturalis, sed etiam civilis, ita, ut, quod eo promissum est, actione, seu conventione judiciali proposita peti possit. Proceditque hoc non solum de contractu nominato, sed etiam de innominato, si ex parte alterius contrahentium impletio intervenerit, ut bene advertit P. Vviestner *hic n.* 64.

Dubium est, quis luere, et damnum sentire debeat, quando res, quae in contractum deducta est, periit, aut deterior facta est? Resp. hic distinguendum esse, quomodo istud contigerit, an dolo, culpa, vel casu fortuito.

Si dolo, damnum praestare is debet, qui dolo fecit; factum enim cuique suum, non alteri nocere debet, neque alteri per alterum iniqua conditio inferenda per vulgatas juris regulas.

Si culpa, videndum, qualis sit culpa, an lata, vel levis, vel levissima. Culpa lata praestari debet in omni contractu, quia in jure aequiparatur dolo, et est dolus praesumptus; in contractibus, qui tendunt ad utilitatem utriusque contrahentis, uti sunt emptio venditio, lacatio conductio etc. vindicatur etiam culpa levis; levissima autem in iis contractibus, qui unice vergunt in utilitatem principaliter obligati, ut est commodatum: de quibus latius *lib.* 3. *a tit.* 14.

Si denique *casu fortuito*, regulariter damnum, quod inde alterutri contrahentium contigit, ab altero non praestatur, nisi in sequentibus tribus casibus. 1. si ita conventum sit ab initio, et debitor periculum rei in se suscepit: pacta enim ex convenione legem accipiunt. 2. si dolus, vel culpa casui causam dederit, ut si commodatarius cum equo meo, relicta tutiore, ivit per viam ob insidias latronum magis periculosam. 3. si debitor legitime interpellatus, ut rem debitam traderet, vel solveret, fuerit in culpabili mora tradendi, vel solvendi. Vide Engl. *hic n.* 22. *et seq.*

42

Quaeritur 6. quot modis pacta vel contractus a lege, aut canone irritari possint? Resp. duobus praecipue. Uno modo, ut ex contractu ita irritato nec civilis, nec naturalis obligatio oriatur. Altero, ut ex eo non quidem oriatur obligatio civilis, oriatur autem naturalis.

Hinc dubium est, quinam actus ita censeantur irritati, ut ne naturalem quidem obligationem inducant? Ad quod respondendum est distinguendo, an contractus ejusmodi sint irritati jure naturali, vel divino, vel positivo humano tantum. *Si jure naturali, vel divino* sunt irritati, quia v. g. habent defectum requisiti consensus, vel sunt de re illicita, certum est, eos ne naturalem quidem obligationem inducere. *Si jure positivo humano*, videndum, an lex tales contractus irritans munita sit clausula, quae vel expresse naturalem, vel generaliter omnem obligationem contractui irritato tollit; an vero sine hujusmodi clausula simpliciter tantum pactum, vel contractum hujusmodi irritet.

Si primum, dicendum est iterum, quod ne naturalem quidem obligationem contractus inducat; habet enim legislator potestatem contractus sic irritandi, si bonum publicum ita exigat: et ita irritata est professio religiosa ante decimum sextum aetatis annum, renunciatio novitii ante ultimos duos probationis menses, contractus pupilli sine tutore, prodigi sine curatore factus etc.

Si secundum, ex contractibus ita irritatis probabilius oritur obligatio naturalis, et in foro conscientiae. Ita Abb. *in c.* 1. *de in integ. rest. n.* 19. Sylvest. *V. alienatio n.* 12. Navar. *de alien. rer. eccl. n.* 17. Azor. *p.* 2. *l.* 9. *c.* 1. *q.* 8. Layman. *l.* 1. *tr.* 4. *c.* 16. *n.* 9. Pirh. *tit. de reb. eccl. non alien. n.* 36. Vviest. *hic n.* 87. Ratio est, quia tales contractus, spectato jure naturali, et divino, valent, et obligant in conscientia; igitur nisi lex, vel canon hanc obligationem expresse tollant, dicendum, illam manere etiam post legem, vel canonem, quo simpliciter irritantur, cum intelligi possint de irritatione quoad forum externum.

TITULUS XXXVI.

De transactionibus.

Pacti generatim accepti species celeberrima, et frequentissimus, quo controversiae litigantium extra judicium componuntur, modus *transactio* est, ita dicta, quia est quasi *transitio actionis*; per eam enim is, qui transigit, transit, vel recedit ab actione, quae ipsi competebat. Hinc, ut observat Schambogen *hic n.* 2. actor magis proprie, quam reus transigere dicitur.

§. I.

De transactionis natura, et varietate.

SUMMARIUM

1 *Transactionis definitio.*
2 *Est contractus, saltem innominatus.*
3 *Divisio ejusdem.*
4 *Differentia*

1

Quaeritur 1. quid sit *transactio*? Resp. *Transactionis* nomen dupliciter sumitur, late, et stricte. *Late sumptum* quamcumque negotii compositionem, et actum quemlibet comprehendit, quo ab obligatione receditur, et quasi transitur, sive deinde id fiat per juramentum litis decisorium, sive per sententiam judicis, sive per amicabilem compositionem, sive per alium litis finiendae modum; *l. transacta* 229. *et l. seq. ff. de V. S.* . .

Stricte acceptum eam tantum compositionem significat, qua res dubia, et controversa partium consensu componitur, aliqua re data, vel promissa, retenta, vel remissa; *c. super eo* 7. *h. tit. l. qui transigit* 1. *ff. et l. transactio* 38. *c. eod.* Ita sumitur praesente titulo, et passim ab authoribus definitur, quod sit pactio non gratuita de re dubia, et controversa, sive lite incerta, et nondum finita.

Dixi *pactio non gratuita*, nam nullo dato, retento, promisso, vel remisso, transactio non procedit; *l. transactio cit.*

Addidi *de re dubia, et controversa*, h. e. tali, circa quam lis aut mota jam sit, aut timeatur movenda in judicio; *l. cum proponas* 2. *c. h. tit.*

2

Quaeritur 2. an, et qualis contractus sit transactio? Negant aliqui, transactionem inter contractus, etiam innominatos, censeri posse: quod duplici ratione conantur probare. 1 quia transactio priorem obligationem, sive actionem tollit: igitur potius ad distractum, et pactum dissolvens, quam ad contractum, seu pactum contrahens, et obligationem inducens pertinet 2. in transactione non est locus poenitentiae; *l. quamvis* 39. *c. h. tit.* hanc autem, re adhuc integra, admittunt contractus innominati, ut dictum *tit. praec. n.* 35: ergo etc.

Sed dicendum, transactionem, contractum, saltem innominatum esse: eumque onerosum. Ita Gibalin. *de univers. rer. human. negot. tom.* 2. *l.* 4. *c.* 7. *art.* 1. *n.* 3. Sabell. *in Summ. V. transactio n.* 1. Haunold. *tom.* 3. *de j. et j. tr.* 10. *n.* 986. Pirhing. *hic n.* 1. Vviest. *n.* 4. Constat ex definitione contractus *n.* 34. tradita; est enim pactum ultro, citroque inducens obligationem, eamque civilem, si rei traditione, vel stipulatione, firmata sit.

Argumenta contraria vim non habent. *Ad* 1. licet transactionis finis sit distractio, formam tamen, quae appellationem, et esse tribuit, contractus habet; et propterea potius pro contractu obligatorio quam pro distractu liberatorio haberi debet. Retorqueri argumentum etiam posset in emptione secunda, et pacto novissimo, quod *l. juris gentium* 7. §. *adeo autem* 6. *ff. de pactis.* Renovatus contractus dicitur, licet per hoc prius pactum vel emptio dissolvatur. *Ad* 2. quod in transactione poenitere non liceat, minuendaram litium favore est introductum; *l. causas* 16. *c. h. tit.* cons. speciale aliquid habet.

3

Quaeritur 3. quotuplex sit transactio? Resp. Transactio alia est *realis*, quae ad successores rei, super qua transactum est, transit; nam domini absoluti praediorum, vel jurium pactionibus obligare etiam suos haeredes possunt, imo et pactum reale, sive quo res ipsa afficiatur, et obligetur, instituere; *l. juris gentium cit.* §. *pactorum* 8.

Alia est transactio *personalis*, quae durat; dum transigens vivit, et cum eo extinguitur, nec transit ad successores, cujus exemplum extat *c. de cetero* 5. *h. tit.* ubi per transactionem, litis finiendae causa institutam, authoritate judicis delegati, onus pensionis, aut census imponi permittitur, non ipsi beneficio, ita ut ad successorem transeat, sed parti transigenti, ad certos annos, aut ad vitam ejusdem; adeoque ea pensione oneratur persona.

4.

Quaeritur 4. quomodo differat transactio a sententia, jurejurando, pacto, contractu? Resp. 1. A *sententia judiciali* differt; quia etsi etiam haec definiat litem, hoc tamen facit citra conventionem, cum etiam in invitos feratur sententia.

2. a *jurejurando*; quia hoc si partium voluntate delatum sit, vim quidem transactionis habet, non tamen naturam, quia non fit necessario aliquo dato, retento etc.

3. a *pacto, et contractu*; quia sub hoc continetur, tanquam species sub suo genere; licet enim omnis transactio pactum, et contractus sit, non tamen vicissim omne pactum, vel contractus transactio est.

§. II.

De causis transactionum

SUMMARIUM

5 6 *Quinam transigere possint?*
7 8 9 10 11. *De quibus causis?*
12 *Forma transactionis.*
13 *Et tempus.*
14 *An judex cogere, vel inducere litigantes ad transactionem possit?*

Has facile est assignare. *Causa finalis* transactionum est finis litium, *efficiens* ipsi litigantes, *materialis*, seu *objectum* res, et jura, circa quae transigitur, *formalis*, seu *forma* modus, quo transactio fieri debet, et solet.

5

Quaeritur 1. quinam possint transigere? Resp. Generaliter loquendo transigere possunt omnes, et soli illi, qui rerum aut suarum, aut alienarum liberam administrationem, easque alienandi potestatem habent; *arg. l. in re mandata c. mandati.*

In specie transigere non possunt 1. *infantes*, *amentes*, *et mente capti* ob defectum consensus; transactio enim in se conventionem, et consensum includit; *l. hujus* 1. §. *conventionis* 3. *ff. de pact.* 2. *pupillus* sine authoritate tutoris, *minor* sine authoritate curatoris, si talem habeat, nisi transigendo conditionem suam meliorem faciant, tunc enim transactio ab ipsis facta habetur rata; *arg. l. pupillus*; 5. §. 1. *ff. de author. tutor.* 3. *Prodigus*, cui bonis est interdictum, ut colligitur ex *l. is cui* 6. *ff. da V. O.* et ratio est, quia alienare non potest; cons. nec transigere 4. *Tutores pupillorum*, *et curatores minorum* sine decreto judicis de bonis minorum, vel pupillorum immobilibus, aut mobilibus pretiosis, quae servando servari possunt; *l. non solum* 4. *c. de praed. minor.* Ratio est, quia alienare ista bona

sine judicis decreto nequeunt. 5. *Syndici*, et *administratores civitatum* de iisdem immobilibus, et mobilibus pretiosis sine consensu superioris, ut colligitur ex *l. fin. c. de vendit. reb. civit.* Ratio est, quia etiam ipsi tutores vocantur. 6. *Procurator*, nisi instructus sit speciali mandato, aut in rem suam datus, vel constitutus cum libera administratione bonorum; *l. nulli* 13. *ff. h. tit. et l. mandato* 60. *ff. de procurat.* Ratio est, quia transactio aequiparatur delationi jurisjurandi; *C. qui ad agendum* 4. *de procurat. in* 6. atqui procurator cum generali tantum mandato constitutus jusjurandum deferre non potest, ut dicetur *tit.* 38. *n.* 27. 7. *Vasallus* sine consensu domini directi de re feudali, illam transferendo in alium; quia sine consensu domini directi nequit alienare; *l.* 2. *feud. tit.* 52. 8. *haeres* fideicommisso gravatus, ut haereditatem restituat alteri, nisi transactio fiat cum ipso fideicommissario, vel de consensu illius; Molin. *tr.* 2. *de J. et J. D.* 557. *n.* 1. 9. *Pater* de bonis adventitiis filii jam emancipati sine decreto judicis, et aliqua, licet non exacta, causae cognitione; *l. de re* 10. *ff. h. tit.* 10. *Religiosus* sine licentia praelati *arg. can. non dicatis* 11. *caus.* 12. *q.* 1. 11. ipsi etiam *praelati*, aliique *ecclesiarum, et monasteriorum rectores*, atque *administratores* de rebus earum immobilibus, aut mobilibus pretiosis sine solemnitatibus a jure requisitis ad alienationem illarum; *c. statuimus* 2. et *c. seq. h. tit.* Procedit autem hoc regulariter; nam

6

Excipiendi sunt casus aliqui, in quibus transigere praelati sine consensu capituli, et aliis solemnitatibus juris de rebus ecclesiae, vel monasterii sui possunt 1. si sint res modicae, et parum utiles, etiam immobiles, vel mobiles non pretiosae, quae servando servari nequeant; nam has praelatus libere alienare potest, ut dicetur *libr.* 3. *tit.* 13. *n.* 38. *et* 39. *de reb. eccl. non alien.*

2. Si praelatus (idem est quoad hoc de tutore, et quolibet administratore cum libera potestate) ita transigat super rebus immobilibus, vel mobilibus pretiosis ecclesiae, ut eas non perdat, vel alienet, sed litis terminandae causa, oblata alteri parti pecunia, recuperet, vel retineat; Abb. *in c.* 3. *h. tit.* 3. Molin. *tr.* 2. *D.* 557. *n.* 8. Laym. *l.*3. *tr.* 4. *c.* 31. *n.* 4.

3. Si praelatus (vel alius similis administrator) a conventu, vel capitulo suo, praeter mandatum procuratorium, accepit litteras de ratihabitione, in quibus expresse contineatur, quod, quidquid praelatus in tali causa egerit, capitulum, vel conventus ratum habebit; *c. contigit* 3. *h. tit.* et ratio est, quia praelatus habens mandatum generale, et liberum cum clausula de ratihabitione capituli, potest omnia facere, acsi expressum et specialem consensum capituli haberet, adeoque etiam transigere, et

alienare, dummodo etiam legitimus superior consentiat; Gloss. *in c. 3. cit. V. litteras.* Pirh. *hic n.* 11. Vviest. *n.* 22.

4. Si ita necessarium foret transactionem fieri super rebus vinculatis, aut alienari prohibitis ad diuturnas lites finiendas, impediendum scandalum, vitanda damna gravia; vel vi statuti, aut sententiae judicis ita jubentis; tali enim casu etiam alienari sine solemnitatibus possent; Molin. *tr.* 2. *d.* 257. *n.* 9. Laym. *l. cit. V. denique.* Pirh. *hic n.* 12.

5. Si ecclesia rei, de qua transigitur, nec possessionem, nec aliud jus in re obtineat, sed tantum spem, et jus ad rem dubium. Quarant. *V. alienatio n.* 43. *in fin.* et ex eo Konig. *hic. n.* 4. Ratio est, quia hoc casu non agitur de aliquo amittendo, sed magis de non acquirendo; constat autem, quod etsi praelatus ammittendo, vel alienando ecclesiam damnificare non possit, possit tamen eidem nocere non acquirendo, quod posset, vel deberet.

7

Quaeritur 2. de quibus rebus transigi possit? Resp. Transigi potest de omnibus, et solis rebus, quae dubiae, et controversae sunt, nisi id jure prohibitum sit, ut notat Host. *in summ. hic n.* 3. In specie non est permissum transigere.

1. *De re certa*; quia transactio, ut *n.* 1. dictum est, est pactio de re dubia, et controversa. Estque hoc ita verum, ut transactio aliter facta sit omnino irrita in utroque foro: in interno quidem, quia qui per talem transactionem acquirit, quod certo scit ad alterum pertinere, sine titulo illud retinet; in externo autem, quia jura ejusmodi transactionem expresse irritant, et soluti repetitionem concedunt; *l. in summa* 65. *§. et quidem* 1. *ff. de condict. indebit. l. praess.* 12. *et l. sub praetextu* 19. *c. h. tit.*

2. *De re judicata*, ut habetur *l. eleganter* 23. *§. si post* 1. *ff. de condict. indeb. et l. si causa* 32. *c. h. tit.* Ratio est, quia sententia, postquam in rem judicatam transiit, rem inter partes certam, et indubitatam facit; *l. res judicata* 207. *ff. de r. j.* Excipitur nisi negetur, vel ignoretur, quod judicatum sit; *l. post rem* 11. *ff. h. tit.*

3. *De haereditate alicujus viventis*, ut habetur *l. nec nos c. de postlim. revers.* Ratio, est quia de hac etiam pacisci non licet secundum dicta *tit. praec. n.* 24.

4. *De iis, quae testamento, vel codicillo relicta sunt*; nam de his transigi nequit, nisi inspectis, et cognitis testamenti, vel codicilli verbis; *l. de his* 6. *ff. h. tit.* idque tum favore testatoris, ut ejus voluntas ultima agnoscatur, tum in gratiam haeredis, ne modico praesenti contentus, magna bona, per ultimam voluntatem si-

bi relicta, repudiet. Potest tamen inspectioni testamenti ab haerede renuntiari, saltem cum juramento; quia dispositio *l. de his cit.* principaliter condita est favore haeredis, secundarie tantum favore testatoris, et boni publici, ut notat cum aliis; Gutier. *de juram. p* 3. *c.* 2. *n.* 20. *prope medium.*

8

5. *De alimentis futuris, testamento, codicillo, vel etiam mortis causa donatione relictis;* nam de his, ut transigi possit, opus est authoritate judicis, et cognitione causae; *l. cum hi* 8. *in princ. ff. et l. de alimentis.* 8. *C. h. tit.* Ratio est eadem, ne scil. ii, quibus relicta sunt, contenti modico praesente, facile transigerent, et inde contra voluntatem testatoris egeant, quibus ipse prospectum voluit. Dixi *de alimentis futuris etc.* non enim omnis de alimentis sine autoritate judicis prohibita transactio est, sed quatuor maxime in casibus fieri libere et ipsa potest. 1.° de alimentis praeteritis, quae sc. praestari jam debuissent *l. de alimentis cit.* Ratio est, quia in his periculum cessat, nec ab iis dependet vita hominis, cum nemo in praeteritum sit alendus. 2. de alimentis, quae solum ex contractu, vel aliunde, quam per ultimam voluntatem debentur; *l. cum hi cit.* §. *haec oratio* 2. Ratio est, quia hujusmodi transactione nihil fit contra mentem contrahentium, et aeque bene quisque praesumitur prospecturus sibi in transactione, quam acquisitione; Engl. *hic n.* 9. 3. de alimentis futuris, etiam ex ultima voluntate debitis, si is, cui relicta sunt, transigendo conditionem suam meliorem faciat, ut si transigendo facit sibi solvi per singulos menses, quod sibi dandum erat per singulos annos; *l. cum. hi cit.* §. *eam transactionem* 6. ne quod in favorem alimentarii constitutum est, in odium ejus, et dispendium detorqueatur contra *reg. quod ob gratiam* 61. *in* 6. 4. etiam in aliis casibus, si transactioni de alimentis, ultima voluntate relictis, factae addatur juramentum; cum enim prohibitio transactionis principaliter facta sit in favorem alimentarii, nihil prohibet, quin renuntiare eidem favori suo alimentarius possit; Layman. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 31. *n.* 6. cum aliis.

9

6. *De crimine publico,* saltem si tale sit; quod non irroget poenam sanguinis; *l. transigere* 18. *C. h. tit.* Ratio est, ne crimina impunita maneant in praejudicium boni publici; *l. ita vulneratus* 51. §. *aestimatio* 2. *ff. ad leg. aquil.* Accedit, quia sic transigendo reus censetur actorem corrumpere, et actor judicium publicum vendere: quae causa est, ut ita transigens habeatur pro confesso; *l. quoniam* 5. *ff. de his, qui not. infam.* nisi probet se innocentem esse, et

pecuniam dedisse tantum ad redimendam vexam, vitandam molestiam, et sumptus litis *l. servi* 23. *c. ad leg. jul. de adult.* Dixi *de crimine publico etc.* non enim de omni crimine prohibitum est transigere. Nam 1. transigi potest de crimine privato, si de eo agatur civiliter, et ad poenam parti laesae applicandam; secus, si criminaliter, et ad vindictam publicam: tunc enim, si tale sit, quod non irroget poenam sanguinis, transactio de eo facta est irrita, ut cum aliis notat Molin. *tr.* 3. *de J. et J. d.* 46. *n.* 14. Ratio est, quia partes pactionibus praejudicare possunt juri suo, non item juri, et bono publico, ad quod accusatio criminalis tendit. 2. transigi potest super crimine capitali; *l. transigere cit. et l. in capitalibus* 1. *ff. de bon. eor. qui ant. sent.* nam ut ibidem dicitur, *Ignoscendum* principes *censuerunt ei*, *qui sanguinem suum qualiter qualiter redemptum voluit.* Hinc reus in tali casu cum accusatore transigens etiam pro confesso haberi non potest; *l. fin. ff. de praevaricat.* quia magis gravissimi periculi declinandi causa, quam conscientia criminis transegisse censetur. Excipitur *l. transigere cit* crimen adulterii, quod etsi per *l. quamvis* 19. *c. ad leg. jul. de adult.* capitale esse coeperit, transactio tamen fieri de ipso prohibetur; quia cum paucis personis accusatio ejusdem permissa sit, si de eo transigi cum accusatoribus posset, fere impunitum maneret. 3. transigi potest de crimine falsi; *l. transigere cit.* Ratio est, quia licet pro eo de jure communi non infligatur poena sanguinis, valde gravem tamen infamiam condemnato irrogat, ideoque ejus poena, quae est tam gravis jactura honoris, poenae sanguinis aequiparatur. 4. transigi potest etiam super aliis criminibus, de quibus consuetudo legitime praescripta transigendi licentiam induxit; ita enim Sabell. *in summ. V. transactio n.* 4. testatur, de consuetudine totius Italiae, licitam esse transactionem super quocunque crimine, etiam adulterii, et raptus, ita ut nec confessionem delicti, nec judicium inducat, sed potius prosit ad diminutionem poenae, et ad obtinendum beneficium pacis a statuto concessum.

10

De re spirituali, *aut huic annexis*, si transactio de istis fiat dato, aut retento aliquo temporali, nam hoc sine vitio simoniae fieri non potest, cum res spiritualis non sit aestimabilis pretio temporali, utpote omne ejusmodi pretium excedens. Et hinc 1. non potest, interveniente re temporali transigi super jure percipiendi decimas; *c. statuimus* 2. juncta gloss. *ibid. V. ut si super decimis. h. tit.* 2. super jure patronatus, seu praesentandi ad beneficia; *c. praeterea* 9. *eod.* 3. super spirituali subjectione alicui debita; *c. praeterea cit.* 4. super beneficio ecclesiastico litigioso; *c. super eo* 7.

h. tit. et c. fin. rer. permut. Ratio est, quia haec omnia spiritualia sunt, aut spirituali annexa; cons. dato, aut retento aliquo temporali, super iis non potest transigi. Dixi *dato, aut retento aliquo temporali*; nam gratuita, et amicabilis compositio super hujusmodi rebus, et juribus non est prohibita, ut de beneficiis expresse statuitur; *c. super eo cit.* imo nec proprie dicta transactio, si res spiritualis compensetur data, vel retenta alia re, aut jure spirituali, ut si religiosi pro jure decimandi se obligent ad faciendas conciones, vel administranda sacramenta in certa ecclesia, modo observentur ea, quae de alienatione rerum ecclesiasticarum jure praescripta sunt *DD. ad c. super eo cit.* Ratio est, quia transactio est species quaedam permutationis; res autem spiritualis cum alia re spirituali licite permutari potest; *c. ad quaestiones* 6. *et c. fin. juncta* gloss. *V. temporalia de rer. permut.* ergo etc. *excipiuntur* beneficia ecclesiastica; nam in his a ss. canonibus tanquam simoniaca reprobatur omnis transactio onerosa sine authoritate superioris inita, etiam quae fieret cum pacto dandi, vel retinendi aliud beneficium, vel simile jus spirituale, ut colligitur ex *c. constitutus* 4. *et duob. seq. h. tit.* ubi pontifex absolute, et nullo facto discrimine, prohibet passionem onerosam de beneficiis. Ratio est, quia cum beneficium habeat annexum commodum temporale, nempe praebendam, quae in proventibus temporalibus consistit, hinc periculum, et suspicio est, ne hujusmodi transactio super beneficio fiat intuitu rei temporalis.

11

8. Denique *super matrimonio* nec transactio, nec compositio amicabilis fieri potest, si per eam fiat aliquid ad illud dissolvendum, prout constat ex *c. fin. h. tit.* et notat gloss. *V. sacramentum ibid.* Ratio est, quia non possumus transigere, nisi circa ea, quae in nostra sunt potestate; matrimonium autem divina authoritate est institutum, adeoque nulla transactione, vel compositione humana quoad substantiam suam dissolvi potest; quia quos Deus conjunxit, homo non separet: *Gen.* 2. Proceditque hoc non tantum quoad matrimonium consummatum, sed etiam quoad ratum; licet enim istud non sit omnino indissolubile, cum in eo pontifex dispensare possit, id tamen nemo alius, praeter pontificem, potest. Dixi autem 1. *super matrimonio*; alia enim est ratio in sponsalibus de futuro: haec enim inter puberes mutuo consensu, seu remissione dissolvi possunt; cons, etiam de iis transigi, si dubia sint; Konig. *hic n.* 12. Dixi 2. *ad matrimonium dissolvendum*; nam si transactio, vel compositio tendat ad matrimonium contrahendum, de quo contendunt partes, an legitime contractum sit, transigi de eo po-

test, non quidem authoritate privata, sed publica judicis, nisi aliud impedimentum canonicum intercedat, ut cum aliis notat Abb. *in c. fin. h. tit. n.* 8. nam tali casu cessat ratio prohibitiva transactionis, sive compositionis super matrimonio. Dixi 3. *ut per eam fiat dissolutio*; non enim repugnat super matrimonio, de cujus valore dubium est, ante consummationem illius conveniri inter personas eo junctas, ut una ingrediatur religionem, altera aliud matrimonium ineat, et sic prius ratum dissolvatur. Ratio est, quia tali casu non dissolvitur ex conventione partium, sed ex dispositione, et privilegio juris, quod ob favorem religionis ingressui illius vim tribuit dissolvendi matrimonium, etiam altera parte invita.

12

Quaeritur 3. quae sit forma transactionis? Resp. Haec duplex est, essentialis, et accidentalis. *Accidentalis* ad modum pertinet, quo fieri transactio debet; potest autem fieri quacunque verborum forma, modo istis, vel aliis signis sufficienter exprimatur consensus mutuus: estque perinde, sive pure fiat, sive sub conditione; *l. si super* 9. *C. h. tit.* sive in, sive extra judicium, interveniente, vel non interveniente scriptura; *l. sive* 28. *c. eod.*

Substantialia transactionis sunt 1. *ut pro remissione litis aliquid praestetur, aut fiat*: quod differt a compositione amicabili, quae gratis fit, nullo dato, vel retento. 2. *ut sit de re dubia*: hinc invalida in utroque foro transactio est, quae fit super re, in qua alterutri transigenti constat, quod sibi nullum in illa jus competat: in foro conscientiae quidem; quia sine titulo illam possidet: in externo autem vel ipso jure, ut videtur colligi ex *l. in summa* 65. *ff. de condict. indeb.* vel saltem per actionem, aut exceptionem doli rescindenda; *l. sub praetextu* 19 *c. h. tit.* 3. *ut sit de re controversa, seu lite incerta*; quia transactio non est de qualibet re dubia, sed de re dubia propter litem motam, sed nondum finitam, vel movendam; *l. cum proponas* 2. *C. h. tit.* Non autem refert, quod res in se certa sit, seu certum jus contineat; quia sufficit, quod sit dubium in facto, et non in jure, ideoque de ea transigere licet propter incertum litis eventum; Vvesembec *ff. hoc tit. n.* 5. Pirh. *hic. n.* 4.

13

Dub. 1. quando transigere liceat? Resp. Licet transigere vel ante contestationem, vel post contestationem litis, et in quacunque litis parte, donec sententia transierit in rem judicatam; nam eo usque adhuc dubius, et incertus est eventus litis; Gloss. *in Clem.* 2. *V. postquam, ut lit. pendent.*

Post sententiam transigere licet in casibus sequentibus 1. si ab ea sit appellatum: quia appellatio suspendit sententiam, ideoque ea

interposita, lis nondum finita est, sed adhuc durat; *l. causa* 32. *c. h. tit.* 2. si a sententia adhuc appellari potest; nam quamdiu appellari potest, sententia in rem judicatam non transit. 3. si adversus sententiam latam petatur restitutio in integrum, ut si minor, vel ecclesia notabiliter laesa sit; *l. si causa cit.* 4. si adversus rem judicatam a principe admissa sit supplicatio. 5. si alio modo res judicata adhuc dubia esse possit.

14

Dub. 2. an, et quando judex cogere ad transactionem possit? Resp. Judicem quidem partibus litigantibus suadere posse, imo aliquando, si ita res exigat, debere, ut transigant, praesertim si causa sit valde ardua, ne lites cum magnis partium sumptibus protrahantur; absolute tamen eos cogere ad transigendum regulariter loquendo non posse per textum expressum *novell.* 124. *c.* 4. *in fin.* Ratio est, quia regulariter nemo invitus tenetur cedere juri suo, quemadmodum nec contrahere; *l. invitum* 11. *C. de contrah. empt.* atqui transigendo jus aliquod dimitti debet, cum quaevis transactio fiat aliquo dato, aliquo retento: ergo etc.

Addidi *regulariter*; nam certis casibus contrarium tenet, praecipue 1. Si partium jura sint omnino aequalia, et lis ita intricata, ut aliter expediri, et decidi nequeat. 2. si ex continuatione litis timeatur periculum armorum, vel perturbatio pacis publicae. 3. Si litigetur de tali re, circa quam judex liberam disponendi potestatem habet: Vide *supra tit.* 34. *n.* 18. *et* 19.

§. III.

De effectu, et extensione, et rescissione transactionum.

SUMMARIUM

15 *Effectus transactionis*
16 *Extensio.*
17 *Causæ, ex quibus potest rescindi.*
18 19 20 *An etiam ex causa læsionis.*

15

Quaeritur 1. quis sit effectus transactionis? Resp. Sunt complures 1. aequiparatur sententiae, et habet vim rei judicatae; *l. non minorem* 20. *C. h. tit.* 2. rebus ac litibus incertis finem imponit; *c. sicut* 1. *et l. fratris* 10. *C. eod.* 3. si legitime facta sit, revocari, aut

rescindi non potest, altera transigentium parte invita; *l. cum te* 5. *C. eod*, ne quidem rescripto principis; *l. causas* 16. *C. eod.* aut praetextu novorum, vel de novo repertorum instrumentorum, ad litem sopitam pertinentium; *l. sub praetextu* 19. *et* 29. *C. eod.* 4. Omnes probationes, instrumenta, et alia jura partium in contrarium allata, si fraus, et dolus non intercessit, post finitam transactionem sunt irrita, et inania, etiamsi de hoc inter partes actum non sit; *c. sicut grave cit.* et *ibi* gloss. *V. habitorum*, ubi dat rationem, quia pacta novissima tollunt priora. 5. si firmata sit rei traditione, vel stipulatione, parit actionem civilem; exceptionem vero, si sine illis sit inita; *l. cum proponas* 17. *C. h. tit.* Porro exceptio haec est litis finitae opponi ante, vel post litis contestationem potest, ut notat Abb. *in c. sicut grave cit. n.* 3.

16

Quaeritur 2. an, et quo usque extendi transactio debeat? Resp. cum distinctione, an transactio sit specialis, vel generalis, aut indefinita. *Si specialis est*, ad alia extendi non debet, sed solum ad expressa, nisi sint connexa, et accessoria: cons. si transactio sit de certa aliqua re, non potest peti alia res; *l. si unus* 27. §. *pacta* 4. *in fin. c. de pact.* Si ex certa aliqua causa e. g. venditionis tantum, ex ista causa vi transactionis prohibetur transigens petere. Si vero generalis, aut indefinita transactio sit, extenditur ad omnia particularia, sub eo genere contenta, etiamsi in specie non sint cognita; *l. tres fratres* 35. *ff. de pact.* et ratio est, quia satis est, quod in genere, vel confuse cognita fuerint; adeoque comprehensa censentur, si non sint excepta.

Excepta autem censentur 1. quae salva verborum proprietate in generalitate transactionis non continentur 2. quae dolo unius ex transigentibus incognita, et occulta sunt; *l. tres fratres cit. et l. qui cum* 9. §. *qui per fallaciam* 2. *ff. h. tit.* 3. si transactio facta sit super rebus relictis in ultima voluntate, de quibus non valet transactio, nisi inspectis tabulis testamenti; ut dictum est *n.* 7. 4. si de iis tractatum non sit; nam transactio, etsi generalis, et indefinita sit, ad ea tamen restringi debet, de quibus tractatum, sive inter partes actum est; *l. qui cum cit.* §. *transactio* 1.

17

Quaeritur 3. ex quibus causis transactio rescindi possit? Resp. quinque praecipue. 1. si interpositio metu injusto, qui in virum constantem cadat, sit facta; nam talis transactio exceptione metus, vel actione *quod metus causa* elidi potest; *l. interpositis* 3. *c. h. tit.* 2. si dolo extorta sit, tunc enim per replicationem doli, vel per actionem de dolo rescinditur; *l. sub praetextu* 19. *et l. si ex falsis* 42. *C.*

eod. 3. si error substantialis intervenerit; *l. si per errorem* 16. *ff. de jurisd.* 4. si in rescissionem illius partes consentiant; *l. si diversa* 14. *C. h. tit.* 5. Si transactio facta sit circa bona pupilli, minoris, vel alterius qui restitutionis in integrum beneficio gaudet, et hic transactione sit laetus; *rubr. et text. cod. si advers. transact.* 6. si inita sit ex falsis instrumentis, etiam bona fide, quia illa producens putabat esse legitima; *l. si ex falsis cit.* quia transigens videtur consentire, subintellecta hac conditione, *si instrumenta exhibita etc. jus vere dubium reddant*; ita dubium autem non reddunt instrumenta falsa.

18

Dubium est, an si major aliquis per transactionem, utrinque bona fide initam, laesus sit, illa ex hoc capite rescindi possit? *Certum est* 1. rescindi non posse, si laesio sit infra dimidium; quia propter ejusmodi laesionem etiam non potest rescindi venditio; *arg. c. cum dilecti* 3. *et c. cum causa* 6. *de empt. et vendit. l. rem majoris* 2. *C. de rescind. vend.* 2. satis convenit inter DD. rescindi posse transactionem etiam juratam, ex capite laesionis enormissimae, et ita decisum a Rota teneat Sabell. *in sum. V. transactio n.* 17. ubi laesionem enormissimam inter causas rescindendi transactionem enumerat.

Controversia inter DD. est, quando laesio quidem non est enormis, sed tamen ultra dimidium? Affirmat Bartol. *in l. rem majoris cit. n.* 9. Fachin. *l.* 2. *contr. c.* 26. Molin. *tr.* 2. *de J. et J. D.* 556. *n.* 16. Pirhing. *hic n.* 3. Engl *n.* 14. Fundatur 1. quia aequitas naturalis dictat, neminem cum alterius damno, et jactura locupletandum; *l. jure naturae* 206. *ff. de R. J.* 2. quia in contractibus, aliisque omnibus rebus, cum potest, aequalitas observanda est; *l. placuit* 8. *in fin. C. de judic.* haec non observaretur, si laesio non daretur in beneficium restitutionis. 3. *l. Imperatores* 3. §. *cum transactio* 1. *ff. h. tit.* transactio, cum haerede super fideicommisso inita, impugnari permittitur codicillis postea repertis: ergo etiam instrumentis, saltem si sit immodica. 4. *l. si superstite* 5. *C. de dol. mal.* ob immodicam laesionem permittitur filiae adversus parentem, cum quo transegit, actio in factum, quae non permitteretur, nisi rescindi ob laesionem immodicam transactio posset: ergo etc.

19

Verum etsi sententia haec valde aequa, et humana sit, juri tamen, et rationi conformior videtur negativa, quae docet, ejusmodi transactionem ex capite laesionis ultra dimidium, nisi enormissima sit, non rescindendam. Ita gloss. *in c.* 6. *de empt. et vend. V. restituerent*. Bald. *in l. rem majoris cit. n.* 3. Menoch. *Cons.*

401. *n.* 157. Gaill. *l.* 2. *obs.* 70. *a n.* 7. Stephan. Gratian. *discept. forens. c.* 867. *n.* 48. Sabell. *in summ. V. transactio n.* 17. Haunold. *tom.* 4. *de J. et J. tr.* 10. *n.* 247. Konig. *hic n.* 23. Vviestner *n.* 10. et plurimi ab his *citt.* estque sententia haec jure provinciali bavarico *summarischen process. tit.* 2. *a.* 3. *in fin.* usu imperialis camerae, teste Gaill. et repetitis Rotae decisionibus, teste Sabell. *l. cit.* approbata.

Evincunt eandem 1. apertissimus textus *l. Lucius* 78. §. *fin. ff. ad S. C. Trebell.* ubi a fideicommissariis, etsi quadruplo minus, quam in bonis erat, consecuti essent, dicitur agi posse in reliquum, *si transactum non sit*: igitur per argumentum a sensu contrario, si transactum sit, agi ab ipsis non potest, quantumvis laesi valde enormiter sint. 2. *l. in summa* 65. §. *et quidem* 1. *ff. de condit. indebit.* diserte negatur repetitio ejus; quod transactionis nomine datum est, *licet res nulla media fuerit*, et tantum conceditur casu, quo *evidens calumnia detegitur.* 3. *ll. sub praetextu* 19. *et* 29. *h. tit.* etiam sub praetextu instrumenti post reperti transactio bona fide facta rescindi prohibetur generaliter, et nullo facto discrimine inter eam, in qua laesio contingit infra, et eam, quae contingit supra dimidium. 4. non minor est authoritas transactionis, quam sententiae, quae in rem judicatam transiit; *l. non minorem* 20. *C. h. tit.* atqui sententia, quae transiit in rem judicatam, rescindi non potest praetextu cujusque laesionis, etiam ultra dimidium; *tot. tit. C. sent. rescind. non poss.* ergo etc.

20

Neque obstant argumenta in contrarium allata. *Ad* 1. locupletatio cum jactura alterius, quae ex transactionum firmitate aliquando oritur, raro, et praeter legislatoris intentionem accidit, et minus malum est, quam suscitatio, et perpetuatio litium, cui occasionem praeberet transactionum ex causa laesionis rescissio. *Ad* 2. eadem est responsio: faleturque Pirh. *l. cit.* licet sententiae adversae patronus, rescissionem ejusmodi in transactionibus, quippe quae finiendarum litium causa fiunt, ob laesionem, etiam enormem, raro solere concedi. *Ad* 3. negatur paritas; quia super rebus testamento, vel codicillo relictis, ut *supra n.* 7. dictum est, non potest transigi, nisi inspectis, et cognitis eorum verbis. *Ad* 4. ut Brunnem. *in l. superstite cit. n.* 11. cum aliis notat, ibi supponitur in transactione intervenisse dolus expressus.

TITULUS XXXVII.

De postulando.

Quando per pacta, et transactiones lis inter partes exorta sopiri non potest, litigantes adeunt judicem, eique jus suum, quod habere videntur, postulando exponunt. Cum vero hoc raro per seipsos faciant litigantes, saepe per *Procuratores*, plerumque per *advocatos*, *et syndicos*, si pars litigans sit communitas, idcirco etiam de istorum officiis agendum est. Hoc titulo sermo erit de *advocatis*; nam hi proprie *postulare* dicuntur. Quare sit.

§. I.

De postulationis natura, advocatorum differentia, et varietate.

SUMMARIUM

1 *Definitio postulationis.*
2 *Definitio advocati.*
3 *Differentia a procuratore.*
4 *Varietas.*
5 *Causa constituens.*

1

Quaeritur 1. quid sit *postulare*? Resp. Vox *postulare* tripliciter in jure accipitur. 1. prout subrogatur electioni, dum ad praelaturam, vel dignitatem postulatur persona laborans impedimento canonico dispensabili: de quo supra *tit.* 5. 2. prout magis huc pertinet, aliud nihil significat, quam desiderium suum, vel amici sui apud eum, qui jurisdictioni praeest, in jure, sive judicio exponere, vel alterius desiderio contradicere; *can. infantes* 2. *caus.* 3. *q.* 7. *l. hunc titulum* 1. §. *postulare* 2. *ff. h. tit.* 3. pro advocatione, sive officio advocati: de quo proprie hoc loco sermo est.

2

Quaeritur 2. quid sit *advocatus*? Resp. *Advocatus*, qui alias etiam *patronus causae*, *et orator*, *et causidicus* appellatur, proprie dictus est ille, qui pro altero praesente postulat, seu defensionem praestat, et ei authoritate, consilio, opera sua in judicio assistit. Ita cum communi Pirh. *hic n.* 2.

Ex quo sequitur, advocati munus non obire 1. qui sive verbo, sive scripto alicui consilium dat in aliqua causa, non adeundo judicem; quia advocare est assistere in judicio, et ibi desiderium alterius exponere: et hinc prohibitus advocare non prohibetur extra judicium consilium litiganti dare; Abb. *in rubr. h. tit. n.* 1.

3. Qui partes inducit ad contractum aliquem ineundum ob eandem rationem; Sanch. *l.* 6. *moral. c.* 13. *num.* 30.

3. Qui jura partis allegat coram arbitratore; quia arbitramentum non est proprie judicium, sed quidam contractus transactionis: et sic hoc non est adesse liti, sed contractui. Aliud est in arbitrio; nam qui coram hoc jura partis allegat, vere advocare dicendus est, cum arbitria ad instar veri judicii redacta sint; Sanch. *l. cit. num.* 31.

4. Qui judicem quidem adit, non tamen ibi jura partis allegat, sed tantum rogat, ut eidem concedat terminum: imo qui etiam jura partis allegat, sed privatim tantum, et non in judicio; Sanch. *n.* 29.

3

Quaeritur 3. quomodo advocatus a procuratore disserat? Resp. Licet sub generali appellatione advocatorum comprehendantur etiam procuratores, et contra procuratorum nomine advocati; quia utrique ad judicium pro causa agenda advocantur, et clientis curam, seu procurationem gerunt: proprie tamen sumptus advocatus in multis a procuratore differt.

1. Enim advocatus postulat pro praesente, procurator pro absente, ut patet ex definitione advocati *n. praec.* et procuratoris *tit. seq. n.* 1. afferenda, in quo DD. conveniunt.

2. Advocatus debet esse juris peritus, imo juris doctorum judicio approbatus; *l. nec ceterorum* 2. *C. h. tit. l. nemini* 11. *C. de advocat. divers. judicior. et l. jubemus* 3. *C. de advocat. divers. judicum.* In procuratore vero non tam scientia, quam diligentia requiritur, cum causae, seu negotii administrationem tantum habeat Vvesemb. *ff. de procur. n.* 10.

3. Advocati officium publicum, et honorabile est, multisque gaudens privilegiis; *l. laudabile* 4. *C. de adv. divers. judicum.* Procuratoris officium est magis privatum, vile, et onerosum; *l. siquis* 34. *C. de decurion.* Gaill. *l.* 1. *obs.* 43. *n.* 3. *et seqq.*

4. Cum procuratore contrahitur, quando mandatum suscipit; non autem cum advocato, quando constituitur: et hinc licet iste, quia, ut dictum est, munus ejus est publicum, cogi possit a judice ad suspiciendum patrocinium causae; non tamen ita cogi procurator potest, cum nemo invitus cogatur contrahere; *l. invitus* 17. *C. de procurat. et l. providendum* 7. *C. h. tit.*

5. Procurator, si causam male egerit, vel cum adversario colluserit, tenetur actione mandati; *l. si procuratorum* 8. *ff. mandati, et l. si procurator* 10. *C. de procurat.* Advocatus vero eo casu non ex mandato, sed de praevaricatione tenebitur; *l. si patronum* 1. *C. de advers. diversos. judicior.*

6. Procurator post litis contestationem fit dominus litis; *c.* 1. §. 1. *de procurat. in* 6. Advocatus non item; *l. ea quae* 1. *C. de error. advocat.*

Filiusfam: quod ex advocatione acquirit, tanquam peculium quasi castrense, acquirit sibi; *l. fin. C. de inoff. test.* non item, quod acquirit ex procuratione; quia non tam est quaestus, sive lucrum ingenii et doctrinae, quam communis negotiationis, cum procurator tantum operas in causa tractanda praestet; Vvesemb. *ff. de procurat. n.* 10.

4

Quaeritur 4. quotuplicis generis sint advocati? Resp. 1. alii sunt *publici*, qui in causis publicis, et fisci operam suam impendunt: de quibus *tot. tit. C. de advocat. fisc.* alii *privati*, qui operam suam praestant in causis privatorum.

2. Alii sunt *ordinarii*, qui publica authoritate ad causas perorandas destinati, quasi ex officio, patrocinium litigantibus conferunt: et hi quia dum officium istud suscipiunt, juramentum deponunt, et in album advocatorum referuntur, *jurati, immatriculati* dicuntur; alii vero sunt *extraordinarii*, qui nec publica authoritate constituti, nec in numerum advocatorum adlecti, extra ordinem quasi, partibus patrocinantur in judicio.

3. Denique alii sunt *voluntarii*, qui a patribus rogati spontanee suum auxilium pollicentur; alii *necessarii*, qui authoritate judicis inviti jubentur causam clientis suscipere.

5

Quaeritur 5. quis advocatos possit constituere? Resp. aliquando eos litigantes sibi ipsis constituunt; aliquando iis petentibus, vel etiam ex officio illos decernit, et dat judex, vel magistratus ordinarius, ut si partes principales propter impedimentum juris, aut facti per seipsas postulare, vel propter notoriam egestatem, adversae partis potentiam etc. acquirere advocatum non possint; *l. hunc titulum* 1. §. *ait praetor* 4. *ff. h. tit.*

Et hoc casu tenebitur patrocinium praestare parti, cui a judice, vel magistratu datus est, et quidem gratis, saltem lege charitatis, si cliens non habeat, unde salarium advocato solvat, et hoc ex aerario publico pro talibus advocatis constitutum non sit.

Quodsi patrocinium eo casu praestare renuat, ad id compellere eundem judex, vel magistratus poterit, etiam sub poena privationis officii; *l. providendum* 7. *C. h. tit.* Ratio est, quia postulare pro sic destitutis patrocinio est obligationis naturalis, ad quam complendam subditum cogere judex potest.

§. II.

De subjecto postulationis.

SUMMARIUM

6 *Postulare aliqui prohibentur lege, vel edicto praetoris.*
7 8 9 10 *Alii canone, ut excommunicati, religiosi et clerici.*
11 *Alii sententia judicis.*
12 *Potest pacisci advocatus de salario.*
13 *Non vero de palmario in eventum victoriae.*
14 *Juramentum tamen hujusmodi pactioni additum valet.*

Regula generalis est, quod postulare, seu advocare possint omnes, qui nominatim non prohibentur; quia edictum de postulando prohibitorium est, sicut illud de procuratore constituendo, ac proinde de re generaliter permissa; *l. mutus* 43. §. *cum quaeretur* 1. *ff. de procurat.* Prohibentur autem aliqui lege, alii canone, alii sententia judicis. Hinc

6

Quaeritur 1. quinam prohibeantur *lege*, vel *edicto praetoris*; nam etiam edictum, postquam confirmatum est, sub lege refertur. Resp. *Lege*, vel *edicto praetoris* prohibetur 1. *haereticus*, intellige, non toleratus, et *infidelis,* seu qui sacro baptismate lotus non est; *l. nemo* 15. *C. de episc. audient. et l. fin. C. h. tit.* 2. *servus*; quia legitimam personam standi in judicio, et juris civilis communionem non habet; *l. quod. attinet.* 32. *ff. de R. J.* 3. *minor* 17. *annis*; quia necdum habet perfectum judicium, quo opus est in postulando; *l. hunc titulum* 1. §. *initium* 3. *h. tit.* 4. *foemina*, nisi pro filio, cujus est tutrix; quia alienam defensionem suscipere est officium virile; *l. cit.* §. *secundo* 5. 5. *Caecus;* quia, ut dicitur §. *secundo cit.* insignia magistratus videre, et revereri non potest. 6. *surdus*, qui prorsus non audit; quia ut §. *initium cit.* habetur, de-

cretum praetoris audire non potest; 7. *infamis* ; quia officium advocati , ut *num.* 3. *dictum* , honorificum , et nobile est ; infamibus autem portae dignitatum patere non debent; *l. neque famosis* 2. *C. de dignit.* 8. *de capitali crimine*, vel de *calumnia* publico judicio condemnatus *l. hunc titulum cit.* §. *removet* 6. nam etiam hic infamis est 9. qui ex *testamento* accepit aliquid , contra testamentum , ex quo accepit *l. fin. ff. de inoff. testam.* quia , ut habetur *reg.* 38. *in* 6. ex eo non debet quis fructum consequi , quod nisus extitit impugnare. 10. *judex* , *et arbiter* in ea causa , in qua sunt judicaturi *l. quisquis* 6. *in pr. C. h. tit.* quia suspicio est , ipsos laturos sententiam in favorem sui clientis. 11. *fiscus*, vel *respublica* contra privatum praetextu debiti , quod ipsis debetur; *l. abhorret.* 3. *et tot. tit. ne fisc. vel resp. procuration. etc.* 12. *potentiores tot. tit. ne liceat potentiorib.* ne sc. mole potentiae opprimant jura adversae partis. 13. *litterarum , et jurium imperiti* , ut habetur *l. nec ceterorum* 2. *C. h. tit.* et hodie , prout insinuat *ordin. camer. p.* 1. *tit.* 18. qui gradu licentiae , vel doctoratus juridici sunt destituti.

7

Quaeritur 2. quinam canone, sive lege ecclesiastica prohibeantur postulare , seu advocati munus obire? Resp. *Excommunicati* : ita statuitur *c. decernimus* 8. *de sent. excomm. in* 6. his enim communicatio cum fidelibus omnis , etiam forensis , est interdicta.

2. *Religiosi* , praeterquam in causis , in quibus vertitur utilitas monasterii ; in his enim , accedente mandato , sive consensu proprii prelati regularis obire munus advocati , vel procuratoris etiam coram judice saeculari possunt; *can. monachi* 35. *caus.* 16. *q.* 1. *et c. ex parte* 2. *h. tit.* Excipiuntur FF. minores s. Francisci ; nam hi ob nullam monasterii sui utilitatem ejusmodi munus , etiam de superiorum suorum licentia , obire possunt; *Clem. exivi* 1. *de V. S.*

3. *Clerici saeculares,* cum discrimine tamen , nam in aliquibus casibus postulare possunt clerici saeculares omnes , in aliquibus nullus , in aliis quidam possunt , quidam non possunt: Et hinc

8

Dubit. 1. quibus casibus clericis saecularibus omnibus permissum sit postulare ? Resp. *c. fin. h. tit.* quatuor enumerantur. 1. pro seipsis , sive in causa propria ; non enim coguntur istam agere per procuratorem , vel advocatum.

2. Pro causa suae ecclesiae , quae hic ponitur ut diversa a causa praelati , vel rectoris ecclesiae , ut cum aliis notat Abb. *in c.* 1. *h. tit. n.* et *in c. fin. ibid. n.* 1. *not.* 2.

3. Pro personis conjunctis usque ad quartum gradum consanguinitatis : quibus gloss. *in c. fin. V. pro seipso* annumerandos

vul etiam fratres spirituales, v. g. canonicos ejusdem ecclesiae, cum in his procedat paritas, vel majoritas rationis.

4. Pro personis miserabilibus, quarum defensio ad ecclesiam spectat, quales sunt pauperes, pupilli, orphani, viduae, nam harum personarum patrocinium suscipere est opus pietatis.

5. Addi debet consuetudo romanae curiae, in qua summi pontificis tolerantia, clerici, etiam sacerdotes, obire solent munera advocationis, et procurationis, testibus Steph. Gratian. *tom.* 1. *discept. forens. c.* 57. *n.* 38. Fagn. *in c.* 1. *cit. n.* 22. Pirhing *hic n.* 12.

9

Dub. 2. in quibus casibus prohibitum sit cuivis clerico advocare? Resp. Duo enumerantur. 1. in causa sanguinis, mortis videlicet, et mutilationis; saltem pro actore contra reum; *c. sententiam* 9. *ne cleric. vel monach.* idque propter periculum irregularitatis; gloss. *in c.* 1. *h. tit. V. stipendiis.*

Addidi *saltem pro actore contra reum*; nam etsi tutius sit in hujusmodi causis omnino abstinere ab advocatione etiam pro reo, probabilius tamen hoc non est prohibitum clericis; quod non solum verum est hodiernis moribus, quibus poena talionis per desuetudinem est sublata, sed etiam antiquo jure, saltem si clericus advocatus protestationem praemisisset, quod non intendat patrocinium praestare reo ad poenam illam inferendam accusatori, si in probatione deficiat, sed tantum pro defensione rei; Pirhing *hic num.* 11. Schambog. *n.* 5. Ratio est, quia etsi poena illa deficiens, in probatione mulctetur, praeter intentionem tamen clerici advocati mulctatur.

Alter casus est, quo agitur causa ecclesiae, vel episcopi proprii; *c. fin. h. tit. vers. clericus*, ubi clericus, qui contra ecclesiam, a qua beneficium habet, pro extraneis advocatus, vel procurator esse praesumit, tanquam ingratus privatur beneficio, quod in ea obtinet, non quidem ipso jure, sed per sententiam: quod ipsum statuitur *c. gravem* 15. *de excess. praelat.* contra eum, qui sic delinquit contra episcopum.

Intelligendum autem hoc est regulariter; nam plures faciendae sunt exceptiones, quibus etiam contra ecclesiam, in qua beneficium obtinet, clericus advocati munus obire potest. 1. si praecepto superioris ad hoc cogatur. 2. si postulet in causa, vel personae conjunctae. 3. si pro personis miserabilibus, alio advocato destitutis. 4. si ecclesia integra esset in clericum. 5. si in una ecclesia, pro qua postulat, esset praelatus, in altera, contra quam postulat, haberet aliud beneficium; Vide Pirhing. *hic n.* 14. *et* 15. cum aliis ab hoc *citt.*

10

Dub. 3. quae causae sint, in quibus pro discrimine ordinum aliquibus permittitur advocare, aliis prohibetur? Resp. Causae istae sunt aliae omnes, praeterquam criminales ad poenam sanguinis, vel mutilationis, et intentatae contra ecclesiam, vel episcopum proprium.

Nam 1. clerici, qui sacerdotes sunt, in nulla causa, praeterquam quinque casibus *n.* 8. exceptis, advocare possunt, etiam coram tribunali ecclesiastico; *c. clerici* 1. *et c. fin. h. tit.* cujus ultimi textu sacerdos indistincte prohibetur in judicio postulare, adeoque etiam coram judice ecclesiastico: et ratio insinuatur; quia *sacerdotis officium est nulli nocere, omnibus autem velle prodesse*; atqui advocatus, dum uni parti assistit, et patrocinatur, alteri nocet, quam oppugnat; ergo etc.

2. Clerici subdiaconi, et diaconi advocati, et procuratores esse possunt coram judice ecclesiastico, etiam in causis saecularibus; coram judice saeculari autem (extra casus omnibus permissos) tantum in negotiis ecclesiasticis, ut cum aliis advertit Abb. *in c.* 1. *cit. n.* 3. Ratio est, quia causa unica, ob quam clerici in majoribus constituti a judiciis removentur, est, quod ejusmodi munera gerere dedeceat excellentiam status, cui per ordinem sacrum irrevocabiliter adstricti sunt; atqui talis decentia non est, quando causae etiam saeculares coram judice ecclesiastico, aut negotia ecclesiastica aguntur coram judice saeculari; ergo etc.

3. Clerici in minoribus constituti advocati esse possunt etiam coram judice saeculari extra causam sanguinis, et mutilationis, ut colligitur *ex c. clerici* 1. *h. tit.* ubi hujusmodi clericis advocationis munus coram judice saeculari prohibetur, *si stipendiis ecclesiasticis sustententur*; igitur, ut per argumentum a sensu contrario infert gloss. *ibid. V. stipendiis,* si tales clerici ecclesiasticis stipendiis non sustententur, quia nullum beneficium ecclesiasticum habent, etiam in foro saeculari advocare poterunt, saltem si patrimonialia, vel aliunde acquisita bona non habeant; Vide Fagn. *in c.* 1. *cit. n.* 5. Pirh. *hic n.* 7. Vviestn. *n.* 14.

11

Quaeritur 3. quinam sententia judicis postulare prohibeantur? Resp. Sententia judicis postulare prohibendus est. 1. qui, postquam in numerum advocatorum semel relatus est, et dein jussus a judice patrocinium praestare parti advocatum non invenienti, illud praestare recusavit sine justa causa; *l. providendum* 7. *c. h. tit.* 2. qui compertus fuerit mala fide processisse, et colludendo cum adversario causam prodidisse; *arg. l. praevaricator* 1. *in fin. et l. accusator* 5. *ff. de praevarication.* Menoch. *de arbitr. cas.* 323. *n.* 8. 3.

qui sub nomine honorarii ex ipso negotio, quod tuendum suscepit, emolumentum sibi certae partis, sive quotam litis, et rei in judicium deductae cum litigatoris damno fuerit pactus; *l. siquis* 5. *c. h.tit.*

12

Dub. 1. utrum liceat advocato pacisci de salario solvendo a suo cliente? Resp. affirmative; quia hoc exigere advocatus a suo cliente potest, etiamsi nihil de eo conventum sit, cum *nemo suis stipendiis cogatur militare,* ut dicitur *c. cum ex officii* 16. *de praescript. in fin.* Si certum aliquod stipendium, seu salarium a lege, vel consuetudine taxatum sit, majus quam taxatum sit, exigere advocatus nequit; recipere tamen potest, si sponte, et liberaliter offeratur. Ratio est, quia quivis tenetur legem juste taxantem pretium servare. Si nullum certum salarium a lege, vel consuetudine taxatum sit, tantum recipere poterit, quantum habita ratione laboris, dignitatis, scientiae, et difficultatis causae, arbitrio prudentis viri videbitur, et non ultra; *l. praes.* 1. §. *in honorariis* 10. *ff. de extraord. cognit.*

Quis salarium subministrare debeat advocato pauperis, controversia est inter DD. Aliqui ad hoc solvendum obligant divitem pauperis adversarium. Verum haec obligatio videtur nimis dura, si dives adversus pauperem ex justa causa, et non temere litiget. Hinc alii melius docent, eo casu pauperi subministandas pecunias ex eleemosynarum aerario, quibus salarium suo advocato solvat, vel hunc cogendum, ut gratis eidem serviat, quod posterius test. Gaill. *l.* 1. *obs.* 43. *n.* 10. in camera imperiali fieri solet.

13

Dub. 2. utrum advocatus cum cliente suo pacisci possit de palmario, seu, quod idem est, de extraordinario aliquo ultra salarium ordinarium in casu victoriae sibi solvendo.

Certum est 1. non esse illicitam pactionem, qua inter advocatum, et clientem post litem finitam, et causam actam convenitur de extraordinario aliquo palmarii, seu victoriae nomine sibi solvendo, modo hoc fiat in quantitate moderata; nam talis pactio nullo jure reprobata, imo approbata invenitur; *l. praes. cit.* §. *si cui* 12.

Certum satis est 2. subsistere pactionem, qua ante caeptam, aut finitam litem advocatus cum cliente suo paciscitur de certa quantitate pecuniae, vel alia re sibi praestanda honorarii nomine, ita, ut debeatur, sive cliens vincat in causa, sive vincatur, modo istud non multo sit majus eo, quod salarii debetur nomine; nam tali casu ratio cessat, ob quam jura pactionem de quota litis prohibuerunt, cum ejusmodi pacto advocatus ad delinquendum non invitetur.

Dubium procedit tantum casu, quo pactio sit ante litem finitam de palmario solvendo in eventum tantum victoriae? Rationem dubitandi facit *l. siqui* 5. *c. h. tit.* qua improbantur pactiones non de re quacunque, sed illae duntaxat, quae de certa parte, sive quota ex ipsis negotiis, sive rebus litigiosis ineuntur; igitur super aliis rebus initae valebunt.

Sed tenenda est negativa sententia, quam etiam defendunt cum plerisque antiquioribus Pirhing *hic n.* 21. Vviestner *n.* 24. et novissime magnif. D. Laurentius Albertus Verlobner pandectarum in universitate ingolstadiensi professor clarissimus *semicent. q.* 22. *n.*6. Ratio est, quia pactum de palmario haud secus, ac pactum de quota litis ex una parte advocatum censetur proxime invitare ad peccandum, et adhibendos dolos, fraudes, ac quaevis alia illicita media pro obtinenda sententia favorabili; ex altera vero parte non levis suspicio de concussione subest, ne cliens metu perdendae litis tale pactum invitus ineat: ac proinde sunt eaedem causae contra pactionem palmarii, quae contra pactionem de quota litis.

Ex quo cadit ratio in contrarium.

14

Dub. 3. an validum sit juramentum additum pacto, quod inter advocatum, et clientem initum est de quota litis, vel certa quantitate praestanda in eventum victoriae. Videtur esse irritum; quia bonis moribus adversatur, utpote invitans ad delinquendum, ut patet ex *n. praec.*

Sed dicendum, quidquid sit, an pactum ejusmodi juramento confirmetur, ita, ut inducat obligationem justitiae, de quo *l.* 2. *tit.* 24. saltem juramentum istud inducit obligationem religionis, et cons. non est omnino invalidum. Ratio est, quia salutis dispendium, et tertii praejudicium per se non affert: et hinc procedit regula *c. cum contigat* 28. *de jurejur. et c. quamvis* 2. *de pact. in* 6.

Ad rationem dubitandi dico, pactum hoc adversari quidem bonis moribus civilibus, non vero naturalibus; quia occasionem calumniandi, quam advocato dat, dat tantum per accidens, et remotam, ita ut si illam arripiat advocatus, id non pactioni, sed improbati ejusdem sit imputandum.

§. III.

De objecto postulationis, advocatorum officio, seu obligatione, et praerogativis.

SUMMARIUM

15 16 *Causae, quas defendere advocati possunt.*
17 *Eorum officium, et obligatio.*
18 *Commoda, et privilegia.*

15

Quaeritur 1. quasnam causas perorandas suscipere possint advocati?

Certum est 1. non posse ab ipsis suscipi causam injustam; alioquin si sciens id fecerit, tenebitur tum parti laesae, tum clienti, si eum decepit, dicens esse causam justam, ad restitutionem damni illati, ut recte Pirh. *hic n.* 22. Konig. *n.* 17. Scambogen *n.* 7. Dixi *si sciens etc.* nam si ignoranter causam injustam defendit, videndum, an ignorantia haec fuerit culpabilis, an inculpabilis. Si prius, solum tenebitur juxta modum culpae; si posterius, ad nihil omnino; in utroque tamen casu, errore cognito, debet causam deserere, vel potius clientem disponere, ut ipsemet cedat lite, et cum adversario suo componat. S. Thom. 2. 2. *q.* 71. *a* 3. *ad* 2. Addidi *si eum decepit*; nam si clientem monuit de injustitia causae, et hic nihilominus in prosecutione causae stare voluit, parti quidem adversae pro reparatione damni illati obbligabitur: non tamen clienti, utpote qui sciens, et volens damnum hoc passus est; Konig *l. cit.*

Certum est 2. non esse opus, ut advocatus sit certus de justitia causae, quam suscipit; quia potest suscipere defendendam causam etiam mere probabilem, saltem si sit aeque probabilis, vel probabilior, quam sit causa oppositae partis. Ratio est, quia, ut bene advertit Konig *n.* 18. si hoc non liceret, vix unquam liceret advocato patrocinium interponere, cum lites fere omnes oriantur ex re, vel facto dubio.

Certum est 3. non posse illum suscipere causam probabilem, in qua nulla spes prudens affulget victoriae, nisi monito prius de hoc periculo suo cliente. Ratio est, quia suscipiendo ejusmodi causam, nulla praevia monitione de periculo, subjicit clientem suum manife-

sto discrimini, cum sperari ex patrocinio illius nihil aliud possit, quam expensae frustraneae. Ex quo sequitur, si advocatus sciat, in dicasterio, in quo causam perorat, practicari sententiam suae contrariam, eum debere desistere a patrocinio; P. Schmier. *tr. de judic. c.* 2. *n.* 170.

16

Controversia est casu, quo non modica est probabilitas causae, et spes victoriae, minor tamen ea, quae pro adverso militat. Negativam hoc casu defendit Sot. *l.* 5. *de just. q.* 8. *a.* 3. saltem quando lis est de magni momenti re: et probare istud videtur triplex ratio. 1. quia illi potius debet advocatus favere, qui habet jus potius: istud habet, qui causam habet probabiliorem; quia jus magis in favorem illius inclinat. 2. ubi jura partium dubia, et obscura sunt, favendum est reo, ex regula generali sumpta *ex c. inter* 6. *in fin. de fid. instrum.* ergo contra jus rei facit advocatus, qui tali casu patrocinatur actori 3. bellum inferre non licet ei, cujus causa probabilior judicatur; ergo nec intentare litem.

Sed his non obstantibus dicendum, posse hoc casu advocatum patrocinium talis causae suscipere. Ita Gutier. *qq. canon. l.* 1. *c.* 13. *n.* 24. Less. *de J. et J. l.* 2. *c.* 31. *n.* 53. Sabell. *in summ. V. advocatus n.* 5. Haunold. *tom.* 5. *tr.* 2. *n.* 543. et alii communiter, modo advocatus tali casu de minori probabilitate clientem moneat. Ratio est. 1. quia advocati munus est partis, quam tuetur, causam proponere, et quae pro ea faciunt, allegare: atqui hoc facere potest advocatus, etiam casu, quo minor apparet probabilitas, quam pro contraria parte; quia hoc facere cliens potest omni jure per seipsum: ergo etiam per advocatum. 2. saepe, quae minus probabilia sunt, reipsa sunt veriora iis, quae apparent una magis probabilia: igitur propterea, quod una pars habeat causam minus probabilem, non debet destitui patrocinio, cum contingere possit, ut ejus causa sit justior, et talis incipiat apparere, deductis momentis causae. 3. publice interest, probabiles etiam lites suscipi, ut propositis utriusque causae meritis melius informatus judex aequiorem ferre sententiam possit.

Argumenta in contrarium vim non habent. *Ad* 1. favendum est ei, qui habet jus potius, non putativum, sed verum: quod cum ambiguum sit in nostro casu, ideo favere advocatus poterit, cui voluerit. *Ad* 2. id axioma procedit in judice, non vero in advocato, qui solum proponit momenta causae, ut judex sciat, cui per sententiam favere debeat. *Ad* 3. disparitas est, quia princeps bellum gesturus simul pars est, et judex; ideoque non quamlibet sententiam, sed pro-

babiliorem tenere debet: at advocatus solum pars est, vel assistens partis, cui integrum esse debet vel per se, vel alium jura sua defendere.

17

Quaeritur 2. quod sit officium, et obligatio advocati? Resp. 1. si in advocatorum matriculam sit relatus, et judex ita praecipiat, praestare clienti sibi a judice commendato, patrocinium debet, nec recusare id potest sine justa causa, ut dictum est *n.* 3. *et* 11. quod adeo verum est, ut litigans, quamdiu idoneum advocatum non habet, in contumaciam condemnari nequeat, sed dandae sint ipsi induciae ad advocatum quaerendum; *c. adhuc* 1. *ut lit. non contest.*

Si causam aliquam sibi defendendam susceperit, illius merita diligenter rimari, ea, quae ad defensionem illius sive de jure, sive de facto conferunt, diligenter conquirere, et nihil eorum debet omittere, quae causae defendendae proficua esse possunt; *l. rem non novam* 14. §. *patroni* 1. *c. de judic.* alias, si quovis modo per culpam suam, vel imperitiam amittat causam in judicio, non solum salarii nihil potest exigere, sed ad ejus etiam, quod accepit, restitutionem, et resarcitionem omnis damni, quod clienti inde ortum est, in conscientia obligatur; Host. *in sum. hic n.* 5.

3. Quando pro clientibus comparent in judicio, memores modestiae, ab injuria, probris, conviliis sibi temperent, sed legum vi, ac rationum momentis, non contumeliis, et opprobriis adversum se pugnent: *l. quisquis* 6. §. *ante omnia* 1. *c. h. tit.*

4. In deductione causae studeant brevitati, superfluas allegationes receseut, praesertim vero vitent frivolas, et frustratorias dilationes et exceptiones, quibus pro saeculi nostri vitio causae adeo protrahuntur, ut clientes potius ad mendicitatem, quam causae finem perductos se videant; *l. quisquis cit. et l. properandum* 13. §. *illo* 9. *c. de judic.*

5. Aliud nihil in judicio proponant, quam quod justum, et verum perspexerint: hinc in defensione causae nullam legem falsam allegabunt, vel perverse interpretabuntur, nec producent falsa instrumenta, aut testes falsos, vel corruptos; alias falsi crimen incurrent; *l. rem non novam, et* §. *patroni cit.*

6. Fidelitatem, et silentium clienti servent; nam si cum adversario, aut ejus advocatis colluserint, vel causam prodiderint, aut aliquid in eorum gratiam omiserint, tanquam praevaricatores, et criminis falsi rei puniri poterunt; *l. si quis* 38. §. *siquis* 8. *seq. ff. de poen.*

7. Causam semel susceptam, cliente invito, non deferent, nisi reperiant esse injustam, sed ad exitum perducant usque ad sententiam definitivam; *l. properandum cit.* §. *illo* 9. ibi *eam usque ad terminum implere etc.*

8. Non exigant, vel accipiant immodicum lucrum honorarii, sive mercedis, et salarii nomine, quamvis impendissent diligentiam debitam, et causam ad optatum finem perduxerint; *l. siquis* 5. *c. h. tit.*

Quae omnia, ut eo certius, et sincerius praestent, jure communi §. *patroni cit.* in principio cujusque litis, hodiernis moribus, ut Haunold. *tom.* 5. *tr.* 2. *n* 533. notat, semel saltem, et initio suscepti officii juramento ad hoc sincere gerendum se debent obstringere.

18

Quaeritur 3. quae sint commoda, et privilegia advocatorum? Resp. Haec duplicis generis sunt, prout observat Stryck *dissert. de privil advocat. n.* 15. et ex eo P. Schmier; *tr. de judic. c.* 2. *n.* 194. *et seqq.* videlicet personalia, et realia.

Personalia sunt 1. *nobilitas*, quam advocatis in supremis imperatoris, et principum dicasteriis competere P. Schmier *loc. cit.* deducit ex *l. providendum* 7. *c. h. tit. l. cum advocatio* 8. *c. de advoc. divers. judicior. et l. fin. c. de decurion.* 2. *participatio privilegiorum militarium* illis exceptis, quae ob ignorantiam militibus concessa sunt; *arg. l. advocati* 14. *c. eod.* 3. *immunitas a tortura* arg. *l. miles* 8. *c. de quaest.* 4. *immunitas a carcere*; nam hujus in locum advocato delinquenti honestum cubile est assignandum; *arg. l. miles cit.* 5. *libertas a poenis magis ignominiosis* qualis est fustigatio, suspendium etc: *arg. l. aut facta* 16. §. *persona* 3. *et l. capitalium* 28. §. *non omnes* 2. *et ult. ff. de paenis.* 6. Usus vehiculorum in loco, ubi Princeps residet; *arg. l. un. c. de honor. vehicul.*

Realia sunt 1. immunitas ab oneribus, et muneribus realibus, et personalibus; *arg. l. medicos* 6. *c. de professor. et med.* 2. exemptio a recipiendis hospitibus, et militibus; *l. sancimus* 6. *c. de advoc. divers. judicior. et l. petitiones* 5. §. *nec aediculas* 2. *c. de advocat. divers. judic.* 3. praelatio filiorum ex advocatis descendentium quoad officium advocati; nam hi extraneis quoad munus hoc praeferuntur; *l. petitiones cit.* §. *et filios* 5. 4. beneficium competentiae; nam ultra, quam possunt, creditoribus satisfacere non tenentur; *arg. l. miles* 6. *in princ. et l. item miles* 18. *ff. de re judic.* 5. jus petendi salarium: de quo *n.* 12.

TITULUS XXXVIII.

De procuratoribus.

Actum priori titulo de advocatis, qui patrocinium praebent litigantibus, sequitur de procuratoribus, qui vicem litigantium supplent, et pro absentibus postulant.

§. I.

De natura, et varietate procuratorum.

SUMMARIUM

1 Procuratoris definitio, et differentia.
2 Variae species.
3 Differentia procuratoris judiciali ab extrajudiciali.

1

Quaeritur 1. qui sit *procurator*? Resp. *Procurator* sic dictus, quod sit quasi *pro alio curator*, si stricte nomen hoc accipiatur, definiri potest ex *l. procurator* 1. *ff. h. tit.* quod sit, qui aliena negotia mandato domini administrat; vel ut alii explicatius, est, qui a domino, rebus suis superesse per seipsum non valente, vel non volente, constituitur, ut ipsius absentis negotia, unum vel plura, aut etiam eorum universitatem, in, aut extra judicium, vel utrobique expedienda, perficiendaque administret. Ita quoad sensum DD. communiter: estque definitio haec satis exacta, cum clarissime procuratorem distinguat ab iis, qui proprie procuratores non sunt: 1. enim distinguit ipsum ab *advocato*; quia hic pro praesente postulat, ut dictum est; *tit. praec. n.* 2. 2. *a negotiorum gestore;* quia hic aliena negotia gerit sine mandato; *l. siquis* 2. *ff. de negot. gest.* 3. *a tutore, et curatore*; quia isti non a pupillo, vel minore, sed a lege, magistratu, vel defuncto testatore constituuntur; Vvesenbec. *ff. h. tit. n.* 2. 4. *a nuntio*; quia huic nudum solummodo ministerium, non autem administrandi potestas committitur; Vvesenb. *l. cit.* 5. *a defensore*; quia defensor reum tantummodo, et quidem si proprie sumatur, sine mandato tuetur; *l. servum* 33. §. *publice* 2. *ff. h. tit.*

2

2. Quaeritur 2. quotuplex sit procurator? Resp. Procuratorum multae sunt species. 1. enim alius est procurator verus, alius fal-

sus. *Verus* est, qui legitimum mandatum administrandi habet a domino; *falsus*, qui vel nullum mandatum habet a domino, vel non sufficiens, revocatum, aut alio modo extinctum; *l. licet* 24. *c. h. tit.*

2. Procurator verus alius est generalis, alius specialis. *Generalis* est, qui ad omnia negotia, vel lites; *specialis*, qui ad certum dumtaxat negotium expediendum, vel litem in judicio prosequendam est constitutus; *l. procurator* 1. §. 1. *ff. h. tit.*

3. Procurator generalis est, qui constitutus est simpliciter; alius vero, qui constitutus est *cum libera*; h. e. plena, et libera potestate agendi, vel gerendi omnia, quae in causa, vel negotio gerere potest dominus: ille alienare solum ea potest, quae facile corrumpuntur, et servari nequeunt; iste etiam alias res mobiles, imo et immobiles vendere, permutare, aut aliis modis, excepta donatione, alienare potest; *l. procurator* 58. *et* 63. *ff. h. tit.*

4. Procurator alius est *in rem alienam*, alius *in rem suam* constitutus. *Prior* negotium alienum gerit in utilitatem domini; *posterior* in commodum, et utilitatem propriam: talis est, cui dominus vendidit, aut quoque modo cessit jura et actiones suas, ita ut alieno quidem nomine litiget, emolumenta tamen litis ad ipsum pertineant; *l. servum* 33. §. *fin. l. siquis* 34. *et l. procuratore* 55. *ff. h. tit.*

5. Procurator alius est principalis, alius substitutus. *Principalis* est, qui ab ipso domino immediate deputatur. *Substitutus*, qui a procuratore constituitur, et nostra vernacula *Nachgesezter Anvvald, nach oder affter-Anvvald* vocatur. Lauterbach. *disquisit. de procurat. substit. c.* 1. §. 3.

6. Denique procurator alius est judicialis, alius extrajudicialis; *judicialis* est, qui litem mandato domini gerendam suscipit, et propterea *procurator ad lites* dicitur; *extrajudicialis*, qui ad negotia extra judicium tractanda, et explicanda constituitur, et *procurator ad negotia* salutatur. De his

3

Dubitari potest, quomodo inter se differant procurator judicialis, et extrajudicialis? Resp. 1. in procuratore ad negotia, seu extrajudiciali minor requiritur aetas; quam in judiciali, de quo infra *n.* 9.

2. Procurator extrajudicialis libere substituere sibi alium potest, nisi quando per litis contestationem factus est litis dominus, vel a domino substituendi potestatem habet, vel in rem suam est procurator, ut dicetur *n.* 36.

3. Procurator ad negotia potest agere etiam in judicio in iis, quae speciale mandatum non requirunt; at procurator ad lites da-

tus, alia negotia domini extra judicium tractare non potest, ut plenius *n.* 29.

4. Procurator ad lites secundum quosdam tenetur etiam de culpa levissima; *l. a procuratore* 13. *ibi omnem culpam c. mandati.* Procurator ad negotia autem regulariter tantum tenetur de dolo, et culpa lata, sicut alii mandatarii, nisi ob negotii qualitatem exacta diligentia requiratur. Laym. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 26. *n.* 7.

§. II.

De iis, qui constituere procuratorem possunt.

SUMMARIUM

4

Quaeritur 1. quinam possint procuratorem constituere? Resp. Generaliter loquendo omnes constituere procuratorem possunt, qui non prohibentur; est enim edictum hoc prohibitorium, ac proinde de re generaliter permissa omnibus, et certis tantum personis prohibita; *l. mutus* 43. §. *cum queretur* 1. *ff. h. tit.*

In specie ad negotia dare procuratorem possunt, quicunque rerum suarum, vel alienarum liberam administrationem habent, adeoque etiam tutor de pupilli, curator de re minoris, filiusf. de bonis suis castrensibus, imo, et servus ad negotia sua pecularia; *l. servum* 33. *de princ. ff. h. tit.*

Ad lites vero procuratorem dare possunt illi tantum, qui sunt domini litis, et possunt agere per seipsos; adeoque procuratorem ad lites dare nequeunt 1. *Servus*, nisi de statu suo litiget; *l. servum cit.* §. *cum vero* 1. nam interim pro servo habendus non est. 2. *filius familias*, nisi in causis, in quibus ipsemet potest agere; *l. filiusf.* 8. *ff. h. tit.* 3. *pupillus* sine authoritate tutoris, *minor curatorem habens* sine authoritate curatoris, nisi in causis spiritualibus, et quae ab his dependent; nam in his agere in judicio etiam

sine curatoris assensu potest, modo 14. annis major sit; *c. fin. de judic. in* 6. 4. *procurator* in causa, quam procurat, nisi litem sit contestatus; tum enim fit dominus litis; Mynsig. *cent.* 1. *obs.* 43. 5. *tutor*, *curator*, *syndicus* universitatis, vel civitatis, qui ante contestationem litis actorem quidem constituere possunt, non tamen procuratorem; quia antea non sunt domini litis; *l. neque* 11. *C. h. tit.* 6. *captus ab hostibus*, qui similiter actorem constituere potest, non tamen procuratorem; *l. ab hostibus* 15. *ff. ex quib. caus. major.* quia quamdiu in potestatem hostium est, non est sui juris, nec rerum suarum dominus; Vall. *hic* §. 3. *n.* 4. 7. *excommunicatus*, qui solum constituere procuratorem potest ad defendendum, non vero ad agendum; *c. fin. h. tit.* quia fictione juris habetur pro mortuo. 8. *bannitus*: nam et ipse amissis bonis omnibus, civiliter mortuus reputatur; *l. cit.* 9. *religiosus*; nam hic, ut procuratorem constituere, vel subtituere sibi possit, licentia sui superioris indiget; *clem.* 3. 3. *h. tit.* exceptis casibus, quibus per se agere in judicio sine licentia praelati potest, ut cum praelatum suum accusat. Haec satis certa. Dubitatur, et ulterius.

5

Quaeritur 2. an praelatus ad lites super ecclesiae, vel monasterii rebus, et juribus prosequendis procuratorem constituere valeat? *Ratio dubitandi* est, quia ejusmodi rerum non dominus, sed procurator tantum, et administrator est; *can. sine exceptione* 52. *caus.* 12. *q.* 2. *etc. fraternitatem* 2. *de donat.* quod confirmatur a paritate cum tutore, qui ut *n. praec.* dictum est, in rem pupilli actorem tantum, non procuratorem constituere potest; atqui praelati, et alii rerum ecclesiasticarum administratores aequiparantur tutoribus; ergo etc.

Sed adhuc dicendum, praelatum ad lites super ecclesiae vel monasterii rebus prosequendas constituere procuratorem posse, eique in causis non arduis ad agendum, et respondendum potestatem dare, neque ad hoc habere opus consensu capituli; proceditque hoc, etiamsi litem ipse nondum sit contestatus. Ita Abb. *in c.* 21. *de rescript. n.* 8. Pirhing. *hic n.* 15. Konig. *n.* 14. Vviestner *n.* 15. et novissime P. Schmier *tr. de judic. c.* 2. *n.* 229. Colligitur ex *c. cum causam* 4. *de juram. calumn.* Ratio est, quia qui in judicio potest agere per se, potest etiam agere per alium; *l. procurator* 1. *ff. h. tit.* atqui praelatus, si causa non sit ardua, et magni momenti, sine capituli, vel conventus sui consensu in judicio per se agere, et respondere potest; nam in his causis liberam, et generalem administrationem habet; ergo etc.

Excipiuntur tres casus, quibus ad procuratorem constituendum opus est consensu capituli, vel conventus. 1. si causa sit ardua, et magni momenti, quae v. g. ecclesiae, vel monasterii libertatem, subjectionem, limites, honorem, vel alienationem bonorum illius immobilium, vel mobilium pretiosorum concernat; Abb. *in C.* 21. *cit. n.* 6. 2. si constituendus sit procurator generalis, et perpetuus, qui ecclesiae, vel monasterii negotia omnia tam intra, quam extra judicium gerat; quia hoc inter ardua computari potest; Abb. *l. cit. n.* 9. 3. si capitulum, vel conventus habeat bona omnino, etiam quoad administrationem diversa a bonis praelati; Abb. *n.* 6. *cit. in fin.*

Ad rationem dubitandi, etsi praelatus non sit dominus rerum ecclesiae, vel monasterii sui, liberam tamen, et generalem illarum administrationem habet, ita ut agere de iisdem, et conveniri in judicio per se solus possit, nisi causa sit ardua: igitur etiam per procuratorem juxta paulo ante dicta. *Ad conf.* praelatorum potestas longe amplior, quam tutorum est, ut adeo ab his ad illos argumentatio non sit universim legitima.

6.

Quaeritur 3. utrum universitas possit constituere procuratorem? *Ratio dubitandi* est 1. quia *c. quia in causis* 7. *h. tit.* Innocentius III. universitati scholarum parisiensium id authoritate apostolica concessit; non fuisset autem opus concedere, si jure communi jam fuisset permissum. 2. in jure civili procurator ab universitate constitutus proprie actor, vel syndicus appellari solet; *l. neque* 1. *§. quibus autem* 1. *ff. quod cujusque univers. nom.* ergo proprie procurator non est.

Sed his non obstantibus, dicendum, universitatem constituere procuratorem etiam ad causas in judicio agendas, et multo magis ad defendendum posse. Patet ex *c. quia in causis cit. juncta.* gloss. *ibi V. de jure communi.* Ratio est, quia universitas, tanquam persona ficta, loco domini habetur.

Neque urgent rationes dubitandi oppositae. *Ad* 1. non est novum ea, quae a jure communi concessa sunt, denuo concedi a principe majoris confirmationis, et securitatis causa; nam specialis concessio pluris aestimari solet, quam generalis. *Ad* 2. esto, id verum sit de jure civili, de jure canonum tamen etiam datus ab universitate procurator dicitur; quia ut *in c. cit. not.* 1. *in fin.* advertit Abbas, in jure canonico non curamus de diversitate vocabulorum.

7

Quaeritur 4. an admitti debeat procurator constitutus a communitate, cujus majores, quorum consilio communitas regitur, v. g.

praesidentes, regentes praefecti, consules, senatores etc. tempore, quo injunctum ei fuit procuratoris officium, excommunicationis sententia ligati erant? Resp. esse admittendum. Ita expresse *c. fin. h. tit.* Ratio est, quia universim loquendo actus gestus ab universitate collegialiter, seu nomine, et authoritate universitatis, non vitiatur ex eo, quod aliqui inter ipsos sint inhabiles, modo aliqui, vel etiam unus duntaxat sit habilis; nam tali casu penes hos, vel hunc jus universitatis residet.

Excipiuntur *c. fin. cit.* tres casus 1. si excommunicati in litteris procurationis expressi sint; quia tunc mandatum procurationis indivisim, et inseparabiliter procedere censetur ab habilibus, et inhabilibus; gloss. *in c. cit. V. expressi* 2. si expressi quidem non sint, constitutio tamen procuratoris eorum authoritate facta sit; quia quorum authoritate quid factum est, proprium ipsorum factum censetur juxta *l. Deo authore* 1. §. *sed neque* 6. *in fin. c. de ver. jur. enucl.* gloss. *l. cit.* 3. si ipsa communitas sciens ipsos esse excommunicatos, una cum illis procuratorem constituit; tunc enim censentur cum ipsis fecisse actum: unde necesse erit, ut expresse protestentur se nolle admittere excommunicatos; Pirh. *hic n.* 13.

8

Quaeritur 5. an ad constituendum procuratorem compelli quis valeat? *Certum est*, compelli non posse, si litigans ipse in judicio comparere velit; nam quilibet jus habet causam suam per seipsum agendi.

Quaestio ergo solum procedit casu, quo litigans ob infirmitatem, vel aliud impedimentum simile comparere per se non potest. *Affirmativam* videtur probare textus *c. cum dilecti* 6. *de dol.* ubi electus, qui insidiis, et intemperie, quo minus in judicio ipse compareret prohibebatur, pro contumace habitus, et in expensas condemnatus est, quod sufficientem non miserit *responsalem*, seu procuratorem.

Sed distinguendum est, an impedimentum sit perpetuum, vel diu duraturum, an vero temporale duntaxat, et brevi auferendum. Si primum, compelli sic impeditus potest, ut procuratorem constituat, ne jus alterius partis laedatur, et pereat; secus, si secundum, et causa differri possit. Ita Gloss. *in c. cum dilecti cit. V. responsalem in fin.* Abb. *in c. querelam* 2. *h: tit. n.* 7. Haunold. *tom.* 5. *de J. et J. tr.* 2. *n.* 387. Piring. *hic n.* 17. *not.* 3. Schambog. *n.* 7. Vviestner *n.* 19. et aperte traditur *c. querelam cit.*

Excipitur 1. si impedimentum sit tantum infirmitas levis; nam haec non est justa causa non comparendi ad citationem judicis; Abb. *l. cit. n.* 1. *not.* 1. *Excipitur* 2. si impedimentum quidem sit infir-

mitas gravis, lis tamen sic impedito solum intentetur in causa levi, ut per argumentum a sensu contrario colligitur ex *c. cit.* ibi *in gravibus causis. Excipitur* 3. si litigans sit persona illustris, et causa agatur pecuniaria; nam in hujusmodi causis talibus personis solum permittitur per procuratorem agere et respondere; *nov.* 71. *c.* 1. et ex ea sumpta *auth. hoc jus c. h. tit. Excipitur* 4. si alia sit observantia, statutum, et ordinatio, sicut Haun. *l. cit. n.* 392. testatur, in camera imperiali (quod etiam in aliis curiis observari memorat) ex ordinationis praescripto causae non aliter, quam per procuratores agitari possunt.

Neque aliud probat textus in contrarium allegatus; quia imprimis, ut observat gloss. *in c. cit. in casu*, absentiae justa causa ab electo, non comparente, non fuit legitime probata: deinde ibi agebatur de causa electionis, quae celeritatem exigit, ne diu vacet ecclesia: unde textus iste est potius confirmatio responsionis datae, ubi limitatio additur: *si causa differri possit.*

§. III.

De iis, qui constitui procuratores possunt.

SUMMARIUM

9 *Quinam constitui procuratores possunt?*
10 *An etiam fœminæ?*
11 *An filiusfamilias?*
12 *An infames?*
13 *An minor 25 annis?*
14 *An absens.*
15 *An plures in eodem negotio?*
16 *Et quis tunc præferendus?*
17 *An compelli aliquis ad munus procuratorium suscipiendum possit?*

9

Quaeritur 1. quinam constitui procuratores possint? Resp. constitui possunt omnes, qui mandati negotii exequendi capaces sunt, nisi specialiter a jure prohibeantur. Prohibentur autem aliqui simpliciter, et absolute, ut ne quidem *ad negotia* procuratores constitui possint: quales sunt infames, furiosi, amentes, ob animi, et rationis defectum; *l. dummodo* 2. *ff. h. tit.* minores 17. annis; *c. qui generaliter* 5. §. *fin. h. tit. in* 6. Milites, nisi agant in rem suam, aut nomine cohortis suae; *l. filiusf.* 8. §. *veterani* 2. *ff. l. militem* 7. *l. qui*

stipendia 9. *c. h. tit. et l. milites* 31. *c. de locat.* quia publice interest eos privatorum negotiis a militia non avocari.

Ad lites dari specialiter procuratores nequeunt, cum ad negotia possint.

1. Mutus, et surdus; *l. mutus* 43. *in princ. ff. h. tit.* 2. servus; *l. servum* 33. *in princ. ff. eod.* 3. Faemina, certis causis exceptis; *l. neque faemina* 54. *ff. l. quia absente* 4. *c. eod.* 4. Minores 25. annis, saltem de jure canonico; *c. qui generaliter* 5. *h. tit. in* 6. 5. Potentiores, ne sc. mole majoris potentiae adversarium opprimant; *tot. tit. c. ne lic. potentior. patrocin. litig. praest.* 6. Banniti, et rei criminis capitalis, pendente accusatione, et antequam innocentiam suam purgent; *l. reum* 6. *c. h. tit.* 7. Redemptor alienae litis, et qui procuratoris munus in se recipiunt sub pacto, ut ex litis eventu, et victoria certa pars, sive quota sibi praestetur; *arg. l. siquis* 5. *c. de postuland.* 8. Excommunicatus, cui non est potestas standi in judicio; *c. intelleximus* 7. *de iudic. c. decernimus* 8. *de sent. excom. in* 6. *c. post cessionem* 8. *de probat.* 9. Religiosus, nisi sit praelatus vel cum licentia sui praelati in causis istum, vel monasterium concernentibus; *Clem.* 3. *h. tit.* 10. Clericus in casibus in quibus ipsi advocato esse non licet; *c. fin. de postul.* Vide dicta *tit. praec. a n.* 7.

Quaeritur 2. quibus casibus procuratoris munere fungi permittatur foemina? Resp. Quinque maxime 1. si in rem suam, et proprium lucrum cessis sibi actionibus, agat; *l. quia absente* 4. *c. h. tit.*

2. Si parentes ejus morbus, aut aetas impediat, ne agere per seipsos possint, et alium, per quem agant non habeant; tunc enim filiae pro ipsis agere, causa tamen cognita, permittetur; *l. foeminas* 41. *ff. h. tit.*

3. Si agatur ad defensionem libertatis; hanc enim, in defectu aliorum idoneorum, pro marito, fratre, aliove cognato potest suscipere; *l. amplius* 3. *§. cum vero* 2. *ff. de liberal. caus.*

4. Si mulier sit tutrix; tunc enim in causa filiorum per seipsam stare in judicio potest, quia dum lex ei administrationem bonorum eo casu defert, simul etiam videtur concedere, ut pro eorum defensione procuratricis, et advocatricis munere fungi possit; *arg. c. ex parte* 67. *de appellat.*

5. Si sit abbatissa; nam abbatissae, pro rebus, et juribus monasterii munus hoc obire conceditur; *dilecta* 4. *§. quia vero* ibi: *eandem abbatissam procuratricem ipsius* (monasterii) *duximus statuendam.*

In ceteris casibus procurationem rerum alienarum in judicio suscipere universaliter prohibetur foeminis; quia officium procuratoris virile est et a pudore foeminei sexus alienum; *l. alienam* 18. *c. h. tit.*

11

Quaeritur 3. an filiusfamilias constitui procurator possit ? Resp. posse, sive deinde illud sit ad negotia, sive etiam ad lites, sive ad agendum, sive ad defendendum, etiam patre invito, modo legitimam aetatem habeat, et non sit minor 25. annis; *c. non injusse* 14. *h. tit. c. qui generaliter* 5. *ff. nedum* 2. *eod. in* 6. cui consonat *l. filiusf.* 8. *ff. eod. tit.* Ratio est, quia filiusf. etiam sine patris authoritate ex omni contractu obligari potest; §. *item inutilis* 6. *inst. de inutil. stipul. et l. filiusf.* 39. *ff. de O. et A.* ergo etiam procurator constitui potest ad agendum, et defendendum, etiam sine mandato patris; glos. *in c. non injuste cit. V. filiusf.*

Excipitur, si ex eo, quod filiusfam. sit procurator, aliquid deperiret patri; tunc enim sine consensu hujus procurator esse non posset.

12

Quaeritur 4. utrum admitti ad munus procuratoris possint infames? De jure canonico satis aperte constat negativa *can. infamis* 1. *etc. infames* 2. *caus.* 3. *q.* 7. item *can. fin. juncta* glos. *V. quia episcopus caus.* 5. *q.* 3. Proceditque hoc, sive sit infamis infamia juris, sive infamia facti tantum, neque ad lites tantum, sed etiam ad negotia; universim enim textus a procurationis munere pro personis ecclesiasticis obeundo infames excludit, prout pluribus notat Abb. *in c.* 4. *de juram. calumn. n.* 9.

Dubium est, an etiam ab hoc munere excludantur de jure civili ? Negant non pauci propter textum §. *fin. inst. de except.* et videtur hoc etiam probare ratio ; quia procuratoris officium non est dignitas, a qua removentur infames, sed onus, et quidem vile. Alii tamen cum P. Konig *hic n.* 21. et P. Schmier. *tr. de judic. c.* 2. *n.* 237. non improbabiliter putant, in hoc casu nihil diversum a jure canonico statui per jus civile, ex eo maxime, quia textus §. *fin. cit.* quo infames videntur admitti ad procurationis munus, convenienter explicari possunt de casu, quo infamia est dubia, ut colligitur ex verbis textus ibi : *Ne dum de his altercatur, ipsius negotii disceptatio proteletur* ; altercationi enim locus, et protelationi periculum tantum tunc est, quando excipitur contra procuratorem ob causam infamiae, de qua nondum constat notorie. Confirmat sententiam istam etiam praxis in superioribus dicasteriis usitata, in quibus a procuratorio munere notorie infames excluduntur teste Gaill. *l.* 1. *obs.* 43. *n.* 8.

13

Quaeritur 5. an etiam jure civili requirantur 25. anni, ut procurator aliquis esse ad lites possit ? Negant Perez. *C. h. tit. n.* 9. Zoes. *ff. eod. n.* 11. Ludvvel. *in* §. *justae* 5. *inst. quib. ex caus. mu-*

num. Harprecht *inst. de iis, per quos ager. poss. n.* 123. Haunold. *tom.* 5. *tr.* 2. *n.* 398. Vviestner *hic n.* 23. juxta quos minor, si sit 17. annis major, ad procurandum etiam in judicio admitti potest. Fundantur 1. textu §. *justae cit.* ubi dicitur, justam esse causam manumittendi servum 17. annis non minorem, *procuratoris habendi gratia.* 3. juxta *l. hunc titulum* 1. §. *initium* 3. *ff. de postul.* minor, si 17. annis major sit, potest esse advocatus: ergo etiam procurator.

Sed etsi sententia haec sit admodum probabilis, probabilior tamen mihi videtur sententia eorum, qui in hoc passu suadent nullum divortium in jure civili faciendum a jure canonico: quam etiam defendit Vresenbac. *h. tit. n.* 4. et plurimi alii, quos citat Harprecht *l. cit.* et P. Schmier *c.* 2. *cit. n.* 239. Colligitur 1. ex *l. in rebus* 2. *et l. seq. C. qui legit. pers.* ubi minoribus aeque, ac pupillis negatur persona legitima standi in judicio. 2. *l. exigendi.* 12. *C. h. tit.* ubi asseritur, filiumf. quod necdum legitimam impleverit, depelli a procuratoris officio non injuste potuisse, nisi defensionem patris absentis suscepisset. 2. ex *l. minor.* 51. *ff. eod.* ubi minor prohibetur esse defensor, quia periculum est, ne dum restituitur in integrum, judicium reddatur elusorium; atqui idem periculum est etiam, quando est procurator, saltem casu, quando mandans lapsus est facultatibus, et minori damnum, quod passus est, resarcire non valet. Qui textus omnes cum textibus in contrarium allegatis comparati saltem rem dubii juris faciunt: unde applicanda erit usitata regula, quod in materia communi jus civile dubium explicandum sit secundum jus canonicum certum, et vicissim; est autem jus canonicum certum in casu quaestionis, cum aperto textu minores 25. annis repellat a procuratoris munere, ut dictum *n.* 9. Et ita etiam Haunold. teste *l. cit. n.* 404. observatur in praxi.

Neque obstant textus allati in contrarium. *Ad* 1. casus ille est specialis, quo minor ad procurationem admittitur favore libertatis facilius consequendae. *Ad* 2. negatur paritas; nam procurator actione mandati obligatur, et condemnatur, cum contra eum feratur sententia, quod non est in advocato, ut notat gloss. *in c. qui generaliter cit. V.* 17. *annum in addit.*

14

Quaeritur 7. an procurator constitui etiam absens possit? Resp. affirmative, modo is sui constitutionem consensu suo ratam habeat; *l. procurator* 1. §. *fin. ff. h. tit.* Potest autem consentire vel expresse, videlicet per pactum, nuntium, litteras, ratihabitionem; vel tacite, et facto ipso, ut si procurator constitutus scienter mandatum recipit, nec contradicit; quia per hoc suum jam sufficienter

praestitisse videtur consensum, ut dicitur *Clem.* 1. *h. tit.* Ex quo sequitur, procuratorem sic constitutum cogi posse, non secus, acsi consensisset expresse, ad defendendum principalem in causis omnibus, et negotiis, ad quae se instrumentum procurationis extendit, ut notat Pirh. *hic n.* 34.

Dub. an si procurator ab absente constitutus mandatum procuratorium sibi praesentatum recipere noluit, mutata postea voluntate, illud acceptare possit? Resp. posse, modo constituens in eadem voluntate manserit, ut habetur *c. licet* 7. *h. tit. in* 6. Praesumitur autem in antiqua voluntate mansisse constituens, si absens est, et nihil intellexit, vel probabiliter suspicari potuit de dissensu procuratoris, ut recte advertit Pirh. *hic n.* 36. Ratio est, quia voluntas semel posita semper praesumitur, nisi probetur, quod sit mutata. Excipitur, si in constitutione procuratoris dominus dicat: *Constituo talem procuratorem, et si is renuerit acceptare hoc officium, constituo talem*; tunc enim post renutum suum primo constitutus acceptare mandatum non amplius poterit, cum hoc ipso sit jus quaesitum secundo; gloss. *in c. licet cit. V. placebit.*

15

Quaeritur 7. an plures simul constitui procuratores possint? Certa est affirmativa de jure canonico, ut patet ex *c. si duo* 6. *h. tit. in* 6.

De jure civili dubium faciunt 1. *l. decreto* 24. §. *si duobus* 1. *ff. de administr. et peric. tutor.* ubi dicitur *Duo simul agere non possunt.* 2. *l. siquis* 31. §. *unius* 1. *ff. h. tit.* ubi pluribus unius litis consortibus conceditur facultas dandi plures procuratores; ergo argumento a sensu contrario uni litiganti id est prohibitum. 3 *Ratio*; nam si plures constituti sint procuratores, est major in iis vocandis molestia, longior mora in protelando judicio, et plures expensae.

Sed dicendum, etiam de jure civili ab eodem ad idem negotium plures constitui procuratores posse, eosque vel diversis temporibus, ut innuitur *l. siquis cit.* §. *fin.* vel simul, et eodem tempore, ut statuitur *l. pluribus* 32. *ff. h. tit.*

Neque urgent argumenta opposita. *Ad* 1. lex illa loquitur de tutoribus, quos etsi duos simul permittat dari, uni tamen sine altero in pupilli favorem potestatem agendi concedit. *Ad* 2. argumentum a sensu contrario non procedit adversus claram dispositionem juris. *Ad* 3. plurium procuratorum constitutio etiam sua habet commoda, cum plures oculi plus utique, quam unus, videant.

16

Quaeritur 8. quis praeferendus sit aliis, si duo, vel plures procuratores ad idem negotium dati sint? Resp. multum referre, an simul, et eodem tempore, an vero diversis temporibus sint constituti.

Si hoc secundum, per posterioris constitutionem prior procurator censetur tacite revocatus; *l. siquis cit.* §. *fin.* cons. praeferendus est ultimus, nisi prior sit generalis, posterior specialis, vel aliter constituens exprimat, quod per constitutionem posterioris nolit facere revocationem prioris.

Si primum, videndum, an plures illi sint constituti simpliciter, an cum clausula *in solidum*. *Si prius*, unus sine altero admitti non debet; *c. si duo cit.* potest tamen judex eo casu, praesertim in causis, quae celeriorem expeditionem postulant, eligere ex ipsis, quem magis idoneum censuerit, ut causam prosequatur solus; *c. si duo cit.* §. *sane*. *Si posterius*, is, qui prius causam, seu negotium tractare coepit, excludet ceteros, ut se immiscere non possint; *c. si duo cit.* Proceditque hoc, etiamsi actus, quo ceteros praeoccupavit, de jure effectum non sit sortitus: nam per quemvis actum praeoccupare alios potest; Pirh. *hic n.* 42. *not.* 2.

Excipitur, nisi sic praeveniens post litem contestatam prohibeatur litem prosequi: tunc enim, nisi alium sibi substituerit, ex ceteris, qui praevenerint, prosequi causam possunt, nec ita impeditus, postquam unus ceterorum agere causam coeperit, reassumere illam deinceps poterit, etiam postquam cessaverit impedimentum; nisi et alter comprocurator, qui causam loco prioris suscepit, tunc impeditus sit; *c. si duo cit.*

17

Quaeritur 9. utrum compelli aliquis possit ad suscipiendum procuratoris officium? Resp. spectato jure communi, et regulariter loquendo non posse. Constat ex *c. licet* 6. *h. tit. in* 6. *l. filiusfam.* 8. §. *invitus* 1. *ff. et l. invitus* 17. *C. eod.* Ratio est, quia munus procuratoris privatum est, ad quod invitus nemo cogitur; gloss. *in c. licet cit. V. eod.* Invitus autem dicitur non tantum is, qui contradicit, sed is quoque, qui consensisse non probatur, ut ait Ulpianus §. *invitus cit.*

Addidi *spectato jure communi*: nam ubi officium procuratorum est publicum, sicut in camera imperiali, etiam inviti ad istud suscipiendum compelli possunt; Gaill. *l.* 1. *obs.* 43. *in* 6.

§. IV.

De causis, in quibus constitui procuratores possunt.

SUMMARIUM

18 *In quibus causis constitui procuratores possint?*
19 20 *An etiam ad contrahendum matrimonium?*
21 22 *An in causis criminalibus?*
23 *An in causis famosis?*
24 *An in popularibus?*

18

Quaeritur 1. in quibus causis constitui procuratores possint? Resp. in omnibus causis, et negotiis, in quibus non reperitur prohibitum procuratorem constitui. Ratio est, quia edictum hoc prohibitorium est, cons. procedit regula, concessum intelligi, quod nominatim prohibitum non invenitur; *l. cum praeter.* 12. *ff. de judic.*

Quare procurator constitui poterit 1. in causis pecuniariis; *l. in pecuniariis* 26. *C. h. tit.* 2. in liberalibus, seu statum concernentibus; *l. servum* 33. §. *eum vero* 1. *et l. sed et hae* 35. §. *patronus* 1. *ff. eod.* 3. non tantum in temporalibus, sed etiam in spiritualibus; *c. non indiscrete* 1. *h. tit. in* 6. 4. non tantum ad lites praesentes, seu inchoatas, sed etiam ad futuras, et nondum exortas; *c. non injuste* 14. *h. t. et l. item* 3. *ff. eod.* 5. non tantum in prima instantia, sed etiam in secunda, sive in causa appellationis; *l. cum rem* 2. *C. eod.*

19

Quaeritur 2. an matrimonium contrahi per procuratorem possit? Resp. posse: valebitque hoc matrimonium, si principales sint christiani, non tantum in ratione contractus, sed etiam in ratione sacramenti, ut communis DD. habet, et probat ratio; Christus enim instituendo sacramentum matrimonii naturam contractus matrimonialis non immutavit, sed eum duntaxat, qui secundum leges humanas valide celebratur, elevavit ad sacramenti dignitatem. Igitur hoc ipso, quod contractus matrimonii per procuratorem initus secundum leges humanas validus fit in ratione contractus, etiam valebit in ratione sacramenti.

Ut vero sic valide ineatur, juxta *c. fin. h. t. in* 6. tria haec requirentur. 1. ut procurator habeat speciale mandatum ad illud contrahendum cum persona certa, et determinata; cum enim a ma-

trimonio vitae totius status pendeat, oportebat, ut ejus contractus committeretur speciali mandato, et cum ordine ad personam, a mandante probatam.

2. Ut sic constitutus procurator nomine constituentis id contrahat per seipsum; non enim potest alium sibi substituere, nisi hoc expresse eidem permittatur in mandato: et ratio est, quia in causis, et negotiis gravibus, et arduis, qualis est contractus matrimonii, censetur electa fides, et industria personae.

3. Ut cum constituens ante matrimonium nomine ipsius contractus consensum suum non revocaverit: nam si hunc vel expresse, vel etiam tacite, videlicet aliud matrimonium interea contrahendo, revocasset, matrimonium postea a procuratore contractum foret irritum, etsi procuratori revocatio non innotuisset: in quo dispar est ratio matrimonii, et aliorum contractuum, qui a procuratore revocato, antequam revocatio ipsi innotuit, valide ineuntur. Ratio disparitatis est, quia in contractibus mere politicis, et qui a jure humano pendent, defectum consensus ecclesia, vel Resp. supplere potest; non vero in matrimonio, ubi verus, et formalis consensus mutuus ipsorum contrahentium jure divino, et naturali ad matrimonii essentiam spectat.

20

Dubitari potest, an validum sit matrimonium, quod procurator nomine principalis iniit eo tempore, quo iste aut dormiebat, aut ad alia distractus minime de contrahendo matrimonio cogitabat, vel etiam in insaniam incidit. Difficultas maxime est in casu tertio, in quo propterea negativam defendunt Pont. *l.* 2. *de matrim.* *c.* 15. *n.* 14. et Card. de Lug. *de sacram. in gen.* *D.* 8. *n.* 108. videturque probari istud duplici argumento. 1. quia per amentiam principalis fit omnino incapax ponendi novum consensum, quod non fit casu, quo dormit, ebrius, vel ad alia distractus est. 2. quia principali in amentiam lapso, videtur exspirare mandatum, non minus, ac illud exspirat ejusdem morte.

Sed retinenda est affirmativa sententia, quam etiam tenent Gutier. *de matr.* *c.* 43. *num.* 14. Sanch. *lib.* 2. *de matr.* *D.* 11. *n.* 12. Petez. *D.* 15. *f.* 8. *n.* 3. Bonac. *q.* 2. *p.* 2. *n.* 13. Pal. *tr.* 28. *D.* 2. *p.* 9. *n.* 2. Vviestn. *hic n.* 31. et hoc teste communi DD. Ratio est, quia ut mandanti adscribatur actio procuratoris, nomine ipsius facta, ex parte mandantis plus non requiritur, quam ut tempore illo, quo procurator nomine ipsius agit, consensus mandantis moraliter perseveret, et neque sit revocatus, neque cessarit per mortem: ita perseverat voluntas matrimonium contrahendi in principali, sive hic dormiat; sive ad alia distractus, sive omnino inciderit in amentiam: ergo etc.

Neque urgent argumenta opposita. *Ad* 1. patet ex dictis ; Nam matrimonii per procuratorem contracti valor non pendet a praesenti dispositione principalis (alias neque dormiens, aut ad alia distractus per procuratorem contraherent valide , quippe qui aeque parum capaces sunt ponendi novos consensus , quando actio nomine ipsorum a procuratore ponitur) sed a consensu ipsius praeterito , non revocato , et mandato , quod procuratori dedit. Hic autem datur in casu nostro , ut ponitur : ergo etc. *Ad* 2. negatur paritas ; nam mors omnia solvit ; ergo etiam consensum ad matrimonium , cujus contractum impossibilem reddit : non ita impossibilem eundem reddit amentia : ergo etc.

21

Quaeritur 3. an procurator in causis criminalibus admitti de jure possit ? Resp. cum distinctione , an civiliter solum agatur de crimine , an vero criminaliter. *Si civiliter tantum* , et ad poenam pecuniariam , indistincte admitti procurator potest , et debet, ut patet ex *c. tuae* 5. *h. tit. et l. licet* 42. §. *ad actionem* 1. *ff. eod.* Ratio est , quia cum tali casu executio non in persona , sed in bonis facienda sit , nihil interest fisci , aut partis laesae, an reus personaliter , an per procuratorem compareat. Si vero de crimine agatur *criminaliter* , et ad vindictam publicam , adhibenda est secunda distinctio , an poena pro crimine imponenda sit capitalis , vel alia relegatione major , an vero relegatio tantum , vel alia corporis afflictiva minor.

Si hoc secundum , ex praxi tribunalium passim recepta admittitur procurator tam pro reo , quam pro actore. Nec fundamentum deest in jure ; nam satis clare videtur colligi ex *l. quaeri* 1. *ff. an per alium causae appellat.* ubi procurator removetur in causa capitali , et aliis gravioribus *usque ad relegationem* : igitur a sensu contrario in causis , in quibus imponenda venit relegatio , vel alia mitior , recipi procurator pro reo poterit.

Si primum contingat , et poena pro crimine imponenda veniat capitalis , vel alia relegatione major, adhibenda est distinctio, tertia , et pro *reo* quidem procurator est repellendus , pro *actore* vero admitti poterit. *Primum* constat ex *c. veniens* 15. juncta gloss. *ibid, V. criminali de accus. l. quaeri cit. et l. accusatore* 13. *ff. de public. judic.* Ratio est , quia si per procuratorem in hujusmodi crimine causam agere reus posset, sententia judicis elusoria reddi posset, si scilicet ad evitandam poenam reus fugeret , et procuratorem suum desereret in judicio, in quem , quia non delinquit , executio fieri non potest.

Alterum ostenditur ex eo, quia hodiernis moribus, quibus poena talionis, ad quam jure antiquo inscribere se accusator debebat, ex judiciis sublata est, cessat ratio actoris procuratorem non admittendi, cum enim defacto, ubi in probatione defecerit, actor solum condemnetur ad sumptus litis, et mulctam pecuniariam, executio sententiae in ipsum latae fieri in bonis ejusdem poterit, et sic non erit periculum, ne sententia judicis elusoria fiat, quamvis actor se fuga subducat.

22

Dub. An si reus sit absens, et quo minus personaliter in judicio compareat, impeditus, in causa capitali, vel criminali alia criminaliter intentata defendi per procuratorem possit? Gloss. *in c. veniens.* 15. *cit. V. criminali*, et alii complures DD. putant, eo casu procuratorem ex parte rei intervenire quidem posse ad allegandam, et probandam causam absentiae, vel opponendas alias exceptiones declinatorias, vel dilatorias contra judicem, adversarium, aut testes, sed ad defendendam illius innocentiam admitti non posse: quod colligunt ex *l. accusatore et l. quaeri citt.* quibus addunt *l. miles* 11. §. *ea quae* 2. *ff. ad leg. jul. de adulter.* ubi Papinianus, *Ea, quae*, inquit, *inter reos adulterii recepta est, absens defendi non potest.*

Probabilior videtur affirmativa, quam etiam defendunt Fachin. *l.* 1. *contr. c.* 24. Sabell. *in summ. V. procurator n.* 9. *in princ.* Pirhing *hic n.* 33. Wiestner *n.* 38. Videtur desumi ex *c. in nostra* 4. *h. tit. l. servum* 33. §. *publice* 2. *ff. eod. l. reos.* 3. *C. de accusation.* ubi Alexander imp. *reos*, inquit, *capitalium criminum absentes etiam per procuratorem defendi*, *legibus publicorum judiciorum permittitur.*

Neque obstant leges in contrarium allegatae. *Ad* 1. ut Fachin. *l. cit.* textum illius explicat, id intelligi debet de reo praesente, qui in judicio adesse debet, non procuratorem mittere. *Ad* 2. ibi, ut iterum Fachinaeus, JCtus nihil aliud vult, nisi quod causae publicorum criminum agitari per procuratorem nequeant, sive agant, sive defendant; an vero in specie reus absens per procuratorem defendi possit, indecisum relinquit. *Ad* 3. crimen adulterii, etsi lege codicis factum sit capitale, tale tamen nondum erat Papiniani tempore, ut Cujacius, et Brissonius apud *cit.* Fachin. advertunt.

23

Quaeritur 4. an procurator admittatur in causis famosis, sive in quibus condemnato infamia irrogatur? Certum est, procuratorem admitti, si infamia in consequentiam poenae pecuniariae, aut sal-

tem pecuniae ex contractu mandati, depositi, pro socio, tutelae etc. debitae infligenda veniat, ut clare habetur *leg. quaeri cit.*

Controversia est, si sola infamia per se, et principaliter infligatur? Negativam tenent non pauci, iique praecipui nominis interp. et DD. Moventur 1. quia, ut *n.* 21. dictum, procurator non admittitur in causa capitali, in qua vita in discrimen adducitur; fama autem, et vita pari passu ambulant; et infamia aequiparatur poenae capitali; *l. praetoris* 1. *ff. de his, qui not. infam.* 3. rei praesentia in judicio desideratur, ut veritas ex vultu, et sermone facilius eruatur.

Verum his non obstantibus, probabilius dicendum, procuratorem in iis causis admitti, etiam ex parte rei. Ita Haunold. *tom.* 5. *de J. et J. tr.* 2. *n.* 418. *et seqq.* et novissime clarissimus P. Schmier *tr. de judic. c.* 2. *n.* 273. Ratio est negativa; quia sc. nullus juris textus istud aperte prohibet.

Ad argumenta contraria patet responsio. *Ad* 1. quod infamia aequiparetur poenae capitali, non satis fundatum in jure est, sed contrarium satis colligitur ex *l. capitalium* 20. *ff. de poenis*, ubi supplicium capitale constituitur in supremo poenarum gradu, poena infamiae vero in infimo, idque merito; nam honor laesus recuperari potest, vita non potest. *Ad* 2. Reus per procuratorem agens infamiam evitat solum in illis judiciis, in quibus illa condemnato per consequentiam irrogatur; incurrit autem, in quibus irrogatur per se, et principaliter, ut notat Haun. *l. cit. n.* 419. *Ad* 3. aliis mediis erui in istiusmodi causis potest veritas: et fit, aliquando hanc tegi a reo, non est paritas cum causis capitalibus; quia hae magis arduae sunt, et bonum publicum magis exigit, ne impunita maneant hujusmodi crimina.

24.

Quaeritur 5. an actiones populares procuratorem admittant? Resp. Non admittunt ex parte actoris, admittunt ex parte rei. *Pars prima* constat ex *l. licet* 42. *in princ. ff. h. tit.* et ratio est, quia actio popularis, hoc ipso, quod cuilibet de populo competat, non existit in patrimonio actoris ante contestationem litis.

Excipitur, nisi singulare interesse in ea habeat, intuitu cujus prae ceteris admittendus ad agendum sit; tunc enim *quasi privatae actionis dare procuratorem potest, et alius agens exceptione repelli*, ut dicitur *l. licet cit. et l. non cogendum* 45. §. *qui ita* 1. *ff. eod.*

Pars secunda decisa extat *l. qui populari* 5. *ff. de popul. act.* et ratio est, quia reus privatam causam, h. e. pecuniariam, quae istis actionibus peti solet, tuetur; Vall. §. 5. *n.* 5. *h. tit.*

§. V.

De mandato procuratorio

SUMMARIUM

25 *Necessitas mandati procuratorii.*
26 *Requisita, ut procurator cum mandato admitti debeat.*
27 28 *Potestas generaliter constituti ad quae se extendat?*
29 *An datus ad negotia censeatur datus ad lites?*
30 *An datus ad agendum possit etiam defendere?*
31 *Vel respondere in causa reconventionis?*

25

Quaeritur 1. an procuratori necessarium sit mandatum? Resp. Regulariter hoc procuratori ad agendum necessarium esse, et quidem ita, ut ab eo, qui legitimo mandato caret, sive a procuratore falso in judicio gesta, sint irrita ipso jure; *arg. c. in nostra 4. vers. nos vero h. tit.* Ratio est, quia procurator carens mandato reputatur instar personae extraneae, cui, quia cum reo nullum negotium gessit, nulla adversus eum competit actio, qua ipsum in judicio convenire valeat; *arg. l. si pupilli* 6. §. *fin. ff. de negot. gest.* igitur ut convenire ex persona domini reum possit, necesse est, ut habeat ab eo mandatum; et quidem, cum hoc sit aliquid facti, facta autem non praesumantur, plerumque probari istud, et exhiberi debet.

Dixi, *ad agendum*, seu pro actore; nam pro reo absente etiam sine mandato defensor admittitur, modo legitimam personam standi in judicio habeat, satisdet pro judicato solvendo, et etiam de rato cautionem praestet casu, quo reus convenitur actione reali; *l. Pomponius* 40. §. *sed et is* 2. *l. is cujus* 64. *l. Titius* 76. *ff. et l. exigendi* 12. *c. h. tit.* Ratio est, quia publice interest, absentes, etiam ignorantes, per quemcumque defendi, ne ignari patiantur damnum; *l. servum* 33. §. *publice* 2. *ff. eod.* Accedit, quia naturalis simul, et civilis ratio suadet, alterius conditionem, etiam ignorantis, per alterum fieri meliorem posse, ut dicitur *l. solvendo* 39. *ff. de negot. gest.*

Addidi *regulariter*; nam plures sunt casus, in quibus etiam ad agendum procurator sine mandato admittitur. Et 1. quidem, si dominus praesens, et sciens suo nomine aliquem in judicio contende-

re, istud patitur; quia tali dominus mandasse videtur *l. qui patitur* 18. *ff. mandat.* 2. si talis sit, qui causas tractare consuevit, et secum habet instrumenta, sive acta ipsius causae; quia haec praesumptionem mandati fundant; *c. coram* 34. *de offic. deleg.* 3. sint consortes ejusdem litis; nam hi pro se invicem, etiam absque mandato, in judicio possunt agere; *l. commune* 2. *c. de consort. ejusd. lit.* 4. si sint personae conjunctae, quales sunt parentes, liberi, fratres, affines, liberti; *l. sed et hæ.* 35. *ff. h. tit.* imo omnes conjuncti usque ad 4. gradum in linea transversali, ut tradit Host. *in sum. hic n.* 13. quia, ut notat Abb. *in c.* 28 §. *sunt et alii n.* 10 *de rescript.* dictae personae *in l. cit.* tantum exempli causa enumerantur. 5. si maritus agere velit pro uxore; *c. constitutis* 12. juncta gloss. *V. suæ uxoris nomine h. tit. et l. maritus* 21. *c. eod.* Proceditque hoc, etiamsi agatur tantum de bonis istius paraphernalibus, estque perinde, sive administrationem illorum maritus habeat, sive illam retinuerit sibi uxor, cum hoc tamen discrimine, ut de posterioribus cavere de rato debeat, quod facere in prioribus non obligatur, cum ex administratione ipsi concessa praesumatur mandatum. 6. Si episcopus, vel praelatus bona, et jura ecclesiae suae perdat, vel defendere, aut recuperare negligat; tunc enim canonici, et clerici singuli agere super iisdem possunt, etiam sine mandato; *c. licet* 1. *de restitut. spoliat. c. cum olim* 34. *de test. et attest. c. siquis* 6. *de rebus eccles. non alien.* et ratio est, quia ipsorum interest, res, et jura ecclesiae suae salva, et illaesa servari; gloss. *in c. cum olim cit. V. per exceptionem.* His ergo omnibus agere sine mandato permittitur, nisi aliud constet de voluntate domini, pro quo interveniunt, vel causa sit speciale mandatum exigens. Ratio exceptionis est, quia personae hactenus relatae admittuntur solum ob praesumptionem mandati, quae in casu exceptionis cessat.

26

Quaeritur 2. quid requiratur, ut procurator cum mandato admitti debeat ad agendum pro principali? Resp. 1. requiritur, ut mandatum, quod habet, sit sufficiens, non revocatum, vel alio modo extinctum; alias tantum erit procurator falsus, ut dictum est *n.* 2.

2. Ut mandatum illud sit conceptum in forma a jure, et juxta stylum curiae cujusque requisita: tale erit, si in eo ponatur nomen constituentis, procuratoris constituti, actoris, contra quem, judicis, apud quem agendum; si ponatur in eo qualitas causae demandatae, dies, et annus constitutionis etc. Durand. *in specul. l.* 1. *part.* 3. *tit. de procurat.* §. 3. *ratione formae n.* 20.

3. Ut mandatum sit sufficienter probatum. Probari autem poterit per instrumenta publica, et privata, per testes, qui de mandato de-

ponant, per praesumptionem ex conjunctione sanguinis etc. Abb. *in c.* 1. *h. tit. n.* 5. Vvesenb. *ff. eod. n.* 7. Pirh. *n.* 23.

4. Ut si sit procurator rei, satisdet de judicato solvendo, nisi satisdationem praestiterit ipse principalis; nemo enim secundum veterem regulam alienae rei sine satisdatione defensor idoneus intelligitur; §. *si vero reus* 5. *inst. de satisdat. et l. qui proprio* 46. §. *qui alium* 2. *ff. h. tit:* Hodie tamen cautio haec non requiritur, sed sufficit, si procurator fidem de mandato faciat, ut cum Tholosano advertit Pirh. *hic n.* 54. *in fin.*

5. Ut, si rationabiliter dubitetur, an ad agendum legitimo, et sufficienti mandato instructus sit, procurator actoris caveat, vel promittat, dominum rem ratam habiturum; *l. non solum* 39. §. *qui alienam* 1. *ff. et l. cautio* 1. *c. h. tit.* Secus, si constet, quod sit instructus mandato sufficienti, vel contra certum sit, quod vel nullum, vel non legitimum mandatum habeat; nam primo casu etiam sine cautione hac admittendus; in secundo etiam cum cautione de rato est repellendus, nisi ex talibus personis sit, quae agere sine mandato possunt; gloss. *in c.* 1. *V. portioribus h. tit.*

27

Quaeritur 3. quid procurator, generaliter constitutus ad agendum, vi mandati hujus generalis possit? Resp. Potest omnia, quae mandatum hoc vel principaliter, vel accessorie sub proprietate suorum verborum continet, nisi causa talis sit, quae speciale mandatum exigat. Ita communis.

Porro speciali mandato procurator indiget 1. ad tractandas causas criminales criminaliter intentatas; quia hae in nullo mandato generali includuntur. Pirh. *hic n.* 60. 2. ad jurandum de calumnia; *clem.* 2. *h. tit.* 3. ad deferendum adversae parti juramentum decisivum; *c. qui ad agendum* 4. *in fin. h. tit. in* 6. 4. ad transigendum, vel paciscendum; *c. cit.* 5. ad compromittendum in arbitrum; gloss. *ibid. V. vel pacisci* 6. ad petendam restitutionem in integrum; gloss. *cit.* 7. ad impetrandum rescriptum 8. ad tractandam causam, seu negotium matrimoniale. 9. ad donandum, debitum remittendum, fidejubendum 10. ad beneficiorum, aliorumque jurium renuntiationem. 11. ad accipiendam possessionem canonicatus, vel alterius beneficii. 12. ad collationem, vel praesentationem faciendam ratione juris conferendi, vel patronatus. 13. ad petendam absolutionem ab excommunicatione 14. ad impetrandam dispensationem, v. g. super defectu natalium etc. Plures alios recenset gloss. *l. cit.* Durand. *tit. de procur.* §. 1. *n.* 4. *et seq.* Franc. *in c.* 4. *cit.* §. *fin. n.* 3. *et seq.* Joseph Ludov. *concl.* 39. *n.* 7. ubi tres, et nonaginta omnino hujusmodi casus enumerat.

28

Quaeritur 4. an procurator expedire articulum aliquem, speciale mandatum exigentem, possit, qui generaliter constitutus est cum clausula *Ut possit omnia, licet mandatum speciale exigant?* Resp. non posse. Ita statuitur *c. qui ad agendum* 4. *in princ. h. tit. in* 6. Ratio est, quia hoc ipso, quod jura ad quaedam speciale mandatum exigant, non sufficit generale sine specifica expressione; Laym. *in c. cit. in princ. et in c. fin. n.* 13. *de offic. vicar. in* 6.

Excipitur 1. si in mandato unum, vel plura, speciale mandatum exposcentia, exprimantur, et permittantur, tunc enim vi hujus clausulae procurator sic constitutus expedire posset etiam alia his similia, aut minora; *c. qui ad agendum cit. clem.* 2. *h. tit.*

Excipitur 2. sit procurator sit constitutus cum libera, et plena potestate agendi omnia, quae ipse dominus posset, si praesens esset; quia mandatum cum libera aequivalet mandato speciali; Franc. *l. cit. n.* 6.

Excipitur 3. si constitutus in rem suam sit; glos. *fin. in c.* 4. *cit.*

29

Quaeritur 5. an procurator generaliter constitutus *ad negotia*, vi talis mandati etiam censeatur datus *ad lites*? *Ratio dubitandi est*, quia vox *negotia* in jure accipitur pro negotiis extrajudicialibus: cons. procurator datus *ad negotia*, et procurator datus *ad lites* constituunt duas diversas species; ab una autem ad oppositam speciem non valet illatio.

Sed etsi hoc verum sit, quando vox *negotia* accipitur in sensu stricto, secus tamen est, quando sumitur in sensu latiore; eoque adhuc proprio; tum enim genus est ad negotia judicialia, et extrajudicialia. Et sic accipi censendum est in casu praesenti juxta regulam sumptam ex *l. de pretio* 8. *ff. de public. in rem action.* quod sc. verba generalia generaliter intelligenda sint. Quare dicendum, in tali mandato etiam comprehendi constitutionem ad lites, et judicia. Concordat *c. qui generaliter* 6. *h. tit. in* 6. nisi causa sit exigens mandatum speciale.

Ex quo patet ad rationem dubitandi; nam procurator ad lites, et procurator ad negotia constituunt distinctas species, si vox negotia sumatur stricte, et specifice, secus, si late, et generice.

30

Quaeritur 6. an procurator datus ad agendum censeri debeat instructus sufficienti mandato ad respondendum, seu defendendum? Resp. Affirmative, si sit procurator actoris; negative, si rei.

Pars prima sumitur ex *l. servum* 33. *§. aequum* 4. *l. mutus* 43. *§. poena* 4. *ff. h. tit.* Ratio est, quia potestas ad defendendum est ac-

cessoria potestati concessae ad agendum; ubi autem principale concessum est, etiam accessoria concessa censentur juxta *reg. accessorium* 42. *in* 6.

Pars secunda inde ostenditur; quia procurator rei, ut talis expresse, et principaliter constitui debet ad defendendum: unde si constituatur ad agendum, non potest vi illius mandati in consequentiam ei esse data facultas ad defendendum, cum ea principaliter debeat dari a reo; Pirh. *hic n.* 62. et ibi *cit.*

31

Quaeritur 7. an procurator ab actore constitutus ad agendum vi talis mandati etiam respondere debeat, vel possit in causa reconventionis? Resp. affirmative. Sumitur ex §. *aequum cit.* imo si respondere hoc casu nolit, etiam ab agendo repelli potest, ut habetur §. *poena cit. et l. actionem* 5. *c. h. tit.*

Proceditque hoc, etsi constitutus sit ad agendum simpliciter, vel etiam cum addita particula taxativa *tantum*; nam adhuc defendere actorem potest, si non vi mandati, saltem ex eo, quod quilibet defendere alium possit etiam sine mandato, dummodo praestet cautionem de judicato solvendo; Pirh. *hic n.* 58. *not.* 3.

Neque obstat *l. invitus* 17. *c. h. tit.* ubi generaliter dicitur, quod nemo compellatur defensionem subire absentis, sed sufficiat fidem susceptam implere; nam id intelligi debet de nova conventione contra actorem mota, non vero de reconventione, ubi hoc connexionem cum causa conventionis, qui istam suscepit, etiam illam suscepisse censetur; *arg. l. ad rem* 56. *et l. ad legatum* 62. *ff. hoc tit.*

§. VI.

De officio, et potestate procuratoris.

SUMMARIUM

32

Quaeritur 1. quale officium procuratoris esse debeat, gratuitum, an pro mercede? Resp. Ex natura sua gratuitum esse debet, ut habetur *l. litem* 15. *c. h. tit.* est enim species quaedam mandati; *mandatum* autem, *nisi gratuitum sit, nullum est*, ut habetur *l. obligatio* 1. *ff. mandati.*

Ex quo sequitur, si pactio, vel conventio de mercede interveniat inter dominum, et procuratorem, ejusmodi procuratorem non esse proprie procuratorem, sed potius locatorem, nec mandati, sed locati nomine contra eum agendum, ut monet Paulus *l. cit. in fin.*

Intelligendum autem hoc est, si ab initio de mercede pactio fiat; nam ex post facto, seu praestito officio, etiam procurator salarium remunerationis loco petere potest, et accipere; neque ideo natura contractus mutatur, sed mandatum esse desinit; *l. remunerandi* 6. *in princ. et l. seq. ff. mandat.*

Quodsi initio ex mutua conventione procuratori sit constitutum salarium, mandati quidem actio, ut dictum est, adversus eundem desinit, si constitutus tamen, non secus, ac alius verus procurator admitti debebit; quia sufficit, quod mandato domini agat. Pirh. *hic n.* 5 Schamb. *n.* 5.

33

Quaeritur 2. in quo consistat procuratoris officium, et potestas? Officium et potestas procuratoris maxime ex mandato pendet: cujus fines diligenter observare debet; alias domino non praejudicat; *l. in causa* 27. *ff. l. si procurator* 10. *c. h. tit.* quia qui *fines mandati* sibi dati *excessit, aliud quid facere videtur*, quam ei mandatum est, ut dicitur *l. diligenter* 5. *ff. mandat.* Quare quid in particulari possit procurator mandatum consulere debet.

Omnibus procuratoribus communia sunt sequentia 1. contestari litem 2. appellare 3. substituere sibi alium, si impeditus est. 4 negotio, aut lite ad finem perducta, rationem eorum, quae gessit domino reddere 5. eidem, quae consecutus est, restituere.

34

Quaeritur 3. quis sit effectus contestationis litis a procuratore factae? Resp. Litis contestatione fit dominus litis, ita ut in ipsum totus processus dirigi, et ipsa etiam sententia in eundem, et non in dominum regulariter ferri debeat; *l. si procurator* 27. *ff. l. nulla* 23. *c. h. tit. et l. non videtur* 1. *c. de sent. et interl.* quamvis executio fieri debeat in bonis domini, nisi procurator in rem suam datus sit, vel cum mandatum non haberet, ad defensionem se obtulerit, satisdando dominum rem ratam habiturum; *l. Plautius* 61. *ff. h. tit.*

Dixi *regulariter*; nam excipitur 1. si dominus praesens fuit in judicio, et litem ipse est contestatus; gloss. *in l. non videtur cit. V. non fuit* 2. in matrimonialibus, beneficialibus, et aliis spiritualibus causis; Ant. de Butrio *in c.* 24. *de elect. n.* 45. Abb. *ibid. n.* 10. 3. in causis criminalibus criminaliter intentatis; Brunnem. *in l.* 1. *cit. n.* 3. 4. in causis ecclesiarum, monasteriorum, aliorumque communitatum, uti et pupillorum; Bart. *in l.* 1. *cit.* 5. in aliis causis, si consuetudo, aut specialis constitutio habeat, ut sententia feratur in dominum, etsi is per procuratorem agat sicut fit in camera imperiali, teste Gail. *l.* 1. *obs.* 111. *n.* 2.

35

Quaeritur 4. quando procurator appellare possit? Resp. Procurator constitutus ad lites appellare potest non tantum, si denegentur ei induciae, quas petit, ad dominum absentem super re aliqua consulendum; *c. dilectus* 11. *h. t.* sed etiam a sententia contra ipsum lata; *c. non injuste* 14. *ver. potuit eod.* Ratio est, quia interpositio appellationis est de connexis primae instantiae, fitque coram eodem judice: unde eam in se suscepisse procurator creditur; *arg. l. ad rem* 56. *et l. ad legatum* 62. *ff. h. tit.*

Dubium est, an appellationem interpositam teneatur prosequi? In quo sententiam affirmativam defendit Haunold. *tom.* 5. *de J. et J. tr.* 2. *num.* 555. cum quibusdam aliis. Fundantur 1. textu *l. invitus* 17. *c. h. tit.* ubi dicitur procuratorem non cogi procurationem ultra extendere, *nisi provocationis causa*; ergo ad provocationem cogitur eam extendere. 2. *l. fin. ff. an per alium caus. appel.* ubi de procuratore dicitur, quod respondere debeat, postquam jam appellaverit. 3. *ratione*, quia procurator, sententia per appellationem suspensa, manet dominus litis.

Sed retinenda est negativa, pro qua 1. clara est decisio *c. non injuste cit. in fin.* 2. pro eadem stat praxis, ex testimonio ipsius partis adversae, recepta. 3. favet etiam ratio; quia causa appellationis plerumque alio in loco agitur, et est aliud judicium, ut adeo non censeatur procurator se obligasse ad prosequendam litem, finita prima instantia.

Excipitur 1. si generaliter ad lites, seu causas judiciales omnes sit constitutus; nam etiam causa appellationis judicialis est. *Excipitur* 2. si appellaverit a sententia interlocutoria; quia censetur idem negotium cum causa principali. *Excipitur* 3. si constitutus sit ad agendum, defendendum, et appellandum; quia tunc suscepisse creditur in se onus prosequendi appellationem.

Sic limitata responsione, facilis est solutio argumentorum adversae sententiae. *Ad* 1. sensus genuinus *l. cit.* est, quod procurator non teneatur officium suum ultra interpositionem provocationis, seu appellationis extendere; ultra istam autem est hujus prosecutio: ergo etc. *Ad* 2. id intelligi potest in casu triplicis exceptionis datae. *Ad* 3. dominium litis penes procuratorem non manet diutius, quam duret instantia, quae finitur per sententiam definitivam causae.

36

Quaeritur 5. an et quando substituere sibi alium procurator possit? Resp. Procurator ad negotia datus regulariter substituere sibi alium potest; in procuratore ad lites distinguendum: nam post contestationem litis, quia factus est dominus litis, potest; non vero ante contestatam litem, nisi datus sit in rem suam, vel a domino substituendi sibi alium potestatem acceperit. Ita habetur *c. non indiscrete* 1. *h. tit. in* 6. *l. quod quis* 8. *l. neque* 12. *et nulla* 23. *c. eod.* Ratio disparitatis inter procuratorem ad negotia, et procuratorem ad lites datum, est quia in commissione ad lites videtur electa industria personae; non autem in commissione ad negotia, regulariter saltem.

Dixi *regulariter*: sunt enim aliqui casus, quibus neque procurator ad negotia substituere sibi alium potest. Talis est 1. si negotium contrahendi matrimonium alicui datum sit; *c. fin. h. tit. in* 6. 2. si commissum sit aliud negotium magni momenti, et ubi de gravi praejudicio agitur, ut adeo ex qualitate negotii praesumatur electa esse industria personae. 3. Si committens negotium valuerit, ut procurator illud expediret per seipsum. 4. si ipsa verborum, quibus committitur, conceptio indicet, quod committens industriam personae elegerit; 5. si negotium commisum tale sit, quod alias speciale mandatum exigat ect.

37

Quaeritur 6. quid faciendum procuratori, negotio, aut lite ad finem perducta? Resp. 1. Debet procurator omnium eorum, quae gessit, rationem reddere; et quae consecutus est, domino restituere; *l. qui proprio* 46. §. *procurator* 4. *ff. h. tit.*

Si dolo, vel culpa etiam levissima damnum intulit, vel interesse domini non bene curavit, illatum damnum, et interesse propter tacite promissam industiam compensare tenetur; *l. procuratorem* 11. *et l. a procuratore* 13. *c. mandati.* Gaill. *l.* 1. *obs.* 46. *n.* 4. *et* 5. quodsi procurator solvendo non sit, domino concedenda est in integrum restitutio; gloss. *in c. cum venissent* 2. *V. restituimus de in integr. restit.* atque DD. passim.

3. Si expensas in mandati, sive negotii sibi commissi executione de bonis propriis fecit, repetere illas a domino potest, etsi de restituendis in constitutione nihil sit actum; *c. si pro causa* 6. *et l. qui proprio cit.* §. *item contra* 5. *et* §.*seq. ff. h. tit.* proceditque hoc, etsi procurator in causa succubuerit, aut negotium, sine culpa sua, inutiliter gesserit; *l. qui mutuam* 56. §. *fin. ff. et l. etiam* 4. *c. mandati*: et ratio est, quia ut *l. sed. si* 7. *ff. testam. quemad. aperiant. etc.* dicitur, *iniquum est*, *damnosum cuique esse.*

4. Si procurator negotium non gratis gerendum suscepit, salarium, vel honorarium, initio, vel postea promissum, exigere potest *officium suum*; *l. salarium* 7. *ff. et l. adversus* 1. *c. mandat.*

Duo priora praestanda sunt etiam procuratori, qui absentis negotium sine mandato suscepit. Quoad tertium, et quartum distinguendum est, an faciliter, et utiliter negotium absentis gesserit, an inutiliter. *Si primum*, salarium laboris suscepti, et factas expensas actione negotiorum gestorum potest repetere; *l. siquis* 2. *et l. sed an ultro* 10. *ff. de negot. gest.*

Si posterius, iterum distinqui debet, an secundum communem aestimationem hominum consultum fuerit in principio, ut absentis negotium ipse gereret, an vero non. Si consultum, et utile fuit, iterum repetere expensas, imo et honorarium potest, etsi negotium praeter expectationem optatum exitum non habuerit. Secus, si neque consultum, neque utile illud fuit domino; tunc enim sibi imputare negotiorum gestor debet, quod alieni patrimonii administrationi improvide se immiscuerit; *l. sed an ultro cit.* §. *is autem* 1.

38

Quaeritur 7. an, et qua ratione procurator agendo, vel omittendo noceat domino, seu principali? Resp. cum distinctione: vel enim mandati procuratorii fines observat procurator, vel fines ejus-

dem excedit. *Si primum*, id, quod vi talis mandati facit, domino nocet; quia quatenus procurator non excedit fines mandati, ab ipso gestum a domino gestum habetur; Zoef. *hic n.* 8. Konig. *n.* 31.

Si secundum, secunda distinctio est adhibenda, et videndum, an aliquid agat extra id, quod mandato continetur, vel an aliquid agat, aut omittat circa actum, vel negotium mandato comprehensum. *Si prius*, et aliquid agat extra id, quod mandato continetur, e. g. si habens mandatum ad proponendas exceptiones dilatorias, non has, sed peremptorias proponat, et propterea causa cadat, ejus factum non praejudicat domino; *l. si procurator* 10. *c. h. tit.* Ratio est, quia ad id nullum habet mandatum.

Si posterius, et aliquid agat, vel omittat mandato comprehensum, distinguendum est tertio, et videndum an id, quod omisit procurator, ex judicis, vel legis praecepto dominus debuisset facere, an vero non dominus, sed procurator. *Si dominus illud debuisset facere*, et procurator illud omissit, e. g. si ad litem prosequendam constitutus in praefixo termino peremptorio non comparuit, si exceptionem domino competentem non opposuit, si labi permisit fatalia ad appellandum concessa etc. id domino nocet, et imputatur; quia is obligatus erat ad faciendum illud per se, vel per alium; et in effectu non fecit; Bartol. *in l. un.* §. *si procurator n.* 1. *ff. siquis jus dicent, non obtemp.* Excipitur, si casus fortuitus procuratori accidit, qui etiam dominum excusasset; tunc enim neque ipsi domino imputari id poterit; *arg. l. cum a matribus* 8. *c. qui petant tutores etc.*

Quod si non dominus, sed procurator aliquid facere debuit, et non fecit, danda est distinctio quarta, an certum sit negligentiam procuratoris in delictum cadere, vel non certum. *Si certum non est*, nocet, et praejudicat domino; quia sibi imputare dominus debet, quod negligentem, et imperitum procuratorem constituerit; *l. cum mandatum* 23. *ff. de minor.* At *si certum sit*, seu constet quod talis sit negligentia, quae in delictum cadat, vel poenam mereatur, et agatur de re magni praejudicii, ut de mulctae impositione, ea omissio nihil nocet, vel praejudicat domino; quia non censetur dominus procuratorem, quamvis generalem, constituendo, voluisse ipsi delictum praecipere; Pirh. *hic. n.* 79. Schambogen *n.* 10. Excipitur, nisi dominus consentiat expresse, vel tacite.

V?. II.

Quomodo officium, et potestas procuratoris exspiret.

SUMMARIUM

39

Officium et potestas procuratoris variis modis extingui potest. Et 1. quidem exspirat *mutuo consensu utriusque,* sc. domini constituentis, et procuratoris constituti; nam consensu mutuo etiam constituitur; *l. mutari* 24. *et ibi* gloss. *V. vel ipso ff. h. tit.* unumquodque autem eodem modo dissolvitur, quo colligatum est; *c. omnis* 1. *et l. nihil* 35. *ff. de R. J.* Estque hoc verum, sive res sit integra adhuc, sive non amplius integra, nisi alterius praejudicium in eo versetur: quod addo propter procuratorem ad lites datum; nam si hic litem contestatus jam est, accedere insuper consensus adversarii, vel causae cognitio debet, cujus ratio est, quia per litis contestationem quasi contrahitur cum adversario; *l. licet* 3. §. *idem* 11. *ff. de pecul.* a contractu autem, parte altera invita, non licet recedere; *l. sicut* 5. *c. de O. et A.*

40

2. *Revocatione*: ubi tamen distinguendum, an res adhuc sit integra, vel non. *Si integra adhuc sit*, revocare dominus procuratorem a se datum libere, et sine causa, etiam invitum potest, ut de procuratore ad negotia colligitur ex §. *recte* 9. *inst. de mandat.* de procuratore ad lites ex *c. quamvis* 2. *h. tit. in* 6. *et l. ante litem* 16. *ff. eod.* Ratio est; quia consilium, quod de re sua iniit, mutare cuivis permissum est; *arg. l. in re mandata* 21. *c. mandati.* Excipitur, nisi mutatione tali praejudicaretur alteri, sicut praejudicaretur, si procurator in rem suam fuisset datus.

At si res integra esse desiit (quod in procuratore ad negotia fit inchoato negotio, in procuratore ad lites lite contestata) non aliter procuratorem invitum revocare potest, quam justa causa intercedente, eaque, si procurator ad lites datus sit, a judice prius cognita, et probata; *c. quamvis cit. et l. post litem* 17. *ff. h. tit.* Ratio est, quia per contestationem factus est dominus litis; cons. ipsius interest, ne temere removeatur. Porro causa justa revocandi procuratorem etiam invitum esse potest adversa valetudo procuratoris, negotiorum, quibus occupatur, multitudo, superveniens affinitas cum adversario, morosa causae tractatio etc. *capit. quamvis cit. et ibi* gloss. *V. postea.*

41

Dubium est, an procuratoris potestas statim cesset, revocatione facta? Resp. negative; sed requiritur, ut intimetur ipsi procuratori: et si hic sit datus ad negotia, personae, cum qua tractandum negotium ipsi erat; adversario autem, vel judici, si sit datus ad lites; *c. ex insinuatione* 3. *et seq. h. tit.* procuratori intimari debet, quia ipsius interest, ne temere removeatur, ut *n. praec.* dictum est: personae, cum qua gerendum negotium; quia revocatio in ipsius praejudicium potest cedere: Adversario, vel judici, ut sciant, cum quo litigandum. Sufficit autem, si intimatio fiat alterutri ex his duobus; quia si adversario fiat, jam non poterit cum eo litigare, utpote quem scit carere potestate; si judici, sententiam ferre in ipso non poterit, cum noverit, quod non amplius habeat personam legitimam.

Effectus intimationis sic factae est, quod acta ab hujusmodi procuratore revocato invalida sint, quae alias valerent, si constituens intimationem hanc omisisset. *Excipitur* 1. contractus matrimonii; nam hoc, si post revocationem, etiam non intimatam, a procuratore principalis nomine contractum fuerit, invalidum est ob defectum consensus ad matrimonium requisiti; *c. fin. V. sane h. tit. in* 6. *Excipitur* 2. acceptatio beneficii ecclesiastici, quae similiter invalida est, si fiat a procuratore post revocationem mandati, etsi iste hanc ignoraverit; tum quia et ipsa est matrimonium quoddam spirituale inter beneficiatum, et ejus ecclesiam; tum vero maxime, quia hujusmodi rovocatione procurator non laeditur; Felin. *in c. ex parte* 33. *n.* 11. *Excipitur* 3. quoties ignorantia revocationis procuratori praejudicium nullum affert; toties enim, ut regulae loco Layman. *in c. ex parte cit. n.* 7. cum aliis DD. tradit, revocatio etiam non intimata tenet, et post eam acta invalida sunt.

42

3. Finitur officium, et potestas procuratoris *exoneratione* ipsius procuratoris renuntiantis mandato: in quo iterum adhibenda distinctio; nam *ante litem contestatam* libere resignare officium procurationis potest. *Excipitur*, nisi dominus pro procuratore praesente, et non contradicente, vel etiam pro absente, sed postea expresse, vel tacite ratum habente satisdederit, vel fidejusserit de judicato solvendo; tunc enim compelli procurator potest ad judicium accipiendum, ne decipiatur is, qui satisdedit; *Clem.* 1. *h. tit. l. si defunctus* 15. *et l. mutus* 43. §. *qui non cogitur* 6. *ff. eod.*

Post litis contestationem renuntiare procurator officio, domino invito, nequit; quia officium hoc initio quidem est voluntatis, post litem tamen susceptam fit necessitatis. *Excipitur*, si justa causa subsit; tunc enim sicut domino procuratorem revocare, ita procuratori officio suo se exonerare permittitur, ut patet ex *l. filiusf.* 8. §. *fin. et duabus seq. ff. h. tit.* tales causae sunt infirmitas corporis, insperata negotia, inimicitia cum principali, et aliae, quae *cit. l.* afferuntur.

43

4. *Mutatione* procuratoris, seu alio in locum ejus substituto; nam per constitutionem posterioris censetur revocatus prior; *l. siquis* 31. §. *fin. ff. h. tit. Excipitur* 1. si in constitutione secondi dominus exprimat, quod per hoc priorem revocare non intendat; *arg. c. siquem* 8. *h. tit. in* 6. *Excipitur* 2. si posterior litem jam contestatus fuisset, tunc enim invitus revocari non potest, ut dictum est *n.* 41. *Excipitur* 3. si prior ad certam causam, posterior vero generaliter ad omnia negotia fuisset constitutus; quia per genus non derogatur speciei; Vallens. *hic.* §. 7. *n.* 6.

44

5. *Finita instantia* judicii, videlicet lata sententia definitiva; nam etsi appellationem, ne sententia in rem judicatam transeat, interponere debeat procurator, prosequi tamen illam invitus non cogitur, ne ultra negotium, quod suscepit, gravetur, ut dictum est *n.* 35. Ex quo sequitur procuratorem quidem per contestationem litis effici dominum litis, seu instantiae, non vero dominum causae; nam dominus causae manet principalis constituens procuratorem, ut ex Bartolo docet Franc. *in c.* 2. *h. tit. in* 6. *not.* 3.

45

6. *Morte constituentis*: ubi tamen distinguendum; nam re adhuc integra, extinguitur; §. *item si* 10. *inst. l. inter causas* 26. *in princ. ff. l. mandatum* 15. *c. mandati.* At si integra esse desiit, officium, et potestas procuratoris etiam post mortem constituentis

perseverat, ut argumento a sensu contrario ex textibus *cit.* colligitur, et DD. conveniunt. *Excipitur in clem. fin. h. tit.* ille procurator, qui a praelatis, vel personis ecclesiasticis deputatur pro juribus ecclesiae, vel beneficii sui defendendis aut prosequendis; nam hujus officium morte constituentis, etiam civili, exspirat, etsi res non amplius sit integra, sed lis contestata, vel negotium coeptum. Ratio est, quia successor in dignitate, vel beneficio ecclesiastico non tenetur factum, vel contractum defuncti sui antecessoris praestare, nisi tamen hoc factum sit simul cum consensu capituli; sic enim gesta etiam successorem ligant, cons. ita constitutus procurator capitulari authoritate sustinetur, vacante sede, successore vero ingresso, authoritate juris communis, quod successorem ad ita factis standum obligat.

46

7. *Morte ipsius procuratoris*, non solum re integra, sed etsi desierit jam esse integra; *l. tam ex contractibus* 57. *ff. de judic. et l. siquis* 27. §. *morte* 3. *ff. mandati*; nam hoc officium non transit ad haeredes, cum videatur electa esse industria personae; Vvesembec. *ff. hoc. tit. n.* 11. Vallens. §. 7. *hic n.* 5. Pirh. *n.* 112. Engl. *n.* 22. Vviestner *n.* 79.

47

Si ipse dominus sive ante, sive post litem contestatam ad causam suam veniat, non ut assistat procuratori suo, prout potest per *c. quamvis* 2. *h. tit. n.* 6. sed ut eandem causam per se tractet; nam eam per se tractando, censetur procuratorem tacite revocare, nisi ex protestatione, aut aliis conjecturis contrarium appareat; *c. siquem* 8. *eod. in* 6. Vall. *l. cit. n.* 6.

48

Porro ex dictis hactenus patet, quaenam exceptiones; opponi adversus procuratorem possint; reducuntur enim maxime ad quatuor capita; 1. excipi adversus ipsum potest *ex parte constituentis*, quod constitutus sit a non habente potestatem constituendi; 2. *ex parte ipsius procuratoris constituti*, quod procurator esse non possit, quia est minor, excommunicatus etc. 3. *ex parte materiae*, quod causa, in qua constitutus est, procuratorem non admittat; *ex parte formae*, quod mandatum non habeat, vel non sufficiens.

TITULUS XXXIX.

De syndico.

SUMMARIUM

1 *Syndici definitio. et differentia.*
2 *Causa constituens, et forma constituendi.*
3 *Subjectum constituendum.*
4 *Potest etiam esse laicus.*
5 *Et plures, quam unus, in quibuscunque causis ad universitatem pertinentibus.*
6 *Officium, et potestas illius.*
7 *Hujus cessandi modi.*

A procuratoribus privatorum ad procuratores universitatum, et collegiorum progredimur, qui proprie *syndici* appellantur.

1

Quaeritur 1. quid sit *syndicus*? Resp. Est procurator, qui alicujus universitatis communi mandato causas, et lites ejusdem administrat, curat, et prosequitur; *l. neque* 1. *et tot. tit. ff. quod cujusque univers. nam.* et tradunt communiter.

Differt 1. a *procuratore specifice accepto*; quia iste officium privatum gerit, et propterea ad illud suscipiendum cogi non potest; ille officium publicum, quod invitis imponi potest; deinde procurator constituitur a privato quocunque domino, et in causis privatis, et iis non omnibus, nam criminales, et aliae quaedam excipiunt; syndicus autem constituitur ab universitate, et in causis ejusdem publicis, etiam criminalibus.

2. Ab *actore publico*; quia etsi aliquando actor universitatis, et hujus syndicus pro eodem sumantur, prout fit *l. neque cit.* §. *quibus autem* 1. ibi *actorem*, *vel syndicum* si tamen actoris publici nomen sumatur stricte, ipse est procurator universitatis specialis ad unam tantum, alteramve, aut certas aliquas causas constitutus; syndicus autem est procurator ejusdem generalis ad omnes, praesentes, et futuras universitatis causas datus; Haunold. *tom.* 5. *de J. et J. tr.* 2. *n.* 459.

3. a *procuratore fisci*; seu, ut vocant, *fiscali*; quia iste causas criminales, mulctas, et poenas universitati debitas persequitur; syndicus etiam civiles; Haunold. *l. cit. n.* 460.

4. Ab *administratore camerae* ; quia iste rei nummariae : a *curatore universitatis* , vel *communitatis* ; quia negotiis aliis extrajudicialibus ; syndicus vero judicialibus praeest; Engl. *hic n.* 2.

5. Denique ab *oeconomo* ; quia hic est dispensator ecclesiae , cui res ecclesiasticae gubernandae committuntur; gloss. *in l. neque cit. V. sindicum.*

2

Quaeritur 2. quis constituere possit syndicum? Resp. Hoc proprium universitati seu comunitati est, est enim syndicus procurator universitatis. Sumitur autem hic *universitatis* nomine collectio hominum viventium in civili, vel ecclesiastica societate, jure, vel consuetudine approbata , ut sunt civitates , oppida, ecclesiae, monasteria, collegia studiosorum , opificum.

Ut rite constituatur , 1. ad eum constituendum vocandi sunt omnes , qui jus suffragii habent ; quia *quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari*, ut dicitur *reg.* 29. *in* 6.

2. Si aliqui vocati emaneant , constituere syndicum praesentes possunt , modo duae partes ex tribus de universitate eorum, qui jus suffragii habent, praesentes sint , et major praesentium pars consentiat; *l. nulli* 3. *ff. quod cujusq. univers. nom. etc.*

3. Electio syndici a communitate e. g. capitulo facta confirmari debet consensu superioris , e. g. abbatis , vel episcopi, siquidem agatur de syndico constituendo super bonis , et juribus , quae communiter ad universitatem , et ejus rectorem pertinent : secus , si agatur de syndico constituendo super bonis , et juribus , quae communitas , vel capitulum separate possidet ; tunc enim constituere syndicum sine superioris consensu potest ; ut colligitur ex *l. neque* §. *quibus autem cit.*

4. Expediendum instrumentum syndicatus , quod ut rite conceptum sit , exprimi ibidem debet , quis syndicum constituerit , quis constituatur , ad quas causas , et lites , contra quos , denique quo modo , et quare constitutus sit; Durand. *in specul. h. tit. n.* 11.

5. Instrumentum hoc muniendum universitatis sigillo , ut fides eidem publica fiat; nam ubi sigillum universitatis appensum est , praesumitur instrumentum factum ejusdem consensu , et asserenti contrarium incumbit onus probandi; Abb. *in c. un. h. tit. n.* 9.

6. Si in aliis negotiis loci consuetudo sit , ut praecipui saltem universitatis officiales se subscribant , id faciendum etiam in constitutione syndici : de jure communi tamen subscriptio necessaria non est, praesertim singulorum , maxime quando universitas numerosa est; Vall. *hic n.* 5.

3

Quaeritur 3. quis, et qualis constituendus sit syndicus? Resp. Constitui possunt omnes, et soli illi, qui procuratores constitui possunt, dummodo non ex aliquo naturali defectu specialiter inhabiles, et inepti sint ad causas universitatis tractandas, vel statutum, aut consuetudo aliquos excludat; Haun. *tom.* 5. *cit. tr.* 2. *n.* 463.

In specie 1. constitui potest non tantum extraneus aliquis, sed etiam ex ipsa universitate, si in ea reperiatur idoneus: imo satius est, ut talis potius, quam extraneus eligatur; praesumitur enim majori fide, ac diligentia causas suae universitatis acturus; Vallens. *hic n.* 6. Haun. *l. cit. n.* 464. Pirh. *n.* 4.

2. In syndicum universitatis deligi potest etiam ejusdem superior, seu rector, e. gr. consul, duum viri; nihil enim repugnantiae cum officio superioris habet; imo plurimum convenientiae, cum alias administratio rerum, et jurium universitatis de jure eidem competat; Pirh. *l. cit.*

3. Syndici officio cum licentia sui praelati fungi etiam religiosi absolute possunt, quia procuratores esse possunt in causis monasterii sui; *tit. praec. n.* 9. consultius tamen est, ut extraneum aliquem pro hujusmodi causis, salario ipsi assignato, constituant, ut constituit Gregorius papa *c. un. h. tit.* ubi rationem subjungit, quod *expediat pro parvo incommodo a strepitu causarum servos dei esse quietos.* Excipitur, si specialis causa suaderet contrarium: qualis esset, si monasterium ob inopiam syndico, vel procuratori suo salarium dare non posset, aut alius idoneus, et fidelis procurator inveniri nequeat; Abb. *hic n.* 4.

4

Quaeritur 4. Utrum etiam laicus in causis spiritualibus syndicus, et procurator ad agendum, et defendendum in judicio esse possit? *Ratio dubitandi est* 1. quia laicus non potest esse administrator ecclesiae, cui committatur cura rerum tam spiritualium, quam temporalium. 2. non potest esse judex in causa spirituali, etiam delegatus. 3. imo nec procurator constitui potest ad eligendum praelatum, etiam nomine illius, qui alias vocem in capitulo habet, et habilis est: quorum omnium ratio est, quia tractare negotia spiritualia nequit: haec tractaret, si in negotiis etiam spiritualibus constitueretur syndicus, vel procurator: ergo etc.

Sed retinenda est affirmativa sententia. Ita gloss. *in c. un V. generaliter h. tit.* Abbas *ibid. n.* 3. Vallens. *n.* 7. Et quidem, quod procurator esse possit, constat ex *c. non indiscrete* 1. *de procurat. in* 6. ex quo sequitur, quod etiam possit esse syndicus, ex principio generali posito initio *num. praec.*

Neque obstant argumenta opposita. *Ad* 1. negatur paritas; syndicus enim, etiamsi in spiritualibus causis ad agendum, et defendendum in judicio constitutus sit, proprie munus spirituale non exercet; quod tamen exercet administrator ecclesiae. *Ad* 2. iterum non est paritas; quia procurator nudum habet ministerium; judex delegatus autem jurisdictionem, cujus, si ecclesiastica sit, laicus non est capax. *Ad* 3. disparitatis ratio est, quia eligere est actus capitularis, adeoque proprius clerici.

Dices: Laicus tractare non potest causas spirituales: ergo etiam nudi ministerii capax non est. Resp. *D. A.* non potest tractare illas suo nomine, quasi jus in eis habeat, et tanquam principalis; potest tamen alieno nomine, sive ministerialiter.

5

Quaeritur 5. an universitas debeat constituere syndicum; quot possit constituere; et in qualibus causis? Resp. *Ad* 1. Communitas necessario debet constituere syndicum; cum enim per seipsam nec convenire, nec conveniri possit, necessarium omnino est, constitui aliquem, qui ipsam repraesentet, et ejus causas in judicio persequatur, et is est syndicus; Vall. *hic num.* 5. Engl. *n.* 2. Pirh. *num.* 1.

Ad 2. potest assumi syndicus non tantum unus, sed etiam plures: plerumque constitui solent duo, aut tres in magnis communitatibus, quia rectius plurium fidei, quam unius resp. committitur: et intelliguntur singuli in solidum dati, etsi id in instrumento non exprimatur; secus, ac in procuratoribus privatis; Vvesebec. *tit. quod cujusq. univ.*

Ad 3. objectum syndici sunt causae universitatis, praesentes, et futurae, tam civiles, quam criminales; etsi enim in criminalibus universim procurator non admittatur per dicta *tit. praec. n.* 21. recte tamen in his causis per syndicum defenditur, et agit universitas, quippe quae aliter commode in judicio comparere non potest; Haunold. *tr.* 2. *cit. n.* 467. Konig. *n.* 5. *hic* Syndico tamen, ut *loc. cit.* notat Launold. inde periculum nullum imminet, nisi in quantum est membrum communitatis.

6

Quaeritur 6. quod sit officium, et potestas syndici legitime constituti? Resp. *Officium* est agere, et defendere causas communitatis, a qua constitutus est, etiamsi illae inter ipsam, et superiorem illius, e. g. principem agitentur: nec propterea culpari syndicus debet, quippe quem officii necessitas excusat; Haun. *loc. cit. numer.* 468.

Potestas autem, si mandato non restringatur, aut extendatur, eadem fere est, quae procuratoris constituti cum libera, seu plena

agendi potestate; *l. item* 6. §. *fin. ff. quod cujusq. univ. nomin.* Hinc in negotiis universitatis istius nomine deferre potest, et praestare juramentum, super ejus rebus dubiis, et controversiis transigere, et pleraque alia exercere, quae speciale mandatum non exigunt; Gail. *l.* 2. *obs.* 72. *n.* 11.

Donare tamen, ac debitum liquidum remittere nequeunt; quia speciem jactationis, et dilapidationis habet, quae administratoribus, quantumcunque generale mandatum, etiam cum libera habentibus, non permittitur, quippe qui res universitatis conservare debent, non perdere; Gail. *l. cit. n.* 12.

Ut admittatur ad agendum, et defendendum communitatis nomine, non tenetur cavere de rato, nisi probabiliter de mandato dubitetur; nec cogi potest satisdare judicatum solvi; quia pro publica utilitate constituitur, sicut tutor, praesertim cum universitas praesumatur semper esse solvendo; Vall. *hic num.* 8. Zoes. *num.* 2. Pirh. *n.* 7. Konig. *num.* 5.

7

Quaeritur 7. quomodo finiatur officium, et potestas syndici legitime constituti? Resp. Finitur iisdem fere modis, quibus mandatum procuratorium, duobus duntaxat exceptis; nam 1. non finitur morte constituentium, quippe constitutus a communitate, quae moraliter semper manere eadem intelligitur; *l. sicut* 7. §. *in decurionibus* 2. *ff. quod cujusque univers. etc.* 2. non finitur, finita instantia; cum enim ad causas universitatis generaliter constitutus sit, etiam appellationes ejus nomine interpositas, instar procuratoris ad lites generaliter constituti, prosequi debet; *arg. c. non injuste* 14. *de procurat.*

Dubium est, an solus abbas revocare possit syndicum cum consensu capituli constitutum? Videtur, quod non possit; quia de consensu capituli constitui debuit, ut dictum est *n.* 2. unumquodque autem eodem modo dissolvitur, quo colligatum est; *c.* 1. *et l.* 35. *ff. de R. J.* ergo etc.

Sed dicendum, syndicum consensu capituli constitutum revocari posse a solo Abbate. Abb. *in c. un. h. tit. n.* 6. Engl. *hic in fin.* Konig. *n.* 7. Ratio est, quia ipse solus potest agere in causis sui monasterii; *c. edoceri* 1. *de rescript.* ergo etiam solus revocare syndicum, et in se assumere actionem.

Ad rationem dubitandi negatur paritas; nam in constitutione syndici agitur de particulari, et proximo praejudicio capituli, cum in certis casibus syndicus ei nocere, illudque obligare possit: at in revocatione ejusdem nullum vertitur illius praejudicium, quippe cum abbas eum revocans jure suo utatur.

TITULUS XL.

De his, quae vi, metusve causa fiunt.

Constitutis advocatis, procuratoribus, et syndicis, de quibus hactenus, partes litigantes accedunt judicem, et actor actionem intentat reo, reus adversus istum se defendit. Quia vero interdum actio est summo jure extincta, ut ea intentari possit, hoc, et sequenti titulo duo remedia proponuntur, quibus illa recuperetur. Primum datur ratione metus: de quo sit.

§. I.

De natura vis, et metus, et eorum divisionibus.

SUMMARIUM

1 *Definitur vis, et dividitur.*
2 *Definitio metus, et varietas.*
3 *Requisita ad metum gravem.*
4. 5. 6. *metus reverentialis solus non est metus gravis.*
7 *Effectus vis, et metus.*

1

Quaeritur 1. quid, et quotuplex sit *vis*? *Resp. vis*, ut eam Paulus JCtus *l. vis autem* 2. *quod met. caus. etc.* describit, *est majoris rei impetus, qui repelli non potest.*

Dividitur 1. in vim absolutam, et conditionalem. *Vis absoluta*, quae etiam *praecisa* dicitur, causat simpliciter involuntarium, et liberum consensum omnino tollit, ut cum inevitabili violentia alicui liber, vel aliquid aliud eripitur, cum jusso flectere genua ante idolum, haec per violentiam incurantur, etc. *Conditionalis*, quam etiam aliqui *modificatam* appellant, voluntarium quidem non tollit simpliciter, involuntarium tamen imperfectum, seu conditionatum admiscet, dum adhibendo violentiam externam facit, ut voluntas, quae proprie cogi non potest, ad aliquid faciendum, vel omittendum consentiat, non consensura, si vis exterior abesset: et haec reipsa est illatio metus, de quo *num. seq.*

2. In vim publicam, et privatam. De *vi publica* hodie tenetur, qui cum armis vim infert, aut inferre tentat, vel parat: hinc etiam *vis armata* dicitur. *De privata* qui id sine armis facit: quae pro-

pterea simpliciter *vis*, *et vis non armata* nuncupatur; §. *recuperandae* 6. *vers. qui autem inst. de interdictis*, ubi notatur, *armorum appellatione non solum scuta, et gladios, et galeas, sed et fustes et lapides significari.*

3. In *vim ablativam*; qua mobile aliquod alicui aufertur, *turbativam*, qua quis turbatur in sua possessione; *inquietativam*, qua quis inquietatur in usu rei suae; *expulsivam*, qua quis ex possessione sua ejicitur; *compulsivam*, qua quis compellitur ad faciendum aliquid; quod alias non faceret. Adversus *primam* vim passo succurritur interdicto *vi bonorum raptorum*; adversus *secundam*, si laesio facta sit in immobilibus, vel his adhaerentibus, interdictum *uti possidetis*; si in mobilibus, interdictum *utrobi*; adversus *tertiam* interdictum *quod vi, aut clam*; adversus *quartam* interdictum *unde vi*; adversus *quintam* actio, vel exceptio *quod metus causa*; quae proprie hujus loci est.

2

Quaeritur 2. quid sit *metus*, et quotuplex? *Resp. metus* secundum Ulpianum *l. ait praetor* 1. *ff. quod met. caus.* est *mentis trepidatio, instantis, vel mox futuri periculi causa.* Sive *est passio, et motus animi, fugientis aliquod malum sibi imminens*; ut siqui librum petenti, et si non det, mortem minitanti illum tradat, aut aliquid sic coactus promittat.

Divisio *metus* praecipue triplex est. 1. *ratione causae* in eum, qui infertur *a causa necessaria* sive extrinseca, sive intrinseca, ut si a morbo, periculo naufragii, vel alia causa naturali oritur: et in eum, qui infertur a *causa libera* creata, si v. g. incutitur ab homine.

2. *Ratione modi*, quo infertur, in eum, qui infertur *juste*, et in eum, qui infertur *injuste*. *Juste illatus* dicitur, quando is, qui illum patitur, eidem causam sua improbitate praebuit, v. g. committendo flagitium, propter quod carceris, torturae, aut poenae legitime inferendae timore angitur. *Injuste incussus* est, quando innocens, nihil mali promeritus, aliena, mortem, mutilationem, vel aliud malum minitantis, improbitate vexatur; aut si quidem causam praebuit, contra jus tamen, et indebite v. g. a privato, ejusmodi malum minitante, vexatur; *arg. c. veniens* 15. *de sponsal. et l. nec timorem* 7. §. *proinde* 1. *ff. quod met. caus.* Dupliciter autem metus injuste inferri potest, primo eo fine, ut promissio, vel alius actus extorqueatur; secundo ob alium quidem finem, quam ad extorquendum contractum, vel actum, ita tamen, ut is, qui metum patitur, eo inducatur ad ineundum contractum.

3. *Ratione qualitatis* in metum gravem, et levem: *metus gravis*, qui etiam *justus*, *et probabilis* dicitur, est, qui in virum con-

stantem cadit, seu qui talis est, ut eum, qui illum patitur, etsi alias fortis, et constans sit, a proposito dimovere valeat: *metus levis*, quem alii *vanum*, *et improbabilem* vocant, est, qui in virum constantem non cadit, seu qui eam vim non habet, ut patientem animo fortem a proposito dimovere valeat.

Porro metus gravis et ipse duplex est, videlicet *absolute gravis, et respective gravis. Prior* dicitur ille, qui est de tali malo, quod cuilibet viro constanti est formidabile, eumque merito commovere potest: et talis est metus mortis, mutilationis, cruciatus atrocis, servitutis, exilii, carceris diuturni, violenti stupri, gravis infamiae, amissionis status honorifici, amissionis bonorum vel omnium, vel notabilis partis, excommunicationis injustae etc. prout constat ex *c. cum non ab homine* 10. *de judic. c. cum dilectus* 6. *h. tit. l. continet* 3. *l. ego* 4. *l. nec timorem* 8. *l. isti* 8. *l. qui in carcerem* 22. *ff. et l. si per vim* 4. *l. si donationis* 7. *C. eod. Posterior*, seu *metus respective gravis* est, qui est alicujus mali, quod etsi viro forti non sit formidabile, tamen foeminae, puero, seni, homini meticuloso merito formidandum videtur.

Ex quo sequitur, gravitatem metus non tantum desumendam ex gravitate mali secundum se spectati, sed etiam personae id inferentis, et praesertim patientis; quia utique foeminam, puerum, aut senem leve malum saepe plus movet, et perturbat, quam forti animo virum, aut juvenem majus. Quare, quod saepe respectu viri est metus levis, erit gravis respectu foeminae, pueri, senis etc. Imo nec comparatione inter foeminas tantum, aut viros tantum idem metus respectu omnium aequaliter gravis est, cum etiam inter foeminas una sit constantior altera, et inter viros unus altero fortior. Hinc regula in hac re certa statui nulla potest, sed arbitrio prudentum, praesertim judicis, ex circumstantiis, praesertim personarum metum patientium, vel intentantium decidendum erit, quid quovis casu sit metus levis, aut gravis; Sabell. *in summ. V. metus n.* 4. cum aliis.

3

Quaeritur 3. quaenam requirantur, ut metus dicatur gravis, et probabilis, et justus? Resp. Juxta Sabell. *l. cit. n.* 3. *in princ.* et alios, quinque requiruntur. 1. ut sit *majoris malitatis*, prout loquitur Ulpianus; *l. metum* 5. *ff. h. tit.* seu ut sit gravis alicujus, et non cujuscunque mali metus. Perinde autem est, an hujusmodi malum immineat ipsi timenti, an personis sanguine, vel alia valde arcta necessitudine ipsi conjunctis; nam horum mala nostra reputamus Sabell. *l. cit. n.* 4.

2. Ut metum incutiens facile valeat exequi minas, quas intentat, vel saltem prudenter credatur posse exequi; quia ut *l. famosi.* 7. §. *hoc tamen* 3. *ff. ad leg. jul. majest.* dicitur, *etiam persona spectanda est, an potuerit facere.*

3. Ut praeterea, qui metum incutit, sit solitus minas exequi, vel saltem credatur, aut rationabiliter timeatur easdem executurum, quia, ut *l. metum* 9. *c. h. tit.* dicitur, *metum non jactationibus tantum, vel contestationibus, sed atrocitate facti probari convenit.*

4. Ut timens non possit facile occurrere malis, quae sibi timet imminere, *l. non est* 23. *in princ. ff. h. tit.* nec enim excusatione dignus est, si illa non vitat.

5. Ut etiam mali, quod timet, magnam aestimationem habeat; alias enim respectu ipsius non est grave malum.

Ex quo sequitur, quod omnis ille metus, qui his quinque conditionibus instructus non est, non sit gravis metus respectu illum patientis.

4

Quaeritur 4. an gravis, et in virum constantem cadens sit metus, quem *reverentialem* appellant, uti esse censetur filii respectu patris, uxoris respectu mariti, subditi respectu domini etc. Affirmant gloss. *in can.* 8. *vers. saltantium caus.* 22. *q.* 4. Imol. *in causam* 16. *n.* 11. *et* 12. *de offic.* Bartol. *in l. qui in aliena* 6. §. *fin. ff. de acquir. haered. d.* 5. Menoch. *de arbitr. cas.* 136. *n.* 8. Moventur 1. textu *l. jurisjurandum.* 1. §. *in summa.* 6. *ff. quar. rer. act. non dat. ubi metui*, *et nimiae reverentiae* liberti in patronum eadem vis tribuitur ad cogendum; 2. *l. siquis* 91. *ff. de furt*, ubi illi, *quem in praesentia pudor ad resistendum impedit*, furtum fieri asseritur, et furti actio datur, non secus, ac ei, *qui non potuit prohibere, ac quievit*, hoc autem non ex alia causa, nisi quod metus reverentialis fecerit consensum coactum; 3. *reg. velle* 4. *ff. de R. J.* ubi Ulpianus, *velle*, inquit *non creditur, qui obsequitur imperio patris, vel domini;* crederetur autem velle, si metus reverentialis metui gravi non aequivaleret; ergo etc. 4. *ratione*: nam reverentia in talem personam non sufficeret ad inducendum metum gravem, sed necessarius esset accessus minarum, aliter non esset differentia inter metum ejus, cui debetur reverentia, et cujuscumque extranei; quia gravis mali comminatione, a quocumque facta illa sit, metus gravis inducitur, et illa non facta, non inducitur.

5

Verum his non obstantibus, dicendum, *metum reverentialem* solum non censeri justum, et sufficientem ad irritandos, vel rescin-

dendos actus eo factos, nisi concurrentibus aliis adminiculis; qualia sunt asperitas vultus, indignatio, exprobatio, mala tractatio, rixae, aut talium subeundorum probabilis aestimatio, preces importunae, et repetitae etc. Ita gloss. *in c.* 1. *V. consentit. de spons. impub.* Abb. *in c.* 16. *de offic. deleg. n.* 4. Sylvest. *V. metus n.* 2. Gutier. *de juram. p.* 1. *c.* 1. *n.* 15. Sanch. *l.* 4. *de matrim. D.* 6. *n.* 7. Sabell. *V. metus n.* 10. *et* 13. Zoef. *hic n.* 18. Vallens. *n.* 9. Pirhing. *n.* 6. Engl. *n.* 15. Vviestner *n.* 20. et novissime magnif. D. Verlohner collega colendissimus *semicent. q.* 25. *n.* 6. estque communis DD. Colligitur 1. *ex can. puella* 8. *caus. q.* 1. ubi puella, *si imperio parentum coacta, virginitatis propositum suscepit* seu eandem vovit, censetur metum passa; non autem, si hoc fecit ex sola reverentia in eosdem; 2. *ex c. litteris* 11. *de despons impuber.* ubi textus, quo redduntur irrita sponsalia, metu reverentiali parentum inita ponderat non solum reverentiam paternam, sed simul minas, ibi *nolens, et invita minis parentum impulsa.* 3. *ex c. quamvis* 2. *de pact. in* 6. ubi dicitur valere renuntiationem filiae, quam fecerat in favorem patris, si juramento muniatur, nisi istud *vi, aut dolo sit praestitum;* et tamen ibi concurrit paterna reverentia; ergo ea sola vim, aut metum non inducit; 4. ex *l. fidejussor* 26. §. *pater* 1. *ff. de pignor. et hypot.* ubi filius id, quod mandante patre, fecit, metu fecisse negatur; 5. *ex ratione;* quia si sola reverentia ad inducendum metum gravem sufficeret, plerique contractus, et actus, a liberis, uxore, vel subditis initi, invalidi, vel rescissioni obnoxii forent; facile enim probare possent, metu gravi celebratos esse, modo dicerent, se ob reverentiam, pudorem, verecundiam negare, et contradicere non ausos.

6

Argumenta in contrarium allata non evincunt intentum. *Ad* 1. in *l. cit.* vis inducendi metum gravem tribuitur reverentiae in patronum, non cuivis, sed *nimiae*, ut ait textus, h. e. superabundanti, et excedenti, quod evenit, quando aliud malum timetur, ut notat Sanch. *D.* 6. *cit. n.* 6. *Ad* 2. ibi dicitur fieri furtum, et tacenti conceditur furti actio; quia textus loquitur de materia tacenti praejudiciosa, et in hac ex taciturnitate regulariter consensus non praesumitur. *Ad* 3. Regula ibi allata non vult dicere, quod filius, ut servus coactus faciat, quod imperio patris, aut domini facit, sed tantum quod his obsequendi studio potius, quam suo impulsu fecerit: et propterea id, quod factum est, potius imperanti, quam exequenti sit imputandum. *Ad* 4. adhuc est differentia inter metum ejus, cui debetur reverentia, et alterius extranei; nam ut prior fiat gravis, sufficit, si accedat vultus torvitas, asperitas, precum importu-

nitas, et similia, quae in extranea persona, cui reverentia non debetur, non sufficiunt.

7

Quaeritur 5. quis sit effectus vis absolutae, et metus? Resp. plurimum hos inter se diferre, nam 1. *vis absoluta* tollit simpliciter voluntarium; quia qui illam patitur, non tam agit ipse, quam ab extrinseco agitur: ut qui in loco auribus, et oculis apertis per vim detinetur; nam talis absolute cogitur audire, et videre, quae fiunt. Contra *metus* voluntarium tantum minuit; quia qui ipsum patitur, absolute consentit, quamvis non consensurus, si metus abesset: sicut fit, cum quis metu poenae interest concioni; absolute enim volens interest, et tantum conditionaliter nolens est, per hoc, quod nollet interesse, nisi majus malum timeret; Pirh. *hic n.* 2.

2. Ea, quae *vi absoluta, et praecisa* fiunt, ex parte illam passi omni culpa secundum omnes vacant; quia peccatum, et culpa consistunt in voluntate, et hujus consensu, qui per vim absolutam tollitur. Ea vero, quae *metu* fiunt, etsi minus peccatum sint, saepe tamen peccatum sunt: ubi distinguendum est inter praecepta: nam si praeceptum tale sit, ut transgressio illius sit intrinsece mala, qualia sunt omnia praecepta juris naturalis, nullus metus, etiam gravissimus, a peccato excusat; cum quod intrinsece malum est, in nullis circumstantiis bonum, ac licitum fieri possit. At si praeceptum tale sit, cujus objectum, praescindendo a prohibitione juris positivi, malum non est, qualia sunt pleraque praecepta ecclesiae, et humana alia, regulariter metus gravis a peccato excusat; quia leges ejusmodi positivae communiter non obligant cum periculo valde gravis mali incurrendi. *Excipitur*, nisi per accidens misceatur obligatio juris naturalis, ut fieret, si haereticus, contemnens potestatem ecclesiae, in vilipensionem illius minaretur catholico mortem, nisi carnes die jejunii secum comederet; tali enim casu iste mortem potius deberet pati, quam obsequi; quod eo casu comestio carnium non tam praecepto ecclesiae adversa esset, sed magis praecepto legis naturalis, qua jubemur praecepta legitimi magistratus non contemnere, nec facere aliquid in vilipensionem illorum cedens.

3. Actus, qui *vi absoluta* fit, semper invalidus est; actus, qui *metu fit*, aliquando quidem invalidus est, regulariter tamen validus, ut mox videbimus, quamvis metum passo, si gravis ille sit, aequitate praetoria actio, vel exceptio concedatur: de quo infra *n.* 25. *et seq.*

§. II.

De valore, et firmitate actuum metu gestorum.

SUMMARIUM

8 *Qualis metus actus infirmos reddat?*
9. 10. 11. 12. 13. 14. *Actus, etiam gravi metu extorti, non sunt jure ipso invalidi.*
15. 16. 17. 18. *Quae sit obligatio actuum metu extortorum in conscientia?*
19 *Recensentur actus, qui causa metus sunt ipso jure invalidi.*
20. 21. *An inter istos sit etiam votum simplex?*
22 *Quid dicendum, si actui metu extorto adjectum sit juramentum?*

8

Quaeritur 1. qualis metus actus reddat infirmos? *Certum est* 1. esse validos, nec rescissioni obnoxios actus, qui metu etiam gravi gesti sunt, si iste proveniat a principio intrinseco, vel extrinseco naturali non libero. Patet in votis, et juramentis, quae ab omnibus pro validis habentur, etsi facta sint timore mortis in gravi infirmitate, vel naufragio. Ratio est, quia causa unica, ob quam actus metu gesti irriti sunt, aut rescinduntur, est injuria, quae metum passo illata est; hanc autem non patitur ille, qui patitur metum sibi illatum a causa non libera; ergo etc.

Certum est 2. valere, neque rescindi posse actus, et contractus extortos metu gravi, et a causa libera, sed juste incusso: qualis est matrimonium metu accusationis, aut poenae infligendae extortum ab eo, qui aliquem juste ad judicem deferre potuit. Patet aperte ex *l. si mulier* 21. *in princ. ff. h. tit.* ubi ratio datur, quia hunc metum delinquens sibi ipse intulit. Neque obstat *l. nec timorem* 7. *in fin. ff. eod.* ubi adulter deprehensus in flagitio, si dederit aliquid metu, ne proderetur, juvatur actione *quod metus causa;* intelligi enim hoc, ut textus ipse insinuat, debet de metu, ne proderetur iis, qui ipsum occisuri erant authoritate privata.

Certum est 3. non concedi actionem praedictam illi, qui aliquid fecit ex metu levi, etiam injuste incusso; *l. metum* 8. *ff. h. tit.* idque ob quietem publicam, ne frequentia litium tribunalia obruantur.

Certum est 4. in contrarium rescindi posse actus initos metu gravi injuste incusso, ut patet ex toto *tit. praes.* in utroque jure.

Certum est 5. Spectato solo jure naturali (solo forte matrimonio, et professione religiosa excepta, de quibus alibi) gesta metu etiam gravi, et injuste incusso non esse irrita; si enim irrita essent, talia essent vel ex defectu voluntarii, vel ratione injuriae: *non ex primo capite*; quia metus non tollit voluntarium, cum coacta voluntas adhuc sit voluntas: *non ex secundo*; quia consensus, qui solus jure naturali ad valorem contractus requiritur, consistit etiam cum injuria. Dubium, et magnis studiis agitata controversia est, de qua ulterius.

9

Quaeritur 2. utrum actus, et contractus, qui metu gravi, ad eos extorquendos injuste incusso, gesti sunt, jure positivo sint validi, et rescindendi tantum, vel etiam invalidi, et omnino irriti? Negativam defendunt Sotus *l.* 8. *de just. q.* 1. *a* 7. *ad* 3. Molin. *tr.* 2. *de J. et J. D.* 326. *vers. ad secundum*, et alii apud Sanc. *l.* 4. *de matr. D.* 8. *n. in fin.* Nituntur triplicis generis argumentis.

I. Quia ita videtur statutum jure: pro quo adducunt varios textus 1. *l. si pater* 1. *c. de rescind. vendit.* ubi venditio, per metum facta, *irrita*, dicitur. 2. *l. qui aliena* 6. §. *fin. ff. de acquirend. vel omittend. haered.* ubi *qui timore coactus*, *fallens adiit haereditatem, haeredem non fieri* dicitur; fieret autem, si aditio haereditatis metu facta valida esset. 3. *l. qui in carcerem* 22. *ff. h. tit.* ubi JCtus, *Qui in carcerem*, inquit, *quem detrusit, ut aliquid ei extorqueret*, *quidquid ob hanc causam factum est*, *nullius momenti est.*

II. Quia in tali contractu deficit consensus, nec obligatio ex eo oritur: quod ostendunt 1. quia *metus habet in se ignorantiam*, ut dicitur *l. item si* 14. §. *in qua actione* 3. *ff. h. tit.* sed ignorantia consensum tollit; *l. si per errorem* 15. *ff. de jurisdict.* 2. *nihil consensui tam contrarium est*, *quam vis*, *atque metus*, ut dicitur *reg.* 116. *ff. de R. J.* quia, ut *c. cum locum* 14. *de sponsal.* Alexander III. ait, *locum non habet consensus*, *ubi metus*, *vel coactio intervenit.* 3. dolus dans causam contractui eum reddit irritum ipso jure; dolus autem, et metus in jure aequiparantur; *c. cum contigat* 28. *de jurejur.* 4. si metum passus non tradidit rem promissam, non obligatur illam tradere; peperisset autem obligationem tradendi, si contractus, seu promissio metu facta fuisset valida; ergo etc.

10

III. Quia per contractum metu extortum non transfertur dominium rei traditae in accipientem: quod probant 1. quia alias metum inferens ex iniquitate sua maximum ferret commodum; 2. quia me-

tum passo datur actio, non tantum in personam, sed etiam in rem; *l. metum* 9. §. *volenti* 4. *et* §. *licet* 6. *ff. h. tit.* ubi etiam additur ratio, *quia res in bonis est ejus, qui vim passus est* 3. quia metum inferens eundem passo restituere debet rem cum fructibus interim perceptis, ad quorum restitutionem obligari non posset, si in ipsum per traditionem fuisset translatum dominium; quia res quaelibet fructificat suo domino; 4. quia is, cui per metum aliquid solvitur, titulum justum non habet; atqui dominium per traditionem sine justo titulo nunquam transfertur, ut patet in usurario, qui ex communi sententia non acquirit dominium usurarum, licet traditio facta sit, et consensus voluntarius dantis accesserit; 5. quia dans potest rem, per metum traditam, ante sententiam judicis propria authoritate occulte surripere, si aliter recuperare non possit, et qui accepit, tenetur ante sententiam judicis rescissoriam contractus eam restituere, 6. quia alias si metum inferens creditores antiquiores, et privilegiatos habeat, hi praeferendi essent metum passo in re per metum tradita, tanquam propria illius, qui metum intulit.

II

Verum his non obstantibus, dicendum, hujusmodi contractus, vel actus, metu gravi extortos, regulariter non esse jure positivo nullos, vel irritos, sed irritandos, et rescindendos per sententiam judicis. Ita gloss. *in c.* 2. *h. tit. V. coactus*, Abb. *ibid. n.* 7. Sylv. *V. metus qu.* 8. Sanch. *l.* 4. *de matr. D.* 8. *n.* 4. Laym. *l.* 3. *tr.* 4. *c. n.* 2. Haun. *tom.* 3. *de J. et J. tr.* 9. *n.* 113. Vallens. *hic. n.* 5. Zoef. *n.* 3. Pirh. *n.* 10. Engl. *n.* 2. Konig. *n.* 8. Vviest. *n.* 32. et alii plurimi ab his *cit.*

Colligitur ex *c.* abbas 2. *h. tit. l. ait praetor* 1. *l. metum* 9. §. *sed quod* 3. *et* §. *seq. l. si mulier* 21. §. *si metu* 5. *l. fin.* §. *si justa* 1. *et* §. *seq. ff. l. non interest et l. fin. c. eod.* quibus omnibus textibus adversus metum conceditur restitutio per rescissionem contractus, vel actus metu initi: atqui restitutio, rescissio, et similia remedia praetoria non competunt adversus actum ipso jure nullum juxta *l. in causae* 16. §. *generaliter* 3. *ff. de minorib.* ubi Ulpianus, *generaliter probandum est*, inquit, *ubi contractus non valet, pro certo praetorem se non debere interponere.*

Ratio est, quia ad valorem contractus etc. regulariter solum requiritur justus titulus, et voluntarius consensus; atqui horum neutrum in contractu, aliove actu metu gesto desideratur, cum metus neque voluntarium absolute tollat, neque dati, accepti, donati, promissi titulum excludat; ergo etc. *Conf.* leges, quae actum metu gestum infirmant, spectant favorem ejus, qui metu injuste incusso laesus est; atqui magis favorabile huic est, si actus ipso jure subsistat,

quam si omnino sit irritus ; sic enim eligere poterit, quod sibi fuerit melius , et vel petere rescissionem illius, quando repererit eum sibi damnosum , vel metum inferentem ad eo standum compellere , quando viderit illum sibi utilem fore; ergo etc.

12

Argumenta contraria majorem speciem , quam soliditatem habent ; nam 1. non officiunt textus allegati. *Ad* 1. ibi venditio dicitur irrita non quoad substantiam , sed quoad effectum; quia est irritanda actione *quod metus causa*. *Ad* 2. aditio illa haereditatis fuit invalida , non quia metu facta, sed quia ficta fuit, et animus adeundi defuit , quam fictionem ipse adiens prius clam manifestavit coram testibus , ut notat gloss. *in l. cit. V. fallens*. *Ad* 3. in casu *l. cit.* fit specialis exceptio , si carceratio fuit injusta , ut ex textus allegati verbis DD. colligunt: quod si dicere tibi videatur difficile , vim argumenti solves, respondendo promissionem ab incarcerato factam nullius momenti esse , non in se , sed quoad effectum , quia rescindi potest , prout responsio *ad* 1. habet.

13

Nec plus probant secundi generis argumenta. *Ad* 1. ibi solum statuitur , quod nihil refert , an metum passus sciat, quis metum ipsi intulerit , vel non: et datur ratio, *quia metus habet in se ignorantiam* , *nempe talem, ut* gloss. *ibid. V. ignorantiam* explicat, qua etsi sciat , quid agat , nescit tamen , quis metum intulerit , quod talia fieri soleant de nocte , vel clam , vel in multitudine. *Ad* 2. Metus , ut iterum gloss. regulam *cit.* exponit , contrarius est , et opponitur consensui spontaneo, non autem efficit , ne sit liber, et voluntarius , quod solum jure naturae ad valorem contractus requiritur. *Ad* 3. non omnis , sed tantum ille dolus, qui circa substantiam contractus versatur , contractum vitiat ; quia hic solus consensum tollit : huic igitur metus non aequiparatur , sed illi tantum , qui , salvo consensu circa substantiam , errorem inducit quoad circumstantias , et probabiliter relinquit actum validum , quamvis rescissioni obnoxium faciat : in quo paritas cum metu est. *Ad* 4. contractus metu initus parit quidem obligationem in metum passo , sed non firmam ; nam ob injuriam , quam passus est , actionem habet adversus inferentem metum , dummodo hic ex natura sua sit rescindibilis.

14

Argumenta tertiae classis pariter solvi possunt ; negatur enim , quod non transferatur dominium rei traditae in accipientem, quamvis illud infirmum sit, et conjunctum cum obligatione restituendi *Ad* 1. lucrum inferentis metum exiguum est ; vel enim res adhuc est integra, et metum passus eundem, quando impletionem contractus pe-

tit, exceptione metus potest repellere; vel integra non est amplius, quod jam traditio facta sit, et eo casu gestorum rescissio, et in integrum restitutio peti potest. *Ad* 2. Actio in rem utilis metu passo conceditur, quia fictione juris res tradita adhuc censetur in bonis illius esse ex regula generali, quae traditur *l. nemo* 5. *ff. de in integr. restit.* ubi Paulus JCtus, *Nemo*, inquit, *videtur exclusus* a re, vel ea privatus, *quem praetor in integrum se restituturum pollicetur*: cui concordat *reg.* 15. *ff.* ubi idem Paulus, *is*, ait, *qui actionem habet ad rem recuperandam*, *ipsam rem habere videtur. Ad* 3. obligatio restituendi fructus non provenit ex defectu dominii, sed est effectus restitutionis in integrum, qua resarciri debet omne damnum ex delicto proveniens. *Ad.* 4. metu datum adhuc accipitur justo titulo, quia accipitur ex vero contractu, quamvis ob injuriam, qua extortus est, rescindi possit, et datum repeti. *Ad.* 5. metum passus rem ita datam potest occulte surripere, quia jus, et actionem habet ad rescindendum contractum, et recuperandam rem metu traditam. *Ad* 6. Negatur sequela; quia ut ex *l. ubi autem* 4. §. *sed et Marcellus* 3. *ff. de in diem adject.* colligitur, resoluto jure dantis, resolvitur etiam jus accipientis: atqui per restitutionem in integrum metum passi resolvitur totum jus illius, qui metum intulit, perinde, acsi jus nullum unquam habuisset: ergo etiam resolvetur, et cessabit jus creditorum illius, quorum jus ad rem per metum traditam, fundabatur in jure debitoris.

15

Quaeritur 3. an, et quinam contractus, metu gravi injuste incusso extorti, validi sint in foro conscientiae? Resp. In hoc sunt eatenus validi, ut etsi eum, qui metum passus est, non obligent ad standum contractu, obligent tamen eum, qui metum intulit, si metum passus stare eodem velit. Ita communis. Ratio est, quia metum passo datur exceptio adversus eum, qui metum intulit, si iste petat impletionem contractus; hanc autem ille non posset opponere, si in conscientia contractum teneretur implere: ergo ipse in conscientia eo contractu non obligatur. Obligatur autem metum inferens; quia revera libere, et sponte consensit. Haec satis certa.

16

An ita inaequalis sit obligatio etiam casu, quo contractus initus est metu levi, dubium est inter DD. Negant Medin. *c. de restit. q.* 3. *caus.* 9. Pont. *l.* 4. *de matr. c.* 10. *n.* 5. juxta quos etiam metum passus tali casu obligatur stare contractu in foro conscientiae. Moventur 1. quia metus levis est in potestate patientis, et ab eo repelli facile potest: igitur si non repellatur, actus eo gestus obligabit etiam eum, qui metum passus est, cum *vani timoris justa nulla sit*

excusatio, ut habetur *reg.* 184. *ff. de R. J.* 2. forum internum conformatur externo, quando istud non innititur praesumptioni falsae : tali autem non innititur forum externum , quando illi , qui metum levem passus est, actionem, et exceptionem denegat; quia hanc eidem denegat, etiam cognito metu levi. 3. metus levis in foro interno non irritat matrimonium, ad quod major de jure libertas requiritur, quam ad alios contractus, et actus: ergo neque istos irritabit.

17

Sed recedendum non est a paritate cum passis metum gravem , et dicendum, casu, quo metus levis promissionem , vel contractum involuntarium mixte efficit, eum , qui hunc passus est, non obligari stare contractu, vel promissione. Ita Sylvest. *V. metus q.* 12. Covar. *in reg. peccatum p.* 2. §. 3. *n.* 7. Molin. *tr.* 2. *d.* 267. *n.* 5. Sanchez *l.* 4. *de matr. d.* 9. *n.* 4. Lessius *l.* 2. *de just. c.* 17. *n.* 46. Laym. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 6. *n.* 4. Zoes. *hic n.* 6. Pirh. *n.* 22. *et* 38. Schambog. *n.* 9. Vviest. *n.* 26. et plurimi alii ab his *cit.* qui omnes eum, qui metum passus est, deobligant ab observatione contractus , et si steterit, eum, qui metum intulit, ad restitutionem accepti obstringunt. Ratio est, quia etiam is, qui metu levi extorquet contractum, vel actum, illi, a quo extorquet, injuriam infert : igitur pro illa satisfacere eidem debet: non satisfaciet autem, nisi restituendo rem per talem contractum acceptam, et sic reducendo illum, qui passus metum est, ad statum pristinum: ergo tenebitur restituere : si autem ad hoc tenetur, alter , qui metum passus est, vi contractus etiam implere illum in conscientia non tenebitur: ergo etc.

18

Neque obstant argumenta opposita in contrarium. *Ad* 1. esto , talis metus facile potuisset repelli, et propterea forum externum eundem passo non succurrat, succurret tamen jus naturale, quod quemlibet, qui injuriam alteri intulit, ad ejusdem remotionem obligat. *Ad* 2. ne quidem in foro externo passus metum levem destituitur omni auxilio; potest enim implorato judicis officio , petere rescissionem contractus, ut notat glos. *in c.* 6. *V. metum h. tit.* cum communi DD. *Ad* 3. quod matrimonium metu levi extortum utrumque contrahentem obliget, ex eo oritur, quod contrahi nequeat, ita, ut unum dumtaxat obliget absolute, alterius autem arbitrio relinquat, an velit stare contractu ; ita autem iniri possunt contractus reliqui, et de facto ineuntur, quando ex causa metus, vel doli una ex parte claudicant.

19

Quaeritur 4. quinam actus, et contractus ob metum gravem injuste incussum ex dispositione juris omnino sint irriti ? Resp. Tales complures enumerantur.

1. Contractus matrimonii; quia hunc ad evitanda mala, quae matrimonia coacta post sese trahunt, ss. canones volunt non tantum voluntarium, sed etiam spontaneum esse; *c. cum locum* 14. *et c. seq. de sponsal. et matrim.* Quod multi etiam extendunt ad sponsalia coacta metu: de quo videbimus *l.* 4. *tit.* 1. *an.* 426.

2. Professio religiosa; *c. per latum* 1. *h. tit.* et hujus argumento vota simplicia scholasticorum, et coadjutorum in societate JESU; quia sunt matrimonium quoddam spirituale, et non minus, quam matrimonium carnale, inducunt statum ex se perpetuum. Plura de his *l.* 3. *tit.* 31. *a n.* 173.

3. Constitutio procuratoris ad contrahendum matrimonium; *arg. c.* 14. *et seq. cit.* Ratio est, quia principalis per procuratorem non alio consensu contrahit matrimonium, quam quo procuratorem ad illud contrahendum constituit; igitur eandem libertatem exigit hujus constitutio, quam exigit matrimonii ipsius contractus.

4. Promissio, et constitutio dotis; *l. si mulier* 21. §. *si dos ff. h. tit.* ubi Paulus JCtus, *si dos*, inquit *metu promissa sit, non puto nasci obligationem; quia est verissimum, nec talem promissionem dotis ullam esse.* Vide Sanch. *l.* 4. *de matrim. d.* 22. *n.* 23. ubi sententiae istius plura fundamenta affert.

5. Promissio, et traditio rerum ecclesiae; *can. si quandoque* 1. *caus.* 15. *q.* 6. et ibi gloss. *V. per metum.* Ratio est, quia talium rerum alienatio non valet, nisi accedat justa causa, et solemnitates praescriptae: ergo multo minus valebit, si metu facta sit. Proceditque hoc, etsi sic facta alienatio esset juramento stabilita de ita traditis non repetendis, ut statuitur *c. pervenit* 2. *de jurejur.*

6. Absolutio a censura, et revocatio sententiae censurae cujuscumque, incurrendae etiam sub conditione primum futura; *c. un. h. tit. in* 6. ibi *omnino viribus vacuamus.* Estque hoc ita verum, ut non solum non liberetur a censura sic absolutus, sed novam etiam ipso facto incurrat, ut *ibidem* dicitur, et notat gloss. *V. excommunicationis* cum aliis.

7. Quae geruntur per injuste detentum in carcere cum ipso detentore; *l. qui in carcerem* 22. *ff. h. tit.* Abb. *in c.* 2. *n.* 19. *hic*, contra Bartolum, quem citat, et sequitur Pirh. *n.* 36. putans, ita gesta mero jure esse valida, sed rescindenda.

8. Collatio jurisdictionis, et ejus prorogatio; *l. consensisse* 2. *ff. de judic. et* notat gloss. *ibid. V. nulla jurisdictio*, Abb. *l. cit. n.* 12. Contrarium cum aliis tenet Pal. *tr.* 2. *d.* 1. *p.* 9. *n.* 6. de quo *l.* 2. *tit. infra.*

9. Renuntiatio beneficii ecclesiastici: sed hoc jam negavi *supra tit.* 9. *n.* 4.

10. Testamentum: de quo *l.* 3. *tit.* 26. *n.* 11. *et seq.* ex instituto plura, ubi etiam de testibus testamentariis, metu compulsis, ut confectioni ejusdem adsint.

11. Praestatio authoritatis tutoriae; *l. quanquam* 1. §. *tutor* 1. *et l. si tutor* 17. *ff. de author. tutor.* Multi tamen *l.* 1. *cit.* explicant de casu, quo tutor tantum praesens esse cogitur, et non consentit: ubi non ob metum, sed ob defectum consensus nullus est actus.

12. Datio libertatis; *l.* 9. *et l.* 13. *ff. qui, et a quibus etc.* et ratio est, quia adversus libertatem nulla est restitutio §. *si is* 5. *inst. de eo, cui libert. caus. etc.* Plura alibi passim.

Dubium, quod hic examinari debet, est de voto simplici, si hoc metu extortum sit: de quo proinde.

20

Quaeritur 5. an sicut professio, et vota simplicia, quae religiosum constituunt, sunt ipso jure irrita, si metu gravi emissa sint, ita etiam ipso jure irrita sint vota alia, quae tali metu sunt extorta? Affirmant gloss. *in c.* 2. *V. coactus in fin. h. tit.* Abb. *ibid. n.* 11. Sanch. *l.* 4.: *mor. c.* 32. *n.* 12. Less. *l.* 2. *de just. c.* 40. *n.* 14. *et seq.* Gonzal. *in c.* 6. *h. tit. n.* 10. Zoes. *hic n.* 7. Pirh. *n.* 27. qui addit, id colligi ex traditione perpetua, omnium fere DD. consensu comprobata. Fundantur 1. textu *c. perlatum* 1. *h. tit.* ubi voti metu emissi nullitas supponitur, non obscuro indicio, id ipso jure, et quidem naturali irritum esse. 2. *cum dilectus* 6. *h. tit.* ubi canonici ad observantiam voti cum juramento editi compelluntur ex ratione, quod ejus observantia non vergat in dispendium salutis, et ad vovendum, ac jurandum non sint gravi metu compulsi: igitur argumento ducto a sensu contrario, si metus gravis intervenisset, ad observantiam voti sui non potuissent compelli 3. *ratione*; quia Deus coacta vota non acceptat; *voluntarium enim militem*, non coactum, *sibi elegit Christus*, ut dicitur *can. non est* 10. *caus.* 15. *q.* 1. et notat gloss. *in c.* 2. *h. tit. V. coactus* 4. si Deus acceptaret vota metu extorta, ipsam injuriam videretur approbare 5. imo, si hujusmodi votum esset de ingredienda religione, vovens teneretur ad actum ipso jure nullum, sc. ad ingressum religionis, et professionem religiosam, quae nisi spontanea sit, ipso jure nulla est, ut dictum *n. praec.*

21

Verum his non obstantibus, dicendum, probabilius ejusmodi vota mero jure valida esse, licet relaxari metu probato possint. Ita Sylv. *V. votum* 2. *q.* 12. Suar. *l.* 1. *de vot. c.* 8. *a n.* 4. Pal. *tr.* 15. *d.* 1. *p.* 5. *n.* 13. Perez *de matrimon. d.* 17. *sect.* 12. *n.* 13. Vviest. *hic n.* 44. et alii ab his *cit.* Ratio est, quia nullitas, et irritatio actus jure naturae validi est odiosa, cum jus memoratum corrigat; ac

proinde non statuenda sine claro juris textu, aut urgente ratione : atqui nullus ejusmodi textus, aut ratio datur , quae nullitatem voti metu extorti probet: ergo etc.

Argumenta contraria non evincunt intentum. *Ad* 1. in textu *c.* 1. *cit.* aperte sermo est de professione religiosa: ac proinde constitutio illius, utpote irritans, quod secundum jus naturale validum est, ad cetera vota extendi non debet. *Ad* 2. ibi, ut ex historia *c. cum dilectus cit.* a Gonzalez relata constat, emissa est professio religiosa: et esto, emissum sit votum simplex , ex eo textu plus non sequitur, quam quod votum metu gravi extortum relaxari possit, et ideo vovens ad observantiam ejus compelli nequeat. *Ad* 3. etiam metu voventes, licet secundum quid involuntarie, simpliciter tamen, et absolute loquendo voluntarie vovent, instar ejus qui votum facit ex metu naufragii. *Ad* 4. Deus acceptando ejusmodi votum non approbat injuriam metum inferentis, sed hanc punit et propterea relaxationem ejus a se acceptati permittit, *Ad* 5. etsi votum hoc ob datam rationem, Suar. *n.* 10. et Pal. *n.* 14. *l. cit.* excipiant, idem tamen de hoc , quod de aliis votis dicendum videtur , et dicendum , quod votum istud ad professionem religiosam non obliget, dum metus urget, sed hoc cessante emittendam.

22

Quaeritur 6. an is, qui metu gravi coactus aliquid promisit , vel alicui juri renuntiavit, e. g. electioni ad beneficium , teneatur stare promissione vel contractu, sic metu facto , si id , quod metu sic factum est, proprio juramento confirmavit? Resp. Si sine dispendio salutis aeternae juramentum ejusmodi servare possit, eo obligatur, ita, ut ipsi nec actio, nec exceptio metus competat , antequam juramentum hoc relaxetur. Sumitur ex *c. ad aures* 3. *h. tit.* et ratio generalis est, quia omne juramentum, quod sine dispendio salutis aeternae servari potest, etiam servari debet.

Potest autem relaxatio talis juramenti peti, et concedi a superiore, et judice ordinario, etiamsi factum esset in gratiam, et utilitatem alicujus tertii; quia hic ex promissione metu gravi extorta jus, firmum saltem, non acquisivit. Imo tametsi non petatur relaxatio juramenti, judex ex officio relaxare illud potest, et eum , qui metum passus est, in pristinum statum restituere, ut recte gloss. *fin. in c. h. tit.*

23

Dubium est, an relaxari a superiore papa inferiore possit juramentum, ad quod aliquis inductus est per metum levem injuste incussum? Videtur respondendum negative, quod colligi quidam putant ex *c. cum dilectus* 6. *h. tit. et c. si vero* 8. *de jurejur.* quibus tex-

tibus ponderatur, et attenditur, an metus sit gravis, et cadens in virum constantem, ut concedatur absolutio a juramento: quod confirmatur ex *l. metum* 5. *ff. h. tit.* ubi non quivis timor, sed *majoris malitatis* pro metu accipiendus dicitur.

Sed dicendum, etiam juramentum, quod metu levi extortum est, relaxari a superiore posse, saltem quando is, cui promissio jurata facta est metum hunc ipse incussit. Ita Covar. *in reg. peccatum p.* 2. §. 3. *n.* 7. Lessius *l.* 2. *de just. c.* 17. *n.* 46. Layman *in c.* 6. *cit. n.* 4. Piring. *hic n.* 22. et plures alii ab his *cit.* estque communis DD. Ratio est, quia per relaxationem talis juramenti nulla fit injuria promissario injusto, quippe qui hujusmodi promissione, etiam jurata, non acquisivit jus efficax, sed restituere in integrum tenetur laesum etiam ante sententiam, ut dictum est *n.* 17. *conf.* nam etiam, quando adest metus solummodo levis, adest turpitudo ex parte accipientis; talia autem juramenta, quae turpitudinem ex parte accipientis continent, relaxari a superiore possunt: ergo etc.

Ad argumentum contrarium textibus *cit.* inspicitur, an metus sit gravis, an vero levis, ut appareat, an metus causaverit involuntarium; quia tale praesumitur, si metus gravis sit; secus, si levis. *Ad conf.* ibi sermo est de metu, cui succurritur remedio praetorio, qui tantum gravis est.

§. III.

De rescissione actuum metu gestorum, et hujus probatione.

SUMMARIUM

24 25 *Adversus metum datur actio, et exceptio.*

26 *Requisita, ut quis remedio isto gaudeat.*

27 28 29 *Restituendus est metum passus, etsi alio fine incussus fuerit, quam ad extorquendum contractum, vel actum.*

30 *Item etsi non is, quocum gestus est actus, sed alius tertius eundem incusserit.*

31 *Et sufficit etiam, quod processerit ex materiali injuria.*

32 *Et minis sine animo exequendi intentatis.*

33 *Probatio metus.*

34 *Cui juramentum ad supplementum probationis deferri debeat?*

35 *Quibus testibus magis credendum, an deponentibus de metu illato, an de libertate actus?*

24

Quaeritur 1. quomodo succurratur illi, qui metu gravi ad aliquem actum, vel contractum celebrandum impulsus est? Resp. cum distinctione; vel enim actus metu extortus est ipso jure nullus, vel primum per sententiam irritandus. *Si primum*, sufficit probari ejus nullitatem; nam hac probata, et per sententiam judicis declarata, repetitur, ac restituitur, quod ex eo datum est, aut acceptum. *Si secundum,* iterum distinguendum est, an contractus, v. g. donatio, aut venditio metu extorta traditione rei jam sit impleta, an nondum impleta.

25

Si nondum impleta est; metus passus eum, qui metum intulit, si contractus impletionem petat, repellere potest exceptione *quod metus causa*: quod si fiat in judicio, sufficiet probari metum; nam hoc probato, a judice absolvitur metum passus, ne cogatur contractum implere; gloss. *in c. 2. V. coactus h. tit.* Ratio est, quia metum passo, si per rei traditionem impletus contractus sit, datur actio, ut mox dicetur: igitur multo magis exceptio dari eidem debet; nam *cui damus actiones, eidem et exceptionem competere multo magis quis dixerit*, ut habetur *l. invitus* 156. §. *cui* 1. *ff. de R. J.* cum majori aequitate nitatur exceptio, quam actio; *l. qui æquitate* 12. *ff. de dol. mal. et met. except.* quae causa est, ut saepe, cui actio denegatur, eidem concedatur exceptio; *c. cum inter* 5. *de except.*

At si contractus sit traditione rei perfectus, metum passo conceditur actio, qua petere a judice potest, ut rescindatur contractus, et res tradita sibi restituatur cum fructibus, non tantum illis, quos percepit metum inferens, sed etiam quos metum passus percepturus erat si res metu extorta non fuisset; *l. sed et* 12. *in princ. ff. h. tit.* et ratio est, quia metum passus restitui debet in eum omnino statum, in quo fuisset, si metum passus non esset: quod non fieret, nisi cum perceptis restituerentur etiam fructus percipiendi: ergo etc. Competit actio ista metum passo non tantum contra eum, qui metum intulit, sed etiam contra illum, ad quem metu extorta pervenerunt; *l. item* 14. §. *in hac* 3. *ff. et l. interest* 5. *c. h. tit.* Neque opus est, ut ostendat, quis ipsi metum intulerit; sed sufficit, si probaverit, rem a se metu extortam esse, et ad eum, qui convenitur, devenisse; quia ut *l. item cit.* §. *in hac* 3. dicitur, metus justam in se habet ignorantiae causam. Instituere autem actionem istam metum passus, quando libuerit, potest, cum hoc tamen discrimine, ut si intra annum utilem eandem instituerit, et reus conventus, postquam restituere jussus est, in mora fuerit, accusata contumacia ejusdem, iste sit condemnandus in quadruplum, qui si post annum primum conveniatur, vel intra annum quidem, sed contumacia abfuerit, solum condemnari potest in simplum; §. *item actio* 27. *inst. de action. l. item si cit.* §. *haec autem* 4. 9. *et* 10. *ff. h. tit.* Sed de his plura legistae.

26

Quaeritur 2. quid requiratur, ut metum passo succurratur per actionem, et exceptionem *quod metus causa*? Resp. 1. requiritur, ut eo contractu, vel acto laesus sit, et damnum inde acceperit; *l. sed et partus* 12. §. *fin. ff. h. tit.* Ratio est, quia restitutio in integrum quae per hanc actionem petitur, laesionem supponit. Hinc ex causa metus rescindi non potest baptismus, et ordo, ita susceptus; quia horum collatio nullam continet laesionem: praesertim in sententia illorum, qui sic ordinatum ab obligatione coelibatus absolvunt; Engl. *hic n.* 10. 2. ut metus, quem passus est, sit justus, gravis, et probabilis: talis erit, si habeat conditiones *n.* 3. requisitas; 3. ut idem metus sit praesens, et justa illius causa; non enim sufficit aliqua tantum suspicio futuri, seu inferendi metus, nisi et ipsa sit justa, atque probabilis; tunc enim et ipsa sufficit; *l. novissime* 7. §. *semper* 1. *ff. quod fals. tutor. author.* ibi *si compulsus, aut metu, ne compelleretur etc.* 4. ut si ab extrinseco, et quidem injuste illatus; quia rescissioni causam dat sola injuria. 5. secundum aliquos, ut metus illatus sit eo fine, ut res ejusmodi fiat; quod tamen controversum est; et hinc.

27

Dubium est 1. an rescissioni obnoxius sit actus, vel contractus, qui gravi metu injuste quidem, sed alio fine, quam ad illum extorquendum incusso, obtentus est? Negant Covar. *de sponsol. p.* 2. *c.* 3. §. 4. *n.* 25. Sanchez *l.* 4. *de matr. D.* 12. *num.* 11. Lessius *l.* 2. *de just. c.* 17. *num.* 40. Perez *de matr. D.* 17. *s.* 9. *n.* 3. et hoc teste communissima aliorum. Fundantur 1. quia hujusmodi contractus, et actus subsistunt jure naturali, cum absolute voluntarii, et liberi sint: et positivo jure non irritantur, sed potius confirmantur, de jure canonico saltem *c. sicut nobis de regular.* ubi aperte pro valida, et firma habetur professio religiosa, edita metu mortis, quae imminere credebatur, vitandae. 2. quia licet in metus intentione intervenerit injuria, ratione cujus actus metu gesti alias rescinduntur, non tamen illa intervenit in ipso contractu, vel actu, quippe quem metum passus, nemine cogente, ipse sibi elegit, tanquam medium se liberandi a malo, vel incommodo, alio fine sibi intentato. 3. quia alias invalida, et rescissioni obnoxia etiam esset donatio in casu, quo Titius mortem intentat Cajo, Cajus autem equum, quem desiderat Maevius, huic donat cum onere, ut ipsum liberet a morte sibi intentata per Titium: quae tamen donatio juxta omnes valida, et firma est, ideo praecise, quia alio fine metus illatus est, quam ad extorquendam donationem.

28

Sed dicendum, probabilius hujusmodi actus, et contractus esse rescissioni obnoxios. Ita Palatius *in* 4. *dist.* 29. *D. un. ad fin.* §. *nono.* Veracrux *specul. p.* 1. *a.* 85. §. *clarissime.* Lug. *de jur. et just. D.* 22. *num.* 175. quos citat, et sequitur colendissimus professor, et antecessor meus P. Jacobus Vviestner *hic. num.* 35. Probatur 1. quia idem metus, qui religionis ingressum, et professionem irritat, etiam alios actus, qui rescindi possunt, ex edicto praetoris *l. ait. praetor.* 1. *in princ. ff. h. tit.* rescissioni obnoxios reddit: atqui metus gravis injuste, quamvis non ad extorquendum illum, incussus irritat ingressum religionis, et ejus professionem, ut habetur *c. perlatum* 1. *h. tit.* ergo etc. 2. per *l. nec timorem* 7. §. *proinde* 1. *ff. h. tit.* promissionis rescissione succurritur ei, qui in flagitio deprehensus ex mortis, vel alterius mali *non jure*, sive injuste inferendi metu aliquid dederit, vel se obligarit, licet metus non sit incussus eo fine, ut extorqueretur ejusmodi promissio, vel obligatio: ergo nihil interest, quo fine incussus fuerit, sed sufficit, si incussus fuerit injuste. 3. Metu gravi injuste, quamvis alio fine, quam ad extorquendum contractum, incusso cum passo gravis injuria illata est; igitur jure naturali is, qui metum intulit, re-

movere eandem debet, et damnum reficere; melius autem hoc fieri nequit, quam rescissione ejus, quod metu gestum est: ergo pati hanc debet, et restituere sic acceptum.

29

Neque obstant argumenta opposita. *Ad* 1. patet ex modo dictis, rescissionem sic gestorum concedi textibus utriusque juris. Quod additur ex *c. sicut cit.* non est ad rem; quia metus, qui ibi illatus fuit, non fuit illatus injuste, cum provenerit ex causa intrinseca, et necessaria, videlicet; *nimia aegritudine*, ut ibidem dicitur. *Ad* 2. fundamentum, quare permittatur rescissio metu gestorum, est obligatio reparandi injuriam metus incussione illatam, ad quam obligationem perinde est, sive metus illatus fuerit directe ad extorquendum contractum, vel actum, sive alio fine. *Ad* 3. sententia nostra etiam in casu dato procedit, si defensionem Titio Maevius debuit ex justitia, et huic Titius equum donavit ex metu justo alias negandae sibi defensionis: secus, si tantum debuit ex charitate; nam hoc casu tantum fuit compensatio defensionis praestitae, quae sine injuria denegari poterat.

30

Dub. 2. an infirmi, et rescissioni obnoxii sint contractus, et actus gesti metu gravi, quem incussit non is, cum quo gesti sunt, sed alius tertius? *Ratio dubitandi* sumitur a paritate cum contractibus, vel actibus dolo initis, qui ad instantiam dolo circumscripti non rescinduntur, si hujus causa fuit alius tertius, sed decepto duntaxat actio de dolo datur adversus deceptorem.; *l. et eleganter* 7. §. *si dolo* 9. *ff. de dolo.*

Sed adhuc tenenda est affirmativa sententia, sc. etiam hoc casu regulariter rescissioni esse locum. Ita habetur clare; *l. item si* 14. §. *in hac ff. h. tit.* ubi Ulpianus, *in hac actione*, inquit, *non quaeritur, utrum is, qui convenitur, an alius metum fecit; sufficit enim hoc docere, metum sibi illatum, vel vim, et ex hac eum, qui convenitur, etsi crimine caret, lucrum tamen sensisse.* Confirmatur ex *c. veniens* 15. *de sponsal.* ubi metum intulere soli parentes alterius contrahentium, et tamen matrimonium eo extortum irritum fuit. Dixi *regulariter*; excipitur enim, nisi alio ex capite justificetur actus, prout justificatur in casu allato *n. praec.* resp. *ad object.* 3.

Ad rationem dubitandi negatur paritas; nam qui dolo deceptus contrahit, in rei substantiam, modo istam non afficiat, haud repugnanter consentit; consentit autem repugnans, qui metu gravi injuste illato consentit.

31

Dub. 3. an rescissioni obnoxius sit contractus, vel alius actus, extortus metu mortis injuste quidem secundum allegata, et probata; reipsa autem, et materialiter injuste, quia innocenti inferendae? Negat Veracrux *spec. p.* 1. *a.* 8. *fin. dub.* 3. §. *clarissime,* quem citat, et sequitur Sanchez *l.* 4. *de matrim. D. num.* 8. ex ratione, quia hujusmodi metu non fit injuria.

Sed verosimilior est affirmativa sententia quam etiam defendit Palao *tr.* 2. *D.* 1. *p.* 14. *n.* 3. Pontius *l.* 4. *c.* 19. *n.* 8. P. Vviest. *hic n.* 37. Ratio est, quia metus iste, licet justus sit ex parte inferentis illum, est tamen injustus ex parte eundem patientis, et materialis injuria: quod ad rescindendum contractum sufficit; alias validum esset matrimonium, quod deprehensus in fornicatione cum filia contrahit, a patre istius metu mortis compulsus, quam iste ex ignorantia inculpabili putabat se jure illi inferre posse: quam sequelam tamen nemo concedet facile.

32

Dub. 4. an siquis minetur alteri grave malum, e. g. quod velit ipsum accusare, sine animo tamen id inferendi, id, quod ita fictis minis extorquet ab altero, subsistat? Resp. cum distinctione: Vel enim malum istud potuit inferre jure, an solum injuria.

Si hoc secundum, contractus tali metu obtentus rescindi potest; quia, ut recte advertit P. Vviest. *hic n.* 38. metum proxime causat non ipsum malum, sed ejus inferendi apprehensio, quae in casu dato eadem est, quae fuisset, si minas intentans revera animum habuisset malum id infligendi.

S*i primum*, volunt aliqui, etiam tunc rescindi contractum posse, non quidem praecise ratione metus, cum hic injustus non sit; sed ratione doli, qui simulata gravis mali comminatione committitur. Melius tamen cum Palao, et aliis negatur; quia dolus iste sine injuria est, quae sola fundamentum est rescissionis.

33

Quaeritur 3. an, et quomodo probari debeat metus, et vis illata, ut ita laeso succurri possit a judice per rescissionem contractus, vel actus metu gesti? Resp. Non sufficit allegari metum, sed probari etiam ab allegante debet; quia ejus illatio quid facti, et delictum est; factum autem, et praesertim delictum commissum non praesumitur, sed probandum est; *l. merito* 51. *ff. pro socio, et l. in bello* 12. §. *facti* 2. *ff. de captiv. et postlim. revers.*

Probari autem potest per testes *c. fin. h. tit.* etiam domesticos, et familiares, si alii haberi nequeant; Sabell. *in summ. V. metus num.* 2. *et* 5. Quodsi testes nulli haberi possint, probari etiam po-

terit per indicia, quae violentam praesumptionem inducant. Abb. *in c. fin. cit. n.* 2. Si indicia ista plenam probationem non faciant, aut testis habeatur unicus tantum, et res sit modici praejudicii, probatio compleri poterit per juramentum partis juxta ea, quae habentur; *c. fin. de jurejur.* Quod ubi factum fuerit, judex actum ejusmodi quasi metu extortum, vel declarabit irritum, vel rescindet; P. Vviestner *hic num.* 60.

34

Dub. 1. cui juramentum deferri debeat ad probationem metus? Resp. Debet deferri parti, contra quam querela est, non vero ipsi conquerenti; quia nemo in causa propria testis esse potest, ubi liquidae probationes petuntur. *Major difficultas est*, quando probato metu, et violentia, dubitatur de quantitate damni per violentiam, et metum illati. Quo casu primo intuitu videtur iterum non actori, sed reo juramentum deferri debere ex ratione mox allata, quia nemo in causa sua judex, aut testis idoneus est; *l. un. C. ne quis in sua causa etc. l. nullus* 10. *ff. et C. de testib.* quod fieret, si juramentum deferretur actori; quia secundum hoc liti imponeretur finis. *Conf.* quia *absurdum est, cum quis aliam probationem desperavit, tum demum ad* jurisjurandi *religionem convolare*, ut dicitur *l. siquis* 11. *in princ. ff. de rebus credit.* convolare ad istam actor posset, si juramento probare quantitatem damni illati posset: ergo etc.

Verum his non obstantibus, dicendum, juramentum ad probationem quantitatis damni posse deferri actori de metu, aut violentia conquerenti, praevia tamen taxatione judicis. Patet ex *c. fin. h. tit. l. si quando* 9. *C. unde vi*, *et auth. post jusjurandum C. de judic.* quod aequissime constitutum est; quia sic contra facinorosorum hominum improbitatem consulitur tum tranquillitati publicae, tum indemnitati privatorum, qui alias in hujusmodi casibus probationis inopia damnum irreparabile sustinere deberent.

Ad argumentum in contrarium allatum patet ex dictis; nam ipsa violentiae notorietas, et probatio, odiumque spoliationis, et spoliati miseratio justissimam causam praebet admissioni ad juramentum, ne delictum maneat impunitum, et innocens probationis inopia damnum in rebus suis pati debeat. *Ad conf.* praesumptio illa, quae ex notorietate, et probatione violentiae oritur, alterius probationis, et adminiculi loco est: igitur sicut ille, qui intentionem, vel exceptionem suam semiplene probavit, ad juramentum praestandum admittitur, ita etiam admitti debet, qui vim passus est, et hoc probavit, ut jurare super quantitate damni, judicis taxatione ad aequitatem reducta, possit.

35

Dub. 2. an si duo testes deponant de metu incusso, alii totidem, vel plures testentur non fuisse illatum, his, vel illis credendum in judicio sit? Primis credendum, etsi mille testarentur non fuisse incussum, docet Innocent. *in c. super hoc* 5. *de renuntiat.* et alii complures apud Mascard. *vol.* 3. *de probat. concl.* 1058. *num.* 1. Rationem dant, quia deponentes de spontanea voluntate, deponunt de actu interno, et invisibili, qui soli Deo notus; ii vero, qui deponunt de metu, testificantur de actu externo, et sensibus perceptibili, nempe de minis, dura tractatione etc. atqui potius adhibenda fides est testibus duobus omni exceptione majoribus, qui deponunt de re cognitioni suae subjecta, quàm aliis, etiam pluribus, qui deponunt de re, a sensibus, et cognitione ipsorum remota: ergo etc.

Difficultas solvi distinctione potest: Vel enim testes, dicentes actum esse libere factum, simpliciter, et tantum testantur, eum libere, et sponte factum esse, vel simul testantur, non fuisse illatam vim, aut coactionem eo modo, loco, et tempore, quo testes contrarii affirmant illatam esse. *Si primum*, praeferri debebunt ii, qui deponunt de metu, et coactione, certo modo, loco, et tempore facta, ut recte probat allata ratio. *Si secundum*, credendum est iis, qui deponunt pro libertate actus; quia deponunt de re subjecta sensibus: idque verum est non tantum, si plures, sed etiam si pares sint numero, et dignitate cum oppositis testibus. Ratio est, quia cum cetera paria sunt, potius credendum est testibus, quorum depositiones delictum excludunt, cum istud in dubio non praesumatur.

TITULUS XLI.

De in integrum restitutione.

Post restitutionem adversus gesta per metum, modo disserendum *de integrum restitutione* in genere; latius enim beneficium istud patet. Hinc sit

§. I.

De natura hujus restitutionis, et conditionibus ad eam requisitis.

SUMMARIUM

1 *Definitio restitutionis in integrum,*
2 *Requisita, ut concedi possit.*
3 *A quo debeat læsio esse facta?*
4 *Quanta esse debeat?*
5 *An etiam concedatur, quando læsio contigit infra dimidium?*
6 *An si supra dimidium.*
7 *An si alius pretium majus offerret?*

1

Quaeritur 1. quid sit *restitutio in integrum?* Resp. Est remedium extraordinarium a praetore introductum, quo laesi in eum statum, in quo ante laesionem fuerunt, justa, et probabili de causa per officium judicis reducuntur; *l. utilitas* 1. *et duab. seqq. ff. h. tit.* et tradunt communiter DD.

Differt 1. ab *appellatione*; quia haec fieri dumtaxat potest ad superiorem judicem; illa vero etiam ab eodem judice, qui sententiam tulit, peti potest.

2. a *supplicatione*; quia isti locus est tantum casu, quo ob eminentiam personae judicantis appellatio denegatur. Restitutio vero regulariter fieri potest a judice quocumque jurisdictionem, et administrationem habente.

3. a *reductione ad arbitrium boni viri*: quia haec ante lapsum 30. annorum non exspirat. Restitutio contra ultra quadriennium non porrigitur.

4. a *revisione*; quia ista per publicas imperii leges passim conceditur omnibus, qui ob defectum appellationis gravati, priora acta inspici, et reformari gravamen petunt; at restitutio pendet potius

ab arbitrio judicis, et quia ex singulari aequitate introducta est, pro diversis circumstantiis denegari, vel indulgeri potest.

5. a *remedio syndicatus:* quia in hoc non arguitur simplex culpa, sed dolus judicis, saltem juxta ordinationem camerae imperialis *p.* 3. *tit.* 53. §. *ob sic habet*; at restitutio peti potest, etiam cum sine dolo, et culpa judicis laesus quis est: quae omnia fusius exequitur D. Verlohner; *semicent. q.* 23. *a n.* 5.

2

Quaeritur 2. quid requiratur, ut laesus ex contractu, vel alio actu restitui in integrum debeat? Resp. 1. requiritur, ut negotium, ex quo restitutio petitur, sit negotium civile; nam in criminalibus, et delictis restitutio denegatur; *l. criminibus* 1. *C. si advers. delict.* ubi ratio datur, quia *malorum mores infirmitas animi non excusat.*

2. Ut contractus ille, vel actus sit validus, nam si invalidus sit ipso jure, non est locus beneficio restitutionis in integrum, ut habetur *l. in causae* 16. *princ. et* §. *et generaliter* 5. *ff. de minor.* Ratio est, quia remedium restitutionis rescissorium est, cons. valorem supponit. Accedit, quia tali alienatione laesis competit remedium ordinarium, seu via nullitatis: atqui remedium ordinarium habenti non competit extraordinarium, nisi sit pinguius; quia in subsidium, et defectum ordinarii solum conceditur; *arg.* §. *et generaliter cit.* ergo etc.

3. Ut qui restitutionem petit, non solum laesus sit tali contractu, vel actu, sed etiam ut de laesione manifeste constet, vel illa legitime probetur in judicio per testes, vel alia legitima documenta. Abb. *in c.* 1. *h. tit. n.* 2. Ratio est, quia si illi, quibus beneficium restitutionis in integrum competit, ita restituerentur, etiamsi laesi non essent, vel laesio non sufficienter probata, nemo facile cum ejusmodi personis vellet contrahere, magno commercii publici, et privato ipsorummet restituendorum damno; *l. quodsi minor* 24. *ff. de minor.*

4. Ut laesio haec non sit tantum modica, sed notabilis; alias restitutio in integrum non datur; *l. scio* 4. *ff. h. tit.* Abb. *l. cit.* et communiter DD. alii. Ratio est, quia hoc remedium praetorium est, ubi procedit vulgare illud: *De modicis non curat praetor.* Alia ratio est in iis, quae conceduntur secundum jus commune: nam ibi modici etiam damni habetur ratio, ut colligitur ex *l. si proprietarius* 22. *in princ. vers. eadem erunt ff. de damn. infect.*

5. Ut laesio ista non quocumque modo contigerit, sed vel culpa aliqua adversarii saltem praesumpta, vel inconsulta facilitate laesi, vel procuratoris, aut administratoris negligentia, nam si praecise casu aliquo fortuito damnum contigerit, ut cum res empta incendio periit, tunc ipsa aequitate dictante, restitutio non procedit;

alioquin cum minore, vel ecclesia contrahens numquam esse securus posset, quantamcumque diligentiam adhiberet; *l. verum* 11. §. *item non* 4. *ff. de minor.*

6. Denique, ut quod valide, et cum notabili laesione actum est, rescindibile sit; quia frustra laboraretur in rescindendo negotio, quod rescissionem non patitur: tale est matrimonium, susceptio ss. ordinum etc.

3

Quaeritur 3. a quo debeat esse laesus minor, vel ecclesia, ut ipsi restitutio in integrum competat? Resp. Perinde est, sive laesio propria ipsorum negligentia acciderit, sive culpa tutoris, administratoris, procuratoris etc. *c. cum venissent* 2. *h. tit. et l. tutor* 47. *in princ. ff. de minor.*

Neque obstat, quod hoc secundo casu minori, et ecclesiae laesae competat aliud remedium ordinarium, scilicet actio ad interesse, quam instituere potest adversus tutorem, praelatum, procuratorem, cujus ignorantia, vel culpa laesio accidit; cons. non videatur competere restitutio in integrum, quae cum sit remedium extraordinarium cum ordinario non concurrit. Nam contra pugnat apertus textus *l. etiam* 3. *C. si tut. vel curat intervener.* ubi utrumque remedium eisdem conceditur, ut adeo in optione ipsorum sit, quonam ex illis uti voluerint.

Ad axioma illud, quod remedium extraordinarium cum ordinario non concurrat, jam adjecta est *num. praec.* clausula *nisi extraordinarium sit pinguius, et magis proficuum ordinario*; nam hoc si fiat, omisso ordinario, ad extraordinarium recurri potest. Accedit, quia hoc nostro casu contra diversos, et ad diversa tendunt; cons. aequum non est ob praetoris favorem destitui favore, qui omnibus a jure communi indultus est.

4

Quaeritur 4. qualis laesio esse debeat, ut restitutio in integrum peti possit? Resp. non requiri enormem, modicam tamen non sufficere, sed regulariter requiri, et sufficere, si sit mediocris laesio, seu talis, quae spectata qualitate contractus, et contrahentium conditione, prudentis arbitrio gravis, et notabilis est. Ita Abb. *in c.* 1. *h. tit. n.* 8. Covar. *l.* 1.*var. c.* 3. *n.* 11. Menoch. *de arbitr. cas.* 74. *n.* 4. Vallens. *hic* §. 1. *n.* 4. Vviestner *n.* 6.

Dixi 1. *non requiri laesionem enormem*; quia si ex hac tantum restitueretur minor, vel ecclesia, non satis iisdem cautum esset, cum plerumque saepius contingat laesio mediocris, quam enormis.

Dixi 2. *non sufficere modicam* ob rationem *n.* 2. *requisit.* 4. allatam: quae confirmatur, quia propositum restitutionis auxilium adin-

ventum est ob utilitatem minorum, et eorum, qui privilegio minorum gaudent; atqui si restituerentur in integrum etiam praetextu laesionis minimae, remedium hoc non in utilitatem, sed in detrimentum illorum cederet, quia nemo facile cum iisdem contraheret, utpote quos sciret ob laesionem etiam minimam restituendos.

Dixi 3. *regulariter requiri*, *et sufficere, si laesio sit mediocris etc.* quod respective accipiendum, non absolute; nam quae laesio levis est respectu divitis, gravis esse potest respectu pauperis: item si praedium, cujus justum pretium sunt 150. ff. vendatur 980. vel 950. ff. censebitur laesio modica; magna autem censebitur, si praedium valens 100. vendatur nonaginta; Molin. *tr.* 2. *de J. et J. D.* 573.*n.*9.

5

Quaeritur 5. an casu, quo laesio solum facta est in quantitate pretii, et infra dimidium laesus minor, vel alius, qui beneficium restitutionis alias habet, petere possit rescissionem contractus, vel tantum supplementum pretii? Hoc secundum petere dumtaxat posse existimat Abbas *in c.* 8. *h. tit. n.* 10. Covar. *l.* 1. *var. c.* 13. *n.* 14. Molin. *tr.* 2. *D.* 573. *n.* 12. Lessius *l.* 2. *de just. c.* 17. *n.*63. Laym. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 11. *n.* 1. Pirh. *hic n.* 17. Fundantur 1. textu *l. si res* 12. §. *si mulier* 1. *ff. de jur. dot.* ubi in casu, quo mulier in aestimatione servi circumventa est a marito, in hujus arbitrio relinquitur, an justam aestimationem, an servum praestet: et subjicitur idem esse in minore circumvento; igitur etiam huic satisfiet pretii defectu suppleto, 2. *ratione*, nam restitutio est reparatio factae laesionis, laesio autem in casu dato tantum facta in pretio est; ergo satisfiet laeso, si suppleatur defectus pretii.

Verum his non obstantibus, probabilius est, etiam in hoc casu a laeso peti rescissionem contractus posse. Ita Castr. *ad l. non interest.* 5. *c. quod met. caus. gest. n.* 4. Penell. *ad l. de contractu* 3. *c. de rescind. vendit. p.* 3. *c.* 1. *n.* 11. Natta *cons.* 548. *n.* 31. Fachin. *l.* 2. *contr. c.* 99. §. *ceterum.* Palao *tr.* 32. *D.* 1. *p.* 19. §. 2. *n.* 9. P. Vviestner *hic n.* 10. et alii ab his *cit.* Est conforme textibus utriusque juris, canonici quidem *c. requisivit* 1. *h. tit.* ubi possessiones, in damnum ecclesiae laicis sub modico censu concessae, ad illius jus, et proprietatem redire jubentur; civilis autem *l. quodsi minor* 24. §. *restitutio* 4. *ff. de minor.* et praecipue *l. patri* 27. §. *si pecuniam* 1. *vers. item ex diverso ff. eod.* ubi Gajus, *si minore pretio*, inquit *quam oportet*, *vendiderit adolescens*, *emptor quidem juberi debebit praedia cum fructibus restituere etc.* Ratio sumitur ex natura restitutionis in integrum, quae est in pristinum statum repositio; at si solum defectus pretii suppleretur, in

pristinum statum non reponeretur minor, non enim rem haberet cum fructibus, quam haberet, si non intercessit venditio.

Neque urgent argumenta contraria. *Ad* 1. ut Fachin. Pal. Vviest. *l. cit.* notant, in §. *mulier cit.* statuitur tanquam aliquid speciale, quod mulier, quamvis minor, a marito circumventa, contenta esse debeat suppletione pretii: et hoc ad conservationem amoris mutui, qui petit, ut inter eos gesta non rescindantur, quando suppletione pretii laeso conjugi subveniri potest. *Ad* 2. restitutio in integrum non solum reddit, quod abstulit laesio formalis, sed etiam, quod materialis; haec autem non reparatur, nisi fundus, in cujus alienatione laesio contigit, restituatur; ergo etc.

6

Quaeritur 6. an locus sit restitutioni in integrum casu, quo minor, vel ecclesia laesa contractu est ultra dimidium justi pretii, e. g. si res valens 1000. vendita est pro 480. Negant complures apud Odd. *de restit. in integr. q.* 16. *n.* 111. ex ratione, quia ita laesis jura providerunt de remedio ordinario; *l. rem. majoris* 2. *c. de rescind. vendit.* ut adeo non videatur esse locus restitutioni in integrum, quae est remedium extraordinarium.

Sed probabilius etiam sic laeso beneficium restitutionis, si eo uti velit, conceditur: ita Ab. *in c.* 3. *n.* 4. *de empt. et vendit.* Covar. *l.* 1. *var. c. n.* 11. *vers. tertio.* Pirh. *hic. n.* 4. Vviestner *n.* 11. et alii ab his *cit.* Ratio est 1. quia remedium restitutionis est pignus ordinario concessum per *l. rem majoris cit.* cum per hoc tantum alternative aut rescissio, aut pretii supplementum peti possit; per viam restitutionis autem determinate peti possit ipsa contractus rescissio, si ita libuerit laeso, ut adeo per prius remedium electio sit penes reum, per posterius penes actorem. 2. quia interest laesi, posse pluribus actionibus jus suum prosequi, ut eligere valeat id actionis genus, quod sibi videt utilius fore; atqui potest utilius esse laeso restitui in integrum, quam sumptuosa aliquando actione, et lite petere supplementum pretii; ergo etc. 3. quia laesio notabilis, quam *n.* 2. *et* 4. dixi sufficere ad restitutionem obtinendam, multo facilius probatur, quam ea, quae justi pretii excedit dimidium.

7

Quaeritur 7. an locus sit in integrum restitutioni casu, quo postquam res minoris, vel ecclesiae e. g. domus divendita, aut praedium locatum est uni, et contractus cum hoc perfectus, alius emptor vel conductor pretium majus offert? Affirmant quidam ex ratione; quia ecclesiae, et minori etiam in lucris subvenitur; *c. constitutus* 8. *h. tit. et l. ait praetor* 7. §. *quaesitum* 8. *ff. eod.* ubi ad quaesitum,

an si res minoris venierit, et existat, qui plus liceatur, in integrum propter lucrum restituendus sit, Ulpianus respondens, *quotidie*, inquit, *praetores eos restituunt, ut rursum admittatur licitatio.*

Sed adhibenda est distinctio, qua utuntur Gutier *l.* 1. *practic. q. civil. q.* 39. *n.* 2. *et seq.* Molin. *de J. et J. tr.* 2. *D.* 575. *n.* 9. Less. *l. n. de just. c.* 17. *n.* 69. Vviest. *hic n.* 8. vel enim ejusmodi locatio, aut venditio, celebrata est ex justa causa, adhibitis solemnitatibus a jure praescriptis, opportuno tempore, debita circumspectione, et justo pretio, vel non?

Si hoc *secundum*, locus est restitutioni in integrum ex responso Ulpiani *cit.* modo actus sit validus, nam si invalidus est ipso jure, tunc aliud remedium superest, videlicet nullitatis, in quo sententia declaratoria dumtaxat opus est.

Si primum, minori, et ecclesiae adversus venditionem, aut locationem auxilio restitutionis in integrum non subvenitur. Ratio est, quia ut *n.* 2. dixi, in integrum restitutio praetoria aequitate introducta est ad supplendam alienam, vel propriam negligentiam, culpam etc. ex qua laesio, vel damnum illatum est: atqui casu, quo res vendita, vel locata est justo pretio, ex causa necessitatis, vel utilitatis, cum debitis solemnitatibus juris, negligentia, aut culpa non intercessit: ergo etc.

Ex quo cadit argumentum contrarium; nam in lucri tantum restitutione in integrum subvenitur ecclesiae, aut minori, quando laesio intervenit: haec autem non intervenit, casu, quo contractus cum debitis solemnitatibus, et pro justo pretio factus est; quia lucrum quod offertur, mere accidentarium est, et propterea laesio dici nequit.

§. II.

De subjecto restitutionis in integrum.

SUMMARIUM

8

Quaeritur 1. quibus competat beneficium restitutionis in integrum? Resp. 1. competit *minoribus*, seu iis, qui 25. annos aetatis nondum impleverunt *c. constitutus* 8. *h. tit. et l. hoc edictum* 1. *et seq. ff. de minor.* ubi etiam ratio additur, quod *fragile* sit, *et infirmum hujusmodi aetatum consilium, et multis captionibus suppositum, multorum insidiis expositum*; et hinc merito praetor adversus hujusmodi captiones auxilium, et opitulationem ipsis promittat.

2. *Ecclesiis*, quo nomine hic veniunt etiam monasteria, hospitalia, et alia loca pia; nam jure minorum gaudent; *c. requisivit* 1. *c. auditis* 3. *h. tit. c. ecclesiae* 1. etc. *si adversus* 2. *eod in* 6. ut ita occurratur aut negligentiae, aut prodigalitati, aut improbitati administratorum qui saepe sibi magis, et consanguineis suis student, quam ecclesiarum sibi commissarum bono.

3. *Reipublicae*; nam et haec per administratores regitur, et hinc ne istorum negligentia, aut fraude laedatur, merito uti jure minorum solet; *l. respublica* 4. *c. quib. ex caus. maior. et l. rempubl.* 3. *c. de jur. reip.* quod non tantum de rebuspublicis supremis, quae superiorem in temporalibus non recognoscunt, sed etiam de inferioribus, quae per administratores reguntur, ut sunt civitates, oppida, pagi etc. intelligendum cum communi notat Abb. *in c.* 1. *h. tit. n.* 15.

4. *Principi supremo* : in quo tamen distinguendum est inter bona principatus , coronae , et fisci , et inter bona ejusdem particularia , et propria ; nam quoad bona prioris generis restitutio in integrum ipsi conceditur , si quoad illa laesus sit , quia reputantur esse bona reip. ; secus quoad bona generis posterioris ; nam quoad illa ut privatus censetur; Molin. *tr.* 2. *de iust. d.* 574. *num.* 4.

5. Ex justa causa *majoribus* 25. *annis* , ut videre est *c. ex litteris* 5. *h. tit. et tot. tit. ff. et c. quib. ex caus. major.* His suppositis , ulterius in particulari.

9

Quaeritur 2. quibus casibus in integrum restituatur major , si laudatur ? Resp. 1. si reip. causa absit , e. g. quia ad provinciam gubernandam , legationem obeundam , negotium publicum gerendum missus est : vel quia miles est , in castris, vel praesidio ubicumque demum, etiam in patria, occupatus; *l. hujus edicti* 1. *ff. ex quib. caus. major.* Ratio est , quia toto eo tempore , quo similibus functionibus occupantur , rebus , et negotiis suis superesse non possunt.

2. Si absit propter justum metum mortis , vel atrocis cruciatus, propter infirmitatem , vel grassantem pestem , propter captivitatem , vel quamcumque aliam violentam detentionem; *l. hujus edicti* 1. *l. metus* 3. *l. succurritur* 9. *l. item ei* 14. *l. si cui* 38. *ex quib. caus. major.* Ratio est , quia hujusmodi impedimento stante , nec ipsi agere possunt pro rebus suis.

3. Si sit persona , in qua juris ignorantia supponitur , et toleratur, quales sunt mulieres , rustici ; quia cum hi jura ignorent, et istorum peritos non facile consulere possint , saepe obnoxii sunt deceptionibus , et cons. auxilio remedii extraordinarii juvari debent; Molin. *d.* 574. *cit. num.* 5.

4. Denique quandocumque aliquis ex necessitate , et non ex voluntate agere non valet; *l. sed et si* 28. *in fin. ff. ex quib. caus. major.* et patet ex clausula generali; *l. hujus edicti cit. in fin.* ibi *siqua alia iusta causa mihi esse videbitur.*

10

Dubium est 1. an ex dicta clausula justa causa restituendi majores 25. annis sit ignorantia saltem invincibilis , et facti , qualis esset, si res ignorantis eam ab alio possideri ab hoc fuisset praescripta ? Affirmant Bartol. *in l. Æmilius.* 38. *ff. de minor. num.* 5. Oddus *q.* 90. *a num.* 18. Gales. *de restit. c.* 8. *n.* 199. et his testibus tenent per quam frequenter DD. ac praxis ipsa tribunalium. Fundantur 1. quia ex clausula ista permittuntur restitui , qui ex causa justa impediuntur , ne possint agere , et legibus non prohibentur restitui , *nec non* 20. §. *quoad ejus* 2. *ff. ex quib. caus. major.* atqui facti ignorantia in-

culpabilis est causa justa, et hac laborans non prohibetur restitui legibus; imo his clare satis permittitur, dum illam nolunt alicui damnosam esse; *l. error.* 8. *ff. de jur. et fact. ignor.* ergo etc. 2. praescriptio introducta est in odium res suas negligentium; *c. vigilanti* 5. *de praescript. et l. ut perfectius* 2. *c. de annal. except.* atqui talis non est, qui justa laborat ignorantia; ergo haec justa causa restituendi majorem adversus praescriptionem erit; 3. *l. sicut* 3. *in fin. c. de praescript.* 30. *vel* 40. *ann.* Honorius, et Theodosius impp. statuunt, ut *nulli* (adversus praescriptionem) *movendi ulterius facultas pateat, etiamsi se legis ignorantia excusare tentaverit*: ergo per argumentum a sensu contrario ignorantia facti movendi adversus praescriptionem facultatem concedit; alias ad ignorantiam legis, seu juris non restrinxissent.

11

Sed adhuc jure verior est negativa sententia, quam etiam tenent Fachin. *l.* 1. *contr. cap.* 69. Berlich. *conclus. pract. p.* 2. *concl.* 10. *n.* 8. *et seqq.* Hunn. *Var. Resol. jur. civil. l.* 2. *tr.* 3. *q.* 16. Harprecht. *in* §. *ultim. inst. de Usucap. n.* 14. *et seqq.* Brunnem. *in l. fin. c. de long. temp. praescript. n.* 10. Vvesenbec. *in ff. ex quib. caus. major. n.* 10. Zoes. *ibid. n.* 6. Vviest. *hic num.* 30. et apud hos plurimi alii. Colligitur ex *c. ad aures* 6. *de praescript. et l. fin. c. de fund. patrimonial.* quibus textibus quadragenaria praescriptio omnem prorsus actionem, molestiam, et quamlibet inquietudinem, ac proinde etiam in integrum restitutionem excludit, ut praescribens plenissima munitione sit securus: quod ipsum *l. un. c. de usucap. transform.* extenditur ad praescriptionem triennalem mobilium, et se moventium, et decennalem immobilium cum titulo. *Ratio est*, quia si major adversus praescriptionem restitueretur in integrum ex causa ignorantiae, illa raro, et vix unquam locum haberet, cum res suas nemo praesumatur jactare, et cons. nec usucapi ab alio velle: *conf.* praescriptionis lex posita est ad consopiendas lites; istae autem non sopirentur, sed quotidie exorirentur, si ex causa ignorantiae adversus praescriptionem daretur restitutio; quia unusquisque praetendere conaretur, adversus se ignorantem fuisse praescriptum: ergo etc.

12

Neque obstant argumenta contraria. *Ad* 1. restitutionem majorum ex causa ignorantiae sufficienter prohibet dispositio declarans, quod praescriptio noceat etiam ignorantibus, si speciali privilegio non sint muniti. Ne vero facile ignorantia dominis suis obsit, jura sufficienter providerunt, dum praesentibus decem, absentibus vero omnino viginti annos indulserunt, quibus res suas, siquas forte ignorarent, perquirere possent, ut proinde illis, quibus aetas, aut alia

causā iure approbata non patrocinatur, nec necessarium, nec utile fuerit reip. aliud remedium indulgeri. *Ad* 2. praescriptionis lex statuta est non tam odio dominorum, res suas negligentium, quam favore reip. cujus interest curare, ne diu incerta sint rerum dominia, et timor illas amittendi perpetuus.

Ad 3. Argumentum a sensu contrario locum non habet, ubi aperta lex contrarium statuit. Quod autem impp. *in loc. cit.* solum legis, sive juris ignorantiae meminerint, id non eo consilio factum est, quasi ad eam solum restringere constitutionem suam voluerint, sed quod ipsi dumtaxat propter ignorantiam juris aditi, et consulti fuerint.

13

Dub. 2. quid discriminis intersit inter restitutionem, qua succurritur majoribus, et inter restitutionem, quae datur minoribus, et aliis, qui jure minorum gaudent? Resp. Quadruplex maxime assignatur discrimen.

1. Minoribus, et ceteris, qui jure minorum gaudent, ut remedio hoc succurratur, sufficit, si constet, quod laesi sint, vel hoc legitime sit probatum; at majores ut restitui possint, praeter laesionem opus est accedere justam causam; v. g. absentiae reip. causa, infirmitatis etc. ob quam laesio acciderit, et ipsis imputari nequeat juxta clausulam *siqua alia justa etc.* quam addit praetor *l. hujus* 1. *ff. ex quib. caus. major.*

2. Minor, vel ecclesia, si graviter laesa sit, ex officio judicis in integrum restitui debet, etsi nemo sit, qui petat; at majoris restitutio ad instantiam potius, quam ex officio judicis datur; Abb. *in c.* 4. *h. tit. n.* 11.

3. Majoribus non succurritur per beneficium restitutionis in integrum, quando suppetit remedium appellationis, vel aliud ordinarium, quo laesioni occurrant: at minoribus, et iis qui jure minorum gaudent, beneficium hoc indulgetur, etiam cum aliud remedium habent; Abb. *l. c. n.* 13. Pirh. *hic n.* 31. *not.* 3. Vviest. *n.* 27.

4. Minor restituitur, quamvis tutore, vel curatore interveniente laesus sit; *l. si jam* 1. *et l. seq. c. si tutor, vel curator interv.* ita ut in electione minoris sit, an actione tutelae contra tutorem experiri, an vero restitutionem in integrum petere contra laedentem velit, at major, si absens procuratorem ad sua negotia, et lites reliquit, non restituitur, sed agere contra procuratorem debet; *l. fin. ff. h. tit.*

14

Quaeritur 3. quibus casibus nec minori beneficium restitutionis competat? Resp. Sunt maxime sequentes. 1. si matrimonium contraxerit; quamvis enim eo casu adversus dotem, et alia accidentalia

matrimonii, si in his laesus sit, restitui possit; *l. un. c. si advers. dot.* non tamen adversus ipsum matrimonium, ob indissolubilitatem ejus, quae cum juris divini sit, jus humanum, quo restitutio in integrum est introducta, eidem derogare non potest.

2. Si professionem religiosam emiserit valide, etsi ex falsa causa ad eam faciendam inductus; Molin. *tr.* 2. *de just. d.* 573. *n.* 8. tum quia acquiparatur matrimonio carnali, tum vero maxime, quia per hoc non infertur illi verum detrimentum; cum enim religiosi status ingressu, et professione melius consulatur animae, et status in melius commutetur, ejus susceptione nemo censetur laedi, vel decipi.

3. Si veniam aetatis impetraverit, nam quae postea gessit, rata, firmaque manent, neque adversus ea minor restituitur; *l. eos, qui* 1. *C. de his, qui ven. aetat. impetrav.* ubi etiam ratio datur, *ne hi, qui cum eis contrahunt, principali authoritate circumscripti esse videantur.*

4. Si major factus ratum habuerit, quod cum eo in minorennitate gestum est; *l. si inter* 1. *et l. seq. c. si major factus ratum habuerit.* Ratio est, quia talis actus a majore gestus censetur.

5. Si minor pubes (idem est de impubere pubertati proximo, et doli capace) contractum a se celebratum juramento sponte facto confirmavit, ob religionem juramenti; *c. cum contigat.* 28. *de jurejur. c. quamvis* 2. *de pactis in* 6. *l. si minor.* 1. *et auth. sacramenta puberum c. si advers. vendit.*

6. Si postquam contractum, vel alium actum prudenter, et circumspecte gessit, casu fortuito laesus est, quia v. g. domus ab ipso justo pretio, et adhibitis solemnitatibus empta, postea casu fortuito conflagravit; *l. verum* 11. §. *item* 4. *ff. de minor.* quia, ut ibi Ulpianus, *non eventus damni restitutionem indulget, sed inconsulta facilitas.*

7. Si minor simulet, vel dolo asserat se majorem esse, eo animo, ut alium ad contrahendum secum inducat, qui alias contracturus non erat, *l. si is* 2. *c. si min. se major.* quia ait ibi imp. *errantibus, non etiam fallentibus minoribus publica jura subveniunt.*

8. Siquid dolo malo in contractibus, vel extra gessit; *l. si ex causa* 9. §. *nunc videndum* 2. *ff. de minor. et l. in criminibus* 1. *C. si advers. delict.* quia ut ibidem habetur, et *n.* 2. *in princ.* allegavi, *malorum mores infirmitas animi non excusat.*

9. Si huic beneficio juramento renuntiaverit citra dolum adversarii; quia beneficium istud in favorem minorum est institutum; favori autem pro se principaliter introducto cuilibet renuntiare datum est; *l. si quis* 29. *C. de pact.*

15

Dubium est, an beneficio restitutionis in integrum privetur etiam clericus, qui in minore aetate constitutus inconsulte, et cum damno

suo renuntiavit beneficio ecclesiastico, quod obtinebat? Affirmant Accurs. *in l.* 7. *ff. de minor.* Card. *in c. ex parte* 14. *de restit. spoliat.* et plures alii veteres canonistae, quos sequitur Azor. *p.* 2. *l.* 7. *c.* 20. *qu.* 9. *in fin.* et Pal. *tr.* 13. *d.* 6. *p.* 2. §. 3. *n.* 13. et videtur hoc etiam probare ratio; vel enim resignatio talis facta est ex justa causa, vel sine illa. Si primum, minor allegare laesionem non potest, cons. nec restitutionem petere, quae solum laesis conceditur, ut dictum est *n.* 2. Si secundum, renuntiatio invalida est, et non restitutione, sed nullitatis declaratione indiget. *conf.* quia in beneficialibus, et aliis spiritualibus causis minores habentur pro majoribus *c. fin. de judic. in princ. in* 6. ergo sicut, qui veniam aetatis impetravit, restitutionis beneficio non juvatur, ita nec minor in causis beneficialibus.

Sed tenendum, minorem etiam adversus renuntiationem beneficii improvide factam restituendum esse in integrum. Ita Covar. *l.* 1. *var. c.* 5. *n.* 3. Flamin. *l.* 3. *de resignat q.* 7. *a n.* 39. Engl. *hic n.* 21. Zoes; *n.* 4. Vviestn. *n.* 61. et alii apud ipsos. Ratio est, quia restitutio in integrum minoribus laesis a jure generaliter indulta est, et ab hac regula resignatio beneficiorum nuspiam est excepta.

Ad argumentum adversae sententiae dico, per resignationem, etiam valide factam, laedi minorem posse, ut si ab alio deceptus pingue beneficium permutet pro tenui; aut ei, quod obtinuit, renuntiet spe sibi dolose facta de altero, et meliori obtinendo. *Ad conf.* quod minor in beneficialibus habeatur pro majore in specialem ipsius favorem est introductum: ergo non debet in ipsius odium retorqueri, ut propterea beneficio restitutionis in integrum carere debeat.

16

Major difficultas est, an adversus renuntiationem beneficii restituatur minor eo etiam casu, quo res integra non est amplius, et beneficium ab ipso dimissum collatum alteri? Negat gloss. *in c. ex parte* 14. *V. quamvis minor de restit. spoliat.* Abb. *ibid. n.* 18. Laym. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 11. *n.* 2. Pal. §. 3. *cit. n.* 13. et videtur colligi *ex l. quod si minor* 24. §. *Scævola* 2. *vers. si vero ff. de minor.* ubi dicitur non restituendum minorem adversus repudiationem haereditatis, si res non amplius integra, et haereditas jam distracta sit. *Rationem dant*, quia si beneficium jam sit collatum alteri, resolutus est titulus, et extinctum omne jus, quod minor in beneficio habuit; titulo autem beneficii resoluto, et omni jure in illud extincto, idem beneficium sine canonica institutione obtineri nequit per *reg.* 1. *in* 6. quod tamen fieret, si adversus renuntiationem suam, re non amplius integra, restitueretur minor: ergo etc.

Sed probabilius etiam hoc casu minor petere in integrum restitutionem, si ejusmodi renuntiatione sit laesus, potest. Ita Gomez *in cancell. reg. de annal. posses. qu.* 15. Covar. *l.* 2. *var. c.* 5. *n.* 3. Molin. *tr.* 2. *de just. d.* 573. *n.* 16. Konig. *tit.* 10. *de renunt. n.* 5. Zoes. *hic n.* 5. Engl. *n.* 22. Vviestner *n.* 53. Ratio est, quia minoribus generaliter conceditur hoc beneficium, quocunque contractu, vel actu graviter laesi sint, etiamsi res distracta, et in alium translata sit; *l. si ex causa* 9. *in princ. et l. si res pupillaris* 49. *ff. de minor.* nisi casus exceptus sit: non autem excipitur casus, quo beneficium ecclesiasticum per resignationis viam dimissum, et in alium translatum est: ergo etc.

Neque contrarium probatur ex *l. quodsi minor cit.* ibi enim agitur de lucro captando, nempe de acquirenda haereditate repudiata, ubi renuntiatio minori obest, re non amplius integra. Aliud dicendum in casu, quo agitur de damno vitando, et quando minor vel propria fragilitate, vel dolo alieno captus cessit, aut amisit rem pleno jure a se possessam, prout fit in casu praesentis controversiae; tum enim etiam re non amplius integra petere restitutionem potest. *Ad rationem adiectam* dico, hujusmodi renuntiationi ex juris dispositione inesse conditionem tacitam *nisi minor in integrum restitutione reducatur in statum pristinum*: et sic titulus a renuntiante non fuit absolute dimissus; cons. nova collatione ejusdem opus non erit. Et esto, non collatione opus sit, hanc inducet ipsa in integrum restitutio.

17

Quaeritur 4. an solis minoribus, et iis, quibus restitutionis in integrum beneficium competit, an vero etiam eorum haeredibus, successoribus, et fidejussoribus hoc remedio succurratur? Convenit satis inter DD. hoc remedio succurri etiam haeredibus, et successoribus universalibus, ita ut intra totum tempus, quo minor potest, etiam ipsi valeant restitutionem in integrum petere. Ratio est, quia fictione juris sunt eadem persona cum defuncto. Neque obstat, quod privilegium personale (quale etiam est privilegium restitutionis) ad haeredes non transeat, sed cum persona extinguatur, ut habetur *c. privilegium* 7. *de R. J. in* 6. *et l. in omnibus* 68. *ff. eod.* quia regulae istae solum procedunt de privilegio, quod praecise concessum est ratione personae, non autem de eo, quod huic competit ratione damni in rebus, aut juribus emergentis, aut lucri cessantis. Patet in privilegio, quod ex SC. Vellejano competit mulieri fidejubenti: quod licet muliebre, cons. personale sit, tamen ad haeredes transit; *l. haeredes* 20. *c. ad SC. Vellejan.*

18

Dubium est, utrum hoc privilegium etiam fidejussori minoris prosit? Videtur etiam his prodesse 1. quia alias fidejussor obligaretur in causam duriorem 2. quia remedium restitutionis, ut *n. praec.* dictum est, etiam ad haeredes minoris porrigitur: ergo nec fidejussoribus illud negandum est 3. quia jus ipsum constituit restitutionem minoris prodesse horum fidejussoribus; *l. minor* 51. *princ. ff. de procurat. l. si tutor.* 2. §. *amplius* 1. *ff. de administ. tut. et l. si pupillus* 89. *ff. de acquir. haered.* 4. quia debitore principali liberato, liberantur etiam accessiones, ut dicitur *l. in omnibus* 43. *ff. de solut.* tales autem sunt fidejussiones, et pignora juxta eandem legem: ergo debitore minore per beneficium restitutionis liberato, etiam liberabitur fidejussor ejusdem 5. quia si fidejussori beneficium restitutionis non prodesset, ipsi liberalitas in minorem exercita fraudi esset, contra *l. divus* 28. *ff. de R. J.*

19

Verum his non obstantibus, dicendum beneficium restitutionis minori competens ejus fidejussori regulariter non prodesse. Ita Molin. *tract.* 2. *de justit. d.* 573. *n.* 20. Donell. *l.* 21. *c. ult. lit. F. et seq.* Struvius *Synt. jur. civil. exercit.* 8. *thes.* 80. Brunnem. *in l.* 13. *ff. de minor. n.* 1. *et seq.* Vallen. *hic* §. 3. *n.* 3. Vviestner *n.* 15. et novissime Magnif. D. Verlohner *semicent. q.* 31. *n.* 4. et alii apud istos. Habetur clare *l. in causa* 13. *princ. ff. de minor. l. postquam* 1. *et l. seq. C. de fidejussor.* ubi diserte negatur restituto minore, eo ipso etiam fidejussorem restitui. Ratio est 1. quia sic fine suo frustraretur creditor, utpote qui eum in finem fidejussorem petit, ut sibi prospiceret in eventum restitutionis a minore postulandae 2. quia fidejussor habet recursum adversus minorem, ut indemnis maneat; ideoque cum ordinarium habeat remedium, extraordinarium ipsi concedi non debet 3. minor restituitur, eo quod fragile, et infirmum sit ejus judicium; tale non est fidejussoris, si major sit.

20

Dixi autem *regulariter*; nam plures sunt casus, quibus restitutio minoris fidejussori prodest 1. si etiam ipse minor; hoc enim casu vel principalis restitutione uti, vel adversus suam fidejussionem, si ea se laesum probet, restitui potest; *l. minor* 48. *ff. de minor.* Oddus *q.* 48. *n.* 19. 2. si dolus creditoris intervenerit; tunc enim etiam fidejussori succurritur; *l. si ea* 2. *c. de fidejus.* 3. si creditor restituto minore, licet fidejussorem non conveniat, indemnis servari possit, quod habeat alium, quem valeat convenire; Brunem. in *l.* 13. *cit. n.* 2. 4. si aliquo modo regressum haberet fidejussor, et minor

contra fidejussorem non possit restitui; Oddus *qu.* 48. *cit. n.* 4. si fidejussor ignoravit, principalem esse minorennem; *l. si Titius* 48. *ff. de fidejussor. et mandator.* 6. si fidejussor sit minoris haeres secundum dicta *n.* 17. 7. si minor uti defensor in judicio intervenit, et fidejussorem dedit; *l. minor* 51. *princ. ff. de procurat.* Plures alios casus recensent alii.

21

Neque urgent argumenta contraria. *Ad* 1. non est novum fidejussorem obligari efficacius, quam obligetur ipse principalis; id enim contingit, quando fidejussor intercedit pro eo, qui efficaciter obligari nequit, e. g. pro pupillo absque authoritate tutoris contrahente, quo casu iste obligatur tantum naturaliter, cum fidejussor ipsius obligetur etiam civiliter. *Ad* 2. negatur paritas; quia haeres, ut *n.* 17. dictum est, censetur eadem persona cum defuncto, et huic in universum jus succedit, ut proinde mirum non sit, etiam jus petendi restitutionem in integrum ad ipsum transire: haec autem ratio in fidejussore non procedit; licet enim fidejussio sit accessoria, fidejussor tamen pro eadem persona cum debitore principali non habetur. *Ad* 3. leges illae procedunt in specialibus casibus judicialibus, vel etiam in extrajudicialibus, tum quando aliter, quam fidejussorem conveniendo se creditor indemnem praestare potest, ut dictum *n. præc.* *Ad* 4. hoc speciale est in fidejussione, quod sublata per restitutionem minoris, pro quo facta est, obligatione, fidejussoria obligatio ipsi accessoria perseveret. *Ad* 5. fidejubens scienter pro minore praesumitur se obligasse in casum restitutionis futurae: unde sibi imputet, si restituto minore conveniatur ipse; cautius enim prospicere sibi debuit, nec tam facile spondere.

22

Quaeritur 5. an restituatur etiam minor contra minorem, ecclesia contra ecclesiam, quando ex contractu cum iis celebrato laesi sunt? Videtur eo casu non esse locus restitutioni in integrum ob tritam juris maximam, qua dicitur, quod privilegiatus contra pariter privilegiatum privilegio sui uti non possit.

Verum haec regula universalis non est, sed distingui debet, an utriusque privilegiati par sit causa, an dispar. *Si dispar*, et unus laedens, alter laesus est, unus de lucro captando certat, alter de damno vitando, salvum privilegium, et hujus usus est laeso, et certanti de damno vitando adversus laedentem; et certantem de lucro captando. *Si vero par sit causa*, et uterque privilegiatus de lucro captando certet, vel uterque de damno vitando, possessio spectanda est, et ille, qui possidet, potiori jure gaudebit per *reg. in pari* 65. *in* 6.

Hinc si ecclesia una haereditatem lucrosam repudiavit, altera sibi delatam acceptavit, et adiit; prior adversus posteriorem restitui nequit, etsi illa restitutionem petat; quia illa certat de lucro captando, haec de eodem non amittendo, et in pari causa praeferenda, quae possidet. Similiter si minor minori temere pecuniam credidit, et hic eandem prodige absumpsit, eo casu creditor adversus debitorem non restituitur, ut habetur *l. verum* 11. §.*fin.ff. de minor.* quia debitoris conditio hoc casu duplici ex capite favorabilior est, videlicet, ut reus est, et ratione consumptionis; nam consumentis hoc casu potior est conditio; *l. si minor* 34.*princ. ff. eod.* Ex quo sequitur resolutio quaestionis.

Dicendum, etiam hoc casu minorem, vel ecclesiam laesam debere restitui. Ita gloss. *fin. in c.* 5. *h. tit.* Abbas *ibid. n.* 8. Vallens. *hic* §. 1. *n.* 7. Zoes. *n.* 2. Pirhing *hic n.* 21. *not.* 4. *et n.* 39. Engl. *n.* 6. Vviestner *n.* 19. propter claros textus *c. auditis* 3. *h. tit. et c. verum cit.* §. *fin.* quorum priore id statuitur de ecclesia, posteriore de minore. Ratio est, quia privilegium restitutionis in integrum minoribus, et ecclesiis duntaxat concessum est, quando laesi sunt; igitur si laedentes sint, privilegium hoc non possunt praetendere, sed status illorum eo casu se habet praecise per accidens.

Unde ad *argumentum contrarium* negari suppositum potest, quod eo casu privilegiatus cum privilegiato concurrat.

23

Quaeritur 6. an sicut ecclesiis, ita etiam clericis subveniatur ope restitutionis in integrum, quando isti in bonis, et juribus suis laesi sunt? Certum est restitui debere, quando laesi sunt in bonis, et juribus beneficii sui; quia haec non tam ad clericos, quam ad ipsam ecclesiam spectant.

Dubium aliquod moveri potest de bonis patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus illorum. Videntur enim restitui debere in integrum, etiam quando in istis laesi sunt, ex ratione, quod haec bona eodem privilegio gaudeant, quo bona ipsarum ecclesiarum; *c. non minus* 4. *de immunit. et auth. item illa c. de episcop. et cleric.*

Sed tenenda est negativa sententia, quam etiam defendit gloss. *in clem. un. V. ecclesia h. tit.* Durand. *in specul. tit. de restit. in integr.* §. *qualiter n.* 7. Covar. *l.* 1. *var. c.* 4. *n.* 3. et alii communiter. Proceditque hoc etiam de iis bonis, ad quorum titulum clericus est ordinatus, ut cum aliis observat Odd. *qu.* 4. *n.* 52. Neque est paritas cum bonis ecclesiarum, nam his beneficium restitutionis conceditur, tum ob favorem religionis, et cultus divini, ad quem bona illa sunt deputata, tum ne administratorum negligentia, et prodigalitate facile laedantur: quarum rationum neutra in bonis

clericorum patrimonialibus militat: non prima quia, in usus etiam profanos libere converti possunt: non secunda, quia clerici, et praelati saeculares diligentiores plerumque sunt in administrandis bonis propriis, quam ecclesiae, ut adeo periculum damnificationis aequalis non sit.

Ad rationem dubitandi dicendum cum Covar. *l. cit.* clericorum bona eodem gaudere privilegio, quo bona ecclesiae, ubi hoc expresse concessum est: ita concessa est ipsis immunitas per textus *cit.* non est autem ullum in jure vestigium, quod etiam sit ipsis concessum privilegium restitutionis in integrum.

24

Quaeritur 7. an beneficium restitutionis in integrum, quod ecclesiae, vel minori competit, etiam prosit laico, et majori eorum consorti, seu socio litis? Resp. cum distinctione, quam hoc casu adhibent Gomez *tom.* 3. *bar. c.* 14. *n.* 10. Molin. *tr.* 2. *de J. et J. d.* 573. *n.* 31. Brunnem *in l. un. c. si in commun. caus. n.* 1. *et* 2. Engl. *hic n.* 14. Vviestner *n.* 22. Vel enim causa, aut res, circa quam minor; aut ecclesia laesa restituitur est dividua, vel individua,

Si dividua est, cujusmodi sunt regulariter obligationes illae, quae in dando consistunt (potest enim utique summa v. g. 100. fl. tota, vel pro parte solvi) restitutio minoris non prodest majori; quia praetor minoribus solum, non majoribus esse consultum voluit, quod illorum error ob facilitatem eorum sit venia dignus, non vero istorum, cum judicii maturitatem habeant, et cons. laesionem, siquam patiantur, sibi debeant imputare.

Si vero sit individua, ut si major, et minor, ecclesia, et laicus castri alicujus, villae, aut praedii dominium commune habeant, ita ut vendere illud, vel servitutem in eo constituere neuter possit sine altero, restituto minore, vel ecclesia adversus ejusmodi venditionem, vel servitutis constitutionem, etiam restitutus censebitur major, et laicus; *arg. l. si communem* 10. *princ. ff. quemad. servit. amit. et l. loci* 4. §. *si fundus* 3. *et* § *seq. ff. si servit. vendicet.* Ratio est, quia quando privilegiatus cum non privilegiato concurrit, si res individua est, et ille privilegii sui commodum percipere sine isto non potest, ne privilegium inutiliter ipsi datum sit, ad se etiam non privilegiatum trahit.

§. III.

De objecto restitutionis in integrum

SUMMARIUM

25

Quaeritur 1. quod sit objectum, seu materia in integrum restitutionis? Resp. Est actus, seu negotium civile quodcunque, aliquo modo validum, et rescindibile, in quo, et quo laesus est, qui beneficio in integrum restitutionis gaudet. In specie restitutio in integrum datur.

1. Adversus emptionem, venditionem; *l. ait praetor* 7. §. *proinde* 1. *ff. de minor. et l. fin. c. si advers. vendit.* Proceditque hoc etiam facta solutione; *l. fin. c. si advers. solution.*

2. Adversus tempora retractus, seu si labi permisit tempus, statuto vel consuetudine loci indultum, ad possessiones, extraneo, vel magis remoto venditas, oblato eodem pretio, ad se revocandas; *c. constitutus* 8. *junct.* gloss. *V. consuetudinem h. tit.*

3. Adversus transactionem, et rerum communium divisionem; *l. cum in integrum* 1. *et l. seq. c. si advers. transaction.*

4. Adversus rerum permutationem, locationem, conductionem, societatem, mutuum, et quemcunque alium onerosum contractum; *arg. l. cit.*

5. Adversus compromissum in judicem; *l. si minor* 34. §. *minores* 1. *ff. de minor.*

6. Adversus donationem, etiam ex causa e. g. remunerationis, constituendae dotis, ante vel propter nuptias factam; *l. fin. c. si advers. donat. l. un. c. si advers. dotem.*

7. Adversus aditionem hareditatis, si damnosa; vel repudiationem illius, si utilis fuisse appareat, modo res adhuc sit integra, et res haereditariae nondum distractae; *l. ait praetor* 7. §. *restitutus* 9. *l. si minor* 24. *Scaevola* 2. *ff. de minor. et l. fin. c. si minor ab haeredit.*

8. Adversus sententiam, quando tutor pupilli, curator minoris, praelatus, vel procurator ecclesiae necessariam probationem, vel exceptionem, et defensionem sibi competentem per imprudentiam, vel negligentiam omisit, et propterea contra minorem, vel ecclesiam pronuntiatum est: quod de ecclesia constat ex *cap. cum venissent* 2. *et c. auditis h. tit.* de minore *l. in causae* 16. §. *fin. minor. l. etiam* 3. *c. si tut. vel curat. interven.*

9. Adversus appellationis fatalia, sive si labi tempus permiserit ad eam interponendam, vel prosequendam a jure indultum; *l. ait praetor cit.* §. *item si* 11. *ff. de minor.* quo tamen casu propter praesumptionem pro sententia restitui petens saltem summarie ostendere, et probare debet jura sua, et allegationes antea non deductas; Gratian. *tom.* 3. *discept. forens. c.* 439. *n.* 45. Brunnem. *in l.* 7. § 11. *cit. n.* 22. P. Vviest. *hic* 43.

10. Denique adversus usucapionem *l. un. c. si advers. usucap.* ubi tamen distinguendum, an praescriptio sit inchoata contra minorem, an contra majorem, cui minor successit; nam primo casu minor ipso jure est tutus, illo vero opus habet restitutione in integrum; *l. etiam* 45. *ff. de minor.* Brunnem. *in un. c. si advers. usucap. n.* 4.

26

Quaeritur 2. adversus qualem donationem minori restitutio in integrum concedatur? Resp. 1. debet esse facta cum excessu; nam si fiat cum debito moderamine, observata consuetudine loci, et facultatibus, aliisque qualitatibus tum donantis, tum donatarii, contra eam non est restituendus minor; Zoes. *ff. de minor. n.* 5.

2. Debet esse facta ad causam profanam; nam si monasterio, ecclesiae, hospitali, pro alimentis pauperum, aut alteri causae piae donavit, donatio firma est, etiamsi illius postea minorem poeniteat, ut aliis *cit.* advertit P. Vviest. *hic n.* 52. Ratio est, quia ex edicto praetoris non rescinduntur actus minoris, ab ipso laudabiliter, pieque gesti; talis est donatio facta ad pias causas; ergo etc.

3. Debet esse facta irrevocabiliter, quales esse solent donationes inter vivos; nam si mortis causa donaverit, superfluum esset beneficium restitutionis in integrum eidem indulgere, cum ejusmodi donatio instar testamenti usque ad supremum spiritum revocari ab eo possit; *l. cum hic status* 32. §. *poenitentiam* 3. *ff. de donat inter*

vir. et uxor et l. omnium 19. *C. de testam.* Excipitur, si ita donasset mortis causa, ut simul eam revocandi libertatem sibi ademisset, nam tali casu degeneraret in donationem inter vivos, ut *l. 3. tit.* 24. *n.* 23. dicetur.

27

Quaeritur 3. an restitutio in integrum concedatur minori, si is ex solutione sibi facta, aut mutuo dato postea notabiliter laesus sit, v. g. quia facilitate, aut culpa sua pecuniam sibi solutam, aut mutuo datam perdidit, vel male consumpsit? Resp. Si tali casu minor non fuit locupletior factus, restitui debet adversus hujusmodi damni eventum, etsi solutio facta sit authoritate curatoris; *l. ait praetor* 7. §. *sed et si ei* 2. *ff. de minor. l. exemplo* 1. *c. si advers. solut. l. cum et ipse* 1. *et l. seq. c. si advers. credit.*

Ratio est, quia ex ipsa solutione minori facta, vel mutuo illi dato, exponitur minor periculo male, et imprudenter expendendi ejusmodi pecuniam propter facilitatem, et imbecillitatem aetatis, cons. ipsa pecuniae solutione, et mutui datione censetur laesus; vel saltem initium, et causa laesioni data; atqui adversus laesionem datur minori restitutio, si facilitate minoris contigerit; ergo etc. excipitur, si solutio facta sit decreto judicis; tunc enim debitor manet omnino liber, nec restitutio datur; §. *fin. vers. sed hoc inst. quib. alien. licet, vel non*; quia tunc debitor ex necessitate solvit.

28

Quaeritur 4. an minor restituatur adversus propriam confessionem? Resp. cum distinctione. Vel enim legitime interrogatus, et confessus est verum delictum, vel contra aut non legitime est interrogatus, et confessus est delictum a se non commissum.

Si primum, non restituitur, ut colligitur ex *l. auxilium* 37. §. *sed et* 1. *ff. de minorib.* ubi cum dicitur, minorem in delictis non restitui, subjicitur; *utique nulla deprecatio poenae est, si minor annis adulterium fateatur.* Ratio est, quia confessione ejusmodi delicti non censetur laesus, cum fecerit, quod jure communi poterat, et debebat; *l. fin. c. h. tit.*

Si secundum, debet restitui, etsi crimen, quod fassus est, commisisset; quia etiam veri delicti confessio, si indebite, et contra ordinem juris facta est, injuriam continet; Vviest. *hic n.* 58.

Si tertium, et minor fassus est crimen a se non commissum, iterum est restituendus, esto, legitime de eo interrogatus sit, praecedente sc. semiplena probatione ejusdem; nam eo casu etiam major restituitur adversus confessionem suam, cum innocentiam suam

in criminalibus probare in quamvis litis parte datum sit omnibus. Vide Molin. *tr.* 3. *de just. D.* 36. *n.* 4.

29

Quaeritur 5. utrum minor, et ecclesia restituatur etiam adversus sententiam a papa, vel alio principe supremo latam? Negant Host. *in c.* 6. *h. tit. V. impediri.* Covar. *pract. c.* 25. *n.* 7. Menoch. *adipisc. remed.* 4. *n.* 831. et quidam alii. Fundantur 1. quia sententia, quam papa, vel princeps alius supremus tulit, ob authoritatem, quam habet, maximam, iniquitatis suspicionem omnem, ac proinde etiam restitutionem in integrum removet; 2. quia contra sententiam principis, praesertim papae, appellare non licet; ergo neque contra eam petere restitutionem in integrum; 3. damnum, quod ex tali sententia minor, vel ecclesia patitur, reparari potest per supplicationem factam papae, vel principi, qua petatur rescindi sententia.

Sed melius ecclesiae, et minori conceditur beneficium restitutionis in integrum adversus talem sententiam, quando hanc petunt praetextu erroris proprii, lapsus aetatis, vel alterius similis causae. Ita Abb. *in c.* 6. *h. tit. n.* 8. Odd. *qu.* 72. *n.* 62. *et* 63. Vallens. *hic* §. 1. *n.* 2. Zoef. *n.* 2. Pirh. *n.* 24. Vviest *n.* 41. et aliapud istos. Constat de minore ex *l. minor.* 18. §. *sin autem ff. de minorib.* de ecclesia ex *c. tum ex litteris* 5. *tit.* ubi ratio additur, quia etiam sententia romani pontificis in melius reformari potest, cum aut subreptio intervenerit, aut ob aetatem, vel temporum gravem necessitatem aliud quidpiam decernendum fuisset.

In quo tamen duo notanda sunt; 1. restitutio in hoc casu peti debet ab ipso papa, vel principe supremo, qui sententiam tulit, non ab alio inferiore, etiam legato a latere; quia inferior rescindere sententiam superioris non potest; Abb. *l. cit. n.* 3. Pirh. *hic n.* 25. *not.* 2. 2. debet, praevia summaria cognitione, error, vel laesio verosimilis apparere: quod requiritur, ut suspendatur sententiae talis executio, donec de erroris, aut laesionis veritate plene cognoscatur.

Neque obstant argumenta contraria. *Ad* 1. patet ex paulo ante dictis; nam restitutio in integrum peti potest non tantum praetextu iniquitatis, sed etiam erroris, lapsus aetatis, vel alterius causae. *Ad* 2. disparitas est, quia appellatio solum datur ad superiorem. Papa autem superior nemo in terris est. *Ad* 3. restitutio in integrum est remedium longe pinguius supplicatione, quippe quae si sententiae rescissionem impetrat, merae gratiae, et benignitati principis id debet adscribere, cum contra restitutio in integrum innitatur non soli gratiae, sed etiam juri, a qua utraque participat.

30

Quaeritur 6. an restitutioni locus sit adversus tres conformes sententias, in eadem causa, et super eodem articulo latas? Negat cum quibusdam Covar. *n.* 7. *cit.* affirmat Menochius *de arbitr. cas.* 9. *n.* 3. cum communi. Utrique sententiae aliquid tribuendum, et adhibenda distinctio: Vel enim adversus tres sententias conformes restitutio petitur praetextu injustitiae, et iniquitatis sententiarum, vel praetextu erroris, et imprudentiae aetatis.

Si primum, sicut adversus triplicem ejusmodi sententiam non datur appellatio, ita nec restitutio ad effectum, ut tertio judicati executio retardetur; *c. suscitata* 6. *h. tit. et Clem.* 1. *de re judic.* et hoc ob praesumptionem, quae ex hujusmodi trina sententia pro justitia ejusdem oritur; neque enim verisimile est aliquem in eadem causa, et articulo a tribus judicibus diversis gravari.

Si secundum, in integrum restitutio sic condemnato conceditur, ita ut si in continenti judicem de jure suo, et praetenso aetatis lapsu informet summarie, executio suspendatur, donec plena erroris, et ex eo ortae laesionis fiat cognitio. Ratio est, quia tres conformes sententiae inducunt quidem praesumptionem pro judicibus, quod judicaverint; non tamen tollunt praesumptionem erroris, ex juvenili imprudentia in minore orti; Mynsing. *cent.* 3. *obs.* 84. Odd. *qu.*72. *n.* 68. *et* 74. Vviest. *hic n.* 42.

31

Quaeritur 7. an etiam major 25. annis petere possit restitutionem in integrum adversus sententiam contra se latam? Resp. posse petere in eum finem, ut causa denuo cognoscatur, etsi sententia transierit in rem judicatam, modo praeter laesionem justa causa illam petendi subsit, eaque probetur; *c. ex litteris* 4. *h. tit.*

Estque hoc medium valde utile; quo defendere se a laesione etiam majores possunt; nam casu, quo dubium est, an aliud ipsis remedium competat, in subsidium petere extraordinarium in integrum restitutionis possunt sub conditione, si ipsis non competat aliud, ut casu *c.* 4. *cit.* patet, et notat Pirh. *hic n.* 31.

Porro causa justa restitutionem petendi debet probari plene, nisi causa, in qua petitur, sit favorabilis; tum enim interdum conceditur restitutio, etsi causa tantum probata sit semiplene, ut constat ex *c. cit.* ubi mulier, etsi fraudem a se allegatam non plene probaverit, et cons. de jure communi non debuerit audiri, favore tamen matrimonii obtinuit beneficium restitutionis in integrum, idque ex benignitate canonica; quia secundum canones ad aequitatem magis, quam juris rigorem attendi debet.

32

Quaeritur 8. an ecclesia, vel minor, cui restitutio in integrum fuit denegata, iterum in alio judicio restitui possit? Resp. distinguendo: vel enim post denegationem restitutionis novae emergunt defensiones, vel non emergunt.

Si primum, restitui debet; quia quae de novo emergunt novo indigent auxilio; *l. de aetate* 11. §. *ex causa ff. de interrogat. in jur. faciend.* quod confirmatur paritate cum re judicata; nam hujus exceptione non obstante, ex causa nova, in priore judicio non allegata, peti aliquid potest; *l. cum quaeritur et duabus seq. ff. de except. rei judic.* ergo etiam in integrum restitutio.

Si secundum, non potest restitui praeterquam ad instituendam appellationem omissam, prout de ecclesia statuitur; *l. si post.* 1. *et duab. seq. c. si saepius in integr. restit.* idque ad vitandum processum in infinitum; nam si audiretur secundo, deberet etiam audiri, sive admitti tertio ad restitutionem, et sic deinceps.

Addidi *praeterquam ad instituendam appellationem omissam*; nam si omisit appellare a sententia denegatae restitutionis, petere potest restitui ad appellandum contra illam; *c. fin. et l. et l. si post cit.* Ratio est, quia haec est nova causa diversa ab illa, quae prius dijudicata erat.

33

Quaeritur 9. an is, qui praetendit professionem suam esse invalidam, et intra quinquennium non reclamavit, adversus temporis istius lapsum restitui debeat, si alleget justas causas, quare intra hoc tempus reclamare non potuerit? Negat Caevallos *q. pract. q.*500. *in fin.* Flamyn. *de resign. l.* 13. *q.* 5. *n.* 46. adducens pro se declarationem card. et videtur hoc posse probari 1. quia beneficium restitutionis in integrum non datur, nisi laesis: atqui professionis in religione approbata emissione nemo censetur laedi, cum eam emittens statum mutet in melius; 2. quia neque adversus matrimonium carnale post cohabitationem diutinam unius, et dimidii anni datur locus restitutioni in integrum; ergo neque adversus professionem post delationem habitus et exercitium actuum professis competentium quinquennio continuatum: 3. quia lapsus quinquennii, sine reclamatione exacti, inducit praesumptionem ratificatae professionis, estque haec praesumptio juris, et de jure, contra quam probatio non admittitur; admitteretur autem, si adversus lapsum hujus temporis concederetur in integrum restitutio; ergo etc.

Sed dicendum, restitutionem in integrum adversus quinquennii lapsum competere non solum minoribus ratione fragilitatis suae aetatis, sed etiam majoribus ex clausula generali ratione ignorantiae,

vel alterius impedimenti. Ita Navar. *comment.* 4. *de regular. n.*76. Less. *l.* 2. *de just. c.* 41. *n.* 65. Sanch. *l.* 7. *de matr. D.* 37. *n.*22. Barb. *de offic. et potest. episc. alleg.* 104. *n.* 18. et plurimi alii ab his *cit.* Ratio est, quia beneficium restitutionis in integrum adversus praescriptionem temporis minoribus ratione fragilitatis, majoribus ex clausula generali generaliter indultum est, nec ademptum per trid. quamvis enim hoc *sess.* 25. *cap.* 19. *de reform* statuat, eum, qui post quinquennium primum agere contra professionem a se emissam vult, non amplius audiendum, id tamen, ut P. Vviest. *hic n.* 49. advertit, intelligi solum debet, si velit instituere actionem ordinariam, non vero si petat restitutionem in integrum, idque ex principio generali, quod ubi jura actionem adimunt, intelligi debeant de actione ordinaria, quae jure communi, et stricto competit, non vero de extraordinaria, et specialiter a jure indulta. *Conf. ex praxi*; quia hujusmodi restitutio ad effectum reclamandi a papa, et congreg. card. trid. interp. vel ejus, qui negotiis regularium praeest, ad quos recurri debet, cognita prius saltem summarie nullitate deducenda, et justitia impedimenti, concedi solet.

Neque contrarium probant argumenta opposita. *Ad* 1. laesio in hoc consistit, quod ita profitens, vel non satis maturo consilio, vel metu inductus assumpserit statum valde difficilem, et propterea maturitatem aetatis, et libertatem maximam exposcentem. *Ad* 2. adversus matrimonium post sesquianni lapsum non datur restitutio in integrum jure antiquo, ex eo praecise capite, quod intra tale tempus censeatur purgatus metus: quae praesumpio, si probetur tanto tempore durasse metus, cessat, et petenti restitutio in integrum datur, ut agere contra matrimonium possit, et nullitatem ejusdem deducere. *Ad* 3. distinguendum; nam etsi adversus praesumptionem juris, et de jure probatio in judicio ordinario non admittatur, admittitur tamen in judicio extraordinario, quo conceditur restitutio in integrum: patet in sententia lata a papa, quae etsi vim rei judicatae habeat, in integrum tamen restitutionem non respuit.

§. IV.

De forma restitutionis in integrum.

SUMMARIUM

34 *Pro restitutione implorandus est judex ejus, contra quem petitur.*
35 *Implorari potest non tantum supremus, sed etiam inferior.*
36 *In quibusdam casibus etiam delegatus.*
37 *Ab ecclesia contra laicum etiam ecclesiasticum.*
38 *Nec tantum judex domicilii, sed etiam contractus, et rei sitae.*
39 *Tempus, intra quod peti debet, est quadriennium.*
40 *Ex causa justa ecclesia, et resp. restituitur etiam post quadriennium.*
41 *Quod ad minores extendi non debet.*
42 *Quadriennium hoc ex parte continuum est, et ex parte utile.*
43 *Eo etiam haeredes fruuntur.*
44 *Datum est non tantum ad petendam restitutionem, sed etiam faciendam.*
45 *Modus, quo peti, et dari debet.*
46 *Advertenda judici.*
47 *Effectus restitutionis postulatae.*
48 *Effectus obtentae.*
49 50 51 52 53 *An etiam cum re sint restituendi fructus?*
54 55 *An, et quando restitutionem in integrum petere procurator possit?*
56 *Quomodo facienda restitutio adversus negligentiam procuratoris, vel praelati?*
57 *Quomodo adversus ejusdem confessionem?*

Forma restitutionis in integrum in tribus consistit; 1. ut petatur a judice competente; 2. ut petatur intra praescriptum a jure tempus; 3. ut petatur, et concedatur modo, quem SS. canones, et leges volunt.

34

Quaeritur 1. coram quo judice restitutio in integrum petenda sit? Restitutio ordinarie peti debet a judice ejus, contra quem petitur, sive minor eam petat, sive major; *l. quoniam* 2. *et l. fin. c. ubi, et apud quem cognitio etc.* Ratio est, quia petens restitutionem in integrum est velut actor, et actor ex vulgari regula sequitur forum rei *c. cum sit* 8. *de for. compet.*

35

Dub. 1. quis judex pro restitutione impetranda sit adeundus, supremus, an inferior? Resp. Hodiernis moribus, teste Zoes, *hic. n.*

5. in pluribus provinciis restitutionem in integrum concedit solus princeps, aut supremum ejus consilium; inferioribus vero tantum examen precum, quibus pro ea supplicatur, an veritate nitantur, committitur.

De jure implorari pro ea etiam judex ordinarius inferior potest, cum discrimine tamen; nam ad eum recurri pro illa potest, si juridictionem cum rerum administratione, vel mixtum saltem imperium habeat: secus, si utraque careat. Colligitur ex *c. causa* 9. *h. tit. l. in causae* 16. §. *fin. ff. de minor et l. fin. vers. sancimus c. ubi, et apud quem cognitio etc.* Ratio est, quia restitutio in integrum est actus mixti imperii, ut dictum est *tit.* 32. *num.* 7. igitur ordinaria restituendi potestas non competit, nisi illis, qui mixtum saltem imperium habent vel administrationem cum jurisdictione contentiosa conjunctam.

36

Dub. 2. an beneficium restitutionis in integrum implorari etiam coram judice delegato possit? Resp. cum distinctione: vel enim ille est delegatus tantum specialis, et ad unam solum, vel alteram causam, vel est delegatus generalis, et ad universitatem causarum.

Si primum, non potest ille in integrum restituere, nisi hoc specialiter ipsi commissum sit, vel causa restitutionis coram ipso moveatur incidenter. Ratio est, quia potestas judicis delegati definitur mandato, quod habet a delegante; ergo nisi de in integrum restituendo mandatum habeat, potestas restituendi ipsi non competit. Excepi, si causa restitutionis coram ipso moveatur incidenter: quod sumitur ex *l. quoties* 3. *c. de judic.* et inde deducta generali regula, quia is, qui est judex causae principalis, etiam esse dicitur judex causae incidentis cum illa, licet alias de eo non posset cognoscere principaliter.

Si secundum, iterum distinguendum, an simplicem solum jurisdictionem, seu facultatem judicandi sibi delegatam habeat, an vero conjunctam cum administratione in aliquo territorio. *Si prius*, de causa restitutionis non potest cognoscere, nisi incidenter de ea lis coram ipso sit mota, ut habetur in textibus *citt. Si posterius*, contra sententiam quidem definitivam a se latam restituere nequit (nam hoc nullus judex delegatus potest, nisi specialiter ipsi commissum sit, quippe qui post latam a se sententiam censetur functus officio suo) sed contra laedentem, sive deinde in integrum restitutionis causa agatur incidenter, sive principaliter ut patet ex *l. fin. vers. sed ne quid c. ubi et apud quem etc.* ibi *si generaliter dati sint judices etc.* Ratio est, quia delegati ad universitatem causarum aequiparantur judicibus ordinariis.

37

Dub. 3. quis judex implorandus, quando restitutio in integrum petitur a clerico, vel ecclesia contra laicum? Resp. distinguendo: vel enim clericus se laesum conqueritur tantum in bonis patrimonialibus, et sibi propriis, vel in beneficialibus, aut aliis ecclesiae suae propriis, et cons. laesa est ipsa ecclesia.

Si primum, probabilius a clerico conveniri laicus laesor coram judice saeculari, et ab isto peti restitutio debet, ob universalem regulam *n.* 34. allegatam, quod actor forum rei sequatur.

Si secundum, in arbitrio ecclesiae laesae est, an coram judice saeculari, vel ecclesiastico in integrum restitutionis causam intentare velit. Colligitur ex *cap. ad nostram* 11. *de reb. eccl. non alien.* ubi, cum monasterium quoddam enormiter esset laesum ex contractu cum laico inito, praecipitur restitui in integrum per judicem ecclesiasticum.

Neque dicas, hoc casu monasterium contra laicum a judice ecclesiastico restitutum idcirco esse, quod ille in eo casu fuerit judex ordinarius laici ob competentem ipsi jurisdictionem temporalem, nam hoc divinare est, cum explicationis istius fundamentum nullum habeatur ex textu.

38

Dub. 4. an restitutio in integrum petenda sit tantum a judice loci, in quo reus domicilium habet, an vero etiam coram judice rei sitae, aut loci, in quo celebratus contractus est? Videtur tantum proponi petitio ista posse coram judice domicilii; quia *l. quoniam* 2. *C. ubi, et apud quem cognit etc.* hoc expresse habetur.

Sed dicendum, restitutionem peti posse etiam coram judice loci, ubi res sita est, quae auxilio restitutionis repetitur: imo etiam coram judice loci, ubi contractus est celebratus, si in eo loco reus adesset. Ita Felin. *in c. fin. de for. compet. n.* 24. Covar. *l.* 1. *var. c.* 4. *n.* 1. Molin. *tr.* 2. *de just. D.* 573. *n.* 23. Pirhing *hic num.* 59. Vviestner *n.* 82. et novissime magnif. D. Verlohner *semicent. qu.* 24. *n.* 4. *et seqq.* Ratio est, quia eadem est natura distractus, quae contractus; *arg. l. Pomponius* 13. §. *praeterea* 2. *ff. de acquir. possess. et l. ex empto* 11. §. *is, qui vina* 6. *ff. de action. empt.* atqui ratione contractus sortitur quisque forum, ita ut in loco contractus conveniri possit, si ibi existat, etiamsi ibi non habeat domicilium: ergo etiam apud eundem conveniri potest super distractu, seu ad rescindendum contractum per restitutionem in integrum.

Neque obstat *l. quoniam cit.* quia ibi solum dicitur reum conveniendum in loco domicilii, quod plerumque in eo existat, non tamen negatur eum conveniri posse in loco contractus, si ibidem reperiatur.

39

Quaeritur 2. intra quod tempus peti debeat restitutio in integrum? Resp. Olim ex edicto praetoris hoc tempus erat annuum, sed anni utilis, *l. interdiu* 19. *de minorib.* Postea vero ob difficilem dierum utilium computationem a Justiniano ad quadriennium continuum extensum est, *l. fin. C. de tempor. in integr. restitut.*

Computandum autem hoc tempus est diversimode pro diversitate eorum, qui privilegio in integrum restitutionis gaudent. Nam 1. minori numerandum est ab anno 25. aetatis completo, quo minor esse desinit, usque ad annum 29. completum, nisi veniam aetatis impetraverit; tunc enim a die, quo venia aetatis obtenta fuit, et intimata, quadriennium numerari eidem debet; *l. eos. qui* 1. *C. de his, qui ven. et l. ea quae* 5. *C. de temp. in integr. restit.*

2. Ecclesiae, civitati, et aliis, qui jure minorum gaudent, incipit currere a die factae, et ut aliqui putant, innotescentis laesionis ut statuitur *c. Ecclesia* 1. *et seq. h. tit. in* 6. *Clem. un. eod. et ibi* Gloss. *V. a tempore.* Excipitur, nisi aut praevaricatio, aut fraus manifesta, aut alia rationabilis causa judicem moveat ad quadriennium extendendum; Molin. *tr.* 2. *D.* 574. *n.* 3.

3. Majoribus concessum computari debet a die, quo cessat causa absentiae, vel alterius impedimenti, propter quod eis conceditur restitutio; *l. in his.* 1. *et l. fin. C. de tempor. in integr. restit.* Gloss. *in Clem. un. V. a tempore h. tit.* Excipitur restitutio ex causa metus, et doli; illa enim anno; *l. item si* 14. §. *siquis* 1. *ff. quod met. caus. ec.* haec biennio continuo finitur; *l. fin. C. de dol. mal.*

40

Dub. 1. quando ecclesia restitui in integrum possit, etiam lapso quadriennio? Resp. Restitutio in integrum ecclesiae (idem est de Rep.) conceditur post quadriennium. 1. si quadriennio illo, quo peti debebat restitutio ab ecclesia, vixit adhuc praelatus, cujus contractu ecclesia laesa est; gloss. *in c.* 1. *in cas. prop. fin. vers. nota quod h. tit. in* 6. Ratio est, quia toto illo tempore legitime impedita censetur, cum non sit credibile, praelatum retractaturum illud, quod temere fecit.

2. Si frequentes, et repentinae praelatorum mutationes interea factae sint; Barbos. *in c.* 1. *cit. n.* 45. Ratio est, quia praesumuntur non potuisse invigilare perquirendis ecclesiae, vel monasterii juribus, et discutiendis antecessorum suorum gestis, an ecclesiae utilia, vel damnosa sint.

3. Si damnum eminentissimum, et laesio enormissima sit; Abb. *in c. requisivit* 1. *h. tit. n.* 2. *in fin.* et sumitur ex *c. ad nostram* 11. *de reb. eccl. non alien.* ubi ecclesiae ob enorme damnum, quod

incurrit ex alienatione, concessa est in integrum restitutio post quadriennium, imo, ut Host. *ibidem* putat, etiam post decennium.

4. Si praevaricatio, seu collusio, et fraus intervenerit, et ita factum, ne restitutio intra quadriennium peteretur; *c. ecclesia* 1. *h. tit. in* 6.

5. si ecclesia fuit metu prohibita, ne intra id tempus restitutionem peteret; Abb. *in c.* 5. *h. tit. n.* 10.

6. Si ob aliud justum impedimentum restitutio intra quadriennium non est petita; *c. ecclesia cit. etc. seq.* Vide Molin. *tr.* 2. *D.* 574. *n.* 3.

Circa tempus, quod tali casu in integrum restitutioni petendae conceditur, variant DD. Aliqui existimant tantum concedi alterum quadriennium; Melius Covar. *l.* 1. *var. c.* 3. *n.* 12. *vers. sed ut rem.* putat ex tali causa ecclesiae, et reip. concedi restitutionem posse usque ad tempus longissimum, videlicet 30. annos; *arg. l. sicut in rem* 3. *C. de praescr.* 30. *vel* 40. *ann.* junct. gloss. marg. *litt. C.* ubi *officio judicis*, inquit, *regulariter non praescribitur, nisi spatio* 30. *annor.*

41

Dub. 2. an etiam minores ex causa justa, et rationabili restitui in integrum post quadriennium possint? Resp. negative, sed hoc speciale est in ecclesia, et rep. ut docet Molin. *num.* 3. *cit.* Ratio est, quia hoc concessum est ecclesiis, et reip. ob favorem publicum, qui semper manet. Accedit, quia ecclesia, et resp. semper gubernatur per administratores: ut proinde illi, tanquam personae fictae, citius succurrendum sit, ne administratorum suorum culpa, vel negligentia eidem sit damno contra *Reg.* 76. *in* 6.

Aliter se res habet in minore; nam hic, postquam major factus est, adeoque legitimam aetatem obtinuit, se, suaque gubernat ipse, ut adeo majorem favorem jam non mereatur, quam alii majores natu: proinde post quadriennium per in integrum restitutionem ipsi non subvenitur, nisi ex iis tantum causis, ob quas etiam majores natu restituuntur.

42

Dub. 3. an tempus concessum majori (idem est de quadriennio concesso minori, et ecclesiae) pro petenda restitutione sit continuum an vero utile? Resp. esse aliquo modo continuum, et aliquo modo utile. *Continuum* est, quia currit diebus feriatis, et non feriatis, quibus agere licet, et non licet. *Utile* vero, quia non currit juste impedito.

Hinc si adversarii, contra quem petitur, restitutio, vi, aut dolo, vel ob aliud justum impedimentum illa peti non potuit, suppletur postea totum illud tempus, quo duravit impedimentum, et ad quadriennium tantum addi debet, quantum temporis ablatum fuerat, ut colli-

gitur ex *l. fin. C. de temp. in integr. restit.* et notat; gloss. *ibid. V. supervacuam in fin.* et *V. excipiatur.*

43

Dub. 4. an tempus hoc, quod minori, et ex justa causa maiori competit, transmittatur etiam ad haeredes istorum? Resp. cum distinctione. Vel enim est minor minoris haeres, vel minor majoris, vel major minoris, vel denique major majoris.

Si primum, haeredi conceditur quadriennium computandum ab anno aetatis suae 25. non attenta, vel computata aetate defuncti; *l. ea quae* 5. §. *si quando* 1. *C. de temp. in integr. restit.*

Si secundum, tantum temporis ad petendam restitutionem in integrum post adeptam majorennitatem conceditur minori, quantum temporis adhuc habuit major defunctus; *l. ea quae cit.* §. *quod si* 2.

Si tertium, haeredi majori dandum est quadriennium computandum ab adita haereditate, vel accepta bonorum possessione; *l. cit.* §. *fin.*

Si quartum, statim ut iste haereditatem adiit, ad restitutionem petendam habebit tantundem temporis, v. g. duos, vel tres menses, quot mortis tempore defuncto supererant; gloss. fin. *in l. cit.* Quod etiam dicendum casu, quo defunctus ante quadriennium, quod major factus ad restitutionem petendam habuit, e. g. anno aetatis 27. aut 28. obiit; dabuntur enim haeredi tres, vel duo anni residui.

44

Dub. 5. an intra quadriennium, quod minoribus, ecclesiis, reip. et ex justa causa majoribus concessum est, solum peti restitutio in integrum, an vero illius causa etiam finiri debeat? Resp. hodie in plerisque tribunalibus tam ecclesiasticis, quam saecularibus, ut notat Barbos. *in Clem. un. h. tit. n.* 4. fere sufficit implorasse hoc beneficium, de jure tamen intra hoc tempus causa restitutionis in integrum etiam deberet finiri regulariter loquendo, ac proinde litis contestatione non perpetuatur, ut patet ex *Clem. cit. et l. petenda* 6. *C. de temp. in integr. restit.* quod adeo verum est, ut quemadmodum in *l. fin. C. eod. n.* 3. observat Baldus, sententia, super restitutionis causa post tempus istud jam lapsum lata, ipso jure sit nulla.

Addidi *regulariter*; nam excipi debet 1. si non per eum, qui restitui petit, sed per judicem, vel adversarium stetit, quo minus intra id tempus finiretur restitutionis causa; gloss. *in c.* 1. *V. quadrienni spatio h. tit. in* 6. 2. si causa ultra quadriennium differatur cum consensu adversarii, contra quem minor, aut ecclesia restitui petit; gloss. *in l. fin. cit. V. finiendamque litem.* 3. si testes super articulis eam concernentibus vocari debent ex locis remotis, vel aliud necessarium impedimentum occurrat, quo minus restitutionis causa intra id tempus finiri potuerit; Odd. *qu.* 19. *a num.* 96. Vviestn. *hic num.* 75.

His ergo casibus sufficiet, si intra statutum a jure tempus beneficium restitutionis sit imploratum.

45

Quaeritur 3. qua forma, et modo peti, et fieri restitutio in integrum debeat? Resp. Dupliciter restitutio in integrum proponi potest, directe ac principaliter per modum actionis, et indirecte seu incidenter per modum exceptionis, ut si minor, conventus ab aliquo ex contractu, in quo ipse minor laesus est, excipiat contra actorem, se esse laesum eo contractu, et petere restitutionem in integrum.

Si directe proponatur, forma illius petendae, et faciendae in his consistit. 1. peti debet intra tempus legitimum; alias illam petens non auditur, ut dictum *n.* 39. *et seqq.* quod etiam notandum, quando proponitur per modum exceptionis. 2. proponi debet implorato judicis officio; *l. quodsi minor* 24. §. *fin. ff. de minor.* 3. judex iste debet esset competens respectu ejus, contra quem petitur restitutio, ut dictum *n.* 34. 4. ab hoc fieri debet, causa legitime cognita, et probata; *l. fin. ff. h. tit. l. ait praetor* 7. §. *non solum* 3. *et l. verum* 11. §. *sciendum* 3. *ff. de minor.* 5. praesente adversario, nisi per contumaciam absit; *l. in causae* 13. *vers. causa ff. eod.* 6. praemissa citatione, et litis contestatione; Vallens. §. 2. *hic n.* 1. Zoes. *n.* 7. Pirhing *n.* 69.

46

Dub. 1. circa quae cognoscere judex debeat, antequam in integrum restitutionem decernat? Resp. Si major restitutionem petat, principaliter cognoscet de laesione, et justa causa restitutionem petendi, quam utramque, ceu fundamentum intentionis suae restitutionem petens probare debet, ut recte advertit Konig. *hic num.* 23.

Si minor ex capite minorennitatis petat, quatuor a judice cognoscenda sunt. 1. *Minorennitas*, ut colligitur ex *c. constitutus* 8. *h. tit.* et ratio probat: nam minor aetas non praesumitur, nisi aliud aspectus demonstret. 2. *Laesio*; nam neque minor restituitur, nisi sit laesus, ut dictum est *num.* 2. 3. *qualitas causae*, an talis sit, in qua restitutio in integrum locum habeat: de quo *n.* 25. *et seqq.* 4. Tempus, quo petitur, an sc. quadriennium a tempore, quo major fructus est, nondum sit lapsum.

Primum, et secundum probare minor petens restitutionem debet; quippe cum in his intentionem suam fundet. Quartum probandi unus incumbit adversario asserenti, tempus illud esse transactum. Tertium sine probatione judex ipse potest despicere.

47

Dub. 2. quis sit effectus restitutionis postulatae? Resp. quod ea pendente omnia in eodem statu manere debeant; *l. un. C. in integr.*,

restit. postul. Hinc neque sententia, contra quam in integrum restitutio petitur, executioni mandari potest, quamdiu restitutionis causa indiscussa manet; Sabell. *in summ. V. restitutio n.* 5. et apud hunc Rota.

Neque obstat *c. suscitata* 6. *h. tit.* ubi proposita, et petita restitutione in integrum, pontifex voluit, ut ante omnia procederetur ad executionem sententiae; nam hoc intelligi debet, quando praesumptio est, quod malo animo, et causa impediendi effectum sententiae petatur restitutio; tunc enim ut *in c. cit.* innuitur, sententia executioni mandari potest, et debet, ita tamen, ut victor idoneam cautionem praestet, quod universa, quae occasione sententiae perceperit, restituturus sit adversario casu, quo iste in restitutionis judicio praevalebit.

48

Dub. 3. quis sit effectus restitutionis obtentae? Resp: Hac impetrata, omnia reintegrantur, sive ad pristinum statum reducuntur, in quo ante laesionem fuerunt; *l. quodsi minor* 24. §. *restitutio* 4. *ff. de minorib.*

Et hinc utrique parti contrahentium communis esse restitutio debet, et utrique prodesse, tam illi, cui restituitur, quam ei contra quem fit restitutio, ita ut iste non habeat damnum, et ille non ferat lucrum. Patet ex *c. requisivit* 1. *h. tit. l. un. C. de reputationib.* et innuit etymologia nominis; nam restitutio est in pristinum statum positio; *l. cum salutatus* 1. *et l. fin.* §. *fin. C. de sentent. pass. et restit.* Ratio est, quia jure naturae aequum est, neminem cum alterius detrimento, et injuria locupletiorem fieri; *reg.* 106. *ff. de R. J.*

Quare si minor, vel ecclesia in contractu v. g. venditionis laesa restituatur, non tantum pretium emptionis, quod ipsi pro re vendita solutum est, reddere debet, quatenus in utilitatem laesi v. g. minoris versum probatur; *l. praediorum* 10. *C. de praed. minor.* sed insuper expensas, non quidem voluptuarias (hae enim non restituuntur; *l. sine* 32. §. *item respondit* 5. *ff. de administ. tutor.*) sed necessarias, aut utiles, ab emptore in rem emptam bona fide factas, una cum laboris aestimatione, et melioramentis; *cap. requisivit cit. in fin. et l. intra* 39. *in fin.* junct: gloss. *V. expensas ff. de minor.* Quod adeo verum est, ut is, contra quem fit restitutio, possit interim retinere rem, donec ei de his omnibus plene sit satisfactum; Abb. *in cap.* 1. *cit. numer.* 3.

49

Dub. 4. an minor, vel ecclesia cum re etiam restituere fructus debeat? Tres sunt sententiae. Prima affirmat cum Abb. *in c.* 1. *h. tit. num.* 4. Berojo *ibid. n.* 41. *et* 42. Covar. *l.* 1. *var. c.* 3. *num.* 1. *et* 2

idque argumento triplici, 1. ex *l. quodsi minor* 24. §. *restitutio* 4. *et l. patri* 27. §. *si pecuniam* 1. *ff. de minorib.* ubi emptor, recepto pretio, jubetur reddere fundum, et praedium cum fructibus. 2. quia emptor tali casu, quo fundus restitui debet, juris fictione aequiparatur bonae fidei possessori: atqui iste fructus extantes, aut quatenus inde factus est locupletior restituere debet, vel computare pro expensis in rem factis; *l. sumptus* 48. *ff. de rei vindicat*: ergo etiam emptor. 3. quia si fructus minori, et ecclesiae restitui non deberent, minus haberent post restitutionem, quam habuissent, si non contraxissent; est autem restitutio in pristinum statum positio: ergo etc.

50

Altera sententia censet rem solam sine fructibus restituendam; Ita Bald. *in l. fin. C. de sentent. pass.* Gaill. *de pac. publ. l.* 2. *c.* 19. *n.* 28. Fachin. *l.* 1. *contr. c.* 38. Pal. *tr.* 32. *D.* 1. *p.* 19. §. 4. *n.* 3. et alii apud ipsum; et suffragari videntur textus utriusque juris. *Canonici* quidem *c. ad nostram* 11. *de reb. eccl. non alien.* ubi Pontifex monasterium, quod per venditionem fundi feudalis viliori pretio factam laesum erat, in integrum restituit, retentis ab emptore fructibus perceptis, quamvis isti plurimum excederent laborem in fundo colendo adhibitum; *Civilis* autem *l. bonae fidei* 48. *in princ. ff. de acquir. rer. domin.* ubi bonae fidei possessori tribuuntur fructus ex fundo percepti; talis autem, imo non possessor tantum, sed dominus est emptor in casu nostro, cum emptio, venditio fuerit valida: ergo etc.

51

Tertia, eaque meo judicio probabilior cum Molin. *tr.* 2. *de just. D.* 575. *num.* 6. Less. *l.* 2. *de just. c.* 17. *n.* 70. *et* 71. Pirhing. *hic n.* 72. *et seqq.* Vviest. *n.* 90. utitur distinctione: Vel enim res minoris alienata est per contractum gratuitum, vel per onerosum. *Si primum*, e. g. si praedium alteri donatum, aut lucrosa haereditas repudiata est, restitui cum re etiam fructus debent, deductis tamen expensis, ut recte probat sententia prima: et confirmatur; nam tali casu ecclesia, vel minor laesa fuit non solum in re, sed etiam in fructibus. *Si secundum*, videndum est, an laesio tantum contigerit propter inaequalitatem pretii ad rem venditam, an vero afficiat ipsam rei venditae substantiam, quod rem illam non expedierit alienari. *Si prius*, fructus restituendi secundum proportionem pretii diminuti; nam in his laesus est minor, vel ecclesia restituenda. *Si posterius* sufficit, ordinarie saltem, restitui rem sine fructibus; quia in re, et non in fructibus, laesio contigit, cum ex pretio pro re dato fructibus correspondens lucrum perceptum sit, vel percipi potuerit: quod si factum non est, sibi imputet minor.

52

Neque contrarium suadent argumenta opposita. *Ad argumentum* 1. *sententiae affirmativae* notat Molin. *l. cit.* non esse novum in digestis reperiri responsa JCtorum inter sese pugnantia vel memoriae lapsu, vel ut eligi posset ex utrisque, quod aequitati, et rationi magis consentaneum foret: deinde rigor illorum textuum, quem praeferunt, aequitate suadente temperari potest, si dicatur, restituendos fructus, qui respondent defectui pretii, vel post contractus rescissionem percepti sunt. *Ad* 2. emptor, qui rem pupilli, vel ecclesiae minoris emit, non est factus locupletior, nisi quoad fructus, qui respondent defectui pretii: ergo istos solos restituere satis erit. *Ad* 3. patet ex dictis, sufficienter enim in pristinum statum restituitur minor, vel ecclesia laesa, si fructus illi restituantur, qui post rescissionem contractus percepti sunt, vel qui respondent excessui, aut defectui pretii, vel mercis, quo laesa est.

53

Argumenta secundae sententiae non sunt magis efficacia. *Ad* 1. Barbos. *in c. cit. num.* 2. respondet, id speciale esse in contractu feudali; nam de hujus natura est, ut fructus ad vasallum, si servitutem ratione feudi debitam exhibeat, et exhibere paratus sit, spectent; *l.* 2. *feud. c.* 1. *in fin.* Si vero contendas non esse verisimile, quod in illa facti specie vasallus multa servitia, amplis feudi reditibus aequivalentia, praestiterit ecclesiae, dici potest cum Molin. *l. cit. n.* 5. Lug. *D.* 22. *de contract. sect.* 12. *num.* 326. Pirhing *num.* 70. quod pontifex eo casu obligationem restituendi fructus, defectui pretii respondentes, condonarit: idque tum ad exonerandam conscientiam emptoris, tum ad faciliorem reddendam restitutionem, quod facere potuit ob justas causas ex vi supremae administrationis bonorum ecclesiasticorum, quae ipsi competit. *Ad* 2. possessor bonae fidei facit quidem fructus suos, sed extantes revocabiliter tantum propter privilegium restitutionis ecclesiae, vel minori competens.

54

Quaeritur 4. an, et quando ad petendam restitutionem in integrum contra sententiam admittatur procurator minoris, vel ecclesiae? Resp. distinguendo: vel enim incidenter solum petit restitutionem in integrum, vel principaliter. *Si incidenter*, procurator ad eam petendam sine novo, et speciali mandato admitti potest, ut tradit gloss. *in c.* 6. *V. postulavit h. tit.* Engl. *hic n.* 16. Pirhing *num.* 23. *not.* 2. et ratio est, quia potestas ista censetur commissa una cum causa principali, cum de connexis sit eadem ratio.

Si principaliter, videndum est, an intra decendium a lata sententia restitutionem contra eandem petat, an post decendium lapsum? *Si intra decendium*, sicut appellare, ita etiam petere restitutionem in integrum potest sine novo, et speciali mandato; quia, ut gloss. *l. cit.* notat, si restitutionis petitio in continenti fiat post sententiam, intelligitur quasi incidenter facta.

Si vero post decendium, tertia distinctio est adhibenda, et perspiciendum, an sententia haec fuerit solum interlocutoria, an vero definitiva. *Si interlocutoria*, probabiliter ad petendam restitutionem in integrum mandato novo non indiget, modo nondum finita sit causa principalis, ut bene advertit Pirh. *hic l. cit.* quia censetur adhuc habere mandatum ad omnia, quae spectant ad illam causam. *Si vero definitiva fuit ipsius causae principalis*, ad petendam restitutionem in integrum procurator novo mandato indiget; Pirhing *l. cit.* et ratio est, quia tunc censetur omnino finita causa, ad quam procurator habebat mandatum.

55

Excipitur 1. nisi sit procurator datus *cum libera*; nam datio *cum libera* aequivalet speciali mandato. Engl. *hic num.* 16. *excipitur* 2. pater administrans bona adventitia filii; nam appellare potest a sententia contra filium lata; *arg. l. si actor* 10. *C. de appellat.* ergo et petere restitutionem in integrum; neque enim magis requiritur speciale mandatum ad petendam restitutionem, quam ad appellandum; Molin. *tr.* 2. *D.* 573. *n.* 25. *Excipitur* 3. tutor, curator, oeconomus, praelatus, et reliqui habentes administrationem alieni patrimonii; quia ex munere proprio id ipsis incumbit, ut adeo mandato novo non indigeant; Molin. *l. cit.*

Praeter hos nullus alius ad postulandum pro alio in integrum restitutionem admitti sine speciali mandato debet, etiamsi sit consanguineus, vel affinis, ut habetur *l. patri* 27. *in princ. ff. de minor.* in iis enim, quae speciali mandato indigent, non sufficit allegare praesumptionem mandati; Engl. *loc. cit.* Unde patris, et aliorum consanguineorum in hoc diversa est ratio: rationem disparitatis textus *loc. citat.* indicat: quia, ut ibidem Cajus, *patris periculum agitur, quidquid de peculio tenetur.*

56

Dub. 1. an, et quomodo restituatur minor, vel ecclesia, si laesa sit notabiliter contractu, vel actu celebrato, per procuratorem praelatum, vel administratorem suum? Resp. cum distinctione: vel enim laesio haec in contractu, vel actu celebrato contigit sine procuratoris, praelati, vel administratoris culpa, vel culpa ejusdem.

Si primum, ecclesiae, vel minori conceditur restitutio in integrum, modo laesionem probaverit, neque adversus procuratorem, aut praelatum etc. ipsi actio datur, cum non deliquerit.

Si secundum, distinguunt aliqui inter praelatum, et administrationem alienorum bonorum ex una parte, et inter procuratorem ex altera. Et de praelato, vel administsatore quidem dicunt, in optione laesae ecclesiae esse an velit convenire praelatum, vel administratorem, cujus culpa est laesa, ad reparationem damni per eos illati, an vero petere restitutionem in integrum. De procuratore putant, hunc prius conveniri debere, si solvendo sit; si vero comperiatur, quod solvendo non sit, tum primum ei permittendum, ut petat restitutionem in integrum,

Alii cum gloss. *in cap.* 2. *V. restituimus h. tit.* putant, nullum faciendum discrimen in hoc passu inter procuratorem, et praelatum, vel administratorem alium alieni peculii; *arg. l. etiam* 3. *C. si tutor*, *vel curat. interven.* Sed revera ex hac lege nihil probatur; quia sermo ibi est de curatore, seu administratore necessario, non item de voluntario, cujusmodi est procurator.

Quare retinendum est prius datum discrimen, quod etiam facit Molin. *D.* 573. *cit. n.* 5. cum aliis, et clare innuit *l. cum mandato* 23. *ff. de minorib.* Rationem dat gloss. *ibid. V. audiri, quia tutor* (administrator praelatus) *gerit ex necessitate*, *procurator ex voluntate*, *unde mitius cum tutore agendum.*

57

Dub. 2. an, et quomodo in integrum restituatur ecclesia adversus confessionem praelati, vel procuratoris sui, qua laesa fuit, e. gr. si iste fassus est, quod verum non erat, vel si verum fuit, quod probari plene non poterat? Respond. etiam hoc casu concedendam ipsi restitutionem in integrum: circa quam sequentia notanda sunt.

1. Restitutio intra quadriennium, computandum a tempore confessionis, seu laesionis, petenda est; nam isto lapso, non auditur: uti tamen eo casu poterit via communi, revocando confessionem, ex qua laesa est, ex causa erroris, quem in facto contigisse praetendit; hoc enim quandocunque poterit, donec negotium sit finitum *cap. fin. h. tit. in* 6. modo error allegatus probetur; nam facta non praesumuntur.

2. Peti restitutio intra quadriennium memoratum potest adversus hujusmodi confessionem, sive in causa civili, sive etiam in criminali facta illa sit: neque obstat, etsi juramento sit confirmata. Barbos. *in cap. fin. cit. n.* 3 *et* 4. et alii apud ipsum.

3. Non opus est, ut tali casu ecclesia petens restitutionem probet falsitatem, vel errorem praelati, aut procuratoris, ex cujus confessione laesa est, sed sufficit, si probetur laesio; quia haec est sufficiens causa restituendi ecclesiam, et si probare errorem facti deberet ecclesia, nihil ipsa quoad hoc speciale haberet, cum errore probato quilibet major post latam sententiam restituatur adversus propriam confessionem ex clausula generali *si qua alia justa causa etc.*

TITULUS XLII.

De alienatione judicii mutandi causa facta

SUMMARIUM

1 *Quando censeatur fieri alienatio judicii mutandi causa?*
2 *Quomodo succuratur per eam læso?*
3 *Cui, et adversus quem tali casu actio competat?*
4 *In quibus judiciis locum habeat?*
5 *Quid requiratur, ut illa læso competat?*
6 *Quid jure canonico circa hujusmodi alienationem statutum sit?*

Remedium priori; quod per in integrum restitutionem conceditur, affine est id, quo succurritur iis, qui alienatione facta judicii mutandi causa, sunt laesi. Hinc non immerito titulus iste priori subjungitur.

1

Quaeritur 1. quando censeatur fieri alienatio judicii mutandi causa? Resp. Judicii mutandi causa rem alienare dicitur, qui metus litis sibi impendentis rem, de qua litem sibi movendam intelligit, vel suspicatur, dolo malo in alium transfert, ut propter difficultatem hunc conveniendi reddatur durior conditio adversarii, et molestior fiat prosecutio litis ab isto inchoandae.

Quod fieri variis modis potest. 1. si alienatio fiat in alium potentiorem, cui par esse non possit; *l. omnibus* 1. *ff. h. tit.* 2. si in alterius provinciae hominem, in qua experiri molestum; *l. omnibus cit. et l. quia etiam* 3. *ff. eod.* 3. si in clericum ob fori mutationem; *c. fin. h. tit.* 4. si in alium, qui vexaturus est adversarium; *l. aut alium* 2. *ff. eod.*

Intelligitur autem hic *alienationis* nomine omnis actus, per quem sive dominium rei, sive possessio transfertur, quocunque titulo, sive lucrativo, sive oneroso illud fiat; *l. item si res* 4. §. *sextus* 2. *ff. h. tit.* Neque opus est, ut expresse, et directe quis eam alienet, aut possessionem in alium extraneum, vel potentiorem transferat; sed sufficit etiam, quando sine alio contractu, vel actu quis ipso facto a possessione rei decedit, si in fraudem, et dolo malo id faciat, eo fine sc. ut alius extraneus, vel potentior possessionem ingrediatur, et occupet; nam utroque casu actio ex edicto de alienatione judicii mutandi causa competit, ut dicitur *l. item si res cit.* et notat Abb. *in cap.* 1. *h. tit. n.* 1. *not.* 1.

2

Quaeritur 2. quomodo succurratur ei, qui per ejusmodi alienationem ab adversario factam praejudicium passus est? Resp. Conceditur ei duplex actio: jure digestorum quidem *actio in factum*, eaque vel *directa*, quando est alienata proprietas; vel *utilis*, si possessio tantum; gloss. *in l. item si cit. V. fecisse.* Institui actio ista debet intra annum utilem adversus eum, qui rem sic alienavit, ad id, quanti nostra interest alium adversarium non habere; *l. omnibus cit.* petique hac actione potest refectio expensarum, si quas propterea laesus fecit, et incommoditatis, si aliquam passus est; *l. quia* 3. §. *ex quibus* 4. *ff. h. tit.*

Jure codicis conceditur ita laeso *actio in rem*: ut adeo in electione actoris sit, an actione in factum convenire alienantem velit, an vero actione in rem possessorem rei alienatae, ut dicitur *l. un. C. h. tit.* et notat *ibid.* gloss. *V. elegeris.* Imo adversus ipsum etiam alienantem, qui rem dolo desiit possidere, actio, quam *utilem rei vindicationem* appellant, datur; quia qui rem dolo desiit possidere, pro possessore habetur, et in rem actione conveniri potest; *l. fin. autem* 27. §. *sed et is* 3. *et l. qui petitorio* 36. *ff. de R. V.*

3

Quaeritur 3. cui, et adversus quem actio praedicta competat? Resp. Competit laeso per ejusmodi alienationem, ejusque haeredibus adversus alienantem, et jure codicis, prout dictum est, adversus tertium possessorem. Contra quem si primo actum sit, et exactio secuta, liberatur is, qui alienavit; quia cum possessor rem, vel aestimationem praestitit, non interest amplius actoris: at si alienans praestitit quidem id, quod interest rem non esse alienatam, adhuc potest contra possessorem agere; quia poenae exactio non perimit rei persecutionem; *l. Stichum* 95. §. *dolo* 9. *ff. de solut.*

An adversus haeredes alienantis detur, dubitari potest. Et rationem dubitandi facit, quia, ut dictum est, datur haeredibus lae-

si. Sed revera ex hoc nihil infertur; quod enim haeredibus laesi detur, patet ex *l. item si* 4. §. *fin. ff. h. tit.* ubi etiam ratio datur; *quia rei persecutionem continet.* Quod vero non detur adversus haeredem alienantis, vel alium similem, ut bonorum possessorem, fideicommissarium etc. decisum clare est §. *fin. cit.* et tribus *ll. seqq.* quarum ultima, nempe *l. quia* 7. affertur hujus statuti ratio, *quia pertinet quidem ad rei persecutionem, videtur autem ex delicto dari.* Excipitur, *quatenus ad hos pervenit*; quia non est aequum aliquem cum injuria alterius locupletari.

4

Quaeritur 4. in quibus judiciis actio haec locum habeat? Respond. Locum habet in judiciis tam realibus, quando alienata, vel cessa res est, quam personalibus, quando alienata, vel cessa est actio ad rem, si per ejusmodi alienationem, vel cessionem conditio debitoris fiat durior; Zoes. *ff. h. tit. num.* 9. Pirh. *hic num.* 1.

Neque per hoc, quod laesus expiriri velit actione praetoria in factum, tollitur actio in rem ipsi concessa jure codicis, aut vicissim, ut cum aliis notat Pirh. *hic num.* 6. et ratio est, quia contra diversos datur, prior contra alienantem, posterior contra possessorem: quin et ad diversa tendunt: nam prior tendit duntaxat ad consequendum interesse, posterior ad consequendam rem ipsam. Poterit igitur instituere utramque simul, qui tali alienatione laesus est, ut consequatur utrumque.

Neque obstat, quod actio in rem sit remedium ordinarium, actio in factum autem remedium extraordinarium, utpote inductum aequitate praetoria; quia ut *tit. praecedent.* dictum est, hujusmodi remedia, quando specialiter utilia sunt, concurrunt cum ordinariis.

5

Quaeritur 5. quid requiratur, ut actiones praedictae ob alienationem ejusmodi laeso competant? Resp. 1. requiritur actus alienationis, quo rei dominium, vel possessio in alterum translata sit; *l. item si* 4. §. *itemque* 1. *vers. potest ff. h. tit.*

2. Ut haec translatio dominii possessionis, vel quasi, facta sit inter vivos, non ultima voluntate; *l. ex hoc* 8. §. *sed haeredem* 3. *ff. eod.* Ratio est, quia cum moriturus res suas aliis, sive ex testamento, sive ab intestato successuris, relinquere necessario debeat, alienatio, quae ab illo per ultimam voluntatem fit, ex necessitate, et benigna voluntate potius, quam animo judicii mutandi proficisci censetur.

3. Ut facta sit dolo; *l. omnibus* 1. *ff. h. tit.* Ita facta censetur, quando facta est in alium, per quem durior adversarii conditio facta est secundum dicta *num.* 1. nisi fortior praesumptio praesum-

tionem doli excludat : quod fieret , si rem , vel actionem tali personae cederet ex justa causa , vel necessitate ; nam in necessaria alienatione dolum inesse dici nequit ; nec fraudem committit , qui utitur jure suo; *l. interdum* 1. *ff. de fund. dotal. et l. nullus* 55. *ff. de R. J.*

4. Ut facta sit causa, et intentione judicii mutandi; §. *itemque cit. V. potest.* Et hinc qui ob infirmitatem , aetatem , vel aliam necessitatem , imo odio , et execratione molestiarum litis, rem, cum ea litem movendam citra dolum in alium transfert , non est hujusmodi actioni obnoxius. Vall. *hic n.* 3. *Zoes ff. eod. n.* 3. qui rationem dat ; quia alienans tunc usus est jure communi , quo cuilibet liberum est rem suam alienare. Imo nec datur actio ista adversus eum, qui dolo quidem possidere desiit , sed non judicii mutandi causa ; quia utrumque copulative requiritur; Vallens. *l. cit.*

5. Ut facta sit causa mutandi judicii futuri ; nam coepto judicio , si alienatio facta sit , et ea laesus adversarius , remedio restitutionis praetorio opus non habet ; tum quia rescissorium est , et supponit alienationem valere , cum tamen alienatio rei litigiosae ordinarie non sit valida , tum vero maxime , quia res affecta vitio litigiosi a quovis possessore , quamvis ignorante , vindicari potest , perinde , acsi nihil fuisset actum; Zoes. *l. cit. num.* 6.

6. Denique ut intersit actoris alienationem non esse factam , quia forte idcirco expensas aliquas fecit , vel aliam incommoditatem passus est; *l. quia etiam* 3. §. *ex quibus* 4. *ff. h. tit.* secus, non datur actio. Ratio est , quia tunc cessat causa actionis , et nullum existit damnum : igitur necesse est etiam cessare actionem.

6

Quaeritur 6. quid jure canonico statutum sit circa alienationem judicii mutandi causa? Resp. Hoc jure dispositiones juris civilis approbatae sunt , et duo iisdem addita.

Primum est, quod etsi alias rescripta justitiae non extendantur ad personas in iis non comprehensas, si tamen ad elusionem rescripti apostolici res, de qua movetur controversia, in extraneum alienata sit, vi illius rescripti non tantum alienans, sed etiam is, in quem alienatio facta est, coram judice per rescriptum delegato conveniri possit, quantumvis istius in rescripto nulla facta sit mentio; *c. ex quorumdam* 1. *h. tit.* modo sciverit, alienationem hujusmodi mutandi, aut vitandi judicii causa per fraudem factam esse; nam adeum, qui bona fide possessionem rei acquirit, *c. cit.* constitutio non extenditur, ut colligitur ex ejusdem verbis, ibi *qui in possessionem se ingesserint*; neque enim ingerere sese dicitur, qui bona fide possessionem acquirit.

Secundum est, ne clerici rem, vel litem alienam dolose in se transferri curent causa mutandi judicium; et eo animo, ut actores laicos ad forum ecclesiasticum trahant *c. fin. h. tit.* ubi etiam censuris compellendi dicuntur ad abstinendum ab hujusmodi cessionibus: et merito quidem, tum quia hujusmodi translatione durior efficitur conditio laicorum, dum a saeculari foro ad ecclesiasticum pertrahuntur; tum quia clerici, curantes rem, aut litem ad se transferri, suspicionem fraudis, et avaritiae praebent; gloss. *fin. in c. fin. cit.* Hinc ubi patet, translationem hujusmodi nec fraude, nec avaritia clericorum fieri, etiam ipsi cessionem rerum, et jurium recipere a laicis possunt; quia ipsis non absolute, sed tantum per fraudem judicii mutandi causa alienationes factas recipere prohibetur; Pirh. *hic n.* 11.

TITULUS XLIII.

De arbitris.

Qui in judicio coram judice litigare nolunt metu sumptuum, et expensarum, plerumque ad arbitros lites deferunt, et coram iisdem, minori plerumque impendio, eandem terminant.

§. I.

De natura, et varietate arbitrorum.

SUMMARIUM

1 *Definitio arbitri*
2 *Differentia arbitri a judice*
3 *Arbitri juris ab arbitro compromissario.*
4 *Arbitri compromissarii ab arbitratore.*
5 *Casus, quibus arbitri juris constitui possunt, vel debent.*

1

Quaeritur 1. quid sit *arbiter*? Resp. Nomen hoc dupliciter sumitur 1. *late*, *et generice:* et hoc sensu arbiter dicitur omnis ille, qui ad aliquod negotium aestimandum, et terminandum constitutus est: et hoc sensu arbitri sunt ipsi etiam judices tum ordinarii, tum delegati, praesertim dum judicant in judiciis bonae fidei, ubi ex ar-

bitrio suo causam terminant; Gonzalez *in c.* 1. *h. tit. n.* 9. 2. *stricte*, *et specifice*, prout arbiter a judice proprie dicto contradistinguitur: et eo sensu definiri potest, quod sit vir bonus, qui sive ex dispositione juris, sive ex conventione partium constituitur, ut super controversia, quae inter eas est, judicium, sive animi sui sensum proferat, eamque dirimat; Pirh. *hic n.* 1.

Ex quo sequitur, duplicis generis dari arbitros, nempe *arbitros juris*, qui etiam *arbitri necessarii* appellantur, et *arbitros compromissarios*, qui alio nomine *voluntarii* dicuntur. *Priores* sunt, qui ex praescripto legis, principis, vel judicis constituuntur; *posteriores*, qui solo partium consensu assumuntur; Molin. *tr.* 5. *de just. d.* 31. *n.* 1. *et* 2. Horum iterum duae sunt species; nam aliqui illorum appellantur simpliciter arbitri, alii vero arbitratores. *Arbitri* dicuntur, in quos ita sive expresse, sive tacite compromissum est, ut in causa sibi commissa, servato juris ordine, ac forma judicii procedere, ac pronuntiare debeant. *Arbitratores* vero, in quos a partibus ita compromittitur, ut sine juris ordine, seu forma judicii non observata, causam cognoscant, examinent, ac de illa statuant, sicut ipsis aequum, et bonum videbitur; Molin. *l. cit. d.* 30. *n.* 3. *et seqq.*

2

Quaeritur 2. in quibus arbiter, praesertim compromissarius, a judice differat? Resp. Variae sunt differentiae 1. *quoad ipsam constitutionem*; nam judex publica authoritate assumitur; arbiter compromissarius solum privata partium: ille invitus dari potest; hic nonnisi volens; *c. cum speciali* 61. *de appellat. et l. Labeo* 3. §. *tametsi* 1. *ff. de recept. qui arbitr.*

2. *Quoad potestatem*; nam arbitraria sunt stricti juris, et in iis observari fines compromissi debent; *l. non distinguemus* 32. §. *fin. et l. de his rebus* 46. *ff. eod.* amplior est potestas judicis, praesertim ordinarii; hic enim omnia potest, quae in causis ad forum ejus spectantibus non sunt expresse excepta.

3. *Quoad processum*; nam procurator coram arbitro litigans non tenetur satisdare, et cavere dominum rem ratam habiturum; *l. non distinguemus cit.* §. *arbitri* 20. quia potest solvere poenam compromissi, et non stare sententiae: secus si litiget coram judice; *tot. tit. ff. rem ratam haberi etc.* Item arbiter compromissarius non potest contumaces punire, vel testes cogere, quia jurisdictionem non habet quod tamen potest judex; *l. consensisse* 2. §. *fin. ff. de judic.*

4. *Quoad pronuntiationis vim, et efficaciam*; nam ex sententia judicis oritur actio, et exceptio rei judicatae; *tot. tit. ff. et c. de re judic. et except. rei judic.* neutra datur ex pronuntiatione arbitri, sed poenae tantum petitio; *l. si contra* 2. *c. h. tit.* nisi expresse, vel

tacite sit approbatum; *l. cum antea* 5. *c. eod.* Item sententia judicis lata in causa furti, injuriae etc. infamat condemnatum; *l. athletas* 4. §. *fin. ff. de his qui notant. infam.* Laudum vero, seu pronuntiatio arbitri non infamat; *l. quid ergo* 13. §. *ex compromisso* 5. *ff. eod. quia*, ut ibi dicitur, *non per omnia sententia est.*

5. *Quoad firmitatem pronuntiati*; nam arbiter, si de causa sibi commissa pronuntiando erravit, et sententiam invalidam dixit, errorem corrigere, vel sententiam mutare non potest; *l. qualem* 19. *in fin. et l. seq. ff. h. tit.* at judex ordinarius potest; *l. si praeses* 6. *ff. quom. et quand. jud. et l. si expressim* 19. *ff. de appellat.*

Quoad appellationem; nam ab arbitro compromissario, ejusque arbitrio appellari nequit; *l. ex sententia* 1. *c. h. tit.* potest appellari a sententia judicis; *l. appellandi* 1. *et tot. tit. ff. de appellat.*

7. *Quoad executionem*; nam judex sententiam valide a se latam exequi potest; non potest arbiter; quia jurisdictione caret; *l. cum antea cit.* sed executio demandatur judici ordinario ipsius rei; Abb. *in c.* 9. *h. tit. n.* 1. *not.* 1.

3

Quaeritur 3. quomodo arbitri juris differant ab arbitris compromissariis? Resp. Tres potissimum sunt differentiae. 1. Arbitri juris compelli possunt ad munus hoc suscipiendum; non ita compelli possunt arbitri compromissarii, prout ex *c. ex speciali et l. Labeo cit.* probatum est *n. praec. in princ.* Si tamen arbiter etiam compromissarius arbitrium semel suscepit, adimplere illud tenetur, ut habetur *l. Labeo cit.* §. *tametsi* 1. nisi incidens aliquod necessarium impedimentum, vel alia causa justa eundem excuset; *l. licet* 15. *et l. seq. ff. de recept. qui arbit.*

2. Arbitri juris habent jurisdictionem quasi ordinariam: et propterea instar veri judicis citare partes, examinare testes, et alia facere possunt, quae ad causae definitionem sunt necessaria; *arg. c. suspicionis* 39. et ibi gloss. *V. ad quos omnia de offic. deleg.* At vero arbitri compromissarii nullam habent jurisdictionem, sed tantum cognitionem, eamque ob causam sententiam de causa sibi commissa ferre quidem possunt, partes tamen, vel testes ad comparendum, et testificandum compellere nequeunt; gloss. *cit.* Ratio differentiae est, quia arbitri juris constituuntur a lege, vel principe; arbitri compromissarii a partibus compromittentibus: hae jurisdictionem dare nequeunt, cum illam non habeant; potest lex, et princeps, imo praesumitur dare, quando arbitrum ipsi constituunt.

3. A juris arbitris non secus, ac a sententia judicis appellari potest; quia sunt veri judices; *c. ab arbitris* 11. *de offic. deleg.* non est autem appellationi locus ab arbitris compromissariis; *l. non distingue-*

mus cit. §. *cum quidam* 14. *et l. ex sententia* 1. *c. eod.* Ratio est, quia partes ad arbitros juris assumendos compulsae sunt; et hinc aequum est, ut appellationis remedio iisdem succurratur; at compromissarios sibi sponte elegerunt, ut adeo sibi imputare debeant, si illorum pronuntiatione laedantur.

4

Quaeritur 4. quae sit inter arbitrum, et arbitratorem differentia? Resp. Complures enumerant Durand. *in specul. tit. de arbitr.* §. 1. *n.* 1. Abb. *in c. quintavallis* 23. *a n.* 8. Engl. *hic n.* 5. Vviestner *n.* 11. Praecipue sunt sequentes. 1. Arbiter assumitur super lite, sive ad dirimendam, quae inter aliquos est, controversiam; *l. non distinguemus cit.* §. *quæsitum* 16. at arbitrator plerumque tantum ad contractus perficiendos, damna illata resarcienda, et alia negotia extrajudicialia expedienda; Molin. *tr.* 5. *d.* 30. *n.* 4.

2. Arbiter procedit, servato juris ordine, ad modum judicis; et hinc *l. compromissum* 1. *ff. h. tit.* arbitria dicuntur ad similitudinem judiciorum redacta: at arbitrator, etsi ad litem componendam assumptus sit, quasi amicabilis compositor, et inter partes mediator extrajudicialiter solum, atque ex aequo, et bono negotium aestimat, deque eo judicium suum profert.

3. Arbitratores semper ex libera voluntate partium assumuntur, arbitri vero, ut *n.* 1. vidimus, aliquando sunt juris, et necessarii. 4 Ad arbitratoris munus regulariter admittuntur omnes; non omnes possunt esse arbitri, ut dicetur *n.* 12.

4. Ut judex, ita nec arbiter aliquis esse in propria causa potest; *l. si de re* 51. *ff. h. tit.* Arbitrator autem quis esse in causa, et facto proprio non prohibetur; *l. si libertus* 30 *ff. de oper. libertor.*

5. Sententiae arbitri stari oportet, sive aequa, sive iniqua sit, nisi arbiter juris, et necessarius fuerit; tum enim, ut *n.* 2. dictum est, appellatio datur: at arbitramentum, seu pronuntiatum arbitratoris propter laesionem enormem, quam pars parata est probare, ad arbitrium boni viri reduci potest ad aequalitatem justitiae, prout *n.* 36. latius examinabitur.

5

Quaeritur 5. ex quibus causis arbitri juris constitui possint? Resp. Possunt constitui ex variis causis, et aliquando etiam debent. Casus, quibus ex legis praescripto constitui debent, sunt maxime sequentes 1. in causa suspicionis objectae judici; *c. suspicionis* 39. *de offic. deleg. c. si contra* 4. *et c. ab arbitris* 11. *eod. in* 6. 2. si diversi judices super revocatione litterarum apostolicarum discordent; *c. pastoralis* 14. *de rescript.* 3. si episcopus cum clerico sibi subjecto controversiam habeat; *can. clericus* 46. *caus.* 11. *q.* 1. 4. si

supremi principes inter se contendant, et transactione res componi nequeat; Pirhing. *n.* 2. *hic* 5. si extet statutum in aliquo loco, ut super controversiis, inter personas sanguine conjunctas ortis, compromittatur in arbitros; Pirh. *l. cit.*

§. II.

De subjecto, et objecto arbitrii.

SUMMARIUM

6 *Quinam compromittere in arbitros possint?*
7 *Qui non possint?*
8 *Quomodo compromittere possit prælatus?*
9 *Quomodo vasallus super re feudali?*
10 *An aliquis cogi possit ad compromittendum?*
11 *Quinam eligi possint in arbitros?*
12 *Qui nequeant eligi?*
13 14. *An omnes, qui nequeunt esse arbitri, etiam prohibeantur esse arbitratores?*
15 *An compromitti possit in proprium judicem?*
16 *Causæ, in quibus compromitti potest, vel non potest.*
17 *Quando coram arbitris institui reconventio possit?*
18 *An cognoscere possint de alia, quam principali causa?*
19 *An alium sibi substituere.*

6

Quaeritur 1. quinam compromittere in arbitros possint? Resp. Regulariter possunt omnes, qui rerum suarum liberam administrationem habent, ut de iis disponere etiam alienando possint; Abb. *in c. cum tempore* 5. *h. tit. n.* 3. Zoes. *in ff. tit. eod. n.* 5. Pirh. *n.* 10. *hic* Konig. *n.* 5. Vviestn. *n.* 14. et colligitur *ex c. cum tempore cit* ubi negatur praelato exempto facultas compromittendi super privilegio exemptionis, ex ratione, quod huic sine consensu papae renuntiare nequeat.

Ratio est, quia sicut transactio, ita et compromissum est via ad alienationem: igitur sicut is, qui alienare non potest, etiam non potest transigere; ita neque compromittere in arbitros.

Quod tamen intelligendum erit cum effectu, si scilicet compromissum actu inducat alienationem; nam si res, circa quam compromittitur, apud compromittentem manet, compromissum de ea facere non prohibetur etiam is, qui alienare non potest; Abb. *l. cit. n.* 4.

7

Dub. 1. quinam compromittere in arbitros nequeant? Resp. qui liberam bonorum administrationem non habent. Sequitur ex dictis *n. præc.*

In specie compromittere non potest. 1. pupillus sine authoritate tutoris; quia ab eo poena non potest exigi, nisi fidejussorem dederit, a quo peti illa possit; *l. si pupillus* 35. *ff. h. tit.*

2. Minor curatorem habens super rebus suis immobilibus, et quae his aequiparantur, sine authoritate curatoris, et judicis decreto, si curatorem non habeat, compromittere quidem potest, sed laesus restituitur: quod etiam dicendum, si curatore authore compromiserit; *l. si minor* 34. §. *minores* 1. *ff. de minor.*

3. Furiosus, et prodigus: primus, quia sufficientem discretionem non habet; alter, quia bonis suis ipsi est interdictum; *l. diem* 27. §. *coram* 5. *ff. h. tit.*

4. Foemina; nam haec, etsi compromittere possit super re sua, nisi aliunde prohibeatur, non tamen potest pro alio; quia videtur intercedere et sic juvatur exceptione S. C. Vellejani; *l. non distinguemus* 32. §. *si mulier* 2. *et ibi* gloss. magn. *ff. h. tit.*

5. Servus: quod ita verum est, ut ne quidem liber homo, qui cum eo compromisit, teneatur, ne compromissum claudicet; *l. non distinguemus cit.* §. *si servus* 8. quia compromissa redacta sunt ad similitudinem judiciorum; cum servo autem judicium non subsistit.

6. Filiusfamilias super peculio suo adventitio, vel profectitio; secus, si agatur de castrensi, vel quasi castrensi; nam hujus dominium, et administrationem a patre independentem habet; Zoes. *ff. h. tit. n.* 8.

7. Tutores, et curatores super rebus, quas sine solemnitatibus alienare nequeunt; secus, si res sit, quam licite alienant; Gonz. *in c.* 5. *h. tit. n.* 10. Zoes. *l. cit.* Vviest. *hic n.* 15.

8. Procurator in negotio sibi commisso, nisi speciali mandato compromissum facere sit ipsi concessum; *c. per tuas* 9. *et ibi* Abb. *n.* 2. *h. tit.*

9. Religiosus, etiam administrationem habens, sine licentia praelati, vel alterius superioris; Host. *in sum. hic n.* 7.

10. Parochus, vel alius beneficiatus sine consensu episcopi in praejudicium ecclesiae, vel beneficii sui; *c. pervenit* 3. *et ibi* glos. *fin. h. tit.*

8

Dub. 2. An praelatus in causa ecclesiae suae compromittere in arbitrium possit? *Certum est* 1. posse, si agatur de re mobili non pretiosa; nam hujusmodi res libere alienare potest. *Certum est* 2. itidem posse, si agatur de rebus ecclesiae immobilibus quidem, aut

mobilibus pretiosis, compromissum autem ita fiat, ut non ad alienandas illas, sed retinendas penes ecclesiam tendat. *Certum est* 3. iterum posse compromittere super rebus immobilibus, aut mobilibus pretiosis, etiam cum alienationis periculo, si accedat justa causa, et consensus capituli, aliaeque solemnitates.

Dubii difficultas est, an hoc casu requirantur necessario solemnitates istae ad compromittendum super hujusmodi rebus in arbitros? Negant Durand. *in specul. tit. de arbitr.* §. *restat.* Tiraquell. *de jure connub. glos.* 3. *n.* 109. Redoan. *de reb. eccles. non alien. c.* 36. *per tot.* quos citat, et sequitur clarissimus P. Schmier. *tr. de judiciis c.* 8. *n.* 31. *et seq.* ex ratione, quia praelati liberam habent potestatem agendi in judicio super rebus ad ecclesiam suam pertinentibus, neque ad hoc consensum capituli debent requirere: atqui compromittere in arbitros possunt, quicunque personam legitimam habent standi in judicio; ergo *conf.* non si compromittere praelatus super hujusmodi rebus sine capituli consensu non posset, ideo non posset, quia alienare illas sine capituli consensu nequit: sequela admitti non potest; praeterquam enim, quod compromissum nuspiam referatur inter modos alienandi, illud ad id duntaxat tendit, ut jus dubium declaretur, et si pateat, jus, super quo controvertitur, ad ecclesiam non pertinere, illud suo domino restituatur.

Sed adhuc dicendum, probabilius, ut compromissum super hujusmodi rebus a praelato factum valeat, opus esse, ut solemnitates juris accedant. Ita Abb. *in c. cum tempore* 5. *h. tit. n.* 3. Gonzalez *ibid. n.* 12. *in fin.* Pirhing. *hic n.* 11. Vviestner *n.* 15. et colligitur ex *c. cum tempore cit.* ubi compromissum super exemptione factum sine consensu papae, et ex *c. pervenit* 3. *eod.* ubi factum in causa decimarum in praejudicium ecclesiae reprobatur, quod per utrumque inducatur periculum laesionis, in illo juris competentis papae, in isto juris competentis ecclesiae: atqui non minus periculum laesionis inducitur per compromissum factum super rebus ecclesiae immobilibus, aut mobilibus pretiosis, si ex eo compromisso alienatio inducatur: ergo ut illud subsistat, accedere debent solemnitates ad alienationem rerum ecclesiasticarum requisitae. *Conf.* nam ubi prohibetur terminus, etiam prohibetur via ad illum; via autem ad alienationem est ejusmodi compromissum: ergo etc.

Ad argumentum oppositum dico, per illud probari nimium; nam procurator legitimam personam standi habet in judicio quoad causam sibi commissam, neque tamen compromittere in arbitrum potest, nisi sit procurator in rem suam, vel speciali mandato instructus: atque hoc merito; cum enim, ut *n.* 2. dictum est, a laudo arbitrio appellari non possit, sed stari eo debeat, etsi iniquum sit,

ut dicetur *n.* 32. merito cautius procedendum, quando compromittitur in arbitros, quam quando actio instituitur in judicio, in quo appellationi est locus. *Ad conf.* etsi compromissum inter modos alienandi non referatur, tamen via ad alienationem, ut proinde eodem jure, quo ad istam, etiam ad illud solemnitates videantur requiri.

9

Dub. 3. an vasallus absque consensu domini compromittere possit super re feudali? Affirmant Vultejus, Sixtinus, Struvius *synt. jur. feud. c.* 16. *th.* 8. negant Brunnem *in l.* 32. *ff. h. tit. n.* 9. Zoes. *ff. h. tit. n.* 9. Pirh. *hic n.* 11. Konig. *n.* 8. Wiest. *n.* 15. post Curt. *de feud. p.* 4. *q.* 8. *et* 9. Clar. §. *feudum q.* 38. et alios. Componi contrarietas ista potest distinguendo, an in hujusmodi causa feudali judex sit dominus directus, vel pares curiae, an judex ordinarius.

Si primum, et secundum, compromittere in arbitros vasallus sine consensu domini directi non potest, ne judices, ex providentia juris feudalis constituti, saltem indirecte judicandi munere defraudentur. Neque contrarium probat paritas cum transactione; nam etsi transigere vassallus super feudo possit *l.* 2. *feud. tit.* 26. §. 5. *vers. si vasallus de beneficio etc.* alia tamen ratio est de compromisso, ne praejudicent domino directo, et paribus curiae, ad quos tali casu cognitio causae solos spectare supponitur.

Si tertium fiat, et cognitio causae pertineat ad judicem ordinarium, in arbitrio litigantium est, an recurrere velint ad judicem ordinarium, an compromittere in arbitrum, ut clare habetur *l.* 2. *feud. tit.* 15. *tit.* 34. *in princ. et tit.* 46. *in princ.* Ratio est, quia eo casu res in controversiam deducta allodialis potius, quam feudalis est nominanda, cum dubium sit, an feudalis sit, et in dubio semper praesumptio detur pro libertate. Vide P. Schmier *l. cit. n.* 36. *et seq.*

10

Dub. 4. an aliquis cogi possit compromittere in arbitros? Resp. negative. Ita Gaill. *l.* 2. *de pac. pub. c.* 18. *n.* 9. Scaccia *de judic. l.* 2. *c.* 2. *q.* 1. *n.* 12. Hunnius *encyclop. p.* 2. *tit.* 40. *c.* 3. *n.* 1. et apud hos plures alii: quod ipsum compromissi nomen satis indicat. Estque hoc ita verum, ut si judex quempiam indebite ad compromittendum compulerit, compromissum sit ipso jure nullum, ut aliis *cit.* notat Scaccia *l. cit. n.* 13.

Excipitur 1. si sit princeps supremus, vel papa; nam isti cogere ad compromittendum possunt; Scacc. *n.* 14. et apud hunc alii: quod tamen intelligendum duntaxat est de iis, quae liberae ipsorum administrationi subsunt, non vero de privatis aliorum juribus; 2. si

judex videt se non posse causam per sententiam sine scandalo, vel alio publico incommodo expedire; Scacc. *n*. 18. Hunn. *n*. 4. 3. si partes diu litigarunt, et res multum est controversa; Scacc. *n*. 20. Gaill. *n*. 9. *cit*. Hunn. *n*. 5. 4. si dissensio sit inter personas insignes, ut per eas turbatio reip. timenda esset; Gaill. *n*. 9. et 10. Scacc. *n*. 22. Hunn. *n*. 6. 5. si imminet suspicio rixae, et armorum; Gaill. *n*. 11. Scacc. *n*. 23. Hunn. *n*. 7. 6. denique in singulis ceteris casibus, in quibus jus commune, vel statutarium mandat eligi arbitros; Scacc. *n*. 26.

11

Quaeritur 2. quinam possint eligi, vel assumi in arbitros? Resp. Possunt eligi, et assumi omnes, cujuscunque dignitatis, et aestimationis sint, nisi jure prohibiti reperiantur: neque refert, sit ne pater, an filiusfam. ingenuus, an libertinus, integrae famae, an infamis, privatus, an constitutus in magistratu, prout constat ex *l*. 3. *et seq*. *ff*. *h*. *tit*.

Nec etiam interest, quot assumantur; possunt enim assumi arbitri in una, eademque causa unus, vel plures, pares, vel impares numero; *c*. *prevenit* 3. *et c*. *innotuit* 12. *h*. *tit*. consultius tamen est, si impari numero assumantur, ut si dissentiant, majoritas votorum haberi possit; *c*. *sane* 1. *et ibi* gloss. *V*. *unus h*. *tit*. *l*. *item si* 17. §. *principaliter* 6. *ff*. *eod*. Sabell *in summ*. *V*. *arbiter n*. 5.

12

Dub. 1. quinam in specie prohibeantur esse arbitri compromissarii? Resp. 1. servus propter conditionem; adeo, ut nec liber cum eo electus cogatur dicere sententiam; *l*. *Pedius* 7. *ff*. *h*. *tit*.

2. Pupillus, furiosus, surdus et mutus; *l*. *sed si* 9. §. *sed neque* 1. *ff*. *eod*.

3. Minor 20. annis; *l*. *cum lege* 41. *ff*. *eod*. Si major 20. annis, et minor 25. compromissum acceptet, et pronuntiando arbitrium laesus sit, restituitur in integrum *l*. 41. *cit*.

4. Excommunicatus vitandus, ne quis cogatur cum animae suae periculo cum eo communicare; *c*. *siquidem* 59. *de sent*. *excomm*. Si tamen partes in hujusmodi excommunicatum compromiserint, et ipse in causa pronuntiaverit, laudum probabilius tenet, ob paritatem cum actore, procuratore, teste excommunicato, quorum acta sunt valida; Suar. *D*. 16. *de censur*. *s*. 1. *n*. 6. *in fin*. Ratio est, quia non est actus jurisdictionis, ob cujus unius defectum acta a judice excommunicato invalida sunt.

5. Mulier, quod pudicitiae suae memores eas esse deceat, et propterea muneribus virilibus se immiscere non oporteat; *l*. *fin*. *c*. *h*. *tit*. Excipitur, nisi de jure, consuetudine, vel privilegio jurisdi-

ctionem obtineant; ut si sit regina, ducissa, marchionissa, abbatissa etc. tunc enim recte in eam compromittitur; *c. dilecti* 4. *h. tit.* Ratio est, quia cui permissum est, quod est majus, etiam permittendum est, quod est minus.

6. Religiosus sine superioris sui consensu; gloss. *l. Pedius* 7. *§. fin. V. nullum sit h. tit.* Ratio est, quia, ut saepe dictum, arbitria ad judiciorum formam redacta sunt; igitur sicut officium judicis, ita et arbitri suscipere nequit absque superioris consensu; hoc autem consentiente potest, praesertim si monasterii utilitas id exposcat; Molin. *tr.* 5. *D.* 39. *n.* 5.

7. Laicus in causa spirituali; *c. contigit.* 8. *h. tit.* excipitur, nisi munitus sit privilegio apostolico; vel assumatur junctim cum clerico: hoc enim casu, interveniente authoritate superioris, sive judicis ecclesiastici, valide et licite compromitti in ipsum potest, ut patet ex *c. per tuas* 9. *h. tit.* et ratio est, quia dignius trahit ad se minus dignum, ut sic actus magis valeat, quam pereat.

8. Denique sicut nemo in re sua propria judex esse potest, ita nec arbiter; hoc ipso enim, quod nemo possit sibi imperare, nec etiam poterit sententiam, et jus sibi dicere; *l. si de re* 61. *et ibi* gloss. *V. imperare ff. h. tit.*

13

Dub. 2. an omnes iis, qui prohibentur esse arbitri, etiam prohibeantur esse arbitratores? Resp. negative. Clarum est de foemina; haec enim ut arbitratrix in contractu, et alio actu extrajudiciali, negotium, et controversiam amicabiliter potest componere, ut recte advertit Abb. *in c. dilect.* 4. *h tit. n.* 2. Layman. *ibid. n.* 2. Molin. *tr.* 5. *D.* 39, *n.* 4. Sabell. *in summ. V. arbiter n.* 4. et alii passim. Colligitur per sensum contrarium ex *c. dilecti cit.* ubi dicitur, quod foeminae ab omni judiciali examine sint separandae: ergo secus de cognitione extrajudiciali, qualis sit in arbitramento, et amicabili compositione.

Difficultas est de laico, an arbitrator esse possit in causa spirituali? Negat Abb. *in c. contigit* 8. *h. tit. n.* 1. Fundatur 1. textu hujus *cap.* ubi generaliter prohibetur fieri compromissum in laicum de re spirituali, nec distinguitur inter arbitrum, et arbitratorem: 2. *c. decernimus* 2. *de judic.* ubi laici a tractatione negotiorum ecclesiasticorum generaliter removentur; atqui spirituales causae vel maxime sunt negotia ecclesiastica: 3. *ratione*; quia super rebus spiritualibus non potest transigi, ut dictum est *tit.* 36. *n.* 10. arbitramentum autem est quaedam transactio; gloss. *in novell.* 86. *c.* 3. *V. conventum*: ergo etc.

14

Sed retinenda est affirmativa sententia, quam etiam defendunt Durand. *in specul. tit. de arbitr.* §. 3. *n.* 3. Fagnan. *in c.* 8. *tit. n.* 20. *et seq.* Barbos. *ibid. n.* 13. Vviestner *hic n.* 25. et plures apud istos. Colligitur ex *c. cit.* ubi de arbitro tantum, non de arbitratore est sermo. Ratio est, quia laici prohibentur tractare negotia spiritualia non quomodocunque (possunt enim in causis spiritualibus esse procuratores, assessores, consiliarii etc.) sed solum per viam jurisdictionis, vel cognitionis judicialis, et auctoritativae definitionis: non ita procedit arbitrator, cum tantum sit amicabilis compositor: ergo etc.

Neque urgent argumenta contraria. *Ad* 1. ratio, qua textus *cit.* nititur, sufficienter indicat, quod intelligendus sit tantum de arbitro; neque enim dedecentiam continet, si laicus, tanquam minister tantum, et mediator, dicat, et arbitraretur, quid sibi videatur in causa spirituali: hoc autem, et non plus arbitrator facit. *Ad* 2. eo textu similiter laicis tantum prohibetur tractatio judicialis, et authoritativa definitio causarum spiritualium, ut ex textu, et rubrica quae ei praeponitur, satis intelligi potest. *Ad* 3. non prohibetur omnis transactio de rebus spiritualibus, sed praecipue illa, quae fit aliquo dato, retento, promisso, vel remisso, et propterea labem simoniacam continet: quae omnia in arbitramento, et amicabili compositione cessant.

15

Dub. 3. an compromitti possit in proprium judicem? Videtur non posse ex *l. sed si* 9. §. *siquis* 2. *ff. h. tit.* ubi dicitur, judicem prohiberi lege julia arbitrium ejus rei, de qua judex est, in se recipere, vel jubere in se compromitti. *Conf.* quia ejusmodi compromissum videtur esse frustraneum, cum ejusmodi judex jam antea habeat potestatem judicandi de causa.

Sed dicendum, etiam compromitti posse in judicem, sive ordinarium, sive delegatum. De *ordinario* sumitur ex *c. cum tempore* 5. et clarius adhuc ex *c. ex parte* 10. *h. tit.* ubi compromissum est in archiepiscopos coloniensem, et magdeburgensem tanquam provinciarum suarum judices ordinarios; de *delegato* autem ex *c. cum olim* 7. *eod.* ubi compromissum fuit in judices delegatos in causa per delegationem ipsi commissa. *conf.* ex recessibus imperii 1594. §. *als auch. der compromiss. halben.* 65. ubi in ipsam imperii cameram compromitti posse permittitur.

Ad l. sed si cit. responderi potest cum Valens. *hic* §. 3. *n.* 5. eo textu tantum prohiberi, ne judex se offerat, aut jubeat in se compromitti; quia hoc jubendo partes cogeret ad standum suo arbitrio,

cum ab arbitri compromissarii sententia fere nequeat appellari. Vel si hoc displicet, dici potest, ibi sermonem esse non de judice jurisdictionis, sed de pedaneo, qui cum non habeat liberam potestatem, sed restrictam ad formulam, arbitrium non potest recipere. Ceterum quod in consules, praetores, et alios magistratus compromitti possit, dubium esse non potest propter *l. Labeo* 3. §. *fin. et l. seq. ff. h. tit.* ubi solum negatur, quod cogi non possint, non quod arbitri esse nequeant. *Ad conf.* non est frustraneum ejusmodi compromissum; operatur enim hoc, ut judex deinde recusari non possit, nec ab ejus sententia appellari.

16

Quaeritur 3. super qua causa, seu re compromitti in arbitros possit? Resp. Hic regulae instar est compromitti posse in arbitros super qualibet causa, vel re de qua in canonibus, vel legibus non reperitur prohibitum; Molin. *tr. 5. D.* 40. *in princip.*

Jure autem excipiuntur 1. causae criminales, si criminaliter intententur; *c. causa* 9. *in fin. de in integr. restit. et l. non distinguemus* 32. §. *Julianus* 6. *ff. h. tit.* quia crimina non privato arbitrio remittenda, sed publica authoritate condigne sunt vindicanda.

2. Causae matrimoniales, quando agitur de conjugii valore, vel nullitate; *c. causa* 9. *de in integr. restit.* quia requirunt majorem judicem, ne contingat matrimonia dissolvi, aut conciliari contra canones.

3. Causae beneficiales, ne sine canonica institutione aperiatur via ad beneficia ecclesiastica contra *reg.* 1. *in* 6.

4. Causae liberales, sive quibus de hominis libertate, ingenuitate, conditione servili quaestio est, nam hae, et ceterae status quaestiones, quando principaliter in judicium deducuntur, majores judices postulant; *c. causae cit. et l. non distinguemus cit.* §. *de liberali.* 7.

5. Causa exemptionis; *c. cum tempore* 5. *h. tit.* ne jus eximentis per arbitrorum sententiam laedatur ex facto exempti.

6. Causa decisa per sententiam indubitatam, et quae transiit in rem judicatam; *c. exposita* 11. *h. tit.* quia sicut transactio, ita et compromissum fieri debet super re dubia.

7. Causa in integrum restitutionis, nisi incidenter tractetur; *c. causa cit. et l. fin. C. ubi, et apud quem in integr.*

8. Causae, in quibus agitur de rebus spectantibus ad aliquam communitatem, ut ad regnum, civitatem, oppidum ec. ne privatorum pactionibus praejudicium inferatur bono publico; Molin. *D.* 40. *cit. n.* 3.

9. Causae omnes, super quibus non potest transigi; Hunnius *encyclop. p.* 2. *tit.* 40. *c.* 4. *n.* 2. et ab hoc *cit.*

17

Dub. 1. an coram arbitris institui etiam reconventio possit? Videtur posse. 1. quia, ut saepe dictum est, arbitraria in similitudinem judiciorum redacta sunt, coram judice autem reconvenire actorem licet: ergo etiam coram arbitro. 2. ratio, quod coram judice reconvenire reus actorem possit, est quia, ut *l. cum Papinianus* 14. *de C. sent. et interlocut. omn. judic.* dicitur, *cujus in agendo observat arbitrium, eum habere et contra se judicem in eodem negotio dedignari* non debet: atqui haec ratio etiam in arbitro militat: ergo etc. 3. Arbiter potest cognoscere de iis, quae connexa sunt cum causa principali: ita connexa est causa reconventionis cum causa conventionis juxta: *l. cit.* 4. *l. non distinguemus* 32. §. *et item si* 9. *ff. h. tit.* statuitur, legatum, postquam actiones suas intentavit, si desideret, ut arbiter, in quem compromisit, sententiam ferat, audiendum, sed *non alias, quam si se defendat*: hoc autem actor facit in reconventionis judicio: ergo etc.

Sed distinguendum est cum P. Pirh. *hic n.* 50. *et* 51. et aliis inter arbitrum juris, et arbitrum compromissarium; coram illo enim si electus sit ad totam causam, et non tantum ad certum articulum definiendum, locum reconventio habet, cum vere sit judex; non vero coram arbitro compromissario, nisi id in compromisso expressum sit. Ratio differentiae est, quia coram judice litigare reus invitus cogitur; arbiter autem utriusque litigantis voluntate, et consensu eligitur, ut proinde sibi imputare reus debeat, si causam reconventionis in compromisso non fecit exprimi.

Neque obstant argumenta opposita. *Ad* 1. patet ex modo dictis disparitas inter judicem, et arbitrum commissarium. *Ad* 2. beneficium reconventionis rei miseratione conceditur, qui ut dictum, invitus ad judicium trahitur; et hinc eidem negatur etiam coram judice delegato, si huic consensus utriusque litigantis datus est. *Ad* 3. Arbiter cognoscere potest ea, quae cum causa principali ab intrinseco connexa sunt, non vero, quae ab extrinseco tantum, uti est causa reconventionis, quippe quae connexionem suam ex arbitraria juris positivi dispositione duntaxat habet. *Ad* 4. genuinus textus allegati, ut recte notat P. Schmier *tr. de judic. c.* 8. *n.* 103. sensus est, quod legatus, petens ferri sententiam, audiendus sit, si paratus se defendere non coram arbitro, sed coram judice ordinario.

18

Dub. 2. utrum arbiter de sola causa principali possit cognoscere? Resp. posse etiam cognoscere de connexis, si quasi intrinseca sit ipsorum connexio, non vero, si mere extrinseca, ut *n. praec.* innui.

In specie cognoscere potest 1. de exceptionibus tam dilatoriis, quam peremptoriis; quia ad defensionem excipientis, et elidendam

intentionem actoris ab intrinseco ordinantur. 2. de interesse tam actoris, quam rei; quia illud tacite inest ipsi rei; *l. si reus* 11. *ff. judicatum solvi.* 3. de fructibus, quia constituunt partem rei, eandem augent, et cum illa sic connectuntur, ut si per errorem de re pronuntiatum fuerit, et iam de fructibus pronuntiari debeat; *l. etsi* 35. §. *ubi* 1. *ff. de R. V.* 4. de expensis, et sumptibus litis; quia de his in alio auditorio recte cognosci non potest, nisi et ipsa causa principalis cognitioni denuo subjiciatur; Vide Abb. *in c.* 6. *h. tit. n.* 10. *et seqq.* Gonzal. *ibid. n.* 4. P. Schmier *l. cit. a. n.* 104.

19

Dub. 3. an arbiter compromissarius sibi possit alium substituere? Videtur posse, nam etiam procurator potest.

Sed tenenda est negativa, nisi hoc in compromisso expressum sit: Patet ex *l. non distinguemus cit.* §. *quaesitum* 16. *et l. in compromissis* 45. *ff. eod.* ubi dicitur: *in compromissis arbitrium personae insertum, personam non egreditur.* Ratio est, quia ex speciali fiducia erga hanc personam compromissum factum censetur.

Ad rationem dubitandi nec procurator substituere sibi alium potest, quando in ipsius constitutione electa est personae industria.

§. IV.

De arbitrii forma, effectu, et contrariis.

SUMMARIUM

20

Quaeritur 1. quae forma in arbitrio servanda sit? Resp. Ad formam arbitrii plura pertinent. 1. modus, quo compromissum fit in arbitros. 2. forma, qua procedere in causa sibi commissa debet arbiter. 3. locus, ubi de illa cognoscere. 4. tempus, quo ferre arbitrium. 5. modus, quo illud ferre. Et hinc

21

Dub. 1. quomodo compromitti possit in arbitros? Resp. Potest compromitti non solum voce, aut nutibus inter praesentes, sed etiam per epistolam, vel internuntium inter absentes; per nudum pactum, nulla interveniente stipulatione, vel etiam hac interveniente, absolute, et sine adjectione poenae vel apposita poena cum juramento, vel sine illo, in unum, vel plures arbitros.

Hinc etiam varia compromittentium est obligatio, qua tenentur stare arbitrio. Nam 1. si compromissio facta sit nudo pacto, in foro externo nulla oritur efficax obligatio, vel actio secundum dicta *tit.* 35. *n.* 7. sed compromittentes laudo arbitri possunt impune non parere. *Excipitur*, nisi ex altera parte pactum illud sit traditione impletum, et sic in pactum vestitum transierit; tunc enim ex eo actio dabitur contra illum, qui compromissum implere non vult, ut

vel impleat, vel acceptum restituat, vel interesse solvat, prout is, qui compromissum implevit, maluerit; Molin. *tr.* 5. *de just. D.* 34. *num.* 1.

22

2. Si intervenerit stipulatio, sed sine poena, et juramento adjecto, contra non stantem compromisso actio ad interesse competit; *c. per tuas* 9. *h. tit. et l. diem* 27. *§. fin. ff. eod.* non autem inde actio, vel exceptio rei judicatae nascitur post sententiam latam ab arbitro; *l. ex sententia* 1. *C. h. tit. et l. ex compromisso* 2. junct. gloss. *V. exceptionem ff. eod. excipitur*, nisi sententia haec, aut laudum arbitri a partibus compromittentibus homologatum; i. e. receptum, seu approbatum fuerit vel expresse, vel tacite per silentium 10. dierum; tunc enim oritur ex illo exceptio, et actio in factum, tanquam ex re judicata, et laudum indistincte observandum, et executioni mandandum est; *c. per tuas cit. l. ne in arbitris* 4. *§. si autem* 7. *et l. cum antea* 5. *C. h. tit.*

23

3. Si compromissum sit in arbitros, adjecta poena transgressori, sed sine juramento, sufficit, si poena solvatur; nam hac soluta, a sententia arbitri libere recedi potest; *c. per quas cit. l. ex sententia* 1. junct. gloss. *V. metu et auth. decernit. C. h. tit. excipitur* 1. nisi sententia arbitri a compromittente, contra quem lata est, homologata sit; quia tunc censetur elegisse potius stare sententiae, quam poenam solvere; Molin. *D.* 35. *n.* 11. Debet tamen homologata esse expresse, et non sufficit, si homologata sit tacite per lapsum 10. dierum, ut notat Molin. *l. cit. n.* 12. et ratio est, quia tacita approbatio tantum aufert potestatem reclamandi contra sententiam, non autem privat libertate eligendi potius solvere poenam, quam stare arbitrio: *excipitur* 2. nisi in compromisso poenali adjecta sit clausula, *rato manente compromisso, et arbitrio super eo lato*; tunc enim contraveniens et poenam solvere, et sententiae arbitri nihilominus parere cogitur; Molin. *l. cit. n.* 17. et colligitur *arg. l. qui fidem* 16. *ff. et l. cum proponas* 17. *C. de transact.* ubi habetur, quod si transactioni adjecta sit poena, cum clausula *rato manente pacto*, transgressor et ad poenam compelli possit, et ad transactionem observandam.

24

4. Si compromisso praeter poenam transgressori statutam, adjectum sit juramentum de observando arbitrio dissident inter se DD. *in c. per tuas* 9. *h. t. n.* 14. et Molin. *D.* 35. *cit. n.* 20. *in princ.* volunt, eo casu transgressorem compelli posse ad solvendam poenam, et insuper etiam ad observandum compromissum; quia dicunt

juramentum appositum compromisso poenali habere vim clausulae *rato nihilominus manente compromisso*. *Conf.* ex *l. siquis major* 41. *C. de transact.* ubi statuitur, ut qui transactionem, vel pactum juramento firmatum violarit, praeter infamiam, quam incurrit, etiam poenam statutam solvat.

Sed probabilius est satisfacere, si vel stet compromisso, vel poenam solvat, ita ut illam solvendo a compromisso possit recedere. Ita Innocent. *in c. per tuas* 9. *h. tit. n.* 3. Layman. *l.* 4. *theol. tr.* 3. *c.* 9. *n.* 2 *coroll.* 2. *exempl.* 3. Pirhing *hic n.* 70. Ratio est, quia juramentum in dubio intelligi debet secundum terminos juris, et secundum naturam actus, cui opponitur; *c. quemadmodum* 25. *de jurejur.* atqui compromissum suapte natura, et ex juris dispositione obligationem parit disjunctive tantum, ut sc. compromittens vel compromisso stet, vel poenam solvat, ut dictum est *num. praec.* ergo etc. Excipi debet, nisi alia fuerit intentio compromittentis, quae tamen in dubio non praesumitur.

Ex quo patet ad argumentum oppositum. *Ad cons.* lex illa poenalis est, consequenter ad compromissum juratum extendi non debet.

25

5. Denique, si compromisso non quidem poena, sed juramentum appositum sit, quo partes compromittentes jurarunt se staturos sententiae arbitri, distinguendum est inter jus canonicum, et civile, et in hoc inter jus novum, et antiquum. Nam jure civili novo prohibetur compromissum confirmari juramento, et tale juramentum perinde habetur, acsi appositum non fuisset, ut habetur *novell.* 82. *c.* 11. indeque desumpta *auth. decernit D. h. tit.* idque ne periculum perjurii foveatur, dum facile, qui per arbitrium laesos se sentiunt, *obliti*, ut ait imperator, *jurisjurandi*, *quod juraverant*, arbitrio stare detrectant. At jure civili antiquo ex ejusmodi compromisso, si juramento confirmatum fuisset, nascebatur obligatio efficax, et actio, ut patet *ex l. ne in arbitris* 4. *C. h. t.* Quod etiam dicendum de jure canonico ob clarum textum *c. non fine* 2. *h. tit.* ubi partes jubentur compelli ad servandum arbitrium, in quod juramento compromissum est, modo id alias licitum, et aequitate subnixum sit.

26

Dub. 2. qua forma in causa sibi commissa procedere arbiter debeat? Resp. Si partes nihil aliud in compromisso expresserint, forma in arbitrio servanda est fere eadem, quae in judicio; nam, ut saepe dictum est, compromissa ad similitudinem judiciorum redacta sunt. Adeoque citari partes, contestari utrinque litem, jurare de calumnia, et fieri alia debent, quae ad processum judicialem pertinent. Ita omnes.

Addidi autem *si partes aliud nihil in compromisso expresserint*; solent namque, et possunt partes compromittentes formam, in arbitrali processu servandam praescribere. Hinc tota potestas arbitri compromissarii ex ipso compromisso pendet *l. non distinguemus* 32. §. *de officio* 15. *et* §. *fin. ff. h. tit.* ita ut si ejus excedat terminos, nihil agat; nam *id* solum *venit in compromissum, de quo actum est ut veniret*, ut ait Ulpianus; *l. quid tamen* §. *plerum ff. eod.*

Excipienda tamen sunt ea, quae dependentia, seu necessario connexa sunt, sine quibus causa principalis commode expediri non potest; nam de his cognoscere, et judicare arbiter potest, etsi ea expressa non sint, nt dictum est supra *n.* 18.

27

Dub. 3. in quo loco arbitri cognoscere debeant de causa sibi commissa, et laudum proferre? Resp. cum distinctione; vel enim locus certus est designatus a compromittentibus, vel nihil de loco in compromisso expressum est. *Si primum*, statur conventioni, neque ad alium locum ab arbitris partes citari possunt, et si citentur, comparere non tenentur; *l. quid tamen cit.* §. *si arbiter* 10. *Si secundum,* causa cognoscenda, et terminanda est in illo loco, in quo compromissum est factum; §. *si arbiter cit.*

Debet autem locus ille, in quo pronuntiatur arbitrium, 1. esse honestus, et quidem respectu utriusque compromittentis; alias arbitro eas vocanti impune non parent; *l. quid tamen cit.* §. *sed si* 11. ubi etiam ratio additur, quia *absurdum est jussum in alterius persona ratum esse, in alterius non.*

2. Non debet esse ecclesia; nam in hac latum non valet *arg. c. decet* 2. *de immunit. eccl. in* 6. ubi id decernitur de judice; est autem arbiter saltem late loquendo judex. Aliud est de arbitramento, seu pronuntiato arbitratoris, nam hic sine forma judicii pronuntiat, cons. causa in eo cessat, ob quam prohibitum est ferri sententiam a judice, et arbitro.

3. Perinde est, in quocunque territorio existant arbiter, et compromittentes; nam etiam ex alieno territorio eos citare arbiter potest, cujus ratio est, quia citatio, quam decernit arbiter, non provenit ex virtute jurisdictionis, qua arbiter, ut talis non pollet; sed ex virtute conventionis, quae cum jus proprietatis producat, ubivis terrarum personam obstringit, ut bene advertit clariss. P. Schmier *tr. de judic. c.* 8. *n.* 120.

28

Dub. 4. quo tempore arbiter debeat arbitrari? Videtur nullo tempore esse prohibitum; cum enim arbiter, ut statim diximus, non exerceat jurisdictionem, non apparet, quare arbiter arbitrium dicere non possit etiam die feriato.

Sed distinguendum iterum est inter arbitratorem, et arbitrum. *Arbitrator* proferre sententiam suam potest etiam die feriato, quamvis, ut Molin. *tr.* 5. *D.* 44. *n.* 3. notat, id non satis deceat, si id, nulla justa causa excusante, fiat.

Si de *arbitro* sermo sit, distinguendum est, quales sint feriae; nam si in honorem Dei institutae sint; laudum arbitri in iis pronuntiatum non solum illicitum, sed etiam ipso jure nullum est; *arg. l. omnes* 3. *c. de feriis*, nisi necessitas urgeat, aut pietas aliud suadeat.

Si legales sint, ut messium, vindemiarum, etsi regulariter non debeat arbiter in causa procedere, neque ad id cogi possit, ad petitionem tamen partium potest procedere, et arbitrium ferre in hujusmodi feriis, imo a judice ordinario ad id compelli, si rationabilis causa id exigat, qualis esset, si immineat compromissi finis, neque intra tempus quod superest, causa terminari possit, nisi in ea procedatur etiam diebus sic feriatis; Molin. *l. cit. n.* 2.

Ad rationem dubitandi dicendum, non tantum actus jurisdictionales, sed judiciales quoscunque diebus feriatis prohibitos esse.

29

Dub. 5. an casu, quo plures assumpti sunt arbitri, omnes simul praesentes esse debeant, quando pronuntiatur arbitrium. Resp. distinguendo inter jus canonicum, et civile; nam *jure canonico*, si major arbitrorum pars adsit, et reliqui vocati, ac requisiti ut intersint, absque justo impedimento, ex negligentia, vel malitia causae cognitioni interesse nolint, reliqui praesentes causam, super qua compromissum in eos est, examinare, et definire libere possunt; *c. ut quæstionibus* 2. *h. tit. in* 6.

At jure civili omnium praesentia ad valorem laudi requiritur, ut habetur *l. item si* 17. §. *fin. ff. h. tit.* ubi etiam ratio additur, *quia in plures fuit compromissum, et potuit præsentia ejus* (qui non interfuit) *trahere eos in ejus sententiam.* Excipitur, nisi in eos compromissum sit cum clausula *ut uno, alterove absente, reliqui nihilominus procedere valeant*: tunc enim laudum a ceteris pronuntiatum valet; *l. non distinguemus* 32. §. *cum in plures* 13. *ff. h. tit.*

Debet autem quodlibet ex his juribus in suo foro observari, civile in foro saeculari, canonicum in ecclesiastico per universum orbem, et in civili per terras temporali dominio papae subjectas; quia constitutio *c. cit.* est de re mere temporali, in qua jus civile, nisi istud peccatum nutriat, papa corrigere nec vult, nec potest, nisi in terris dominio suo temporali subjectis; Molin. *d.* 43. *n.* 3. Pirhing. *hic n.* 36. Vviestner *n.* 41.

30

Dub. 6. quorum sententia standum sit , si plures electi arbitri dissentiant? Resp. Nisi compromissum sit, ita, ut concordare omnes debeant, standum est sententiae, in quam major pars illorum convenerit, ita ut si tres compromissarii sint, sufficiat consentire duos; etiamsi discordet tertius; *c. si ex tribus* 1. *h. tit. in* 6. Concordat jus civile *l. item si* 17. §. *fin. l. sicut* 18. *et l. diem* 27. §. *si plures* 3. *ff. eod.* Ratio est, quia quod major pars statuit id perinde censetur, acsi omnibus placuisset; *l. quod major* 19. *ff. ad municipal.* Si plures electi utrinque numero pari dissentiant , judex ordinarius compellere eos potest, ac debet, ut tertiam personam certam eligant, vel a partibus coram ipsis litigantibus designatam assumant , cujus authoritate stetur, ac pareatur, prout habetur *l. item si cit.* §. *principaliter* 6. Ipsis arbitris in dissensione tertium eligendi licentia non est danda; *c. innotuit* 12. *h. tit. et l. item si cit.* §. *si in duobus* 5. possunt enim et ipsi arbitri dissentire, ut *ibidem* dicitur, aut ab iis electus placere minus partibus; Zeos. *ff. h. tit. n.* 18.

Si omnes discordent, videndum, an pronuntiatum unius contineatur in pronuntiato alterius, vel non. Si hoc secundum, arbitrium propter dissensum arbitrorum non valet. Si primum contingat , et unus v. g. condemnet in 15. alter in 10 tertius in 5. tenebit sententia de summa minori, ut statuitur *c. si ex tribus cit.* quia , ut ibi pontifex ait, *in illa* (summa) *omnes concordes existunt.* Quod intelligendum, ut bene hic notat Engl. *n.* 2. Konig. *n.* 13. si minor summa adhuc sit intra terminos justi pretii, et aequitatis, et is, qui majorem summam pronuntiat, possit rationabiliter praesumi non esse invitus contra summam minorem.

31

Quaeritur 2. quis sit effectus recepti arbitri? Resp. Plures occurrunt, quorum aliqui se tenent ex parte arbitri, alii ex parte compromittentium, alii ex parte causae, de qua est compromissum , alii ex parte judicis ordinarii.

Ex parte arbitri se tenent sequentes. 1. etsi arbitri munus in se suscipere non cogatur; ut dictum est *n.* 2. si tamen illud in se susceperit, in eo perseverare, et causa cognita, sententiam tenetur dicere, et si temere recuset, judiciali authoritate compelli potest; *l. Labeo* 3. §. *tametsi* 1. *ff. h. tit.* 2. debet procedere secundum tenorem compromissi; nam si modum, et terminos in hoc praescriptos excedat, arbitrium irritum efficitur, ut *n.* 26. monui. Si tamen istud plura contineret capitula , et horum unum ab altero non dependeat, laudum super his pronuntiatum validum manebit quoad ea de quibus pronuntiando limites compromissi non excessit , ne utile

per inutile vitietur contra *reg.* 37. *in* 6. 3. debet pronuntiare juste, et sincere, remotis partium studiis, juxta leges, statuta, et consuetudines loci, in quo pronuntiandum est; nam si inique pronuntiet, idque ex dolo, et hoc evidenter constet, laudum ipsius observari non debet, ut colligitur ex *c. non sine* 2. *h. tit.* ubi ratio additur, *quoniam non decet . . . sustinere, ut quod* (arbitri) *perperam arbitrati sunt, debeat incorrectum relinqui.* Proceditque hoc non obstante etiam juramento, tam de jure civili, quam de jure canonico; nam etiam leges civiles volunt, ut peccata corrigantur. Pirhing. *hic n.* 58. *in fin.* 4. potest arbiter non comparentes, et contumaces *punire pecuniam cum adversario dari jubendo*, ut dicitur *l. non ex omnibus* 39. *princ. ff. h. tit.* 5. si semel bene, vel male pronuntiaverit pronuntiatum corrigere non amplius potest; quia ubi primum fuerit pronuntiatum, officio suo functus censetur; *l. qualem* 19. §. *unde* 2. *et l. seq. ff. eod.*

32

Effectus *ex parte compromittentium* est 1. quod arbitro vocanti teneantur parere; hinc, ut *n. praec.* dictum est, mulctam imponere ipsis, si contumaces sint, potest 2. quod regulariter obligentur stare sententiae arbitri, sive aequa, sive iniqua sit; *l. diem* 27. §. *stari* 2. *ff. h. tit.* quod quemadmodum intelligendum, dicetur infra *n.* 34. *et seq.* quod ipsis detur ex laudo arbitri actio, et exceptio, non quidem judicati, sed in factum, seu ex compromisso: de quo dictum *n.* 21. *et seq.*

Ex parte causae denique arbitrium sequentes producit effectus. 1. illi imponit finem *l. compromissum* 1. *ff. h. tit.* ita ut ne appellari quidem ab ipso possit; *l. ex sententia* 1. *c. h. tit.* Ratio est, quia appellatio introducta est, ut iniquitas, et injustitia sententiae corrigatur: atqui sententia arbitri compromissarii secundum dicta *n. praec.* et dicenda *n.* 36. corrigi, et emendari non potest; ergo etc. Quare textus *l. arbitrio* 9. *ff. qui satisdar. cog. et l. fin. ff. a quib. appell. non lic.* ubi locus esse appellationi dicitur, intelligendi sunt de arbitris juris 2. interrumpit praescriptionem, siquae fuit coepta, in re, per compromissum decidenda; *l. cum antea* 5. §. *licet* 1. *c. h. tit.* 3. acta coram arbitro in eadem causa, et inter eosdem compromittentes in quolibet judicio vim probandi retinent; *l. cum antea cit.* §. *fin.*

33

Dub. 1. quae causae excusent arbitros, quo minus arbitrium dicere teneantur? Resp. Plures enumerant Zoes. *ff. h. tit. n.* 20. *et* 21. Vviestner *hic n.* 37. 1. si litigatores eos infamaverint; *l. sed si* 9. §. *Julianus* 4. *et l. licet* 15. *ff. h. tit.* 2. si spreta eorum authoritate, ad judicem, vel alios arbitros iverint, etsi mox redierint; *l. sed*

si cit. §. *fin. et l. vel alium* 10. *ff. eod.* propter contumeliam, quae electis contigit 3. si litigantium alter cesserit bonis; *l. item si* 17. *in princ. ff. eod.* quia his in solutum datis, arbitrium inefficax foret. 4. si inimicitiae capitales inter ipsos, et litigatores vel eorum alterum intercesserint; *l. licet cit.* 5. si judex sit ejus rei, de qua in ipsum est compromissum; *l. sed si cit.* §. *si quis* 2. 6. siquis cum servo electus sit arbiter; *l. Pedius* 7. §. *unde* 1. *ff. h. tit.* 7. si superveniat adversa valetudo, urgeat necessaria profectio, et moles propriorum negotiorum; *l. licet cit.* 8. si novum munus publicum sit susceptum, aut alia incommoditas post arbitrium susceptum incidat, et impediat ejus impletionem; *l. licet cit. et l. si qua* 16. *ff. h. tit.*

34

Dub. 3. quibus casibus arbitri sententia, sive laudum non debeat necessario observari? Resp. Quinque enumerant Vallens. §. 6. *n.* 3. *h. tit.* Pirhing. *hic n.* 73. Vviestner *n.* 50. 1. quando dictum est, non observata forma expressa in compromisso; nam ut *c. cum dilectus* 6. *h. tit.* dicitur *arbitri judicare non valent, nisi de his tantum, super quibus in eos fuerit compromissum* 2. quando adversatur legibus, aut ss. canonibus, ut si compromissarius arbitratus sit, ut pro beneficio ecclesiastico detur pecunia; quia est inhonestum; *c. non sine* 2. *eod.* 3. quando dolo arbitrium ab arbitrio pronunciatum est, quod v. g. pecunia corruptus, vel pravo affectu depravatus, laudum dixerit; *l. non distinguemus* 32. §. *cum quidam* 14. *ff. h. tit. et l. arbitrorum* 3. *c. eod.* 4. quando ejus iniquitas est notoria; nam in omni notoria iniquitate dolus praesumitur; Pirhing. Vviestner. *l. cit.* 5. quando arbitri pronuntiatione pars enormissime laesa est, ob rationem eandem; Menochius *l.* 5. *praes.* 3. *n.* 70.

35

Dub. 3. utrum servari arbitrium debeat, si eo pars graviter quidem; sed non enormissime, et citra dolum sit laesa? Negat Molin. *tr.* 5. *d.* 30. *n.* 7. *et* 8. cui consentit Pirh. *hic n.* 7. Fundantur diversis juris utriusque textibus; nam 1. *l. in proposita* 78. *ff. pro socio* dicitur, *arbitrium boni viri sequendum esse, eo magis, quod judicium pro socio bonæ fidei sit:* quasi dicat, quod aequitas in judicando circa societatem servanda sit, quando aliud de forma contractus non constat; nam in judiciis bonae fidei aequitas attendi debet; 2. *l. unde* 79. *ff. eod.* ubi Paulus, *Si arbitrium ita parvum est, ut manifesta iniquitas ejus appareat, corrigi potest per judicium bonae fidei*: ubi videtur colligi, solum arbitrio standum esse, quando non constat de iniquitate; 3. *l. libertus* 30. *ff. de oper. libert.* ubi ea fere semper, sive regulariter compromittentium mens esse dicitur, ut intendant se obligare ad standum arbitrio, si aequum sit, non vero, si immodice, sive inique

arbiter arbitratus fuerit; 4. *c. non sine* 2. *h. tit.* ubi pontifex indistincte admittit, arbitrium, quod *nequit, et perperam* dictum est, corrigi posse; *c. pervenit* 3. *eod.* ubi rescinditur laudum in causa decimarum tantum ideo, *quoniam ecclesiae possit imposterum perniciosum existere.*

36

Sed distinguendum est inter arbitrum, et arbitratorem. *Arbitratoris* sententia stare pars laesa non obligatur, sed toties, quoties apparet iniqua esse, ad arbitrium boni viri reduci potest, usque ad annos 30. ut ex communiore sententia aliis *citt.* docet P. Vviestner *hic n.* 53. et ratio est, quia partes non censentur velle consentire in arbitratorem, nisi quia sperant eum recte arbitraturum; *l. libertus cit.* igitur si ejus arbitramento immodice graventur, possunt petere reductionem ad arbitrium boni viri.

De *arbitri* sententia distinctio altera adhibenda est, an illa se, a partibus expresse, vel tacite per 10. dierum lapsum homologata sit, vel non. *Si homologata nondum est*, recedi ab illa potest, ut clare satis colligitur, ex *l. cum antea* 5. *vers. sin autem C. h. tit.* ubi postquam imperator statuit, ex compromisso dari actionem, quando pars victa sententiam approbavit expresse, vel tacite, subdit, approbationem tacitam non adesse, *quando intra decem dies proximos attestatio missa fuerit vel judici, vel adversario ab alterutra parte, per quam manifestum fiat, definitionem non esse amplectendam.*

At *si homologata sit tacite, vel expresse* sententia arbitri compromissarii, ad aequitatem, etiam praetextu laesionis gravis, arbitrio boni viri reduci non potest, ut passim DD. ob claros juris textus: *l. diem* 27. §. *stari* 2. *ff. et l. cum antea cit. h. tit.* ubi clare dicitur standum arbitrio, etsi iniquum sit. Ratio est, quia qui compromittit in arbitrum, videtur transigere, quod scilicet velit desistere ab ulteriore prosecutione causae, et acquiescere sententiae arbitri, quam ille dixerit; jura autem non permittunt, ut lis per transactionem semel decisa instauretur, ne quidem praetextu laesionis, nisi illa sit enormissima, ut dictum *tit.* 36. *n.* 34. ergo etc. Excipitur, nisi praxis contrarium obtineat. Ita Hunn. *Encyclop. p.* 2. *tit.* 40. *c.* 8. *num.* 5. et cum eo P. Vviestner *num.* 52. *hic* testatur, moderna praxi compromissarii laudum, si iniquum appareat, et eo pars enormiter laesa sit boni viri, i. e. ordinarii judicis arbitrio ad aequitatem, et justitiam reduci solere.

37

Ad argumenta in contrarium allata textus ibi allegati ita explicandi sunt, ut jura juribus concordentur, quod fiet, si textus, qui reductionem ad arbitrium boni viri prohibent, intelligantur de sententia arbitri homologata; ii vero, qui eam permittunt de sententia

arbitratoris, vel arbitri non homologata. Innuit distinctionem hanc *l. societatem* 76. *ff. pro socio*, ubi Proculus, *Arbitrorum*, inquit, *genera sunt duo, unum ejusmodi, ut sive aequum sit, sive iniquum, parere debeamus, quod observatur, cum ex compromisso ad arbitrium itum est: alterum ejusmodi, ut ad boni viri arbitrium redigi debeat, etsi nominatim persona sit comprehensa, cujus arbitratu fiat.* Rationem, quare jura firmius voluerint esse arbitrium homologatum, quam arbitramentum, dat Konig *hic num.* 34. quia arbitrator, cum non servet ordinem juris, facilius iniquam sententiam ferre potest, quae correctione indigeat, ut propter periculum istud partes merito praesumantur sibi arbitrium boni viri reservare. Accedit, quia, ut idem notat, jura magis favent arbitramento, eo quod amicabiliter, et absque speciali rigore judiciali fieri soleat.

38

Dub. 4. coram quo judice petenda sit reductio sententiae arbitratoris. *Videtur* petenda coram judice, vel superiore arbitratoris: ratio est, quia petitio reductionis est species quaedam appellationis: haec autem fieri debet ad superiorem ejus, qui tulit sententiam: ergo etc.

Sed dicendum, peti debere coram judice ordinario, non arbitratoris, sed illo, coram quo alias agendum fuisset, si compromissum non fuisset factum; Ita Covar. *l.* 2. *var. c.* 12. *num.* 1. Mynsing. *cent.* 2. *obs.* 61. Gaill. *l.* 1. *obs.* 149. *num.* 32. Zoes. *ff. h. tit. num.* 42. et sequitur sententiam hanc camera imperialis, teste Gaillio. Colligitur ex *c. exhibitae* 11. *h. tit. et l. quoniam* 2. *C. ubi et apud quem etc.* Ratio est, quia petitio reductionis est quaedam provocatio ad judicem competentem: talis autem in hoc casu est judex rei, qui erat futurus judex causae, si actor voluisset in judicio litigare: ergo etc.

Ad argumentum oppositum reductio non est proprie appellatio, nec ei per omnia aequiparatur: sed in eo praecipue est similis appellationi, quod sententia arbitratoris per eam retractetur, sicut per appellationem sententia judicis, qui eam tulit, et a quo appellatur; in ceteris plerisque discrepat.

39

Dub. 5. an a judice reductionis appellari possit? Negant quidam cum Bartol. *in l.* 1. *ff. de legat.* 2. *n.* 18. quos sequitur Engl. *hic n.* 10. Ratio esse potest triplex. 1. quia non est permissum appellare a judice, quando ut vir bonus arbitratus est; *l. societatem* 76. *ff. pro socio*: sed reductio fit ad virum bonum. h. e. judicem ordinarium: ergo appellatio ab eo fieri non potest. 2. judex reductionis in locum arbitratoris succedit, adeoque ejus naturam, et conditiones imitari debet: sed ab arbitratore non est licitum appellare; *l. societa-*

tem cit. 3. si appellari posset a judice reductionis daretur reductionis reductio, et lis ex lite oriretur.

Sed retinenda est affirmativa sententia, quam etiam defendunt; Covar. *l.* 2. *var. c.* 12. *n.* 3. *et seqq.* Gaill. *l.* 1. *obs.* 149. *n.* 4. *et* 5. Zoes. *ff. h. tit. n.* 33. Pirhing. *hic n.* 71. et plures ab his *citt.* Ratio est, quia appellatio semper est concessa, quando prohibita non invenitur; *l. et in majoribus* 20. *C. de appellat*: atqui in casu praesentis dubii nuspiam invenitur prohibitum appellare, sed potius per argumentum a sensu contrario ob exceptionem arbitri censetur esse permissum, cum exceptio firmet regulam in oppositum: ergo etc.

Neque obstant argumenta contraria. *Ad* 1. per hoc, quod judici ordinario, tanquam viro bono, commissum sit arbitrium reductionis, is judex ordinarius esse non cessat: igitur cum a judice ordinario in quibuscunque casibus non prohibitis permissum sit appellare, permissum etiam erit in nostro hoc casu. *Ad* 2. quamvis hoc casu judex succedat in locum arbitratoris, non tamen jure subrogationis, cognoscit enim de causa reductionis, et arbitratoris judicium moderatur non authoritate privata, ut homo privatus, sed publica, ut homo publicus. *Ad* 3. sicut appellari a judice appellationis potest in causa appellationis, si gravamen intulerit parti, ita non implicat, ut fiat reductionis reductio, si per illam pars litigans laesa sit.

40

Quaeritur 3. quibus modis finiatur compromissum, et arbitrorum potestas? Resp. Solvitur pluribus modis.

Ex parte arbitrorum 1. solvitur morte arbitrorum, etiam unius, si plures electi sint, et res adhuc sit integra; *c. uno* 42. *de offic. judic. deleg. c. praesentata* 50. *de testib.* Ratio est, quia in electione arbitri censetur esse electa personae fides, scientia, et prudentia; cons. ultra personam compromissum non transit, nisi aliter sit conventum. 2. deportatione eorum, vel banno imperiali: item professione religiosa; nisi ad continuandum hoc munus superior consensum praestet juxta dicta *num.* 12. quia sunt mors civilis, quae quoad hoc eundem habet effectum, cum officio arbitri ita mortui, aut omnino non, aut non decenter fungi possint. 3. diuturna absentia, vel alio impedimento, ob quod progredi arbiter in causa non potest, neque illam definire, saltem intra tempus congruum, juxta partium determinationem, aut rationabilem voluntatem; Molin. *tr.* 5. *D.* 43. *num.* 1. 4. recusatione arbitri, tanquam compromittentium uni merito suspecti propter odium capitale, affinitatem, vel aliam necessitudinem cum litigantium altero supervenientem etc. *l. licet* 15. *ff. h. tit.*

41

Ex parte compromittentium solvitur 1. morte compromittentium utriusque, vel etiam unius tantum, nisi compromittentes sint universitas, vel etiam pro haeredibus sit compromissum; *c. ex parte* 10. *h. tit.* et notat Pirh. *hic num.* 91. *et seqq.* Vviestner *num.* 56. *et* 57. aliique apud istos. 2. mutuo compromittentium consensu; sicut enim mutuo ipsorum consensu fit compromissum, ita etiam mutuo dissensu illorum solvitur; Molin. *D.* 43. *cit. n.* 3. 3. Si de re, super qua compromissum est, a partibus sit transactum; *l. non distinguemus* 32. §. *item* 5. *ff. h. tit.* quia tum cessat litigium ob quod initium est compromissum. 4. Si una pars litigantium totum jus, quod circa rem controversam habuit, alteri cessit, ob rationem eandem. 5. Si recedens a compromisso poenam eo statutam solverit, vel non solverit quidem, alteri tamen parti accepto lata sit poena; *l. Pomponius* 13. *ff. h. tit. et l. non distinguemus cit.* §. *summa rei*. Excipitur, nisi adjecta sit clausula *rato manente compromisso.*

42

Ex parte causæ denique solvitur 1. pronuntiatione definitiva super tota, vel omnibus causis, super quibus in arbitros est compromissum; *l. qualem* 19. §. *dicere* 1. *ff. h. tit.* Ratio est, quia tunc arbiter censetur functus esse officio suo, ita, ut ne exequi quidem sententiam a se latam possit, sed executionem illius relinquere judici ordinario debeat, ut colligitur ex *c. siquis* 4. *de for. compet.* 2. lapsu temporis, pro causa finienda praestituti, nisi partes tempus praefixum prorogent, vel prorogandi illud in ipso compromisso potestatem arbitro dederint; *l. non distinguemus cit.* §. 3. 11. *et fin.* lapsu triennii a lite coram arbitro contestata, si nullum certum tempus causae expediendae praefixum sit; gloss. *in l.* 17. *V. si multo ff. h. tit.* Molin. *cit. n.* 5. quamvis nonnulli velint, arbitrium durare etiam ultra triennium, ita, ut arbitri compelli possint sententiam etiam post lapsum illius dicere 4. deficiente conditione, sub qua in arbitros est compromissum; *l. litigatores* 11. §. *fin. ff. h. tit.* 5. interitu rei, de qua arbitrium ferendum erat; *l. non distinguemus cit.* §. *item* 5.

43

Dub. 1. quomodo finiatur officium, et potestas arbitratoris? Resp. Finitur iisdem fere modis, quibus officium, et potestas arbitri, ut recte Pirhing. *hic n.* 26. et ratio est, quia generali appellatione arbitrorum etiam arbitratores comprehenduntur, ut constat ex *l. societatem* 76. *vers. arbitrorum ff. pro socio*, ut proinde jura, quae faciunt mentionem de arbitris, etiam ad arbitratorem referri debeant, nisi ratio diversitatis appareat, vel aliud jure expressum sit: idque ex duplici causa 1. quia etiam ipsi eliguntur ratione amicitiae, et confi-

dentiae 2. quia non minorem, imo majorem, quam arbitri potestatem habent, cum jus unius alteri adjudicare, modo absque istius gravi praejudicio fiat pro bono concordiae possint.

Intelligendum autem hoc est de iis arbitratoribus, qui jus partibus dicunt; nam ii arbitratores, qui partes amicabiliter solum componunt, et jus iisdem non pronuntiant, arbitrorum nomine non comprehenduntur, ut habetur *l. Pomponius* 13. §. *recepisse* 2. *ff. h. tit.* ac proinde in talibus locum non habent, quae de arbitris jura disponunt.

44

Dub. 2. quando morte arbitri non exspiret arbitrium? Resp. 1. quando in compromisso expressum est, ut ad haeredes, vel alios successores transeat, aut ita conventum, ut uno defuncto, arbitrari reliqui possint; *l. diem* 37. §. *si hæredis* 1. *l. non distinguemus* 32. §. *cum in plures* 13. *ff. h. tit.*

2. Si compromissum sit in aliquod collegium, vel universitatem; quia universitas nunquam moritur, sed est, manetque semper eadem in morali consideratione, licet immutentur ejusdem membra; *l. sicut* 7. §. *fin. ff. quod cujusque univers. nom. et l. proponebatur* 76. *ff. de judic.*

3. Si compromissum sit in praelatum, expresso nomine dignitatis: ubi tamen distinguendum, utrum compromittentes solum personam praesentis praelati respexerint, an omnium, in eadem dignitate, et officio consistentium. Si primum, quod plerumque fit, cum plerumque compromitti soleat ratione amicitiae, et confidentiae, morte praelati, etiamsi sub nomine dignitatis compromissum in eundem fuerit, exspirat compromissum in eum factum per *c. fin.* §. *is autem de offic. deleg.*

Si secundum, quod colligi potest ex eo, quod compromittentibus non fuerit notus ille praelatus, aut dignitas illa penes ipsum non diu remansura etc. post mortem ejus compromissum ad successorem transit: arg. *c. quoniam* 14. *de offic. deleg.*

45

Dub. 3. Utrum mors procuratoris, tutoris aut curatoris, vel praelati solvat compromissum ab ipsis initum? Resp. *Ad* 1. distinguendo, an si procurator datus in rem propriam, an in rem alienam. *Si in rem propriam*, solvitur, quia non tantum pro domino litis, sed etiam rei litigiosae habetur. *Si in rem alienam*, non solvitur, seu mors domini attendenda est, in cujus persona procurator compromissum iniit.

Ad 2. Compromissum a tutore, vel curatore factum, non horum, sed pupillorum, et minorum morte solvitur, quorum gratia factum est: idque verum est, etiamsi mortuis pupillis, aut minoribus adhuc

supervivat tutor, vel curator; nam in illorum, non sua persona compromisit.

Ad 3. respondendum est cum distinctione; nam si praelatus compromisit super re, aut jure ecclesiae, de quo ipse solus disponere alienando, transigendo, compromittendo potest, compromissum per mortem ipsius, si arbitrium, seu laudum nondum latum est, extinguitur; quia non potest ecclesiam in perpetuum obligare. Atsi compromisit super rebus, et juribus ipse solus facultatem disponendi non habet, videndum, an adhibuerit solemnitates tali casu ad valorem compromissi requisitas, vel non. Si non adhibuit, compromissum ad successorem transmitti non potest, cum sit omnino invalidum. Atsi adhibuit, post mortem ad successorem transit; quia censetur factum nomine ecclesiae, vel dignitatis, quae praelato mortuo non extinguitur. Vide Abb. *in c. fin. h. tit. n.* 12. Molin. *r.* 5. *d.* 43. *n.* 2. Pirh. *hic n.* 94. *not.* 5.

46

Dub. 4. quae remedia competant contra laudum, seu sententiam injustam arbitri? Resp. tria competere 1. is, contra quem hujusmodi sententia injusta lata est, si conveniatur actione ex stipulatu ad poenam promissam solvendam *uti potest doli mali exceptione*, et petentem repellere; *l. ita demum* 31. *et l. seq.* §. *cum quidam* 14. *ff. h. tit. l. arbitrarum* 3. *c. eod.*

2. In casu laesionis ultra dimidium justi pretii ita laesus intentare potest remedium; *l. rem majoris* 2. *c. de rescind. vendit.* etiamsi laudum, et arbitramentum approbasset; Marant. *de ordin. judic. p.* 4. *dist.* 14. *n.* 8. Mynsing. *cent.* 1. *obs.* 33. ubi dat rationem; quia remedia, quae competunt adversus transactionem, habent etiam locum contra laudum approbatum: sed adversus veram transactionem in casu similis laesionis conceditur remedium; *l. rem majoris cit.* ut rescissio transactionis postulari possit: ergo etc.

3. Si laudum contineat iniquitatem notoriam, et manifestam, admittitur etiam ab eo appellatio, etiamsi compromissum sit juramento confirmatum; Gaill. *l.* 1. *obs.* 150. *n.* 9. et apud hunc *cit.* vel saltem reductio laudi ad arbitrium boni viri, quae est quaedam quasi appellatio, ut dictum est *supra n.* 34. et patet ex *l. non distinguemus* 32. §. *cum quidam obiter* 14 *ff. h. tit.*

INDEX

RERUM ET VERBORUM

B.

C

D

E

F

I

L

M

N

O

P

R

FINIS PARTIS SECUNDAE ET VOLUMINIS PRIMI.

REIMPRIMATUR

Fr. Dominicus Buttaoni Ord. Praed. Sac. Pal. Ap. Mag.

REIMPRIMATUR

Joseph Canali Archiep. Colossensis Vicesger.